IVAN SEVCOV

A FÁK NEM HAJTANAK FEJET

IVAN SEVCOV

A fák nem hajtanak fejet

ZRÍNYI KATONAI KIADÓ, BUDAPEST 1968

A mű eredeti címe:

СРЕДИ ДОЛИНЫ РОВНЫЯ

ВОЕНИЗДАТ МОСКВА, 1965

Fordította:

CSALA KÁROLY

A borító és kötésterv

GÖRÖG JÚLIA

munkája

ELSŐ RÉSZ

MÁRA VÁRJATOK...

1

Több, mint egy hete nem esett, s a buján zöldellő mezők és rétek esőre vágyakoztak. A fák és bokrok epedve várták a langyos esővizet, hogy eloltsák szomjukat, hogy megmosdjanak benne, és lerázzák a port zsenge leveleikről. Az emberek is várták a hirtelen lezúduló, kiadós, meleg záport.

Már kora reggel párás, nyomasztó volt a levegő. A láthatáron előbb füstös-orgonaszín homály terjedt el, amely déltájban sötét esőfelhővé alakult az erdőség felett. Kicsiny, kerek fekete szigetkévé, amely váratlanul tűnik fel az azúrkék óceánban. Aztán nem telt bele egy óra sem, a felhő megduzzadt, elfedte a napot, és megállapodott az ötös határőrs épületei felett. Villámlás és mennydörgés nélkül, hirtelen megeredt a langyos, nagy szemű eső.

Az esőcseppek lármásan kopogtak a házikó bádogtetején, amelyben a határőrs parancsnoka, Glebov hadnagy lakott. Hangosan csapkodták az ablak előtti kis kert virágait s az ablaküveget, amely úgy elhomályosult, hogy a szobából kitekintve csak sejteni lehetett, mi is történik a szabadban.

Benn a házban rideg, alkonyati sötétség támadt. Lámpát kellett volna gyújtani. Glebov abbahagyta az írást, félrelökte a német nyelvkönyvet, és a telefonkagyló után nyúlt.

– Hol van a politikai tiszt? – kérdezte az őrs ügyeletesétől.

– A Lenin-szobában, hadnagy elvtárs. Szóljak neki?

– Szóljon. – És egy perc múltán már a politikai tiszttől, Mahmud Muhtaszipovtól kérdezte: – Láttad, mi van odakinn?

– Ideje már, legalább elveri a port – mondta vígan Muhtaszipov. – Valóságos áldás!

– De a határsértőnek is valóságos áldás – hűtötte le hirtelen

a politikai tiszt jókedvét Glebov. – Az őrtoronyból egy araszra se látni.

– Nem tart sokáig. Negyedóra múlva vége, nem lesz ebből országos eső – igyekezett Muhtaszipov megnyugtatni a parancsnokot.

– Negyedóra alatt át lehet úszni a folyón, és egy jó kilométerre be lehet hatolni a területünkre – vágta rá Glebov, majd határozottan folytatta: – Lovas járőr induljon kutyával a jobbszárnyra! – És letette a kagylót.

Az eső valóban hamarosan elállt. A napfény pazar ragyogással áradt be az ablakon. Jemeljan Glebov kitárta az ablakszárnyat, s kihajolva egy nagy, zavaros pocsolyát pillantott meg az udvaron. A hadnagyot nyomban megrohanták falun töltött gyermekkorának emlékei. Mintha valami régi filmet pergettek volna le előtte. Kedve lett volna lerúgni a lábáról a csizmát, s mezítláb az udvarra futni, hogy mint hajdanán, csintalanul rohangásszon egy jót a pocsolyában, szerteszét fröcskölje a sáros esővizet. És talán mindenről megfeledkezve meg is tette volna, ha észre nem veszi, hogy az őrs épülete felől óriási nyaláb fehér meg lila orgonával Vaszilij Jefremov határőr közeleg. Ez a meglepő virágcsokor azonban megragadta a figyelmét, és elfeledtette vele a heves vágyakozást, hogy mezítláb futkározzék a párolgó esővízben.

A világ minden virága közül Jemeljan az orgonát szerette legjobban. Ez a virág életének legfényesebb, legnemesebb emlékét ébresztette fel lelkében: eszébe ötlött szülőfaluja, Mikitovicsi, az orgonaszín alkonyi homályba merülő, zsúptetős házikók, s az az orgonabokor, amelynek ágai alatt első, bátortalan vallomását motyogta el egyik osztálytársnőjének.

Vaszilij Jefremov – hórihorgas, esetlen, szeplős arcú legény, akinek zöldes macskaszemét mintha szintén szeplők lepték volna el – öles termetével egyszeribe betöltötte a fél szobát, de ettől a szoba valahogy mégsem látszott kisebbnek, hanem éppen ellenkezőleg, bármennyire is furcsa, tágasabbnak tetszett, mintha egy óriási, virágzó-illatozó világot gyömöszöltek volna bele, amelyet szivárvány és napfény ragyog be, harmat és eső öntöz. S ezt a világot Vaszilij Jefremov tartotta hosszú ujjú, bütykös kezében, és míg mulatságosan csúnya arca széles mosolyra húzódott, zavarát rosszul leplezve, azt mondta:

– Nyina Platonovna letört néhány ágat. Ezt önnek küldi. Mibe lehetne tenni? – Jefremov gondterhelten körülnézett az őrsparancsnok szobájában, de nem látott se vázát, se üres befőttesüveget.

– Tegyük a vödörbe – mondta teljes komolyságát megőrizve a hadnagy, elvette a legénytől a virágcsokrot, és habozás nélkül beleállította a fal melletti lócán álló ivóvizes vödörbe. Aztán megköszönte a határőrnek a virágot, és megpróbálta kipuhatolni, kinek is vált lekötelezettjévé ezzel a figyelmességgel: Nyina Platonovnának, a politikai tiszt feleségének, vagy pedig a legénynek, Jefremov őrvezetőnek? Kérdése még inkább zavarba hozta a határőrt; valami érthetetlent mormolva, sebesen eliszkolt a parancsnok szeme elől.

Ez az apró figyelmesség meghatotta Glebovot. Az orgona valahogy egy csapásra otthonossá tette rideg, kétszobás legénylakását, amelynek berendezése mindössze egy zöld flanelltakaróval fedett katonai vaságyból, egy magas, négyzet alakú asztalból – amelynek egyik felét a kis Philips-rádió foglalta el –, három zsámolyból, egy éjjeliszekrényből, egy hosszú lócából, egy bögréből meg egy tölgyfa vederből állott. Ruháját a belső szoba gerendafalába vert szögekre akasztotta. Így szokta meg otthon, falun, ahol a ruhásszekrényt a legjobb esetben valami láda pótolta.

Glebov az őrs ebédlőjében étkezett, ugyanazt ette, mint beosztottjai. Ideje nagy részét vagy az őrshöz tartozó szakaszon töltötte – ellenőrizte az őrszolgálatot –, vagy pedig az őrs parancsnokságán végezte teendőit. Napközben csak ritkán vetődött haza. Ilyenkor, szabad perceiben, a rádió gombját csavargatva, kellemes melódiákra vadászott az éterben, hacsak a fáradtság le nem döntötte a lábáról, s nem merült azonnal álomba. Alvásra kevés időt tudott szakítani: öt órát naponta. Nyugtalan idők járták a határon. Az orgona virága 1941 tavaszának végét jelezte. Hitler hadosztályokat vont össze a Szovjetunió nyugati határán.

Egy órával ezelőtt rejtjeles parancs érkezett az őrsre, közvetlenül az alakulat parancsnokságáról, amelyben közölték, hogy a felderítéstől kapott értesülés szerint ma, május huszonnyolcadikán, merényletet kísérelnek meg Glebov hadnagy ellen, s a merénylet után az orvtámadók – a Sidlowski fivérek – megpróbálnak átjutni a határzáron. Az alakulat parancsnoka utasította az őrsparancsnokot, hogy tegyen meg minden szükséges elővigyáza-

tossági intézkedést személyes védelmének biztosítására, s erősítse meg a járőrszolgálatot a határon.

Jemeljan Glebov bámulatra méltó nyugalommal fogadta a rendkívüli hírt. Sőt, mintha még örült is volna neki, mintha régóta türelmetlenül várta volna ezt a napot. Nem kezdett fűhözfához kapkodni, s még csak a járőrszolgálat ütemtervét sem vizsgálta felül. Kis híján egy hónapja már, hogy aggasztóra fordult a helyzet a határon, az őrs minden embere a helyén volt, s napi tizenkét órás szolgálatot teljesített. Egyszerűen nem volt kikből újabb járőröket kiállítani. Ami pedig a személyes biztonságot szolgáló elővigyázatossági intézkedéseket illeti, azokat a hadnagy a rá jellemző vidámsággal vette tudomásul. Akik kevésbé ismerték Glebovot, könnyelműnek tarthatták volna. Romantikus természetű volt: húszéves, bátor szívű és forrófejű, de forrófejűsége éles, találékony észjárással párosult. Sokszor túlságosan merészen és elhamarkodottan cselekedett. Szerette a kockázatot, és tudta, mikor kell kockáztatnia, de sohasem gondolkodott azon, hogy mit is kockáztat. Mohón, csillapíthatatlanul vágyott az életre, a heves érzésekre, a hőstettre. Élvezettel végezte azt a tevékenységet, amelyet hivatásául választott. A határőrszolgálat tág teret nyitott előtte: megtalálta benne azt, amiről már iskolás korában is ábrándozott.

Nem félelem és aggódás, hanem inkább csak feszült, türelmetlen kíváncsiság mocorgott benne: érdekes lesz, hogyan is akarják majd megölni őt, az őrsparancsnokot, az „öreg rókának" számító határőrt – ő legalábbis annak tekintette magát –, Jemeljan Glebovot, aki felderítőként Finnország hómezőin esett át a tűzkeresztségen. Vajon hogyan tudhatnák meggyilkolni őt holmi vidéki vagányok, Józek és Kazimierz Sidlowski?

Az őrshöz legközelebb eső faluban, Knyazsiciben lakó Sidlowski testvéreket, mint ahogyan Knyazsici és az Olhovec-major jóformán valamennyi lakosát Glebov személyesen ismerte. A határőrs parancsnoka nem boldogulhat e nélkül. A Sidlowski testvérek eredetileg hárman voltak: Józek, Kazimierz és Zenon. Zenont azonban május elsején, határátlépési kísérlet közben lelőtték. A német hírszerző szolgálatnak vitt értesítést a szovjet csapatok határ menti, részleges helyváltoztatásáról.

A következőképpen történt az eset.

Április harmincadikán Glebov hadnagy járőrei az őrs jobbszár-

nyán egy polgári ruhás embert fedeztek föl a határfolyó túlsó partján levő bokrokban. Friss, élénkzöld lombokkal álcáztá magát, és távcsővel a szovjet partot kémlelte. A megelőző napon pedig, helyesebben mondva április huszonkilencedikén késő éjjel, mintegy két kilométerre a határtól és jó kilométernyire az Olhovec-majortól, valaki meggyújtott egy nyaláb száraz rőzsét. A tűz gyorsan ellobbant a magas domb oldalában, de fényét kétség kívül látni lehetett a lengyel területről is, amely most már a németek igazgatása alá tartozott. Glebov éppen akkor lovagolt hazafelé Szélvész nevű, szilaj, hollófekete kancáján Knyazsiciből, ahol egy falusi összejövetelen vett részt. Szapora ügetésben kocogott mögötte Leon Fegyin határőr, Szelíd, a szolgálati kutya vezetője.

Glebov megbánta, hogy Szelídet nem hozták magukkal. Mert ha a kutya velük van, a hadnagy okvetlenül a tűzhöz vágtatott volna, hogy felkutassa a rőzsenyalábot meggyújtó ember nyomát. Ez nagyon fontos lett volna. Glebov előtt nem volt kétséges, hogy az éjszakai máglya a határ közelében – jelzőtűz. De vajon ki gyújthatta meg a jelzőtüzet, s mit jelent a jelzés? . . .

A hadnagy lábszárával megnoszogatta lovát, s Szélvész nyújtott ügetésbe kezdett. Nem volt ló az őrsön, amely gyorsaságban és kitartásban felvehette volna a versenyt Szélvésszel. Fegyin, hogy ne maradjon el parancsnokától, megsarkantyúzta lovát, s az sebesvágtára váltott át. Negyedóra múlva már az őrsön voltak.

Glebov könnyedén leugrott a nyeregből, s kantárszárát a kápára vetve, megkérdezte az elébe futó ügyeletestől:

– Hol van Jefremov?

– Járőrben. A Sárosérnél – felelte az őrmester.

– Fegyin, ne nyergelje le a lovát. Vezesse elő Szelídet – adta ki a parancsot menet közben Glebov, és gyors léptekkel besietett az őrs épületébe.

Az irodában sápadt lánggal égett a petróleumlámpa. A kerek képű, nagyhangú törzsőrmester, Gyemjan Poltorosapka, belekiabált a telefonkagylóba:

– Kiderítjük! Még mi sem tudjuk, főhadnagy elvtárs! Éppen itt jön a parancsnok. – És eltakarva tenyerével a kagylót, valamivel halkabban közölte Glebovval: – Szmagljuk érdeklődik, hogy miféle tűzijáték van a jobbszárnyunkon.

Jemeljan kivette a törzsőrmester kezéből a kagylót, és köszö-

nés helyett, huncut szemhunyorítással, azt mondta a szomszédos – négyes számú – őrs parancsnokának:

– Ellenőrizzük az ünnepi kivilágítást. Részletek később. Szép álmokat. – Lecsapta a kagylót, és megkérdezte a törzsőrmestertől: – Hol a politikai helyettes?

– Lefeküdt. Felkeltsük?

– Nem kell. Ide figyeljen, Poltorosapka. Fegyinnel meg a kutyával vágtasson a tűz körzetébe. A nyomokból igyekezzék megállapítani, ki gyújtotta meg. Azonnal induljon!

– Igenis, megállapítani, ki gyújtotta a tüzet – ismételte Poltorosapka és lelépett. Glebov pedig arra gondolt: „Megint nem az előírás szerint cselekszem." Poltorosapka és Fegyin járőrbe indul, s a harci feladatot a szabályoknak megfelelően kellett volna nekik megadnia, ahogyan egy megjelölt terepszakaszra induló riadócsoportot illik eligazítani. Ez azonban csak felesleges időrablás lett volna, márpedig most minden perc drága. „A kivétel erősíti a szabályt" – nyugtatta meg magát Glebov, és az őrshöz tartozó határövezetet ábrázoló terepasztalhoz lépve, egy félbetört gyufaszálat tett arra a helyre, ahol becslése szerint a tüzet gyújtották. Elgondolkodott.

Aztán feltárcsázta a határszakasz parancsnokát, jelentést tett az ügyeletesnek, és várta, hogy a járőr visszatérjen.

A nyomok a tűz helyétől az Olhovec-majorhoz vezettek, de a major házsora közt már nem tudták tovább követni őket. Szelíd nem volt elsőrendű nyomozókutya: ha kedve szottyant, az ugrabugra, fegyelmezetlen jószág nemegyszer csaholni kezdett, amikor hallgatnia kellett volna, vagy nyüszített a rejtekhelyen, és elárulta a járőrt. Az őrs harcosai Mamlasznak hívták, ám ez a mamlasz állat egy előnnyel is rendelkezett: nem csupán a gazdájának engedelmeskedett, hanem bármelyik határőrnek. S bár ezt a tulajdonságot általában a szolgálati kutya hibájának tartják, a határon néha erénynek számít. Mert ha megbetegszik Leon Fegyin, s feltétlenül kutyás járőrt kell szolgálatba küldeni, Szelíd mindig kéznél van.

Az ember, aki a tüzet gyújtotta, a major szélén tubákkal szórta be nyomát, ami korántsem eredeti fogás, s egy tapasztalt kutyát egyáltalán nem tud megtéveszteni. Szelíd azonban, amint beleszagolt a dohányba, tüszkölni, nyüszíteni, idegeskedni kez-

dett. Ugatásával felverte a major házőrző ebeit, és feladatával nem tudott megbirkózni.

Az éjszakai tűzgyújtás, a dohánnyal beszórt lábnyomok arra a következtetésre indították Glebovot, hogy az Olhovec-majorban valaki titkos kapcsolatban áll a határon túli terület gazdáival. Szemlátomást határsértés van készülőben. A túlsó parti távcsöves férfi gyanús felbukkanása a május elsejét megelőző napon csupán megszilárdította a hadnagy feltevését.

Az őrsön kevés az ember, szó sem lehet semmiféle „tömör falról", ahogyan némely tájékozatlan kívülálló elképzeli a határ őrzését. Minden a leleményességen és a ravaszságon múlik. Az ellenségnek, ha át akar hatolni az államhatáron, száz útja van. Bármelyik utat választhatja és a nap bármelyik órájában: hajnalban vagy délben, este vagy éjfélkor; bármilyen idő járja: eső, hófúvás vagy rekkenő hőség; amikor jólesik neki, amikor – véleménye szerint – a leglanyhább a határőrök ébersége, akkor vág neki. A száz útból a határőrs parancsnoka el tud zárni hármatnégyet, néha ötöt-hatot, ha megfeszül – tízet. A többi kilencven azonban nyitva marad.

De épp abban van a bökkenő, hogy a határsértő nem tudja, nem is tudhatja: száz út közül melyik áll nyitva, s melyiken mered rá a határőr puskacsöve? És leggyakrabban pontosan annak az ösvénynek vág neki, amelyiken a határőrök várják.

A határőrs parancsnokának jó előre tudnia kell, ki kell találnia, mikor és hol várható a határsértő, ő felel az államhatár sérthetetlenségéért. Ilyen felelősség nehezedett Jemeljan Glebov hadnagy vállára is, aki látszatra túlzóan szigorú, természetellenesen zord katona volt, de valójában csupán egy gyerekes, csintalan ifjú: szőke hajú, dús szemöldökű, pisze orrú, rendkívül sovány, sőt cingár testű.

Április harmincadika borús időt hozott: alacsonyan gomolyogtak a sötét esőfelhők, a Balti-tengerről északnyugati szél fújt és apró szemű, ebben az időszakban szinte égi áldásként ható eső permetezett. Glebov ezen a vak, néma éjszakán várta a határsértést, amikor jóformán semmit sem lehet látni, s hallani is csak alig valamivel többet: az eső egyhangú szemezése ugyanis elmos minden egyéb zajt és neszt. A szárnyakon „fedett" volt a terep: sűrű bozót, nyírfaliget takarta, s egy mély szakadékban patak folydogált, amely a folyóba ömlött.

Glebov estefelé személyesen indult ellenőrizni a balszárnyon szolgálatot teljesítő járőröket. Nem ment ki a fejéből az a gyanús, civil ruhás ember, aki egész nap távcsővel figyelte a szovjet oldalt. Az eső egyhangúan, kellemetlenül kopogott az átnedvesedett, megkeményedett köpenyen. Glebov előtt a síkos, elmosódó ösvényen Jefim Popovin határőr kacsázott kövér, görbe lábain. Az esetlen, hízásra hajlamos rosztovi legény kacsázó járása, hányavetien felszegett feje, amely nyak nélkül ült a vállai közén, ingerelte Glebovot, aki már régen megértette, hogy Popovinból sohasem lesz igazi határőr. Ez a lomha fickó nem mutatott se vágyat, se hajlandóságot a szolgálatra, és nem is rendelkezett a határőrszolgálathoz szükséges elemi fizikai adottságokkal; s talán Poltorosapka törzsőrmesternek volt igaza, aki úgy vélekedett, hogy a rosztovi halkereskedő Popovinok csupán egyetlenegy szenvedélyt tudtak beleoltani Jefim nevű fiacskájukba: a jóízű és mértéktelen zabálás szenvedélyét. Popovin mindig bámulatos élvezettel, sőt lelkesedéssel evett, mintha valami szentséges szertartást végezne, jóízűen, hangosan, szenvedélyesen csámcsogott, s közben meg-megtörölte puffadt, kurta öklével telt, zsíros állát. Falánksága kezdetben ártatlan csúfolódás tárgya volt az őrsnél, idővel azonban megszokták, s Matvejev, a szakács, mindig elcsodálkozott, valahányszor Popovin elutasította a repetát, s őszinte gyengédséggel kérlelte: „De hát egyél, Fima, egyél, máskülönben lesoványodsz, elveszted az alakodat. Már pedig az alakod nélkül mi marad belőled? A puszta űr." Popovin nem sértődött meg, jól megvolt bajtársaival, különösen a szakáccsal barátkozott: olajbogyóra emlékeztető szemecskéivel mosolyogva, folyton hízelgett neki, a kegyeit hajhászta.

A sötétség mind sűrűbb, tömörebb lett körülöttük, s hamarosan végleg elnyelte az elöl haladó Popovin homályos, szétfolyó sziluettjét. Kényelmes léptekkel haladtak, mintha valami park fasorában sétálgatnának, gyakran meg-megálltak, fürkészve, fülelve, a folyó irányába néztek, amely az ösvénytől nem volt látható, de csupán az eső neszezését hallották, amint köpenyeiken kopogott makacsul. Glebovnak olykor eszébe ötlött: könnyen meglehet, hogy a határsértő valahol félszáz lépésre tőlük lopakodik a sötétben, s az eső elmossa a lába nyomát, az éjszaka leforgása alatt jó tizenöt kilométert is megtehet, nappalra meghúzódhat a közeli fenyves sűrűjében, másnap pedig eljuthat a vá-

rosba, ahol aztán úgy nyoma vész, mint egy tűnek a szénakazalban.

Két járőrrel találkoztak: egyik félúton, a másik egészen a szárnyon, Sárosérnél foglalt el figyelőállást. A második járőr parancsnoka suttogva közölte Glebovval, hogy a túlsó partról vízcsobogás hallatszott, de Kazbek ez ideig teljesen nyugodt. Kazbek nem csupán az őrs, de az egész egység legjobb kutyája volt, vezetője pedig, Jefremov őrvezető, Glebov véleménye szerint az egész körzet legjobb határőre. A hadnagy megbízott Jefremovban, Jefremov pedig Kazbekben.

Nem volt könnyű a járás. Az eső ugyan idővel elállt, megszabadíthatták fejüket a csuklyától, de a nedves köpeny kellemetlenül ropogott, a gázálarc tartószíja szorította a vállukat, lábuk csúszkált, cuppogott a sárban.

Fél tizenkettő tájban Glebov visszatért az őrsre. Politikai helyettese, Mahmud Muhtaszipov – szép, fiatal, barna hajú férfi – jelentette, hogy az összekötő járőr értesülést hozott a balszárnyról: a folyó túlpartján valamiféle mozgás észlelhető, vízcsobogás hallatszik, olykor gyufaláng lobban, ilyenkor nyilván cigarettára gyújtanak.

Glebov ledobta magáról átázott esőköpenyét, tányérsapkáját, összeráncolt homlokkal nézegette sáros marhabőr csizmáját, kigombolta vitorlavászon zubbonyát, megigazította verejtékes homlokára lógó, nedves hajfürtjét, fáradtan leült egy zsámolyra az asztal mellé, és azt mondta:

– Demonstrálnak a balszárnyon. Elterelik a figyelmet a jobbszárnyról. Világos.

– Biztos vagy benne? – kérdezte Muhtaszipov, lassú mozdulatokkal rágyújtott egy cigarettára, és a terepasztalhoz lépett.

A politikai helyettes négy évvel idősebb volt a parancsnoknál, fegyelmezettebbnek, meggondoltabbnak látszott, szokása volt mindent kétségbevonni, amivel Glebov sohasem tudott megbékélni.

– De még mennyire! A vak is látja. Majd éppen akkor kezd valaki cigarettára gyújtani, és a vízben pancsolni, amikor át akar lépni a határon.

– És ha éppen ezzel járnak túl az eszeden, mert számítanak rá, hogy téged az elemi logika vezérel? – Muhtaszipov szeretett „szépen" beszélni, hangosan töprengeni.

– Drága jó politikai helyettesem, ideje volna már felfognod ésszel, hogy a mi logikánk vaslogika – mondta félig csúfondárosan, félig komolyan Glebov. – Ennek a logikának a törvényeire támaszkodva akadályoztuk meg a behatolást az áradás idején is.

Muhtaszipov szemében mosoly csillant, de csak annyit válaszolt:

– Igen... – Mást nem is igen mondhatott volna: Glebov nagyon is meggyőző példára hivatkozott.

Jóformán az egész télen át, de legalábbis a tél nagyobb felében a határőr-alakulat számos őrse, köztük az ötödik is, megerősített őrszolgálatot végzett a határon: a jégpáncélba burkolózott folyó nem jelentett különösebb akadályt a határsértőknek, a gyakori havazás és hófúvás eltüntette a nyomokat, a látási viszonyok kedvezőtlenek voltak. Ezért, amikor április elején fenyegető morajlással és recsegéssel megindult a jég, a határőrök megkönnyebbülve sóhajtottak fel: a jégzajlás egy egész hétre áthatolhatatlan akadállyá változtatta a folyót. Valamennyi őrs áttért a határőrzés szokásos formájára, az ötödik kivételével. Glebov ugyanis úgy döntött, hogy továbbra is kettőzött erőfeszítést kívánó, megerősített őrszolgálatot végez. „Csodabogár ez a Glebov" – gúnyolódtak a szomszédos őrsök parancsnokai. – „Mi jutott eszébe, hogy megerősített őrszolgálatot folytat?" – dörögte a telefonba elégedetlenül a határszakasz parancsnoka. Jemeljan azt felelte:

– Őrnagy elvtárs, kérem, hogy a jégzajlás idejére engedélyezze a megerősített őrszolgálatot.

Az őrnagy nem faggatta tovább, megadta az engedélyt. Két nap múlva pedig, egy hosszú pózna segítségével jégtábláról jégtáblára ugrálva, az ötödik őrs szakaszán egy német ügynök hatolt át a határon, de alighogy a partra lépett, a járőr nyomban elfogta.

– Igen, vaslogikád van, Jemeljan Prokopovics – ismételte meg Muhtaszipov hosszú szünet után.

Ebben a pillanatban izgatottan berontott az irodába az ügyeletes Koloda őrmester és hangosan jelentette:

– Hadnagy elvtárs! A jobbszárnyon, a kiserdő körzetében vörös rakéta!

A vörös rakéta – komoly jelzés.

– A riadócsoport fegyverbe! Szélvészt felnyergelni! Fegyint Szelíddel hozzám!

Glebov fáradsága, nagy fénylő szeme sarkában bujkáló, gunyoros-vidám mosolygása egy csapásra eltűnt. Az őrs kényelmetlen, szűk irodájában most már az igazi parancsnok állt, egész külseje hajthatatlan, acélos keménységet sugárzott. Sebesen begombolta vászonzubbonyát, a homlokára húzta zöld tányérsapkáját, két zsebébe két kézigránátot süllyesztett, és azt mondta:

– Muhtaszipov elvtárs, itt marad, helyettesít engem. A riadócsoportot elindítja a jobbszárnyra, egészen a folyópartra, a Kék-öbölhöz. Jelentést tesz a parancsnokság ügyeletesének, tájékoztatja szomszédainkat!...

Amikor kilépett az udvarra, az eső már végképp elállt. Koloda Szelíddel zsémbelt. Az őrs bejáratánál, türelmetlenül toporzékolva, felnyergelve várta gazdáját Szélvész. Sörénye puha, szügye gömbölyű, szeme szikrázó, tompora széles. A ló érezte, hogy nem ok nélkül vezették elő éjnek idején, hogy nem egyszerű, megszokott nyargalás vár rá: a riadó és az a gyorsaság, amellyel felszerszámozták, neki is rendkívüli esemény előérzetét sugallta.

Glebov parancsot adott Fegyinnek, hogy kövesse a kiserdő irányába, és felhevült tenyerét Szélvész meleg nyakára tette. A ló egész testében remegve várta lovasát. Glebov a félhomályban kitapogatta a kengyelt, és könnyedén a nyeregben termett. Ebben a pillanatban – s megint csak a jobbszárnyon – két rakéta röppent fel az éjszakában: a járőr az őrsparncsnokot hívta. Szélvész megremegett, felkapta a fejét, a fülét hegyezte, meredten figyelt arrafelé, ahol az égen lángívet rajzolva, szétszóródtak és kihunytak a rakéták, aztán olyan veszett vágtába lendült, mintha azt akarná bebizonyítani, hogy méltó a nevére.

Glebov félig felállva a kengyelben, egész testével előre dőlt, a ló kinyújtott nyakára simult, belefúrta arcát a szélben csapkodó sörénybe. Úgy rémlett neki, hogy ő meg Szélvész szárnyra kaptak és a föld felett repülnek, mint a mesebeli éjjeli madarak. Olykor-olykor átvillant ugyan az agyán a kellemetlen gondolat: mi lesz vele, ha Szélvész megbotlik egy fatönkben, megcsúszik vagy a sötétben teljes lendülettel nekirohan egy fenyőfának? Mi marad akkor a lóból és lovasából? De nyomban elhessegette magától ezt a gondolatot, azzal nyugtatva meg magát, hogy ilyesmi bárkivel megeshet, de semmiképpen sem Szélvész hátán,

amelyet rendkívüli lénynek, természetfölötti adottságokkal, szimattal, intuícióval, erővel felruházott lónak tartott. S ki tudja, Szélvész talán tényleg rendelkezett azzal a bámulatos képességgel, hogy éjszaka is lásson, észrevegye vagy megérezze útján az akadályokat. Vagy csak olyan csodálatosan ismerte a terepet, hogy bekötött szemmel is képes lett volna vágtában eljutni az őrs határszakaszának bármely pontjára? Mindenesetre tíz perc múltán pontosan azon a helyen állt meg, ahonnan az őrsparancsnokot hívó, két utolsó rakétát felbocsátották.

Szelíd, amelyet Fegyin megszabadított a pórázról, Glebov után iramodott, de gyanúsan elmaradt valamerre. Jemeljan leugrott a lóról, keresztbe vetette a nyergen a kengyelt, kedveskedve megveregette tenyerével Szélvész nyakát, és ráparancsolt:

– Eredj, eredj az őrsre.

A kanca elégedetlenül megrázta a fejét, ívalakban visszahajlította a nyakát, felhevült, forró lehelletet árasztó pofáját Glebov füléhez dörzsölte, mintha búcsúcsókot nyomot volna rá, és engedelmesen elkocogott az őrs irányába.

A hadnagy a liget szélén állt, és várt, nem is annyira Fegyinre, aki alaposan elmaradt tőle, hanem inkább a járőrparancsnokra, akinek jelentést kellett tennie a helyzetről.

A bokrok közt hirtelen nesz támadt. Glebov a pisztolytáskájához kapott, de még ki sem tudta mondani a szokásos mondatot: „Állj, ki vagy?" – s máris a lába előtt termett Szelíd, nyájasan, bűntudatosan, szolgálatkészen. Glebov egy kézmozdulattal ráparancsolt, hogy kuporodjék le mellette, tovább hallgatózott, de Szélvész távolódó lépésein és Fegyin sietős vágtájának dobogásán kívül semmit sem hallott. „Hol van a járőr? Üldözik a határsértőt? Lementek a folyóhoz?" – alighogy átvillantak agyán a kérdések, a partról fénylő rakéta röppent fel, bevilágította a folyó vizét s a part menti sávot. Glebov megértette: a járőrök megkísérlik lezárni a partszakaszt, hogy ne engedjék a határsértőt a folyóhoz. Nem várt tovább Fegyinre, megfogta a kutya nyakörvét, és megparancsolta neki: „Keresd! Gyerünk!" – és a folyó felé fordította Szelídet. Aztán elengedte a kutya nyakörvét, és futva utána indult. Most ismét hasznát vehették Szelíd simulékony erkölcsének: Glebov tudta, hogy a kutya nem támad rá a határőrökre, csak az idegenre.

A rakéták rendszeres időközökben megvilágították a partot.

Zenon Sidlowski egy bokorban ült, alig száz méterre a parttól és lázasan törte a fejét, mihez fogjon. Egyetlen kiútja maradt: határozott lendülettel kirohanni a partra, és átúszni a folyón. Eleve erre építette számítását. Tudta, hogy mára várják a túlsó parton: nem hiába gyújtott tüzet tegnap éjjel az őrs jobbszárnyán. Zenon nem üres kézzel indult útnak: fontos értesüléseket vitt magával a határ mentén állomásozó szovjet csapatok elhelyezkedéséről. Ezekre az értesülésekre nagy szüksége volt a hitlerista hírszerző szolgálatnak.

Zenon volt a legkisebb Sidlowski testvér. Fiatal, erős, bátor. Könnyű bőrzekéje fölött, a derekán – mentőöv, tehát bevetheti magát a folyóba, nem merül el még akkor sem, ha a hideg víztől esetleg görcsöt kap a lába. A kezében Mauser-pisztoly, a tárban tíz töltény. Zenon keze nem reszket, nem hibázza el a lövést. Akkor hát miért ült meg itt a bokrok közt, miért késlekedik? Hiszen minden elvesztegetett perc a határőrök dolgát könnyíti meg.

Hirtelen surrogó nesz támadt a bokrok közt, s valami nyílegyenesen, sebesen repült feléje. Zenon közvetlenül közelről két lövést adott le erre a tömör gomolyagra. Feleletül fájdalmas, éles nyüszítés hangzott fel, a kutya bukfencezve iramodott visszafelé, ugatása mind távolabbról hallatszott. A golyó Szelíd fülcimpáján hatolt keresztül, és halálra ijesztette a bátortalan jószágot. Zenon egy szempillantás alatt átgondolta, hogy amitől a leginkább félt – mindig rémülettel gondolt az őrkutyákra –, most már nem fenyegeti többé. Teljes lendülettel a folyó felé iramodott és kiugrott a partra. Ekkor egy újabb rakéta röppent fel, és ez arra kényszerítette, hogy a földre vesse magát. De csak egy pillanatra lapult a földre, meg sem várta, hogy a világítórakéta kihunyjon, máris talpon termett, és a vízbe ugrott. Abban a pillanatban két golyó találta el Jemeljan Glebov TT-pisztolyából.

*

A rejtjeles parancs szigorúan titkos volt, s ez feljogosította Glebovot, hogy senkivel se közölje a tartalmát, még Mahmud Muhtaszipovval sem. Ez korántsem jelenti azt, hogy az őrsparancsnok nem bízott helyettesében. Ellenkezőleg, Jemeljan elv-

társát, barátját, hű segítőtársát tisztelte Mahmudban. De az adott esetben egyedül, minden kapkodás, riadó és egyéb izgalom nélkül akart elbánni a merénylőkkel. Mindenekelőtt elképzelni se tudta, hogyan és miképpen gyilkolhatná meg egy kívülálló, egy „civil" a határőrs parancsnokát, aki állandóan fegyverrel jár-kel, és szinte mindig beosztottjai, a határőrök között tartózkodik. Aztán meg a merénylőknek nemcsak egyszerűen meg kell őt gyilkolniuk, hanem át is kell szökniük a gyilkosság után a határon. „Nem olyan egyszerű ez. Nem bizony, Sidlowski uraim, nem olyan egyszerű!" – gondolta a hadnagy. Egy s más óvintézkedést azért foganatosított. Az Olhovec-majort, ahol Sidlowskiék laktak, út kötötte össze az őrssel. Erre az útra járőrt küldött, amelynek megparancsolta, hogy aki az őrs felé igyekszik, azt engedje ugyan tovább, de haladéktalanul jelentse, kit és mikor látott az úton. A ház elé, ahol lakott, Poltorosapka törzsőrmestert állította őrszemnek. Az őrhely – számolva minden eshetőséggel – rejtett volt, és Poltorosapkának nem volt szabad feltartóztatnia az őrsparancsnok házába belépő merénylőket. Feladata az volt, hogy figyelje a Sidlowski testvéreket, mikor mennek be a házba, mit művelnek odabenn – az elülső szoba ablakán Glebov nem húzta össze a függönyt –, és merre tartanak, miután kijöttek a házból.

A két Sidlowski fivérnek megvolt a maga terve. Este, sötétedéskor beállítanak az őrsre azzal a kéréssel, hogy sürgősen bocsássák be őket a parancsnokhoz, mert rendkívül fontos közlendőjük van a számára. Az őrs épületébe nem engedik be, és Glebov a lakásán fogadja majd őket, nyilván valamelyik határőr jelenlétében. A két testvér ezzel a változattal is számolt. Bemennek a szobába, egyikük kiteríti az asztalon a titkos adatokat feltüntető térképet, amelyet állításuk szerint Zenon holmija közt találtak. Glebov a térkép fölé hajol, és abban a pillanatban egy tőrdöfést kap a lapockája alá. Ugyanez a sors vár a határőrre is, aki véletlenül a parancsnok szobájában tartózkodik. Azután a merénylők kirohannak az udvarra, és nem vesztegetve az időt, a határ felé iramodnak. Az őrs épületétől alig egy kilométerre van a folyó. „Egy szuszra" lefutják ezt a távolságot. A határőrök még észbe se kaptak, s ők már a túlsó parton vannak.

Glebov, természetesen, nem is sejtette ezt a tervet.

Alighogy sötétedni kezdett, Jemeljan meggyújtotta az elülső

szoba mennyezetére akasztott lámpát. Az asztali lámpa a másik szobában volt, amelynek mindkét ablakát függöny takarta. Aztán zokniban, nadrágban, ingujjra vetkezve lefeküdt a kemény vaságyra, csak úgy, a takaróra, és magára húzta a köpenyét. A kivilágított szoba ajtaját nem zárta be.

Gyötrelmesen lassan telt az idő. Ha megpróbálnánk meghatározni, milyen érzés kerítette hatalmába Jemeljan Glebovot ezekben a csigalassúsággal vánszorgó percekben, alighanem az lenne rá a legmegfelelőbb szó: türelmetlenség. Nem nyugtalanság, nem félelem – szó sem volt semmi ilyesmiről –, hanem éppenséggel a türelmetlenség kínozta, ifjonti játékszenvedélyt ébresztett benne, hogy semmibe vegye a veszélyt, amelyet el tudott ugyan képzelni, de nem tulajdonított neki különösebb jelentőséget, mivel túlságosan is magabiztosan tekintett elébe. Hirtelen arra gondolt, hogy a felderítés adatai esetleg pontatlanok, hamisak, vagy pedig a Sidlowski fivérek az utolsó pillanatban visszariadtak, s nem jönnek el. Tulajdonképpen miért is kellene nekik megölniük az őrsparancsnokot? Vérbosszúból?... De hiszen nem a Kaukázusban vagyunk. És hogyan fogják végrehajtani a gyilkosságot? Szemtől szembe golyót eresztenek bele, vagy behajítanak egy kézigránátot az ablakán? Aztán a zűrzavarban megpróbálják futva elérni a folyót, és úszva átjutni a túlsó partra? Nem, ilyen kockázatra nem hajlandók a Sidlowski fivérek.

Gyakorlott hallása neszt észlelt kívülről. Sietős, izgatott lépések zaja hallatszott. Kopogtattak az ajtón. Glebov felkelt az ágyról, vállára rántotta a köpenyt. A köpeny alatt bal kezében fogta pisztolyát – egyformán jól lőtt jobb és bal kézzel –, jobb kezében az *Ogonyok* egyik számát tartotta. Mielőtt válaszolhatott volna a kopogtatásra, az ajtó feltárult, s belépett az őrs ügyeletese. Jelenteni kezdett:

– Hadnagy elvtárs, Jefremov őrvezető járőrparancsnok közölte, hogy a Sidlowski testvérek az őrs felé tartanak.

– Jól van. Közölje ezt a törzsőrmesterrel. Jefremovnak pedig üzenje meg, hogy kis távolságról lassan kövesse őket. Aztán pedig... aztán pedig, ha azok az őrsre érkeztek, figyelőállást foglal el a folyó és az őrs között, az üszkös fűzfánál, és huszonnégy óráig szolgálatban marad.

Az ügyeletes megismételte a parancsot, de nem mutatott hajlandóságot a távozásra, további rendelkezésre várt. Izgatott volt,

és gondterhelten, értetlenül nézett a parancsnokra, mintegy azt kérdezve: miért jönnek éjnek idején az őrsre? Ilyen még nem történt. Tehát valami rendkívüli eseményről van szó

– Végeztem. Elmehet! – mondta Glebov, és az ügyeletes bárhogyan is igyekezett felfedezni parancsnoka szemében az aggodalom vagy az idegesség jelét, nem sikerült neki. Mindenesetre megkérdezte:

– Sidlowskiékat magához kísérjük?

– Jönnek azok maguktól is – vetette oda hanyagul Glebov. – Térjen vissza a szolgálatához.

Az ügyeletes elment, Glebov pedig visszaereszkedett az ágyra, az egyik kezében – köpenye alatt – a pisztollyal, a másik kezében a képeslappal. „Lehet, hogy mégis szólnom kellett volna Muhtaszipovnak. Negyedóra múlva itt vannak. Nyilván fegyverrel. Végső esetben a köpenyen keresztül tüzelek. Nem vétem el a célt."

Hirtelen nyugtalanság fogta el, amely saját magát is meglepte, váratlanul érte, felbolygatta, a vérét az arcába kergette, érezte, hogy ég a bőre, gondolatai rendszertelenül kavarognak, s képtelen a nyugodt, higgadt gondolkodásra. De gondolatainak zűrzavarából világosan kiemelkedett egy józan kérdés: vajon úgy csinált-e mindent, ahogyan az előírás megkívánja? Megsemmisülten felsóhajtott: a határőralakulatnál már-már úgy emlegették Jemeljan Glebovot, mint aki megrögzött megszegője a határőrszolgálat valamennyi előírásának.

Egy ízben az őrsre érkezett a politikai osztály instruktora. Glebovval valahogyan az első pillanattól kezdve ellenszenvesnek találták egymást. A zászlóalj politikai biztosnak nem tetszett az öntelt „kölyök", és minden apró-cseprő dologba belekötött. Glebov elhatározta, hogy ártatlan tréfával áll bosszút szeszélyes felettesén. A látogatók rendszerint az őrs laktanyájában aludtak, a szabad ágyakon, vagyis azoknak a harcosoknak a helyén, akik éppen szolgálatban voltak. A politikai biztost, aki az éjjeli órákban, fáradtan, ingerülten érkezett vissza a járőrellenőrzésből, Glebov Jefim Popovin ágyára fektette, aki kellemetlen betegségben szenvedett. Az őrs ügyeletesének kötelességei közé tartozott az éjszaka folyamán két ízben felkelteni Popovint, és kiküldeni „a levegőre".

Éjjel két órakor az ügyeletes odament Popovin ágyához, és erőteljesen megrángatta az álomba merült zászlóalj politikai biztos

lábát, majd visszament az irodába. Popovinnak már elég volt ennyi, mert sajátos reflexe alakult ki; megrángatták a lábát, tehát ki kell mennie „a levegőre". A zászlóaljkomisszár felébredt, és nyugtalanul megkérdezte: „He?... Mi az?..." De miután senkit sem látott maga körül, úgy vélte, hogy álmában rémlett neki valami, s nyomban újra elaludt.

Az ügyeletes az iroda nyitott ajtaján keresztül megfigyelte, hogy Popovin nem jött elő a hálóból, nyilván, nem ébredt fel. Ment megint fölkelteni. Ezúttal nem valami finoman rángatta meg a lábát, ám a mélyen alvó instruktor bágyadtan csak annyit kérdezett tőle félálomban: „He, he? Hová?"

– Hogyhogy hová? Szaladj az istálló mögé – mondta mérgesen az ügyeletes, s csak akkor kapott észbe, amikor nem Popovin emelkedett fel az ágyról, hanem a látogatóba jött felettes.

Ez után az ébresztés után egy teljes órán át nem tudott elaludni a zászlóaljkomisszár. De nagynehezen mégis elszenderedett. Ám mit ad isten: megint nem sikerült sokáig aludnia.

Némelyik ideges természetű embert gyakran rémlátások gyötrik álmában. Ettől szenvedett Leon Fegyin közlegény is. Néha nevetgélt, néha nyögdécselt, legtöbbnyire pedig összefüggéstelen szavakat mormogott álmában. Ezen az éjszakán Fegyin azt álmodta, hogy őrségen áll, és látja ám, hogy a túlsó partról csónakon és tutajon egész ellenséges hadsereg kel át a folyón. Befutott az irodába, hogy jelentse az esetet az ügyeletesnek vagy az őrsparancsnoknak, de senkit sem talált ott, üres volt az iroda. Erre a laktanyába rohant, s azt látta, hogy az egész őrs alszik. Nem sokat töprengett, elrikkantotta magát, ahogy fiatal torkán kiférr: „Őrs, fegyverbe!" Csakhogy ezt már nemcsak álmában tette, hanem a valóságban is. S az sem tartozott az álomhoz, hogy az őrs egy emberként talpon termett, belértve a zászlóaljkomisszárt is, meg magát Leon Fegyint is. Riadóhoz öltöztek, szétkapkodták a puskákat a gulából; az ügyeletes is berohant a laktanyába, azt hitte, a komisszár riadóztatta az őrsöt, vigyázzban megállt hát előtte, és várta a további utasítást. A komisszár azonban nem szólt, menet közben csatolta fel a derékszíját, s ment az irodába. Ott Muhtaszipov fogadta vigyázzállásban, aki szintén azt gondolta, hogy a komisszár próbariadót rendelt el.

– Jelentse a helyzetet – követelte a politikai osztály instruk-

tora, aki arra következtetett, hogy valami rendkívüli esemény történt.

Muhtaszipov odalépett a határszakasz falitérképéhez, szétházta a függönyt, és jelentette, melyik járőr hol teljesít szolgálatot.

– És miért van riadó? – kérdezte végül észbe kapva az instruktor.

– Én is éppen ezt akartam magától kérdezni, zászlóaljkomisszár elvtárs – válaszolta Muhtaszipov.

– Tőlem? Hát mi közöm nekem hozzá?!

– Hát nem maga riadóztatta az őrsöt?

– Micsoda, még gúnyolódik is?!... Az ördög tudja, mi ez itten, de hogy nem határőrs, annyi szent!

A zászlóalj politikai biztos másnap délben a határőr-alakulat parancsnokának dolgozószobájában ült, és jelentést tett benyomásairól, valamint a Glebov nevű, könnyelmű kölyökre vonatkozó javaslatairól, akire valamilyen félreértés folytán ilyen felelős beosztást bíztak. Az alakulat parancsnoka, Gracsev alezredes –, öreg hadfi, aki már a közép-ázsiai banditákkal vívott véres csetepatékban is részt vett –, szigorú, feszes tartású, borotvált koponyájú férfi volt, akit erős hanggal, vaskos, izmos testtel és nem mindennapi ésszel áldott meg a természet. Már régen ezredesi rangjelzést kellett volna hordania, de nyílt, egyenes, néha valósággal goromba jelleme nem segítette elő katonai karrierjét. Csak azért tűrték meg a határőr-alakulat parancsnokának tisztségében, mert ez a beosztás „pokoli", nyugtalan életet jelentett, rettentő erőfeszítést, energiát, ravaszságot, tapasztalatot és természetesen észt követelt. Annál is inkább, mivel az alakulata által őrzött határterületet – nem alaptalanul – nehéz és veszélyes területnek tartották. A karrieristák széles ívben elkerülik az ilyen beosztást, minthogy kitűnően megértik: itt könnyen kitörheti az ember a nyakát.

Gracsev alezredes szótlanul, mintha egy kissé figyelmetlenül hallgatta volna a zászlóaljkomisszárt, nagy szürke szeme elnézett a beszélő feje fölött, s úgy látszott, hogy az alakulat parancsnoka valami fontos és jelentős ügyön töpreng.

– Glebov hadnagy nem lehet tovább őrsparancsnok – jelentette ki meggyőződéssel a politikai osztály instruktora, s egész testével előre-hátra hintázva a széken, hatásos kézmozdulatokkal

igyekezett nagyobb nyomatékot adni mondókájának. – Ha másért nem, hát egyszerűen azért, mert fiatal. Hivalkodó kis kakas, akinek még túlságosan is gyenge a hangja a kukorékoláshoz. Kölyök... Egyetért velem?

– Nem, nem értek egyet – mondta egyszerűen, de nagyon határozottan Gracsev, s most már átható tekintettel nézett a zászlóaljkomisszár szemébe. – Ebből a kölyökből még tehetséges tábornok lesz egyszer. Nem egyszerűen tábornok, hanem tehetséges tábornok. Természetesen csak akkor, ha nem rontják el. Meg kell érteni az embereket. Különösen az ilyen embert, mint amilyen Glebov. Alig múlt húszéves. De már véghez vitt egyet s mást az életben. Dolgozott, tanult, harcolt. Most pedig egy őrs parancsnoka. S hozzá egy ördögien nehéz határszakaszon. És boldogul vele. Egyetlen sikeres határsértés sem történt nála!... Érti? Egyetlenegy sem! Pedig előfordult nálunk ilyesmi: a Glebovnál tapasztaltabb parancsnokok szakaszán át tudott hatolni a határsértő. Nála viszont – nem.

– De hiszen ez véletlen! Értelmes politikai helyettese van – vetette ellen a zászlóaljkomisszár, ám Gracsev nem törődött a közbeszólásával, s folytatta:

– A legszebb nő sem tökéletes. Glebovnak is van hibája. Ismerjük, látjuk, pallérozgatjuk. Leválthatnánk, persze hogy leválthatnánk az őrsparancsnoki tisztségről. Megtehetnék szakaszparancsnoknak. De ebből se neki, se az ügynek nem lenne haszna.

– Önfejűsködik a szolgálatban, a harckiképzésben, a politikai kiképzésben – mondta homlokát ráncolva, s türelmetlenül fészkelődve karosszékében a zászlóaljkomisszár. – Szinte már vicc: politikai tájékoztatás helyett felolvasást rendez a *Szevasztopoli elbeszélések*ből. Gondolja csak el!

– A *Szevasztopoli elbeszélések*ből? – Gracsev nagy szemében vidám szikrák pattogtak, hahotázni lett volna kedve, de csupán a szeme mosolygott.

– Igen.

– És miért éppen a *Szevasztopoli elbeszélések*ből?

– Én is ezt kérdeztem: Miért éppen a *Szevasztopoli elbeszélések*ből, s miért nem a *Rövid tanfolyam*ból? És tudja, mit válaszolt erre? Én, azt mondja, éppen most fejeztem be ezt a könyvet, és rettentően megtetszett nekem. Hát ki látott ilyet?... Holnap megtetszik neki Maupassant, és azt kezdi tanulmányozni a

harcosokkal politikai foglalkozás helyett. Hát ide vezet az önfejűsködés, alezredes elvtárs.

Gracsev bánatosan felsóhajtott, aztán nyílt tekintettel a beszélőre nézett, jóindulatúan, bizalmat keltően rámosolygott, és lágy, egyenletes hangon, nyájasan azt mondta:

– Kedves zászlóaljkomisszár elvtárs. Önfejűsködés és önfejüsködés közt különbség van. Néha hajlamosak vagyunk rá, hogy a legjobb kezdeményezést, találékonyságot, leleményességet is önfejűsködésnek nevezzük. Ismeri azt a dalt, hogy „Mért kell így élnem, vígasztalan magányban?" Obuhova szépen énekli. Gyakran lehet hallani a rádióban. No már most, összevont lőgyakorlatot tartottunk a mesterlövészeknek. Amikor vége lett, és ki-ki készülődött vissza az őrsére, a mi derék mesterlövészeink egyszer csak rázendítettek a következő nótára: „Úgy élj, úgy szolgáld, határőr, a hazádat, ahogy előírja a szolgálati szabályzat..." – Gracsev félhangon dúdolta a nótát, Obuhova dalának dallamára.

– Nem értem – mondta vállat vonva, csodálkozó képpel az instruktor.

– Ezt csak úgy elmeséltem. Mellesleg megjegyezve, a *Szevasztopoli elbeszélések*ben Tolsztoj nagyszerűen írja le a kozák gyalogosok harci cselekedeteit. S milyen katona az a Koska matróz!... Tanulhatnak tőle határőreink.

... Gracsev akkor megdorgálta Glebovot az „önfejűsködéséért", meg azért, hogy rosszul fogadta a zászlóaljkomisszárt, de jobbára csak a rend kedvéért, mivelhogy egyéb dolgokban nem találta vétkesnek a hadnagyot.

Jemeljan inkább csak megérezte, mint meghallotta a tornácon közeledő lépések neszét. Felkelt az ágyról, megigazította magán a köpenyt, ahogyan eltervezte magában: a köpeny szárnya alatt bal kezében a pisztoly, jobb kezében pedig az *Ogonyok*. Könnyed, udvarias kopogtatás az ajtón. A hadnagy hangosan kiáltotta: „Tessék!" – s arra gondolt: „Ha fegyverrel a kezükben lépnek be, az egész tárat beléjük eresztem".

Az ajtó nem hirtelen tárult fel, ahogyan Glebov várta, hanem lassan, bizonytalanul. Elsőnek Kazimierz lépett be: ösztövér, magas férfi, kajla füle az érett zab bugájára hasonlított, gyulladt szeme feltűnően fénylett. Keze üres volt. Mögötte szoborként magasodott a hatalmas termetű Joszif – vagy ahogyan errefelé mondják, Józek – hústömege. Vaskos, nehézkes és szintén üres

kezével becsukta maga mögött az ajtót. Köszönés helyett átható tekintettel, akár a röntgensugár, végigtapogatják egymást: Glebov Sidlowskiékat, Sidlowskiék Glebovot. A cingár, kék szemű ifjú szigorúan felvont szemöldökkel állt a két szobát elválasztó küszöbön, az ajtókeretben, három lépésre az óriásoktól, akik azért jöttek ide, hogy az életére törjenek.

– Jó estét.

– Jó estét.

Szünet. Glebov elkapta Józek pillantását, amely valósággal keresztülfúrta köpenye szárnyát, s mintegy azt kérdezte: mi lehet a bal kezében? Glebov a legparányibb mozdulattal sem felelt erre a kérdésre. Meglehetősen szárazon csak annyit mondott:

– Hallgatom magukat. Tessék, üljenek le – és a lóca felé biccentett fejével.

– Köszönjük, csak egy percre jöttünk. Nem vagyunk urak, megállunk itt. Elnézést a háborgatásért, parancsnok elvtárs. Fontos dologról van szó. Máskülönben nem zaklatnánk éjnek idején – mondta Kazimierz behízelgő, de remegő hangon. – Egy térképet találtunk Zenon bőröndjében. Katonai térképet. Különféle jeleket húztak rá, ceruzával. Azt gondoltuk: talán kémkedés, talán államtitkok.

– Elhozták a térképet?

– Persze, hogyne, parancsnok elvtárs. Hoztuk hát. Siettünk vele, ahogy csak tudtunk. – Kazimierz kapkodó, remegő kézzel benyúlt kabátja belső zsebébe. Józek egy fél lépéssel Glebov felé közeledett. Jemeljan ujja a pisztoly elsütő billentyűjén. Nem tudhatja, mit vesz elő Kazimierz: térképet vagy revolvert. Ezért pisztolyának csövét Kazimierz gyomrának irányította. Kazimierz valóban egy négyrét hajtogatott térképet húzott elő a zsebéből, s hozzálátott, hogy széthajtogassa. – Tessék nézni, parancsnok elvtárs. Itt vannak a jelek, nem tudjuk, mit jelentenek, de azt gondoljuk, valami fontosat.

Széthajtogatta a térképet, de nem talált helyet a szobában, ahová leteríthetné: asztal nincs, csak egy lóca meg egy éjjeliszekrény. Kazimierz a szemével hívta a hadnagyot, jöjjön, nézze meg a jeleket a térképen. Glebov nem mozdult. A pisztoly csöve most már Józekre irányult. Glebov kitalálta a Sidlowski testvérek haditervét. Hálálkodó, nyájas mosollyal, de egy tapodtat sem mozdulva a helyéről, azt mondta:

– Köszönöm, nagyon köszönöm. – És az éjjeliszekrény felé biccentve fejével, azt javasolta: – Hagyják itt a térképet. Majd eligazodunk rajta. Jelenteni fogom a feletteseimnek, és kérni fogom, hogy jutalmazzák meg magukat. Becsületes emberhez méltón jártak el. Még egyszer köszönet érte. És a viszontlátásra.

A két testvér tétova pillantást váltott egymással. Kazimierz szemlátomást nem tudta, mit csináljon ezek után: letegye a térképet az éjjeliszekrényre, vagy . . .

– Viszontlátásra. Jó éjszakát – mondta Józek, és határozott lépésekkel az ajtó felé indult. Kazimierz az éjjeliszekrényre dobta a térképet, és követte fivére példáját. Az udvar sötét, csendes volt. Az ég csillagos, és hideg, a meleg föld harmatcseppek és virágok illatát árasztotta. Sidlowskiék siettek. Józek ment elöl, mögötte Kazimierz. De nem hazafelé igyekeztek, hanem a folyópart felé. A fene ott egye meg ezt a hadnagyot, hadd éljen még egy kicsit, most az a fő, hogy épségben elvigyék innen az irhájukat. S már közel a part, alig ötszáz méter, vagy talán már annyi se.

Nyújtsd a lépést! Még jobban! Futás, futás! . . . De már a nyomukban is futottak, a két Sidlowski hallotta már, a tarkójukon érezték az üldözőket. És felharsant Poltorosapka törzsőrmester vészjósló hangja:

– Állj!

És szinte ugyanebben a pillanatban lövés dörrent a hátuk mögött. A golyó valahol egészen közel szállt el. Sebaj, az éjszaka eltakarja, a folyó megmenti őket. Csak nem szabad megállni.

Lövés. Még egy! . . . Tüzelj csak, törzsőrmester, bele az éjszakába! . . . De egyszercsak szemből Józek mellének ugrott egy hatalmas vadállat, és a földre döntötte az óriást. Ez Kazbek. Vaszilij Jefremov halk, de parancsoló hangja is előttük hangzott fel, és megállította Kazimierzt:

– Állj, kezeket fel!

Pedig a határ már ott volt az orruk előtt. Még egy rugaszkodás, az utolsó. De nem, Jemeljan Glebov őrsének határszakaszán nem kerülhet sor az utolsó nekirugaszkodásra. A határsértőnek száz útja van, de valamiért mind zsákutcába vezet.

Negyedóra telt el azóta, hogy Glebov és a Sidlowski testvérek a hadnagy lakásán találkoztak. S a két testvér megint Glebov előtt állt, de most már az őrs irodájában. Jobban mondva: ültek, zavarodottan, összetörten, dühösen. Józek arcán karcolások

látszottak, Kazbek mancsának nyomai. Kazimierz egész testében remegett, mintha a hideg rázná, elkékült, keskeny ajka valamit suttogott.

– Maguk ma meg akartak engem gyilkolni. Miért nem gyilkoltak meg? – kérdezte Glebov szenvtelen hangon, mint valami vizsgálóbíró.

Kazimierz felkapta remegő fejét: nem akartuk meggyilkolni. De vagy nem meri, vagy nem tudja hangosan kimondani a szavakat.

– Ördögien ravasz vagy te, parancsnok – szűrte a foga közt a szót Józek. Uralkodott magán, nem úgy, mint a testvére, szemtelenül, kihívóan viselkedett. – Korodhoz képest nagyon is ravasz. De akkor is eltesznek téged láb alól. Nem az öregség dönt a sírba. Nem bocsátják meg neked Zenont. Nem bizony.

Zenon . . . Vajon a Sidlowski testvérek tényleg a saját kezdeményezésükből, bosszúból akarták volna megölni Glebovot? Glebov nem hitt ebben. A tények is másról árulkodtak: az ötödik őrs parancsnoka elleni merényletet a határon túl készítették elő, s a Sidlowski fivéreket csupán alkalmas eszközként használták volna fel céljuk eléréséhez. De hát miért akarnak önök, határon túli urak, ilyen kegyetlen bosszút állni ezen a nagy szemű ifjún? Azért, mert elcsípett egyet ügynökeik népes táborából?!

De vajon csupán egyet? Emlékezzünk csak a múlt év őszére, az őrsparancsnokok egyhónapos továbbképzésére az alakulat parancsnokságán, emlékezzünk a Snyityko nővérekre meg a hálószoba rejtélyére. Lehet, hogy nemcsak egyet? . . . Lehet bizony.

A REJTÉLY

I

– Vanyuska!
– Jemelka!
– Teráncos ördög!
– Inkábbráncos, mint kopasz!
– Várj sorodra: leszel még kopasz is meg ősz is.

És kemény baráti öleléssel szorongatva egymást, Glebov határőr hadnagy és Tyitov harckocsizó főhadnagy vidáman, harsányan hahotázott.

– Én meg megyek, és éppen az jár az eszemben: bárcsak találnék valaki ismerőst... Mikor is láttuk egymást utoljára? – Jemeljan kerek, bronzbarna, szélfútta arca fénylett, szeme sugárzott a váratlan örömtől.

– Hát, alighanem a Volga mellett, harmincnyolcban. Amióta elvégeztem az iskolát, nem láttuk egymást.

A városi terecske szélén egy gesztenyefa lombsátra alatt álltak, amely eltakarta a már gyengén tűző szeptemberi napot és a nyár végére kifakult égboltot. Földiek és gyerekkori pajtások voltak: Ivan Akimovics Tyitov, tagbaszakadt, vaskos, széles vállú férfi, akinek szép, tojásdad alakú arcán szembeszökően tükröződtek egy határozott, erős jellem vonásai, és Jemeljan Prokopovics Glebov, aki külsejére nézve mindenben elmaradt barátja mögött. Termetre alacsonyabb, alakja vézna, arcvonásai átlagosak, egy kissé pisze orr, enyhén kiálló arccsont, magas fénylő homlok, busa szemöldök. Talán csak a szeme... Igen, Jemeljan Glebov nagy, kék szeme magára vonta az emberek figyelmét, s nem is annyira szépségével, mint inkább azzal a fénnyel, amely folyvást sugárzott belőle. Jemeljan szeme ritka módon tudott hatni az embe-

rekre, bizalmat és tiszteletet ébresztett: megenyhítette a zord felettesek haragját, mosolyt varázsolt a rideg és kőszívű katonák arcára, jókedvre derítette a borúlátókat, erőt és biztonságérzetet kölcsönzött a gyengéknek, reményt ébresztett a csüggedőkben – mindig lángolt, és mindig lángra gyújtott másokat. Titokzatos lidércláng módjára csalogatta magához az embereket, valami ismeretlen ajándékot ígért. Az emberek valósággal tódultak Glebovhoz: szemében gazdag, bizalomgerjesztő lélek, éles, eleven ész, megvesztegethetetlen becsületesség, szilárd és kitartó meggyőződés jelét látták. Alighanem azért tolongtak már gyerekkorában is körülötte a barátok-pajtások, azért engedték meg neki, hogy vezesse őket, parancsoljon nekik, mert bizonyosak lehettek benne, hogy sohasem él vissza bizalmukkal.

– Hogy kerültél ide, mit művelsz itt? – támadt neki barátjának a türelmetlen, heves természetű Jemeljan.

– De hát én, hogy úgy mondjam „itthon" vagyok, inkább azt áruld el, te hogyan kerültél ide? – Tyitov meglehetősen mély hangon, akkurátosan beszélt, s közben jókedvű, elégedett tekintettel fürkészte barátja arcát.

– Gyerünk, üljünk le valahol. Esetleg, ebédeljünk együtt – javasolta Glebov.

– Nincs kifogásom ellene. Menjünk a Moszkvába, ott kitűnő rántott csirkét kapunk.

Ivan Tyitov két évvel volt idősebb Jemeljan Glebovnál. Együtt nőttek fel, együtt jártak iskolába, együtt ábrándoztak a jövőről. 1937-ben Tyitov elhagyta szülőfaluját, Mikitovicsit. Istrángszíjjal átkötötte furnérból összetákolt bőröndjét, és elutazott a Volga melletti nagyvárosba, hogy kitanulja a harckocsizó „mesterséget". A rákövetkező években Jemeljan Glebov is ugyanoda, a páncélostiszti iskolába jelentkezett. A felvételi vizsgán kitűnően szerepelt, de „megbukott" a katonaorvosi bizottság előtt. Hogy miért, azt képtelen volt ésszel felfogni, de tény, hogy alkalmatlannak minősítették a harckocsizó szolgálatra.

– Alkatra nem ütöd meg a mércét – így magyarázta neki egy százados, a felvételi bizottság tagja.

Glebov dühbe gurulva vágta oda:

– Maguk Szuvorovot se vennék fel ezzel az ürüggyel.

– Az meglehet – válaszolta jóindulatúan mosolyogva a százados, majd komolyra fordítva a szót, részvevőn azt tanácsolta neki:

– Próbáld meg inkább a határőröknél. Itt van az iskolájuk mellettünk. Ott megfelelsz. Azoknak Szuvorov is megteszi. A harckocsi azonban olyan jószág, amihez makkegészséges vasgyúrókra van szükség. Szuvorov korában még nem volt ilyesmi.

Így került – szinte véletlenül – Glebov a határőrség iskolájába. Egy városban tanultak Tyitovval, de csak ritkán találkoztak: bőviben voltak egyéb teendőknek. Forró idők járták: Európában Hitler garázdálkodott; a Haszan-tavi és a Halhin Gol-i események a katonai iskolák falai közt is éreztették hatásukat. Tömörítették a tananyagot, megrövidítették a tanulmányi időt.

Ivan Tyitov 1939 nyarán ropogós, új kardszíjjal és krómbőr csizmában elutazott az iskolából, először haza, Belorusszijába, majd a Karél-földszorosra. Jemeljan Glebov egyenest az iskolából érkezett 1940 telén a finnországi frontra, ahol egy felderítő szakasz parancsnokává nevezték ki. Így hát, amióta az iskolára bekerült, nem látta szülőfaluját, Mikitovicsit. Pedig hogy vágyott már haza! Akár egy órácskára is szíves-örömest hazaugrott volna, hogy csak egy pillantást vessen az ismerős helyekre, átadjon valami ajándékot anyjának, meglátogassa apja sírját, s aztán megint jöhet a szolgálat, bárhol, ahová vezénylik. Mohó érdeklődéssel hallgatta hát most Ivan elbeszélését, aki mindössze egy hete tért vissza szabadságáról.

– Rá sem ismernél Mikitovicsire: a majorságokat összeépítették, és olyan takaros falu kerekedett, hogy még! Két, egyenként fél kilométer hosszú utca is van – mesélte Tyitov mély mellhangján. – A mi Zsenykánk tanítóképzőbe jár. És hogy megnőtt! Csudaszép lány lett belőle! Bizony, pajtás, nem hittem volna, hogy ilyen lány lesz a kishúgomból.

– A bátyjára ütött – kacsintott rá Jemeljan. Mindössze három évvel volt idősebb Zsenya Tyitovánál, s a falusi gyerekek Zsenya vőlegényének csúfolták. Hálás volt Ivánnak, hogy kéretlenül is mesélt neki a húgáról. – Mamámnál is jártál, tudom, megírta. Hogy van? Nagyon megöregedett?

– Nem mondhatnám. De azért . . . öregszenek már a szüleink. Apám is nagyon megviselt. Sok volt neki, amit átélt. – Ivan felsóhajtott.

– Hát ő hol van, mit dolgozik?

– Lovász. A kolhozban. Kizárták a pártból, kis híján börtönbe is csukták.

– Akim Filippovicsot? – kiáltott fel Jemeljan. – Miért?

– Mert pártját fogta a nép ellenségének – felelte félhangosan Ivan, s szája széle keserű mosolyra görbedt. Jemeljan zavartan, kérdőn, magyarázatot várva nézett rá. – Tudsz róla, hogy Aron Markovics Gercovicsot letartóztatták? – Jemeljan tagadólag rázta a fejét. – Trockizmussal vádolták. Apámat is beidézték, vallomást követeltek tőle; tudod, hogy van az, olyat, amilyenre a nyomozónak szüksége volt. Apám nem volt hajlandó megrágalmazni a letartóztatottat. Az igazságot mondta el Aron Markovicsról, hogy becsületes ember, a párthoz hű bolsevik, meg hogy most hall először Gercovics trockizmusáról . . .

Az asztalnál csak ketten ültek, s bár a szomszédos asztalok is üresek voltak, mégis suttogva beszélgettek. Amikor pedig odalépett hozzájuk a mosolygós, vonzó külsejű felszolgálónő, Marjana – harminc év körüli, boglyas hajú nő, akivel Tyitov szemlátomást jó viszonyban volt –, mindketten elhallgattak.

Marjana úgy tett, mintha nem vett volna észre semmit, és megkérdezte Tyitovtól:

– Rég nem láttunk, hová tűntél el?

– Elutaztam.

– Nősülni?

– Majdnem.

– És hol az asszony?

– Otthon hagytam.

– Tehát, szalma vagy?

– Majdnem.

– Miért nem kukkantasz be hozzánk? . . . Galja hiányol.

– Add át neki üdvözletemet. Benézek majd. A barátommal együtt. Mellesleg szólva, szüksége volna egy hónapos szobára. Megbízható legény. Senkit sem bánt. Csak attól félek, belebolondul majd Galinkába.

– Mi károd lenne belőle? Te nem lehetsz rá féltékeny!

– Nem is azért, csak sajnálom a legényt, anélkül is sovány, ebek harmincadjára jut . . .

Marjana ellépett tőlük, s ők folytatták a félbeszakadt beszélgetést.

– Lehet, hogy Akim Filippovics nem tudott Gercovics trockista kapcsolatairól. Sötét ügy – jegyezte meg bizonytalanul Glebov.

– Nem, apám biztos az igazában. Ismered őt. És Aron Markovicsot is ismered: dolgos, becsületes, őszinte ember.

– Lehet, hogy a rokonai miatt tartóztatták le – találgatta fennhangon Glebov. – Rokonai élnek Amerikában.

– És emiatt? Hát egyedül csak nekik van rokonuk Amerikában? Frida is mondta nekem, hogy a legtöbb zsidó családnak rokonai élnek külföldön.

Tyitov szomorú volt, ez a beszélgetés szemlátomást érzékenyen érintette. Glebov azt mondta:

– A te apád igazi bolsevik. Derék ember. Akim, a vasember... így hívták a járásban... És mi van Gercoviccsal? Voltál náluk?

– Voltam. Üres a ház. Jekatyerina Ajzikovna egyedül maradt.

– Hát Szolomon?

– Monya valahol Minszkben él. Alighanem tanul vagy dolgozik – felelte bágyadtan Tyitov. Szeme felhős lett a bánattól.

– Hát igen...

– Frida nincs otthon: Moszkvában lakik a rokonoknál.

Jemeljan tudta, hogy Ivan valamikor nem volt közömbös a szép Frida iránt. S talán a lány is vonzódott hozzá. Megkérdezte:

– Nem leveleztél vele?

– Vége már annak, kedves Jemeljan. Ami volt, elmúlt. Máskülönben nem is volt semmi, gyerekes vágyálmok, sóhajtozás. Moszkvában jártam, gondoltam, összetalálkozhatnánk... Látni szerettem volna. Csak úgy, az emlék kedvéért. De hát véletlen csak a könyvekben van. Jekatyerina Ajzikovna nem adta meg a címét. Ebből megértettem, hogy Fridának van valakije Moszkvában – vőlegénye vagy férje.

Megint odajött hozzájuk Marjana, s maga volt a megtestesült tapintat, előzékenység.

Segítség nélkül összeszedte az asztalról a tányérokat, s közben megjegyezte:

– Mitől lett egyszeriben ilyen rosszkedvük? Az előbb még vidámak voltak, most meg búsulnak. Miért?

– Itt van egy ember, akinek nincs fedél a feje fölött, minek örülnénk hát? – bólintott Ivan mókás komolysággal Jemeljan felé. – Te pedig egyszerre olyan kérges szívű lettél, nem akarsz segíteni rajta.

Marjana tekintete elidőzött Tyitov arcán, kávébarna szeméből eltűnt a mosoly, komolyra vált. Egy gyenge sóhajtást elfojtva azt mondta:

– Neked nem lehet ellenállni. Majd beszélek Galjával.

– Miről? – Ivan farkasszemet nézett Marjanával, s tekintete, amely azt közölte: „Ne játszd meg magad, mire való ez", válaszmosolyt váltott ki a nő arcán.

– Hát a szobáról, a barátodnak.

– Mióta szokásod Galjával tanácskozni? Te vagy az úr a házban, ahogy te határozol, úgy is lesz.

– Jól van – adta meg magát Marjana. – Gyertek el este nyolc óra tájban.

– Bőrönddel? – kérdezte Jemeljan, aki addig némán és figyelmesen tanulmányozta Marjanát. Helyesebben mondva gyönyörködött benne, ahogyan egy szép, hibátlan vonású, kicsattanóan friss, pirospozsgás női arcban gyönyörködik egy férfi.

– Hosszabb időre jönne? – kérdezte a nő felelet helyett.

– De hát mondtam már, hogy egy hónapra jött fel vidékről, továbbképzésre – válaszolta Glebov helyett Ivan. – Nem látni rajta, hogy vadember? Szinte először lát életében nagyvárost. Bele kell szoktatni a legényt a civilizációba.

A város korántsem volt olyan nagy: két gyár, egy serfőzde, két étterem – a Moszkva meg a Leningrád –, hat fodrászüzlet és vagy félszáz bérkocsi. A városban székelt a határőr-alakulat, egy vadászrepülő-ezred és egy önálló harckocsizó dandár parancsnoksága, amelynek vezetője, Tyetyoskin – energikus és erőszakos ember – a Szovjetunió Hőse volt. Ő volt egyben a helyőrség parancsnoka is.

– Hozza magával a bőröndjét is – válaszolta Marjana, és otthagyta őket.

– Miért mondtad neki a továbbképzést? – ráncolta a homlokát elégedetlenül Glebov.

– Ugyan már, micsoda hadititok ez – legyintett Tyitov. – Az egész város tudja. Na, egyszóval, a lakásügyedet elintéztük.

– Érdekes teremtés – szólta el magát Glebov Marjanára gondolva. – És úgy látszik, nem közömbös irántad.

Tyitov kurta nevetéssel válaszolt:

– Induljunk el, útközben majd elmesélem . . .

Vasárnap volt. Az árnyas, még zöld levelű fák alatt, a kis té-

ren nem akadt számukra szabad pad: sétálni kezdtek hát a teret átszelő fasorban. A gesztenyefák lustán hullatták eléjük termésüket.

Tyitov mesélt.

– Marjana szemrevaló teremtés. Sokan próbáltak neki udvarolni közülünk. Ő meg válogatott. Végül kiválasztott egy repülőtisztet, egy őrnagyot. Akadémiát végzett mérnök. Imponálóan okos. Egyszóval nem akárki. Náluk lakott egy darabig.

– Marjanánál?

– Igen. Marjana a húgával lakik. A saját házikójukban. Galja, a húga, a végrehajtó bizottságnál gépírónő. Az aztán szép lány. Festenivaló. Ilyet csak a Tretyakov-képtárban talál az ember. Apjuk, azt mondják, forradalmár volt. A pilsudskisták néhány évvel ezelőtt letartóztatták. Azóta nincs hír róla, nem tudni, él-e még vagy eltették láb alól... Marjana és a repülős között nagy volt a szerelem, de aztán megjött Voronyezsből az őrnagy neje, és vége szakadt az egésznek.

Jemeljan meglehetősen bizalmatlanul nézett barátjára, és ugratva kérdezte tőle:

– A repülőssel nagy volt a szerelem, na és a harckocsizóval?

– A harckocsizó és Marjana közt semmi sem történt, de a húgáról már nem mondhatni ugyanezt – közölte Tyitov minden feszélyezettség nélkül, sőt mintha élvezte volna a barátja kérdezősködését. – Találkozgattam Galjával. Hébe-hóba. Sétálgattunk a parkban, fecsegtünk erről-arról. De aztán rájöttem, hogy túlságosan is messzire vezetne ez az út. Galjának vőlegény kell, én viszont egyáltalán nem vagyok megfelelő erre a tisztségre.

– Hogy értsem ezt?

– Hát úgy, hogy menyasszonyom van, kedves Jemeljan. Moszkvában lakik. Csodálatos lány, Oljának hívják. Lehet, hogy nem olyan szép, mint Galja, és nem olyan szellemes, tűzrőlpattant menyecske, mint Frida, de tudod, pajtás, mégiscsak ő a legderekabb lány a földkerekségen. Ilyen lány nincs még egy az én számomra, és nem is lesz, amíg csak élek. Hát így állunk, kedves barátom. Tavasszal családi ügyben szabadságot kérek, legényemberként Moszkvába utazom, és nős emberként térek vissza.

A Snyitko nővérek házikója megtetszett Glebovnak. Először is, nem esett messzire a határőr-parancsnokságtól. Egy csendes mellékutcában volt, amely valamiért a Kert utca elnevezést viselte.

Kisebb-nagyobb veteményeskertje minden háztulajdonosnak volt ebben a városban, függetlenül attól, hogy milyen nevű utcában volt a háza. A veteményeskerten kívül, amelyben most paradicsom piroslott, káposzta duzzadt bánatosan, a két nővér házához gyümölcsös is tartozott. Ez említendő második helyen, mivelhogy Glebov nagyon kedvelte a gyümölcsöskerteket. Harmadszor pedig . . .

De ez már külön lapra tartozik.

Este nyolckor mindkét nővér otthon tartózkodott, várta a vendégeket.

Marjana bemutatta Jemeljant a húgának:

– Új lakónk. Bocsásson meg, nem tudom a keresztnevét.

– Valamiért mindig mindenki Jemeljannak hívott. Hívjanak maguk is így – felelte vidáman Glebov, és hozzáfűzte: – Jemeljan Prokopovics Glebov.

– Örvendek – mosolyodott el bűbájosan Marjana. Glebov a fehér kötény és a főkötő nélkül még elbűvölőbbnek találta. – Ez meg itt az én húgocskám, Galja.

Ha Jemeljan úgy ismerte volna Jeszenyin verseit, mint ahogyan Majakovszkijét ismerte, akkor okvetlenül az *Orosz csalogány* közismert sora jutott volna eszébe: „Ily szépségnek párját se láttam . . .” Glebov akkor még nem ismerte Jeszenyin verseit, mégis Jeszenyin modorában gondolta magában Galjáról: hát igen, nem láttam még életemben nála szebbet. Glebov nem nagyon ismerte a nőket. Igaz, két-három éve érdeklődéssel figyeli a szépnem képviselőit, de bizony nem sok alkalma volt erre. Ezeket az éveket részint a katonai iskolában töltötte, ahol az egyetlen nő, akit a hallgatóknak alkalmuk volt gyakorta látniuk, a német nyelv tanára, Klavgyija Vaszmanova volt; részint meg a fronton, ahol végképp nem volt alkalma a nőket figyelni, s a határőrsön, ahol megint csak egy szem nő volt a közelében: Nyina Platonovna Muhtaszipova, a politikai tiszt bájos, kedves felesége.

Valaha Frida Gercovics volt Jemeljan Glebov szépségideálja, a hamvas arcú kislány, meggyfekete, pajkosan hunyorító szemével és csábos mosolyával. Frida úgyszólván a menyasszonya volt barátjának, Ivan Tyitovnak, és ezért Jemeljan nem merészelt szemet vetni rá.

Galja valamelyest Fridára emlékeztetett: alighanem antik formájú, tojásdad arcával, amelyet éjfekete haj koronázott, hajlé-

kony, finom művű alakjával, aprócska, keskeny kezével. Szeme, jóllehet nem meggyfekete volt, hanem türkízkék, szintén a Fridáéra emlékeztetett, különösen, ha mosolygott. Frida szeme folyton változott: hol tartózkodó óvatosságot, hol lágy bizalmat, hol furfangosságot, hol meg kíméletlen hidegséget fejezett ki. Frida szemének ez a játéka – a csiszolt briliáns játszik így a fényben – tetszett Jemeljannak: megfejtésre váró talányokat rejtett. Amint Galja megszólalt, Frida hangocskáját idézte Jemeljan emlékezetébe: vékonyan csilingelő, sziporkázva vibráló hang fakadt a lány gunyoros, érzéki ajkán. S szemében, akár a Fridáéban, furfang és uralkodni vágyás csillogott.

A két nővér megmutatta Jemeljannak a szobát, amelynek parányi ablaka az udvarra nézett. Az udvari virágágyásban őszirózsa és lányvirág virított, s az ablakpárkányon is ugyanez a két virág illatozott frissen, vázába állítva. Az egész szoba friss illatot árasztott: a tisztára súrolt padlótól kezdve az új lakónak előkészített ágyat borító, hófehér, csipkés ágyterítőig.

– Azelőtt is egy katona lakott itt, egy repülős – mondta Marjana, és fürkészve nézett Jemeljan arcába: szerette volna megtudni, mesélt-e neki Tyitov az előző lakóról vagy sem? Jemeljan hallgatott. Az tűnt fel neki, hogy szobájában nincs ajtó: világoskék plüssfüggöny van csupán helyette. – Tetszik? – kérdezte Marjana ravasz, valami titkot rejtegető mosollyal.

– Kellemes lesz itt laknom maguknál – válaszolta Jemeljan, s ő is elmosolyodott. Őszinte természetéből következően soha nem mondott mást, mint amit gondolt. A házias kényelmet csak hírből ismerte, persze, hogy tetszett neki itt minden, még a plüssfüggöny is.

Egy szűk kis folyosóból nyílott a nappali, közepén kerek asztallal. Ezután következett a hálószoba, vagy ahogyan Galja tréfásan nevezte, a „lányszoba".

Marjana hellyel kínálta őket, és azt javasolta, döntsék el közösen, hogyan töltik el a vasárnap hátralevő részét.

– Gyerünk el táncolni – mondta Tyitovra tekintve. – Mit szólsz hozzá, Vanya? Ajándékozd nekem ezt az estédet... ha másként nem, hát a táncparketten.

– Mindig készen! – vágta rá hetykén a főhadnagy, és legényesen a tarkójára lökte tányérsapkáját. – Ilyen kivételes alka-

lommal, amikor az ember hosszú évek után a barátjával találkozik . . .

– És maga, Jemeljan? Velünk tart?

– Én nem táncolok – válaszolta feszélyezetten, valósággal bocsánatkérően Glebov. – Nem tudok.

– Ma én sem – vetette közbe mókásan, jelentőségteljesen Galja.

– Te meg miért nem? – kérdezte őszinte elképedéssel Tyitov. – Szolidaritásból? Na, készülj fel a legrosszabbra, pajtás – fenyegette meg tréfásan az ujjával Glebovot.

– Rendben van, maradjatok itthon kettesben, és készítsetek nekünk vacsorát. Egy óra múlva megjövünk – rendelkezett Marjana, és nem vesztegetve az időt, magával vitte Tyitovot.

– Félelmetes nővére van – jegyezte meg Jemeljan, amikor a díványon ülve kettesben maradt a nappaliban a lánnyal. Úgy rémlett neki, hogy Marjana valami miatt elégedetlenkedve távozott.

– Jaj, rettentően szigorú, igazi parancsnok! – hagyta rá Galja túlzó komolysággal összecsücsörítve ajkát. – Maga pihenjen egyet, én meg elkészítem a vacsorát. Jó?

– Várjon vele egy kicsit, Galocska, ráér még az a vacsora – mondta Jemeljan és határozott mozdulattal megragadta a lány kezét. A haja tövéig elvörösödött. – Üljön le inkább, beszélgessünk.

– Beszélhetünk még eleget . . . egy egész hónapon keresztül – felelte gyengéden Galja, és meleg tekintettel nézett Jemeljanra félig bús, félig fáradtságtól bágyadt csillogású szemével. De Glebov várakozásával ellentétben, nem húzta el a kezét. A keze apró, forró, bőre bársonyos érintésétől elakad a lélegzet, mámor száll az ember fejébe.

– Olyan érzésem támadt az imént, Galocska – kezdte vontatottan Jemeljan, félig lehunyt szemmel –, mintha már réges-rég ismerném, nagyon jól ismerném magát. Vajon mitől van ez?

Válasz helyett azt kérdezte tőle a lány:

– Maga tényleg a határon szolgál? Nem itt a parancsnokságon?

Glebov igenlően bólintott, s nem vette le róla a tekintetét.

– Szörnyű, ugye? – Galja szeme kitágult, kikerekült és elsötétült, keze észrevétlenül kisiklott Jemeljan kezéből. – Azt mond-

ják, a németek rengeteg kémet küldenek hozzánk, háborúra készülnek.

A férfi hallotta a lány hangját, de nem fogta fel szavai értelmét. Arra gondolt: milyen jó is, hogy Gracsev engedélyezte az őrsparancsnokoknak, hogy a továbbképzés idejére magánlakásokban szálljanak meg. Torkig vannak már a laktanyai élettel! És milyen nagyszerű, hogy találkozott Galjával. Hátha éppen ő lesz a sorsa-végzete, ő lesz számára az a lány, akinél szebb és jobb – Tyitov szavával élve – nincs a földkerekségen? Hátha éppen ő lesz az a lány, az a barát, az a társ az életében, akiről értelme ábrándozott, s aki után mind gyakrabban és mind makacsabbul vágyódott már a szíve? Hej, Jemeljan, mindig is szerencséd volt, hátha most is szerencse köszönt rád? . . .

– Ha kitör a háború, mi itt mindnyájan nyomban elpusztulunk, igaz? – kérdezte egy icipici rémülettel hangjában és tekintetében Galja. – No, miért nem válaszolsz?

Megremegett az örömtől és a csodálkozástól: a lány tegezte elsőként! . . . Felállt a díványról, kihúzta magát, szorosan a lány elé lépett, gondolatban gömbölyű, remegő vállára tette kezét – a valóságban nem merte megkockáztatni –, és reszkető hangon azt felelte:

– Háború lesz vagy nem lesz háború, mi ketten – az utolsó szót hanglejtésével, tekintetével és az utána következő szünettel is hangsúlyozta – élni fogunk, és nincs az az ördög, Galocska, amelyik bennünket el tudna vinni.

Ám határozott és fölöttébb magabiztos válasza egy cseppet sem nyugtatta meg a lányt, aki továbbra is fürkésző tekintettel vizsgálta, és tapasztalt, bölcs, felnőtt ember hangján azt mondta neki:

– Az ördög talán nem visz el bennünket, de a tankok . . . Azt mondják, rengeteg tankjuk van. Ha megindulnak, semmi sem képes megállítani őket. – Választ sem várva, másra fordította a szót: – Élnek a szüleid?

– Anyám él.

– Nekünk pedig senkink sincs. Egyedül vagyunk . . . – És ismét minden átmenet nélkül mondta: – Mesélsz majd magadról, jó? De csak később, ha kész vagyok a vacsorával.

– Akarod, hogy segítsek?

– Nem, nem kell. Majd én magam. Csak zavarnál. Eredj, pi-

henj le egy kicsit. Alszol egy picit, aztán majd ha Marjanáék megjöttek, felkeltelek. Menj. Eredj, eredj!...

A tekintete kérlelt, a hangja könyörgött és parancsolt egyszerre. Jemeljannak jólesett teljesítenie ezt a parancsot.

2

Jemeljan, természetesen, nem aludt. A puha ágyon fekve riadtan figyelt arra a lármás hullámverésre, amely bensőjében támadt, s amelynek lázongó morajából csupán Galja szavait tudta világosan megkülönböztetni. Néhány szó volt csupán, de Jemeljan olyan jelentősnek, súlyosnak érezte valamennyit, mintha mindegyike hatalmas, titokzatos, kimondatlan gondolatot hordozna. Galja fél a háborútól. „Ha megindulnak, semmi sem képes megállítani őket." Ez a mondat, a riadalom, a kérdés a reménykedés hajszálfinom árnyalataival, világosan és szabatosan csengett a fülében, gondolatokat indított el agyában. És valóban, mivel fogja megállítani Jemeljan Glebov határőrse a hitlerista harckocsikat?... Eszébe jutott, hogyan oktatták őket kézifegyverből lőni a harckocsi kémlelőnyílására, kézigránátköteget és robbanókeverékkel töltött palackokat dobni a hernyótalp alá. A finn háború bebizonyította, mennyire primitív és hatástalan ez a védekezési módszer. Más dolog a harckocsi ellen harckocsikkal, tüzérséggel harcolni. Ám Glebov határszakaszán nincsen se harckocsi, se ágyú. „Majd lesz, ha szükség lesz rá", – így vigasztalták a felettesei, ő azonban nem nagyon hitt a vigasztaló szavakban. S most itt, ebben a hűvös házikóban, a csendes városnak ebben a csendes mellékutcájában, hirtelen rádöbbent, hogy őrse nincs kiképezve a harckocsik elleni harcra. Elővette aprócska füzetét, amelybe Szuvorov és Majakovszkij mondásait, a német zászlóaljak fegyverzetének adatait jegyezte fel és emlékeztetőül beleírta: „Foglalkozások a harckocsik elleni védekezésből. Kézigránátkötegek, rókalyukak, palackok."

Galja a konyhában csörömpölt az edényekkel, minden mozdulatát hallotta, és ismét eszébe ötlöttek a lány szavai: „Majd mesélsz magadról, jó..." Miért? Mi érdekli a lányt? Anyja, apja...

1919-ben a nyugati frontról hazafelé tartott a Volga mellékére

Prokop Glebov sebesült közkatona, de nem jutott messzire, megrekedt a Nyugati-Dvinánál, egy isten háta mögötti falucskában, Mikitovicsiben, amely hat, az erdős és mocsaras földek között szétszórt, egyenként vagy tíz portát számláló piciny majorságból állott. Nem az itteni föld tetszett meg neki. Igazat szólva egy lyukas garast nem ér a földecske errefelé, nem is lehet egy napon említeni a Volga-vidékivel. S nem is a tanyák erdőszéli, bíbices unalma, szúnyogos csendje nyerte meg a tetszését. Hanem hát a Ligetnek nevezett majorban egy árva lányon, Annuskán akadt meg a szeme, akinek az apja német földön esett el, anyja meg éhenhalt. Annuska egyszál-egyedül éldegélt egy horpadtkorhadt zsúptetejű, vaksi vityillóban. Volt neki egy vén kecskéje, egy zöld szemű macskája és egy bóbitás tyúkocskája, meg egy vasalatlan kerekű targoncája, egy csorba élű baltája és két favedre: ennyi volt az egész gazdagsága. S a tizennyolc éves Annuska nem szépségével lopta be magát a huszonhárom éves leszerelt katona szívébe: Szamara környékén szebb lányok teremnek. Dalaival hatotta meg, bilincselte le a fiatal katona szívét. A Volga mellett sincs hiány a dal mestereiben, ám Annuskával aligha vehetnék fel a versenyt. Ahány ének született a széles nagyvilágon, Annuska mind ismerte. S hogyan énekelt! Fél Oroszországot bejárta Prokop Glebov, de ilyen énekszót még nem hallott. Nem a hangjával tündökölt ez a boszorkányos lány – hangja, jóllehet nagyon kellemesen csengett, csak amolyan közepes, se nem erős, se nem gyenge volt –, de a lelkéből énekelt.

Betelepedett a katona az árva lány házikójába, kezdetben afféle kosztos lakóként, munkát talált magának a ház táján: megjavította a viskó tetejét, hol ezzel, hol azzal vesződött. A községházán a pártsejt titkáraként kezdett dolgozni: még a fronton belépett a bolsevik pártba. Megszerette Annuskát, és annak rendjemódja szerint el is vette feleségül, még a templomban is megesküdött vele, noha kommunista volt: így kívánta a menyasszony. Egy év múlva fiúk született. Úgy döntöttek, hogy Leninnek fogják hívni. Annuska eleinte ingadozott: jó lesz-e így vajon? De aztán belenyugodott, hallgatott a férje szavára.

Prokop felhajtott egy pohár kisüstit, és elment bejegyeztetni az újszülöttet. Régi szokás szerint a falu papja vezette az anyakönyvet. Az atyuska nem szívelhette a jöttment kommunistát, de tartott is tőle: rettentően forrófejű és nyakas volt ez a katona.

Elővette a pap a tépett sarkú, vastag könyvet, belemártotta tollát a tintába, és szemét a papírra szögezve, megkérdezte:

– Milyen nevet adtak az újszülöttnek?

– Lenin! – vágta ki Prokop hetykén villogó szemmel.

A pap összevonta a szemöldökét, és levette a pápaszemét. Egy percig némán fürkészte Glebovot: tréfál vele, vagy komolyan beszél? Majd amikor meggyőződött róla, hogy nem tréfából mondta, nyersen odavágta neki:

– Ilyen név nincs!

– Lenin nincs? – kérdezett rá Prokop, s már-már kész volt a pap szakállába markolni. – Majd én megtanítalak téged . . .

– Lenin, ez vezetéknév. A keresztneve, ha nem tévedek, Vlagyimir – sietett a magyarázattal a pap.

Ez a magyarázat lefegyverezte Prokopot. Fennhangon töprengeni kezdett:

– Lenin csak egy van. Ami igaz, az igaz, az egész világon csak egy van. Az egész világ proletariátusának csak egy Leninje van. – De hirtelen örömteli felfedezéstől ragyogott fel az arca: – Hát Karl Marxról hallottál-e? Jegyezd csak be a könyvbe, hogy Karlnak fogják hívni a fiamat. Láttál már vastag könyvet életedben? Van egy, amelyik vastagabb, mint a te bibliád, Tőke a címe. Hát nem más, mint ez a Karl Marx írta, a népnyúzó burzsujok meg a tőkéjük ellen.

A pap felsóhajtott, és letette a tollat az anyakönyvre.

– Ne bomolj, Prokop. Nem pravoszláv név a Karl. Milyen nép fia vagy te?

– Én-e? Hogyhogy milyen népé? Mintha nem tudnád. Oroszok, volgai oroszok vagyunk mi . . . – És rövid gondolkodás után, megkérdezte: – Tehát, nem akarod, hogy Karl legyen? Na, jól van, atyuskám, találunk pravoszláv nevet, tősgyökeres orosz nevet. Mindjárt mondom is neked . . . Rögtön, rögtön, várj egy kicsikét. Meglátom, mit szólsz hozzá. Ismered te Jemelka Pugacsovot?

– Mit akarsz vele?

– Azt, hogy róla kívánom elnevezni a fiamat: Jemeljannak! Je-mel-jan! – ismételte ünnepélyesen. A jófajta kisüsti nyilván jótékony hatást gyakorolt Prokopra: valósággal újjongott örömében. – Hadd legyen belőle új, szovjet Jemeljan. Hadd vezesse harcba az orosz népet a világkapitalizmus ellen. Elviszem ma-

gammal a Volga mellé, Zsiguliba. Nem maradunk itt sokáig a ti mocsaraitok közt. Hallottál Zsiguliról? Ugyan, hol is hallottál volna róla!... A Volga, az nem holmi Dvina. A Volga, pajtás, világraszóló folyó; azt lehet mondani, nem is folyó, hanem valóságos óceáni tenger!

Nem sikerült Prokopnak a Volga mellé vinnie Jemeljant. Két év múlva, amikor a kommunista Akim Tyitovval kommunát kezdett szervezni, megölték a „zöldek" – így nevezték magukat az ellenforradalmi banditák, akik abban az időben főként falun garázdálkodtak.

Jemeljan nem emlékezett apjára. Annuska nem ment másodszor férjhez. Jemeljan nevelését Prokop barátja, a falusi szovjet elnöke, Akim Tyitov vállalta magára. Akim megfontolt, józan ítéletű, jellemes parasztember volt, a Petrográdért folytatott harcok idején, a fronton lépett be a bolsevik pártba. Úgy szerette Jemeljant, mintha a saját fia lett volna. Ha olykor-olykor vásárfiát hozott gyermekeinek a városból, Jemelkáról sem feledkezett meg soha. Ivant gyakran megdorgálta, amiért nem volt első tanuló az iskolában, s mindig Jemeljant, az okos és szorgalmas fiúcskát állította eléje példának.

Tizenhárom éves korában Jemeljan tudósításokat kezdett írogatni a *Pionyerszkaja Pravdá*ba és a járási újságokba. Megírta, hogy a pionírok hamut gyűjtöttek a trágyázáshoz, hogy a burgonya megrothadt a veremben a brigádvezető nemtörődömsége miatt, s arról is írt, hogyan vesztette el a részeg kolhozelnök a hivatalos pecsétnyomót. Írásait néha leközölték a lapok, jobbára azonban átküldték az illetékes intézménynek, hogy „vizsgálják ki az ügyet, és tegyék meg a szükséges intézkedéseket". Tizennégyéves korában tárcái jelentek meg a járási újságban, jóllehet személyesen sohasem járt a szerkesztőségben: megírta a cikket, postára adta, elküldték érte a tiszteletdíjat, amit az utolsó kopekig odaadott anyjának.

Jemeljan szerette a lovakat. Az éjszakai legeltetés a legnagyobb gyönyörűséget jelentette neki. Az első földi szépséget a lovakban fedezte fel a maga számára, amikor ötéves fiúcskaként a falubeli legények vágtáit figyelgette. És egyszerre csak valaki kinyilatkoztatta, hogy a lovak kora lejárt, traktorok és automobilok váltják fel őket. Mikitovicsi kolhozföldjein egyetlen árva Fordson-traktor pöfögött és csörömpölt, de az is többet volt javí-

táson, mint munkában; ami pedig az autót illeti, azt mindössze kétszer láttak Mikitovicsiben: a kerületi pártbizottság titkára járt arra kis, nyitott Ford-kocsiján. Némelyek azonban máris úgy tekintettek a kolhoz lovaira, mint amelyeket „pusztulásra ítélt a történelem", nem gondozták őket, minek következtében a lovak tényleg kezdtek is kipusztulni.

Jemeljan sehogyan sem tudott ebbe belenyugodni. Akkoriban már nem csupán az érdekelte, amit az iskolában tanulhatott, hanem az újságokat és folyóiratokat is rendszeresen végigböngészte a falu olvasóházában. Egy ízben *A marxizmus zászlaja alatt* című, akkori folyóiratban a XVIII. századi francia materialisták ateizmusáról szóló cikkre bukkant, s akaratlanul is megjegyzett belőle néhány hangzatos nevet: Denis Diderot, Helvetius, Holbach, s hozzá még azt, hogy ezek valamennyien istentagadók voltak.

Jemeljan sem hitt az istenben.

Éppen akkoriban írt egy hosszú, „komoly" cikket, amelynek azt a címet adta: *A lovak védelmében.* A komoly cikk komoly szerzőt kívánt. Jemeljan rendszerint úgy írta alá tudósításait: Jem. Pugacsov; ámbár Mikitovicsiben mindenki ismerte a szerző valódi nevét. Ám a „komoly" cikkhez nem illett a Jem. Pugacsov. Valamilyen „tudós" névre volt szükség. Akkor eszébe jutott a XVIII. századi francia materializmusról szóló cikk, és úgy írta alá a sajátját: Denis Diderot.

A járási újság szerkesztőségi munkatársa, aki a cikket nyomdába adás előtt átnézte, a legcsekélyebb mértékben sem ütközött meg a szerző vezetéknevén: hát nem mindegy, hogy Ivanov vagy Diderot, furcsább név is akad széles Oroszhonban. A keresztnév azonban gondolkodóba ejtette egy pillanatra. De csupán egy pillanatra, merthogy nyomban arra a következtetésre jutott: a szerző nyilván elírta a nevét, s ezt az elírást a szerkesztőségi munkatárs azonnal ki is javította. *A lovak védelmében* című cikk Denisz Diderot aláírással jelent meg. A cikk megtetszett a mikitovicsi falusi szovjet elnökének, Akim Tyitovnak, s még aznap fel is hívta telefonon az újság szerkesztőjét, régi katonapajtását, Aron Gercovicsot.

– Idehallgass, Aron, kicsoda ez a Denisz Diderot? Honnan tud ez mirólunk töviről hegyire mindent?

– Ezt én neked, Akim, nem mondhatom meg, mert nincs jogom hozzá. Álnév. Miért, rosszul írt talán valamit?

– Dehogyis, éppen az az érdekes, hogy nagyon is pontosan és helyénvalóan írt meg mindent. Látnivaló, hogy eszes ember írta azt a cikket. Mondd meg neki, hogy köszönöm.

– Ha így áll a dolog, akkor te magad is megköszönheted neki. Mi több, én nem is láttam még a szerzőt, te viszont alighanem naponta egy asztalnál poharazgatsz vele.

– Ezzel a Denisszel? Nincs ilyen minálunk.

– Mondom, hogy ez csak álnév.

És ekkor Tyitovnak megvilágosodott az agya.

– Jemelka! Most már minden világos: Jemelka Glebov!... A darázs csípje meg, hogy kitett magáért a legényke!

– Jól ismered? – kérdezte erre már hivatalos hangon Gercovics. – Mármint Glebovot.

– Jobban, mint téged.

– Komoly gyerek?

– De még mennyire, derék legény az. Egyszóval a mi emberünk.

Két nap múlva Jemeljan egy levelet kapott. A szerkesztőségi levélpapíron a következő szöveg állt:

„Tisztelt Glebov Elvtárs!

A járási lap szerkesztősége felkéri önt, lépjen állandó munkatársai sorába, a mezőgazdasági rovat instruktoraként. Kérjük, a munka feltételeinek megbeszélése céljából sürgősen jelentkezzék szerkesztőségünkben.

A. Gercovics
felelős szerkesztő."

Május vége volt, az iskolai vizsgák ideje. Jemeljan a hetedik osztályt végezte. A szerkesztőség levele a lelke mélyéig felizgatta. De mielőtt megosztotta volna örömét anyjával vagy barátaival, s mielőtt bármire elhatározta volna magát, elment Akim Tyitovhoz. Az elolvasta a barátja aláírását viselő papírt, jelentőségteljesen elmosolyodott dús, rőt bajsza alatt, és megfontoltan azt mondta:

– Miért ne? Van értelme ennek a munkának, én mondom neked, felelős beosztás ez. – Tetőtől talpig végigmérte Jemeljant.

Jemeljan a tizenötödik évét töltötte, de sovány, sápadt arcú, satnya termetű fiú volt, szemre nem látszott többnek tizenkétévesnél. Akim elképzelte őt mint a „mezőgazdasági rovat instruktorát", és mosolyát legyűrve megjegyezte: – Csak hát termetre, barátom, nem ütöd meg a mércét. Sebaj, azért talán megfelelsz. A fő, hogy feje legyen hozzá az embernek. Neked pedig, Jemelka, arany fejed van. Apádra ütöttél... Hogy örülne most Prokop, ha élne. Ne sokat töpreng, indulj, vágj neki.

– Mezítláb? – kérdezte Jemeljan. Nem volt cipője: az utolsó áprilisi hóhullástól az első októberi fagy leszálltáig, akár a legtöbb falusi gyerek, mezítláb járt. Télen meg bocskorban.

– Na és? Olyan nagy eset – mezítláb? Azt hiszed, csak neked nincs cipőd az országban?

Akim Tyitov, természetesen, találhatott volna cipőt a gyámfiának. De szerette volna meghökkenteni barátját, a szerkesztőt, akihez egyszerre csak beállít a mezőgazdasági rovat instruktora: egy tejfelesszájú, mezítlábas kamasz.

– És mi lesz a tanítóképzővel, Akim bácsi? – kérdezte nyugtalanul Jemeljan. A hétéves iskola elvégzése után tanítóképzőbe készült.

– Az egyik nem zárja ki a másikat. Nyáron a szerkesztőségben dolgozol, ősszel pedig beiratkozol a képzőbe. Sőt, végső soron jövőre sem késnél le a tanulásról. Semmit sem vesztenél ezzel az egy évvel – vélekedett Akim.

Jemeljan egy hét múlva túlesett a legutolsó vizsgán is, és anélkül, hogy anyjának egy szót is szólt volna, elindult a városba, mezítláb dagasztva a dűlőút porát. Sapka nélkül, „ünneplőben" – selyemszállal kivarrt, sötétkék kartoningben, fehér derékövben – véresre repedezett, durva lábával, aránylag bátran és minden különösebb izgalom nélkül lépte át a szerkesztőség küszöbét. Az első szobában, a telefonos asztalka mellett, egy szeplős arcú, göndör, barna hajú nő ült, és parányi tükröcskéjébe bámulva, görögös szabású, egyenes orrát púderozta. Ügyet sem vetve a belépő Jemeljanra, tökéletesen közömbös, lusta, nyújtott hangon megkérdezte:

– Mi kell, kisfiam?

Jemeljan odanyújtotta a szerkesztőség levelét. A nő végigfutotta, és értetlenül felvonta a vállát:

– Hol szedted ezt?

– Hogyhogy hol? – kérdezte vissza nem kevésbé értetlenül Jemeljan. – Nekem küldték.

– Miből gondolod, hogy neked? Nyilván az apádnak.

– Nincs apám – válaszolta elkomorodva Jemeljan, és vissza akarta venni a nőtől a neki, és nem valaki másnak címzett levelet, de az erősen fogta a kezében, és változatlanul bámulatos egykedvűséggel mondta:

– Akkor valamelyik névrokonodnak. Nálatok a fél falut Glebovnak hívják. Nem így van?

– Nincs nálunk több Glebov. Csak én meg a mamám. Érthető? – Jemeljan már-már kezdett méregbe gurulni.

– Neked érthető, de nekem nem. – A nő csak most mérte végig hosszú, ráérős pillantással a legényt, s vékony, nedves ajkán ironikus mosoly suhant át, ami valósággal perzselte Jemeljant.

– Gercovics elvtárshoz szeretnék bemenni.

– Ülj csak le itt egy kicsit. Majd mindjárt utánanézünk.

Unott, részvétlen arccal eltűnt a szomszédos szobában. Jó öt perc múlva tért vissza. Mintha kicserélték volna: vidáman, kacagástól kivörösödött arccal intett Jemeljannak; az engedelmesen követte a kihalt, íróasztalokkal telezsúfolt szobák során át. A legutolsóban, a szerkesztő dolgozószobájában együtt volt az újság valamennyi munkatársa, és tátott szájjal, elképedve bámultak a fiúra, mintha valami furcsa, ritka jószág került volna a szemük elé.

– Te vagy Jemeljan Glebov? – kérdezte egy vézna, barna bőrű ember, és odanyújtotta Jemeljannak erős kezét.

– Én.

– Te írtad az *Inni szeretnék* című tárcát?

– Én.

– *A lovak védelmében* is a te munkád?

– Az enyém.

– És miért Denisz, miért nem Denis?

– Maguk javították ki valamiért – felelte nyugodtan Jemeljan.

A szobában kitört a kacagás.

– Hány éves vagy? – kérdezte Gercovics.

– Nemsokára tizenöt leszek.

A szerkesztő végignézett a munkatársakon, és emelkedett hanghordozással azt mondta:

– És ti még azt mondjátok, hogy nincs nálunk elég tehetség!

Hát ez mi? Őstehetség! . . . – És azt kérdezte Jemeljantól: – Tehát van kedved nálunk dolgozni?

Valamiért túlságosan nagy hangon beszélt, mintha Jemeljan süket lett volna, vagy nem értett volna jól oroszul.

– Van – válaszolta felvidulva Jemeljan, de szükségesnek tartotta hozzátenni: – Őszig.

– Miért csak őszig? – kérdezte kopaszodó fejét oldalra billentve Gercovics, és várakozó tekintettel nézett új munkatársára.

– Tanítóképzőbe megyek.

– Minek az neked? Újságíró-iskolára küldünk téged. Egy második Jemeljan lesz belőled. Az elsőről, Jaroszlavszkijról hallottál már? Nem róla nevezett el az apád?

– Nem, Pugacsovról – vallotta be elvörösödve Jemeljan.

Aron Markovics Gercovics még aznap aláírta Glebov kinevezését a járási újság mezőgazdasági rovatának instruktori beosztásába. Még ugyanaznap kiutalta neki egy havi fizetését, és személyesen indult el Jemeljannal az áruházba cipőt, ruhát, sapkát venni. Olcsó kamaszöltönyt vásároltak, az egész bevásárlásra nem költötték el a szerkesztőség új munkatársa havi fizetésének még a felét sem. S ugyancsak még aznap megoldották Jemeljan Glebov „lakáskérdését" is.

– Nálam fogsz lakni. A ház elég nagy, van hely bőven. Két, korodbeli gyerekem van. Barátkozzatok.

„Milyen jó ember" – gondolta hálásan Jemeljan.

S valóban, Jemeljan hamarosan összebarátkozott Monyával, aki két évvel volt idősebb nála, és már középiskolába járt, meg Fridával, aki egyidős volt vele, és szintén kitűnő eredménnyel végezte el a hetedik osztályt. Jemeljan már az első napon összetalálkozott Ivan Tyitovval is, aki a tanítóképzőben tanult, Monyával barátkozott, és szerelmes volt Fridába. Ivan valamiért elégedetlenül fogadta a hírt, hogy földije Gercovicsék lakója lett. Aron Markovics estefelé felhívta telefonon Mikitovicsiban Akimot, hosszasan és vidáman elbeszélgetett vele új munkatársáról, és megkérte, nyugtassa meg Jemeljan anyját, hogy fia nála éjszakázik, a városban, ne várja haza.

Akim Tyitov nem is gondolta volna, hogy a legénykét felveszik a szerkesztőség tagjai sorába: azt hitte, nevetnek rajta egy jót, és hazaküldik, mondván, ne haragudj, pajtás, félreértés történt. S még ilyet: már ki is nevezték, sőt egy havi fizetését is

előre kiutalták neki. Derék fiú ez az Aron! Akim izgatottan kiabált a telefonba, mintegy a „vonalhiba" miatt:

– Köszönöm, hallod, Aron!... Sokra viszi még a legényke. A mi fajtánk! Mi? Van esze, azt mondom!

A vonal másik végén pedig Gercovics könnyesre kacagva magát így mesélte el az esetet:

– Képzeld csak el: akkora, hogy emelt fővel szabadon közlekedhet az asztal alatt! A lábán véresre repedezett a bőr. Képzeld el, Akim, megy az utcán az újság instruktora: mezítláb! Haha-ha! Denisz Diderot Mikitovicsiból! Hahaha!...

Glebov hadnagynak még később, a tiszti iskolában, a fronton és a határőrsön is gyakorta volt olyan álma, hogy új ingzubbonyában Moszkva főutcáján lépked, s egyszerre csak legnagyobb rémületére azt veszi észre, hogy mezítláb van, elfelejtette felhúzni a csizmáját. Az utca telistele járókelővel, nem tud eltűnni szem elől. Vagy pedig: a határőrcsapat parancsnokának dolgozószobájában áll, Gracsev alezredes előtt, köpenyben, tányérsapkában és – mezítláb. És nem tudja, mit mondjon, mivel vágja ki magát. A szégyentől szeretne a föld alá süllyedni. Az ilyen álomból mindig hideg verejtékben úszva ébredt fel, s értetlenül kérdezte magában: honnan az ördögből van az embernek ilyen álma?

Egymás után tolultak emlékezetébe gyerekkorának képei; apja, anyja, Akim Tyitov és Aron Gercovics arca, és megható, bánatos, kedves érzéssel töltötték meg a szívét. De helyükre csakhamar új gondolat lépett: „Hol van Galja? Miért nem hallani, mit csinál a konyhában? Nem kellene mégis segíteni neki?"

Feltápászkodott az ágyról, felhúzta a csizmáját és bekukkantott a konyhába, aztán a nappaliba. Sehol senki. Bekopogott a „lányszobába", de nem válaszolt senki, lenyomta a kilincset, de az ajtó kulcsra volt zárva.

Kiment a kertbe. Ott sem talált senkit. Galja eltűnt, akár egy látomás. Töprengve álldogált egy kicsit a kertben, majd visszament a házba. Galja a konyhában volt. Milyen furcsa. Honnan került elő egyszeriben? Mintha a föld alól támadt volna fel.

– Hol voltál? Kerestelek.

– Hallottam. Mi történt? – Burgonyát forgatott a sistergő serpenyőben. – Mindjárt megjönnek a táncosaink, és még nem vagyok kész a vacsorával. Csapnivaló háziasszony vagyok, nem lesz belőlem jó feleség.

Egyszerűen, közvetlen hangon beszélt, mintha nem is tizennyolc éves nagylány lett volna. „Felnőtt gyerek" – gondolta Jemeljan. Aron Markovics szokta ezt mondani Fridáról.

A vacsora, némi késéssel ugyan, de végül is tűrhetően sikerült. A kerek asztal közepére, a virágcsokor helyére, egy üveg vodka meg egy palack száraz bor került. Glebov katonai szolgálatának kezdete óta első ízben vacsorázott ilyen kényelmes, házias környezetben, elbűvölő lányok társaságában. Minden megnyerő, vonzó volt ebben a házban, mindenekelőtt a háziak bensőséges egyszerűsége. A két lány közül voltaképpen Marjana volt a háziasszony: teljhatalmú, szigorú gazdasszony, aki – amint Jemeljan megfigyelhette – nem volt mindig igazságos a húgával.

Vacsorázás közben gyorsan, vidáman telt az idő. A nők bort ittak, a férfiak vodkát. Jemeljan nem rajongott különösebben a szeszes italokért. A napi adag vodkát még a finn fronton is tüntetően, szakasza harcosainak szeme láttára a tábortűzbe löttyintette. Nem tanult meg inni a határon sem: nem engedték a körülmények, meg aztán, igazat szólva, nem is kívánta az italt. Itt sem akart inni, de rápirítottak, elhatározta hát, hogy a többiek kedvéért megiszik egy pohárkával, aztán egy kortyot se többet. De az első pohárka után következett a második, majd a harmadik. A negyedik – utolsó – pohárka után a díványra könyökölve, gyermekkoráról, Ivan Tyitovról és apjáról, Akimról mesélt Galjának. Közben a lemezjátszó epekedő románcot recsegett:

A titkos találkákról nem mesélek önnek,
Se forró szerelemről, mardosó gyanúról . . .

A mardosó gyanú ismeretlen volt Jemeljan számára, s a szerelem is csak éppenhogy kopogtatni kezdett a szívén, így hát ez a lemez is csak azért tetszett neki, mert Galja tette fel a gramofonra, ez a kicsiny termetű, éles tekintetű, kék ruhás, simára fésült, fekete hajú lányka, aki egész este jelentőségteljes pillantásokat küldözgetett Jemeljan felé. Hol Glebov mellett ült, hol felpattant, és új lemezt tett fel – Marjana és Ivan táncoltak –, hol azt javasolta Jemeljannak, hogy tanuljon meg tőle táncolni. A férfi végül engedett a makacs kérlelésnek, és körbeforogta vele a szobát, de aztán zavarba jött, és ismét visszaült a díványra. Galja is melléje telepedett. Jemeljan le nem vette róla a szemét, olykor-

olykor megpróbált félénken hozzáérni a karjához – megtapintotta éles könyökét –, de a lány játékosan elhúzódott tőle, s szemével a táncoló pár felé vágott: „Meglátnak." Ivan, barátja és Galja felé biccentve fejével, hangosan azt mondta Marjanának:

– Szép pár. Miért ne lehetnének vőlegény és menyasszony? Összeboronáljuk őket?

Marjana nevetett, és a nevetéstől keble remegve emelkedett. Otthagyta partnerét, leült Glebov mellé a díványra, és megkérdezte tőle:

– Hallod, mit mond Vanya?

Jemeljan zavartan mosolygott, arca pírban lángolt: szentségtörésnek érezte fennhangon és ilyen egyszerűen, szinte csak úgy mellékesen beszélni ilyen nagy, szent dolgokról, mint a szerelem meg a házasság. Marjana viszont fesztelenül hátradőlve a dívány támlájának, minden átmenet nélkül, hirtelen vallomást tett:

– Nekem az összes határőr közül csak egy valaki tetszik: egy főhadnagy.

– A neve? Vagy talán titok? – kérdezte Jemeljan.

– Nincsenek titkaim, őszinte ember vagyok, mint egy kisgyerek, nincs nagyobb ellenségem, mint a saját nyelvem – kacagott gondtalanul Marjana, és Glebov vállára tette a kezét. – Ó, részeg vagyok ma. De jól érzem magam... Fiacskáim, ma nagyon kellemesen érzem magam.

– De mégis, kicsoda az a főhadnagy, aki meghódította a maga szívét? – érdeklődött konokul Jemeljan.

– Te aligha ismered. Jóformán én sem ismerem. Még a keresztnevét sem tudom, bíz'isten. Mindenki csak a vezetéknevén hívja, Szavinov. Ismersz ilyet?

– Találkoztam már vele – felelte lagymatagon Glebov.

– És mi a keresztneve?

– Én sem tudom.

– Érdekes férfi – mondta Marjana, és színészkedve lehunyta a szemét. – Nős?

– Nem tudom.

Glebov tényleg nem tudta Szavinov főhadnagy keresztnevét, sem azt, hogy nős-e vagy legényember. Szavinov a különleges osztályon dolgozott, s vagy kétszer megfordult Glebov őrsén is. Valóságos megtestesülése volt valami különlegesen titokzatos, állami fontosságú, rendkívüli ügynek, amely hozzáférhetetlen volt

az olyan „közönséges halandók" számára, mint amilyen Jemeljan Glebov. Vézna, egyáltalában nem zord és szigorú arcán is folyton valami jelentőségteljes titokzatosság és a feletteseitől való függetlenség jele honolt; szürke, gunyoros, pajkos szemével állandóan hunyorított, mintha azt mondaná: „Én olyasvalamit tudok, amit ti sohasem fogtok megtudni, mivel nektek tilos tudnotok róla." Hajlékony derekú, sudár termetű, de közepes magasságú férfi volt, fesztelenül jár-kelt, s nem csupán ünnepnapon hordott civil ruhát; világos színű, lágy haját gondosan elválasztva, oldalra fésülte. Lágy, behízelgő hangja mindig gunyorosan és leereszkedően csengett. Bajtársai a vezetéknevén hívták, mintha nem is lett volna keresztneve. A határőr-alakulatnál nem volt barátja: a hadnagyokkal és az őrnagyokkal egyaránt egyenrangúként beszélt, szívélyes és hangsúlyozottan bizalmas hanghordozással.

Ennyit tudott Jemeljan Glebov arról az emberről, akibe – Galja szavai szerint – Marjana „titokban fülig szerelmes volt", s Szavinov talán nem is gyanította a lány viszonzatlan szerelmét.

– Rendes ember? – kérdezte Galja Jemeljantól, amikor kettesben visszavonultak a férfi szobájába.

Jemeljan a lány kezét szorongatta mennyei boldogsággal, és csak kisvártatva fogta fel a kérdés értelmét.

– Kicsoda?

– Szavinov – mondta Galja, és hirtelen magához vonta Glebov kezét.

– Az ördög tudja – felelte elégedetlenül Jemeljan. – Mit akartok vele?

– Nem mi, hanem csak Marjana. Úgy izgulok érte. Azt hiszem, ha Szavinov tudná, hogy Marjana mennyire szereti . . . Furcsa lány az én nővérem. Bátor és harcias mindenkivel, de akibe szerelmes, annak a közelében sem mer mutatkozni – magyarázta szapora suttogással.

– Nyilván így van ez rendjén. Amikor szerelmes az ember, valahogyan szégyenlőssé válik – válaszolta Jemeljan.

– Te voltál már szerelmes?

– Csak könyvekben olvastam róla.

– A könyvekben szépen, érdekesen írnak a szerelemről – mondta elgondolkozva, bánatosan Galja –, de az életben minden másképpen van, korántsem olyan érdekes, mint a könyvekben.

Jemeljan azt gondolta: „Honnan tudhatnád te, hogy s mint van az életben, hiszen te még gyerek vagy, derék, bájos gyerek." Óvatosan, félénken égő arcához emelte a lány kezét, de nem merte hozzáértetni ajkát, csak alig hallhatóan annyit mondott:

– Nem, Galocska, az életben minden szebb, mint a könyvekben. Szebb és jobb. Jobb, jobb, ne is vitatkozz velem. Én jól érzem magam, nagyon jól. És te, mondd, neked talán rossz így?

Szerette volna, ha a lány tiltakozik, megcáfolja a kérdésben rejlő feltételezést, de Galja valahová a levegőbe nézett fölötte, és kisvártatva azt mondta felelet helyett:

– Mutasd be Szavinovot Marjanának.

Ez sértő volt: a lány egy ilyen pillanatban is valaki másra, kívülállóra gondolt, holmi Szavinovra, akibe méghozzá nem is ő, hanem a nővére szerelmes. Jemeljan megsemmisülten felsóhajtott:

– Rendben van, bemutatom.

Tyitovot erőnek erejével marasztalták, hogy éjszakázzon náluk.

– Hova mennél ilyenkor? Késő van, részeg vagy, még majd bekísérnek a városparancsnokságra, kellemetlenséged támad belőle – magyarázta hévvel Marjana. – Rendelkezésedre áll a nappali, feküdj le a díványra, és aludj.

Jemeljan józan ötletnek találta Marjana javaslatát, és sehogyan sem tudta megérteni, miért makacskodik barátja, aki egyre csak a magáét hajtogatta: „Nem, nem maradhatok."

– Tényleg, Vanya, maradj itt – tanácsolta ő is Ivánnak, de a már túl sokat ivott főhadnagy hajthatatlan nyakassággal ragaszkodott elhatározásához, és éjféltájban hazaindult, nem törődve azzal, hogy konokságával elkeseríti Marjanát.

Távozása után Galja is nyomban jóéjszakát és kellemes álmokat kívánt Jemeljannak, és zajtalanul, lágyan, mint egy éjjeli pillangó, elröppent a férfi szobájából. Jemeljan levetkőzött és lefeküdt. Örömmel, könnyűséggel volt teli a lelke, és arra gondolt, milyen jó és szép is az élet, milyen csodálatos emberek élnek a földön. Az ágy frissen vasalt huzata illatozott, Jemeljan fiatal, egészséges teste szokatlan módon elmerült a puha tollpárnában-dunyhában. Élvezte a fekvést, és kifinomult hallása minden hangot felfogott, ami csak behallatszott hozzá a nappaliból és a konyhából. A nővérek az edényeket mosogatták. Jemeljan Galjára gondolt, s Ivan szavaira: „Szép pár. Miért ne lehetnének vőle-

gény és menyasszony?" „Csodálatos, csodálatos Galocskám" – lüktetett a gondolat az agyában, majd a vodka hatásától gyorsan kellemes álomban olvadt szét.

De nem aludt tovább fél óránál. Egy váratlan érintéstől összerezzent és felriadt. Kinyitotta a szemét, rándulásszerűen a fal felé hőkölt, de abban a pillanatban halk, kedveskedő suttogást hallott maga fölött:

– Milyen ijedős vagy. Nagyon ideges lehetsz. Nem hittem volna. Bár igaz, ilyen a munkád, nincs benne nyugalmad.

Marjana hálóingben ült az ágya szélén, és hideg kezével megérintette Jemeljan arcát, akit megdöbbentett a lány váratlan megjelenése, és feszülten várta a magyarázatot. Naivul azt gondolta, hogy valami halaszthatatlan közlendővel vagy kérdéssel jött hozzá. Kezének érintése – egyáltalában nem hasonlított Galja kezének simogatására – kellemetlenül hatott rá. Várta, hogy Marjana megszólaljon, de a lány ahelyett hirtelen mindkét kezével megfogta Jemeljan fejét, nedves ajkát a szemére tapasztotta, és izgatottan azt suttogta:

– Micsoda szemek... Nem is tudod, milyen szemeid vannak, kedves fiacskám.

Jemeljan hangosan gondolkodott·

– Hát Galja?

– Galja alszik, drágám – lehelte arcába a lány töményen illatozó szája. – Alszik, érted? Ő még gyerek... – S szeszélyes hangon hozzátette: – Fázom. Nem veszed észre?

Nem, az efféle dolgokban tapasztalatlan gyerek nem vette észre; csodálkozva és rosszallóan azt mondta:

– Galja a húgod... És aztán, tudja, Marjana – nem volt képes végleg áttérni a tegezésre –, nem jól van ez így, nincs erre szükség. Menjen a szobájába. Majd összeismertetem magát Szavinovval. Jó?

– Jól van – sóhajtott a lány hátravetett fejjel, és lehunyta a szemét. Az ablakon bizonytalan félhomály szűrődött be, s elmosódva kirajzolta rugalmas mellét, amelyet alig-alig takart el a fehéren homályló hálóing. – Jó – ismételte vontatottan, és gépiesen megigazította a haját. Tudott uralkodni magán. – Hívd meg hozzám a jövő szombatra, a születésnapomra. Senki más nem lesz itt, csak én meg Galja. Ivannak se mondd, nem kell. Menyasszonya van, most már családos embernek számít. Tetszik neked

Galja? Szeresd őt, derék lány. – Gyámolítóan megpaskolta hideg, érdes tenyerével Glebov arcát, felállt az ágyról, és azt mondta: – Jó éjszakát, kisfiú.

És hangtalan, éjjeli látomásként ellebegett, ezt a sértő „kisfiút" meg kölniillatot hagyva maga után, össszekuszálva Jemeljan gondolatait, előzve az álmot a szeméből. A búcsúzásnál odavetett, leplezetlenül, maróan gúnyos „kisfiú" sértette Glebov férfiasságát, és tiltakozást ébresztett benne: „Minek képzelsz te engem, és mi ez az egész? Szeresd Galját – ő maga pedig idejön az ágyamba. Hát így megy ez náluk?" De nem általánosított, és változatlanul Galja alakjában látta a maga számára megtestesült Nőt, nem pedig a nővére alakjában. Lázas lett még a gondolatától is. Igen, szüksége volt a becézésre, a női lélek melegére. A sors nem kényeztette el gyerekkorában, kamaszkorában és sokat bánkódott lelke most gyengédségre áhítozott. De nem ilyen gyengédségre. Nem így képzelte el első meghitt találkozását egy lánnyal. Leginkább talán az nyugtalanította, hogy Galjának valószínűleg tudomása van nővére éjjeli látogatásáról. Mit gondolhat most őróla? Hogyan nézzen Galja szemébe? Meg kell majd magyaráznia a dolgot.

De nem került sor magyarázatra: másnap reggel Galja kedves és gyengéd volt hozzá teázás közben, s minduntalan tudtára adta, hogy mindenről tudomása van, és hogy teljességgel helyesli az ő viselkedését. Amikor nővére egy percre kiment a szobából, odasúgta Jemeljannak:

– Derék fiú vagy, szeretem az ilyeneket.

És hirtelen furcsán felkacagott. Nevetése kihívóan, incselkedően hangzott.

3

A továbbképzés a megszokott módon folyt a határőr-alakulatnál. Az őrsparancsnokok megismerkedtek az új fegyverekkel, előadásokat hallgattak a harcászatról, a hitlerista hadsereg felépítéséről, harcászati gyakorlatokon készültek fel arra: hogyan védekezzék a határőrs, ha nagyobb ellenséges erők hatolnak be szovjet területre. A gyakorlatot többnyire terepasztalon és térképen végezték. Glebovnak megtetszett ez a játék: itt megint kitűnt ta-

lálékonyságával, taktikai érzékével, bátorságával és döntéseinek eredetiségével. Gracsev alezredes dicséretben részesítette. Csak az bosszantotta Jemeljant, hogy az ilyen harcászati gyakorlatokat lényegében véve csupán négy fal között, elméletben folytatják. „Miért nem a terepen gyakorlatozunk, ellenséges erőkkel? – mondta társainak. – Megértem én, hogy nincs hozzá elég ember, de végül is a mozgócsoport vagy a tartalékos egységek harcosait be lehetne osztani erre a feladatra."

A lőgyakorlatokon Glebov mindig az első helyre került, míg az utolsó helyet szinte kibérelte magának Szavinov főhadnagy, a különleges osztály operatív meghatalmazottja. Talán ez volt az oka, hogy Szavinov valósággal fizikai undort érzett a lőtérrel szemben. Magát a mezőt, a hepe-hupás terepet, a céltáblakezelők fedezékeit és kémlelőnyílásait olyan helynek látta Szavinov, amely csintalan felnőttek fenyítésére szolgál. Tényleg, a tanári vaskalaposság talán sehol sem jelentkezik olyan leplezetlenül, mint a lőtéren. Ítéletek, szentenciák, szükségtelen erkölcsprédikációk, szitkok, goromba szemrehányások, egyszóval mindaz, ami alkalmas arra, hogy az emberek idegeit marcangolja, jóformán kötelező kelléknek számít a lőtéren. S egyszerre csak váratlan siker: Szavinov a lehetséges harminc találatból huszonnyolcat ért el. A rendkívüli hír szárnyalva járta be a lőteret. Szavinov is szinte súlytalanul lebegve járta végig a parancsnokokat, és eldicsekedett vele:

– Csak most jöttem rá, hol van a kutya elásva: a pisztolynak szabadon kell feküdnie a hüvelykujj és a mutatóujj villájában. A többi ujjamat kinyújtom a csővel párhuzamosan, és nem szorítom a pisztoly agyát. Szinte hozzá sem érek. Azelőtt pedig mind az öt ujjammal megmarkoltam.

– És jól tetted, hogy megmarkoltad – vágott közbe élesen Glebov. Szavinov meghökkenve nézett rá, még a száját is nyitva felejtette kissé. – Talán harc közben is majd csak a két ujjacskáddal fogod tartani a pisztolyt, mint a kisasszony a teasüteményt?

Szavinov hidegen felkacagott, és keskenyre húzott szeméből is nevetés sugárzott.

– Harc közben senki sem fogja számolni a találatokat. És nem én találtam fel a lövésnek ezt a módját: nézd csak meg a lőutasítást.

– Ugyan már, a lőutasítás. Egyébként is rosszul olvastad – vitatkozott tovább Glebov.

Beszélgetésüket a határőr-alakulat parancsnokának vezényszava szakította félbe, aki személyesen vezette a foglalkozást:

– Lóra!

Mindenki a lovakhoz rohant, s mielőtt még ki-ki megtalálta volna a magáét, máris felharsant az újabb vezényszó:

– Nyeregbe!

A nagy sietségben Jemeljan nem talált bele csizmájával a kengyelbe: a magas, makrancos pej ló pedig megugrott, nem akart lemaradni társaitól. Jemeljan erősen megkapaszkodott a nyeregkápában, és csüngve marad a ló bal oldalán. Sikertelenül próbálgatta lábával megtalálni a kengyelt. A ló nehézkes, nyújtott vágtába csapott át. Jemeljan tudta, hogy nem maradhat sokáig ebben a helyzetben – a nyereg már-már csúszni kezdett lefelé. Megkísérelte kedveskedéssel, becéző szavakkal megállásra bírni a lovat, de ez sem használt. Elengedhette volna a nyeregkápát, és leeshetett volna egyszerűen a földre; legfeljebb egy kissé összezúzta volna magát. Nem is ettől félt Glebov. Elszalasztani a lovat, méghozzá Gracsev alezredes jelenlétében, az egész alakulatra szóló botrányt jelentett volna, s Jemeljan hosszú időn át maró gúnyolódás tárgya lett volna a határőrök között. Elhatározta hát, hogy a végsőkig tartja magát. Hirtelen észrevette, hogy Szavinov szürke, fiatal kancáján kiugrott a sorból, és feléje vágtat. S mielőtt még felfoghatta volna, miről is van szó, a főhadnagy erős kézzel megragadta a pej kantárát, a ló megfordult a tengelye körül, és megállt. Glebov csak egy röpke pillanatra huppant le a földre, de nyomban felpattant, lába beletalált a kengyelbe, s máris felugrott a nyeregbe. Vágtatás közben szívből jövő meghatottsággal kiáltotta oda Szavinovnak:

– Köszönöm!

– Szeretnélek téged harc közben látni – felelte gunyorosan az elhárító tiszt, és megsarkantyúzta szürkéjét.

S bár Glebov megérezte a szavaiban rejlő csípős gúnyt, mégis őszinte hálával és a legjobb érzelmekkel gondolt Szavinovra, szebb emléket őrzött meg róla, mint amilyenre rászolgált.

Másnap a foglalkozás után Szavinov odament Jemeljanhoz, és mint mindig, talányosan mosolyogva, hangsúlyozott udvariassággal és bizalmassággal megkérdezte tőle:

– Hová készülsz most, Glebov elvtárs?

– Vacsorázni – válaszolt Jemeljan, és úgy döntött, hogy él a kínálkozó alkalommal, elbeszélget Szavinovval Marjana születésnapjáról. – Nincs kedved velem tartani? Gyerünk a Moszkvába, vacsorázunk, elcsevegünk egy kicsit.

– Bármikor örömmel csevegek veled, csak éppen nem a legmegfelelőbb helyet javaslod a beszélgetéshez. Idehallgas, Glebov – Szavinov megfogta Jemeljan kardszíját –, majd később vacsorázol. Most pedig gyere fel hozzám egy fél órácskára. Beszélnem kell veled.

– Miféle komoly beszélgetés az, éhgyomorra?

– Eredj már, Glebov, komoly beszélgetés. Rég nem láttalak, és képzeld, szeretnék veled elcsevegni.

– Akkor hát, gyerünk – egyezett bele Jemeljan. Marjanáról okvetlenül beszélnie kell Szavinovval, mert Galja tegnap már másodszor kérdezte meg tőle: „Na, meghívtad Szavinovot? Eljön?"

Szavinov dolgozószobája a politikai osztály épületének mellékszárnyán volt, kicsiny, homályos szobácska: az ablak előtt sárga akác nőtt, eltakarta a fényt. Asztal, heverő, három szék, tűzbiztos páncélszekrény – ennyiből állott a berendezés. Szavinov a heverőre ültette vendégét, ő maga egy széken foglalt helyet vele szemben, és mintha csak mellékesen mondaná, azzal kezdte a beszélgetést:

– Mit szólsz a továbbképzéshez? Meg vagy elégedve?

– Természetesen, szükség van rá – válaszolta Jemeljan, és várta, mi lesz a folytatás: Szavinov nem ok nélkül hívta be a szobájába.

– A továbbképzés, a tanulás, kétség kívül szükséges. A tanulás: fény, amint az írás mondja. Hogy melyik írás, arra már nem emlékszem. Segíts ki, ha te emlékszel rá. Csak hát, iderendelni a határról az összes őrsparancsnokot... mi a véleményed, helyes ez?

– Miért az összeset? Egyenként hívják őket – felelte éles hangon Jemeljan, aki azt hitte, hogy Szavinov már a továbbképzésben is valami bűnügyi históriát szimatol. Az viszont Glebov válaszából megértette, hogy egy kissé elhamarkodta a dolgot, ezért megpróbált fordítani egyet a beszélgetés irányán:

– Nem, én úgy gondolom, helyes, hogy összegyűjtenek itt ben-

neteket. Mégis csak város, nem árt, ha moziba, hangversenyre jártok, előadásokat hallgattok. Meg egy kis szerelmi kalandot is lehet szőni... Példának okáért Marjanával. – És Szavinov nedves szeme összeszűkült. – Jóképű nőszemély, kemény kezű, akit egyszer megragad, azt nem engedi el többé. Éjszaka a maga jószántából mászik a vendég ágyába.

– Te ezt is tudod? – robbant ki Jemeljanból.

– Mi mindent tudunk, Glebov elvtárs. Ilyen a mi szolgálatunk. És nem kell zavarba jönnöd. Elvégre, nem vagyunk szerzetesek... Csak ne hagyd, hogy az ujja köré tekerjen. Legényember vagy, fogja magát, és még majd hozzád megy feleségül. Az pedig korai lenne még neked.

Szavinov jóindulatú, lágy hanghordozása visszaadta Jemeljan lelki egyensúlyát. Megértette, hogy kár volt azt mondania: „Te ezt is tudod?" – és elhatározta, hogy valami módon kijavítja a hibát.

– Hagyd ezt, Szavinov, minek játszod itt a mindentudót. „Mindent tudunk..." Csak éppen azt nem tudod, amit tudnod kéne.

Szavinov krónikus hiúságban szenvedett, és ezek a szavak mélységesen sértették az önérzetét. Nem tudott ellenállni a kísértésnek, hogy azonnal visszavágjon:

– Nem, Glebov elvtárs, nekünk mindenről tudomásunk van. Még a te kapcsolataidról is a trockista Gercoviccsal. – És fürkészve nézett Glebovra: vajon milyen hatást gyakorol rá ez a kijelentés. De a várt hatás elmaradt, és Jemeljan nyugodtan válaszolt:

– Miféle kapcsolataim vannak? Nincsenek semmiféle kapcsolataim.

– És arról tudsz, hogy Gercovicsot elítélték, mint a nép ellenségét?

– Van valami hihetetlen ebben a dologban – mondta halkan Jemeljan.

– Hogy elítélték?

– Hogy a nép ellensége.

– Hogy értsem ezt? – Szavinov arcáról mintha letörölték volna az enyhe mosolyt. Felállt, megigazította ingzubbonyát, járkálni kezdett a szobában, és nem nézve oda Jemeljanra, fémes csengésű hangon beszélni kezdett: – Vagyis, te kétségbe vonod, hogy

a szovjet bűnüldöző szervek jól végzik a munkájukat? Jól értettelek, Glebov hadnagy?

– Én semmit sem vonok kétségbe – felelte elégedetlenül ráncolva homlokát Jemeljan. – Egyszerűen ismerem Gercovicsot, laktam nála, dolgoztam vele. A felesége nyárspolgár nő, az igaz, ellenszenves nőszemély, gazdag kereskedőcsaládból származik. Rokonai annak idején külföldre szöktek. De maga Aron becsületes, rendes ember. Munkásember, részt vett a forradalomban.

Szavinov nem szakította félbe Jemeljant, mellén keresztbe font kézzel állt, mint Napóleon, és szarkasztikusan mosolygott. Amikor Jemeljan befejezte, foghegyről odavetette neki:

– Bolond vagy te, Glebov. Okosnak tartottalak, de kiderült, hogy tökfej vagy. Talán az életkorod sajátossága ez. – Glebov hallgatott, már régen rájött, hogy az ilyenekkel, mint Szavinov, felesleges vitatkoznia. Szavinov pedig folytatta, azzal a félig hivatalos hanghordozással, amellyel elkezdte, amikor felállt a székről: – Tudod te, mit beszélsz? Nem elég, hogy védelmére kelsz a nép ellenségének, bizalmatlanságot tanúsítasz az államvédelmi szervekkel szemben, ráadásul még hozhírré teszed a kapcsolatodat ezzel a gazfickó Gercoviccsal: „nála laktam, együtt dolgoztunk." Ennél jobbal nem is tudnál dicsekedni.

– Egyáltalában nem dicsekszem, én csak azért mondom el ezt, mert ez az igazság.

– De hát nem kell mindenütt elmondani az igazságot! – kezdett hirtelen kiabálni Szavinov, majd hosszú szünet után, némileg nyugodtabban hozzátette: – Néha nem árt hallgatni... De ezt csak úgy, mellékesen mondom.

– De miért rejtegetném, amikor te úgyis mindent tudsz rólam? – kérdezte Jemeljan, és nyílt, bizalomgerjesztő tekintettel nézett Szavinovra.

– Az az én dolgom, hogy mit tudok és mit nem – felelte lecsillapodva Szavinov, és Jemeljannal szemközt ismét lovaglóülésbe helyezkedett a széken. – De azt mondtad az előbb, hogy valamit nem tudok, amit pedig tudnom kellene. Mondd csak, mire céloztál?

Jemeljan már-már elhatározta magában, hogy mégsem hozza szóba Marjanát, de ha már így fordult a beszélgetés, válaszolt a kérdésre:

– Hát azt nem tudod, hogy az idősebb háziasszonyom szerel-

mes beléd. Folyton csak rólad beszél: milyen szép férfi, és így tovább.

Ez a közlés szemmel látható hatást tett Szavinovra: a Moszkva Étterem pincérnőjére már régen szemet vetett, de amikor megtudta, hogy egy repülőtiszttel él együtt, nem érdeklődött iránta. Nemrégiben azonban a Snyityko nővérek felkeltették a szovjet elhárító szervek figyelmét, ha nem is mint a szebbik nem képviselői. A különleges osztálynak egyelőre csupán gyanúja és feltételezése volt velük kapcsolatban, bizonyítéka azonban a legcsekélyebb sem. Ismeretes volt előttük, hogy a hitlerista felderítés nagyon részletes és elképesztően hiteles adatokkal rendelkezik a repülőezredről, és lázasan érdeklődik a harckocsizó dandár iránt. Számos embert gyanúba fogtak, köztük a Snyityko nővéreket is. Tudták, hogy az étterem dzsessz-zenekarának harmonikása a német hírszerző szolgálat meghatalmazottja. Őt azonban egyelőre nem tartóztatták le. Szavinov, természetesen, nemcsak hogy nem mesélhette el ezt Glebovnak, de még csak nem is célozhatott rá. Meggondolatlanság lett volna tőle, ha azt javasolja neki, hogy költözzék el a Snyityko nővérektől.

– Hogyan lehet az, hogy most, tőled hallok először Marjana szerelméről? – kérdezte kíváncsian, türelmetlenül fészkelődve a széken Szavinov. – Hogy tudj róla, én tulajdonképpen nem is ismerem Marjanát, hacsak nem számítjuk azt a néhány ártalmatlan és banális frázist, amit mint vendég váltottam vele.

– Hát most közelebbi ismeretségbe akar veled kerülni. Holnapután lesz a születésnapja. Vendégségbe vár téged.

– Nocsak! – Szavinov elgondolkozott. Megszokta, hogy gyorsan elemezze a tényeket. – Tehát hivatalosan meghívott engem? Vagy hogyan?

– Megkért engem, hogy vigyelek el magammal.

– És ki lesz ott?

– Senki: ő, Galja meg mi ketten.

– Hát a barátod, a tankos, akivel a múlt vasárnap . . . Hogy is hívják?

– Tyitov? Ő nem tetszik neki – felelte Jemeljan, és azt gondolta magában: „A hétszázát, mindent tud."

Szavinov megint járkálni kezdett fel-alá a szobában, fennhangon kurta bókokat mondogatott Marjana dicséretére – természetesen, csak Jemeljan kedvéért –, közben a gondolata egészen más

téma körül forgott. Nyilvánvaló: el kell mennie! Szavinovnak, aki mindig résen állt, mindent és mindenkit gyanakvással kezelt, meg sem fordult a fejében, hogy Marjana mint nő érdeklődik iránta, hogy valami szerelmi kaland van kilátásban. Vagyis: egészen más célból érdeklődik iránta. „De vajon miért?" – tette fel a kérdést magában Szavinov, hangosan pedig azt felelte Jemeljannak:

– Valószínűleg elmegyek. Képzeld csak el, nekem is tetszik a lány. – S kisvártatva bizalmas hangon hozzátette: – Gercovicscsal kapcsolatban pedig viselkedj egy kissé okosabban. Megértetted? – Aztán pedig, búcsúzóul, a küszöbön állva, ismét visszatért a beszélgetés eredeti tárgyára, fojtott hangon azt mondta: – Egyszóval, a foglalkozásokon a német betöréssel kapcsolatos gyakorlatokat végeztek. De én valahogyan nem értem ezt az egészet. Mi ez? Háború Németországgal, vagy micsoda?

Jemeljan megérezte, mire akar kilyukadni Szavinov, és meglehetősen barátságtalanul válaszolta:

– Mindig készen kell állnunk, hogy visszaverjünk bárminemű támadást, függetlenül attól, hogy mi lesz belőle: háború, provokáció, határkonfliktus. Mindegy.

Szavinov elhallgatott. Azzal el is váltak egymástól.

Szavinov, mielőtt ellátogatott volna a Snyityko nővérekhez, kiderítette, hogy Marjana születésnapja három hónappal azelőtt volt, következésképpen a szombat esti összejövetelt kizárólag az ő kedvéért agyalták ki. Ez még inkább kíváncsivá tette, s a találgatások és feltételezések hosszú sorát indította el benne. Az látszott a legvalószínűbbnek, hogy Marjana nem más, mint a német hírszerzés ügynöke. Szavinov régóta vágyott már egy ilyen zsíros fogásra... Természetes dolog ez: a vadász felállítja a csapdát, s utána gyakran álmodik a csapdában vergődő rókával. A határőr arról álmodik, hogy határsértőt fog, de nem akármilyen ártalmatlan szökni akarót, hanem hétpróbás, fegyveres kémet. Az elhárító tiszt pedig ellenséges ügynök ártalmatlanná tételéről ábrándozik.

A hitlerista hírszerző szolgálat egyébként korántsem aludt: ügynökei nem ültek ölbe tett kézzel, különösen nem a határövezetben. A fasiszta felderítés, a Szovjetunió megtámadására készülve, a lehető legrészletesebb értesüléseket gyűjtötte össze a szovjet csapatok elhelyezéséről, fegyverzetéről, harckészségéről,

különös tekintettel azokra az egységekre, amelyekkel a háború első napján kellett összecsapniuk a németeknek. A német vezérkarok titkos páncélszekrényeiben részletes adatokat őriztek arról, hol milyen szovjet alakulat állomásozik, milyen fegyverzettel, közkatonai és parancsnoki állománnyal. Még a parancsnokok egyéni szokásait is számon tartották, s nemcsak a lakáscímüket jegyezték fel, de azt is, mikor szoktak elmenni hazulról, milyen útvonalon jutnak el a parancsnokságra. Mindez a háború esetére kellett a hitleristáknak: ötödik hadoszlopukat szervezték a szovjet földön, amelynek azt a feladatot szánták, hogy a külföldről megadott jelre, az első csaták kritikus idején, hátba támadja a harcoló szovjet csapatokat.

Nem lehet azt állítani, hogy azokban a nyugtalan napokban nemtörődömséggel kezelték a Szovjetunióban ezt a fontos kérdést. Jelszavak, plakátok, újságcímek, hangszórók, előadók és szónokok, filmek és könyvek hirdették az éberséget. Az ellenséges ügynökök munkájáról sokat, talán túlságosan is sokat beszéltünk. A jóból is megárt a sok. A legkiválóbb orvosság is megárt a szervezetnek, ha túlságosan nagy adagokban alkalmazzák. A mértéktelen éberség felesleges gyanakvást, bizalmatlanságot is szült, ártatlan emberek is szenvedtek tőle, akiket néha a legképtelenebb bűnökkel gyanúsítottak, rágalmaztak meg a karrieristák, a kalandorok, a társadalom söpredéke, a kicsinyes, aljas, rosszindulatú emberkék, akik kivetkőztek becsületükből, lelkiismeretükből, ha ugyan egyáltalán ismerték ezeket a fogalmakat.

Szombat este, ahogy megbeszélték, Szavinov Jemeljan Glebov társaságában megjelent a Snyityko nővérek házában. Átadta ajándékát – egy kristályvázát meg egy palack pezsgőt – az „ünnepeltnek". A nappali szoba kerek asztalán ismét egy üveg vodka és egy üveg bor állott, a gramofon ismét „a forró szerelemről" énekelt. Látszólag minden ugyanolyan volt, mint az elmúlt vasárnap, ám hiányzott a múltkori izgalmas bensőség és természetesség, a meghitt fesztelenség. A két nővér feltűnően nagy figyelmessége Szavinov iránt, akit – mint kiderült – Alekszandrnak hívtak, Marjana túlságosan is szembeszökő igyekezete felingerelte Jemeljant. Nem féltékenység volt ez: egyszerűen nem tudta megérteni, mivel szolgált rá Szavinov erre a kitüntető figyelemre. Glebov azt hitte, hogy Szavinov majd tartózkodóan, óvatosan, hogy úgy mondjuk, hivatásának „keretei közt" fog viselkedni. De

Alekszandr Szavinov, meglepetésére, sokat ivott, a többieket is itatta, sokat evett, nevetgélt, tréfálkozott, táncolt, s váratlanul szép hangon rázendített a *Bajkál*ra. Arcának fénytelen sápadtságát mámoros pír váltotta fel. Jemeljan viszont kevesebbet ivott, mint a múltkor, nem is próbálkozott azzal, hogy táncolni tanuljon, csak amikor Szavinov énekelni kezdett, ő is csatlakozott hozzá: szerette a dalokat, jó hallása és kellemes tenorhangja volt. Csaknem teljesen józan volt, és feltűnt neki, milyen alaposan lerészegedett Marjana és Szavinov. Látta, milyen fesztelenül, mármár illetlenül simult az ittas Marjana Szavinovhoz, nem törődve húga és Jemeljan jelenlétével, olyannyira, hogy már-már maga Szavinov is megsokallotta, s némileg zavartan igyekezett lehűteni a lány féktelen hevét. Még éjfél sem volt, amikor Marjana elzárta a gramofont, leoltotta a csillárt – csak az asztali lámpa égett tovább a nappaliban –, s felhevülten és fáradtan azt javasolta:

– Feküdjünk le, fiúcskák, aludjunk.

– Helyes – bólintott rá hanyagul Szavinov, és Jemeljan megértette, hogy az elhárító tiszt ott marad éjszakára. Amikor Marjana egy percre bement a szobájába az ágyneműért, hogy Szavinovnak megágyazzon a díványon, Galja pedig éppen a konyhában tartózkodott, Szavinov odasúgta Jemeljannak:

– Itt maradok éjszakára. – És még hozzátette: – Úgy rémlik, Balzac mondta valahol, hogy a nők nem szeretik, ha a férfiak érzelmeik viszonzásáért könyörögnek hozzájuk.

Jemeljan csak ekkor döbbent rá, hogy társa tökéletesen józan, és rendkívül ügyesen játssza a részeg ember szerepét. S amikor Marjana visszajött, és nekilátott, hogy megvesse a vendég ágyát, Jemeljan észrevette, hogy az is józan, és csak játssza a becsípett, szerelmes, gátlástalan viselkedésű nőt.

– Hát, ha aludni kell, akkor aludjunk – mondta Jemeljan, és a szobájába ment, ahová nyomban utána ment Galja is. Mint mindig, most is csak a fejét dugta be a függöny mögül, és lágy, halk hangon megkérdezte:

– Szabad?

Jemeljan mindig örült a jövetelének, izgatottan és türelmetlenül várta. Most is eléje ment, kézen fogta, a szemébe nézett, és hirtelen feltűnt neki, hogy Galját nyugtalanítja valami, hogy a lány hasztalan igyekszik leplezni izgatottságát és nyugtalansá-

gát. „Mitől ilyen nyugtalan?" – akarta kérdezni, de valami visszatartotta, hogy hangosan is feltegye a lánynak a kérdést.

– Galocska – mondta halkan, és boldog volt, hogy kimondhatta a nevét.

– Tessék? – kérdezte a lány szinte gépiesen.

– Ga-locs-ka – suttogta Jemeljan bensőséges hangon, és még erősebben szorította a lány kezét.

– Mi az? – kérdezte hasonló hangon Galja, elmosolyodott, és szeme szivárványosan felragyogott. De hirtelen azt kérdezte: – Mit gondolsz, berúgott Szavinov, vagy csak tetteti magát?

Miért fontos ez a lánynak? Csak nincs kapcsolatban rosszul leplezett aggodalmával? Az igazságot válaszolni egyenlő lett volna a titok elárulásával, Szavinov elárulásával. Jemeljan kitérően válaszolt:

– Sokat ivott.

– S mit gondolsz, tetszik neki Marjana?

– Lehetséges.

– Családos ember? – Jemeljan már másodszor hallja ezt a kérdést, és őszintén válaszol rá:

– Nem tudom.

– Akkor aludj. Jó éjszakát. – Hirtelen szájon csókolta.

Az első csók volt ez Jemeljan Glebov életében.

A váratlan eseménytől elképedten, zavartan és valósággal megperzselten állt, kezével önkéntelenül izzó, remegő ajkához nyúlt, mintha meg akarna győződni róla, hogy ott van-e még rajta a lány csókja, s csak akkor döbbent rá, hogy Galja kiröppent a szobából, hogy már nincs ott, és nem is lesz egészen reggelig.

A mámor teljesen kiszállt a fejéből... Jemeljan sokáig nem tudott elaludni. Csak feküdt az ágyon, és Galjára gondolt. Zsongott a feje a gondolattól: „Szeret, szeret, szeret! A kedves, a csodálatos, a rendkívüli lány szeret!" Érthetővé vált számára a lány riadalma és nyugtalansága.

Jemeljan nem hitte volna, hogy nem ő, hanem őt fogják elsőként megcsókolni. Ez most már némiképpen sértette, sebezte férfiúi hiúságát. A hirtelen rázúduló érzelmek elemi áradását a józan megfontolás váltotta fel. Mint a szúnyogok, úgy rohamozták meg a kétségek: „Lehetséges, hogy Galja nem először csókolt életében? Az érdekli: részeg-e Szavinov, vagy csak tetteti magát. Miért?"

Mintha hajszálra a múlt vasárnap éjszaka ismétlődött volna meg. Jemeljan még nem aludt, amikor csendesen meglebbent az ajtófüggöny, s levetkőzve, hálóingben, leeresztett hajfonattal, megint ott állt előtte... Marjana? Nem, nem Marjana. Galja. Szó nélkül, bátran, sőt mintha valami megszokott cselekedetet hajtana végre, bebújt a takarója alá, és lúdbőrös remegéssel hozzásimult. S csak amikor megérezte Jemeljan tiltakozással határos értetlenségét, akkor szólalt meg szeszélyeskedő, kislányos hangon:

– A csoda vinné el őket! Szavinov bejött a hálószobába és elkergetett.

A lány hangja hamisan csengett Jemeljan fülének. Azt gondolta: „Akkor feküdtél volna a díványra a nappaliban, ha már Marjana így rendezte." Erejének megfeszítésével annyit préselt ki magából:

– Galja, minek jöttél ide? – Egész lényével érezte a lány forró testének közelségét, és mielőtt még kimondta volna a nyelve hegyén levő kérdést: „Szeretsz engem?" – a lány még jobban hozzásimulva, hevesen azt mondta:

– Mulatságos. Te egészen, egészen kis gyerek vagy.

Jemeljannak eszébe jutott a múlt vasárnapi, sértő „kisfiú". Marjanának elnézte, de Galjától, akinek egyetlen pillantása elakasztotta a lélegzetét, és szinte lángra lobbantotta arcát és fülét, nem várta ezt.

Nem így képzelte el a nagy talányt, amely elválaszthatatlan a legmagasztosabb emberi érzésektől, a lélek legnemesebb fellobbanásától. A feleség, az igen, az jöhet így az emberhez. De Galja nem volt a felesége. Tehát ugyanígy odamehet bárkinek, mindenkinek az ágyába? S lehetséges, hogy oda is ment?! Ez a gondolat dühös ellenszenvet ébresztett benne.

– Eh, Galja – szakadt ki a melléből. – Eredj innen...

– Nem, nem, nem megyek el – lihegte a lány Jemeljan mellkasára szorítva arcát, és apró, fürge keze, mint valami villanyárammal telített csáp, matatni kezdett a testén...

Utálatos vasárnap reggel következett: apró szemű eső szemerkélt, körös-körül minden szürke, síkos, kietlen volt. Utálatos volt Szavinov is, aki lágyan lépkedett Jemeljan mellett a vizes járdán. Glebovnak nem volt kedve az éjjel történtekről beszélni, ám Szavinovnak be nem állt a szája, ijedősen körül-körülkémlelt – ne adj isten, még meghallja valaki! – és faggatni kezdte Jemeljant:

– Mi az, összevesztél Galjával?

– Miért kergetted ki az ágyából? Marjana magától is kiment volna hozzád a nappaliba – vetette oda elégedetlenül Jemeljan.

Szavinov felelhette volna azt: „Így van ez rendjén", de még ennyit sem mondott: néha tudott konspirálni. És természetesen, nem mondhatta meg Jemeljannak, hogy nem is annyira Marjana, mint inkább a szobája érdekelte őt, amelynek küszöbét tegnap éjszakáig nem lépte át idegen. Szigorú hangon megkérdezte:

– Féken tudod tartani a nyelved? A háziakkal bánj fölöttébb óvatosan, és ami a fő, figyelmesen.

– Egyszerűen elköltözöm tőlük – felelte tompán Jemeljan.

– Semmi esetre sem. Azt fogod tenni, amit kell. Én találkozgatni fogok Marjanával. Te meg békülj ki Galjával. Viselkedj természetes módon, játszd a reménytelenül szerelmes, együgyű és gondtalan ifjú szerepét. Megértetted?

– Az lehetetlen.

– Felejtsd el ezt a szót... – Szavinov hangja parancsolóan csengett.

– Bárhol másutt, csak itt nem – mondta könyörögve Jemeljan. – Bármilyen szerepet eljátszom, szerelmeset vagy amilyenre szükség van, csak ne itt. Itt nem vagyok rá képes, úgy alakult a dolog.

– Tudom, komolyan beleszerettél.

– Nem, rosszabb annál, te ezt nem érted – vetette ellen Jemeljan. – Galja egészen másnak mutatkozott, mint amilyennek képzeltem.

– Nocsak! Annál jobb. Lakj továbbra is náluk, ahogy eddig. Nyisd ki a szemed, mindent véss az emlékezetedbe, és elemezd, amit megfigyeltél.

4

A másnapi foglalkozásokon rá sem lehetett ismerni Jemeljanra: zárkózott, mogorva és figyelmetlen volt. A hétfő egyébként is sok bajjal jár. Délután, ahogyan megbeszélték, Szavinov a dolgozószobájában várta, vidám, szívélyes és némileg bizalmaskodó hangulatban. Egész magatartásából az sugárzott, hogy időközben jelentést tett felettesének a Snyityko nővéreknél tett látogatásáról,

feltételezéseiről és megfigyeléseiről, s megkapta a megfelelő utasítást. Miután hivatalosan figyelmeztette Jemeljant, hogy mindaz, ami itt elhangzik, szigorú titok, közvetett célzásokkal tudtára adta, hogy az elhárító szervek valamilyen fontos és súlyos ügyben való részvétellel gyanúsítják a Snyityko nővéreket, s ezért Glebov hadnagy, aki véletlenségből a gyanúsítottaknál lakik, köteles segítséget nyújtani a szovjet kémelhárításnak. Jemeljan kérdésére, hogy konkrétan mivel is gyanúsítják a két lányt, s következésképpen, miben álljon az ő segítsége, Szavinov nem adott határozott választ, csak megint körmönfont módon célzott a „lányszoba" titkaira. Nem közölte Jemeljannal azt sem, hogy a szovjet elhárító szervek kitartóan kutatják azt a „csatornát", amelyen keresztül a szemben álló fél rendszeresen megkapja a legfrissebb információt a szovjet területről. Illegális rádióleadónak nem tudtak nyomára bukkanni. A szovjet területről csak ritkán sikerült egy-egy határsértőnek átszöknie a németekhez. Cáfolatra vagy bizonyításra várt az a feltételezés, hogy valahol Gracsev alezredes határőregységének övezetében titkos, föld alatti telefonkábel köti össze a várost a határon túli területtel.

Jemeljan aznap hamarabb ért haza, mint Galja, aki rendszerint hét óra tájban szokott hazatérni a munkahelyéről. Testben-lélekben elcsigázottnak érezte magát, minden összejátszott ellene: az álmatlanul töltött éjszaka, a csúnya időjárás, a napközben végzett, fárasztó foglalkozás, a Szavinovval folytatott beszélgetés, és főképpen az a hatalmas változás, amely Galjához való viszonyában bekövetkezett. Egyszerűen csak pihenni szeretett volna, hogy aztán majd képes legyen összeszedni a gondolatait. Így hát szokásához híven, kigombolta ingzubbonya nyakát, leoldotta a derékszíját, lehúzta a csizmáját, és ruhástól ledőlt az ágytakaróra. Az álmosság azonban, amely fél órával előbb még szinte ledöntötte a lábáról, most valahogy eltűnt a szeméből. Fáradt agyában tarka gondolatok keringtek, és két csoportra oszlottak, ezáltal két önálló, de mégis szorosan összefüggő kérdéssé formálódtak: tisztáznia kellett magában Galjához való viszonyát, s számot kellett vetnie a Snyityko nővérek igazi arculatával. De mindezt nyugodtan végig kellett gondolnia.

Megesik, hogy egyetlen meggondolatlan lépés vagy mozdulat elárulja a legtapasztaltabb játékost, hogy legőszintébb, leglelkesebb istenítői és tisztelői is kiábrándulnak belőle. Galja is ját-

szott, de nem olyan művészien, mint nővére: nem volt annyira tapasztalt, belemelegedett a játékba, túlértékelte saját magát, és lebecsülte ellenfeleit. Nem értette és nem ismerte Jemeljant; a sablon, s hozzá meglehetősen primitív sablon szerint ítélte meg, nem volt képes megtalálni teljes, bonyolult jellemének kulcsát, nem tudta megérteni erkölcsi tisztaságát. Ugyanazzal a mércével közelített hozzá, amellyel az útjába akadó bármely férfihoz. Elhitte a buta frázist: „Ugyan, minden férfi egyforma."

De Jemeljan egyáltalán nem volt olyan, mint a többi.

Marjanát, mint nőt, az első találkozásuktól kezdve értette, s ezzel kapcsolatban nem volt és nem is lehetett semmiféle kétsége, szeszélyes véleményváltozása, váratlan kiábrándulása, csalódása. Galjával kapcsolatban azonban tévedett. A lány jóval tapasztaltabb volt nála a „szívügyekben". Megcsalt reménysége, széttört ábrándja nyomban a Nőben való csalódást, szkepticizmust, gyanakvást és elkeseredést, sőt öntudatlan bosszúvágyat szült benne. Galja most már „közönséges" lánnyá változott a szemében, olyanná, mint Marjana, mint bármely ismeretlen nő. S amíg reggel még azt mondta Szavinovnak, hogy képtelen részt venni a Snyityko nővérek megfigyelésére irányuló „akciójában", most már úgy látta, hogy mégis képes rá: a korábbi Galja nem létezik többé számára, csupán Galina Snyityko polgártársnő létezik, a végrehajtó bizottság gépírónője és szállásadónőjének húga. Most már higgadtan tudta elemezni a lány minden cselekedetét.

Glebov nem volt fesztelen és bizalmaskodó ember: a szolgálat rányomta bélyegét jellemére is. Nem mintha minden emberben csak a lehetséges ellenséget látta volna – az indokolatlan gyanakvás idegen volt tőle –, de az élet állandó éberségre intette. Jó megfigyelőképességgel rendelkezett, nem siklott el észrevétlenül az emberek cselekedetei fölött, meg tudta jegyezni tetteiket. A különálló tények, vonások, részletek a Snyityko nővérek viselkedésében, amelyeket első találkozásuktól kezdve tapasztalt, maguktól elraktározódtak emlékezetében, hogy adott esetben – s most itt volt az adott eset – gondos elemzés tárgyai legyenek.

Mindenre emlékezett, amit a két nővér kérdezett tőle, ami csak érdekelte őket. Emlékezett rá, milyen izgatottan kérdezte tőle Galja, vajon Szavinov részeg-e vagy csak tetteti magát. Akkor naivul az első csókkal magyarázta a lány izgatottságát. Akkor még nem tudta, hogy akár századik csókja is lehetett az a lány-

nak. Galja akkor éjjel elmesélte neki, hogy tavasszal beleszeretett egy tejfelesszájú repülőstiszt, megkérte a kezét, ő azonban inkább a futó kapcsolatot választotta, mint a házasságot. A repülős ajándékokat hozott neki, jóformán egész fizetését ráköltötte, imádta Galját, és mindenre kész lett volna érte. Galja azonban csak játszott vele: élvezte a játékot. Féltékennyé tette a repülőst egy fényképészre, akivel csupán akkor találkozott, ha táncolni mentek, de olyankor aztán kizárólag csak vele táncolt. Később a fényképészt letartóztatták, amikor éppen a páncélos gyakorlóteret fényképezte... A fényképészről azonban már nem Galja mesélt Jemeljannak, hanem Szavinov. Letartóztatásakor számos felvételt találtak nála, amely érdekelhette a külföldi kémszervezeteket; társairól azonban egy szót sem tudtak kihúzni belőle.

A tejfelesszájú repülőstiszt, akit Galja teljesen megbolondított, – ezt már ismét Galja mesélte el Jemeljannak – egyszer azt mondta neki:

– Galocska, utoljára kérem, hogy gyere hozzám feleségül. Ha nem, megyek, és az első utamba akadó nőt elveszem! Esküszöm!

Galja nemet mondott. A repülős elrohant, becsapta maga mögött az utcai ajtót, és kis híján nekiütközött egy arrajáró, ismeretlen lánynak. Bocsánatot kért tőle. Nyilván olyan kétségbeesett, háborodott, mindenre elszánt kinézése lehetett, hogy a lány nyájas mosollyal válaszolt: „Kérem, nem történt semmi." Aztán elindultak, majd egyszerre mindketten visszafordultak: a lány kíváncsiságból, a tiszt pedig azért, mert eszébe jutott az esküje, hogy feleségül veszi az első útjába akadó lányt. Odalépett hozzá, és búskomor hangon, könyörögve megkérdezte tőle:

– Feleljen nekem, de őszintén, tetszem én magának?

Bánatos hangjában, szenvedéssel és kétségbeeséssel teli szemében a tréfa leghalványabb árnyalatát sem lehetett felfedezni. Tényleg érdekes legény volt, s a lány a zavar és a kényelmetlenség érzését leküzdve, őszintén válaszolt neki:

– Tetszik.

– Akkor jöjjön velem az anyakönyvvezetőhöz.

Egy óra múlva férj és feleség voltak.

Galja mulatságos anekdotaként, gondtalan vidámsággal mesélte el ezt a történetet. Jemeljan akkor azt válaszolta rá:

– Úgy látszik, kegyetlen teremtés vagy te.

Erősebb kifejezést nem talált hirtelenében.

Jemeljan szerette volna megosztani gondolatait Ivan Tyitovval, de Szavinov elővigyázatos volt, és megtiltotta neki. Jemeljan kérdésére talányos tirádával felelt:

– Ezt most nem árulhatom el neked. Idővel megtudod. – Aztán kellő szünetet tartva, mintegy mellékesen hozzátette: – Egyébként tudsz róla, hogy a te Tyitovod apját kizárták a pártból?

– Tudok. Na és? – kérdezte felháborodva Jemeljan.

– Semmi, ezt csak úgy megjegyeztem – mondta hajlékonyan Szavinov, és nyomban másról kezdett beszélni.

Jemeljan az órájára nézett: Galjának mindjárt meg kell érkeznie. S valóban, néhány perc múlva csapódott az utcai kapu, és az ablak alatt fürge lépések nesze hangzott fel. Jemeljan szobája mellett elhaladva, Galja vidám hangon bekiáltott, mint rendesen, anélkül, hogy bekukkantott volna az ajtófüggönyön:

– Itthon vagy? – S a válaszul felhangzó „igen" után bement a saját szobájába.

Jemeljannak eszébe jutott, hogy ebben az időpontban Galja mindig bezárkózik a hálószobába. Furcsa. Felkelt az ágyról, papucsot húzott, és átment az üres nappaliba. A „lányszoba" ajtaja csukva volt.

– Galja! – szólította hangosan a lányt Jemeljan.

Egy árva hang sem hallatszott válaszul. Jemeljan fülelt egy ideig, odament a „lányszoba" ajtajához, és megint hangosan elkiáltotta a lány nevét. A nappaliban titokzatosan, riasztóan járt a falióra ingája. Jemeljan megpróbált benyitni az ajtón.

– Galja, nyisd ki, kérlek. Beszélnem kell veled. Hallod, Galja?

Ám Galja nem felelt, s azt lehetett hinni, hogy nincs is a szobában. De akkor hol lehet? Jemeljan leült a díványra és várt. Közben tovább töprengett a rejtélyen, amelynek megoldásán Szavinov fáradozott. Nem értette: ha a két nővér közül akár csak az egyik is kapcsolatban áll a külföldi hírszerző szervekkel, mi az ördögnek volt szükségük rá, hogy a házukba hívják Szavinovot? Nyilvánvalóan tudják, hogy Szavinov elhárító tiszt. Nem túlságosan kockázatos akkor vendégségbe hívni magukhoz? Mert más dolog egyszerűen egy katonatisztet, harckocsizót, repülőst vagy határőrt a lakásukban tartani albérlőként vagy szeretőként, és megint más egy elhárító tiszttel barátkozni: ekkora kockázatot már csak valamilyen magasabb célkitűzés indokolhat. Hogy elte-

reljék magukról a gyanút? Ez bizony, nem túlságosan eredeti, mondhatni, nagyon is primitív trükk. S hátha kiderül, hogy Szavinov téved, és valamennyi feltételezése hamis, alaptalan, csupán egy meglehetősen átlagos képességű kémelhárító túlzott gyanakvásának gyümölcse?

A „lányszoba" ajtaja kinyílt. Galja és Jemeljan tekintete találkozott. Jemeljan zavart és izgalmat olvasott le a lány arcáról. Galja tétován állt az ajtó előtt. Jemeljan felkelt a díványról, és azt kérdezte:

– Miért nem feleltél?

– Nem hallottam semmit. Hívtál?

– És miért zárkóztál be?

– Átöltöztem. És egyáltalában, miért faggatsz?

Jemeljan látta, hogy a lány ugyanabban a ruhában van, mint amelyikben reggel munkába indult, de úgy tett, mintha nem venné észre a hazugságot. Szenvelgő, szerelmes hangon azt mondta:

– Beszélni szerettem volna veled.

– Miről? Tessék, mondd. – Jemeljan látta, hogy a lány kezdi visszanyerni nyugalmát.

– Gyerünk a szobámba. – Kézen fogta Galját.

– Most el kell mennem. Egy barátnőmhöz. Valami kellemetlenség érte. Majd elmesélem. Rendben van? Visszajövök, és aztán majd beszélgetünk. Itthon leszel?

Szemlátomást türelmetlen volt. Jemeljan nem tartóztatta. A „lányszoba" titkára gondolt. De hiszen Szavinov járt a szobában. Egy egész éjszakát ott töltött. Miféle titokról lehet szó?

Aztán körülbelül egy óra múlva beállított hozzá Ivan Tyitov. Zaklatott lelkiállapotban volt. Elmesélte, hogy a nap folyamán elbeszélgetett vele a különleges osztály megbízottja, és a Snyityko nővérek felől érdeklődött tőle, akiket valamiért gyanúba fogtak.

– Azért jöttem, hogy minden eshetőséggel számolva értesítselek – mondta Tyitov tompán, vontatottan. – Nehogy valami kellemetlen históriába keveredj.

– Tudom – szakította félbe Jemeljan. – És erről ne is beszéljünk többet. Ne is kérdezz semmiről. Csak arra felelj: voltál a hálószobájukban?

– Nem. És egyáltalában, mindössze ötödször vagyok ebben a

házban. Először azzal a fiatal repülőssel, aki el akarta venni Galját feleségül. Meglehetősen fecsegő természetű legény. Másodszor egyedül jártam itt, helyesebben Galjával, Marjana nem volt itthon. Harmadízben négyesben voltunk: a mérnök őrnagy, én és a két lány. Negyedszer meg veled. És most ötödször . . .

Hallgattak. Ivan szemöldökének nyugodt íve rángatózott.

– Valóban, ha így mindent mérlegre tesz, átgondol az ember, sok minden furcsának látszik a viselkedésükben. Szörnyen igyekeztek, hogy ne maradjunk józanok. Az új harckocsikról érdeklődtek. Éppen akkortájt kaptunk T–34-eseket. Nem tudom, Jemeljan, nem lenne-e helyesebb, ha máshová költöznél, minél messzebb a bajtól.

– Nem, most már nem lehet – hárította el a javaslatot kategorikusan Glebov. – És vigyázz: ha Marjanával vagy Galjával találkozol, ne mutasd, hogy sejtesz valamit. Viselkedj úgy, mint ezelőtt.

Ivan fürkészve nézett barátjára, szemében leplezetlen kérdés csillogott. Jemeljan bólintott, s ebből a bólintásból, barátjának tekintetéből, a szája sarkában bujkáló mosolyból Ivan kiolvasta a választ: ne kérdezz, így kell lennie. Megértette, hogy Jemeljan jóval többet tud, mint ő.

Tyitov nem sokáig maradt. Távozása után egy órával megjött a munkából Marjana, s a szobába bekukkantva, megkérdezte:

– Nem alszol? Volt nálad valaki? Nem Szavinov?

– Ivan volt itt – felelte bágyadtan Jemeljan.

– Hát Szavinov? Nem üdvözöltet engem?

– Nem értem, mit találtál benne – mondta Jemeljan változatlanul bágyadt hangon, enyhe mosollyal. – Cinikus fickó az. Én pedig nem szeretem a cinikus embereket. És téged sem értelek.

– Hát hogy is értenél. Te Galinát sem értetted. Kisfiú. – Hangjában ismét a megszokott, leereszkedően gúnyos árnyalat csengett. – Pedig milyen vőlegényei voltak már!

– Hallottam hírét, ő maga mesélte – szakította félbe Jemeljan. – Csakhogy nem vőlegény kell neki . . .

– Hogy is mondjam. Úgy látszik, nem akadt még olyanra, akivel lelki közelségbe kerülhetett volna.

– Lelki közelségbe! – Jemeljan nagy szeme összeszűkült, szempillái megremegtek. – Mit ért maga lelken?

– Sokat értesz te ehhez! Beleszeret egy kislány, ő meg a lélekről töpreng.

– Szörnyen szerelmes természetű az a kislány – vetette oda epésen Jemeljan. – Ivanba is beleszeretett, valami kölyök repülősbe is.

– Kölyök, hahaha – kacagott fel erőltetetten Marjana. – Mintha te magad is nem lennél kölyök. Pontosan annyi idős volt, mint te. És közlöm veled, hogy nem Galja szeretett bele, hanem ő szeretett bele Galjába. – Leült Jemeljan mellé az ágyra, minden teketória nélkül átölelte, és barátian oktatni kezdte: – Ne légy féltékeny. Galka hűséges, odaadó feleséged lesz, szeret téged, és előtted még senkit sem szeretett. Csak játék volt minden egyéb.

– Játék, amelynek eredményeképpen gyerekek születnek...

– Ej, kedves gyermekem – mondta Marjana, és beletúrt Jemeljan gesztenyebarna sörényébe. – Nem ismered még eléggé az életet. Könyvek alapján képzeled el. De hát a könyvekben semmi sem úgy van, ahogyan a valóságban. Én ismerem Galkát, ha egyszer megszeret valakit, akkor az a szerelem egész életre szól. Ivan tetszett neki. De ő már nem szabad ember. Menyasszonya van. – És hirtelen, minden átmenet nélkül azt kérdezte: – Mikor jön el újra Szavinov?

– Hiányzik?

– Egy picikét.

– Jól van, holnap külön ezért felkeresem, és megmondom neki, hogy hiányzik neked.

– Mondjad.

S Jemeljan valóban mindent elmondott Szavinovnak másnap délután. Hosszú, részletes megbeszélést folytattak. Jemeljan fennhangon is kifejtette feltételezéseit, elemezte az elmúlt nap eseményeit. Az ő számára a „lányszoba" jelentette az első számú problémát. Mi történik ott a zárt ajtók mögött, minden este hét órakor? Szavinov figyelmesen hallgatta, Jemeljan gondolatmenete megtetszett neki, s bizalomra gerjesztette. Ő is nyíltabban beszélt Jemeljannal. A végén pedig azt mondta:

– Azt mondod, hogy minden este pont hét órakor? Jól van, Galja ma csak később megy majd haza a munkából. Jó két órával. Te viszont légy otthon pontosan hét órakor. És figyelj.

Valóban, Galja nem érkezett haza hét órakor, mint rendesen.

De háromnegyed hétkor megjött Marjana. Nem nézett be Jemeljanhoz, csak az ajtaja előtt elhaladva, megkérdezte:

– Itthon vagy, kisfiú?

– Hogyhogy ilyen korán? – kérdezett vissza válasz helyett Jemeljan.

De Marja nem felelt, sietett. Jemeljan érezte ezt a lépéseiből és a hanghordozásából. Várt néhány percig, és bement a nappaliba. A hálószoba csukott ajtaja mögül motoszkálás hallatszott. Tehát Marjana ott van. Aztán minden elcsitult. Jemeljan leült a hálószoba ajtaja melletti ablakpárkányra, és hallgatózott. Csend: se hang, se nesz. Elkapta a felderítői szenvedély. De szeretett volna most hirtelen benyitni az ajtón, és váratlanul betoppanni a „lányszobába"! De tudta: az ajtó biztonsági zárral záródik. Szavinov célzással tudtára adta, hogy ehhez a zárhoz már van kulcsa, de azt is elárulta, hogy belülről még reteszre is zárható az ajtó. Jemeljan türelmetlenül az órájára nézett: a mutató lassan mászott előre. Pontosan hét órakor hangosan megkérdezte:

– Marjana, bemehetek hozzád? – Aztán halkan kopogtatott, és megismételte a kérdést. Senki sem válaszolt. Mintha üres lett volna a szoba. Visszaült az ablakpárkányra, és csupa fül lett. Hihetetlenül lassan múlt az idő. A falióra zavarta a hallgatózásban, ezért megállította az ingát. Tíz perc múlva ismét motoszkálás hallatszott a hálószobából, aztán hallani lehetett, amint óvatosan elhúzzák a reteszt, kattant a zár, kinyílt az ajtó. A küszöbön megjelent Marjana. Nem jött zavarba, amikor megpillantotta az ablakpárkányon üldögélő Jemeljant, nem csodálkozott, mintha tudta volna, hogy ott lesz, csak annyit kérdezett a nyitott ajtóban állva:

– Kerestél?

– Nem hallottad?

– Gyere be – invitálta Marjana válasz helyett. – Ülj le.

Jemeljan nem ült le. Odament az öltözőasztalkához, belenézett a tükörbe, aztán futó pillantást vetett a szobára, és naiv elragadtatással azt mondta:

– Milyen kellemes itt nálatok! Csodás!... Nekem két szobám van az őrsön, az egyik istálló, a másik akol. Hej, hiányzik már a női kéz. Meg kéne nősülni.

Leült egy plüssel bevont zsámolyra, és közben érezte, milyen

figyelmesen hallgatja, és követi minden mozdulatát Marjana. Ráemelte szomorú pillantását, és azt mondta:

– Azt hiszed, nem fogok megnősülni? Megnősülök, mint az a repülős: kimegyek az utcára, és megkérem az első nő kezét, akivel találkozom.

Most következett a legfeszültebb pillanat ebben a lélektani párviadalban.

– Csak ezt akartad mondani?

– Nem, Marjana – mondta Jemeljan fáradtan sóhajtva. – Jelenteni akartam neked, parancsnok elvtárs, hogy végrehajtottam az utasításodat: közöltem Szavinovval, hogy egyre csak utána sóhajtozol. Megígérte, hogy majd eljön.

– Mikor?

– Az ördög tudja, nem kérdeztem... És még azt is akartam mondani neked, hogy a húgocskád, aki fülig szerelmes belém, alighanem kezd megcsalni. Tegnap este eltűnt valahová, ma meg nem jött haza időben. De én mégis epedve várom. Lehet, hogy nem érdemes? Mit gondolsz?

– Féltékeny vagy?

– Lehetséges.

– Tehát, szerelmes vagy. Pompás. Nekem viszont rohannom kell a munkába.

– Nem végeztél még mára?

– Nem hát, csak egy percre kéredzkedtem el. Azt hittem, itthon találom Galját, de hogy, hogy nem, nincs itthon. Te itthon maradsz? Mondd meg neki, hogy itt voltam, beszélnem kell vele. Illetve csak kellett volna. Most már magam is elintézem. Na, rohanok. Galkával pedig beszélgess kedvesen. A nők szeretik a gyengédséget.

Ugyanolyan sietve távozott, mint ahogy érkezett. Nem sokkal később Jemeljan is elment otthonról, és egy fél óra múlva már Szavinovnak fejtegette föltevéseit.

Ezen a héten Marjana állandó nyugtalanságban élt. Volt oka az izgalomra és a riadalomra. A hitlerista hírszerzés ügynökeiként dolgozó Snyityko nővérek feladata nagyon szűk körű, de talán a legfelelősségteljesebb volt. Ők maguk nem foglalkoztak híranyag szerzésével, ezt a közönséges ügynökök végezték, akikkel a két nővér semmilyen kapcsolatban nem állott. A kémjelentések az ügynökhálózat vezetőjének kezében futottak össze, aki harmonikás volt a Moszkva Étterem zenekarában. Marjana egyedül vele állott kapcsolatban, egyedül az ő utasításainak engedelmeskedett. A zenész rendszeresen átadta beszerzett információit, amit a Snyityko nővérek naponta továbbítottak külföldre a titkos, közvetlen telefonvonalon.

Egy héttel ezelőtt a harmonikás utasította Marjanát, hogy továbbítsa a határon túlra: a szovjet állambiztonsági szervek titkos megfigyelés alá helyezték, s minden percben letartóztathatják. Az ügynökhálózat vezetője engedélyt kért gazdáitól, hogy átszökhessék a határon, s ezáltal elkerüljék nem csupán az ő letartóztatását, hanem az egész hálózat leleplezését is. Közösen végzett munkájuk során Marjanának volt alkalma tanulmányoznia a főnökét, és meg volt róla győződve, hogy ha letartóztatják, valamennyi beosztottját, őt is elárulja. Marjana türelmetlenül várta, hogy gazdáik engedélyezzék a harmonikásnak a szovjet határ átlépését, ám azok csupán azt közölték, hogy a zenész aggodalma alaptalan, értesüléseik szerint nem gyanakodhatnak rá, és ezért azt javasolják, hogy folytassa munkáját. Két nappal ezelőtt a harmonikás megismételte kérését, s közölte, hogy további kapcsolata a Snyityko nővérekkel és a többi ügynökkel kockázatossá vált, mivel már semmiképpen sem kerülheti el a letartóztatást: éjjel-nappal megfigyelés alatt tartják.

Marjana kereste a módját, hogyan terelhetné el magáról a gyanút. Az egyik járható útnak a Szavinovval való ismeretségét és barátkozást gondolta. De már az első találkozáskor megértette, hogy ez az út sehová sem vezet: Szavinov nyilvánvalóan alakoskodott, s ráadásul viselkedéséből Marjana arra is rájött, hogy házukat megfigyelés alatt tartják. Akkor úgy döntött, hogy a „lányszobát" is megmutatja Szavinovnak, hadd győződjék meg róla, hogy a Snyityko nővérek semmit sem rejtegetnek előle, nincs kitől

és mitől félniük. Jemeljan viselkedése az utolsó pillanatig megnyugtatta: szerette volna azt hinni, hogy albérlőjének semmi köze a kémelhárító szervekhez, ám Jemeljan tegnapi magatartása gyanakvást és riadalmat keltett benne. Előérzete azt sugallta, hogy már-már összecsapnak a fejük fölött a hullámok. Tegnap már azt is tanácsolta a főnökének, hogy rejtőzzék el, ne várja meg gazdáik jóváhagyását. Máskülönben már késő lesz. A harmonikás beleegyezett, és azt kérte tőle, közölje ezt megbízóikkal, és kérdezze meg, kinek kell átadni az ügynökhálózatot. Egyszóval, ma komoly beszélgetést kellett folytatnia a telefonon, nem bízhatta Galjára, ezért Marjana megint kénytelen volt elkérezkedni a munkahelyéről egy órácskára.

Háromnegyed hétkor érkezett haza. Galja már otthon volt, és erős teával itatta a megbetegedett Jemeljant.

– Mi történt veled, kisfiú? – kérdezte Marjana, izgatottságát leplezve. Nem nagyon hitt Jemeljan betegségében. Nyugtalanította Szavinov délelőtti látogatása is, amit a harmonikás közölt vele napközben. Miért nem ment munkába Glebov, mit akarhatott délelőtt Szavinov? Nem volt nyugta ezektől a kérdésektől.

– Beteg vagy?

– Alighanem megmérgeztek – felelte kelletlenül Jemeljan. – Erős hányingerem van, fáj a fejem. De most már, úgy látszik, elmúlóban van.

– Látogatód volt? – kérdezte Marjana közömbös hangon, mintegy mellékesen. Jemeljan megértette a kérdés rejtett értelmét s pontosan tudta, mi nyugtalanítja a nőt. Változatlanul bágyadtan, szinte közönyösen válaszolt:

– Ugyan, ki látogat meg engem? Ivan nem tudja, hogy beteg vagyok. Szavinov itt járt ugyan, de az nem énhozzám jött. Téged akart látni.

– Hát nem tudja, hogy én napközben dolgozom?

Jemeljan vállat vont. Látta, milyen feszülten figyeli Marjana, hogyan igyekszik megérteni nem csupán a szavait – nem hisz a szavaiban –, hanem a hangsúlyait, hangárnyalatait, kézmozdulatait is.

– Nem tudom. Valamiért úgy gondolta, hogy ma szabadnapos vagy.

– Mit kívánsz vacsorára? – érdeklődött gondterhelten Marjana. – Mondd meg, Galja elkészíti.

– Nem kérek semmit. Elég volt a tea.

Marjana bement a „lányszobába". Az óra mutatója már a heteshez közeledett. Amikor a két nővér bezárkózott a szobába, Galja azt kérdezte:

– Történt valami? Rosszkedvűnek látszol.

– Mit gondolsz, tényleg beteg, vagy csak színleli? – kérdezte válasz helyett Marjana. Az ajtó mellől elhúzódva, félhangon beszélgettek.

– Azt hiszem, megfigyelőnek küldték hozzánk – mondta elgondolkodva Galja. És szomorúan felsóhajtva, hozzátette: – Csak kezdődne már a háború!

– Nyugalom, kislány, ha isten is úgy akarja, minden jóra fordul. Rémeket látsz. Ez a fiú ártalmatlan. – Marjana nem annyira a húgát, mint inkább saját magát igyekezett megnyugtatni. Szavai mégis ridegen hangzottak. – Mindenesetre eredj ki hozzá. Én pedig lemegyek. – És a szőnyegre pillantott, amely a föld alatti helyiség csapóajtaját takarta.

Galja kiment a nappaliba, és becsapta maga mögött a „lányszoba" ajtaját. Jemeljan könyvvel a kezében ült a díványon. Ráemelte fáradt tekintetét, és határozatlanul azt javasolta:

– Ne menjünk esetleg moziba? Mi, Galocska? Valahogy unalmas ma itthon. Elfogott a honvágy az őrs után. Ülj le mellém, üldögéljünk, hallgassunk így egy kicsit. Te nem unatkozol?

Galja leült melléje. Jemeljan átölelte, magához vonta.

A lány hallgatagon tűrte, magába roskadt tekintettel meredt valahová, és Jemeljannak úgy rémlett, hogy bánatos, riadt szeme könnyel telik meg. És hirtelen szánalmat érzett a lány iránt, aki ilyen ostobán elrontotta az életét. Hiszen boldog lehetett volna, szerethetett volna, feleség, anya lehetett volna. Oldalról rápillantott, de nem eleven arcot, hanem márványszobrot látott maga mellett. A lány karja, amelyet a könyöke fölött szorított a markával, szintén élettelennek, hidegnek tetszett.

S hirtelen, mintha a pokolból törne fel, rémült kiáltás hallatszott. Mindketten felismerték Marjana hangját. Galja teste megrándult, fel akart állni, de Jemeljan erővel visszatartotta, visszanyomta a díványra, és nyugodtan megkérdezte:

– Mi az? Mi történt?

– Eressz! – Galja vézna teste hirtelen erővel és ruganyossággal telt meg, de Jemeljan erősen szorította a karját.

Egy perc múlva kinyílt a hálószoba ajtaja, és Szavinov kíséretében Marjana Snyityko lépett ki a nappaliba, csapzott hajjal, eltorzult, sápadt arccal. Gyűlölködő tekintettel nézett Jemeljanra, és lihegve azt mondta:

– Na, kisfiú... emlékezz a szavamra... Ezt nem bocsátják meg neked.

A Snyityko nővérek és a harmonikás lebukása – őt is ugyanaznap tartóztatták le – pótolhatatlan veszteség volt a hitlerista hírszerzés számára. A túlsó oldalon úgy vélték, hogy a Snyityko nővérek leleplezését Jemeljan Glebov végezte el, s nevét jól megjegyezték a fasiszta hírszerző szervek.

Amikor a határátlépési kísérlet közben elfogott Józek Sidlowski fenyegetően azt mondta Glebovnak, hogy nem bocsátják meg neki a fasiszta ügynök, Zenon Sidlowski halálát, Jemeljannak eszébe jutott, hogy Marjana Snyityko is szinte pontosan ugyanazt mondta neki. Fenyegették. Ő azonban, mintha mi sem történt volna, folytatta nehéz szolgálatát, amelynél szebbet és csábítóbbat el sem tudott magának képzelni.

A HÁBORÚ HAJNALBAN KEZDŐDIK

I

Zamatos, ízes volt a nyár: futó záporok, buján tenyésző füvek, fanyar mezei illatok, zengő madárdalok ideje. A reggel szikrázó: a fűben megannyi gyémánt, a fák levele csillogó színarany; a délidő csendes, az égen hófehér felhővitorlák, a földön vakító színek szivárványos tarkasága; a késő délután enyhe, mint a füvek aranyselymes szála; a naplemente lángoló, fenségesen áradó, várakozással teli; az éjszaka rövid, üdítő, de nyugtalan. Hej, éjszakák, aggodalmas határ menti éjszakák... Mennyi gondolat, mennyi izgalom, mennyi gond született ezeken az éjszakákon Glebov hadnagy agyában és szívében! És nem múlt el éjszaka anélkül, hogy ne ment volna ki a határra a járőröket ellenőrizni. A határőrök már hozzászoktak, tudták, hogy éjjel feltétlenül találkoznak az őrsparancsnokkal, akinek a figyelmét a legcsekélyebb hanyagság sem kerüli el. Ezért aztán igyekeztek úgy teljesíteni a szolgálatot, hogy a legcsekélyebb kifogásra se adjanak okot. Az éberség, a gyors helyzetfelismerés, a leleményesség követelménye szent parancsolatként lebegett mindegyik határőr szeme előtt.

A határőrizetre induló járőr harci feladatát Glebov szinte mindig a terepasztalnál jelölte ki, s nyomban néhány feladatot is adott a határőröknek, amelyeket mindig nagy leleményességgel talált ki. Ezek a terepasztal mellett megoldott „röp-feladatok" gyors felfogóképességre, találékonyságra, ravaszságra nevelték a határőröket. Az éjszakai szolgálatra különösen nagy figyelmet fordított Glebov. Az őrs határszakaszának nagy részét nappal kitűnően szemmel tudták tartani a magasfigyelőről, amelyen pirkadattól napnyugtáig figyelő őrszem teljesített szolgálatot. Napköz-

ben csupán a jobbszárnyra küldtek ki járőrt, ahol nyírfaliget és bozót borította a terepet. Éjjel viszont párosával cirkáltak a határőrök az egész szakaszon.

Temérdek munkájába és erőfeszítésébe került Glebovnak, amíg megtanította beosztottjait hallani és látni a sötétben, zajtalanul mozogni, úgy álcázni rejtekhelyüket, hogy a határsértő ne vegye észre, amíg bele nem botlik. Ő maga született felderítő volt. Elemében érezte magát az éjszaka sötétjében. Macska módjára puhán, nesztelenül járt, sasszemmel kémlelte a sötétséget, érzékenyen fülelt a legkisebb neszre is. Fölismerte a tárgyak homályos körvonalait, ismert minden zörejt és hangot, minden ösvényt, minden zsombékot. S mindazt, amit ismert és tudott, át akarta adni beosztottjainak, olyannak akarta látni őket, mint amilyen saját maga volt, és hitt abban, hogy ez lehetséges. Éjjel látni és hallani, nyomokból és hangokból, a tájból és az állatokból „olvasni" – mindez megtanulható. A szolgálatellátás és a harcászat gyakorló foglalkozásaira Glebov mindig különleges hévvel és lelkesedéssel készült, elevenen, élvezetesen irányította őket. Glebov őrsének határszakaszán minden egyes határőr kitűnően képzett felderítő is volt, ezért nem sikerült itt egyetlen határsértőnek sem átjutnia az államhatáron.

Egyszer az az ötlete támadt, hogy cikket ír az ellenséges hátországban tevékenykedő felderítő csoportok kiképzéséről. Aligha nem újságírói „múltja" nem hagyta nyugton. Szabad idejében, többszöri megszakítással, egy hét alatt meg is írta a cikket, aztán gondosan letisztázta, és elküldte Moszkvába az egyik katonai folyóiratnak. Eltelt vagy fél év, de a szerkesztőség nem válaszolt. Sürgetni vagy érdeklődni restellte volna: ha nem válaszolnak, akkor nyilván nem tartják jónak a cikket.

Jemeljan rendszerint éjjel ment ki a határra. Ezen a napon azonban nappal is végigjárta a határszakaszt, az utolsó centiméterig. Valami sürgető nyugtalanság hajtotta, a túlsó oldalon megfigyelhető élénk tevékenység aggasztotta. A folyó túlsó partja csaknem végig erdős volt, rejtve maradt a megfigyelő tekintete elől. Glebovnak fogalma sem lehetett róla, mi megy végbe ott a szilfák, juharfák, nyárfák sötét koronája alatt, de annyit a rendkívüli töredékes adatokból is világosan megértett, hogy valami szokatlanul komoly dolog van készülőben. A szóbeszéd már régóta híresztelte, hogy Hitler a Szovjetunió megtámadására készül.

Különféle hírek és álhírek keringtek, még a fasiszta csapatok betörésének pontos időpontját is megjelölték – május 21-e lett volna az a nap. Ám ez a határidő is lejárt, s a háború mégsem tört ki.

Nyilván mindenkinek megvolt a saját véleménye a háborúról, különösen a határ mentén élő embereknek. Glebovnak is. Ő mindenekelőtt nem hitt a fasiszták őszinteségében, akik megnemtámadási szerződést írtak alá a Szovjetunióval, és úgy vélte, hogy Hitler előbb-utóbb megszegi a szerződést. Hiszen Hitler számára – s erről Glebov szintén meg volt győződve – nem létezik semmilyen erkölcsi vagy egyéb norma. A fasizmus – vélekedett Glebov – elvetemült haramiák uralma, márpedig mit számít egy haramiának a lelkiismeret vagy a becsület, mit nekik kötelezettség, szerződés? Papírrongy, semmi egyéb. Ezért Glebov mindennap valamilyen kellemetlenségre számított a túlsó oldalról. És hozzászokott ehhez a gondolathoz.

1941 tavaszától kezdve az ellenség különösen élénk tevékenységet folytatott a határ mentén, s Glebov hadnagy annyira belemerült a határőrizettel járó mindennapos gondokba, hogy nem is jutott ideje komolyan végiggondolni, hogy s mint fog védekezni az irányítása alatt álló őrs, ha fegyveres konfliktusra kerül sor. Gyermekkorától kezdve azt a gondolatot sulykolták a fejébe, hogy a Vörös Hadsereg a saját területén fogja szétzúzni az ellenséget – erről szóltak a dalok, ezt írták a könyvek, a folyóiratok és az újságok, ezt tanították a tiszti iskolában –, s csak természetes, hogy Glebov szeme előtt mindig az a kép lebegett: alighogy a hitleri csapatok átlépik a határt, máris megindul velük szemben a szovjet csapatok elsöprő erejű áradata, s az ellenség pánikszerűen megfutamodik. De még e ragyogó eshetőség figyelembevételével is megértette Glebov, hogy a határőröknek kell fogadniuk az első, kíméletlen csapást, nekik kell megakadályozniuk, hogy az ellenség átkeljen a folyón, s könnyen meglehet, hogy ez jókora áldozatokat követel majd. Ezt tekintette őrse alapvető harci feladatának.

S amikor egy pillanatra megpróbálta maga elé képzelni ezt az első csatát, számos megválaszolatlan kérdés vetődött fel benne: hol és miképpen fogja megkísérelni az ellenség a folyón való átkelést, honnan lenne a legjobb tüzet nyitni rá? De nem csupán ez, hanem még számos más kérdés, kétség, gond is nyugtalanította Glebovot, amely arra késztette, hogy ezen a derűs jú-

niusi napon megint figyelmesen szemügyre vegye az államhatár rábízott szakaszát.

Úgy döntött, hogy legjobb lesz, ha gyalog vág neki. A mulatságosan hosszú nevű őrvezető, Sarompokatyilov kísérte el. Rokonszenves, víg kedélyű ifjú, jó torkú énekes és ügyes harmonikajátékos, aki a harci és a politikai foglalkozásokon egyaránt kitűnő előmenetelt tanúsított. Egyszóval, a közösség lelke, abból a fajtából, amelyből szinte minden katonai alegységnél található egy-kettő. Két héttel ezelőtt, amikor túljutottak a szóbeszédben rebesgetett napon, május 21-én, felhagytak a megerősített határőrizettel, s az őrs élete visszatért a rendes kerékvágásba: szolgálat, tanulás, rövid szabad idő.

Az óriási nyárfák árnyékában Mahmud Muhtaszipov politikai tiszt sportfoglalkozást vezetett. Ritkán fordul elő katonai egységeknél, hogy a politikai helyettes „szakmájától" ennyire eltűnő foglalkozásba ártsa magát. Muhtaszipov azonban kiváló sportember volt, erős, ügyes, munkabíró, munkaszerető, és saját elhatározásából vette kézbe a harcosok fizikai felkészítésének irányítását. Atlétatermetű férfi volt, alakját mintha bronzból öntötték volna; tökéletesen ismerte a kézitusa és a közelharc minden lehetséges fortélyát, és tudását igyekezett átadni beosztottjainak. A foglalkozás eleven ritmusban haladt, érdekes volt, senki sem unatkozott.

Glebov megállt és gyönyörködött egy kicsit politikai helyettesében. Milyen ördöngősen ügyes! Milyen biztonsággal forgatja a szuronyt, a puskatust, a lapátot, milyen könnyedén fegyverzi le puszta kézzel fegyveres ellenfelét, milyen villámgyors csapásokat osztogat, s milyen sebesen siklik félre az ütés elől! . . . Álldogált még egy kis ideig, aztán továbbindult az ösvényen, amely a jobbszárnyra, a határ felé vezetett. Pillantása hirtelen a magasfigyelőre tévedt, amely vagy száz méterre lehetett tőle, és szinte a földbe gyökerezett a lába a meglepetéstől: a figyelőtorony legfelső állásán, a két harcos mellett egy kutya ült, és fülét hegyezve a határ felé figyelt. Körvonalából Glebov ráismert Kazbekre.

– Hát ez meg micsoda már megint? – kérdezte elégedetlenül, és Sarompokatyilovot faképnél hagyva a torony felé indult.

Vaszilij Jefremov fentről jelentett Glebovnak.

– Hadnagy elvtárs, Jefremov őrvezető, a magasfigyelő őrszeme, jelentem. Az őrszolgálat közben semmi lényegest nem ta-

pasztaltunk, kivéve a tegnapi távcsőt: a túloldali bokrok között okuláré csillogását látom.

– Sztereotávcső az, Jefremov – javította ki komolyan Glebov. – Mikor tanulja már meg, hogy minden a saját nevén kell nevezni?

A távcső lencséjének csillogását Jefim Popovin vette észre az előző nap a magasfigyelőről. Glebov nem tulajdonított különösebb jelentőséget ennek az apróságnak, de mikor a határőrizet aznapi rendjét felvázolta, bejegyezte a napló megfelelő rovatába: „Az ellenfél sztereotávcsővel egész nap megfigyelést folytatott a 6. négyszögben." Glebov nem válaszolt az őrvezetőnek, elhatározta, hogy amint kiér a folyóhoz, személyesen ellenőrzi a dolgot. Utasította Jefremovot, hogy jöjjön le a toronyból. Kazbek is felállt, követni akarta gazdáját, de Jefremov rászólt, visszaültette a helyére.

– Hogyan került Kazbek a toronyba? – kérdezte szigorúan Glebov.

– Felmászott a létrán – felelte Jefremov bűntudatosan pislogva, és felvonta esetlenül hegyes vállait.

– Hogyhogy felmászott?

– Hívtam, azt hittem, úgysem tud felmászni. De felmászott.

– És aztán?

– Semmi, hadnagy elvtárs, segít nekem a figyelésben. Élesebb a látása, mint az emberé: távcső nélkül is észrevesz mindent.

– És ha lezuhant volna? Ember legyen a talpán, aki ilyen létrán fel tud mászni, maga meg a kutyával kísérletezik. Azonnal hívja le!

– Az most lehetetlen, hadnagy elvtárs. Lefelé nehezebb. Még az ember se tud fejjel lefelé lejönni.

– Tudja maga, Jefremov, mit művel?

– Tudom, hadnagy elvtárs, hibát követtem el. Többé nem fordul elő. A szolgálat átadása után istrángszíjon leeresztem a kutyát.

– A szolgálat átadása után, Jefremov, megkapja a büntetését.

Glebov sarkon fordult, és folytatta útját a határ felé. A három méterrel mögötte lépkedő Sarompokatyilov őszinte elismeréssel jegyezte meg:

– Még fára mászni is megtanította. Úgy mászik, mint a macska.

Glebov nem értette világosan, elítéli-e Sarompokatyilov Jefremovot vagy dicséri. Eltűnődött, hogy végül is megbüntesse-e Jefremovot vagy ne, és megbánta, hogy forró fejjel büntetést ígért neki.

Jemeljan különleges rokonszenvet érzett Jefremov iránt, és sok mindent elnézett neki. Nem ösztönözte hasonló csínytevésekre, de nem is szokta megbüntetni értük; volt valami nagyon hasonló kettejük természetében: szívesen vállalkoztak kockázatosnak látszó lépésekre.

Megpróbálta elhessegetni magától a kellemetlen gondolatot, hogy ezúttal meg kell büntetnie Jefremovot. Eszébe jutott anyja tegnapi levele: unatkozik magányában, hazahívja a fiát, mostanában valahogy gyakran betegeskedik, attól fél, hogy meghal, mielőtt még egyszer láthatta volna Jemeljant. Glebov megpróbált beszélni a határszakasz parancsnokával, hogy engedje el szabadságra, de az hallani sem akart róla: a helyzet nem engedi. Akkor azt kérte, engedélyezzék, hogy anyja meglátogassa őt az őrsnél, de ezt a kérését sem teljesítették. A határszakasz parancsnoka azt tanácsolta neki, várjon a látogatással a nyár végéig. A határon kialakult helyzet valóban nem volt valami biztató.

A részegítő tavasz, amely mámoros arany csillogással hintette be a földet, nagy hatással volt Jemeljanra. Szíve mind gyakrabban sajgott és sorvadozott, valamit keresett, amit azonban nem tudott megtalálni. Figyelmesebben kezdte nézegetni a falusi lányokat, megkérte a politikai tiszt feleségét, Nyina Platonovna Muhtaszipovát, hogy adjon neki valami „nem egészen katonai" olvasnivalót, s egy hónap leforgása alatt végigolvasta Goncsarov mindhárom regényét. Végigolvasta, és elcsodálkozott: nem is tudta, hogy élt egy ilyen csodálatos író, az emberi léleknek ilyen nagyszerű ismerője. Jemeljan általában sokat olvasott, de inkább csak olyan könyveket, amelyek így vagy úgy a katonai hősiességet ábrázolták. A *Csapajev*vel és a *Kocsubej*jel hamarabb megismerkedett, mint a *Holt lelkek*kel vagy az *Anna Kareniná*val, a *Bruszki*val képtelen volt megbirkózni, a *Korunk hőse*t viszont háromszor is elolvasta.

A Snyityko nővérekkel kapcsolatos história, amely kellemetlen nyomot hagyott a lelkében, megingatta hitét az emberi érzések őszinteségében, és valahányszor a szerelemről olvasott, önkéntelenül is eszébe jutott Galja odavetett frázisa, hogy az élet egészen

más, mint a könyvek; sokkal rosszabb annál. És Galja sorsa igazolni látszott ezt az állítását. Jemeljan azonban nem vesztette el teljesen hitét. Galja sorsa „különleges eset" volt, a Snyityko nővérek „a burzsoá társadalom produktumai", és azt sem felejtette el, hogy „nem egyformák az emberek". Így aztán továbbra is igyekezett hinni abban, hogy valahol élnek igazi lányok, eszményi lányok, amilyeneket a képzelet kerget, amilyenek után a szív sajog. Ivan Tyitov is megtalálta a maga csillagát – „az egyetlent a földkerekségen", Olját – akihez néhány napja el is utazott Moszkvába. Legényemberként utazott el, házasemberként tér majd vissza. Jemeljan Zsenya Tyitovára – Ivan nővérére – meg Frida Gercovicsra gondolt. Nagyon szerette volna látni őket, leküzdhetetlen vágyakozás fogta el a hazai tájék után, és izgatottan várta Ivan visszatérését.

Frida Moszkvában van. Mit csinál ott? Nyilván már azt is elfelejtette, hogy a világon van egy Denisz Diderot nevű legény Mikitovicsiből. Ez a név rajta ragadt Jemeljanon, így hívták a szerkesztőségben és Gercovicsék házában. Gyakran ábrándozott Moszkváról, szeretett volna bejutni a Frunze Katonai Akadémiára, aztán meg a vezérkari főnökség akadémiájára; csillapíthatatlan tudásvágy élt benne, hajlandó lett volna egymás után elvégezni az ország összes akadémiáját és egyetemét. Egész szívével a jövőben élt: álmaiban, vágyaiban, terveiben a jövő tájain barangolt. Egy moszkvai utazás a Fridával való találkozás lehetőségét rejtette számára. Persze, afféle lelket melengető fantáziakép volt ez az egész. Másképpen állt a dolog Zsenya Tyitovával: őrá gyakrabban és komolyabban gondolt. De valahogyan nem tudta felnőtt lányként elképzelni: lelki szemei előtt mindig az a soványka, fiúsan határozott mozgású bátor és okos kislány jelent meg, akinek egyenes, érdes szálú haja mindig kócos volt. Soha meg sem fordult a fejében, hogy Zsenya vajon szép-e vagy csúnya. Egy valamit bizton tudott: Zsenya harcias természet, és semmiben sem marad el a fiúk mögött. Akim Filippovics valamiért jobban szerette a lányát, mint a fiát – Jemeljan legalábbis így tapasztalta –, és gyakran mondogatta, hogy Zsenyecskából egyszer még igazi hős lehet. De Zsenya tanítóképzőbe jelentkezett. Mielőtt Ivan szabadságra utazott volna, Jemeljan mindenesetre azt mondta neki:

– Mindenkinek add át forró üdvözletemet, Zsenyának különösen – és zavartan tette hozzá: – Írjon nekem néhány sort.

– Olyan nincs, hogy egy lány elsőként írjon – válaszolta oktató hangon Ivan.

– Na jól van, jól van, majd még meglátjuk, ki ír elsőnek, ki utolsónak . . .

Gondolatait Sarompokatyilov szakította félbe:

– Hadnagy elvtárs, repülőgép.

Glebov megállt, felnézett az égre, amerre az őrvezető tekintete irányult, s ahonnan kellemetlen berregés hallatszott. Valahol a szomszédos szakasz területe fölött egy apró fekete pont haladt nyugatról keletre.

– Német – állapította meg nyugtalanul Sarompokatyilov.

– Fasiszta. Határsértő! – mondta Glebov is, és hangjában keserűség rezgett.

Már megszokták, hogy az utóbbi időben mind gyakrabban hatoltak be hitlerista repülőgépek a Szovjetunió légiterébe. Csak a bolond nem fogta fel, hogy ezeknek a berepüléseknek a célja: a határsáv felderítése.

– Hát a mieink, hadnagy elvtárs? – kérdezte Sarompokatyilov. – Hisz az Utasítás szerint le kellene lőni őket.

Ezek a szavak olyan fájdalmasan hasítottak Jemeljan szívébe, mintha ő, Glebov hadnagy lenne az oka, hogy a fasiszták ilyen cinikusan, gátlástalanul megsérthetik a Haza állami szuverenitását. Valamilyen titokzatos, hatodik érzéke azt súgta neki: félünk. S mivel nem szokta meg, hogy alakoskodjék, válaszában is ott rezgett ez a gondolat:

– Különleges utasítás van rá, hogy ne válaszoljunk a provokációkra.

– De hát így akár Moszkváig is elrepülhetnek – mondta Sarompokatyilov, és Jemeljan valamiféle sértő szemrehányást érzett ki a hangjából. Képtelen volt folytatni ezt a párbeszédet; egész bensője forrt a tehetetlenségtől. Haragosan szólt Sarompokatyilovra:

– Tartsa be a távolságot.

Az őrvezető visszamaradt vagy tíz méterre. A repülőgép fekete pontja hamarosan az égbolt homályába olvadt, majd a kellemetlen berregés is elhalt. Aggasztó csend lett, olyan, amilyen csak a határon tapasztalható. Különleges csend ez, nem indítja

az embert elmélyült töprengésre, nem ringatja lelki nyugalomba, ez a fajta csend az ember egész figyelmét magára vonja, hallgatózni, kémlelődni kényszeríti. Meg lehet szokni az erdészház csendjét, a sivatag csendjét, meg lehet szokni a tenger hullámverését vagy a vnukovói repülőtér gépeinek dörgését. Elmélyülten lehet gondolkodni bármiről, ha az ember egy magányos, tóparti kunyhóban ücsörög, vagy olyan lakásban, amelynek az ablakai egy pályaudvarra néznek. A határon azonban mindig csak a határra gondol az ember, s arra, hogy a csend itt mindig csalóka.

A folyó aranyos színben csillogott. A víz azonban senkit sem csábított, mintha legalábbis egy krokodilcsapat rejtőzne a túlsó part bozótjában, s lesne a kínálkozó zsákmányra.

A folyón a határ feszültséggel teli csendje honolt, amelyet bármely pillanatban megtörhet egy jelzőlövedék fellobbanása, egy puskalövés, egy gránátrobbanás . . .

Külföld. Idegen ország. Más világ . . . Jemeljan Glebov sohasem járt még a határon túl, de gyakran, nagyon gyakran égető kíváncsiság fogta el: szerette volna saját szemével látni és megfigyelni azt a földet, azokat az embereket, azon az idegen vidéken uralkodó rendszabályokat. Az odaátról jött emberek, menekültek azt mesélték: nehéz volt az élet a pánok járma alatt, de még keservesebb lett a hitleri iga alatt. Nincs menekvés az önkénytől, a gyötrelmektől.

A felszántott ellenőrző nyomsáv mentén haladtak. A part bokrai elrejtették őket a kíváncsi szemek elől, amelyek a kihaltnak látszó túlsó partról kémlelhették őket. Glebov hirtelen megállt, majd közelebb lopakodott a folyóhoz, és feszülten figyelni kezdett. Hátraszólt a szorosan nyomában lépkedő Saromkpokatyilovnak:

– Valaki járkál amott. Felverték a szarkát.

Valóban, egy szarka felháborodottan csörgött a túlsó parton, a fák fölött röpködött. Leültek a földre, galyakkal álcázták magukat, és figyelni kezdtek. Glebov nem tévedett: öt perc sem telt bele, s a túlsó parton egy civil ruhás ember jött elő a bokrok közül. Egészen a víz széléig ereszkedett, kényelmesen végigfürkészte a másik oldalt, aztán ugyanolyan nyugodtan vetkőzni kezdett. Egyenletesen lebarnult, karcsú testű fiatal férfi volt. Jemeljannak feltűnt, milyen jó növésű, erős, kisportolt ember, s arra gondolt: nyilván tiszt. A levetkőzött ember néhány gimnasztikai

gyakorlatot végzett, majd a vízbe lépett, lemerült, és lassan eltávolodott a parttól. Nem úszott, csak lépkedett, ameddig lehetett – majdnem a folyó közepéig hatolt –, amíg az álláig nem ért a víz.

Ekkor még valaki felbukkant a parton: egy géppisztolyos katona. Ő nem kezdett vetkőzni, csak leült a fűre, és a térdére tette a fegyverét. A civil továbbra sem úszott, csak járkált vagy tíz percig a folyóban, majd dideregve kimászott a vízből, gyorsan felöltözött, és eltűnt a bozótban. A katona követte.

– Pedig a víz elég hideg lehet még – jegyezte meg Sarompokatyilov.

– Miért, maga azt gondolta, hogy fürödni jött? – kérdezte élénken Glebov. Azonnal ellenőrizni akarta társa megfigyelő- és következtetőképességét. – Maga szerint ki ez az ember, miért csak ő fürdött, és miért ült a másik addig a parton? Miért éppen itt fürdött, ahol kényelmetlen a patról a vízbe ereszkedni, ahol nem homokos a meder, és miért nem az őrállás mellett, ahol rendszerint fürödni szoktak? Gondolja csak meg jól, ne siessen a válasszal.

Sarompokatyilov hangosan töprengett.

– Ez a civil valami átöltözött tiszt lehet. Nem tud úszni, azért fürdött itt, ahol sekélyebb a víz. Az őrállásuknál mély a folyó. Ámbár nem éppen . . . – Az őrvezető hangja elbizonytalanodott, nem találta eléggé meggyőzőnek a következtetéseit. Majd hirtelen kivágta:

– Gázlót keresett?

– Na, ez már közelebb jár az igazsághoz – egyezett bele Glebov. – De semmi szükség gázlót keresni, hiszen ők is, mi is jól ismerjük a meglevőket. Azonban ellenőrizni a víz mélységét, megvizsgálni a folyófenéket, iszapos-e, homokos-e, az más, annak már van értelme. Tehát a gázlóhely medrét ellenőrizte. Rendben van. De miért?

Sarompokatyilov elgondolkozott. Arca egyszeribe öregesen komoly, gondterhelt lett, barna szemei köré sugaras ráncok telepedtek. Aztán hirtelen kibuggyant belőle a kérdés:

– Erőszakolt folyamátkelés?

– Lehetséges – hagyta rá Glebov, és értésére adva az őrvezetőnek, hogy ezzel befejezték a beszélgetést, megszokott, rugalmas macskalépéseivel, a legcsekélyebb zaj és nesz nélkül tovább in-

dult a jobbszárny irányába, s eltűnődött az imént látottakon. Vagy két kilométer után megállt. A túlsó partot kémlelve, azt mondta Sarompokatyilovnak:

– Valahol itt kell lennie annak a sztereotávcsőnek, amelyet Popovin vett észre tegnap.

Szeméhez illesztette látcsövét, és hirtelen kitört belőle a nevetés. Az őrvezető értetlenül nézett a parancsnokára.

– Konzervdobozokat aggattak a bokrokra – magyarázta Glebov, és haragosan hozzátette: – Az ördög vinné el.

Sarompokatyilov nem értette, kinek szólt ez az utóbbi: annak, aki a bokrokra akasztotta ezeket a csillogó bádogdobozokat, vagy Jefim Popovinnak, aki sztereotávcsőnek nézte őket. Glebovot pedig keserű bosszankodás kerítette a hatalmába: megbízott egy tökkelütöttben, s még az őrsi naplóba is feljegyezte. Most aztán az egész határőrcsapatban anekdotaként jár majd szájról szájra ez az ostoba história, akárcsak annak a tengeralattjárónak az esete, amelyről a szomszédos őrs parancsnoka, Szmagljuk hadnagy tett jelentést a határkörzet parancsnokának. Egy vízbe merült, súlyos gerenda úszott a folyón, csupán egy kampós vasszeg látszott ki belőle. Szmagljuk periszkópnak vélte, nem sokat töprengett, megeresztett egy telefonsürgönyt a határszakasz parancsnokának: „A folyón lefelé tengeralattjáró úszik. Látom a periszkópját. Folytatom a megfigyelést." Felettese, természetesen, egy szót sem hitt el az egészből. S ha azóta – vagy fél éve már – valaki az alakulatnál kétes értesülést továbbít, mindjárt rákérdeznek: „Csak nem a Szmagljuk-féle tengeralattjáróról van szó?"

A jobbszárny felé közeledve erdőbe értek: szórványos ligetekkel kezdődött, amelyekben így nyár idején dúsan termett a gomba, azután pedig egy nem túlságosan széles, összefüggő erdősáv következett. A nyírek, nyárfák, tölgyek, juharok társaságában csoportosan nőttek a lúcfenyők, olykor magányos erdei fenyők is meg-megcsillantották arannyal bevont törzsüket.

Itt kellett valahol rejtőznie a szolgálatot teljesítő járőrnek.

Az ösvény mentén virágzott a földieper. Gyerekkori emlékek elevenedtek meg Glebov előtt. Letért az ösvényről és lehajolt a gyümölcsökhöz. A napos oldalon már értek a bogyók, megannyi krémszínű üveggyöngy. Arra gondolt: „Mikitovicsiben a patak melletti halmon meg a Romanyihin-szurdokban szintén érik a szamóca, az erdőben szintén pintyek dalolnak. Zsenya Tyitovának kezdődik a nyári szünidő. Beérik az erdei eper, aztán máris itt a málnaszedés ideje." S megint hazavágyott: egyetlen kurta nappal is beérte volna. Jóleső volt titkos reménységgel Zsenya Tyitovára gondolnia.

Fülledt meleg volt: a nap és a felhevült föld egyaránt meleget árasztott. Az ösvénytől vagy tíz méterre, a sűrűben haladtak. Hirtelen hangfoszlányokat hallottak. Fegyin fegyelmezte Szelídet. Glebov elégedetlenül ráncolta össze homokát: „Tessék, és még járőrnek nevezik az ilyet..." Előkapta jegyzetfüzetét és az oldalak közül egy megsárgult újságkivágást húzott elő. Régi cikk volt, egy pásztorfiú hőstettéről, aki egyedül megvívott egy farkassal. Még 1938-ban, tiszti iskolás korában vágta ki és tette el. Óvatosan kilépett az ösvényre, és eldobta a papírdarabkát az ösvény és az ellenőrző nyomsáv között. Aztán visszament Sarompokatyilovhoz, és elrejtőzött a sűrű lucfenyők lombjai mögött.

Jó kilátása nyílt az ösvényre. Fegyin jött elöl, mint mindig, mogorván és valamiért elégedetlenül, ingerülten. Mellette pórázon, nyelvét lógatva, gazdájának hízelegve sündörgött Szelíd. Mögöttük tarkójára tolt tányérsapkában, kigombolt gallérú ingzubbonyban, imbolyogva, akár egy bárka a tenger hullámain, Popovin. Nem nézett se a nyomsávra, se maga köré, mintha nem is a határvonal mentén, hanem valamelyik városi sugárúton sétálgatott volna gondtalan nemtörődömséggel.

Glebov dúlt-fúlt mérgében, de várt: vajon felfigyelnek-e az eldobott újságpapírra, vagy csak elmennek mellette. Lám, Szelíd megállt, megszagolta az újságpapírt, és vidám farkcsóválásba kezdett: nyilván megérezte az ismerős szagot. Fegyin felvette a papírt, utálkozva megforgatta az ujjai közt, elolvasta, és elhajította. Amíg olvasott, Szelíd megszagolta Jemeljan friss lábnyomát, a lúcfenyőbokrok felé nézett, amelyek mögött a hadnagy és az őrvezető rejtőzött, de mivel gazdája részéről nem talált bátorí-

tásra, nem mutatott különösebb izgalmat. A járőr folytatta útját a felszántott ellenőrző nyomsáv mentén.

Ekkor Glebov előlépett rejtekhelyéről. Fegyint meglepte az őrsparancsnok váratlan megjelenése. Popovin sietősen megigazította sapkáját, és gombolgatni kezdte ingzubbonya nyakát. Nehezen boldogult vele: vastag szafaládéujjai sehogyan sem akartak megbirkózni a gombokkal. Fegyin komor képpel jelentett:

– Hadnagy elvtárs, a figyelő járőr tagjai, Fegyin és Popovin határőrök, a szolgálat ideje alatt semmi lényeges nem történt. Fegyin járőrparancsnok.

– Lényeges nem történt. Hát lényegtelen? – kérdezte szigorú hangon Glebov.

– Az se – vonta meg a vállát Fegyin.

– Láttam, hogy felvett valamit, aztán elhajította.

– Á, az semmi, csak egy papírdarab – felelte Fegyin, és arrafelé nézett, ahol az imént felvette, és eldobta az újságkivágást.

– Jelentse: ki figyelt fel a papírra: maga vagy Szelíd, miféle papiros az, hogyan és mikor került oda? – követelte Glebov.

Fegyin megértette, hogy a hadnagy megfigyelte a járőrt, és pontosan úgy mesélte el a történteket, ahogyan a valóságban történt:

– A papírt Szelíd fedezte fel. Egy régi újságdarab. Hogyan került ide? A határőrök közül dobhatta el valaki . . . – kezdte volna magyarázni Fegyin, de Glebov élesen félbeszakította:

– A mieink közül senki sem dobhatta el. Popovin, ugye nem maga dobta el?

– Nem – felelte Popovin, és előremeresztette amúgy is túlméretezett állát. Ostoba mosoly olvadt szét zsíros arcán.

– Maga, Sarompokatyilov?

– Én sem.

– Hát magával, Fegyin, megtörténhetett, hogy a figyelőösvénynél elhajított valamilyen idegen tárgyat?

– A figyelőösvénynél nem. De lehet, hogy a szél fújta ide a papírt.

– Lehet, hogy a szél fújta ide. Jól van – mondta Glebov. – De a kutya megpróbált nyomra jutni a leletről. Maga észre sem vette ezt, nem figyelte a kutya viselkedését. Pedig a nyomok elvezették volna magát ahhoz, aki eldobta azt a papirost. Rosszul,

nagyon rosszul végzi a szolgálatát – összegezte elégedetlenül Glebov, és továbbindult a figyelőösvényen.

De nem tett meg többet húsz lépésnél – Sarompokatyilov szorosan mögötte lépkedett –, amikor az egyenletesen elsimított ellenőrző sávon egy gyanús, frissen feltúrt földfoltra lett figyelmes.

Glebov azonnal parancsot adott Sarompokatyilovnak, hogy hívja vissza a járőrt, maga pedig tüzetesen tanulmányozni kezdte az enyhén feltúrt földcsomót. A folt közepén tyúktojás nagyságú, száraz rög hevert. Glebov óvatosan félrelökte, és mély lyukat fedezett fel alatta. A földbe egy botot szúrtak, s a helyét röggel álcázták. A hadnagy képzeletében rögtön felvillant a kép: a határsértő hosszú rúd segítségével lendült át a felszántott földsávon. Tehát lábnyomnak is kell lennie a közelben. Glebovot elsősorban az a kérdés foglalkoztatta, hogy merre ment a határsértő: a határon túlra vagy az ország belseje felé? Átment a felszántott földsáv túlsó oldalára, és figyelmesen megvizsgálta a földet. Igen, a letiport füvön világosan kivehető volt a lábnyom: az illető a folyó felől, a határon túlról jött. Semmi kétség. Glebov megkönnyebbülten felsóhajtott.

Visszajött Sarompokatyilov, Fegyin és Popovin. Szelíd könnyen rátalált az erdőbe vezető nyomokra. Glebov megparancsolta Fegyinnek, hogy a járőr üldözze a határsértőt, Sarompokatyilovnak pedig, hogy zárja le a folyó felé vezető, esetleges visszavonulási utat, majd összeköttetésbe lépett Muhtaszipovval, akit tömören tájékoztatott a történtekről, s utasításokkal látott el:

– A pataknál vagyok. Behatolás nyomai a mélység felé, az erdőn keresztül. A határsértő valószínűleg hajnalban haladt itt át. Fegyin és Popovin üldözik. A riadócsoportot azonnal hozzám. Lovon. Jefremovot Kazbekkal szintén hozzám. Szélvészre üljön. Két járőrrel zárják le a Knyazsiciből és az Olhovec-majorból a mélység felé vezető utat. Lépjen összeköttetésbe a falu és a major önkéntes segítő brigádjával. Személyesen. Jelentse a körzet parancsnokának, mi a helyzet, és hogy milyen intézkedéseket tettem. Kérje, hogy szorosabban zárják le a hátországba vezető utakat. Úgy gondolom, hogy a határsértő nem juthatott messzire. Estig meghúzza magát valahol az erdőben, a majorban vagy a faluban. Sötétedésig meg kell találnunk. Végeztem.

Szelíd olyan könnyedén követte a nyomot – nyilvánvaló volt, hogy a határsértő nemrég haladt el ezen az útvonalon –, hogy Fe-

gyin alig tudott a nyomában maradni, az idétlen testű Popovin pedig, aki mesebeli kerek cipóként gurult a járőrparancsnok után, messze lemaradt, Fegyin kénytelen volt visszafogni a kutyát. Alig negyedóra alatt keresztül szelték a part menti erdősávot, s kijutottak a patakhoz, amelynek túlsó partján élénk színű nyírfacsoportok sorakoztak. A pataknál megszakadt a határsértő nyoma. Amint ilyen esetekben szokás, Fegyin megvizsgálta mindkét partot. Szelid idegesen rohangászott, szűkölt, nagy igyekezetet mutatott, de nem talált nyomra.

– Mintha a föld nyelte volna el – mondta dühös bosszúsággal Fegyin, s nem tudta, mitévő legyen.

– Akkor már inkább a víz nyelte el – dünnyögte Popovin, kimerülten fujtatva, míg tenyerével szétmázolta arcán a forró verejtéket.

A patak sekély volt, vize fekete, medre süppedékes. Valóban, a határsértők gyakran folyamodtak a bevált fogáshoz: „vízbe rejteni a nyomokat", vagyis a vízben gyalogolni bizonyos távolságot. A határőr ilyenkor nem tudhatja: a patak folyása mentén lefelé vagy felfelé ment-e az ellenség, hol jött ki a vízből, melyik parton – a jobb vagy a bal oldalon. Hogy választ kapjon ezekre a kérdésekre, mindkét irányban meg kell vizsgálnia mindkét partot. Ez jelentékeny idő- és energiaveszteség. De hát a határ – front, a határőrszolgálat – háború. Itt a front törvényei érvényesek, amelyek nem ismernek olyan fogalmakat mint fáradtság, lehetetlenség, nehézség. A kémet mindenáron fel kell tartóztani.

Nagyjából minden úgy történt, ahogyan Jemeljan Glebov feltételezte. A határsértő éjfél felé lépte át a határt, de a kurta júniusi éjszaka alatt nem juthatott messzire. Attól félve, hogy nappal észreveszi valaki a határőrök vagy a helyi lakosok közül, bevette magát az erdő sűrűjébe, s úgy döntött, hogy ott marad sötétedésig. Éjszaka aztán egy szuszra megtesz tíz-tizenöt kilométert. Minden óvintézkedést megtett hogy ne találják meg, még ha fel is fedezik nyomait és üldözik. Fortélyosan összekuszálta nyomait. Elment a patakig, és azt a látszatot keltette, mintha nyomait álcázva, a vízben ment volna tovább. Valójában azonban a saját nyomaiba lépve visszatért az erdőbe ahhoz a lucfenyőhöz, amelyet már előzőleg kiszemelt magának. Ez a lúcfenyő ritka módon terebélyes, sűrű lombú volt, nem is fa, hanem valóságos sátor. Ezen akarta eltölteni az időt estig. A határsértő fiatal, erős

férfi volt, fegyverzete két kézigránátból, egy gyorstüzelő pisztolyból és egy finn tőrből állott.

A fán ülve látta, amint nyomait követve gyorsan elhaladt alatta a kutyás határőr. Megkönnyebbülten felsóhajtott, úgy gondolta, hogy furfangja bevált. De mégsem tudott végérvényesen megnyugodni, nyugtalanította a gondolat: mi történik, ha a határőrök rájönnek a cselfogására, nyomát követve visszafordulnak, és felfedezik rejtekhelyét? Akkor a végső eszközhöz kell folyamodnia: a fa tetejéről kézigránátot dob rájuk, tüzet nyit a pisztolyából, és átmenekül a határzáron, hogy másnap egy másik szakaszon – vagy akár ugyanitt – ismét megpróbáljon átjutni. Igaz, szigorú főnökei elégedetlenek lesznek vele, de hát mit lehet tenni: ilyen a kém szolgálata. Amikor a fa alatt elfutó két határőrre nézett, az is megfordult a fejében, hogy könnyűszerrel leteríthetné őket: két lövés az egész. A kutyát pedig kézigránáttal némítja el. Erre azonban egyelőre nem volt szükség. Majd ha kell... A kém meglehetősen elszánt hangulatban volt.

Glebov az ösvényen várt.

Hamarosan lódobogás hallatszott, majd négy lovas rúgtatott ki a tisztásra: Jefremov Kazbekkel és a riadócsoport Koloda őrmesterrel az élén. Glebov nem nagyon számított Fegyinre, és Popovinra, s különösen „négylábú barátjukra", Szelídre. Elhatározta, hogy személyesen folytatja az üldözést és a határsértő felkutatását. Gondoskodnia kellett azonban arról, hogy megbízhatóan elzárják a behatoló visszavonulási útját a folyó felé. Ezért hívta ki a riadócsoportot, amelybe most Sarompokatyilovot is beosztotta. Két-két főből álló járőrt alakított belőlük, amelyeknek önállóan tevékenykedve kellett megakadályozniuk, hogy a határsértő áttörjön a záron. Ő maga Jefremovval és Kazbekkel elindult a nyomon.

Kazbeknek sajátos nyomvizsgáló módszere volt: nem kapkodott, nem idegeskedett, nem siette el a dolgát. Hosszasan és valamiféle bizalmatlan előítélettel szagolgatta végig a hosszú rúdat, amelyet a határsértő használt, amikor átugrott a felszántott ellenőrző nyomsávon. Aztán megszagolta azt a helyet, ahol a határsértő álldogált, mielőtt az ugrásra rászánta volna magát. Utána viszont magabiztosan indult el a nyomon, fokozatosan nekilendült, elkapta a hév. Ékesszólóan tanúskodott erről vastag nyaka,

amelyen úgy felborzolódott a szőr, mint a marakodó kakas tollazata. Jefremov bal kezében tartotta a pórázt, jobbjában pedig a pisztolyt, s figyelmesen tanulmányozta a kutya pofájának minden rezdülését, mintegy leolvasta róla a határsértő lábnyomainak tükröződését. Nem rángatta a pórázt, tudta, hogy az megzavarná a kutyát, idegesítené, ingerelné, inkább széles szökellésekkel futott, hosszú lábait szétterpesztve, fürgén és ügyesen ugrált át az útjukba akadó fatuskókon és torlaszokon.

Glebov látótávolságon belül követte Jefremovot. Mögötte hol ügetésben, hol lépésben haladt Szélvész, vidáman és elégedetten bólogatva szép fejével.

A száraz rőzse ropogása felriasztotta a kémet, s mindjárt utána megpillantotta a nyomait követő és sebesen közeledő, hatalmas fekete kutyát. Rögtön kitalálta, hogy ez egy másik járőr, s hogy az őrsöt riadóztatták. Keresik őt. Villámcsapásként hasított az agyába a kellemetlen gondolat: aligha sikerül a határzáron át visszamenekülnie, a folyóhoz vezető utat okvetlenül lezárták.

A kutya és vezetője elrohant a lucfenyő mellett, amelyen a határsértő ült, ám alig tíz méter után az eb megállt, hirtelen visszafordult, és körülszaglászta a fát. A kém megdermedt. A kézigránátok a zsebében voltak, a pisztolyt jobb kezében tartotta. A kutya hirtelen felkapta a fejét, és mérgesen morogva, kaparni kezdte elülső mancsaival a fatörzset.

Ebben a pillanatban Glebov izgatott kiáltása harsant fel:

– Jefremov, fa mögé! – Ő maga egy vaskos erdei fenyő mögött állt, amelynek védelmében már felfedezte a fán ülő kémet.

Jefremov elengedte a pórázt és a legközelebbi lúcfenyő mögé ugrott. Közben azt kiáltotta:

– Kazbek, hozzám!

Rövid géppisztolysorozat hasított az erdő déli csendjébe. Glebov lőtt a határsértő feje fölé, majd fenyegető hangon elkiáltotta magát:

– Dobd el a fegyvert, és mássz le! Máskülönben lövök!

A határőrök most már sokkal előnyösebb helyzetben voltak, mint a határsértő, aki egyszerűen képtelen volt fegyverével elérni őket. A kém megértette, hogy értelmetlen lenne ellenállást tanúsítania. Lehajította gyorstüzelő pisztolyát, kését, kézigránátjait. Aztán megindult lefelé a fáról. Amikor már csak két méter

választotta el a földtől, megállt az utolsó faágon, és remegő hangon megszólalt:

– Kérem... a kutyát... Tartsák vissza a kutyát... Mindent elmondok... Én önként meg akartam adni magam...

Ekkor érkezett oda Fegyin és Popovin, akik meghallották a lövéseket. Összeszedték a fa tövében a „zsákmányt", megmotozták a határsértőt, aki egyre környörgött, beszélt, érvelt, s közben sunyi félelemmel pislogott Kazbekre:

– Erőszakkal küldtek... Fontos feladattal. Elhatároztam, hogy nem hajtom végre. Nem akarok nekik szolgálni... Fontos dolgot fogok elmesélni maguknak... Szörnyű dolgot. Mindent elmesélek, parancsnok polgártárs. Ha tudná, hogy mit terveznek! Istenem, istenem!... – És sírva fakadt.

Furcsa és kellemetlen látvány volt, ahogy ez a felnőtt, szemlátomást erős férfi sírt, ahogy kövér könnycseppek csurogtak a szeméből, s remegő kézzel szétmázolta azokat.

Később, az őrs irodájában ülve, azt mesélte Glebovnak és Muhtaszipovnak:

– Már rég elhatároztam; amint átjutok a határon, mindjárt megadom magam a szovjet határőröknek, és elmondok mindent.

– Akkor miért nem jött rögtön az őrsre, és miért mászott fel a fára? – szakította félbe Glebov vidám szemhunyorítással.

– Megijedtem. Higgyenek nekem, megijedtem a kutyáktól. Amint megláttam, hogy ketten jönnek kutyával... Nem maguk, hanem azok, akik később jöttek oda. Nem a fekete kutyával, hanem azzal a másikkal, a kisebbel. Nagyon félek a kutyáktól. Gyermekkoromban megharapott egy kutya...

– Elég – vágott közbe hidegen Glebov. – Azt ígérte, hogy valami fontosat közöl velünk, és ehelyett gyermekmesékkel traktál bennünket.

– Mindent elmesélek, parancsnok polgártárs, becsületszavamra, megesküdhetek, amire csak akarja. Azt a feladatot kaptam, hogy öljem meg Gracsev alezredest. Június huszonegyedikén kellett volna megölnöm. Lehetőleg este.

– Miért éppen huszonegyedikén? – kérdezte Muhtaszipov.

– Huszonkettedikén hajnalban Hitler megtámadja a Szovjetuniót. Egy ismerős lengyeltől hallottam ezt, neki pedig egy német mesélte el ivás közben. Törzskari írnok. Pontos dátum. Higgyenek nekem, figyelmeztetni szeretném magukat. Egyre újabb csa-

patok érkeznek a határhoz. Rengeteg. Tankok, motorkerékpárok, gépkocsik.

Az elfogott határsértőt még aznap előállították a határőr-alakulat parancsnokságára.

3

A határsértő szavai a hitleri támadás lehetőségéről felkavarták Glebovot. Valamiért hitt abban, amit a kém a küszöbönálló háborúról mondott. Nem ment ki a fejéből: „a háború hajnalban kezdődik." Kezdetben minden egyszerűnek látszott: ha háború, hát háború. Ha megtámadnak bennünket, verekedni fogunk. Hogyan fognak támadni, és hogyan fogunk verekedni – ez a kérdés eleinte nem vetődött fel, egyéb gondolatok tolakodtak eléje. Meggyilkolni a határőr-alakulat parancsnokát, Gracsev alezredest... De hát mi hasznot hajtana ez a gyilkosság? Egy katonai egység parancsnok nélkül maradna. Glebovnak eszébe jutott az ellene megkísérelt merénylet, s ettől gondolatai ismét mellékvágányra terelődtek: hogyan, milyen úton-módon és hol akarták végrehajtani az alezredes elleni merényletet?

Anélkül, hogy számot adott volna magának, mit is csinál – nem ment ki fejéből a gondolat: „a háború hajnalban kezdődik" –, végigjárta a föld-fa erődöket. Mindössze öt tartós tüzelőállás vette körül az őrsöt. Arra az esetre építették őket, ha nagyobb ellenséges erők támadnák meg őket. Huzamos ideig tartó körkörös védelemre voltak berendezve. A gerendafödém és a vastag földréteg, a számítások szerint, biztonságot nyújtott az aknák, a könnyű és a közepes nagyságú tüzérségi lövedékek ellen. Légibomba vagy nehézlövedék telitalálatát az ilyen föld-fa tüzelőállás természetesen nem bírná ki, de Glebov valamiért nem is bombázásra és nehéztüzérségre gondolt, hanem harckocsikra, azokra a horogkeresztes páncélszörnyekre, amelyeknek Európa egyetlen hadserege sem tudott ellenállni. Mit lehetne szembeszegezni a fasiszta tankokkal? Kézigránátkötegeket? Semmi mást. „Holnap mély óvóárkokat kell ásni a tüzelőállások előtt a páncélvadászoknak" – határozta el magában, és máris kezdte kijelölni a vájatok helyét.

Jemeljan körbejárta az őrs udvarát: bekukkantott a lóistállóba

és a kutyák rekeszeibe. A konyha mellett elhaladva meghallotta Poltorosapka törzsőrmester és a szakács beszélgetését. A szakács éppen az ólból lépett ki: a malac kiszabadult, és elszökött valamerre. A törzsőrmester ráparancsolt a szakácsra, hogy azonnal keresse meg. Az összecsapta a sarkát, és azt mondta:

– Igenis, megkeresni a malacot! Csak hát éppen fő a kásám, törzsőrmester elvtárs! Amíg keresgélem a malacot... Nehogy vacsora nélkül maradjon az őrs.

– Mesebeszéd! – szakította félbe szigorúan Poltorosapka. – Hajtsa végre a parancsot.

A szakács nem teljesen tiszta süvegéhez emelte kezét, határozatlanul a konyhaajtóra, majd a törzsőrmesterre nézett, aztán elindult a bokrok felé, amelyek csaknem az ebédlő faláig elborították az udvart. Azt várta, hogy a törzsőrmester meggondolja magát, és visszavonja a parancsát, de Poltorosapka még utána is kiáltott öblös hangján:

– Élénkebben, igyekezzen, élénkebben! Futólépésben!

– És mi lesz a vacsorával? – kérdezte a törzsőrmestertől csendesen és egészen házias hangon az ebédlőépület sarka mögül váratlanul előbukkanó Glebov.

– Odalesz a malac, hadnagy elvtárs. Éjjel megeszik a farkasok. Ki fog felelni érte? – próbálta igazolni eljárását a törzsőrmester.

– Intézze úgy, hogy a malac is meglegyen, és az őrs is jóllakjék – mondta Glebov, és továbblépett, bár nem valami sietősen: kíváncsi volt rá, mit csinál ezek után a törzsőrmester.

– Matvejev! Elég volt! Menjen vissza a konyhába! – kiáltotta Poltorosapka a szakácsnak, s megpillantva az ugyanakkor felbukkanó Popovint, harsogó hangon ráparancsolt: – Popovin elvtárs, menjen keresse meg a malacot!

– Milyen az a malac? Nem ismerem arcról, törzsőrmester elvtárs – mondta mosolyogva Popovin. Tréfálkozása azonban nem hatott a törzsőrmesterre.

– Nézz a tükörbe, majd megismered. De élénken, fecsegés nélkül! – mordult rá szigorúan, a mosoly legcsekélyebb nyoma nélkül Poltorosapka. Popovin kelletlenül Matvejevhez somfordált, és tanácskozni kezdett vele, hogyan tudná legegyszerűbben végrehajtani a törzsőrmester parancsát.

A szárnyépület tornáca mellett, amelyben a politikai tiszt lakott, Glebov Nyina Platonovnával találkozott, aki egy nyalábra való nyírfahasábot cipelt.

– Jemeljan Prokopovics, haragszom magára – kezdte tréfásan Muhtaszipova.

– Hát akkor írjon panaszt ellenem – mondta Glebov, és elmosolyodott: Nyina Platonovna, ez a törékeny, érzékeny lelkű asszony különleges női fogékonysága és nyájassága miatt tetszett neki.

– Miért nem néz be hozzánk?

– Azért, mert napjában százszor látjuk egymást, Mahmuddal pedig még gyakrabban.

– Az nem számít. Jöjjön be, Jemeljan Prokopovics, csodálatos teával kínálom meg magát.

– A tea nem vodka, nem nagyon itatja magát – felelte tréfásan Glebov.

– Vodka is akad. Csak hát valaki mintha mondott volna valamit az ivással kapcsolatban . . .

– Ki-ki a maga módján: van, aki beszél, van aki szó nélkül cselekszik.

– Mahmudra céloz?

– Miért, ő talán iszik? Méghozzá titokban?

– Nem, dehogy – mondta zavartan Nyina Platonovna. – Ő, akár csak maga, bornemissza.

– Hát akkor kinek tartogatják a vodkát? – Jemeljan ravaszkásan nézett Nyina Platonovnára.

– Csak úgy, minden eshetőségre, bármikor jöhet valaki vendégségbe.

– Akkor hát a vendége leszek – mondta Jemeljan, és fellépett a tornác lépcsőjén.

Mahmud Muhtaszipov pamutnadrágban, kék trikóban és papucsban ült az asztalnál, és egy csavarhúzóval babrált egy szétszedett lemezjátszóban. Arckifejezése elmélyült, ingerült volt: sehogy sem boldogult a szerkezettel.

– Az ördögbe is, nem akar sikerülni – mondta a belépő Glebovnak.

– A munka nem akarja dicsérni a mestert? Szétszedni szétszedted, de összerakni már nem tudod.

– Hiányzik valamilyen alkatrész. Nyilván Nyinocska rakta el valahová.

– Tessék, mindent rám akar kenni – hangzott a konyhából Nyina Platonovna hangja. Letette a tűzhely mellé a tüzelőt, s vidáman mosolyogva bement a szobába. Ennek az életvidám, sohasem csüggedő kis asszonykának a közelében lehetetlen volt búslakodni, valahogy magától jókedve támadt az embernek, s Glebov arra gondolt: milyen jó, hogy éppen ma tért be Muhtaszipovékhoz. Bármilyen furcsa, ritkán fordult meg a politikai tiszt házában, mindig elhárította Nyina Platonovna meghívását, mivel egyszer megtudta, hogy Mahmud féltékeny a feleségére. Persze, a határőrök titkolt és kevésbé titkolt pillantásokat küldözgettek a fiatal, rokonszenves nő felé. Még csak az hiányzik, hogy az őrsparancsnokra is féltékenykedni kezdjen, minden ok nélkül. Ilyenek a fiatal házasok...

Muhtaszipovék gyermeket vártak, s Mahmud gyengéd szemrehányással mondta feleségének:

– Nyinocska, már megint nem hallgattál rám. Minek cipelted a fát? Hát mit csináljak már veled?

Ezek a szavak visszatérítették Glebovot súlyos gondolataihoz, amelyektől csak az imént szabadult meg egy kis időre, s gondterhelten ismételte meg fennhangon:

– Hát igen, mit is csináljunk, mit is csináljunk?... Mert valamit csinálni kell.

– Miről beszélsz, Prokopovics? – figyelt fel Mahmud.

– Mindig ugyanarról, drága politikai helyettesem, mindig ugyanarról – mondta gépiesen, tovább tűnődve Glebov. Aztán hirtelen élénk pillantást vetett Muhtaszipovra: – Nem tudunk mi védekezni. Nem, nem tudunk.

– Az őrsről beszélsz? – Muhtaszipov arca szigorú kifejezést öltött.

– Éppenséggel a mi őrsünkről. De nemcsak a mienkről. Az előbb végigjártam a tüzelőállásokat. Holnap a foglalkozások helyett minden tüzelőállásnál legalább két mély óvóárkot kell ásni a páncélvadászoknak, a gránátvetőinknek. Meg kell tisztítani a fűtől a figyelő- és a kilövőteret.

– Nem unják még! Mindig csak tüzelőállások, figyelés meg kilövés. Hát egy órára sem lehet erről megfeledkezni? – avatkozott közbe éneklő hangocskáján Nyina Platonovna.

– Nem értesz te ehhez, Nyinok – mondta Muhtaszipov.

– Különösen ma . . . – tette hozzá Glebov, de nem fejezte be a mondatot.

– Igen, ma forró napocskánk van – hagyta rá Mahmud. – Ilyen napocskát nem bűn megünnepelni.

Huncut szeme megvillant, s Nyina Platonovna máris megértette:

– Jemeljan Prokopovics is éppen azt mondta nekem: ha van vodka a háznál, a vendége leszek.

– Nem egészen így – mosolyodott el Jemeljan –, de beszéltünk valamiről. Úgy rémlik, a vodka előnyéről a teával szemben, vagy fordítva. Már nem emlékszem.

– Hó, tehát már meg is állapodtatok! Akkor készíts valami harapnivalót, Nyinok!

Amikor Nyina Platonovna kiment a konyhába, Muhtaszipov félhangon beszélni kezdett:

– Meg akartam veled tanácskozni, Prokopovics. Gyereket várunk. Magad is tudod, milyen a helyzet a határon. Nem kellene elküldenem Nyinát a szüleimhez, a Volga mellé?

Ez a gondolat hamarabb eszébe jutott Glebovnak, mint ahogy a politikai tiszt kimondta volna. Barátian, bizalmasan Muhtaszipovra nézett, és szintén félhangon azt mondta:

– Okvetlenül. És azonnal. Huszadikán vagy még korábban. Utazzon el már holnap. Nehogy aztán késő legyen. Énnekem olyan . . . hogy is mondjam neked . . . előérzetem van, vagy mi . . .

– Te elhitted, amit a fogoly mondott?

– Igen – válaszolta keményen Jemeljan, és Muhtaszipov szemébe nézve megerősítette: – El-hit-tem!

– Én nem nagyon. Valahogy túlságosan is primitív az egész, mintha a németek tökéletes idióták és tökkelütöttek lennének. Semmi konspiráció. A háború kezdete mindig is a legnagyobb titok. Erről csupán a legfelső vezetők tudnak, s azok közül se mindenki, csak egy szűk kör. Itt meg holmi írnokocska fecseg valamit egy csaplárosnak, az meg tovább mondja egy ügynöknek. Érted, az egész olyan valószínűtlennek látszik. De ugyanakkor . . . más tények meg elgondolkoztatják az embert.

Visszajött Nyina Platonovna, az asztalra tette a kistányérokat a felszeletelt angolszalonnával és sós uborkával. A férfiak nyom-

ban félbeszakították a beszélgetést. Az asszony nem zavarta őket, s megint kiment. Amikor pedig egy félliteres vodkásüveggel tért vissza, Jemeljan komolyan tiltakozni kezdett:

– Na de Nyina Platonovna! Hisz én csak tréfáltam. Ne is tegye ide, én nem iszom.

– Ugyan már, egy icipicit, Prokopovics – próbálta rábeszélni Muhtaszipov. De Glebov ellentmondást nem tűrően utasította el:

– Semmi esetre se. Olyan világos fejre van most szükségünk, mint még soha. Képzeld csak el, ha hirtelen történik valami...

Teázgattak, mindenféle jelentéktelen apróságról beszélgettek, érdeklődés és lelkesedés nélkül, mert közben egészen máson járt az eszük.

4

Másnap valamennyi határőrt, aki nem volt szolgálatban, két – egy kisebb és egy nagyobb – csoportra osztották. A nagyobbik Koloda őrmester vezetésével a föld-fa erődöket hozta rendbe, és óvóárkokat ásott a páncélvadászok számára; a kisebbik Gyemjan Poltorosapka irányításával gyakorló fa kézigránátokat készített. Maga a törzsőrmester Vaszilij Jefremov segítségével harckocsimakettet fabrikált: egy közönséges kétkerekű kordét deszkával és funérlemezzel burkoltak be, feketére festették, az ágyú helyére egy kocsirúdat illesztettek. Furcsa szerkezet kerekedett belőle: nem nagyon félelmetes, de mutatós.

Koloda őrmester emberei egy csoportban dolgoztak: a füvet kaszálták, a bozótot irtották a tüzelőállások előtt, megigazították az erődök lőréseit, elegyengették a tavaszi áradás nyomait viselő terepet. Vidáman dolgoztak, és megállás nélkül fecsegtek, ugratták egymást, megvitatták a hazulról kapott híreket. Arról beszéltek, hogy a poltavai vidéken már folyik az aratás, a rosztovi piacon már cseresznyét árulnak, Murmanszkban nem nyugszik le a nap, Leningrádban fehérek az éjszakák. Fegyin Leningrádban nőtt fel, Sarompokatyilov családja Murmanszkban élt, Koloda a Poltava-mellékén született és élt, Popovin meg Rosztovban.

Leon Fegyin mindig zárkózott és ingerült volt, senkivel sem barátkozott. Túl sokat hitt magáról, egy évig egyetemen tanult, s ezért saját magát vélte a legokosabbnak az őrsnél. A társaival

beszélgetve, gyakran lekicsinylő megvetés csengett a hangjában. Ki nem állhatta, ha kerékbe törték az orosz nyelvet, s egyszer még magát a rettegett Poltorosapka törzsőrmestert is kijavította:

– A művelt emberek, törzsőrmester elvtárs, nem azt mondják, hogy az őrsparancsnok „felé", hanem: az őrsparancsnoknak.

– Az egység parancsnoka, az igen, az mondhat valamit az őrsparancsnoknak, de a beosztott az csak az őrsparancsnok felé jelenthet – hárította el a bírálatot a találékony törzsőrmester.

– A „felé" helyhatározószó... – kezdte volna a filozófus hangulatban levő Fegyin, ám Poltorosapka rávillantotta hideg szemét és rikoltott:

– Mesebeszéd, Fegyin elvtárs!

Nem volt könnyű Leon Fegyinnek, aki szeretett a komoly dolgokról, a „szabadságról", a „demokráciáról" meg a „megismételhetetlen egyéniségről" elmélkedni, megbékélni a katonaélettel. Minden egyformán ingerelte őt: Sarompokatyilov vidám természete, aki esténként énekelni szokott, Jefremov szorgalma, amelylyel bárminő feladat elvégzéséhez hozzálátott, Popovin lapos anekdotái, amelyeket úgy adott elő, hogy közben istentelenül kerékbe törte az anyanyelvét.

– Melyik ér följebb, a Kreml vagy az Iszakovszkij-székesegyház? – kérdezte Jefim Popovin Fegyintől, amikor a kiserődökkel végeztek és rövid cigarettaszünetet tartottak.

Fegyin megvetően lebiggyesztette vékony, száraz ajkát, lekicsinylően felvonta a szemöldökét, és tompa basszushangján kijavította Popovint:

– I-sza-a-ki-jevszkij... Iszakovszkij az egy költő, a székesegyház viszont Iszaakijevszkij.

– Hát nem mindegy? – horkant fel Popovin. – Érdemes néhány betűn annyit lovagolni!

– Attól függ, milyen betű, hol kell beszúrni vagy kihagyni – mondta derékszíját megigazítva a mindig nyalka Sarompokatyilov. – Volt nálunk egy bácsika, aki egyetlen betű miatt került pácba: eltévesztette az ügyész nevét. Három évet kapott.

– Nem szeretem a hosszú vezetékneveket – mondta Popovin. – Minél rövidebb, annál jobb. Én például, kettévágnám a te nevedet. Hol szedted fel ezt?

– Nyilván rettentően gazdag őseim voltak: mindig teli volt a

bendőjük.* – felelte Sarompokatyilov, és jóízű harsány kacagásra fakadt. – De tehozzád aztán végképp nem illik a neved. Pópára vall, pedig kereskedőivadék vagy.

– Miért lenne az baj? – Popovin kacsintva az apró termetű Koloda őrmesterre nézett. – Az őrmesterhez se illik a neve.** A maga helyében rég felcseréltem volna másra.

– Mint a sapkát, mi? – vágott vissza gúnyosan az őrmester. – Hordod egy darabig, nem tetszik, veszel egy másikat.

– Miért ne? Ha egyszer nem tetszik – vélekedett Popovin.

– Aztán sokszor cserélted már? – kérdezte Sarompokatyilov.

Popovin válasz helyett ismét Fegyinhez fordult:

– No, melyik ér följebb? A Kreml vagy a székesegyház?

– Hogy értsem ezt? Mi az, hogy följebb? Talán: melyik a magasabb? – pillantott most már jéghideg tekintettel Popovinra Leon Fegyin.

– Még a kákán is csomót keresel! Nagyon is jól érted, hogy mit kérdeztem – fortyant fel Popovin.

– Egy művelt ember volt az egész őrsnél, az is elutazott – mondta sajnálkozó hangon Fegyin, és cigarettára gyújtott.

– Ki volt az? – érdeklődött Popovin.

– Nyina Platonovna utazott el ma a családjához – találta ki Sarompokatyilov.

– Még jó, hogy idejekorán – mondta mélyet szippantva Fegyin. – Ki tudja, mit hoz a holnap. Lehet, hogy tűz és hamu lesz itt minden. Az is megtörténhet, hogy az Iszaakijevszkijből csak a gránitpillérek szilánkjai maradnak.

– Aztán miért? – kérdezte fölöttébb élénken Popovin.

– Azért, mert Hitler háborúra készülődik.

Egy csapásra nyugtalan csend támadt. Hallani lehetett a körülöttük röpdöső poszméh dongását. A szinte elviselhetetlenül hosszúnak tűnő csendet Sarompokatyilov törte meg.

– Bizony, fiúk, olyan szaga van a dolognak, hogy háború lesz. Tegnap a hadnaggyal láttuk, amint a túloldalon a gázlót vizsgálták.

– Megnemtámadási szerződésünk van – jegyezte meg Koloda.

* Szójáték a Sarompokatyilov névvel. A „hoty sarom pokatyi" szólás szó szerinti jelentése: „gurithatod, akár egy gömböt"; értelme: „teljesen üres".

** „Koloda" annyi mint „tuskó, farönk, fatönk".

– Maga hisz az ilyen papírokban őrmester elvtárs? – meredt rá hunyorgó szemmel Popovin.

– A szerződést fel is rúghatják – mondta gyorsan Sarompokatyilov –, de az Iszaakijevszkij-székesegyházzal kapcsolatban Fegyin túllőtt a célon. Még mit nem! Majd Leningrádig engedjük őket?

– Tudod te, mi volt Spanyolországban? – kérdezte válasz helyett Fegyin. – Lángolt a föld. A székesegyházak, paloták, mind romba dőltek... Nyilván olvastál róla vagy láttad a moziban. Tudod, hogyan dübörögtek végig tankjaikkal Franciaországon?

– A Szovjetunió nem Franciaország – mondta Koloda őrmester.

– Ezt rég tudja mindenki, kivéve Popovint – folytatta egykedvűen Fegyin. – Másról beszélek.

– Miről?

– Arról, hogy borzalmas lesz a háború. Kevesen fogják túlélni.

– Szerinted potyára törjük fel a tenyerünket ezekkel az erődökkel? – Popovin a tenyerére nézett, amelyen tényleg hólyagok képződtek. – Akkor mirevaló ez?

– Az is lehet, hogy nem lesz időnk az erődökig elszaladni – mondta Fegyin.

– Hogyhogy? – kérdezte Koloda.

– Úgy, hogy elég egy nehézlövedék vagy egy bomba, és az őrs eltűnik a föld színéről.

– Éjszaka történik majd? – Popovin kerekre tágult szeme riadtan csillogott, arca feszült volt a várakozástól.

– Éjjel előnyös nekik: az őrs alszik, a járőrök kivételével mindenki egy csomóban van.

– Eleget károgtál, Fegyin – szakította félbe Sarompokatyilov. – Minek előre eltemetni magunkat. A polgárháborúban tizennégy hatalom jött ellenünk. Šebaj! Élünk, amint látod! És élni is fogunk!

– Az más, akkor még nem volt ilyen a technika – felelte Fegyin.

– Tehát Hitler kezében van a technika – mondta Koloda. – Hát nekünk nincs technikánk?

Fegyin nem válaszolt. Popovin is hallgatott. Arra gondolt, hogy a határőr-alakulat parancsnoksága mellett működő mozgócsoportban szolgálni – ahová megígérték, hogy a hólyaggyulladása miatt

átvezénylik – mégiscsak biztonságosabb. Természetesen, még veszélytelenebb a szolgálat valamelyik gyalogezredben, valahol Rosztov mellett. De ez már a fantázia birodalmába tartozott, s Jefim Popovin nem tartozott az üres ábrándképek kergetői közé.

Az őrmester bejelentette, hogy vége a cigarettaszünetnek, s a harcosok szétoszlottak, ki-ki a maga helyére ment, óvóárkot ásni a gránátvetőknek. A Koloda-vezette csoport valamennyi tagjának szűk, másfél méter mélységű gödröt kellett ásnia. Glebov azt tervezte, hogy ezeket az óvóárkokat majd összekötő járatok kapcsolják össze a föld-fa erődökkel.

Mindegyik tüzelőállás előtt két óvóárkot ástak. Az első erődnél Sarompokatyilov és Popovin dolgozott.

A föld kiszikkadt, felső rétege ellenállt az ásónak. Popovinnak fájt a háta, sajgott a keze. A déli napsütés égette meztelen, puha és zsíros felsőtestét, elbágyasztotta agyát. Semmi kedve sem volt gondolkozni, mint ahogy dolgozni sem: legszívesebben lefeküdt volna a fűbe egy nyárfa tövében, és a szemére húzott tányérsapkával szundikált volna egyet. Csak hát dolgoznia kellett, s a gondolatok is egyre keringtek a fejében. Ma első ízben kezdtek így beszélgetni a háborúról, s Jefim Popovint mélységesen felkavarta ez a beszélgetés. Gondolatban a Fegyin említette filmhíradó képei úsztak el a szeme előtt: Abesszínia lángoló földje, a sokemeletes spanyol házak összeomló falai, horogkeresztes repülőgépek az égen, a zuhanó bombák süvítése, nők és gyermekek holttestei a földön. Beleborzongott. A lapát nem valami engedelmesen hatolt a száraz földbe. Az ötlött eszébe: nem óvóárkot, nem fedezéket, hanem a saját sírját ássa. A föld-fa erőd: testvéri sír, az óvóárok: egyéni. A halottnak mindegy, milyen sírban fekszik. Csak az élőknek nem közömbös, hogy milyen házban laknak. Popovinéknak saját kis házuk van Rosztovban, téglafalú, jó, kertes kis házacska. A kertben alma meg nagyszemű kékszilva. De jó lenne most ott, abban a kertben! Egyenest oda, az almafára akasztani a függőágyat, és huszonnégy órát aludni egyvégtében, nem várni minden percben azt, hogy felébreszti az embert az őrs ügyeletese, nem róni le naponta tíz-tizenöt kilométert a határ mentén, esőben és latyakban, hőségben és fagyban. Mennyire unja már ezt az egészet: a járőröket, a riadókat, a szolgálati szabályzat magolását, a „bakon" való ugrálást, a nyújtót, a korlátot, az őrmester erkölcsprédikációit és a törzsőrmester kö-

tekedését, a mindennapos céklás káposztalevest és kását, kását és káposztalevest, fegyvertisztogatást, aztán megint a következő járőrszolgálatot. Napról napra ugyanaz. Ha összeadnánk azt a távolságot, amelyet kétévi szolgálata alatt megtett, gyalog el lehetne jutni Rosztovba és vissza. Mellesleg szólva, jobb lenne vissza se térni. Miért ilyen szerencsétlen flótás ő, Jefim Popovin? Az összes iskolatársa és ismerőse közül egyedül ő került a határőrséghez. Némelyeknek meg sikerült teljesen megúszniuk a katonai szolgálatot.

Vannak emberek, akiknek minden tetszik: a káposztaleves meg a kása is. Otthon nyilván még azt sem ettek. A mindennapos szolgálat és a foglalkozások. Otthon nyilván nem kevésbé elfáradtak a munkában. De hát Popovint egész más fából faragták. Bonyolult dolog az élet, nem mindenkinek nyújt egyformán gyönyörűséget: ami az egyiknek üdvösség, az a másiknak valóságos kényszermunka. Lám, Sarompokatyilov sosem csügged, mindig mindennel elégedett, mindig vidám. Neki valahogy minden könnyen sikerül. A nyújtón valóságos virtuóz, akár egy cirkuszi akrobata, a nyomkeresésben a kutyákkal vetekszik, úgy tudja álcázni magát, hogy az isten se találja meg, a szolgálatból izzadtan tér meg, derékig megmosakszik, nem a mosdóban, hanem közvetlenül a patakban, fogja a harmonikát, és énekel. Lám, most is: Sarompokatyilovnak már csak a feje meg a válla látszik, ő meg alig térdig ásta be magát a földbe. Pedig végtére is Sarompokatyilov magasabb nála. Talán valamivel könnyebb talajt fogott ki? Hiába, akinek szerencséje van, annak szerencséje van.

Sarompokatyilov vagy harminc méterre dolgozott Popovintól. Pihenni kéne kicsit, odamenni hozzá, váltani vele néhány szót.

– He-ej, Ljoska! – kiáltotta Popovin. – Pihenjünk egyet! – S a lapátot a gödörbe hajítva, indult Sarompokatyilovhoz. – Neked puha föld jutott, nekem meg – akár a kő.

– Fölül száraz, aztán már könnyebben megy – világosította fel jóindulatúan az őrvezető. – Lemaradsz, barátom, mint a borravaló.

– Nem szoktam hozzá. Mindig a gyakorlatlansággal van baj – magyarázkodott Popovin émelygősen mézédes hangon, és gyorsan más irányba terelte a beszélgetést: – Mondtál valamit a gázlóról. Mikor is voltál a hadnaggyal? Tegnap? És miért nem mondanak nekünk semmit?

– Nem értem, mit kellene mondani?

– Mit? Hát valamit a háborúról. Azt, hogy háború lesz. A parancsnokoknak kötelessége előre közölni ezt velünk, vagy nem? Szerinted kötelesek vagyunk mi csak úgy, se szó, se beszéd, elpusztulni, anélkül, hogy bármit is tudnánk?

– Mit kellene itt közölni velünk? – kérdezte őszinte értetlenséggel Sarompokatyilov.

– Azt, hogy háború lesz.

– De hát ki tudhatja azt?

– Te meg Fegyin tudtok róla ...

– De hisz ez csak merő feltételezés. Mindig készen kell lennünk arra az esetre, ha megtámadnának bennünket.

– És készen vagyunk? Ezek a gödrök vajon megmentenek bennünket?

– Ha nem, akkor minek ásnánk?

– Mit gondolsz, Nyina Platonovna azért utazott el, mert háború lesz?

– Lehetséges. Ki tudja. Az is lehet, hogy egyszerűen csak vendégségbe utazott. Vagy szülni. Ott mégis csak orvosok, szülésznők vannak, itt az őrsön meg még bábaasszony se akad.

– Hát a hadnagy, szerinted, okos parancsnok? Ha háború kezdődik, nem ad ostoba parancsot? – Popovin hangja fojtottan, talányosan, aggodalmasan sustorog.

– Mire gondolsz?

– Sok mindenre. Például arra, hogy jönnek a repülőgépek, ő meg azt parancsolja: „A hazáért, előre!" És szaladni kell. A fejedre bomba potyog, szembe veled meg tankok. Mi? Nem ad ilyen parancsot? Fiatal, forrófejű ...

Alekszej Sarompokatyilovnak másnap eszébe jutottak ezek a szavak. A harcosok az ötödik tüzelőállásban tanyáztak, amelyik az őrs hátában fekszik, s nem látható a határ túlsó oldaláról. A föld-fa erőd előtt, a frissen ásott óvóárkokban, Vaszilij Jefremov meg Jefim Popovin lapult kézigránátkötegekkel. Az őrs körkörös védelemre rendezkedett be, a határőrök elfoglalták a helyüket a lőrések mellett, felkészültek a lövöldözésre. Egyszerre csak felbukkant az „ellenség" fekete harckocsija, amelyet Jefremov és Poltorosapka tákolt össze az előző napon. Esetlen, zömök testével lassan haladt egyenest az erőd felé, hosszú ágyúcsövét lustán forgatta hol jobbra, hol balra. A harckocsi makett-

jét két harcos tolta, mellette kétoldalt pedig Muhtaszipov és Poltorosapka futott meggörnyedve. Ők jelképezték a gyalogságot. Glebov hadnagy az erődben tartózkodott: ő vezette a foglalkozást. Koloda őrmester osztogatta a parancsot:

– Tűz a harckocsik mellett közeledő ellenséges gyalogságra! Sarompokatyilov mesterlövész: tűz a harckocsi kémlelőnyílására!...

Csattogtak a puskazárak, a harcosok tüzeltek a gyalogságra. Alekszej Sarompokatyilov megcélozta a kémlelőnyílást. A nyílás meglehetősen nagy és feltűnő volt, a mesterlövésznek nem okozott különösebb gondot eltalálnia. És Sarompokatyilov, szemét változatlanul az irányzékhoz tapasztva, félig tréfásan, vígan jelentette:

– Őrmester elvtárs, a harckocsi vezetőjét két lövés találta. Halott.

– A kémlelőnyílást vastag golyóálló üveg borítja – szakadt ki önkéntelenül Glebovból. – S aztán vegye számításba, hogy a tank folyton imbolyog, a nyílás mozog, nehéz beletalálni.

– Akkor úgy fest, hogy az ellenség sebezhetetlen – mondta Sarompokatyilov, és elfordulva a lőréstől, tétován, kérdően nézett a hadnagyra. A páncél borította ellenséggel szembeni tehetetlenség érzése egy szempillantás alatt hatalmába kerítette a harcosokat: valamennyien feszülten várták a hadnagy válaszát.

– Szó sincs róla – mondta Glebov. – Ott van maguknál a kézigránátköteg.

Időközben a harckocsi megközelítette a gránátvetők vonalát. Popovin felé tartott, akinek zöld tányérsapkája túlságosan is feltűnően virított a mellvéd fölött. Glebov felhívta erre a harcosok figyelmét:

– Popovin rosszul álcázza magát. Igazi harcban már régen halott lenne.

Amikor a harckocsi húsz méternyire megközelítette, Popovin elhajította kézigránátkötegét. A hernyótalp alá célzott, de a gránátköteg alig öt méternyire repült csupán. A tank egyenesen Popovin felé haladt, akinek már nem volt több kézigránátja. Popovin leült az óvóárok fenekére. A harckocsi dübörögve, lánctalpával csikorogva elhaladt a feje fölött.

– Maga halott, Popovin – vetette oda menet közben Muhtaszipov. – Nem kellett volna idő előtt felágaskodnia a gödörből.

Popovin korábban, a harcászati foglalkozásokon, meglehetősen egykedvűen, sőt néha egyenesen vidáman fogadta ezt a kurta mondatot: „Maga halott", mint a gyerekjátékokban: a feltételes halál nemcsak hogy nem rémisztette, de még csak nem is idézte fel gondolatában a valóságos halált. Most azonban ez a futtában odavetett két szó valahogy fájdalmasan végigcsapott rajta, a keserűség és a kilátástalanság kellemetlen érzését ébresztette benne. „Hát ilyen egyszerű ez: Jefim Popovin halott. És kész. És ez a gödör lesz a sírja. De én nem akarok halott lenni! Nem akarok így, semmiért meghalni. Élni akarok! És miért éppen én, miért nem valaki más pusztul el elsőként, a tank útjába állva?"

Látta, amint Jefremov hirtelen felmagasodott az óvóárkában, és a kézigránátköteget a tank után hajította, amely sokkal messzebb volt tőle, mint az előbb Popovintól. A kézigránátok természetesen, nem érték el a harckocsit, s az folytatta útját az erőd felé. Akkor – Popovin jól látta – valahonnan az erőd mögül, a földre lapulva, egy harcos jelent meg sapka nélkül. Fürgén kúszott a tank felé, és bámulatos pontossággal, közvetlenül a kerekek alá hajította a kézigránátköteget. Mindez úgy történt, akár a moziban: sebesen, egy-két másodperc leforgása alatt. S amikor a harcos ugyanolyan gyorsan eltűnt az erődben, Popovin látta, hogy Sarompokatyilov volt.

A határőr-alakulat parancsnokának zöld személykocsija váratlanul bukkant fel: senki sem értesítette Glebovot. Gracsev szerette a meglepetésszerű látogatásokat.

A határsértő vallomása, akit két nappal azelőtt Glebov őrse tartóztatott le, csak megerősítette Gracsevet abban a meggyőződésében, hogy Hitler támadása a Szovjetunió ellen egyik napról a másikra várható. Gracsev képes volt nyugodtan elemezni a tényeket, a rendelkezésére álló tények pedig arra vallottak; hamarosan háború lesz. Amikor őszintén közölte ezzel kapcsolatos gondolatait a határkörzet parancsnokával, az szárazon, hangsúlyozottan, hivatalos hangon azt válaszolta neki:

– Moszkva utasítása: nem engedni a provokációnak.

A tábornok nem óhajtott tovább erről beszélni, csak búcsúzáskor jegyezte meg, nagyon besőségesen, jelentőségteljesen:

– De ne feledje, alezredes, az alakulatnak bármely pillanatban készen kell állnia bármely csapás elhárítására, amely a túlsó

oldalról bekövetkezhet. Bármely csapás elhárítására! Emlékezzék csak a Haszan-tóra.

Gracsev akkor azt gondolta: fél pánikkeltőnek látszani, inkább a felsőbb utasítással takarózik. A határkörzet parancsnokát tisztelte, okos, előrelátó embernek tartotta. Elhatározta, hogy személyesen végigjárja az összes őrsöt, ellenőrzi harckészültségüket, és egyúttal közvetve felhívja beosztott parancsnokai figyelmét a fasiszta Németország támadásának lehetőségére.

Még mielőtt az őrs épületéhez érkeztek volna, Gracsev már a gépkocsiból látta, amint az erőd felé valamilyen furcsa, fekete furgon közeledik, s szinte a föld alól kézigránátköteg repül a kereke alá. Megértette: foglalkozás folyik. Kiszállt a kocsiból, és a határszakasz parancsnokság törzsfőnöke, Varennyikov százados kíséretében elindult a gyakorlatozók felé. Az erőt sugárzó, sudár termetű Gracsev magabiztos, öles lépésekkel haladt, mögötte pedig, kezével térképtáskáját fogva, nevetségesen aprózta a lépést a főnökséggel szemben mindig hízelkedő, az alárendeltekkel viszont nagyhangú Varennyikov.

Gracsev világosszürke zubbonyban, lengőszárú, sötétkék nadrágban és lakkcipőben volt. Minden ruhadarabja szépen állt rajta, s kiáltó ellentétben volt társa külsejével. Varennyikov rendetlenül kiálló, nem éppen tiszta gallérbetétet, koszos pamut ingzubbonyt és buggyos lovaglónadrágot viselt, amely erősen kihangsúlyozta harmonikaszerűen ráncos csizmába bujtatott, képtelenül görbe lábát.

Gracsev, aki egyenes, sőt érdes természetű ember volt, már a kocsiban megjegyezte:

– A maga kinézése, százados, enyhén szólva rendetlen. Pedig a beosztottjai figyelik magát, példát vesznek magáról.

Amikor a foglalkozás helyéhez, a tüzelőálláshoz érkeztek, Gracsev harsány hangon megkérdezte a törzsfőnököt:

– Mit művelnek ott?

– Fogalmam sincs róla, alezredes elvtárs – felelte némileg tétován Varennyikov. – Megengedi, hogy tisztázzam, és jelentést tegyek róla?

– Nem kell, majd jelenti az őrsparancsnok.

A kiserődből előbukkanó Glebov gyors lépésekkel jött elébük, és nyugodt hangon jelentette:

– Alezredes elvtárs, az őrsön említésre méltó esemény nem

történt. A személyi állomány harcászati gyakorlatot végez. A foglalkozás tárgya: az őrs védekezése harckocsitámadás ellen. Glebov hadnagy őrsparancsnok.

– Ez a program szerint történik? Benne van a kiképzési tervben? – kérdezte Gracsev.

Varennyikov megelőzte a válasszal Glebovot.

– Szó sincs róla, alezredes elvtárs! Glebov hadnagy önfejűsködik.

– Miért nem a terv szerint végzik a foglalkozást? – kérdezte Gracsev.

A csapatparancsnok hangjában Glebov baráti árnyalatot vélt felfedezni, s változatlan nyugalommal válaszolt:

– Az ellenség meglepetésszerű támadására rosszul vannak felkészítve a harcosok.

– Harckocsitámadást vár? – kérdezte még lágyabb hangon Gracsev.

– Az őrsnek készen kell állnia bárminemű támadás visszaverésére – halkította le a hangját Glebov.

– Kihallgatta a tegnapelőtti határsértőt? – kérdezte Gracsev a határ felé pillantva.

– Igen.

– Ki volt még jelen a kihallgatáson?

– Muhtaszipov politikai helyettes.

– Beszélt valakinek a fogoly vallomásáról?

– Nem – válaszolta óvatosan Glebov.

– És maga? – nézett Gracsev Muhtaszipovra.

– Nem beszéltem, alezredes elvtárs.

– És a felesége miért utazott el olyan sürgősen a rokonaihoz?

– Állapotos. Félt itt szülni – felelte Muhtaszipov.

– Világos – mondta megkönnyebbülten Gracsev. – Folytassák a foglalkozást.

A harckocsi ismét megindult az erőd ellen. Ismét kézigránátkötegek szálltak feléje, csattogtak a puskazávárzatok. Gracsev elégedett volt. Varennyikov nem találta el az alakulat parancsnokának hangulatát, rosszkor jegyezte meg:

– A kiképzési tervben nincs ilyen téma, alezredes elvtárs.

– Elég baj az – vetette oda éles hangon Gracsev. – Bele kell venni. És minden őrsön ugyanígy kell végezni a foglalkozást. – Aztán odament a tankot mozgató harcosokhoz, parancsot adott

nekik, hogy állítsák oldalával a lőrések elé. Megadta Glebovnak a helyzetmeghatározást: – Az ellenséges harckocsi előretört az erődhöz, és eltakarta a lőréseket. A gyalogság rohamra indult. Cselekedjék.

– Sarompokatyilov őrvezető, semmisítse meg a harckocsit kézigránáttal! A golyószóróval törjenek ki az erődből, és verjék vissza az ellenséges rohamot!

Sarompokatyilov és a golyószórósok a kijárathoz ugrottak. Gracsev azonban új helyzetmeghatározást adott:

– Az ellenséges harckocsi felmászott az erődre, és beszakította. A kijáratot betemette a föld. A golyószórósok és az őrvezető súlyosan megsebesültek. Milyen utasítást ad?

Glebov egy szempillantás alatt átlátta a helyzetet. Megragadta a golyószórót, és tüzet nyitott a szabaddá vált lőréseken át az ellenséges gyalogságra. Egyidejűleg parancsot adott:

– Jefremov és Popovin! Tisztítsák meg a kijáratot! A többiek – tűz az ellenséges gyalogságra!

– I-igen – dünnyögte talányosan Gracsev, és kimászott az erődből. Varennyikov, Glebov és Muhtaszipov követték. Az alezredes néhány percig hallgatott, a gondolataiba merült. Aztán levette a sapkáját, zsebkendőjével megtörölte borotvált fejét, és senkire sem nézve, megszólalt:

– Gondolkozzék az erőd körüli lövészárkokról és összekötő járatokról. Szükség van rájuk. Hasonlóképpen a parancsnoki állás és a tüzelőállások összeköttetéséről. És még valami: hol tárolják a lőszert?

– A raktárban, alezredes elvtárs.

– Kockázatos és ésszerűtlen. Egyetlen ellenséges lövedéktől vagy bombától felrobbanhat. Minden megtörténhet. Például, tűz üthet ki. Pince van az őrsön?

– Igen – felelte Glebov, és fürkészve nézett a határőrcsapat parancsnokára. Szerette volna tudni, helyesli-e az alezredes a harckocsi elleni védekezés gyakorlását vagy sem.

Gracsev, akinek nagyon tetszett Glebov ötlete, folytatta:

– Megértett engem, hadnagy? Ebben a szellemben folytassa. Az elfogott kém vallomásáról senkinek egy szót sem. Még egyszer hangsúlyozom, bár anélkül is világos. Mellesleg szólva, olvastam a cikkét a folyóiratban. Van benne néhány használható gondolat. Maga gondolkodó ember . . . – Glebov arca fellángolt:

egyszerre érte az örömteli hír a régen írt cikkről, amelyet csak most közölt le a folyóirat, meg a roppant tartózkodó parancsnok dicsérete. Kellemesen érintette, – nyilván ezért – kényelmetlenül is érezte magát tőle. Gracsev pedig hirtelen azt kérdezte: – Nincs kedve a Frunze Akadémiára menni? Elküldjük magát.

Ez már minden elképzelhetőt felülmúlt. Túlságosan is sok öröm szakadt egyszerre Jemeljanra. Az alezredesre emelte bizakodó, kék szemét, és nem is mondta, inkább sóhajtotta:

– A leghőbb vágyam, alezredes elvtárs.

Gracsev kezet nyújtott neki, és egészen halkan, atyai hangon azt mondta:

– Sok sikert.

A gépkocsi porfelhőt kavart az úton, s Glebov elképedten állt, és nézett a sárga porlepel után. Érezte, hogy valami szokatlan és rendkívüli történt.

Gracsev alezredes pedig azt mondta Varennyikovnak:

– Remek tábornok lesz belőle.

– Azt ígérte, hogy engem küld az akadémiára – emlékeztette Varennyikov.

– Magának nem szükséges, százados – mondta nyíltan Gracsev.

– Régóta kérelmezem, alezredes elvtárs.

– Az akadémia magának semmit sem adhat...

LETARTÓZTATÁSRA VÁRVA

I

Szavinov százados – a századosi rendfokozatot a Snyityko nővérek sikeres leleplezése után kapta meg – a határőr-alakulat parancsnokának látogatása után, az ötödik őrsre utazott. Gracsev alezredes az utóbbi hónapokban gyanússá vált Szavinov szemében, aki szilárdan hitte, hogy az alezredes a nép ellensége, sőt az is lehetséges, hogy ellenséges ügynök. Gracsev szkeptikusan tekintett a szovjet kormány és Hitler hivatalos külpolitikai kapcsolataira: nem hitt a két ország közötti őszinte barátságban, nem hitt a megnemtámadási szerződésben. Az alezredesnek ezt a „bűnét" könnyű volt bizonyítani. De ez a tény egymagában nem volt elégséges ahhoz, hogy vádat emeljenek Gracsev ellen államellenes bűncselekmény miatt, és megtorlást foganatosítsanak vele szemben. Egyéb tényekre is szükség volt, amelyek megbízhatatlansága mellett szóltak volna. Szavinov azt remélte, hogy Glebov segít neki „leleplezni" Gracsevet.

Az ötödik őrsön legutóbb elfogott határsértő vallomását Szavinov a maga módján értelmezte, s egyáltalán nem Gracsev javára. Amikor a különleges osztály vezetője azt kérte munkatársaitól, hogy gondolkodjanak rajta, miért éppen Gracsev alezredest akarták meggyilkolni a németek, Szavinov már kész is volt a válasszal.

– Két változat lehetséges – mondta lassan, apró, csillogó szemével mélyértelműen hunyorítva. – Tegyük fel, hogy Gracsev német ügynök. A németek megtudták, hogy gyanúsítjuk Gracsevet. Mi a teendőjük ebben az esetben? Vagy elterelni a gyanút ügynökükről, elhíresztelni, hogy meg akarják gyilkolni a határőr-alakulat parancsnokát, mint tehetséges szovjet parancsnokot,

gyűlölt ellenségüket, vagy valóban meg akarják ölni Gracsevet, mint olyan ügynöküket, akit letartóztatás fenyeget, és aki a kihallgatáson felfedheti az ügynökhálózatot.

Szavinov azt hitte, hogy feltételezésének logikája támadhatatlan. Ám a különleges osztály vezetője nem kapott rajta, és nem mutatott olyan lelkesedést, mint amilyenre Szavinov számított.

– Mindez csupán egy esetben lenne valamelyest valószerű – töprengett hangosan a vezető, hosszú dolgozószobájában fel-alá járkálva –, ha . . . – megállt és figyelmesen nézett Szavinovra –, ha cáfolhatatlan adatok lennének a birtokunkban Gracsev és a külföldi hírszerzés kapcsolatairól.

– Avagy ellenséges tevékenységéről – tette hozzá Szavinov, farkasszemet nézve parancsnoka fürkésző pillantásával. – Mert amennyire én értem, mindenki, aki a mi államunk ellen dolgozik, objektíven ellenségeink javára dolgozik.

– De egyelőre még nem bizonyítottuk be, hogy Gracsev alezredes a szovjet állam ellen dolgozik. Nincs rá meggyőző bizonyítékunk.

– Lesz, parancsnok elvtárs! – kiáltotta hetykén, sőt kötekedő hangon Szavinov, amire a különleges osztály vezetője bágyadtan azt felelte:

– Meglátjuk.

És Szavinov nagy lendülettel vetette bele magát a „meggyőző bizonyítékok" gyűjtésébe, amelyek a határőr-alakulat parancsnokának bűnös tevékenysége mellett szólnak. Tudomása volt róla, hogy Gracsev körutazásra indult a határőrsök védelmi készségének ellenőrzése céljából. Vagyis, elhiszi a provokatív híresztelléseket Hitler váratlan támadásának lehetőségéről, és természetesen, nem cáfolja meg ezeket a híresztelléseket.

Varennyikov már közölte Szavinovval, hogy Gracsev ahelyett, hogy az ötödik őrsön jól lehordta volna a parancsnokot, aki eltért a kiképzési programtól, megdicsérte, sőt még azt is megígérte neki, hogy katonai akadémiára küldi.

Szavinov könnyű bricskán utazott az ötödik őrsre – nem szerette hosszabb távon lovagolni –, egy száraz komócsinszárral piszkálta a fogát, és a Glebovval folytatandó beszélgetést tervezte gondolataiban. Holmi bonyodalomra nem számított, de mégis át kellett gondolnia, hogyan is kezelje Glebovot. Kötekedő legény,

jellemes, rendesen kell bánni vele, máskülönben egyetlen óvatlan gesztus elronthatja az egész ügyet.

Vagy két kilométernyire az őrstől Szavinov rendszertelen lövöldözést hallott.

– Milyen lövöldözés ez? – kérdezte a határőrtől, aki a lovat hajtotta.

– Nyilván lőgyakorlat – válaszolta a kocsis bizonytalan hangon.

Hamarosan szokatlan látvány tárult eléjük: magasan az égen egy közönséges papírsárkány lebegett, amilyennel a gyerekek szoktak szórakozni, s a határőrök puskából tüzeltek erre a sárkányra. Némelyek háton feküdtek, mások lövészárokban álltak, ismét mások fák törzseihez támaszkodtak. A célzás nehéz volt, a sárkány rángatózott, mozgott, alig látszott az égbolt vakító kékségben. De éppen erre volt szüksége Glebovnak, aki ezt a szokatlan céltáblát kiötlötte: tekintélyes magasság és mozgó célpont, amely a lövészekhez képest a zeniten lebeg. Vagyis minden olyan legyen, mint a valóságos harchelyzetben. Glebov ennek az ötletének még jobban örült, mint a harckocsimakettnek. Az elkövetkező harcban az ellenséges harckocsikat és repülőgépeket tartotta a fő veszélynek, s most energikusan oktatta beosztottjait az ellenük folytatott harcra. Elhatározta, hogy okvetlenül ír erről egy cikket a *Katonai Közlöny*be: a harckiképzés tanulságai – az alegység felkészítése a páncélosok elleni harcra és a légelhárításra.

Szavinov rögtön megértette, mi történik az őrsön.

– Biztosan vaktöltény – jegyezte meg a kocsis.

– Nem úgy néz ki – felelte nyugtalanul Szavinov, és elítélően hozzátette: – Az ördög tudja, mi ez . . .

A lőgyakorlatot Glebov vezette. Vidáman, elégedetten ment a közeledő bricska elé. Amint meglátta, hogy Szavinov paroliján a három négyzet helyett egyetlen téglalap van, mosolyogva kezet nyújtott, és azt mondta:

– Gratulálok a századosi előléptetéshez, és kívánom, hogy rövidesen a tábornokihoz gratulálhassak.

– Ugyan, ugyan, még mit nem – tiltakozott Szavinov, akinek a hiúságát kellemesen legyezgette Glebov jókívánsága. – Nálunk nem úgy megy ez, mint nálatok, nem adják olyan olcsón a tá-

bornokságot. – S barátságosan a harcosok felé biccentve fejével megérdeklődte: – Mi történik itt nálad?

– Lőgyakorlatot tartunk légi célpontokra – válaszolta Glebov.

– Feltehetően, az alakulat parancsnoka javasolta ezt az eredeti módszert?

– Képzeld el, a saját fejemmel ötlöttem ki.

– De-e-rék – húzta a szót Szavinov, és megpróbálta átölelni Glebov vállát. – Ez érdekes, tudod-e! Eszes legény vagy te, Glebov. Egy másik alakulatnál már százados lennél, és a harci kiképzés csoportvezetője. Olvastam a cikkedet. Értelmes. De hát itt... Eh, pajtás, szomorú dolog ez.

– Mi a szomorú? – kérdezte Glebov.

– Majd megbeszéljük. Nem tudsz most velem jönni?

– Miért ne tudnék?

Glebov odahívta Muhtaszipovot, és megbízta a lőgyakorlat vezetésével, maga pedig beült Szavinov bricskájába. Elindultak az őrsre, pontosabban Glebov lakására.

Szavinov hivatásával járó tüzetességgel vette szemügyre Jemeljan két szobáját, majd egészen mást mondott, mint amit gondolt:

– Jó kis lakásod van. Micsoda otthonosság!

Ám Glebov nem szerette a hamis hangot. Átlátott Szavinovon, s azzal vágta el színlelt lelkendezését:

– Hagyd ezt, százados, nincs itt mit irigyelni!

Szavinov könnyedén, gyorsan más témára váltott át, s együttérzően azt mondta:

– Bizony, Glebov, szomorú dolog ez. Te nem is tudod, menynyire izgultam érted. De nemcsak én, hanem a főnököm is. Felháborító, vagy legalábbis nem rendes eljárás.

Glebov érdeklődve hallgatta a századost, aki leült egy zsámolyra Jemeljannal szemközt, és a vállára tette a kezét.

– De ezt csak úgy, magunk közt mondom, nehogy pletyka legyen belőle. Hiszen én valósággal testvéremnek tekintelek. Becsületszavamra, kedvellek téged. Derék, okos legény vagy. Csak hát vannak bitangok, akik nem becsülnek meg téged... Mi, vagyis a különleges osztály, javasoltuk, hogy terjesszenek fel téged kitüntetésre, és léptessenek elő főhadnaggyá. De nem támogatták a javaslatunkat.

– Miért adnának nekem kitüntetést? – kérdezte egészen őszintén Glebov. Meg az előléptetésre se volt különösebb ok.

– Nem, drága barátom, te szerény ember vagy, ezt mindenki tudja. Némelyek meg visszaélnek a szerénységeddel. Érthetetlen, hogy mi kifogása lehet ellened . . .

– Kinek?

Szavinov megsemmisülten sóhajtott, mielőtt válaszolt volna, majd ugyancsak sóhajtva préselte ki magából a szót:

– Gracsevnek.

– Verd ki ezt a fejedből, százados. – Glebov már kényelmetlennek érezte a vezetéknevén hívni Szavinovot: még majd megsértődik. – Az alezredes nagyszerű ember. Bárcsak minél több ilyen lenne, mint ő.

– Te semmit sem tudsz, barátom. – Szavinov tenyerébe támasztotta beretvált, kékes színű állát, és töprengő pózt öltött. – Gracsev mást mond, és mást cselekszik. Te, természetesen, hiszel neki. A felettesnek hinni is kell. De vannak ilyen kétarcú emberek. Két életük van: egyik a látszólagos, a másik a titkos. Gracsev ebből a fajtából való.

– Lehetetlen – komorodott el Jemeljan. – Ostobaság. Nem hiszem!

Szavinov úgy látta jónak, hogy nem hagy időt Glebovnak a töprengésre, hanem egy csapásra, fergeteges rohammal megtöri az akaratát, rákényszeríti a véleményét.

– Megint csak a magadét hajtod – szakította félbe keményen, és elégedetlenül összeráncolta a szemöldökét. – Mi tényekre építünk, érted, tényekre. Te pedig? Az intuícióra, semmi egyébre. Igen, persze, látszatra becsületes, rendes parancsnok. Hozzá még együttérző is. Téged is megdicsért, megígérte, hogy akadémiára küld. No, de hát ez nem újdonság, az ellenség mindig ezzel a fogással próbálkozik: lekenyerezni, beférkőzni a bizalmába azoknak, akikben megbízik a párt, behálózni a tiszta és becsületes embereket. És te éppen ilyen ember vagy, mi jól ismerünk téged. A te apád részt vett a Téli Palota ostromában, a szovjethatalom megalapítói közé tartozik, és a nép ellenségeinek kezétől halt meg. Az ellenség álnok és kegyetlen. Mindenütt jelen van. És már nemegyszer megpróbált a te hátad mögé rejtőzködni, egy becsületes állampolgár háta mögé, aki előtt fényes jövő áll. Te még nem ismered ezt, még nem edződtél meg a harcban. Lám, te

Tyitovval barátkozol. Összekapcsol benneteket a közös gyermekkor, az iskola, a régi barátság. Ez érthető. Te hiszékeny, barátkozó természetű jó ember vagy. De ismered te Tyitov érzelmeit?

– Ismerem, nincs mit kifogásolni rajtuk – felelte határozottan Jemeljan.

– Gondold csak meg jobban: hogyan lehetnének az érzelmei kifogásolhatatlanok, ahogy te mondod, ha egyszer az apját kizárták a pártból? Te úgy gondolod, hogy Tyitov apja a szovjethatalom híve?

– Hát szerinted milyen hatalom híve? – kérdezett vissza Jemeljan ugyanolyan keményen. – Azé, amelyiket tizenhét októberében ő döntött meg? Frászt!

Szavinov felállt, hátat fordított Glebovnak, és úgy mondta, végtelen nyugalommal:

– Mellesleg szólva, bizonyos gyanúnk veled kapcsolatban is volt, Glebov. De nem hittük, hogy Gracsevnek már sikerült megdolgoznia téged. De hát, úgy látszik, egy húron pendültök. – Szavinov hirtelen megfordult, és szúrós pillantással mérte végig Glebovot. De Jemeljan bámulatos hidegvérrel fogadta ezt a pillantást. Szinte gyermekien duzzadt, rózsás ajkán gúnyos mosoly játszott, szemében hideg gúny csillogott. – Te Gracsev cinkosa vagy. Hát ezért kedvez neked, ezért bátorítja a harckiképzésben elkövetett csínyeidet, ezért nézi el, hogy felrúgod a foglalkozások ütemtervét, és mindenféle ostobasággal foglalkozol. Mit ki nem találtál! Sárkány! Gyerekség. Csak úgy, a levegőbe ellövöldözni a töltényt, kiszórni az ablakon a lőszert. Most már sok minden világos nekem: miért védelmezted a trockista Gercovicsot, miért barátkozol Tyitovval. – És ismét fürkésző tekintettel nézett Glebov szemébe, és ugyanolyan élesen tagolva a szavakat, azt kérdezte: – És mondd csak, Glebov, miért nincs a lakásodban Sztálin elvtárs arcképe? – A falra pillantott, ahol Dzerzsinszkij és Majakovszkij képe lógott.

– Van az őrsön – válaszolta Glebov, és érezte, hogy valami fojtogatja, összeszorítja a torkát.

– Még jó, hogy ott van. És itthon?

– Kötelező talán? – vágott vissza Jemeljan, csak hogy megszabaduljon attól a kellemetlen csomótól, amelyet a torkában érzett, de nyomban meg is bánta, hogy kicsúszott a száján.

– Hát így állunk! Te csak azt teszed, ami kötelező, hogy úgy

mondjam, amit előír a szolgálati szabályzat. És amit a szív sugall? Például a vezér iránti szeretet? Vagy a te szíved nem ezt sugallja?... Igen, Glebov, most már egészen világosan állsz előttünk.

Abban a percben, amikor Szavinov kiszámítottan szünetet tartott, Jemeljan lelkében olyasvalami játszódott le, amit később sokáig maga sem értett. Szavinovot azelőtt sem kedvelte, de most olyat érzett, amire már nem is talált szót, hogy néven nevezze. Félelmetes emberi lényt látott maga előtt, s megborzongott tőle. Minden csepp vér kifutott az arcából, sápadtan, megsemmisítő pillantással mérte végig Szavinovot, és halk, remegő hangon vágta az arcába a perzselő szavakat:

– Te vagy az ellenség, a nép ellensége! – És keze gépiesen, saját magától, valamilyen belső, se azelőtt, se azután nem tapasztalt erőnek engedelmeskedve, a pisztolytáskájához nyúlt.

De Szavinov megelőzte. A félelem érzése, az önvédelem ösztöne azonnali cselekvésre késztette, s hideg csillogású, apró coltja megvillant szeplős kezében.

– Ne heveskedj, Glebov!... Megfeledkezel magadról! – suttogta Szavinov.

Jemeljan lebocsátotta a kezét, s arcát elfordítva, lerogyott az ágyra.

– Most kötelességem lenne letartóztatni téged, Glebov hadnagy. De azzal még ráérünk.

– Hordd el magad, gazember! – hörögte végképp megtört hangon Glebov, nem is nézve Szavinovra. – De azonnal, rögtön!...

– Elmegyek, de ne felejtsd: mindarról, ami itt történt, senkinek, soha egy szót sem. A sírodat jelentené!

Szavinov, kezében a pisztollyal, vállán keresztül ferde, ijedt pillantást vetve Glebovra, gyors lépésekkel az ajtónál termett. Jemeljan fülében pedig vonagló, förtelmesen visszataszító kígyóként még sokáig sziszegett egy hang: „A sírodat jelentené..."

Ettől a perctől fogva Glebov hadnagy egyfolytában várta, hogy letartóztassák.

Az ötödik határőrsön a megszokott kerékvágásban haladt az élet. A kurta éjszakákon zöld tányérsapkás emberek jártak a figyelőösvényeken; a vakítóan napfényes reggeleken határsértők nyomait kutatták a felszántott ellenőrző nyomsávon; a hosszú, forró nappalokon távcsővel a kezükben álldogáltak a magasfigyelőn. Az éjszakások csaknem délig szenderegtek a hűs körletben, aztán lövészet következett, kézigránátkötegeket dobáltak, beásták magukat a földbe, kúsztak, rohamra indultak, álcázták magukat, röviden szólva, azt tanulták, amit a katonaembereknek tanulniuk kell: harcolni.

A lángoló naplementéken, takarodó előtt, féktelenül harsogott Sarompokatyilov harmonikája, s a rendezetlen, túlságosan harsány, erőlködő, fiatal hangok arról meséltek a környező hársaknak, nyárfáknak és juharfáknak, hogyan ment ki a partra Katyusa; hogyan történt, hogy nem varjúcsapat gyülekezett a rekettyés felett lakomázni – hajdamakok meg németek akarták földünket széttépni, leigázni; meg hogy az Irtisz vad partján ült Jermak, gondba merülve – alkalmasint úgy énekelték: „Dunyát ölelve" –, és még sok-sok másról, ami a katonalélek – a vidám és bús, fiatalos hetykeséggel, harci hévvel, megható szomorúsággal és határtalan bánattal teli katonalélek – mélyén rejlett.

Az őrsre másodnaponként járt a posta, hetente egyszer a vándormozi és a mozgókönyvtár. S jóllehet a levelek csak másodnaponként érkeztek, a válaszleveleket naponta írták.

Levelek. Katonalevelek. Mennyi emberi melegség, megejtő bizalom, gyengédség és szeretet, remény és ábránd, gyónás és könyörgés van ezekben a levelekben! Milyen büszke állampolgári öntudat és csendes, szégyenlős vágyakozás a szülői ház után!

Mellesleg szólva, nem mindenki kapott levelet az ötödik őrsön, s nem mindenki sietett a válasszal. Némelyek csak kapni szerettek levelet, választ írni már restek voltak. Ezek közé tartozott Vaszilij Jefremov is. Mások jóformán mindennap írtak, de csak nagyon ritkán kaptak választ. Így volt ez az első évét szolgáló, fiatal, alacsony növésű, kerek fejű, vasgyúró Gavrik Gapejev határőrrel is, aki túlságosan is hiszékeny, de fölöttébb szorgalmas legényke volt. Az őrsön mindenki tudta, hogy valahol a Dnyeper menti Orsa városban él egy költői nevű lány, Lilja, fény-

képéről ítélve, pisze orrú, vékony, összenőtt szemöldökű, s hogy Gavrik reménytelenül szerelmes belé, ám a leányt nem nagyon indítja meg ez a szerelem. És együttéreztek vele, sajnálták, s még Fegyin sem tréfálkozott rajta, az a Leon Fegyin, aki levélírás helyett naponta körmölt valamit vastag, százlapos, vászonborítású füzetébe. Amikor egyszer Vaszilij Jefremov szokásos nyíltságával megkérdezte tőle: „Mit írsz te folyton?" – Fegyin a rá jellemző, már-már cinikus gorombasággal válaszolta:

– Nem érted te ezt, őrvezető.

– Hát magyarázd meg. Olvasd fel, hátha megértem.

– Nem, nem érted meg, mert te egyszerű vagy, mint az igazság, egyenes, mint a szurony, őszinte, mint a gyermek, primitív, mint az úthenger.

Jefremov nem sértődött meg: egyáltalában mentes volt ettől az egyébként pozitív emberi tulajdonságtól, és tiszteletteljes kíváncsisággal nézett Fegyinre. Fegyin ritkán kapott levelet, s még ritkábban válaszolt rájuk. Gyemjan Poltorosapka pedig egyáltalában nem kapott levelet, és nem is írt senkinek azóta, hogy menyasszonya, Hveszja, nem győzvén kivárni a törzsőrmester szolgálati idejének leteltét, férjhez ment valaki máshoz. A szeszélyes és rideg természetű törzsőrmester nyilván ezért nem állhatta, ha a többiek levelet kaptak, s hozzá még hangosan is felolvasták. Gapejevet is éppenséggel azért gyűlölte meg, mert az mindennap levelet írt Orsa városába.

– Mit pocsékolod a papírt? – reccsent rá a tetten ért Gavrikra. – Kinek akarod meglágyítani a szívét? A fehérnépnek? Mind egy fajtából való az... – Hogy pontosan milyen fajtából való, azt Gyemjan Poltorosapka nem tudta. – Jót nevet rajtad a fiúval és kész.

A törzsőrmester tekintélyes mancsa a papírlap után nyúlt, de Gavrik a végsőkig elszántan, halkan, de nyomatékosan azt mondta:

– Nem úgy van az, törzsőrmester elvtárs. Lilja nem olyan.

– Ó, micsoda lovag! – dörögte Poltorosapka. – Tudjuk mi azt, miféle liliom az a Lilja. Láttunk már ilyet.

– Maga nem ismeri őt, ne beszéljen így róla! – gurult méregbe Gavrik és elvörösödött.

– Kivel merészelsz te ilyen hangon beszélni?! – kiabálta a

törzsőrmester, és kihúzta magát. – Kivel feleselsz? Menjen, és segítsen Matvejevnek fát aprítani!

– Igenis, megyek fát aprítani – felelte fegyelmezetten Gapejev, és elindult a konyhára anélkül, hogy befejezte volna a levélírást. Ez eléggé gyakran megtörtént vele: alighogy leült levelet írni, a törzsőrmester nyomban kitalált neki valamilyen munkát. Valósággal leselkedett Gapejev után.

Gavrik egy ízben ily módon, kényszerű szünetekkel, egész héten át írta levelét. A záradékban elmesélte Liljának a levél írásának történetét, panaszkodott a törzsőrmesterre, aki ennyira igazságtalanul bánik vele. S az egyik „postai napon" a temérdek levél között három olyan érkezett az ötödik őrsre, amelyek tartalma váratlanul közüggyé vált.

Az első levelet Koloda őrmester kapta. Megrázó tartalma az egész őrsöt elkeserítette. Koloda apja az őrmester unokahúgának, a tizenhat éves Ljudának tragikus halálát írta meg. A lány az iskolája előtti terecskén ült egy padon, és a vizsgára készült. Váratlanul odafutott hozzá egy ismeretlen legény, s szó nélkül, kétszer mellbe szúrta finn tőrével. A lány néhány perc alatt kiszenvedett. A legény egy visszaeső bűnözőkből álló banda tagja volt. Nem ismerte, még csak nem is látta azelőtt Ljudát. Egyszerűen kártyáztak, s a tét annak az embernek az élete volt, aki elsőként ül le az iskola előtti padra. Ez az ember Ljudocska Koloda volt.

A második levelet Gavrik Gapejev kapta. A régen várt levél Liljától érkezett. Az izgatott és örvendező Gavrik fennhangon olvasta el. Lilja közölte, hogy apját áthelyezték Távol-Keletre, s már nem Orsában, hanem Usszurijszkban laknak. Elragadtatottan írt az Arszenyev könyveiből ismerős usszurijszki táj fennséges természeti szépségéről, s hozzáfűzte: milyen jó is volna, ha Gavrikot is áthelyeznék a nyugati határról a keletire.

A harmadik levelet nem személyesen Jemeljan Glebovnak, hanem egyszerűen az őrs parancsnokának címezték. Ezt is Lilja írta, s panaszt tett benne Poltorosapka törzsőrmesterre, a durva zsarnokra, aki csúfot űz a barátjából, Gavriil Gapejevből, és azt kérte, hogy az őrsparancsnok sürgősen lépjen közbe Gapejev érdekében. „Védjen meg, kérem, egy becsületes harcost az újsütetű Prisibejev altiszt önkényétől" – kérte Lilja, s a továbbiakban sem fukarkodott a hasonlatokkal. Hosszú, lányosan lobbanékony, zaklatott és nyílt hangú levél volt, Lenin- és Dobroljubov-idézetek-

kel, tele őszinte felháborodással, értetlenséggel, könyörgéssel. Mindez meghatotta Jemeljant, s rokonszenvet váltott ki belőle a levél írója iránt. Azt, hogy Poltorosapka goromba és neveletlen, rég tudta, s régóta rosszul leplezett ellenszenvvel figyelte. Nemegyszer megpróbálta már szép szóval jobb belátásra bírni a törzsőrmestert, büntetéssel is megpróbált hatni rá, ám sem ez, sem az nem használt. A törzsőrmester azt tartotta, hogy alárendeltjeinek félniük kell tőle, minden harcosnak remegnie kell előtte: ebben látta a fegyelem alapját. Vagy kétszer a határszakasz parancsnokához, Ragyeckij őrnagyhoz is fordult Glebov, javasolta, hogy váltsák le a törzsőrmestert, de mindkét alkalommal Poltorosapka védelmére kelt Varennyikov százados, s a gyenge jellemű, sokat betegeskedő Ragyeckij ráhagyta a döntést a törzsfőnökre.

Lilja levelét olvasva, Glebov majd szétrobbant a dühtől. Még ilyet! Nem hitt abban, hogy át lehet nevelni a törzsőrmestert: a púpost csak a koporsó egyenesíti ki. Azonnal jelentést kell írni a határszakasz parancsnokának, s kérni, hogy váltsák le Poltorosapkát, tekintet nélkül a finn hadjáratban szerzett harci érdemeire. Poltorosapka a Bátorságért Érdemérem birtokosa volt, s ez akkoriban még magas kitüntetésnek számított.

Muhtaszipov lépett a szobába, mint mindig, sudár, feszes tartással, tükörfényesre tisztított csizmában, hófehér gallérbetéttel ingzubbonya nyakán. Beszámolt a Koloda unokahúgával történt tragikus esetről. Ám elbeszélése egy cseppet sem vonta el Glebov figyelmét Poltorosapkáról, ellenkezőleg, még jobban föltüzelte ellene. Végighallgatta a politikai tisztet, vagy három percig komoran hallgatott, majd indulatosan az asztalra hajította Lilja levelét.

– Nesze, olvasd, mi történik az orrunk előtt! És mi nem tudunk róla. Semmit sem tudunk róla, mintha vakok lennénk. – S amíg a politikai tiszt a levelet olvasta, szabadjára engedte indulatait: – El kell zavarni innen . . . Már régen mondtam a parancsnoknak. De védelmezői vannak: holló a hollónak nem vájja ki a szemét! S még hozzá párttagjelölt! Miért nem vonjátok felelősségre pártvonalon, ha már szolgálati úton semmit sem tudunk kezdeni vele? Miért nem?

Muhtaszipov átfutotta Lilja levelét, töprengésbe mélyedt, majd nem nézve Jemeljanra, azt kérdezte:

– Mit szándékozol tenni, Prokopovics?

– Rögtön idehívom Poltorosapkát. Válaszoljon a lánynak, magyarázza meg a dolgot. Én pedig jelentést írok a parancsnoknak.

– Először Gapejevvel kellene beszélni.

Glebov ráhagyta:

– Hívasd ide Gapejevet.

– Nem szükséges elsietni – tanácsolta nyugodtan a politikai tiszt. – A levél két teljes hétig utazott idáig. Közben nem történt semmi baj. Vizsgáljuk meg az ügyet kapkodás nélkül. Bízd ezt rám. Rendben van, Prokopovics?

Glebov azt gondolta: „Igaz is, vizsgálja ki az ügyet a politikai helyettes, úgyis rá tartozik elsősorban".

– Rendben, nézz utána. Aztán majd eldöntjük.

Még ugyanaznap egy másik, nem kevésbé fontos esemény is történt az őrsön, amely csak Matvejev szakács jóvoltából nem keltett széles körű visszhangot.

Minél fenyegetőbben sűrűsödött az ország fölött a háború viharа – s a határon ez különösen érezhető volt –, annál makacsabbul és könyörtelenebbül nőtt a riadalom Jefim Popovin lelkében. Lázasan kereste a lehetőséget, hogyan kerülhetne minél messzebb a határtól, hogy legalább az első csapást el tudja kerülni. Meg volt győződve róla, hogy az ellenség első csapása rettenetes lesz a határon, s hogy a határőrök közül senki sem fogja túlélni. Betegsége, amelyben reménykedett, elmúlt, s az őrs ügyeletese már nem ébresztette fel éjszaka két óránként, hogy „számolja meg a csillagokat", s Popovin már-már a végső eshetőségre kezdett gondolni: „Legrosszabb esetben keresztüllövöm a kezemet." De számító ember lévén, habozott: kockázatos lett volna ilyen meglehetősen primitív módon megkísérelni a katonai szolgálattól való megszabadulást. Az ilyen esetek rendszerint hadbírósággal végződtek. De nem lehet-e vajon más úton-módon megcsonkítania magát? Mondjuk, rosszul lépni, és kificamítani a lábát. Nem, ezt végső soron maga Jefim Popovin is komolytalan dolognak tekintette.

Végül hosszas és kitartó keresés után kiötölt valamit. Tönkretenni a jobb kezét... Leforrázni! Popovin mindent számításba vett: nem is olyan komoly, bár természetesen, fájdalmas dolog. Igaz, egész életre megmarad a nyoma, de az életét jelenti, nem pusztul el mindjárt a háború első percében. Így hát, mindent eldöntött magában: nem golyó, hanem forró víz váltja meg Jefim

Popovint a katonai szolgálattól. Kórházba kerül, aztán pedig... isten veled, határ, üdvözlégy, Rosztov–Don!

A nagyétkű Popovin nem hiába barátkozott a szakáccsal: gyakrabban lehetett őt a konyhán látni, mint a körletében. Társai nem véletlenül hívták „alszakács"-nak. Popovin jól tudott viccet mesélni, ízesen, önfeledten, durva férficinizmussal. Matvejev, aki unatkozott a konyhán, szerette hallgatni Popovint, s mindig örült a jövetelének. Kölcsönösen ugratták egymást, de ez nem ártott jóbaráti kapcsolatuknak. Popovin otthon érezte magát a konyhán, nem ritkán hamarabb végzett „próbakóstolást", mint az őrs parancsnoka, vagy politikai helyettese. Szidta is emiatt a szakács, és azzal fenyegette, hogy ha engedelme nélkül torkoskodik, megvonja tőle jóindulatát.

Matvejev fél órával az ebédidő előtt megpillantotta az ablakból a konyha felé tartó Popovint, s azt gondolta: „Gurul már a telhetetlen gömböc próbakóstolást végezni. De majd adok én neki! Ráijesztek a pókhasújára".

És elrejtőzött a víztartály mögé, hogy onnan figyelje meg titokban, hogyan fog garázdálkodni a gazda távollétében az „alszakács".

A rózsás, verejtékes arcú Popovin frissen, otthonosan nyitott be a konyhába, s rekedt hangján szólította Matvejevet:

– Hej, főnök! Merre vagy?

Matvejev nem felelt. Popovin benézett az ebédlőbe, s azt dörmögte magában:

– Elment valahová. – Aztán óvatosan, félénken kikukkantott a nyitott ajtón, nincs-e valaki a közelben, s megint hangosan szólította: – Matvejev?

A szakács visszafojtott lélegzettel figyelte, mi következik: eszik-e Jefim Popovin az ételből, vagy mégse szánja rá magát? De Popovin nem az üsthöz ment, amelyben az étel főtt, hanem a kondérhoz, amelyben az edénymosogatáshoz szükséges vizet forralták. Beledugta az ujját, felszisszent. Aztán megint nyugtalanul az ajtó felé pillantott, lecsatolta a karóráját, amelynek pontosságával gyakran dicsekedett társai előtt, meghallgatta, jár-e, majd a forróvizes kondér fölé tartotta. Ebben a testhelyzetben megállt, mintha azon töprengene, beleejtse-e a vízbe vagy sem.

„Mi a csodát akar ez?" – képedt el Matvejev e meglehetősen furcsa jelenet láttán. Játékos kíváncsiságát riadtság váltotta fel.

S amikor az óra a vízbe pottyant, Matvejev önkéntelenül elkiáltotta magát:

– Állj!... Mit csinálsz?...

Popovin, akinek az idegei végsőkig feszültek a küszöbön álló öncsonkítás gondolatától összerezzent, és elhőkölt a tűzhelytől, mielőtt még belenyomta volna a kezét a forró vízbe. Matvejev egy szempillantás alatt a kondérnál termett, és egy merítőkanállal ügyesen kihalászta az órát. Semmit sem értett az egészből: Popovin cselekedetében az elemi logika legcsekélyebb jelét sem tudta felfedezni. „Meghibbant volna, vagy mi?" Valóban, furcsa viselkedés. Mert hát, tegyük fel, ha véletlenül beleejtette volna az órát a forróvízbe, a levesbe, vagy akármibe, az mindjárt más volna. De hát szándékosan ejtette bele. Matvejev mindent látott, de nem hitt a saját szemének. Miért? Mi értelme lehetett ennek? Fogalma sem volt róla. Értetlenül nézett Popovinra és azt kérdezte tőle:

– Mit művelsz?

Popovin zavartan, elképedten állt. Csak lassan tért magához, bűntudatosan a szakácsra nézett, még mosolyogni is próbált, ami eléggé ostobán sikerült, és fejét széles, gömbölyű válla közé húzva, olajos csillogású szemével pislogva, egyre csak azt hajtogatta:

– Semmit sem értek... semmit... Ez... ez csak úgy megesett.

– Hogy? Beteg vagy talán?

– Nem. Egyszerűen csak tréfálni akartam... És, érted, véletlenül... beleejtettem.

– Hagyd ezt az ostobaságot: véletlenül! Hiszen láttam!

– Kérlek... ne tudjon erről senki. Jól van? Add rá a kezed. Mint barátomat kérlek – könyörgött Popovin a gondterhelt szakácsnak.

– Jól van – mondta végül Matvejev, igyekezve leküzdeni izgatottságát. – Senkinek sem beszélek róla, kettőnk között marad. De csak egy feltétellel: valld be becsületesen, miért csináltad? És ne alakoskodj, a színtiszta igazat mondd. Ha nem tudod megmagyarázni, azt is mondd meg.

– Miért ne, ugyan... őszintén... barátom vagy, bízom benned. Neked elmondhatom – gügyögte az izgatottságtól remegő hangon Popovin. – De add rá becsületszavadat. Rendben van?

– Mondtam már.

– Rendben van. Kitaláltad, eltaláltad, beteg vagyok. Nem akar elmúlni a vizelési kényszerem. Hol elmúlik, hol megint elővesz. Érted? Szégyellem magam a fiúk előtt. A kórházba nem vesznek fel, pedig ott orvosok vannak, kigyógyíthatnának. De nem. Itt a forró víz... rászántam magam. Úgy kórházba kerülök. Lehet persze, hogy ostobaság. De mit tegyek? Képzeld magad a helyzetembe. Egészséges szeretnék lenni, mint mindenki. Nem akarok terhére lenni a fiúknak, nem akarom, hogy gúnyolódjanak rajtam. Nagyon sértő. Nem értik meg az embert. – Szemének szűk résén fukar, erőszakkal kipréselt könnycsepp csillant meg. – De ugye senkinek sem mondod el? Nagyon kérlek, hiszen szavadat adtad, baráti becsületszavadat.

Matvejev őszintén megsajnálta Popovint és baráti részvéttel azt mondta neki:

– Bolond vagy te, Fima. Minek megnyomorítani magadat?

– Tudom, hogy bolond vagyok, egyetértek veled, de mit csináljak? Magyarázd meg, adj tanácsot.

De Matvejev semmit sem tudott megmagyarázni neki, nem tudott tanácsot adni, csupán megnyugtatóan biztosította Popovint:

– Nyugodt lehetsz: megtartom a szavamat. Csak verd ki a fejedből ezt a badarságot...

– Természetesen! Most már szó sem lehet róla! Egész életemre tanultam belőle. Örülök, hogy így történt. Köszönöm neked. Megmentettél. Sohasem felejtem el neked. Jó dolog, ha az embernek időben érkezik a barátja. Nagyon jó.

3

Amikor Gracsev alezredes visszatért körútjáról – négy teljes napba telt, amíg valamennyi határőrsét végiglátogatta –, csak egy órára ugrott haza, hogy átöltözzék és rendbe hozza magát.

Utazása alatt rengeteg ügy halmozódott fel a parancsnokságon, halaszthatatlan és rendkívül fontos, nem sürgős és harmadrendű dolog egyaránt. Gracsev meghallgatta az osztályvezetők beszámolóit, intézkedett, ellátta őket a szükséges utasításokkal, majd megosztotta velük a körútja során szerzett benyomásait.

– Lényegében véve egyetlen kérdés érdekelt utazásom során:

felkészültek-e az őrsök a kitartó védekezésre. – Nagy tölgyfa íróasztala mögött ült, mint mindig, egyenes tartással, erőteljes felsőtestét a karosszék támlájának döntve. Az asztal zöld posztóján nem volt se tintatartó, írókészlet, se papír, se hamutartó, semmi egy vastag fekete ceruzán kívül. Gracsev kezébe vette ezt a ceruzát, idegesen forgatta ujjai között, majd folytatta mondókáját: – Az eredmény lesújtó. Határőrseink nem képesek ellenállni az ellenséges páncélos és légierőnek. – Az asztal fölé hajtotta nagy, napsütötte, beretvált fejét, izmos kezét maga elé nyújtotta, és elgondolkozott.

A törzsfőnök, Sibeko őrnagy törte meg a csendet:

– Ha harckocsik bevetésére kerül sor, nem lesz szükségük rá, hogy a határőrsök kiserődjein törjenek keresztül. Az őrsök szakaszainak érintkezési pontjain fognak keresztültörni, ahol nemhogy föld-fa erődök, de egyetlen harcos sem állja útjukat. Tüzelőállásaink az őrs épülete körül helyezkednek el, tenyérnyi helyen. Az őrsök közti, tízkilométeres terepszakasz végig szabad.

– Ha harckocsik bevetésére kerül sor – jegyezte meg a mindig komor, puhány kinézésű Babkin, a politikai osztály vezetője –, akkor a fasiszta harckocsikkal felveszik a harcot a szovjet harckocsik.

Gracsev hallgatott, nyomasztó gondolatairól csupán egy melléből önkéntelenül felszakadt sóhajtás árulkodott. Nagyon is jól ismerte a határon egymással szemben felvonultatott német és szovjet csapatok mennyiségi arányát, tudta, hogy az ellenséges erők háromszor, négyszer nagyobbak a szovjet erőknél. A határőr-alakulat körzetében a harckocsizó dandáron és a repülőezreden kívül még egy lövészhadosztály állomásozott – parancsnoksága egy apró járási székhelyen tanyázott – meg egy önálló tarackos tüzérezred. Jelenleg valamennyi felsorolt alakulat nyári táborban volt, nem messze a határtól; a messzehordó tüzérség lőtávolságán belül. Gracsev tudta, hogy meglepetésszerű támadás esetén az ellenséges tüzérség komoly veszteségeket okoz a szovjet csapatoknak, s bizonyos ideig a határőrsöknek elszigetelt harcot kell folytatniuk a sokszoros túlerőben levő ellenséggel.

Éppen azokban a napokban tették közzé a TASZSZ közleményét, amely megcáfolta azokat a híreszteléseket, hogy Hitler a szovjet határon vonja össze hadosztályait. Ez a közlemény egy cseppet sem nyugtatta meg Gracsevet, mivel szöges ellentétben

állott a nyilvánvaló tényekkel: a felderítés jelentette, hogy napnap után újabb és újabb német csapatok érkeznek a határra. Érthetetlen volt: mi értelme lehet ennek a nyilvánvalóan hazug TASZSZ-közleménynek? Akárcsak a szigorú utasításoknak, hogy ne válaszoljanak a provokációkra, ebben is túl világosan érezhető volt valami, ami kellemetlen szájízt okozott Gracsevnek. S ez a valami most mindennél inkább nyugtalanította a határőr-alakulat parancsnokát. „Vagyis: nem állunk még készen a háborúra" – vonta le magában a tanulságot.

Megszólalt a katonai telefon. Gracsev felvette a kagylót, s megismerte Tyetyoskin helyőrségparancsnok friss, magabiztos hangját. Tyetyoskint nemrég léptették elő vezérőrnaggyá.

– Gracsev alezredes? Élsz még? Szervusz. Olyan hír járja, hogy merényletre készültek maga ellen, s a helyőrség parancsnoka semmit sem tud erről az egészről. – Hol tegezte, hol magázta Gracsevet.

– Most jöttem meg a határról. Egy kis körutazást tettem. Elutazásom előtt hívtam, szerettem volna találkozni magával, és tájékoztatni bizonyos dolgokról, de nem találtam a helyén – felelte nyugodtan Gracsev. – Különben is jó lenne megbeszélnünk néhány kérdést.

– Akkor tessék, jöjjön most mindjárt. Minden percben várom Goncsarenko ezredest.

– Igenis, azonnal indulok – válaszolta Gracsev, és letette a kagylót.

De nem sietett, mintha nem akart volna elszakadni korábbi gondolataitól. Odalépett a szoba nyugatra néző, nagy ablakához. A bíborvörös, telt napkorong a juharfák göndör koronáira bukott, s lángra lobbantotta őket. A nap gömbje körül riasztó vérvörös színnel villódzott az ég. Gracsev egy percig az ablaknál állt, egy naplementét ábrázoló kép jutott az eszébe, aztán senkihez nem intézve szavait azt mondta:

– Holnap szeles napunk lesz... Na, rendben van, elmentem a helyőrség parancsnokához.

Tyetyoskin és Gracsev közt olyan viszony volt, amit hangsúlyozottan hivatalosnak szoktak nevezni. Tyetyoskin tizenkét évvel fiatalabb volt Gracsevnél. 1940 telén közvetlenül a páncélosalakulatok akadémiájának padjaiból a Karél-földszorosra vezényelték, ahol egy harckocsizó zászlóalj parancsnokaként megkapta

a Szovjetunió Hőse címet és az ezredesi rendfokozatot. Tavasszal már harckocsizó dandár parancsnoka volt a nyugati határon. Most, hogy vezérőrnaggyá léptették elő, várta, hogy beosztásában is emelkedjék. Vakmerő, férfias és akaratos ember volt, csökönyös és lobbanékony természetű. Gyakran kötekedésig fajuló, túlzott önteltség feszítette, s Gracsev kotnyeles kölyöknek, erőszakos könyöklőnek tartotta a helyőrség parancsnokát. A viharos dicsőség kezdte elcsavarni a beképzelt Tyetyoskin forró, s nem éppen okos fejét.

A helyőrség parancsnokának dolgozószobája egy meglehetősen kényelmes, bár nem túlságosan nagy, vörös téglás villaépület első emeletén volt. Tágas, világos szoba, kandallóval. Faburkolatú falak, párnázott, vaskos bútorok, a padlón nagyméretű szőnyeg.

A szobában ketten tartózkodtak: Tyetyoskin vezérőrnagy, aki a nagy íróasztal mögött ült, és annak posztóval bevont lapjára könyökölt, előtte drága márvány tintáskészlet; és Goncsarenko ezredes, a vadászrepülő-ezred parancsnoka, ösztövér, magas, világos hajú, gyér szemöldökű, hegyes orrú, apró szemű férfi. Ő a hosszú tárgyalóasztal mellett helyezkedett el, amely T alakban csatlakozott az íróasztalhoz. Gracsev szerette, és tisztelte Goncsarenko ezredest egyenességéért és nyíltságáért, vidám és nyugodt természetéért.

Üdvözölték egymást. Gracsev Goncsarenkóval szemben helyezkedett el, s elfogta az ezredes átható, baráti pillantását, amelyben együttérzés, néma kérdés és várakozás tükröződött. Tyetyoskin fontoskodva, mosoly nélkül, rögtön beszélni kezdett:

– Milyen borsot tört maga az orruk alá, hogy agyon akarják csapni?

Gracsev számára világos volt, hogy a vezérőrnagyot vagy pontatlanul tájékoztatták a készülő merényletről, vagy pedig nem tudott helyes következtetést levonni a napvilágra került tényből. Azt mondta:

– Nem egyszerűen el akartak tenni láb alól, hanem június huszonegyedikén akartak eltenni láb alól. Ez a lényeg. Egyáltalán nem az én személyem a fontos. Meglehet, hogy maga ellen is merényletet terveznek. – Gracsev komolyan nézett Tyetyoskinra, aztán Goncsarenkóra. – Nem árt erre gondolni. Az óvatosság sohasem baj. Éppen június huszonegyedikén.

– Miért huszonegyedikén? – kérdezte Goncsarenko, valahogy

nagyon bensőséges hangon, s az arca egyszeribe komoly, töprengő kifejezést öltött.

– Azért – vágott közbe Tyetyoskin ironikus mosolyra húzva duzzadt, húsos ajkát –, mert ugyanannak a banditának a közlése szerint június huszonkettedikén kezdődik a háború. Gracsev alezredes, bármennyire is furcsa, felült ennek a nyilvánvalóan provokációs célzatú híresztelésnek.

– Én a tényeknek hiszek, vezérőrnagy elvtárs – mondta keményen Gracsev, s kezével az asztalra támaszkodott, mintha el akarta volna mozdítani a helyéből. – Hitler csapatokat von össze a határunkon. Ez tény.

– És a TASZSZ magyarázatát, drága alezredesem, olvasta maga? – kérdezte Tyetyoskin vitathatatlan fölényének tudatában, hol Gracsevre, hol Goncsarenkóra pillantva. De Goncsarenko hirtelen fészkelődni kezdett a helyén, merev mozdulattal hátrasimította világosszürke haját, s heves hangon azt mondta:

– Ugyan, hagyjuk ezt a magyarázatot a nyárspolgároknak és a diplomatáknak. Mi katonák vagyunk, van fülünk, hogy halljunk, van szemünk, hogy lássunk. A fasiszták orcátlanul viselkednek. Ez vajon nem tény? Én megértem Gracsev alezredest.

– Milyen tekintetben? – kérdezte kisvártatva Tyetyoskin.

– Milyen tekintetben? Megértem, hogy nyugtalan.

– Én viszont nem értem magukat, drága elvtársaim – mondta nyomatékosan Tyetyoskin, és elkomorodott. – Az derül ki, hogy a TASZSZ, maguk szerint, felelőtlen nyilatkozatot tesz közzé, félrevezeti a népet és a hadsereget.

– De hát éppen arról van szó, hogy ezt a nyilatkozatot nem a hadseregnek adták ki – heveskedett tovább Goncsarenko. Felállt az asztal mellől és nyugtalanul járkálni kezdett a szobában. – Ez csak diplomáciai játék.

– Hát a szigorú irányelv, amelyet nem a falusi tanácselnököknek, hanem nekünk, katonáknak adtak ki, hogy ne válaszoljunk a provokációra, az vajon ellentétben áll a TASZSZ közleményével? – hárította el Goncsarenko érvelését tompa hangon, minden szót külön-külön hangsúlyozva Tyetyoskin. – Hát miért nem riasztod a vadászrepülőidet, amikor Hitler gépei a területünk fölött röpködnek? – Gúnyos pillantást vetett Goncsarenkóra. – És te miért nem nyitsz tüzet a repülőgépekre, amikor átrepülnek az államhatáron? – nézett ugyanolyan gúnyosan Gracsevre.

– Ez az, amit nem tudok megérteni – sóhajtott fel halkan Gracsev, és őszinte, kérdő pillantással nézett Goncsarenkóra, de az csupán vont egyet a vállán.

– Majd én megmagyarázom. – Tyetyoskin is felállt az asztaltól, bal kezét nadrágzsebébe mélyesztette, jobbját zubbonya nyílásába dugta, s komoran, lehajtott fejjel beszélni kezdett. Hangja olyan volt, mintha utasításokat osztogatna. – A németek állandó feszültségben akarnak tartani bennünket, játszani akarnak az idegeinken, fel akarják őrölni az ellenállóképességünket. A felizgatott ember mindig könnyebben enged a provokációnak. Szükségük van rá, hogy provokáljanak bennünket.

– Miért? – szakította félbe Gracsev.

– Hogy határkonfliktust provokáljanak – felelte Tyetyoskin.

– A határkonfliktus háborút jelent! – vonta le a következtetést Gracsev.

Goncsarenko kiegészítette az alezredes gondolatát:

– S ha egyszer elhatározták, hogy háborúzni fognak velünk, akkor egyszerűen megtámadnak bennünket.

Szünet következett. Kint lebukott a nap, elhalványultak az égbolton fénylő színek, a dolgozószobára homály borult. Tyetyoskin odament a telefonasztalkához, és megnyomott egy csengőt. Az ajtó csendesen kinyílt, és belépett egy fiatalos képű hadnagy.

– Gyújtsa meg a villanyt, eressze le a redőnyt – parancsolta Tyetyoskin.

Gracsev és Goncsarenko cinkosan összekacsintott: lám, az újdonsült vezérőrnagy mennyire megjátssza magát. Mintha saját maga nem tudta volna felgyújtani a villanyt s leereszteni a redőnyt.

Megszólalt a telefon. Tyetyoskin fontoskodva vette föl a kagylót, majd hanyagul átnyújtotta Gracsevnek. A határőr-alakulat törzsfőnöke jelentkezett. Tyetyoskin és Goncsarenko azonnal észrevette, hogy valami nagyon komoly dolog történt. Gracsev végighallgatta a törzsfőnökét, majd nyugodt hangon utasításokat kezdett adni:

– Riadóztatni a mozgócsoportot. Egy szakasz Minyin századossal üljön gépkocsira, s azonnal induljon az ötödik őrsre. Két szakaszt tartson harckészültségben. Az egyes számú határszakasz parancsnokának: bocsássa Glebov rendelkezésére a tartalékot. Adja ki a parancsot valamennyi határszakasz parancsnoknak,

hogy a határőrsök személyi állományát helyezzék riadókészültségbe . . . – Rövid szünetet tartott, mint aki nehezen szánja rá magát a végső intézkedésre, de aztán kemény hangon mondta: – Megerősíteni a határőrizetet, a személyi állományt az erődökbe vezényelni. A művelet általános irányítását a mozgócsoport parancsnokára, Minyin századosra bízom. Magam rögtön indulok. Végeztem.

Letette a kagylót, és fölindultságát rosszul leplezve, röviden elmagyarázta, mi történt.

– Az ötödik őrs határszakaszán mintegy kétszáz főnyi ellenséges deszantegység kel át gumicsónakokkal a folyón. Az őrs felvette vele a harcot.

Tyetyoskin gyorsan a fél falat elborító térképhez lépett, s megkérdezte Gracsevtől, merre fekszik az ötödik őrs. Gracsev megmutatta, és azt kérdezte a helyőrség parancsnokától:

– Ha netán szükség lenne a maga segítségére, vezérőrnagy elvtárs, nincs a közelben valamilyen egysége?

– A dandár nyári táborban van – felelte a vezérőrnagy, majd parancsot adott a csengetésre belépő hadnagynak:

– Sürgősen kéretem a törzsfőnököt. – Aztán azt mondta Gracsevnek: – De hiszen a hadtestparancsnok engedélye nélkül nem vethetek be harckocsizókat.

– Akkor legalább riadókészültségbe kellene helyezni őket – jegyezte meg Goncsarenko ezredes. – Az egész dandár táborban van. Veszélyes dolog. Lesújtanak a levegőből, s volt dandár, nincs dandár.

– Vagy inkább nehéztüzérséggel lövik szét – tette hozzá Gracsev, majd ügyet sem vetve a harckocsidandár belépő törzsfőnökére, folytatta: – Az ötödik őrs taktikailag fontos pozíciót foglal el, a város jobbszárnyához vezető utat zárja el, vagyis a harapófogó egyik ágát. Jó volna ott állandó jelleggel harckocsikat tartani, legalább egy alegységet.

Tyetyoskin egy-két szóval elmagyarázta törzsfőnökének a helyzetet. A törzsfőnök és a vezérőrnagy között már régebben szó volt a dandár széttagolásáról. Akkor Tyetyoskin határozottan ellenezte törzsfőnökének javaslatát, hogy tagolják szét az alakulatot. Most azonban hajlani látszott alárendeltje érvelésére. Ismét odalépett a térképhez, és töprengve azt mondta:

– Ha egy zászlóaljat átirányítanánk, mondjuk ide... erdőszél, útkereszteződés... mit gondolsz, törzsfőnök?

– Most rögtön? Riadóval? – kérdezte a törzsfőnök.

– És ha valójában nincs szó semmilyen komoly összetűzésről, egyszerűen csak provokáció az egész, amelyre nem szabad válaszolnunk? – nézett a vezérőrnagy kérdő tekintettel Goncsarenkóra.

– Mi baj lehet abból? – kérdezett vissza az ezredes. – Nem történt semmi, gyakorolták egy kicsit a harci riadót. Csak javukra válik.

– Rendben, eldöntöttük! – zárta le a vitát határozott hangon Tyetyoskin, és kiadta az utasítást törzsfőnökének: – Irányítsa azonnal az első zászlóalj egyik századát ennek a ligetnek a körzetébe. Hogy is hívják... Na, aki tegnap jött meg Moszkvából...

– Tyitov főhadnagy – segítette ki a törzsfőnök.

– Úgy van, Tyitov századát.

Amíg a vezérőrnagy utasításokat osztogatott, Goncsarenko felhívta saját törzsét, közölte, hogy a határon harc folyik, és megparancsolta, hogy az egész repülős személyi állományt helyezzék riadókészültségbe. Tyetyoskin egy darabig a telefonbeszélgetést hallgatta, majd hangosan azt mondta Gracsevnek és a törzsfőnöknek:

– Vegyék figyelembe, hogy a harckocsiszázad az erdőszélen állomásozik, de semmilyen hadműveletben nem vehet részt. Erre a legszigorúbban figyelmeztetni kell Tyitovot. Csakis az én személyes utasításomra bocsátkozhat harcba.

– A tarackos ezrednek most zárótüzet kellene nyitnia a partra – jegyezte meg leverten Gracsev. – Nincs közöttünk semmilyen együttműködés, nincs igazi kapcsolat. Mindenki afféle részfejedelemként él a maga területén.

– Ami igaz, az igaz – hagyta rá Goncsarenko ezredes. – És ha ez már háború? Kinek kell akkor kézbe vennie az általános irányítást? Például most is.

– Ezt majd felsőbb utasítás dönti el – jegyezte meg elégedetlenül Tyetyoskin, aki már rég eldöntöttnek tekintette ezt a kérdést: ő itt a feljebbvaló, nyilvánvalóan neki kell irányíania a harci cselekményeket.

– Amíg mi itt ölbetett kézzel ülünk és a parancsra várunk,

addig a fasiszták felmorzsolják a határőrsöket, és máris a nyakunkon vannak – mondta Goncsarenko.

Gracsev felrezzent, föltette tányérsapkáját, tisztelgett. Tyetyoskin hivatalos hangon azt mondta:

– Kérem önt, alezredes elvtárs, harminc perc múlva tegyen részletes jelentést a helyzetről. Jelentenem kell a történteket a hadtestparancsnoknak.

– Igenis – válaszolta Gracsev. Az órájára nézett, és kiment a szobából.

4

A következőképpen történt a dolog.

A Szavinovval való éles összecsapás után Glebov folyton várta, hogy letartóztassák. Az a gondolat, hogy néha ártatlan embereket is letartóztatnak és elítélnek, korábban is mindannyiszor felötlött benne, valahányszor Akim Tyitovra vagy Aron Gercovicsra emlékezett. Ez a keserű, sérelmes, kellemetlen gondolat azonban csak futólag, rövid időre bukkant fel benne, majd észrevétlenül el is távozott. Most azonban, amikor a letartóztatás gondolata közvetlenül vele volt kapcsolatos, lármásan tört rá a lelkére, egyetlen órára sem hagyta nyugton. Gyanúba fogták Gracsev alezredest, azt az embert, akit ő, Jemeljan Glebov annyira tisztelt, s akit példaképének tekintett... Gondolkodóba esett ezen. Mit tud ő voltaképpen Gracsevről, a magánéletéről, mint a határőr-alakulat parancsnokáról? Jóformán semmit. Még a keresztnevét sem tudja. Hogyan kelhetett akkor ilyen határozottan a védelmére, hogyan állhatott egy olyan ember pártjára, akiről, lényegében véve, semmit sem tudott? Nem gyerekség ez?

„Lehet-e Gracsev a külföldi hírszerzés ügynöke, vagy egyszerűen a nép ellensége?" – tette fel magának a kérdést Jemeljan, és első ízben próbált meg eligazodni az országon belül folyó ádáz harc bonyolult, kusza szövevényében. Az ellenség két csoportra: külsőre és belsőre oszlott. Mellesleg szólva, kézenfekvő volt azt feltételezni, hogy a belső ellenség egyben a külső ellenség ügynöke is. Ez világos volt Glebov számára. Másvalami váltott ki belőle töprengést és kétségeket: Mit akar a belső ellenség, és hogyan kerülhetnek a nép ellenségei közé olyan emberek, akik vi-

tathatatlan érdemeket szereztek a forradalom és a szovjethatalom védelmében? Ezekre a kérdésekre nem talált választ Jemeljan. A kérdések pedig egymás után tólultak az agyába. Ellenség-e Gracsev alezredes vagy sem?... Felderítés és elhárítás régóta létezik, és létezni is fog, amíg a világ két ellenséges táborra oszlik. Hiszen a Snyityko nővéreket is leleplezte a kémelhárítás. Jemeljan eleinte álmában sem gondolta volna, hogy a szép Galja aktívan dolgozik egy külföldi hírszerző szervezetnek. Hiszen megbízott benne, hitt neki a mérnök őrnagy is, a fiatal repülőhadnagy is, Ivan Tyitov is, sőt maga Jemeljan Glebov is; mindannyian szerelmesek lettek belé, és sok mindenre készek voltak a lány kedvéért. Csak nem ugyanilyen vakon szerelmes felettesébe, Gracsev alezredesbe? Hiszen nem Szavinov találta ki a nép ellenségeit, a kémeket, a diverzánsokat és a terroristákat: Jemeljan a saját szemével látta őket: a Snyityko nővéreket, a Sidlowski fivéreket, s végül azt az embert, akinek Gracsev alezredest kellett volna meggyilkolnia. Nem ragadtatta-e el magát túlságosan, amikor Szavinovot a nép ellenségének nevezte?

S akkor eszébe jutott, hogy egyetlen szót sem mondott Gracsev alezredes védelmében, hanem csupán Szavinov személye és módszerei ellen tiltakozott. Még a pisztolyt is elő akarta rántani. Ez bizony felesleges volt – nem tudott uralkodni magán. Kellemetlen volt ezt beismernie. De Szavinov még erősebb szavakra is rászolgált volna, s ezért Jemeljan nem sajnálta, és nem bánta meg, hogy a nép ellenségének nevezte. Természetes reagálás volt ez az ő részéről: Szavinov a legsúlyosabb vádat vágta Glebov arcába. Ő semmiben sem érezte bűnösnek magát, s egyszerre csak, már engedtessék meg: a trockista Gercovics cinkosa, a pártból kizárt Tyitov fiának barátja, Gracsev bűntársa, akit valami nagyon komoly ügyben gyanúsítanak, s ezenkívül ő az az ember, aki értelmetlen lövöldözésre pocsékolja el a töltényeket. Vajon ez nem elégséges alap – legalábbis Szavinov számára – ahhoz, hogy letartóztassák?

Bizony, könnyen megeshet, hogy letartóztatják. Hideg verejték verte ki erre a gondolatra. Valamit tennie kellene a saját érdekében, be kellene bizonyítania vétlenségét és a szovjethatalom iránti odaadását, közölnie kellene valakivel, hogy a Szavinovhoz hasonló emberek nagy kárt okoznak a pártnak és az államnak. De kivel közölje? Gracsev alezredessel, akit magát is fenyegeti a le-

tartóztatás? Nem, Gracsev nem segíthet rajta. Levelet írjon Sztálinnak?

Ez látszott az egyedüli reális megoldásnak. Meg kell írnia a levélben, hogy Szavinov kegyetlen, cinikus, a velejéig hazug ember, visszaél a hatalmával és a párt iránta tanúsított bizalmával. Minél többet töprengett ezen, annál vészjóslóbbnak látta Szavinov alakját. Szavinov gyűlöletet és harci vágyat fakasztott Jemeljanban. Nem, ő nem adja meg olyan könnyen magát, harcolni fog Szavinov ellen, mindenütt, mindig, amíg csak él: a bíróságon, a börtönben. Hitt az igazságban és az igazságosságban. Igenis, van igazság, mert nem a Szavinovok irányítják a pártot és az országot. Glebov számára, mint egyébként sok-sok más szovjet ember számára is, Sztálin volt a legigazságosabb, legfelsőbb ítélőbíró. Gondolatban már fogalmazta is a levelet Sztálinnak, beszélgetett vele álmatlan éjszakáin, amikor csikorgó katonai vaságyán forgolódott, vagy miközben a határ menti figyelőösvényen lépkedett. Védelmet kért tőle Szavinov ellen . . .

Jemeljan közlékeny természetű ember volt, szerette volna megosztani valakivel gondolatait, kétségeit, szerette volna kiönteni valakinek lelke keserűségét és fájdalmát, de természetesen nem az első útjába akadó embernek, hanem valaki jó barátnak, akire legtitkoltabb gondolatát is rábízhatta, aki feltétlenül megérti, és nem érti félre őt.

Mindent elmesélhetett volna Ivan Tyitovnak, de hát hol lehet most ő, visszatért-e már vajon Moszkvából? S ha vissza is tért volna, a város messze van, Glebov nem távozhat el oda az őrsről felettesének engedélye nélkül, s Varennyikov százados semmilyen szín alatt nem fogja őt elengedni. Meg aztán Tyitov aligha található most a városban: a dandárt nyilván nyári táborba vezényelték.

Mahmud Muhtaszipov jó megfigyelőképességű ember volt, finoman és pontosan meg tudta ítélni az emberek hangulatát és lelkiállapotát. Mindent le tudott olvasni az emberek szeméből. Még aznap, amikor Szavinov az őrsön járt, a politikai tiszt felfigyelt rá, hogy valami történt Glebovval. Töprengő, szórakozott, ingerült lett, komor tekintettel járt-kelt, valahogy egész arca megnyúlt, lefogyott. Másnap Muhtaszipov borotválatlanul látta az őrsparancsnokot a laktanyaépületben: azelőtt sohasem fordult

elő ilyesmi. Este meghívta Glebovot a lakására, és kereken nekiszegezte a kérdést:

– Mi történt, Prokopovics?

Glebov nyílt tekintettel Muhtaszipov arcába, bizalmat keltő szemébe nézett.

– Hát valami kellemetlenség – mondta kényszeredett hangon.

– Szavinovval?

– Honnan tudod?

– Kitaláltam.

– Igen, Szavinovval. Összeakasztottuk a bajuszt.

– Miért?

– Megsértette egyik barátomat.

Jemeljan elmesélte Muhtaszipovnak Ivan Tyitov és apja történetét, s azt, hogy Szavinov bizalmatlan Tyitov főhadnaggyal szemben, és óva inti Glebovot, hogy vele barátkozzék. A Szavinovval történt összetűzés legfőbb és legkényesebb okát Glebov elhallgatta Muhtaszipov elől.

– Ez minden?

– Én azt mondtam, hogy hiszek és bízom Tyitovban, Szavinov meg ennek alapján az ördög tudja, mi mindennel kezdett gyanúsítani.

– Bizony, kockázatos dolog veszekedni vele – mondta őszintén Muhtaszipov.

Glebov nem kételkedett Muhtaszipov őszinteségében és becsületességében. Megértette, hogy a politikai tiszt együttérez vele, és a maga módján érthetőnek tartja az ő lelkiállapotát. Bensőséges hangon, mélyen a politikai tiszt szemébe nézve kezdett el beszélni:

– Mondd, Mahmud, miért nem hihetnek a gyerekek a szüleiknek, és a szülők a gyerekeiknek? Na, miért, mondd? Ivan Tyitov hisz az apjának, én meg hiszek Ivannak. Miért kell rejtegetnünk a gondolatainkat, miért kell egymás közt suttogva beszélgetnünk, miért kell mindig óvakodnunk, nehogy kihallgassanak bennünket és feljelentsenek Szavinovnál, nehogy kiforgassák a szavainkat és gondolatainkat?

Muhtaszipov hallgatott. Mit is tudott volna felelni erre? Jemeljan látta, érezte, hogy a politikai tiszt osztja az ő véleményét, és őszintén együttérez vele. Már ez az együttérzés is elegendő volt, hogy egy kissé megnyugodjék.

– Mondd, Mahmud, tévedhetnek-e az állambiztonsági szervek?

– Nincs joguk hozzá – felelte nyugodtan, de meggyőzően Muhtaszipov. – Érted, Prokopovics, sokba kerül az ő tévedésük. Emberéletbe kerül.

Eltelt még egy nap és még egy éjszaka, és Glebovot nem tartóztatták le, senki sem utazott az őrsre, s még Varennyikov százados sem kellemetlenkedett telefonálgatásaival. Éjjel, kinn a határon Jemeljan hallotta, amint pitypalattyolnak a fürjek, a folyón túl pedig aggasztóan dübörögnek a motorok, hosszan, erőlködve zúgnak, kivilágos kivirradatig. Önként adódott a kérdés: mit művelnek ezek az éjszakai sötétségben? Mi az, amit nem lehet csinálni nappal, az emberek szeme láttára. Napnál világosabb: harckocsik, gépkocsik vonulnak fel a határhoz.

Az éjszakai gondok elhomályosították, kiszorították a nappaliakat. Az éjszakai motorzúgás fokozatosan elfeledtette Glebovval Szavinovot. Minél jobban közeledett június 22. – az a nap, amelyet a legutóbb letartóztatott határsértő mondott –, annál fegyelmezettebb lett Jemeljan Glebov. Ki tudja, hányadszor kérdezte már magától: hogyan fog tevékenykedni az őrs nagyobb fasiszta erők támadásának esetén? A foglalkozások, a gyakorlatok, s végül a próbariadók, amelyeket végrehajtottak, még csak megközelítően sem adtak kielégítő választ Glebov kérdésére. Fontosnak tartotta a foglalkozásokat és a riadókat, amelyek maximálisan megközelítik a valóságos harchelyzetet, s már néhány napja dédelgette magában egy olyan riadógyakorlat tervét, amelyről senki sem tudott volna előzőleg az őrsnél: általános riadót tervezett. Végül úgy határozott, hogy végrehajtja tervét. Felhasználta az alkalmat, hogy a hadsereg felderítő csoportjától egy hadnagy érkezett szolgálatot teljesíteni a határőrs megfigyelőállására, akit Glebov beavathatott tervébe.

A híradó hadnagynak aprócska megbízatást kellett teljesítenie: huszonegy óra harminc perckor, amikor a határőrőrszem szolgálata letelik a magasfigyelőn, a hadnagy közli az őrs ügyeletesével vagy Muhtaszipovval, hogy a jobbszárnyon egy deszantegység kel át felfújható gumicsónakkal a folyón. Glebov ezalatt járőrben lesz a jobbszárnyon.

Glebov Jefremovval indult a jobbszárnyra. A járőrre vonatkozó előírás szerint két éles töltésű kézigránátot vettek maguk-

hoz, de azonkívül még vaktöltényekkel is megtömték a zsebüket, ami gyanút ébresztett Jefremovban: a hadnagy titokban forral valamit.

Még nem bukott le a nap, amikor a sűrű nyírfaligetbe értek, amely egészen a folyóig húzódott. Találkoztak a figyelőjárőrrel. A járőrparancsnok jelentette, hogy a terepszakaszon minden nyugodt.

Glebov huncutul kacsintva azt mondta:

– Majd mindjárt megzavarjuk ezt a nyugalmat. De maguk ne törődjenek se a lövöldözéssel, se a gránátrobbanással, nem tartozik magukra. Folytassák a szolgálatot, háromszorozzák meg az éberséget. Világos?

– Világos, hadnagy elvtárs.

Jefremov ekkor értette még, minek is hoztak magukkal annyi vaktöltényt.

Nehéz volna megmondani, hogyan történhetett meg Glebovval olyasmi, ami sem azelőtt, sem azután nem fordult elő vele. Lehetséges, hogy nyomott hangulata okozta, amelyet Szavinovval történt összetűzése idézett elő. Akármi volt is azonban az oka, tény, hogy durva, és megbocsáthatatlan mulasztást követett el: nem értesítette a szomszédait és a határszakasz parancsnokát, hogy ezen az éjszakán az őrs körzetében lövöldözéssel és gránátrobbantással egybekötött gyakorlatot hajtanak végre. Glebov egyszerűen elfelejtett szólni a szomszédainak és felettesének: ne nyugtalankodjatok, gyakorlatról van szó.

Huszonegy óra harminc perckor, amikor az árnyak végleg elterültek a földön, amikor az ég nyugati fele még forrón lángolt, keleti fele pedig már magára akasztotta a hold sápadt roncsát, Glebov és Jefremov a jobbszárnyon levő parti ligetben megbújva, lövöldözni kezdtek a vaktöltényekkel. Aztán kézigránát robbanása verte fel az est csendjét. Gyemjan Poltorosapka törzsőrmester e pillanatban a lóistállóból a laktanya épülete felé tartott. Amint meghallotta a lövöldözést és a kézigránát robbanását, harsányan bekiáltott az iroda nyitott ablakán:

– Ügyeletes! A riadócsoportot fegyverbe! Őrszem, kerítse elő a politikai tisztet!

De Muhtaszipovot nem kellett előkeríteni: magától is rohant az őrsre, amint meghallotta a robbanást. A magasfigyelő felől a híradó hadnagy jött szembe vele, aki színlelt izgalommal közölte

mindazt, amire megkérte őt Glebov: egy ellenséges deszantegység gumicsónakokon közeledik a parthoz a bokrok körzetében.

Muhtaszipov nem tölthette az időt azzal, hogy felmásszon a magasfigyelőbe, és saját szemével lássa ezeket a csónakokat, amelyek már egyébként is megközelíthették a partot, és eltakarhatták őket a fák. Tudta, hogy az őrsparancsnok éppen ott tartózkodik, ahol partra száll a deszantegység, és – a hangokból ítélve – felvette velük a harcot. A lövöldözés nem csitult, ismét kézigránát robbanása hallatszott, következésképpen a politikai helyettes vállára nehezedett a további műveletek irányításáért minden felelősség. Fegyverbe állította az őrsöt, a törzsőrmester vezetésével Glebov segítségére küldte a riadócsoportot, s amíg a határőrrajok a harcszabályzat szerint tüzelőállást foglaltak el, jelentette Varennyikov századosnak, hogy a jobbszárnyon ellenséges deszantegység szállt partra, a határőrök egy csoportja, az őrsparancsnok vezetésével, felvette a harcot az ellenséggel.

A harcosok elfoglalták helyüket a lőréseknél, és várták az ellenség támadását. De senki sem támadott. Csak a jobbszárnyon folytatódott a lövöldözés. Muhtaszipov idegeskedett: nem volt meggyőződve róla, hogy helyesen határozott. Az őrs fő erői, a politikai vezetővel az élen, elrejtőztek a föld-fa erődökben, tétlenkednek, míg az őrsparancsnok vezette nyolc főnyi csoport véres, egyenlőtlen harcot folytat. Varennyikov hisztérikusan kiabált a telefonba, helyzetjelentést követelt, de Muhtaszipov maga sem tudta, mi a helyzet. Végül észbe kapott a politikai tiszt, és lovas összekötőt küldött a lövöldözés színhelyére.

Nem sokáig tartott a „harc", de ennyi idő is éppen elegendő volt ahhoz, hogy a határőr-alakulat valamennyi őrsét riadóztassák. A gyors lefolyású „csata" véget ért, mielőtt Glebov hadnagy segítségére megérkezett volna a tartalék őrs és a mozgócsoport kivezényelt szakasza, mielőtt Tyitov főhadnagy harckocsizó százada az ötödik őrs körzetébe érhetett volna.

A mozgócsoport parancsnokával, Minyin századossal – a jóindulatú „bácsikával", ahogyan a határőr-alakulatnál nevezték – azonnal beszélt Glebov, és megértette, hogy olyan bajt zúdított saját fejére, amelyből aligha fog simán kievickélni.

– Az egész főnökséget talpra ugrasztottad, a legmagasabb vezetőségig. Lehet, hogy Moszkvát is értesítették – mondta együttérzően Minyin, akit Jemeljan még a finnországi frontról ismert.

– Nem szeretnék a helyedben lenni, de különösebben ne búsulj: a főnökség kegyes is tud lenni. Nyilván tekintetbe veszik majd fiatal korodat. De megbüntetni megbüntetnek, erre légy készen.

– Mindig készen – válaszolta keserű mosollyal Glebov.

Amikor Tyetyoskin vezérőrnagynak jelentették, hogy nem igazi riadó volt, nem tudta visszatartani dühkitörését, azt kiabálta:

– Ez nyilvánvaló provokáció! Határkonfliktust provokáltatnak velünk!... Nem határőr-alakulat ez, hanem trehány disznók gyülekezete! Semmi fegyelem, merő lazaság!... Nem katonai alakulat, hanem jótékonysági intézmény!...

Miután szidalmainak teljes készletét kimerítette, elgondolkodott azon a kérdésen, hogy s mint legyen Tyitov századával: visszavezényeljék-e a dandár táborába, vagy pedig otthagyják az ötödik őrs körzetében, és odairányítsák, külön táborba, az egész zászlóaljat? Meghallgatta a törzsfőnökének véleményét, és az utóbbi változat mellett döntött: a zászlóaljat egész nyárra átdobják az ötödik őrs körzetébe.

Glebov sorsáról kezdetben nagyon szigorúan döntöttek. „Hadbíróság elé!" – így hangzott Tyetyoskin vezérőrnagy véleménye. „Lefokozni" – mondta Sibeko, a határőr-alakulat törzsének főnöke és Babkin, a politikai osztály vezetője. „Miért?" – kérdezte Gracsev. – „Miért ilyen kegyetlenül? Nem lehet heveskedni, amikor egy ember sorsáról határozunk. Nyugodtan meg kell gondolni a dolgot. Glebov hadnagy egyfelől megbocsáthatatlan könnyelműséget követett el. Nem is értem, hogyan lőhetett ilyen bakot ez a nagyon tehetséges parancsnok. Másfelől nem bánom, hogy így történt: mindnyájunkat felrázott, ellenőrizte a harckészültségünket. Az egész helyőrséget riasztotta, és nyomban kiütközött minden gyenge pontunk, felkészületlenségünk."

„Tyetyoskin vezérőrnagy villámot és mennykövet szórt, de mégis úgy határozott, hogy széttagolja a dandárát. Hát így állunk. Ennek a Glebovnak köszönetet kellene mondanunk, ehelyett kénytelenek vagyunk megbüntetni. Eh, Glebov, Glebov, te fenegyerek..." – sóhajtott Gracsev, és utasította a törzsfőnököt, hogy szövegezze meg a parancsot. Glebov hadnagy büntetése: tíz nap szobafogság.

Megszólalt a telefon. Tyetyoskin vezérőrnagy sürgősen magához kérette Gracsev alezredest.

Gracsev kellemetlen beszélgetésre számított az ötödik őrs riadójával kapcsolatban.

Tyetyoskin nem volt egyedül a szobában: a térkép mellett egy alacsony termetű, sovány, figyelmes tekintetű harckocsizó vezérőrnagy állt, az ablaknál pedig Goncsarenko ezredes. Tyetyoskin a telefonasztalka mellett álldogált, s amint Gracsev belépett, szemével az ismeretlen tábornok felé vágott. Gracsev megértette, és szabatosan bemutatkozott:

– A határőr-alakulat parancsnoka, Gracsev alezredes!

– Erőt, egészséget, Gracsev elvtárs – nyújtotta oda apró, de erős kezét a tábornok. – Ismerkedjünk meg: nevem Jakubec-Jakubcsik, a vezérkar képviselője vagyok. Maga rendezett a helyőrségnek harckészültség-ellenőrzést?

– Az ötödik őrs parancsnoka, Glebov hadnagy – felelte Gracsev, és nyílt, egyenes tekintettel nézett a tábornok szemébe.

– Nos hát, köszönetet kell mondani a hadnagynak. Hogy is mondta? Glebov? Olvastam valamilyen Glebov cikkét az ellenség hátában működő felderítő csoportok tevékenységéről.

– Ő írta, tábornok elvtárs, a mi Glebovunk – közölte örvendezve Gracsev.

– Nos hát, dicséretes – mondta Jakubec-Jakubcsik. Odalépett a tárgyalóasztalhoz, és gyors mozdulattal hellyel kínálta a jelenlevőket. – Foglaljanak helyet, elvtársak.

Tyetyoskin, Goncsarenko és Gracsev leültek, Jakubec–Jakubcsik állva maradt. Figyelmes, fürkésző és némileg izgatott tekintettel végignézett a jelenlevőkön, aztán a csukott ajtóra pillantva azt mondta:

– Szeretném megismertetni önöket, elvtársak, Moszkva titkos utasításaival. Szó szerint közlöm a szöveget. – Semmilyen papírt nem vett elő, emlékezetből mondta, lassan, szünetekkel tagolva, halkan –: „Ez év június huszonkettedikén-huszonharmadikán lehetséges a németek meglepetésszerű támadása. Csapataink feladata, hogy ne válaszoljanak semmiféle provokációs cselekményre, amely bonyodalmakat idézhetne elő. Egyidejűleg álljanak teljes harci készültségben, hogy fogadhassák a németek meglepetésszerű támadását." Pont. Ez, elvtársak, a központ utasítása. Van kérdésük?

– Megengedi, tábornok elvtárs? – Gracsev felállt. Jakubec-

Jakubcsik bólintott. – Közölhetem-e ezt legközelebbi munkatársaimmal és az alegységek parancsnokaival?

– Nem, nem közölheti – válaszolta a vezérkar képviselője. – De nincs is rá szükség. Helyezze riadókészültségbe a csapatait, az utasításra való hivatkozás nélkül. Végtére is minden parancsnok elsőrendű kötelessége, hogy gondoskodjék a neki alárendelt egységek harckészültségéről. Különösen itt, a határon. Éberség és megint éberség, ezt kívánjuk maguktól. Világos?

– Minden világos, készenlétben kell állnunk – mondta Goncsarenko alezredes, és kihúzta magát.

– Ha nincs több kérdés, nem tartóztatom tovább magukat, elvtársak – mondta változatlan szigorúsággal, hivatalos hangon Jakubec-Jakubcsik.

Gracsev a helyőrségparancsnok előszobájából felhívta saját törzsfőnökét:

– Visszavonni a Glebov büntetéséről szóló parancsot... Igen, végleg.

5

Gracsev a vezérkar képviselőjével folytatott beszélgetés után közölte Sibekóval és a politikai osztály vezetőjével, hogy a Glebov rendezte, legutóbbi riadó számos hiányosságot tárt fel az alakulat váratlan támadás esetére való felkészültségében. A harcosok nem szokták meg amúgy igazából, „lakva", a föld-fa erődöket. Márpedig hozzá kell szoktatni a határőröket a tüzelőállásokhoz, ezért ő, Gracsev alezredes szükségesnek tartja, hogy a határőrsök katonái néhány éjszakát ne a körletben, hanem a kiserődökben töltsenek. Az első két ilyen éjszaka legyen a június 21-ről 22-re és a 22-ről 23-ra virradó éjszaka.

– Nem lesz ez rossz hatással a szolgálatra? – kérdezte Sibeko. – Az erődökben nem tudják jól kialudni magukat a harcosok.

– Mi, Sibeko elvtárs, nem nevelőintézetet tartunk a határon jó házból való úrilányok számára, hanem katonai alegységeket, harcképes határőrsöket, amelyeknek alkalmasaknak kell lenniök arra, hogy bármilyen körülmények között teljesítsék katonai szol-

gálatukat – szakította félbe szokatlan élességgel Gracsev, értésére adva, hogy erről a kérdésről nem hajlandó vitatkozni.

Ám, Babkin zászlóaljkomisszár, aki ironikusan fogadta a Gracsev életére törő határsértő közlését, úgy vélte, hogy a határőr-alakulat parancsnokát ezúttal elhagyta szokott higgadtsága és hidegvére. Babkin megszokta, hogy amit a „felsőbbség" írt, vagy mondott, azt gondolkodás nélkül végre kell hajtani. Ezekben a napokban teljesen a TASZSZ 1941. június 14-i, ismert közleményének hatása alatt állt. Ezért aztán a határőr-alakulat parancsnokának intézkedését úgy fogta fel, mint a félelem diktálta pánik megnyilvánulását.

– Csak nehogy tévesen értelmezzék ezt a döntést a harcosok – jegyezte meg komoran és gondterhelten. – Egészségtelen beszélgetések kezdődnek majd, azt fogják kérdezgetni, vajon hogyan egyeztethető össze ez a lépés a TASZSZ nyilatkozatával, és így tovább.

De Gracsev hajthatatlannak mutatkozott:

– A TASZSZ nyilatkozata, Babkin elvtárs, amennyire én emlékszem rá, nem teszi feleslegessé, hogy a harckészültség és az éberség kérdéseivel foglalkozzunk. Készen kell állnunk bármilyen váratlan eseményre.

– Ez mind érthető, alezredes elvtárs – vitatkozott tovább Babkin. – Csak hát a városban helytelen beszélgetések folynak a tisztek feleségei között, s néhányan arra készülődnek, hogy keletre utazzanak. Nehogy olajat öntsünk a tűzre. Ha kitör a pánik, bennünket vonnak felelősségre.

– Aki el akar utazni, hadd utazzék, nem szabad visszatartani. Csak minden pánik nélkül. – Gracsev felállt, és fejére tette a sapkáját. – Végigjárom a határszakasz-parancsnokságokat.

– És az erődben való éjszakázással kapcsolatban mi legyen: parancsot írjak? – érdeklődött Sibeko.

– Majd én személyesen intézkedem.

Gracsev aznap – június 20-a volt, péntek – az első és a második határszakasz-parancsnokságra látogatott el. A parancsnokokkal ugyanabban a szellemben beszélgetett, mint Sibekóval és Babkinnal. Útközben benézett az ötödik őrsre. Glebovval hangsúlyozottan ridegen és szigorúan tárgyalt. A riadóval kapcsolatban semmiféle magyarázatot nem követelt tőle, de négyszemközt megjegyezte:

– A maga cselekedete, hadnagy, a legszigorúbb büntetést érdemli.

– Kész vagyok rá, alezredes elvtárs – mondta Glebov halkan, alig forgó nyelvvel, pipacsvörösen, de teljesen őszintén.

– Kész – mosolyodott el kesernyésen Gracsev. – Mire kész? Arra, hogy a vádlottak padjára üljön, hogy levágja a zubbonyáról a hadnagyi rangjelzést? Erre kész?

– Mindenre, alezredes elvtárs – préselte ki magából alig hallhatóan a szavakat Glebov. Cingáran, soványan, védtelenül állt felettese előtt, mint a kisfiú, aki követ dobott a rárohanó kutyára, de véletlenül az ablakot találta el.

– Szeretném, ha ebből a kellemetlen históriából egész életre szóló tanulságot vonna le a maga számára.

– Igenis.

– Bizony, egész életre szólót. Ami pedig a büntetést illeti, majd a határszakasz parancsnokától kapja meg. Az ő hatásköre elegendő hozzá.

„Legfeljebb öt nap szobafogság – idézte fel gyorsan emlékezetében Glebov a határszakasz parancsnokának fegyelmi jogkörére vonatkozó ismereteit.

– Most pedig figyeljen ide – folytatta Gracsev egészen más, hivatalos hangnemben. – A maguk hátában, az őrs körzetében, egy harckocsi-zászlóalj táborozik. Tud róla? Jól van. Lépjen velük kapcsolatba, állapodjék meg az együttműködés mikéntjében a komolyabb bonyodalmak esetére.

– Igenis, alezredes elvtárs! – nyerte vissza hirtelen normális, bár izgatott hangját Glebov, és olyan gyermeki odaadással és hálával nézett Gracsevre, hogy az nem tudta visszatartani mosolyát. S búcsúzóul kezet nyújtva, így szólt:

– Bízom benned, hadnagy.

Ez estefelé történt, s Glebov úgy határozott, hogy csak másnap látogat el a harckocsizókhoz.

A második harckocsi-zászlóalj Knyazsici községtől öt kilométerre, egy nyírfaligetben ütött tábort. Ivan Tyitov századának a riadó miatt ide érkezett harcosai már felállították saját sátraikat, megtisztították a sátrak közti ösvényeket, behintették homokkal, s most már, amíg a másik két század harcosai „lakónegyedük" csinosításával foglalkoztak, Tyitov harckocsizói őrszolgálatot teljesítettek.

Glebov nem számított rá, hogy Tyitovval fog találkozni. A zászlóaljparancsnoknál nem sokáig időzött, alig egy órát; a harckocsizó százados érdeklődött a határon kialakult helyzet iránt, nagy figyelemmel hallgatta végig Glebov tájékoztatását, kikérdezte a részletekről, érezni lehetett, hogy tisztelettel és rokonszenvvel tekint a határőrs parancsnokára. Búcsúzáskor Glebov szóba hozta Tyitovot.

– Itt van – felelte a százados, és kérdően tekintett Glebovra: – Ismerősök?

– Földiek vagyunk és gyerekkori jó barátok.

Alighogy kimondta ezeket a szavakat, a zászlóaljparancsnok máris odakiáltott a küldöncének:

– Tyitov főhadnagyot kéretem!

Fél óra múlva pedig, a zászlóaljparancsnok engedélyével, Tyitov elkísérte egy darabon Glebovot. Sok mindenről kellett beszélgetniük, sok-sok mesélnivalójuk volt egymásnak. Egy éve se volt még, hogy a Snyityko nővérek letartóztatása után elváltak egymástól, ám ez az idő mindkettejük számára eseménydús hónapokat jelentett.

A tábortól fűvel benőtt, ritkán járt, mély keréknyomoktól szabdalt kocsiút vezetett kanyarogva Knyazsicibe, az út mentén pedig jól kitaposott, sima gyalogösvény haladt. Glebov és Tyitov lassan lépegettek, mögöttük illendő távolságra, lustán himbálózva szunyókált a nyeregben az őrsparancsnok lovásza. Szélvész szabadon, „önállóan" követte őket. Hol elmaradt a lovásztól, hol utána iramodott, vígan rázta sörényes fejét, farkának csapdosásával védekezett a bögölyök hada ellen.

Ivan Tyitov levette a tányérsapkáját, kigombolta ingzubbonyát, és mesélni kezdett:

– Úton Moszkvába, hazaugrottam Mikitovicsibe. Úgy terveztük, hogy először megtartjuk a lakodalmat Moszkvában, a menyasszony családjánál. Aztán, ahogy illik, visszafelé benézünk Mikitovicsibe, mulatunk egy kicsit az én rokonságommal is. Mindent szépen elterveztünk. Moszkvában, természetesen, vártak bennünket. Olja éppen az utolsó vizsgáját tette le a tanítóképzőben. Záróünnepségük, búcsúestjük volt, diplomakiosztás, egyebek. Apámmal együtt érkeztem. Összeismertettem őket. Olja szülei derék, egyszerű emberek: az apja gyári rendész, az anyja takarítónő egy moziban. A nővére már férjnél van, az öccse iskolás.

Derék legényke. Szerény lagzi volt, átüldögéltük az estét, vigadtunk. Kevés vendéget hívtak, de mindenki barátságos volt, és az egész, érted, Melka, olyan bensőséges, jóleső, kellemes volt. Másnap Oljával bejártuk egész Moszkvát. Mennyi mindent láttunk! Voltunk a mauzóleumban, a Gorkij-parkban, sétáltunk a Moszkva folyó partján, aztán egyszer csak a Tretyakov-képtárban találtuk magunkat. Ilyen nap csak egyszer van az ember életében. El sem tudod képzelni, milyen volt. Majd ha szerelmes leszel, és megnősülsz, akkor megérted.

Jemeljan megértette barátja örömét. Tudott örülni mások boldogságának. De miközben Ivan elbeszélését hallgatta, máson járt az esze: anyjára gondolt, akiről Ivan, kellemes emlékeibe merülve, mindeddig semmit sem mondott. Jemeljan megbocsátotta barátjának ezt a figyelmetlenséget, de az első szünetet kihasználva, mégis megkérdezte tőle:

– Hogy van anyám? Voltál nála?

– Bocsáss meg, a másik végéről kezdtem a mesélést. Találkoztam vele és átadtam az üdvözletedet. Ahogy megérkeztem, rögtön átjött hozzánk. Éjjel-nappal vár téged. Rettentően szeretne már látni. Milyen lehet, azt mondja, az én sasom? Már valósággal kinéztem a két szememet. Folyton csak az ablak mellett ülök és az utat nézem. Így mondta.

– Hát az egészsége? Nem betegeskedik? – kérdezte felindultan Jemeljan.

– Megöregedett. És valahogy, tudod ... összetört. Hisz gondoltam én rá, hogy visszafelé, amikor Oljával együtt jövünk Moszkvából, benézek hozzá. De hát minden másképpen történt ...

– Hogyhogy? – Jemeljan megállt, és várakozóan nézett Ivanra.

– Hát az történt, hogy az esküvő után másnap táviratot kaptam, hogy azonnal utazzam vissza az alakulathoz. Úgy határoztunk, hogy nem nézünk be Mikitovicsibe a rokonsághoz, hanem egyenest ideutazunk. De ez sem ment olyan egyszerűen. Tudod, kivel találkoztunk a Tretyakov-képtárban? Igaz, nem tudhatod, nem ismered. Van egy harckocsizó tábornok, Dmitrij Mironics Jakubec-Jakubcsik. A harmincas években katonai attasé volt külföldön. Aztán letartóztatták. Nem sokáig ült, talán egy évig. Kivizsgálták az ügyét, meggyőződtek róla, hogy teljesen ártatlan, visszaadták neki az ezredesi rendfokozatot, és az iskolánkba vezényelték a harcászat előadójának. Okos, tehetséges, csodálatos

ember, a hallgatók kedvence lett. Valósággal istenítettük. Részt vett a polgárháborúban, ezredparancsnok volt a Második Lovashadseregben. Vörös Zászló Renddel tüntették ki. A Haszan-tónál lezajlott események után hirtelen visszahívták az iskolából, és Mongóliába küldték. Ott részt vett a Halhin-Golnál folytatott harcokban. Aztán a finnországi fronton volt. Nem sietsz nagyon?

– Nem, nem, meséld csak – mondta megélénkülten Jemeljan, aki várta, hogy valami fontos következzék barátja elbeszélésében.

– Üljünk le egy kicsit a tisztáson, vagy inkább a nyírfák alá, az erdőszélen? – Ivan mély tűzű, fekete szemével előbb a hőségtől alélt, messzi égboltra pillantott, majd a legközelebb eső nyírfaligetre. – Micsoda nap! Gyönyörű!

– Gyerünk – hagyta rá Jemeljan, és szintén a nyírfaligetre nézett. – Tudod, mire emlékeztetnek engem a nyírfák? Az almásderes lovakra. Emlékszel, Novikovéknak volt egy pár almásderesük... Zöld, gubancos, földig érő sörényük volt...

– Ábrándkergető vagy te, Melka. Ilyen voltál mindig, ilyen is maradsz: lódító, nagyotmondó.

– Szeretem a napkeltét meg a naplementét nézni – mondta Jemeljan. – Mindig gyönyörködtet. És tudod, miért? Mert soha sem ismétlődik. Gyakran szeretnék festő lenni, hogy megörökítsem azt, ami az életben csak egyetlenegyszer fordul elő, és soha többé nem ismétlődik meg.

A nyírfák tövében leheveredtek a fűre. Ivan levette a csizmáját, felállt, járt egy kicsit mezitláb, és hangos szavakba öntötte gyönyörűségét:

– Milyen kellemes, az ördög vinné el!

Jemeljan a hátán feküdt. Kedve támadt elszakadni mindenfajta gondolattól, gondtól, aggodalomtól, és csak egyszerűen feküdni így a sűrű, puha fűben a nyírfák lombjai alatt, bámulni a kényelmes, lusta felhőket, beszívni a virágok mámorító illatát, hallgatni a madárdalt és ábrándozgatni. Ábrándozgatni arról, hogy majd Moszkvába utazik a katonai akadémiára, ott találkozik a világ legszebb, legokosabb, leggyengédebb lányával. Lehet, hogy Zsenya Tyitova lesz az, lehet...

– Meséld tovább – kérte.

– Szóval találkoztunk Jakubec-Jakubcsikkal a Tretyakov-képtárban. A *Rettegett Iván megöli fiát* című kép mellett. Megismert, és mintha örült volna a találkozásnak. Én meg, mondanom

sem kell, végtelenül örültem neki. Bemutattam neki Olját, ahogy illik, mondtam, hogy tegnap házasodtunk össze. Gratulált, és meghívott magához egyik estére teázni. Meghagyta a telefonszámát, megállapodtunk, hogy másnap este elmegyünk hozzá. Fáradtan értünk haza. És akkor egyszerre csak: távirat, sürgősen jelentkezni az alakulatnál. Nesze neked. Leesett az állam a csodálkozástól: minden tervem összeomlott. Nyomban egy sereg kérdés rohant meg: miért ilyen sürgős, mi történhetett? Lehet, hogy átdobják valahová a dandárt, vagy engem helyeznek át máshová? Mindenféle eshetőség, feltételezés megfordult a fejemben. És mi legyen Oljával, magammal vigyem, vagy megvárjuk, amíg minden tisztázódik? Apám azt tanácsolta, hogy maradjak még néhány napig, mégiscsak be kellene nézni Mikitovicsibe, bemutatni az asszonyt. Azt mondja, nem lesz abból semmi baj. Én meg, természetesen, kategorikusan elutasítottam minden érvet, ha egyszer azt mondták, hogy „sürgősen", akkor az azt jelenti, hogy azonnal. Katonaemberek vagyunk. Még aznap este felhívtam Jakubec-Jakubcsikot. Elmondtam, mi történt, táviratot kaptam. Ő pedig azt mondta: „Tudom, gyere csak el most mindjárt hozzám, majd megbeszéljük." Egyedül mentem el. Kedvesen, melegen fogadott, mintha a fia lennék. Kedves ember. Kikérdezett a szolgálatról, a kiképzésről. Kiderült, hogy nemcsak a németek taktikáját ismerjük gyatrán, hanem a német csapatok technikai felkészültségét, harcképességét is. Elmondta, hogy a német erős ellenség, a mi parancsnoki káderein pedig, különösen a középső parancsnoki állomány, lebecsülik őket. Sokat beszélt a németekről, a harckocsijaikról. Nagyon nyugtalan volt. S ami fő, azt tanácsolta, hogy ne vigyem magammal a feleségemet, várjak vele őszig. Bizalmasan közölte, hogy a nyugati határon feszült a helyzet. Egyszóval, értésemre adta, hogy puskaporos a levegő. Hát egyedül utaztam vissza az alakulathoz. Még Mikitovicsibe se néztem be. Úgy látszik, komolyra fordult a dolog.

– Bonyolult a helyzet, Vanya – mondta Jemeljan. – Elmondhatom neked, csak ne kürtöld világgá, hogy mától kezdve három teljes napon keresztül a tüzelőállásokban tartjuk az őrsöt. Elfogtunk egy alakot, a túlsó oldalról jött, azt közölte, hogy huszonkettedikén kezdődik a háború. Hitler megtámad bennünket.

– Hát így állunk? – képedt el Tyitov, és gondterhelten kezdte

lábára cibálni a csizmáját. – Látom én, hogy a zászlóaljparancsnokunk is tud valamit, mindenféle meglepetésre célozgat.

– A határsértő, természetesen, hazudhatott is. De sok-sok egyéb tény is arra vall, hogy Hitler forral valamit ellenünk.

Tyitov erőlködve felhúzta csizmáját, felállt, töprengésbe mélyedt. Aztán közvetlen közelről, játékos-hetyke madárhangot hallott, amely mintha azt kérdezte volna „Kicsoda-kicsoda?". Nevetve mondta:

– Hallod? Kenderike évődik velünk.

Jemeljan felkönyökölt és a nyírfára nézett.

– Ott van, az a rózsaszín mellű. A pirókra hasonlít, csak kisebb.

A madárka még vagy háromszor megkérdezte: „Kicsoda-kicsoda?" – majd elröppent a fák sűrűjébe.

Ivan letépett néhány szál virágot, amelyek itt valósággal elborították a jókora tisztást: gyöngyvirágot, oroszlánszáját, vadszegfűt, korai kamillát és az első búzavirágokat a liget mellett hullámzó rozstábla szélén. Elégedetten gyönyörködve a csokorban, azt kérdezte Jemeljantól:

– Mit szólsz hozzá? Csinos?

– Elhervadna Moszkváig – felelte Jemeljan.

– Sajnos. De hát én magam is szeretem a virágot. Nálunk otthon tavasztól őszig virágcsokor áll az asztalon. Emlékszel?

– Én leginkább száron szeretem a virágot. Virágzó rétet vagy tisztást látni, fűvel, méhecskékkel, nincs annál szebb a világon . . . De múlik az idő – mondta az órájára nézve.

Ivan megértette, és azt mondta:

– Hát akkor, gyerünk, nem üdülőhelyen vagyunk. Elkísérlek a faluig.

– Igen, jól érzi magát ilyenkor az ember – folytatta az előbbi témát Jemeljan. – A hónapok közül a júniust szeretem a legjobban.

– Mindegyik szép a maga módján.

– Nem, nincs igazad. Inkább mindenkinek megvan a maga kedvenc hónapja. Puskin például az őszt szerette. Én viszont nem szeretem: szomorkás idő, megfájdítja az ember szívét. Temetőre hasonlít. – Könnyedén talpra ugrott, rántott egyet az ingzubbonya alján, megigazította a derékszíját, és mintegy vallomásképpen, azt mondta: – Őszintén bevallom neked, nem nagyon

szeretem a katonai szolgálatot. Nem is hiszed. Ha nem volna a határ romantikája, nem választottam volna hivatásomul a katonaéletet.

– Mellesleg – jutott eszébe Tyitovnak –, hogy végződött az a história a riadóval? Rengeteget beszéltek róla nálunk: valamilyen Jemelka hét határra szóló pánikot keltett. Rögtön kitaláltam, hogy te voltál.

– Egyelőre semmi. Öt napra számítok . . .

Megint kimentek a kocsiútra. Hallgattak. Aztán Jemeljan megkérdezte:

– Hát a juharfánk megvan-e még, amit apám a születésem napján ültetett?

– Susog, lombosodik, nyugtalankodik. Hozzád hasonlít. És a gyümölcsfák hogy megnőttek!

– Azokat anyámmal kettesben ültettük. Emlékszel?

Ivan nem válaszolt. Valahová maga elé meredve, másról kezdett el beszélni:

– Apám mesélt a te apádról: izgő-mozgó, nyughatatlan, becsületes ember volt. Az igazságért kész volt az életét is feláldozni.

– Fel is áldozta – szólalt meg halkan Jemeljan. – Én nem emlékszem rá, elképzelni sem tudom, milyen lehetett. Furcsa dolog ez és fájdalmas. Fiatal volt, alig kezdett élni, ábrándozni, terveket szőni, és egyszerre csak egy lövés . . . Orvlövés a sarok mögül, hátulról. Amikor kicsi voltam, nagyon hiányzott az apám. Menynyire irigyeltelek téged! Sajgott a szívem a vágyakozástól, hogy simogassanak, becézzenek. Az anyám, természetesen, mindig jó volt hozzám, de valahogy másfajta, férfisimogatásra vágytam.

– Amikor eltemették – mondta Ivan – az én apám mondott beszédet a temetőben. Karjára vett téged, és arról beszélt, hogy Prokop Glebov ügye halhatatlan, mert elhintette az új élet magvait. Magasan a nép fölé emelt téged, és azt mondta: „Itt van a jövendő magva! Mi élni fogunk a gyerekeinkben és az unokáinkban, az ő tetteikben, és semmilyen golyó meg bomba nem képes kiirtani bennünket, mert mi halhatatlanok vagyunk."

Jemeljan megpróbálta maga elé képzelni ezt a képet: felzaklatta, büszke kötelességérzést ébresztett benne. Akim Filippovicsra gondolt, de valahogyan hirtelen a lánya jutott eszébe:

– Az ám, hiszen te egy szót sem szóltál még Zsenyáról. Átadtad az üdvözletemet?

– Őt még csak nem is láttam. Még nem utazott haza a nyári szünidőre. Gyakorlat van náluk vagy micsoda. De van egy fényképem róla, azt odaadom neked. Majd eljössz érte. Egyébként, láttam Frida Gercovicsot.

– Mit beszélsz? Ugyan hol?

– Moszkvában. Véletlenül. Trolibuszon utaztam, az ablak mellett ültem. A villanyrendőrnél megálltunk. És képzeld csak mit látok: mellettünk egy személykocsiban egy szép lány ül. Rögtön ismerősnek tűnt fel. Aztán ő is rám nézett. Akkor megismertem: hát ez meg Frida Gercovics . . . Rábámultam, eltátottam a számat, még integettem is neki. De zöld jelzést adtak, a gépkocsi előrelendült, és mindez eltűnt, mint egy futó látomás.

– Összetéveszthetted valakivel.

– Nem, biztos vagyok benne, hogy Frida volt.

– Úgy gondolom, Frida már nem izgat téged – jegyezte meg félig kérdőn Jemeljan.

Tyitov nem válaszolt.

Nem messze tőlük egy tisztáson három fiatal legény meg egy negyven év körüli férfi kaszálta a szénát, a kaszálók mögött lányok haladtak, és arról énekeltek, hogy „kivirultak az alma- meg a körtefák, köd szállt a folyó fölé".

– Szeretem, ha énekelnek – mondta Jemeljan.

Az élen haladó, idős kaszás felegyenesedett, és az útra nézett. Megismerte Glebovot, levette ellenzős sapkáját, és meghajlással üdvözölte. Glebov válaszul tisztelgett.

– Odamegyünk egy percre? – kérdezte Tyitovtól.

A kaszálók szünetet tartottak. Knyazsici lakosai ismerték Glebovot, gyakran megfordult a faluban.

– Ejnye, Jevszej Mihajlovics, megsértik a szabályokat? – kérdezte tréfásan Jemeljan, és kezet szorított a köpcös termetű férfival.

– Csak nem? – kérdezte riadtan Jevszej Mihajlovics Gavrilov. – Áthágtunk volna valamilyen szabályt?

Hol Glebovra, hol meg Tyitovra nézett hiszékeny, nyílt, bűntudatos tekintettel.

Jemeljan sietve megnyugtatta.

– A szabály értelmében harmatos fűből lesz a jó széna. A harmat már régen felszállt, maguk pedig még mindig kaszálnak.

A kaszások elmosolyodtak, Gavrilov pedig zavartan azt mondta:

– Szombat van. Délig dolgozunk, aztán megyünk, befűtünk a fürdőbe, kigőzöljük magunkat. A fiatalok mulatságba mennek este.

– Ez esetben segítenünk kell maguknak. Megengedi? – Glebov ledobta a derékszíját és a sapkáját, kivette Gavrilov kezéből a kaszát. Sokáig, lármásan köszörülte a fenőkővel, aztán a markába köpött, krákogott egyet: – Megpróbáljuk, rég nem kaszáltam már. – És ügyesen, nem sietve, egyenletes lendülettel terítette a földre a sűrű, nedvdús szénát.

Tyitov is elvette az egyik legény kaszáját, és elindult Jemeljan után. A lovász határőr pedig ezekkel a szavakkal nyomta Gavrilov kezébe a kantárszárat: „Tartsd egy kicsit, atyus, eszembe jutott a falum", és Tyitov nyomába eredt.

A lányok, legények csoportba verődve, jókedvű kíváncsisággal figyelték a kaszáló katonákat, akik igyekeztek, nehogy felsüljenek. Gavrilov pedig hetykén biztatgatta őket:

– Nézzétek, legények, így kell dolgozni! Ezek csak az igazi munkások, aranyat ér mindegyik! Micsoda parancsnokok, micsoda derék emberek ezek! Bizony, lányok, ilyen vőlegény kellene nektek.

A szokatlan munkától derekasan elfáradtak, de elégedettek voltak. Megcsapta őket a még közeli, nemrég elhagyott hazai levegő. Jevszej Mihajlovics pedig nem fogyott ki a dicséretből:

– De jól is jött ez a váratlan segítség! Hálásak vagyunk érte. Jöjjenek el hozzánk gőzfürdőzni, megiszunk utána egy pohár bort. Ugye nem utasítják vissza?

– Majd elszámolunk, Jevszej Mihajlovics – mondta zsebkendővel törölgetve a homlokát Glebov. – Ha szükség lesz a maguk segítségére, számítunk rá. Helyes, fiúk?

– Természetesen.

– Bármikor.

– Csak szóljanak – felelték készségesen a legények.

Jemeljan lopva a kuncogó-szégyenkező lányokra pillantott, akiknek a szemében kíváncsiság csillogott. Megakadt a szeme az egyiken; sudár, karcsú derekú, erőteljes, ívelt szemöldökű, zöld szemű, élénk mozgású lány volt. Jemeljan első ízben látta, de va-

lahogy ismerősnek tetszett, emlékeztette valakire, felkavarta, megsajdította a szívét.

Amikor ismét kimentek az útra. Jemeljan azt kérdezte:

– Vanya, nem felejtettél még el lovagolni?

– Nem. Miért?

– Ülj fel Szélvészre – megbízható kanca, ok nélkül nem rakoncátlankodik –, és a lovásszal együtt vágtass haza a táborba.

– Még mit nem – tiltakozott Tyitov.

– Várj csak, hallgass végig. – És Ivan szemébe nézve, nyiltan megmagyarázta: – Elküldöd a harcossal Zsenya fényképét.

„Nem férhetsz már a bőrödbe? Olyan sürgős?" – akarta kérdezni Tyitov, de meggondolta magát, mindent megértett. Csak annyit mondott:

– Jól van. Na, akkor isten veled. – És odanyújtotta erős kezét.

– Miért isten veled? Viszontlátásra!

– Úgy van, a viszontlátásra. Látogass meg, ne feledkezz el róla. Legjobb lesz vasárnap.

– Meglátogatlak. Csak nem mindjárt holnap.

Hatalmas ezüstnyírfák álltak a falu szélén, lomhán hullatták fehér pihéiket. A könnyű, szinte súlytalan pelyhek lassan keringtek a forró levegőben, mielőtt puha lepelként a zöld földre terültek. Különös, bonyolult, ellentétes érzések zsongtak Jemeljan lelkében. A természet szépsége, amelyre mindig is érzékeny volt, amelyet mindig megértett, ma valahogy különösen felkavarta, és elérzékenyítette. Ma valahogy nem a gyermekkorát juttatta eszébe, mint máskor, hanem hódoló elragadtatást ébresztett benne a föld fenséges szépsége iránt, s szenvedélyes vágyat támasztott lelkében. Mind gyakrabban gondolt Ivan Tyitov húgára, és nagyon elkeseredett, amikor meghallotta, hogy Ivan mégse találkozott Zsenyával, és nem adta át neki üdvözletét.

A fényképet, természetesen, máskor is elkérhette volna, de valami nyugtalanító gondolat ösztökélte: hátha máskor már késő lesz. A határőr-alakulat parancsnokával folytatott tegnapi beszélgetés némileg megnyugtatta és megörvendeztette, ám ez az öröm és nyugalom nem volt teljes, nem volt tartós. A pszichológusok azt mondják, ahhoz, hogy az ember meglelje lelki nyugalmát, gondolatban következetesen elemeznie kell lépésről lépésre minden cselekedetét, le kell ásnia az aggodalmát előidéző oko-

kig. Jemeljannak nem kellett sokáig kutatnia az emlékezetében, jól tudta, mi okozta nyugtalanságát: a napokban sor kerülhet a németek támadására. A mai estétől kezdve az őrs, lényegében véve, fronthelyzetben él. Sietnie kellett vissza az őrsre. Ez volt az első oka nyugtalanságának. A második: Szavinov fenyegetése még nem hárult el a feje fölül. Csupán egy időre feledkezett meg róla.

Időközben Szavinov folytatta Gracsev tevékenységének „megfigyelését", s már pénteken megtudta, miért járta végig az alezredes a határszakasz-parancsnokságokat, s milyen intézkedéseket foganatosított. Varennyikov századostól megtudta, hogy Gracsev csak Glebov őrsére látogatott el. Miért éppen Glebovhoz ment, mit csinált ott, miről beszélgettek? – ezekre a kérdésekre kellett haladéktalanul választ találnia Szavinovnak. Márpedig csakis úgy tudhat választ kapni rájuk, ha személyesen kiutazik az ötödik őrsre. A küszöbönálló találkozás Glebovval nem sok jót ígért.

Gracsev rendelkezése, hogy valamennyi őrs állományát a földfa erődökbe vezényeljék, képtelenségnek tűnt Szavinov szemében: csökönyös törekvést látott benne, hogy mindenáron konfliktust provokáljanak a németekkel. Nem sikerült az a provokáció, amelyet olyan ostobán és durván kotyvasztottak össze Glebovval, amikor az egész határt riasztották – Szavinov meg volt győződve róla, hogy Gracsev állt a „provokáció" mögött –, hát most újabb provokációt agyalnak ki. Mit jelent az, hogy a határőröket néhány napra az erődökbe vezénylik a körzetekből, mintha katonai konfliktus következett volna be? Ez annyit jelent, hogy pánikot keltenek a személyi állomány között, tüntetően semmibe veszik az utasítást: nem engedni a provokációnak. S azonkívül, ez kétségtelen, azt is jelenti, hogy meggyengítik a határőrizetet: nem lehet magas fokú éberséget követelni a harcosoktól, akik nem pihenték ki magukat emberi módon, nem aludtak a megszokott időben, normális körülmények között.

Szavinov, mielőtt még Muhtaszipovval találkozott volna, már tudta, hogy Glebov ellovagolt a harckocsizókhoz. S gyanakvó agyában megint felbukkant a kérdés: „Mi célból?" Muhtaszipovval fesztelenül, megnyerő nyájassággal és bizalommal beszélgetett, bőkezűen szórta rá bókjait, kikérdezte az emberek hangulatáról.

– Meg vagyok elégedve, a hangulat jó – felelte Muhtaszipov hangsúlyozott szívélyességgel.

– Hát az őrs malaca végül is nem került elő? Elveszett? – kérdezte váratlanul Szavinov, s ez a kérdés némileg meghökkentette, sőt zavarba hozta a politikai tisztet. Önkéntelenül felkiáltott:

– Isten neki, fakereszt! Mit tehetünk? Úgy gondolom, hogy a mi malacunk miatt nem szaporodik meg a különleges osztály munkája.

– Igaza van, Muhtaszipov elvtárs. Csak azért említettem, mert a maguk harcosait nyilván érdekli: ki fog felelni érte?

– Hát, természetesen, nem a harcosok. Az őrsparancsnok meg a poltikai helyettes megtérítik a veszteséget.

– És mi érdekeset mondott az alezredes? – ugrott át Szavinov ismét másik témára.

– Semmi különöset – vont vállat Muhtaszipov. Szerette volna a kérdésekből, a hanghordozásból kitalálni, miért látogatott el az őrsre Szavinov.

– Na és a riadó szerencsésen végződött, vagy pedig... megbüntette az alezredes Glebovot?

– Szerintem, beérte fejmosással.

– Jóindulatú ember az alakulat parancsnoka, mi? – Szavinov ravaszkásan meredt Muhtaszipov arcába, fejét félrebillentette, apró, olajosan csillogó szeme kérdőn, fürkészve tekintett rá. – Liberális. Igaz?

Muhtaszipov bizonytalan mosollyal válaszolt. Igyekezett szűkszavú lenni. Szavinov pedig máris egészen másról faggatta:

– Minek ment Glebov a harckocsizókhoz?

– A kapcsolatot felvenni. Egy zászlóaljat helyeztek el a körzetünkben. Meg kell velük állapodnunk a kapcsolat fenntartásában és szükség esetén az együttműködésben.

– Milyen esetről lehet szó? – kérdezte mintegy mellékesen Szavinov, de Muhtaszipov felfogta a kérdés rejtett értelmét, igyekezett tartózkodónak mutatkozni, és nem mondani semmi feleslegeset. Változatlanul bizonytalan hangon válaszolta:

– Ki tudja, mi minden történhet. Mindenesetre, jó ha igénybe vehetjük a harckocsizók segítségét.

Szavinov kitalálta, hogy a politikai tiszt ravaszkodik, mintegy fennhangon töprengve, azt mondta:

– Az egyik harckocsizó-század parancsnoka Glebov cimborája.

– Lehetséges – hagyta rá Muhtaszipov, és ebből a válaszból

Szavinov enyhe gúnyt vélt kiérezni. Nem faggatta tovább a politikai tisztet, csupán annyit közölt vele, hogy éjszakára itt marad az őrsön.

– Nagyon jó – jelentette ki szinte örvendezve Muhtaszipov. – Ma fürdés lesz. Nem akarja ledörzsölni magát? Friss vesszőnyalábokat hoztak. Pompás lesz!

Szavinov beleegyezett.

Az őrsi fürdő Gyemjan Poltorosapka büszkesége: ő rendezte be, ő is védnökösködött felette. Száraz fenyőhasábokkal fűtötték: könnyű, kellemes pára áradt belőlük, felfrissült, újjászületett tőle az ember. Valamennyi határőr kedvelte a fürdőt: a fürdés napját legalább annyira várták, mint a kimenőt. Valóságos gyönyörűség: felmászik az ember a fürdőpolcra, maga mellé teszi a hidegvizes csöbröt, és a forró, fenyőgyanta és nyírfa illatával telített gőzben ragacsos nyírfagallyal csapkodja elcsigázott testét, kergeti benne a vért, és amikor már elviselhetetlenné válik a forróság, megmeríti fejét, arcát a hideg vízben. A két legádázabb gőzfürdőző: Gyemjan Poltorosapka és Vaszilij Jefremov. Amikor ők kerülnek sorra, semmit sem látni a fürdőben, csak a hangjukat hallani: „Na, még egy kicsit!", „Löttyints ide még egy litert!" – s a gőzkamra pokollá változik, ahol már-már lélegzeni sem lehet, és az embereknek még a hajaszála is pattog a hőségtől.

A „szappanozóban" zsivaj és lárma, nevetés és élcelődés hallatszott. Nincs a világon alkalmasabb hely bármilyen témáról folytatott beszélgetéshez, mint a fürdő. Mi mindenről esett itt már szó: megtörtént és kitalált eseményekről, anekdotákról és a legintimebb kalandokról, csak egyvalamiről nem beszéltek, ami aggasztó teherként nyomta a szívüket: a háborúról. Ez túlságosan is komoly, nagyon súlyos dolog, szerették volna mindenáron elkerülni. A fürdőben bárkivel lehetett tréfákat űzni, ott mindenki egyenrangú, helyesebben szólva, senkinek sincs rangja, ott sohasem hangzott fel a „Vigyázz!" vezényszó. S ha valaki megpendített egy témát, a többiek máris továbbfűzték az események sorát. És mindegyik szinte ugyanúgy kezdte: „Nálunk meg..." Szóba került például a nyomozók tevékenysége, tessék, máris felhangzott a sarokban Koloda őrmester hangja:

– Az is valami? Nálunk a következő eset történt. A szomszédunk kiment reggel a gyümölcsöskertjébe, hát látja ám: minden almafa alatt lerágott csutkák hevernek, mintha húsdarálón ereszt-

tették volna keresztül az egész termést. Még ilyet, képtelen felfogni ésszel. Tolvajnak nem tolvaj, aki itt garázdálkodott. Mert ha tolvajok járnak a kertben: leszedik az almát, és elviszik. Ezek meg leszedték, és helyben megdarálták. Miért? Kihívták a helybeli Sherlock Holmest. Az nézelődött-nézelődött, törte a fejét, de semmi érelmeset nem tudott kiötleni. Másnap éjjel ugyanaz az eset ismétlődött meg egy másik kertben. Riadalom támadt a muzsikok közt. Kiültek éjjel őrködni a kertbe. Egyszer csak látja ám az egyik: hatalmas jávorszarvas bukkan fel a kertben és egyenest az almafák felé tart. Letépi az almát, megrágja, kiszívja a levét, az összecsécselt maradékot pedig kiköpi. Hát így derült fény a csalafintaságra. Ember legyen a talpán, aki magától kitalálja.

– Na, feltaláltad a langyos vizet! – mondta lekicsinylően Matvejev szakács. – Ez a lovaknak is szokása. Mindenféle lábasjószág szereti a gyümölcslevet.

– Gondolom, te sem veted meg, bár szerénységből nem számítod magad a lábasjószágokhoz – jegyezte meg epésen Leon Fegyin.

– Ne bántsátok Matvejevet – szólt közbe Popovin. – Még a malacért is fizetnie kell.

– Megkerül a malacka, nem vész el – mondta Koloda. – Magára szed vagy tíz pud zsírt, aztán egyszer csak hazaállít hozzánk. Nesztek, itt vagyok, üssetek, vágjatok, egyetek.

– Ha nem jön vissza, vadmalacra fogunk vadászni.

– Akkor már inkább tigrisre, mint vaddisznóra – mondta Sarompokatyilov. – Nálunk egyszer vaddisznóra vadásztak. Elkerítették a falkától a vezérkant. Jó tizennyolc-húsz pudot nyomott, becsületszavamra, nem hazudok, volt vagy húsz pud. Megölték, mire az sebesülten üldözőbe vette a vadászokat. Hárman voltak, háromfelé szaladtak. Mint a macskák, fel a fára. Egyikük azonban csüngve maradt az ágon, a lába a levegőben kapálózott. Hát a vadkan nekiesett, a csizmája sarkával együtt a lábáról is leharapott egy darabot. Aztán meg a fát kezdte rágni. A vadász látta, hogy itt a vég, mindjárt elrágja a fát a vadkan. Kiabálni kezdett: segítség, segítség, mentsetek meg, lőjetek már! Az egyik társa észbe kapott, odapörkölt a kétcsövűből. Átlőtte a vadkan két első lábát. Hát most, képzeljétek csak el, milyen ménkű nagy ereje volt annak az állatnak: keresztüllőtt lábbal, sebláz-

ban még vagy egy kilométert futott. Aztán fejbe lőtték. A testébe hiábavaló dolog lenne golyót eregetni. Csak ágyúval lehet keresztüllőni. Olyan a bőre, mint a páncél. Alatta pedig tenyérnyi vastag szalonna. Félelmetes vadállat.

A határőrök között nem akadt vadász, ezért a vadásztörténetet nem tekintették „nagy számnak" a fürdő fölöttébb színes repertoárjában.

Popovin is szeretett volna valami vidámat, mulattatót mesélni, de anekdotakészlete, amelynek – úgy látszott – soha sem ér a végére, egyszerre csak kimerült. Látta, hogy a határőrök mármár nem is várnak tőle semmiféle új mesét, a tekintélye, viccmesélői és tréfacsinálói hírneve hamarosan csökken. Pedig úgy szeretett volna állandóan szem előtt lenni! Most is sietősen kutatott az emlékezetében, hátha talál valamit, amit még soha nem mesélt el, s amivel megnevettethetné a fiúkat. De semmit sem talált. Ekkor a végső lépésre szánta rá magát.

Sokszor kísértette már a gondolat, hogy elmesélje apja halálának történetét. Nem azt a kitalált történetet, amely szerint apja a polgárháborúban hősi halálat halt, hanem valóságos halálának tragikomikus történetét, amelyet az őrsnél senki sem ismert. Jefim Popovin minden kérdőívre azt szokta írni, hogy apja a fehér lengyelekkel vívott harcokban halt hősi halált. Ám a valóságban . . .

Hogy megszilárdítsa megrendült tekintélyét, hogy igazolja: ő az őrs első számú tréfamestere, rászánta magát a mesélésre. Olyan ember volt, akire azt szokták mondani: egy jól sikerült tréfa kedvéért a saját apját is képes feláldozni. Igaz, elbeszélésében megváltoztatta apja nevét: nem Popovinnak, hanem Rozsgyesztvenszkijnek nevezte.

– Érdekes eset történt egyszer a mi utcánkban – kezdte Jefim, miközben üdvözült képpel csutakolta bozontos mellkasát. Két alumínium sajtár között ült, a harmadikban a lábát áztatta. Szipogó hangon beszélt, mintha náthás lenne. – A szomszédos házban két család lakott. Az egyik ember terménybegyűjtőként dolgozott, Artur Rozsgyesztvenszkijnek hívták, a másik meg esztergályos volt egy gyárban. Őt Szidornak hívták, a vezetéknevére már nem emlékszem. Úgy éltek egymás mellett, mint ahogy a legtöbb szomszéd: ideiglenes fegyverszünet és állandó riadókészültség állapotában. Szidor felesége olyan volt, akire azt szokták mondani: inkább a kötél, mint az ilyen asszony. Hát Szidor is

a kötelet választotta. Először persze csak rá akart ijeszteni. Az ilyen életnél – mondta az asszonynak – jobb, ha felakasztja magát az ember. Az asszony meg még biztatta: rajta, akaszd fel magad. Hát Szidor fogta is a kötelet és ment a vécébe. A kötelet a hóna alá kötötte, a nyakára pedig gumiszalagot tekert. Miután így „felakasztotta" magát, várta, hogy jöjjön a felesége. Kíváncsi volt, hogyan fog reagálni az öngyilkosságra. De a neje helyett a szomszédja, Artur Rozsgyesztvenszkij nyitott be a vécébe. Éppen a munkából tért haza. Látta, hogy Szidor a kötélen himbálózik, élettelenül lóg keze-lába. Az ijedelemtől hátrahőkölt, de hirtelen megpillantotta a Szidor csuklóján csillogó órát. Rögtön magához tért, és józanul fontolgatni kezdte a dolgot: ha egyszer fölakasztottad magad, minek neked az óra? A megboldogultaknak egyáltalában semmi szükségük sincs karórára. Gyerünk, vegyük hát le. Nem Szidort, hanem az óráját. Szidor teljesen elképedt. Hát ez meg micsoda? Martalóckodás, lopás, rablás fényes nappal?! Ezt az orcátlanságot már nem bírta elviselni, megdühödött, és képen törölte Artúrt. „Még mit nem – kiáltotta –, te ebadta!" Artúr pedig az ijedtségtől összeesett ... és vége. Szörnyethalt.

– Meghalt? – kérdezte hitetlenkedve Matvejev.

– Hát hogy a csudába ne? – mordult rá Popovin. – Az ő helyében veled se történt volna másképp.

– Csakhogy én nem lehettem volna az ő helyében – torkollta le Matvejev.

A törzsőrmester pedig így foglalta össze a tanulságot:

– Igazat mondanak hát, hogy minden gazember gyáva.

Popovin elnémult: még ilyet. A saját apjáról mesélt nekik, viharos kacagásra számított, s tessék, így fogadják a történetet. Sajnálkozva azt gondolta: fölösleges volt elmesélnie. Bosszankodva a fejére löttyintett egy sajtár vizet, és átment a gőzkamrába. A szappanozóban pedig máris felhangzott Jefremov hangja:

– Az semmi ... Nálunk egy apóka fiatal lányt vett feleségül ...

– Meséld, meséld ...

Ebben a pillanatban friss vesszőnyalábbal a kezében Szavinov lépett be a fürdőbe. Azon nyomban mindenki elhallgatott. Szavinov megérezte a hűvös fogadtatást, és leereszkedő főnöki hangon azt mondta:

– Mitől kukultak meg? Folytassák csak. Miről folyik a csevegés?

– Hát, folyton csak ugyanarról – válaszolta kedvetlenül, és színlelt zavarodottsággal Jefremov.

– Miről?

– Hitlerről, kiről másról?

– És mit beszélnek róla? – érdeklődött Szavinov, és szégyenkezve eltakarta hasát a vesszőnyalábbal.

– Hát azt, hogy éjszakánként harckocsik dübörögnek a túloldalon – felelte Sarompokatyilov. – Mit akarhatnak ezzel?

– Hát maguknak nem olvasták fel a TASZSZ nyilatkozatát?

– Azt ismerjük – mondta Koloda –, csak hát miért röpködnek a repülőgépeik a mi területünk fölött, akár a sajátjuk fölött?

– Maguk nem hisznek a TASZSZ-nak?

– Mi Hitlernek nem hiszünk – felelte komoran Fegyin.

Szavinov érezte, hogy jobb, ha nem folytatja ezt a beszélgetést. A harcosok olyasmit kérdezhetnek tőle, amire nemcsak nekik, de még saját magának sem tudna értelmes választ adni. Azt mondta:

– Tehát politikai foglalkozást tartanak a fürdőben? Eredeti. – És fejét csóválva átment a gőzkamrába . . .

Amikor Glebov a fürdőhöz ért, Szavinov éppen távozott onnan, kiizzadva, rózsás arccal, elégedett hangulatban. Glebov várta a kellemetlen találkozást, tudta, hogy nem kerülheti el: az ügyeletes jelentette neki, hogy Szavinov százados az őrsre érkezett, és a politikai tiszt lakásán szállt meg éjszakára. A fürdő ajtajában ütköztek egymásnak.

– Pompás fürdőd van, Glebov – mondta Szavinov köszönés helyett, mintha csak az imént váltak volna el egymástól. – Első osztályú fürdő.

– Nálunk minden első osztályú – vetette oda gúnyos kihívással Jemeljan, és meg sem állva bement a fürdőbe. Azt gondolta magában: „Cinikus fickó, úgy viselkedik, mintha semmi sem történt volna köztünk."

Szavinov érkezése kibillentette Glebovot lelki egyensúlyából. Ismét megrohanták a kérdések: „Miért jött? Miért éppen ma, amikor az őrs a szabad ég alá költözik?" Muhtaszipov elmesélte neki Szavinovval folytatott beszélgetését, amiből nem volt nehéz kitalálni, mi célja lehet ennek a látogatásnak.

A levelezőlap nagyságú fénykép az olcsó fajansz írókészletnek támasztva állt az asztalon. A lánynak szép, tojásdad alakú arca, magas homloka és finom, ívelt szemöldöke volt. Fényes, sugaras szeme túlságosan komoly, sőt mogorva nézésű. A lány „elvből" nem óhajtott mosolyogni, apró ajkait erősen összeszorította. „Na, mosolyogj már, Zsenyka – mondta gondolatban Jemeljan a fényképnek, és maga is felnőttesen, bátorítóan elmosolyodott. – Bármilyen furcsa, mégis felnőtt nő... szép nő lett belőle." Jemeljan a lányra, Zsenya Tyitovára gondolt, és emlékezetében feltámadtak gyermekkorának és serdülőkorának megható képei. Hirtelen átvillant az agyán a gondolat: mi lenne, ha Zsenya hirtelen itt teremne? De milyen úton-módon? Például, ha vendégségbe érkezne Ivanhoz. És miért is ne – szünidő van. Vagy mondjuk, a tanítóképző elvégzése után ide jön dolgozni, a knyazsici iskolába. Ez pompás, nagyszerű lenne! Igen, de hát még egy teljes évig kell tanulnia. Jobb volna, természetesen, ha most, ezen a nyáron jönne vendégségbe a bátyjához. Rá kellene venni Ivant, hogy írjon neki, hívja meg. Kár, hogy ez nem jutott eszébe három órával ezelőtt... Frida Gercovics személygépkocsiban a moszkvai utcán. Tehát, férjhez ment. Érdekes, ki lehet a férje? Nyilván valamilyen „nagyfejű", máskülönben honnan lenne autójuk?

Gondolatai szöcske módjára ugrándoztak egyik tárgyról a másikra, ám újra meg újra visszatértek ugyanahhoz a nyugtalanító kérdéshez: minek jött ide Szavinov éppen ma? S ez a nyugtalanító gondolat elűzte Jemeljant hazulról.

Odakint hatalmas lángokkal égett az alkony. A földet gyanakvó, várakozással teli csönd ülte meg. De hirtelen rázendített egy csalogány. „Csok-csok-csok! Iv-iv-iv..." – majd hirtelen kattogni kezdett, mint a kereplő, vagy mint a géppuska. Aztán megint: „Kugiv, kugiv, kugiv!... Füty-füty-füty... tyiv-tyiv-tyiv... utyik, utyik, utyik". S rövid szünet után, sietősen, hosszantartóan folytatta: „tyu-vity, tyu-vity!" Fütyörészve, csattogva, hol öblös, hosszú, sebes dallammal, hol meg eszeveszett, ádáz, harsány, önfeledt kihívással hangjában, amely után hirtelen éles szünet következett.

Jemeljan odament egy nyárfához, nekitámaszkodott vaskos törzsének és hallgatózott. Még soha nem hallotta így tombolni a di-

csõ énekest, amely birtokába vette a bozót bársonyos, nyirkos sûrûjét.

Zajtalanul odament Jefremov, megállt a hadnagy mellett, és õ is hallgatózni kezdett. Glebov kérdõ pillantást vetett az õrvezetõre.

– Az utolsó nótázás – mondta mintegy válaszul Jefremov.

– Miért az utolsó?

– Hamarosan abbahagyják. Ahogy a fiókák elõbújnak a tojásból, már vége is a dalnak.

– Kár. Szépen énekelnek.

A bokrokra felülrõl a nyárfák kék árnyai vetõdtek, alulról pedig lassan kúszott felfelé a köd. Glebov visszament a lakására.

Az asztalon a legújabb lapok és az *Ogonyok* új száma hevert. Glebov lapozni kezdte a folyóiratot. Elidõzött a színes mellékleteknél: Geraszimov *Lenin az emelvényen,* Kramszkoj *Ismeretlen nõ,* Repin *Nem várták,* Rilov *A kék térségben* címû festményeinek reprodukcióinál. Az *Ismeretlen nõ* emlékeztette valakire – Frida Gercovicsra, vagy talán Galja Snyitykóra? Frida a hintóban, nem, gépkocsiban a moszkvai utcán. Galja pedig – Galja valahol messze-messze lehet, északon vagy keleten. Az is lehet, hogy agyonlõtték. Galja német kémnõ. Vajon lehetett volna belõle egy derék, jólelkû lány, menyasszony, feleség, barát is? Lehetett volna. Micsoda, helyesebben kicsoda akadályozta meg benne? Marjana, ez a hideg, álnok, úrhatnám nõ, aki az elsõ találkozásuktól kezdve óvatosságra késztette Glebovot. Vesztébe sodorta a húgát, aki jóformán gyerek volt még. Milyen jogon? Jemeljan szánalmat érzett Galja iránt. Kramszkoj festményérõl Galja sóvárgó szeme tekint le rá. Jemeljan halkan azt mondta:

– Eh, Galinka, nem jó hintóba szálltál.

Aztán megfordította a képet – a másik oldalán volt Geraszimov híres festménye – és rajzszeggel a falra tûzte. Nincs többé Ismeretlen nõ, nincs többé Frida, nincs Galja, helyette ólomkék, riasztó zivataros ég van, tûzvörös zászlók lobognak, s alattuk: Vlagyimir Iljics Lenin. Ezt a képet gyermekkorától kezdve ismerte Jemeljan: ott függött az iskolában, a legvilágosabb tanteremben, fakeretben, amelyet Arszen, a süketnéma asztalos készített. Aztán ugyanez a kép, már nem papírra nyomtatva, hanem olajfestékkel vászonra festve, nagy méretû, aranyozott keretben, ott

függött a katonai tanintézet klubjában. Jemeljan pontosan ilyennek képzelte el magának Iljicset.

Repin száműzöttje a küszöbön megállva nem családjára nézett nagy, becsületes szemével, hanem Jemeljanra, és mintha azt mondta volna: „Te pedig, fiatalember, ne félj Szavinovtól."

Repin képét is megfordította, és feltűzte a falra. Most a tenger és az égbolt világoskék térsége tárult fel Jemeljan szeme előtt, s a világoskék térségben felhőre hasonlító, erős, szabad, fehér madarak. Micsoda bámulatosan derűs, beláthatatlan térség! Valami nagyon magasztos, erős, szép és halhatatlan érzést támaszt a szemlélőben, tettre hív, az életbe vetett hitet plántálja az emberbe, a jóság és az igazság diadalát hirdeti. Jemeljan lassan olvasta az aláírást: „A. Rilov: A kék térségben."

Mind a négy festmény tetszett neki. Sajnálta, hogy a lapok mindkét oldalára nyomtattak, kedve lett volna mind a négyet feltűzni a falra. Eszébe jutott, hogy amikor a katonai iskolába menet átutazott Moszkván, s először járt a Tretyakov-képtárban, egész nap a termeket járta kábán és megbűvölten, s észre sem vette, hogy repül az idő. Amikor kiment az utcára, hogy a pályaudvarra utazzék, azt hitte, hogy dél felé járhat az idő, s csak nagy nehezen fogta fel, hogy már este van, s a vonata már régen elment. Kénytelen volt megvárni a következőt, amely éjjel két órakor indult. Hogy valamivel agyonüsse az időt, némi szerencsével megvette a legolcsóbb jegyet a Nagy Színházba. A Hovanscsinát adták. Életében először volt operában. Az opera nem nyerte meg tetszését, annál inkább maga a színház. Attól fogva egyáltalán nem kedvelte az operát, csupán a karéneket becsülte benne. Az éneket önfeledten szerette.

Bekapcsolta a rádiót, és keresgélni kezdett az éterben, csakhogy valahogyan elhesegesse magától Szavinovra vonatkozó, nyomasztó gondolatait. A készülék zúgásából és recsegéséből, a nagy távolságon keresztül ismeretlen beszéd szavai váltak ki, tombolt és csikorgott a dzsessz, erőlködve és természetellenesen hahotázott egy operetténekesnő. Aztán trombiták pattogó indulókat harsogtak, közben egy hang hisztérikusan fenyegetett valakit.

Glebov lassan forgatta a keresőgombot. A messzi távolból a reményvesztett kétségbeesés nyomasztó, elnyújtott dallama hallatszik. Jemeljan tudja: ez Kelet, India vagy Afrika. Ott szület-

nek ilyen mélabús, lelket fájdító melódiák. Nem valami vígan élhetnek azokban az országokban az emberek, ahol ilyen bánatos dalokat énekelnek.

S hirtelen, mint a jéghideg, kristálytiszta víz csobogása, másfajta hangok áradnak a készülékből, és fájdalmasan ismerős, hazai hangulattal töltik be a szobát. Az áradó dallam Jemeljan lelkének legtitkosabb húrjait érintette meg. A hazai táj levegője csapta meg, szeme előtt az erdőszélek, mezők, tarka rétek jelentek meg, az útszélen virágzó lóhere illata áradt a szobába, a kékes színű messziség, az örvény sötét vizén megcsillanó napfény, a len hullámzó kéksége, a patak vize fölött tanyázó ködpára tűnt fel. A zene látható, szinte tapintható képeket ébresztett Jemeljanban, a hangok színekké változtak, lelkes elragadtatást váltottak ki belőle. „Mi lehet ez? – kérdezte magától Jemeljan. – Ki szerezhette ezt a zenét, amely ilyen meglepő élvezetet okoz nekem?"

Eszébe jutott: egyszer ugyanilyen véletlenül erőteljes, ellenállhatatlanul nyugtalanító dallamot fogott a rádióban. Valamiért Csajkovszkijnak hitte, akit a világ összes zeneszerzője közül a legtöbbre becsült. Kiderült, hogy Beethoven ötödik szimfóniáját játszották. Akkor kikölcsönözte a városi könyvtárból Romain Rolland Beethovenről írott könyvét. A kiéhezett ember mohóságával olvasta végig, és közben arról ábrándozott, hogy ha majd egyszer nagyvárosba kerül, minden Beethoven-hangversenyt okvetlenül meghallgat.

„Csajkovszkij, határozottan Csajkovszkij" – gondolta most is Jemeljan, mivel a szíve azt súgta neki: ez orosz muzsika, hazai dallam.

Végigheveredett az ágyon, és hallgatta a zenét, s közben a mennyezetet bámulta, amelyen az alkony tüzének utolsó lobbanása tükröződött. Arra gondolt: milyen gyatrán ismeri a zenét, a festészetet, az irodalmat. A katonai iskolában nem tanítottak ilyesmit. Pedig mennyi mindent szeretett volna alaposan megismerni. Anyja sohasem látott még zongorát, igazi, olajjal festett képet, sem márvány- vagy bronzszobrot. És sohasem volt még valódi színházban. „Majd ha Moszkvában tanulok az akadémián, feltétlenül elviszem anyámat színházba, hangversenyekre, a Tretyakov-képtárba. Mennyire örül majd neki!"

A zene elhallgatott, s a bemondó közölte: „Kalinnyikov első szimfóniájának első tételét közvetítettük".

Kalinnyikov? Ki lehet az? Fiatal, idős? Mai, vagy talán még a múlt században élt? Jemeljan gyorsan elővette a jegyzetfüzetét, és beleírta: „Kalinnyikov, első szimfónia, első tétel. Bámulatos!!! Utánanézni."

Muhtaszipov lépett be kopogás nélkül, barna szeme izgatottan csillogott. A küszöbről megkérdezte:

– Vannak nálad?

– Nem, egyedül vagyok.

– Gratulálj nekem, Prokopovics: fiam született! Érted, Prokopovics, fiam! Misának hívják, tatárul Muszának. Távirat érkezett Nyinocskától. Mi, Prokopovics? Derék dolog, nem?!

– Gratulálok az ifjú apának! – Glebov erősen megszorította Muhtaszipov kezét.

– Hát te mitől vagy ilyen búval bélelt? Szavinov nálam alszik.

– Ugyan, mit számít az? Mi a harcosokkal együtt fogunk aludni a tüzelőállásokban.

Sötétedéskor vonultak ki az erődökbe. Mindegyik föld-fa erődben egy-egy szakasz helyezkedett el. Az ötödik erőd volt a parancsnoki harcállás: az őrsparancsnokon és a politikai helyettesen kívül ott tanyázott le a törzsőrmester meg az ügyeletes is. Valemennyi szakasz megfigyelő őrszemet állított éjszakára erődje elé.

A harcosok köpenyeikre feküdtek le, nem jött álom a szemükre. Szokatlan volt a környezet.

Fegyin zsémbelődött.

– Nem lehet így elaludni. Legalább szalmát vagy szénát terítettünk volna magunk alá.

– Dunyha nem kéne? – jegyezte meg epésen Matvejev.

– Nem lehet szalmát teríteni – mondta komolyan Koloda őrmester. – Tüzet foghat.

– A köhögéstől vagy a tüsszentéstől? – vetette oda neki Fegyin.

A túlsó sarokban, a géppuska mellett Alekszej Sarompokatyilov halkan verset szavalt:

Az állomáson batyuzók zsibongtak,
Csak nőknek szorítottak még helyet,
Szitok röppent, másutt könyörgést mondtak,

De hát a vonat régen tele lett . . .
Egy matróz szalonnát nyomott kezembe,
S hozzá egy kerek cipót is adott:
„Egyél, öcsém, mert a tetvek megesznek". –
És sarkával a csikkre taposott.

– Te magad írtad? – kérdezte Jefremov.

– Egy Szergej Szmirnov nevű költő – válaszolta Sarompokatyilov. – Ügyes, mi?

– Formás, és minden olyan benne, mint a valóságban: behunyom a szememet, és magam előtt látom ezt a matrózt, amint a cipősarkával rátapos a csikkre – mondta Jefremov lehunyt szemmel. – Így ni, belesrófolja a csikket a padlóba. Nem?

– Ljosa, ne a szalonnáról meg a tetvekről szavalj, inkább valami mást – kérte Popovin. – Például a tengerről.

– A tengerről? Jól van – állt gyorsan kötélnek Alekszej.

– Szavald el neki azt, hogy „Magányos vitorlás fehérlik" – jegyezte meg epésen Fegyin.

– No, hallgasd akkor:

„Tajtékzó vad tenger felett
szél hajszol kósza felleget.
Felhő alatt, tenger fölött,
mintha sötét villám volna,
büszkén száll a Viharmadár."

– Létezik sötét villám? – kotyogott közbe Matvejev.

– Ez csak a szótag kedvéért van így – vélekedett fennhangon Jefremov. – Én viszont sehogyan sem tudom végtelennek elképzelni a tengert. Kell, hogy látni lehessen a végét, a túlsó partját.

– Van vége, csak nem látni – világosította fel Koloda.

– Én meg a flottánál akartam szolgálni, s ehelyett a határőrséghez kerültem – ismerte be bosszankodva Popovin.

– Ugyan, mi a különbség? Nem mindegy, hol szolgál az ember: a tengeren vagy a szárazföldön? – kérdezte ásítva Matvejev.

– A flottánál hajószakács lehetnél. Itt meg egyszerű, közönséges kásafőző vagy – mondta Sarompokatyilov.

– Nem, ne mondj ilyet – vetette ellen Popovin. – A tenge-

részetnél vagy a harckocsizóknál mégiscsak könnyebb az emberfiának: ott technika van. Itt meg a saját csoszogónkon kutyagolunk minden áldott nap, ki tudja, hány kilométert.

– A technika, Popovin, nagyfokú törődést igényel. Maga pedig még a puskáját se tudja rendben tartani úgy, ahogy illik; pókok fészkelnek a csövében – csipkelődött az őrmester.

– Mondjátok csak, lesz-e valaha a földön olyan idő, amikor egyáltalában semmilyen fegyver nem lesz? Semmilyen. Se lőfegyver, se szúrófegyver? – kérdezte már-már naiv közvetlenséggel Vaszilij Jefremov.

– Majd amikor eljön a világkommunizmus – felelte Popovin.

– Eljön... Az is lehet, hogy vonaton érkezik – jegyezte meg Fegyin –, és előzetesen még táviratot is küld: nulla óra nulla perckor várjatok az állomáson. Micsoda politikusok... A kommunizmust nem várni kell, hanem építeni a saját kezünkkel.

– A kommunizmusban is lesz fegyver. Például a rendőrségnek – jegyezte meg Matvejev.

– Nem, még rendőrség se lesz – vetette ellen Popovin.

– Rendőrségre szükség lesz, nélküle elszaporodnak a banditák – vélte Jefremov.

– Banditák se lesznek – állította hevesen Popovin.

– Ezt jól megmondtad. A banditák és a huligánok sohasem halnak ki – mondta Matvejev.

Fegyin válaszolt neki:

– Hát persze, hogy nem, ha mindig így bánnak velük, mint manapság: megsimogatják a kobakjukat, átnevelgetik őket. Nem átnevelni kellene az ilyeneket, hanem egyszerűen kiirtani, mint a farkasokat, mint a veszett ebeket, mint a társadalom ellenségeit.

– Hu, micsoda népirtó akadt közöttünk – kapott a szón Sarompokatyilov. – Különbséget kell tenni köztük. Ha, mondjuk, valaki beszívott, és a másikat ököllel... megbántotta, akkor szerinted, mindjárt ki kell irtani?

– Az más. De azt is meg kell büntetni, hogy egyszer s mindenkorra tanuljon az esetből – felelte Fegyin.

– Az ember nem születik rossznak – nyilatkoztatta ki könyvízűen Sarompokatyilov. – Különböző életkörülmények teszik rosszá. Például a környezet. Nevelni kell az embert.

– De ha nem akarja, hogy neveljék – mondta kötődve Jefre-

mov. – Az istennek se akarja. Te nevelgeted, ő meg késsel esik neked.

– Akkor bíróság elé kell állítani – hagyta rá Sarompokatyilov.

– Mikor akkor? – kérdezte Fegyin. – Amikor már felnyársalt téged? Hát nem lenne jobb még azelőtt lecsapni rá, mielőtt végez veled? A kémekkel és a nép egyéb ellenségeivel kurtán végeznek minálunk. A visszaeső bűnözőkkel meg mindenfajta csavargókkal viszont csak kacérkodunk.

– Írjál Kalinyinnak, hogy adjon ki törvényt a banditák megsemmisítésére – tanácsolta tréfásan Matvejev.

– Írni, ugyan már... – válaszolta Fegyin. – Akik a törvényeket hozzák, azoknak nem rémisztők a banditák meg a huligánok, azok biztonságban vannak. Bezzeg, ha saját magukról vagy a rokonaikról volna szó, mint ahogy az őrmester unokahúgát is leszúrták, akkor lenne megfelelő törvény is.

– Mi ez a beszélgetés a takarodó után? – hangzott fel hirtelen a bejáratnál Glebov zord hangja. – Koloda őrmester, a maga szakaszánál rendetlenség van.

– Igenis, hadnagy elvtárs! Mindjárt rend lesz. Abbahagyni a beszélgetést! Mindenki aludni! – kiáltotta szigorú hangon az őrmester.

Glebov kilépett az erődből. Egyhangúan döngicsélt a füle körül egy szúnyog. Az éjszaka enyhe volt, az égbolt is egészen közelinek látszott, a csillagok vidáman sziporkáztak. Fülledt, harmatos csönd feküdt mindenfelé, s még a túloldalon sem búgtak a motorok. Muhtaszipov kiment a balszárnyra ellenőrizni a járőröket, három órakor kell visszatérnie, négy órakor pedig Glebov megy majd a jobbszárnyra. Még van egy kis ideje aludni. Jemeljan az órájára nézett – pontosan tizenegyet mutatott – és elindult a parancsnoki állásra. Ekkor a túlsó oldalon, pontosan szemközt az őrssel, fényes lángnyelv csapott fel az égre, aranyszínű szikrákat fröcskölve szerteszét. A furcsa tűz riasztóan hatott a hadnagyra. A parancsnoki harcállástól tíz méternyire megállt, és fojtott hangon elkiáltotta magát:

– Ügyeletes! Adja ide a távcsövet.

Poltorosapka jött elő a tüzelőállásból távcsővel a kezében, s átnyújtotta Glebovnak. Az annyit mondott neki:

– Felmászom a magasfigyelőbe, figyelmeztesse az őrszemet.

A láng olyan fényes volt, hogy a politikai tiszt lakásán tartózkodó Szavinov is felfigyelt rá. Még ébren volt. Felöltözködött, és kiment a parancsnoki álláshoz. Azt kérdezte a törzsőrmestertől:

– Mi ég ott?

– Az ördög tudja, lehet, hogy tűzvész támadt, de az is lehet, hogy egyszerűen csak szórakoznak. Vagy meggyújtottak egy asztag szénát.

– Hol a parancsnok?

– A magasfigyelőben.

A tűz nem sokáig égett, alig öt percig. A parancsnoki állásra visszatérő Glebov közölte, hogy egyidejűleg hasonló tüzeket látott messze a szárnyakon is.

– Mit jelentsen ez? – kérdezte hangosan Szavinov.

Glebov nem felelt neki. Megtekerte néhányszor a telefonkészülék fogantyúját, hogy közölje a tűzesetet a határszakasz-parancsnokság ügyeletesével. Válasz nem érkezett: a kagyló süket volt. Energikusan és hosszan megismételte a csengetést. A telefon nem működött.

– Á, az ördögbe! – szitkozódott Glebov. – Megsérült a vonal. Éppen jókor.

Szavinov még vagy három percig álldogált ott, de amikor látta, hogy Glebov nem hajlandó észrevenni őt, visszament a politikai tiszt lakására. Dühös és ingerült volt. Dühös volt Glebovra, aki tüntetően semmibe veszi őt, és dühös volt a különleges osztály parancsnokára, aki tegnap elégedetlenségét fejezte ki Szavinov munkájával kapcsolatban.

– A maga feltételezése, százados, Gracsev ellenséges tevékenységét illetően, homokra épült – mondta a kémelhárítás vezetője. – Nincs meggyőző bizonyíték a maga kezében. A vádat nem lehet egyedül a gyanúra alapozni. Ily módon bárkit a nép ellenségei közé sorolhat. Nem lehet így dolgozni, százados.

„Irigykedik rám, fél az előléptetésemtől – gondolta Szavinov a parancsnokáról. – Majd meglátjuk, mivel végződik Gracsev provokációs szórakozása, hogy az alakulatot tüzelőállásokba vezényelték... Majd meglátjuk."

Jóval éjfél után merült álomba.

ÖTÖDIK FEJEZET

TŰZ ÉS VÉR

I

A legrövidebb, a legcsendesebb és a legmelegebb nyári éjszaka volt ez. A bokrok meleget és levélillatot leheltek. Csend terült el mindenfelé, még a határ túlsó oldalán, a folyón túl is. Ez a csend mindenre rátelepedett, akár a harmat: a fűre, a bokrokra, a figyelőösvényre, még a felszántott ellenőrző nyomsávra is.

A jobbszárnyon járőr haladt a figyelőösvényen. Elöl Matvejev, a járőrparancsnok, mögötte barátja, Popovics.

Keleten derengeni kezdett az égbolt, észrevehetően elhalványultak a csillagok. Nem egyenletesen világosodott, hanem apró ugrásokkal, ahogyan a villanyóra mutatója halad előre. Szemlátomást oszlott az éjszakai homály. A folyó fölött köd fehérlett. Már napkelte előtt rázendítettek az első dalosmadarak, valahol messze, az Olhovec-majorban elnyújtva kukorékolni kezdtek a kakasok, egy álmából felvert kutya csaholni kezdett. Minden hang pontosan, tisztán hallatszott.

Szélcsend volt, az egyenes szálú füvek nem mozdultak, mintha féltek volna a rózsaszínű fénysugarak felbukkanása előtt lerázni magukról a harmat gyémántcseppjeit. A nap nem sietett felkelni: várta, hogy az égboltot keleten érett, dús, bíborszínű pitymallati fény árassza el. Van valami kimondhatatlanul elbűvölő ezekben a napkelte előtti percekben, amikor a nyugati ég még sötét, és hideg, de keleten már szivárványos, játékosan sziporkázó dicsfényben új nap születik.

Ez a nap szokatlan módon született. Amikor közvetlenül a nap felkelte előtt elcsitultak a madarak, s a fák meg a füvek méltóságteljesen kiegyenesedve várták a napfényt, a felhőtlen, tiszta égbolton vészjósló dübörgéssel, nehézkesen erőlködve bombázó

repülőgépek húztak el. A repülőgépek az államhatárt átszelve, nyugatról keletre tartottak. A járőr gondterhelt pillantással tekintett utánuk.

– Hogy értsük ezt? – kérdezte riadtan Popovin.

Matvejev vállat vont, és leakasztotta válláról a puskáját, mintha lőni készülne. Ebben a pillanatban mindketten a határfolyó felé tekintettek, és nyomban észrevették, hogy a túlsó part felől három homályosan feketéllő folt közeledik a ködös vízen. A riasztó foltok egyre közeledtek, s amikor a folyó közepére értek, már meg lehetett állapítani, hogy három közönséges, felfújható gumicsónakról van szó.

– Utánam – vezényelte halkan Matvejev, és gránáthordozó táskáját menet közben kigombolva, lehajolva, a bokrok és a magas fű fedezéke mögött a folyó felé futott. Arra gondolt: „Meg kell akadályozni az ellenség partraszállását, tűz alá kell venni még a vízen."

Popovin is nekiiramodott, igyekezett, hogy ne maradjon el Matvejevtől.

A parton, vagy ötven méterre a víztől, egy fűvel benőtt gödörbe hasaltak. Széthajtották maguk előtt a bogáncs és a bojtorján leveles szárait, amelyek akadályozták őket a kilátásban és a kilövésben, s mind nagyobb nyugtalansággal figyelték a csónakokat, amelyek száma időközben háromról hatra szaporodott. Az első három már átszelte a hajózható vízi utat. Szemlátomást siettek. A határsértés immár ténnyé vált.

– Készítsd elő a kézigránátokat!... – suttogta Matvejev, ő maga pedig lövéshez készülődött.

Popovin remegő kézzel vette elő táskájából a gránátokat. Most már azt is meg lehetett számolni, hány ellenséges katona ül egy-egy csónakban.

– Tíz – mondta fennhangon Matvejev. Popovin nem értette, mit mond, és fásult, idegen hangon azt kérdezte:

– Lehet, hogy mégse?

– Mit mégse?

– Mégse fogunk lőni.

Matvejev mérges, nehezteló pillantást vetett rá, és célozni kezdett. A csónakok már csak kétszáz méterre voltak tőlük. Matvejev azelőtt, a lőtéren, minden további nélkül telibe találta ilyen távolságról az ember alakú, terepszínűre festett, alig észrevehető

céltáblát. Most jókora csónak volt előtte, amelynek mérete legalább tízszeresen meghaladta a céltábláét. Már jól látszottak a szürke egyenruhás, rohamsisakos katonák: valamennyien mozdulatlanok, mintha nem is emberek, hanem próbabábuk lettek volna. Csak az evezők sietős csobogása hallatszott.

– Németek – szólalt meg Popovin, és igyekezett leküzdeni remegését. Foga hangosan vacogott.

Matvejev a tisztet vette célba. De amikor meg kellett volna húznia az elsütő billentyűt, hirtelen valami furcsa, kényelmetlen érzés kerítette hatalmába. Még sohasem lőtt eleven célpontra, s az a tudat, hogy most feltétlenül eltalál és megöl egy embert, arra késztette, hogy egy pillanatra elernyessze a fegyver billentyűjére feszülő ujját. De ugyanabban a pillanatban összerezzent a mellette felhangzó lövéstől: Popovin lőtt. Erre ő is megint célba vette a tisztet, és indulatosan meghúzta a ravaszt. Aztán megint, megint, megint, amíg csak ki nem ürítette lapos, kés alakú szuronnyal ellátott automata puskájának egész tölténytárát.

Az első csónak imbolyogni kezdett, a katonák kiáltozva a vízbe ugráltak, kattogni kezdtek a golyószórók. A határőrök feje felett zizegve elsüvítettek az első ellenséges golyók. Popovin hátraugrott, fejét a földre szorította. Matvejev folytatta a tüzelést, most már kiszámítottan, kapkodás nélkül. Lőni kezdte a második csónakot, aztán átirányította a tüzet a harmadikra, igyekezett megakadályozni az ellenséget abban, hogy átjusson a szovjet partra, ahová olyan céltudatos sietséggel törekedett. „Eh, csak lenne itt egy géppuska" – gondolta leverten Matvejev, de abban a pillanatban észrevette, hogy Popovin abbahagyta a tüzelést.

– Mi az, Jefim – kérdezte, és egy másodpercre elfordította fejét a folyótól. – Megsebesültél?

Popovin furcsa, kerekre tágult szemmel bámult rá, megmozdította telt ajkát, mintha mondani akart volna valamit, de nem jött ki hang a torkán.

– Azt kérdezem, megsebesültél? – emelte fel a hangját Matvejev.

– Igen . . . nem . . . – gügyögte Popovin, és óvatosan, ijedten, fejét a válla közé húzva, lövéshez készülődött. Közben az egyik csónak a parti fövenybe ütközött tompa, puha orrával, s a katonák célzás nélkül lövöldözve szovjet földre léptek. Matvejev bal kezére támaszkodva egy kissé felemelkedett, lendületet vett, és

elhajította a kézigránátot. A gránát közvetlenül a csónak mellett robbant. A partot ért katonák a földre feküdtek, csupán egy kövér őrmester hadonászott tovább a pisztolyával, és hangos kiabálással hívta a katonákat maga után, előre. Matvejev a lába elé hajította a második – utolsó – kézigránátját. Az őrmester holtan bukott a földre. A partra szállt németek nem lőttek többé, csupán a sebesültek nyögdécselését lehetett hallani.

Popovin ekkor riadtan megrántotta Matvejev karját, s ujjával balra, a folyóra mutatva, hisztérikusan felkiáltott:

– Nézd, nézd, bekerítenek bennünket!

Valóban, egy csónak már egészen partközelbe ért, tőlük vagy száz méterre bal kéz felé. Popovin két kézigránátja a földön hevert. Matvejev felkapta az egyiket, és azt kiáltotta: „Utánam!" – majd lehajolva a bokrok közé vetette magát, s eltűnt abban az irányban, amerre a csónak a parthoz közeledett. Még idejében érkezett. Ahogy csak a lába bírta, keresztülcsörtetett az égerbokrokon, amelyek szinte egészen a vízpartig húzódtak, és alig húsz méternyi távolságból a csónak közepébe hajította a kézigránátot. A robbanás darabokra tépett mindent és mindenkit. A bokrok előtt mély volt a víz. A katonák tébolyodottan, egymásba kapaszkodva visszafelé úsztak a folyóban. Ekkor azonban a túlsó partról nehéz géppuskákkal lőni kezdték az innenső part bokrait, s a golyók vészjóslóan surrogva csapkodták a sűrű levélzetet. Matvejev eleinte nem is érezte, hogy valami megperzselte térden felül a lábát. Nekihevülten kiugrott a figyelőösvényre, és csak itt értette meg, amikor Popovinba ütközött, hogy megsebesítették. Először úgy rémlett, hogy sebesülése jelentéktelen: leült a fűre, és sebkötöző csomagjából kötszert vett elő, sietősen bekötözte a lábát. Csak akkor hasított bele az égető, elviselhetetlen fájdalom. A golyó szétzúzta a combcsontját.

Popovin ijedten bámult kelet felé, mintha észre sem vette volna, hogy társa megsebesült, sőt mintha magát Matvejevet sem látta volna. Az első harc zűrzavarában valahogy mindketten megsüketültek a puska- és géppuskatűztől meg a kézigránátok robbanásaitól, és csak nehezen hatolt el a tudatukig a másfajta lárma és dübörgés: a súlyos, mély hangú, mennydörgésszerű ágyúszó. Jefim Popovin is csak most értette meg, hogy végig az egész határon mennydörög a tüzérségi tűz, és csak most vette észre – nagy rémületére –, hogy az őrs épülete lángokban áll, s a

felkelő nap korai, zsenge, aranyszínben ragyogó sugarait tűzvész fekete füstje borítja el. És ott, a lángoló határőrstől valamivel távolabb, Glebov hadnagy parancsnoki állása fölött, vörös rakéták kúsztak fel az égre: valamennyi járőrt azonnali visszatérésre szólították fel. E jelzés, vagy a határőrs parancsnokának szóbeli utasítása nélkül, a határőröknek nincs joguk elhagyni az őrzött terepszakaszt: az eskü megszegését jelentené.

– Mindenki az őrsre! – mondta hangosan Popovin, s szemében remény csillant meg: – Gyerünk gyorsan! Láttad a rakétát?

Matvejev megpróbált felállni, véresre harapta ajkát a fájdalmas erőfeszítéstől, de nem tudott.

– Segíts, Jefim – kérte.

Popovin gyáván körülpillantva talpra segítette Matvejevet, de nyomban el is engedte, és gondterhelt, ijedt képpel néhány lépésre távolodott tőle. Matvejev a puskájára támaszkodva állt. Popovin akkor beszélni kezdett azon az idegen, furcsa hangon, amelyet Matvejev már hallott tőle egyszer, amikor a konyhában a forró vízbe ejtette az óráját:

– Ide hallgass, Matvejev. Jobb lesz, ha itt maradsz, úgy sem jutsz el az őrsig, megölnek. Inkább mássz be a bokrok közé, és rejtőzz el. Nem találnak meg . . . A puskát pedig dobd el. Puska nélkül nem lőnek agyon. Fogságba esel. Na, gondold csak meg, nem olyan borzasztó az.

Mintha köpés fröccsent volna Matvejev arcába, úgy hullottak rá ezek az aljas, undorító szavak, s hogy véget vessen ennek a szennyes szóáradatnak, tompán, fenyegetően elkiáltotta magát:

– Elhallgass, gazember! . . . Gyáva, aljas, gyáva kutya . . .

Behunyta a szemét, hirtelen szédülés fogta el, megtántorodott, és erőtlenül a földre roskadt. Amikor ismét felnyitotta a szemét, Popovin már nem volt sehol. Jobbra és balra tompán, súlyosan nyögött a föld, a határőrs irányában géppuska-kelepeléstől visszhangzott az égbolt. Matvejev rádöbbent, hogy tökéletesen egyedül maradt ebben a furcsa, érthetetlen világban, amelyet váratlanul felfordítottak, a feje tetejére állítottak. Tehetetlenül magára hagyták: aljasul elhagyta, akit a barátjának tartott. A sérelemtől, a dühtől, a Popovin iránt érzett megvetéstől, a félelemtől, amely megrohanta, a lábában sajgó, éles fájdalomtól elakadt a lélegzete, valami keserű, száraz, kemény csomó kúszott a torkába, fojtogatni kezdte, s szeméből nagy, forró könnycseppek

csordultak ki. De értelme világos és józan maradt: tudta, hogy valamit haladéktalanul határoznia, tennie kell. A történtekről már akkor meg tudta állapítani, hogy a háború kezdetét jelentik, amikor az első lövést leadta a csónakra. Kegyetlen, félelmetes háború kezdődött, s most ennek megfelelően kell neki is cselekednie.

Úrrá lett fájdalmán, bemászott a sűrű bozótba. A puskáját nem dobta el, sőt sajnálkozva gondolt arra, hogy nem vette el Popovin másik kézigránátját is: az a gyáva kutya úgy sem veszi hasznát.

2

Leon Fegyin és Gavrik Gapejev a balszárnyon, az őrs határszakaszának végpontján tartózkodott, amikor meghallották a jobbszárnyon kezdődő fegyverropogást. Itt semmilyen mozgás nem volt észlelhető a túlsó oldalon: csend és nyugalom honolt. A távoli lövöldözés felerősödött, kézigránátok robbanása vegyült hozzá.

– Megint riadót rendezett a hadnagyunk – mondta gondtalanul, sőt szinte jókedvűen Gapejev.

Fegyin más véleményen volt: a jobbszárnyról hallatszó lövöldözés komolyan nyugtalanította. Gapejevre nézett, és szemében ezúttal nyoma sem volt a megszokott gúnynak, még keskeny ajkát se biggyesztette le, mint máskor, csak egyszerűen és gondterhelten azt kérdezte:

– És ha nem gyakorló, hanem harci riadó? Akkor mi van?

Gapejevnek meg sem fordult a fejében, hogy valóságos harci riadóról lehet szó.

– Keresztültörtek a határzáron? – szakad ki belőle az önkéntelen kérdés, de ekkor a túloldalon eldördültek az ágyúk, és mintegy visszhangképpen, erős robbanások döreje hangzott fel a szovjet oldalon. Egy, kettő, három sortűz egymás után.

– Csak nem az ég dörög? – kérdezte gyermeki naivsággal Gapejev, és tágra meresztette a szemét.

– Bolond! – mordult rá Fegyin, majd fémes csengésű, hideg hangon felvilágosította: – A német lő bennünket. Érted? Ez háború.

Gapejev még mindig azt szerette volna kérdezni: „Háború? Igazi? De miért? Miért éppen így?" De nem kérdezhetett semmit, mert a járőrparancsnok Fegyin szapora lépésekkel előre indult.

Sebesen haladtak a határ menti figyelőösvényen. Szelíd nyugtalankodni, forgolódni kezdett, megérezte, hogy valami nincs rendjén. Gapejev elsőként pillantotta meg az őrs fölött a rakétákat és a fekete füstöt. Közölte Fegyinnel:

– Jelzés: „Mindenki az őrsre!" És valami ég ott.

Fegyin nem válaszolt, csak megszaporázta a lépést, úgy hogy az apró termetű Gapejevnek szaladnia kellett a nyomában.

– Gyerünk toronyirányt, úgy rövidebb – tanácsolta Gapejev.

– Rövidebb, csak nehogy aztán hosszabb legyen: nyílt terep, agyoncsapnak bennünket, mint fürjet. Nem, jobb lesz erre.

A bokrok és a már-már érett rozs védelmében így tettek meg a határ mentén vagy három kilométert. Végül a kis ligetbe értek, ahonnan a mélység felé, az őrs irányába tartó szakadék és patak következett. Itt zihálva, izzadtan megálltak.

– Pihenjünk egy kicsit – mondta komoran Fegyin, és zsebkendőjével megtörölte verejtékes homlokát.

Motorok zúgására lettek figyelmesek, amely valahonnan elölről hallatszott. Fegyin a liget szélére küldte Gapejevet: nézze meg, mi az ott. Gavrik öt perc múlva izgatottan tért vissza.

– A fasiszták átkelőhelyet építenek: hídat vernek a folyón. A parton harckocsik állnak.

Miután a fasiszták gumicsónakon két szakasznyi katonát tettek partra a szovjet oldalon, s ily módon hídfőállást foglaltak el az őrs balszárnyán, tényleg hozzákezdtek egy pontonhíd összeszereléséhez. Fegyin és Gapejev a liget szélén hasalva kémlelte a túlsó partot, ahol a katonák lármázva bocsátották a vízre, és kapcsolták össze a pontonhíd részeit. Harckocsik bukkantak fel a parton: tompa orrú alkotmányok, páncéljukon kereszt. Az egyik harckocsi belehajtott a vízbe, és közeledett a szovjet part felé. Szelíd még erősebben kezdett szűkölni, már-már csaholásba tört ki. Fegyin durván megrántotta a pórázt, és a foga közt szűrve a szót, ráripakodott: „Csend!" Aztán elővette két kézigránátját, odalökte Gapejev elé, és kurtán ráparancsolt:

– Készíts belőle köteget.

– Nincs zsineg.

– Itt a póráz, fogd – találta fel magát gyorsan Fegyin, és sietős kézírással körmölni kezdte élete első jelentését:

„A szakadékkal szemközt a fasiszták átkelőhelyet építenek. A túlsó parton mintegy száz főnyi katonaság és öt harckocsi gyülekezik. Az egyik harckocsi úszva kel át a folyón. Indulunk az őrsre. Fegyin. 1941. június 22, 4 óra 38 perc."

Ekkor még se Fegyin, se Gapejev nem tudta, hogy alig száz méterre tőlük, a szakadékban és a szakadék túlsó oldalán, már felfejlődött a német gyalogság folyón átkelt előosztaga, amelynek az volt a feladata, hogy a szakadékban az őrs jobb oldalába kerüljön és déli irányból rohamozza meg a páncélosok támogatásával, ha egyáltalán szüksége lesz támogatásra. Fegyin Szelíd nyakörvéhez erősítette a jelentést, és fenyegetően ráparancsolt a kutyára:

– Az őrsre! Na, eredj már, az őrsre! Az őrsre, te ördög! – ismételte szinte kiabálva, majd feltápászkodott, és a nyakörvénél fogva a szakadékhoz vezette a kutyát. Szelíd máskor örömest ment az őrsre. Most azonban félt, gazdái mellett szeretett volna maradni.

A liget szélét, ahol ültek, vagy ötven méter széles zöld, aranyszínű boglárkával és rózsaszín vadszegfűvel borított tisztás választotta el a szakadéktól. Fegyin a szakadékba taszította a kutyát, s abban a pillanatben egy németet pillantott meg maga előtt, akinek géppisztoly lógott a hasán. Mindketten, a német is, Fegyin is, megzavarodtak. De Szelíd ezúttal nem jött zavarba, parancs nélkül a németre vetette magát. Az közvetlen közelről egy sorozatot eresztett a kutyába. Fegyin felhasználhatta volna ezt a néhány másodpercet arra, hogy tüzet nyisson az alatta álló ellenséges katonára, vagy pedig villámgyorsan hátraugorjék, s a szakadék peremének védelmében visszafusson a liget szélére Gapejevhez. De nem ezt tette. Nem ezt tette, mert néhány perccel előbb, miközben a jelentését írta, az a gondolat ötlött az eszébe, hogy a hadifogság az egyetlen módja, hogy épségben átvészelje ezt a rettenetes háborút. És amikor a német tüzet nyitott a kutyára, Fegyin eldobta a puskáját, és felemelte a kezét.

Gavrik Gapejev, aki a liget szélén, egy alacsony lucfenyőcsoport mögött feküdt, kezében a kézigránátköteggel, tisztán látta mindezt. Látta, amint Fegyin felemelt kézzel eltűnt a szakadékban, s amint néhány perc múlva három német bukkant fel a sza-

kadék peremén. Megálltak, a liget felé tekintettek, valamit beszéltek, mintha azon tanakodtak volna, hogy átkutassák-e a ligetet, vagy ne vesztegessék rá az időt. Gapejev óvatosan lövéshez készülődött: elhatározta, hogy nem fedi fel magát időnek előtte, félszáz lépésre engedi őket magához, s csak akkor fogja mindhármukat hirtelen egymás után leteríteni. Ám a németek nem mentek a ligethez, álldogáltak még egy percet a szakadék peremén, aztán megfordultak, s csupán egyikük adott le távozóban egy hosszú sorozatot. A golyók Gapejev feje fölött süvítettek el. „Nem vettek észre. De hiszen meg is ölhettek volna – villant át agyán a gondolat, és hideg verejték lepte el a homlokát. – S mi lesz, ha Fegyin elárul engem? Visszajönnek, keresni fognak. Hányan lehetnek? Nyilván sokan."

A liget piciny, alig tenyérnyi, keresztül-kasul átlátszó, mint a rosta, nem lehet elrejtőzni benne. Fogságba kerülni pedig, mint Fegyin? Nem, erre nem hajlandó Gavrik Gapejev: inkább elpusztul az egyenlőtlen harcban, drágán adja az életét. Ebben a pillanatban magasan a feje fölött lövedékek süvítettek el, s valahol egészen közel robbantak. Gavrik még azt is hallotta, amint a szilánkok, akár egy marék kavics, a nyírfák lombjaiba csapódtak. A folyón szökőkút csapott fel. Gavrik megértette: a szovjet tüzérség lövi az átkelőhelyet. A ligetben maradni veszélyes volt, azt különösen nem szerette volna, ha a hazai lövedékektől pusztul el. Előre menni, a szakadékba, egyedül a németekre, akiket tűz alá vett a szovjet tüzérség, esztelenségnek látszott. Átment a liget túlsó szélére, ahol rozstábla kezdődött, és úgy vélte, az lesz a legkényelmesebb, ha a rozson keresztül jut ki a szakadék felső végére, ahonnan már csak egy ugrás az őrsig, alig egy kilométer.

A rozs sűrű és magas volt, az alacsony termetű Gavriknak a feje sem látszott ki belőle. A puska a jobb kezében, a négy kézigránátból álló köteg a baljában. Nem, Gavrik nem adja olcsón az életét; természetesen, könnyűszerrel leteríthette volna azt a három németet, de kevésnek találta: tízet kell egyért. Vajon miért adta meg magát Fegyin? Gapejev képtelen volt ezt megérteni.

Ahogyan egyre mélyebben hatolt be a rozstáblába, egyre távolodott a határtól, úgy tért vissza a nyugalma, s kezdeti tétovasága és félelme helyére elszántság lépett. Minden hőstett eszébe jutott, amit csak olvasott a könyvekben, vagy hallott Muhtaszipovtól meg Glebov hadnagytól. Legélesebben a Haszan-tónál

nemrégiben lejátszódott események jelentek meg a szeme előtt. Ott ugyanígy rátámadtak a szovjet határőrsökre a japán szamurájok, s az első kegyetlen csapást ott is éppígy a határőrök fogadták. Aztán a határőrök segítségére siettek a Vörös Hadsereg egységei, és tönkreverték, visszavetették az ellenséget. Gavrik úgy vélte, hogy a hitleristák mai cimboráik, a japán szamurájok agresszióját ismételték meg, és meg volt győződve róla, hogy minden pontosan ugyanúgy fog történni, mint a Haszan-tó partján. Harcba lép a Vörös Hadsereg, és a németeket visszavetik a folyó mögé. Lehet, hogy estére minden véget ér, és Gavrik Gapejevnek nem is lesz ideje hőstettet végrehajtani. Lehet, hogy máris elszalasztotta az alkalmat: le kellett volna lőnie azt a három németet, aztán egy ugrással a szakadék peremén teremnie, a kézigránátköteggel még egy tucatnyi ellenséges katonát leterítenie, és kiszabadítania a fogságból Fegyint. Gavrik képzeletében sebesen rajzolódott ki az igazi hőstett képe, s már-már haragudott magára, hogy nem ragadta meg az alkalmat, amilyen talán csak egyszer adódik az életben. Mi marad hátra? Megérkezik az őrsre, és jelenti Glebov hadnagynak: így és így, a németek átkelőhelyet építenek, a harckocsik átúsznak a folyón, egy gyalogosegység már elfoglalta a szakadékot, Fegyin fogságba esett, én pedig épségben, sértetlenül megérkeztem. Ettől a gondolattól egészen magán kívül lett, szinte kedve támadt visszafordulni. De úgy szólt a parancs: „Mindenki az őrsre!" Ő a parancsot teljesíti.

A rozstábla hirtelen véget ért, Gavrik előtt feltárult a szakadék füsttel borított széle. Az ágyúzás nem csitult, a lövedékek változatlanul süvítve repültek a feje felett az átkelőhely felé. Az őrs irányából szakadatlan puska- és géppuskaropogás hallatszott. Ott tehát harc folyik, s őrá, Gavrikra is égető szükség van. A rozstábla és a szakadék között virágzó burgonyaföld húzódott, alig száz méter széles. Gavrik megállt, körülnézett. Sehol senki, csak a géppuskatűz vált hallhatóbbá az őrs felől. A burgonyabokrok között kúszva is megtehette volna ezt a száz métert, de Gapejevnek nem volt ki elől elrejtőzködnie, így hát egyenes tartással futott a szakadékhoz.

A mogyorócserjével, égerfával és lonccal benőtt szurdokban csend honolt: a forrás vize, amely még télen sem fagyott be, nem csobogott, hallgattak a madarak is. De mi ez: Gavrik hangokat hallott maga előtt, szaggatott, kurta mondatokat valami idegen,

bugyborékoló nyelven. „Németek – villant agyába a felismerés. – Tehát megelőztek engem, a szakadékban az őrs oldalába kerültek."

Gavrik határozatlanul megállt a patakocska partján. Körülnézett. Kiderült, hogy németek vannak előtte is, mögötte is. Nem lehet elkerülni a találkozást. Akkor hát ismét itt az alkalom, hogy Gapejev határőr hőstettet hajtson végre.

Elindult a szakadékban. Igyekezett zajtalanul lépkedni, ahogyan Glebov hadnagy tanította, s nem az ösvényen haladt, amely a patak mentén húzódott, hanem oldalt, a bokrok között. Gyakran megállt, hallgatózott, nem követi-e valaki. A hátulról jövő támadástól félt leginkább. De nem, mögötte se lépések nesze, se beszéd nem hallatszott. Elöl viszont, vagy húsz méterre, hirtelen két németet pillantott meg: nehézgéppuskát vonszoltak felfelé a szakadék túlsó, szemközti oldalán. Gavrik lelassította lépéseit, és azt gondolta: „Mi volna, ha most odahajítanám a kézigránátköteget? A géppuskából és a kezelőszemélyzetből csak cafatok maradnának." De úgy határozott, hogy vár vele, a géppuskások előtt minden bizonnyal lövészek haladnak. Hányan lehetnek: egy szakasz, egy század vagy egész zászlóalj? Gapejev nem tudhatta.

És valóban, a szakadékban két szakaszból álló deszant élosztag haladt az őrs egyik szárnya felé. „Kétéltű" harckocsik támogatták őket, amelyek a szakadékkal párhuzamosan közelítették meg az őrsöt. Gapejev tudta, hogy a szakadék hamarosan véget ér, a patakocska partján húzódó bokrok fonala meg-megszakad, s kacskaringósan az őrs épületével ellenkező irányba kanyarodik, tehát az ellenség kénytelen lesz a nyílt terepen rohamra indulni az őrs ellen. Ott azonban a hármas számú föld-fa erőd állja majd útjukat. Nem egy csapásra, nem hirtelen érlelődött meg Gavrikban a gondolat, hogy ne csupán megsemmisítse a két géppuskást, hanem meg is kaparintsa fegyverüket. De amint megszületett benne az elhatározás, gyorsan átgondolt minden lehetséges változatot. Amikor látta, hogy a németek az őrs felé irányítva, a szakadék peremén állítják fel a géppuskát, akkor véglegesen döntött. Abban a pillanatban, amikor a lövészek rohamra indulnak, elfoglalja a géppuskát, s hátulról fog tüzet nyitni a rohamozó ellenségre.

Számítása jónak látszott, s csak attól félt, hogy tervének végrehajtásában megzavarják a hátulról érkező újabb ellenséges cso-

portok. Óvatosan, macska módjára, minduntalan hátra-hátrapillantva, lopakodott a géppuska felé. Amikor harminc méterre megközelítette, lehasalt, elrejtőzött, s várta a roham megindulását...

3

Szavinovot a határőrs épületeibe becsapódó német lövedékek robbanása ébresztette föl. Nehezen szabadult mély, reggeli álmától, s ezért nem fogta fel mindjárt, mi történik. Az első lövedékek robbanását égzengésnek vélte, a másik oldalára fordult, és visszamerült zavaros álmába. A második sortűz azonban, amelytől csörömpölni kezdtek és kihullottak az ablaküvegek, kiugrasztotta az ágyból. Első ösztönös mozdulatával előrántotta pisztolyát a párna alól. Korántsem előírásos öltözékben futott ki az udvarra: ingzubbonyban és nadrágban, de csizma és tányérsapka nélkül. Igaz, csizmáját, nadrágszíját és pisztolyát a kezében vitte, de sapkája a házban maradt. Az első pillanatban semmi rendkívülit nem látott, de megérezte a termit éles, kellemetlen, ingerlő szagát, és nyomban megértette, hogy nem riadógyakorlatról van szó. Aztán határőröket pillantott meg, akik lőszeresládákkal a vállukon futva távolodtak az őrstől. Odakiáltott az egyiknek: „Mi történt?" – de a harcos ügyet sem vetett rá, és meghajolva, fürgén tovább szaladt. A következő tüzérségi sortűz a földre kényszerítette a századost: egy lövedék a politikai tiszt házának sarkába talált, s egy robbanás leszakította gerenda darab Szavinov lábától két lépésre koppant a földre. Csizmával, nadrágszíjjal, pisztollyal a kezében, sápadtan, hideg verejtékben fürödve, elkékült, remegő ajkakkal zuhant be a parancsnoki állásba, ahol Glebovon kívül Poltorosapka törzsőrmester és Jefremov tartózkodott Kazbekkal. Glebov szabályos öltözékben, feszes tartással, távcsővel a nyakában és térképtáskával a vállán – amitől sohasem vált meg – futó pillantással végigmérte Szavinovot, és nyugodt hangon tovább beszélt a telefonba, amely a parancsnoki állást az őrs tüzelőállásaival kötötte össze. De Jemeljan kurta, futó pillantásából Szavinovnak észre kellett vennie az ironikus megvetést, és dühösen az gondolta: „De hiszen a háborús konfliktust éppen Gracsev és Glebov provokálta ki."

Jemeljan az első – az élen elhelyezkedő – és a második – a jobb szárnyon levő – föld-fa erődök között felállított magasfigyelőtoronnyal beszélt telefonon. A hadsereg híradó megfigyelőösszekötője közölte onnan, hogy a németek nagy erőkkel kelnek át három ponton a határfolyón. A szomszédos, negyedik őrs területén, az országúton, nagy harckocsi- és gépesített gyalogsági oszlop halad az ország belseje felé. A negyedik őrs lángokban áll. Majdnem az ötödik őrs határszakaszának közepén, alig valamivel jobbra, az erdő felé, csónakokon zászlóalj erejű gyalogsági egység kel át a folyón. Matvejev járőre már beszüntette a tüzelést. „Nyilván elpusztultak" – gondolta Glebov. A balszárnyon, a szakadékkal szemben az ellenség pontonhidat ver. Ugyanott, a folyón túl gyalogság és harckocsik gyülekeznek.

Glebov végighallgatta a megfigyelő jelentését, és megkérdezte:

– Közölte ezt a feletteseivel?

– Igen, közöltem.

– Miért hallgat a tüzérségünk? – kérdezte Glebov fennhangon töprengve.

– Nem tudom, hadnagy elvtárs.

– Továbbítsa a tüzérség parancsnoki állására, hogy én kérem: nyissanak tüzet az átkelőhelyekre, és az ellenség gyülekezőhelyeire.

– Igen! – felelte kurtán és készségesen a megfigyelő.

Az első tüzelőállást, amely a legközelebb esett a határvonalhoz, Koloda őrmesternek, az őrs egyetlen állványos géppuskával megerősített szakasza védte, s máris tűzharcban állt a jobbszárnyon támadó ellenséges osztaggal, amely – minden jel szerint – két csoportra oszolva szándékozott rohamot intézni az őrs ellen: középen és jobbról. Az első erődben tartózkodott Muhtaszipov is. A többi tüzelőállás egyelőre hallgatott: Glebov megparancsolta, hogy takarékoskodjanak a lőszerrel. Minden golyónak célba kell találnia!

A harcosok kézigránátköteget készítettek: négy gránát egy köteg. Sem a gyalogság, sem a tüzérségi és aknatűz nem nyugtalanította úgy Glebovot, mint a harckocsik. Most már világosan látta, hogy az őrs tehetetlenül áll szemben a harckocsikkal. Ha legalább két negyvenöt milliméteres ágyúja meg két tucat páncéltörő aknája lenne, amelyeket lerakhatnának a tüzelőállások előtt, akkor – úgy vélte – az őrs kitarthatott volna egészen estig, a Vö-

rös Hadsereg főerőinek megérkezéséig. Glebov meg volt győződve róla, hogy azok már sorakoznak valahol a megsemmisítő ellencsapáshoz.

Az a hatalmas hitlerista hadoszlop is nyugtalanította Glebovot, amely olyan könnyedén felmorzsolta a szomszédos, negyedik határőrsöt, és mélyen behatolt a szovjet területre: Jemeljan attól tartott, hogy ennek a menetoszlopnak egy része esetleg elkanyarodik, és hátulról támad az ötödik őrsre.

Ha Glebov hadnagy őrsének harcállásait az erődök elhelyezése alapján ítélné meg az ember, azt hihetné, hogy az őrsnek tömör, szilárd, körkörös védelmi rendszere van: az öt tüzelőállás tényleg tömör tűzgyűrűt vont az őrs köré. S mégis, ahogy az lenni szokott, a védelmi rendszer hátoldala sebezhetőbb volt, mint a többi. Ezt a negyedik és az ötödik erőd fedezte. S míg az első, második és harmadik erődben, amelyek homlokirányban jobbról és balról fedezték az őrsöt, egy-egy szakasz harcos tartózkodott, ezen kívül az első erődben ott volt a géppuska, a másodikban meg a harmadikban egy-egy golyószóró, addig a negyedikben mindössze két harcos lézengett: az egészségügyi oktató s egy PPD-golyószóróval felfegyverzett határőr. Az ötödik erőd volt a parancsnoki álláspont. Ennek a tüzelőállásnak a fegyverzete a Koloda szakaszából származó golyószóróból, Glebov PPD-golyószórójából, egy automata puskából és két pisztolyból állott. Szerencsére mindegyik erődben volt elég kézigránát. Szavinovot nem vette számításba Glebov. Bízott abban, hogy a rendelkezésére álló erőkkel képes lesz feltartóztatni az ötödik őrs területén támadó hitlerista előosztagot.

Az ellenséges tüzérség, amely tüzet irányított az őrsre, egyelőre nem tett kárt emberéletben. Az embereket megvédte a földfa erőd; az ágyúzás csupán az épületeket gyújtotta lángra, a lovakat sújtotta agyon vagy nyomorította meg. Legalábbis egyelőre. De hátra volt még a feketeleves. Glebov várta a fasiszták első rohamát.

A megfigyelő közölte, hogy a tüzérosztály parancsnoka nem hajlandó tüzet nyitni az átkelőhelyre, mivel nincs rá utasítása az ezredparancsnoktól.

– Nem hiszik el, hogy ez már háború, azt gondolják, hogy egyszerű provokáció – fűzte hozzá a megfigyelő.

Glebov lecsapta a kagylót, és a figyelőbe rohant. A hadsereg

megfigyelője rádió-összeköttetésbe lépett a tüzérosztály parancsnokával, és átadta a mikrofont Jemeljannak.

– Itt Prokopov tábornok, övezetparancsnok beszél – szólalt meg nyugodtan Glebov, s igyekezett hangjának „szolid", öblös csengést adni. – Megparancsolom magának, hogy azonnal nyisson tüzet az átkelőhelyen tömörülő ellenséges csapatokra. A célpontok koordinátáit a maguk megfigyelője közli. Ismételje meg a parancsot. Végeztem. Vételre állok.

S Glebov nyomban meghallotta a fülhallgatóban a tüzérosztály parancsnokának friss, örvendező hangját:

– Igenis, tüzet nyitni az átkelőhelyekre! Régóta várjuk már ezt a parancsot, tábornok elvtárs! . . .

Glebov a harcos megértést, helyeslő együttérzést tükröző szemébe nézett, és vidáman rákacsintva, azt mondta neki:

– Háborúban, pajtás, minden megesik. Különösen ilyen bonyolult helyzetben. Nem félsz? Nem piszkálnak itt téged? – Glebov a határ felé biccentett.

– A háborúban minden megesik, hadnagy elvtárs – válaszolta ugyanolyan hangon, hetykén a megfigyelő, és egy repeszdarabot nyújtott át Glebovnak. – Ide téved néha.

Jemeljannak eszébe jutott, hogy amikor felfelé mászott, temérdek, repesztől származó horzsolást látott a figyelő tartóoszlopain. Azon gondolkodott: nem kellene-e fedezékbe átparancsolnia a megfigyelőt, hogy az összeköttetés egyetlen eszközét épségben megőrizzék? A megfigyelő közölte a tüzérosztály parancsnoki állásával a célpontok koordinátáit, Glebov pedig szeméhez illesztette a messzelátót, és nekilátott, hogy elvégezze a szokásos határszemlét – most már az arcvonalak megszemlélését – jobbról balra. A jobbszárnyon, a centrum közelében, a nyírfaligetekben és a bozótban gyülekezett az ellenséges gyalogság. Valamelyest balra, a gázlónál, csaknem szemközt az őrssel, a harckocsik vízbe merülve keltek át a folyón. Jemeljan arra a következtetésre jutott, hogy éppenséggel ezeket a harckocsikat várja a kiinduló állásban tömörülő gyalogság. Számolni kezdett. Hol négy. hol öt harckocsit látott

Ekkor a hátország felől, közvetlenül a fejük felett, éles, átható süvítéssel tüzérségi lövedékek szálltak el a ligetek és a bokrok felé, a balszárnyon levő átkelőhely, a vízen átkelő harckocsik irányába. Az egyik sortűz a másik után, szaporán, sietősen,

érezni lehetett, hogy a szovjet tüzérek szeretnék bepótolni a mulasztást.

– Végre! Derék fiúk! – kiáltotta gyermeki örömmel, ujjongva Glebov. – Na még, nyomjátok meg, gyerekek! Ne sajnáljátok a lövedéket!

– Már régen így kellett volna, hadnagy elvtárs! – mondta ragyogó arccal a megfigyelő, és kézölte a parancsnoki állással, hogy a lövedékek pontosan a célba csapódtak.

– Amikor megkezdődik a roham, adjanak zárótüzet – parancsolta Glebov.

A megfigyelő bólintott.

Válaszul a szovjet ütegek tüzére, a fasiszták három tüzérségi sorozatot adtak le az őrsre. Egy vagy két lövedék a magasfigyelő mellett robbant, poszméhek módjára zümmögtek körülöttük a szilánkok; a tartóoszlopokba, a keresztgerendákba, a létrába csapódtak, belefúródtak a deszkapadozatba, csörömpölve ütődtek a kis rádió adó-vevő készülék fémburkolatához. A torony megingott a légnyomástól. A harcos elejtette a távcsövet, és elzuhant. A halántékán világospiros, kopejka-nagyságú, csöpögő folt támadt: ezt Glebov nyomban észrevette, és élénk mozdulattal elkapta, felemelte a megfigyelőt. A harcos ajka kékre vált, szeme ijedten kikerekedett, és vakon, hidegen, rezzenéstelenül bámult. Glebov rázogatta, tapogatta a verőerét. Aztán a mellkasára tapasztotta a fülét. Nem vert már a szíve.

Glebov elképedt és zavarba esett: életében először látott embert erőszakos halállal meghalni. Nem tudta elhinni, hogy ilyen egyszerű: az imént még beszélgetett vele, mosolygott, élt . . .

Nem, nem tudta elhinni. Ájulás lesz ez csupán, gondolta, még lehet valamit tenni, meg lehet menteni. De mit tegyen? Nem tudta. Első gondolata az volt: segítséget hívni. Megnyomta a telefon berregőjét, és valahogy nagyon nem katonásan azt mondta a kagylóba a törzsőrmesternek:

– Poltorosapka, jöjjön gyorsan ide, a magasfigyelőhöz.

Eszébe ötlött a megszokottá vált frázis: nincs háború áldozat nélkül. Az áldozat pedig nem más, mint: halál, derék fiúk halála. Glebov a harcos vakon, üvegesen bámuló szemébe nézett, és arra gondolt: „Hány éves lehet? Alighanem velem egykorú. Lehet, hogy őt is várja otthon az anyja . . . Majd értesítést kap: hősi halált halt a harci őrhelyen . . . Hát vigaszt meríthet abból?

A harci őrhelyen" – ismételgette gondolatban Jemeljan, és tekintete a rádiókészülékre tévedt. Akár csak az előbb a katona halántékán a vörös foltot, most is azonnal felfedezte a készüléken a horpadást és a lyukat.

A folyónál támadt motorzúgás félbeszakította Glebov töprengését. Öt fasiszta harckocsi indult az őrs ellen: három szemből, kettő jobbról. Menet közben lövöldöztek. A páncélzat védelmében közeledett a gyalogság. S még azt is látta Jemeljan: a harckocsikon golyószórósok ülnek. Gyorsan megértette, hogy értelmetlenség volna továbbra is itt tartózkodnia, hiszen most a parancsnoki állásból kell irányítania a harcot. Lefelé indult a létrán. A torony tövében összetalálkozott Poltorosapkával: a derékszíján három kézigránátköteg lóg, mindkét nadrágzsebéből kézigránát kandikál ki, kezében a golyószóró, tekintete elszánt, sőt fenyegető.

– Parancsára megérkeztem.

– Későn, törzsőrmester: meghalt már . . . Megölték – szakította félbe Glebov. – Harckocsik jönnek. A páncélzaton golyószórósok.

Poltorosapka mindent megértett. Azt is, hogy kit öltek meg, azt is, hogy megkezdődött a gyalogság meg a harckocsik rohama. Természetellenesen, nagy hangon elrikkantotta magát:

– Megengedi, hogy megpróbáljam a figyelőből? A magasból jobban a kezemre esik. Megengedi, hadnagy elvtárs?

Glebov hosszú, a helyzet feszültségéhez képest túlságosan is hosszú pillantással nézett rá, és nagyon halkan, bensőségesen azt válaszolta:

– Megengedem, Gyemjan Makarovics. – Első ízben nevezte keresztnevén és apai nevén a törzsőrmestert. – Körültekintően cselekedj, és takarékoskodj a tölténnyel. Ne szalaszd el a kellő pillanatot: idejében vonulj vissza. Feleslegesen semmit se kockáztass.

– Igenis! Köszönöm – mondta meghatottan a törzsőrmester, és sietve mászni kezdett felfelé a létrán. Glebov még álldogált egy darabig a figyelő tövében, mintha kételkedne a törzsőrmester elhatározásának célszerűségében. Poltorosapka inkább megsejtette, mintsem látta, hogy a hadnagy nem igyekszik eltávozni onnan, egy pillanatra lenézett, és lekiáltott:

– Várják magát a parancsnoki állásban, hadnagy elvtárs!

Glebov, mintegy feleszmélve, futólépésben iramodott az ötödik erőd felé, s onnan nyomban felhívta az első, a második és a harmadik tüzelőállást, parancsot adott, hogy állítsák fel helyükre a páncélvadászokat.

– Már megtörtént – felelte az első erődből Muhtaszipov.

– Ki van nálatok az erőd előtt? – érdeklődött Glebov.

– Sarompokatyilov és Durdijev.

Glebov arra gondolt: kár volt Sarompokatyilovot az óvóárokba ültetni, helyesebb lenne, ha az őrs legjobb mesterlövésze biztosabb fedezékből, mondjuk az erődből lőné a harckocsik kémlelőnyílásait. De most már késő lett volna bármit is megváltoztatni: az első és a második erőd erős puska- és géppuskatüzet árasztott a rohamozó ellenségre. De talán Poltorosapka törzsőrmester golyószórójának tüze volt a leghatásosabb. Nyomában mintha szél söpörte volna le a harckocsiról a golyószórósokat; a gyalogsággal együtt a földre vetették magukat. A roham zűrzavarában a németek nem értették meg mindjárt, hogy a magasfigyelőből tüzel rájuk valaki. Mindenesetre, a három harckocsi, nem törődve azzal, hogy a gyalogság lehasalt, sebesen haladt az első erőd felé, arra számítva, hogy egy csapásra elintézi: vagy eltakarja páncéljával a lőréseket, vagy súlyával beszakítja. A harckocsizók nem látták az egymástól harminc méter távolságra, álcázott óvóárkaikban üldögélő páncélvadászokat.

Sarompokatyilovot nem hagyta cserben fegyelmezettsége és hidegvére: elhatározta, hogy csak biztosra megy, a lehető legközelebbről hajítja a harckocsira kézigránátkötegét. Durdijevet azonban elragadta a hév, elsiette a dolgot, gránátkötege öt méterrel a harckocsi előtt robbant, s nem tett kárt benne. A második kézigránátköteget már nem ért rá elhajítani: a harckocsi a futóárokra rohant, egy helyben forogva, mintegy belefúrta magát a földbe, agyontiporta Durdijevet. Sarompokatyilov, aki végignézte társa szörnyű pusztulását, nem bírta tovább: kihasználta azt a pillanatot, amikor a harckocsi oldalát fordította feléje, kiugrott a gödörből, és közvetlenül a lánctalpa alá dobta a kézigránátköteget. A robbanás leszakította a lánctalpat. A másik harckocsi eközben öt méterre megközelítette az erődöt, és eltakarta az állványos géppuska lőrését, a harmadik pedig felülről döngölni kezdte az erődöt. A födém nem bírta el a harckocsit, recsegve-ropogva beszakadt. A kijáratnál álló Koloda őrmesternek még sikerült

idejében kiugrania. Ragyogó, világoskék fényesség vakította el, a fénylő égbolt előtt, néhány lépésre magától, felfelé meredő füstszürke acélormányt látott: a harckocsi ágyúcsövét. Az erődöt beomlasztó fasiszta harckocsi maga is belehuppant a mélyedésbe, s most bőszen bőgetve motorját, igyekezett kikászálódni belőle.

Az őrmester puskája az erődben maradt, csupán egy kézigránátköteg meg a benzinespalack volt a kezében. Megértette: még egy-két perc, s a harckocsi kitör a csapdából, s az első sikertől megrészegedve, megindul, hogy beomlassza a többi tüzelőállást is. Nem, nem lehetett elszalasztani az ellenség pillanatnyi késlekedését. Az őrmester az egy helyben forgó hernyótalp alá dobta kézigránátkötegét, maga pedig a védősánc mögé hasalt. Hatalmas robbanás következett: a köteg öt kézigránátból állt. Megrendült, inogni kezdett a föld, az őrmesterre földeső záporozott. A motor befulladt. Akkor Koloda a földre lapulva, remegő kézzel kitapogatta a zsebében a gyufát, meglocsolta benzinnel a kanócot, meggyújtotta, és villámgyorsan talpra ugorva, odacsapta a palackot a robbanástól mozdulatlanná vált harckocsi hűtőjéhez, ahogyan Glebov tanította. A harckocsi lánctalpának néhány szemét levitte a robbanás, a maró, sötéten ugráló láng fürgén végigkúszott a páncélon, a hűtő roncsának résein behatolt a motorhoz, amely hirtelen – halálos görcsben – felbőgött.

A cingár, tetőtől talpig sárfoltos Koloda őrmester csak egy pillanatig egyenesedett fel az erőd romjain, hogy meggyőződjék róla, sikerült-e bosszút állnia a romok alá temetett bajtársaiért, ám ennyi is elegendő volt a másik harckocsinak: géppuskájából közvetlen közelről tüzet nyitott. A sorozat valósággal lekaszálta az őrmestert: hang nélkül, lágyan omlott a lángoló harckocsi mellé, amelyből az alsó és a felső nyíláson keresztül menekült a legénység, és futva igyekezett vissza a folyó felé. De senki sem üldözte őket, senki sem lőtt utánuk, mert az első erőd elnémult, a többi tüzelőállás pedig még veszélyesebb ellenséggel állt harcban.

Az őrs védőinek helyzete percről percre súlyosbodott. A két századnyi gyalogság, amely három harckocsi támogatásával támadott, kénytelen volt lehasalni; először az első erőd állványos géppuskájának tüze, majd a magasfigyelőről tüzelő Poltorosapka golyószórójának sorozatai elől. Eközben két harckocsi harcképtelenné vált. A jobbszárnyról támadó ellenséges századot, amelyet

két harckocsi támogatott, a második erőd golyószórójának tüze állította meg. A harckocsik visszatértek a bozót szélén levő kiindulópontjukra, ahol egy gyalogosszázad gyülekezett a rohamra. Glebov eredménytelenül hívta telefonon az első erődöt. Poltorosapka jelentette, hogy az első erőd mellett két vagy három kilőtt harckocsi látszik, de Koloda szakasza nyilván elpusztult, minthogy a tüzelés véglegesen abbamaradt. Glebov megparancsolta Poltorosapkának, hogy tartsa tűz alatt az első erőd felől támadó gyalogságot.

Szavinov idegesen és fejvesztetten szaladgált ide-oda a parancsnoki erődben. Sápadt volt, s valahogy aprónak, idétlennek és szánalmasnak látszott.

– Tétlenkedik a harmadik szakaszod – próbálta főnöki hangnemben figyelmeztetni Glebovot. – Az ellenség jobbról támad. Nem tudjuk majd egyetlen szakasszal megállítani.

– Már megállítottuk. Hát nem látod? – vetette oda nyugodtan Glebov, rá se pillantva.

– Rögtön rohamot indítanak, felmorzsolják a második erődöt. S akkor ide jönnek, miránk. Át kell irányítani a harmadik erődből a parancsnoki álláspontra legalább az egyik golyószórót. Manőverezni kell! – oktatta ki hangoskodva Szavinov, hol a kézigránátkötegeket készítő Jefremovra, hol magára Glebovra vetve tompa fényű, ugráló pillantását. Glebov elmélyülten figyelte távcsövön keresztül a jobbszárnyat. – Maga nem tudta megszervezni az aktív védelmet, Glebov hadnagy. Vesztébe sodorta az első szakaszt. És vesztébe sodorja az egész őrsöt, mert maga . . . mert maga nem képes vezetni a csatát.

Glebov leeresztette a távcsövet, és hirtelen visszafordult a lőréstől. Szemében könnyek csillantak meg. A dühtől és a sérelemtől fuldokolva, remegő hangon szólalt meg:

– Hát Szavinov, vagy azonnal elmész innen a negyedik erődbe, vagy ebben a pillanatban agyonlőlek! Megértetted?!

Szavinov megértette Glebov tekintetéből, hogy ez nem puszta fenyegetőzés. Jemeljan semmitől sem riad vissza, különösen most és itt nem. És talán számot sem vetve mozdulata következményével, Szavinov szinte gépiesen zsebébe dugta a kezét, ahol a pisztolyát tartotta, és fojtott hangon azt mondta:

– Majd meglátjuk, melyikünk melyikünket . . . – Kész volt coltja egész tárát Glebovra üríteni. De a nyurga Jefremov fölöt-

több fürgén Szavinov mellett termett, s bármely pillanatban megragadhatta a karját. Szavinov nyomban megértette, vagy inkább megérezte, hogy tehetetlen, és csupán egy szörnyű sértést préselt ki magából: „Áruló!" – és eltávozott a parancsnoki álláspontról; emelt fővel, szándékosan hősködve, egyenes tartással ment át a negyedik erődbe, ahol mindössze két harcos tartózkodott.

Glebovnak nem maradt ideje, hogy végiggondolja Szavinov tanácsát: átirányítsa-e a harmadik erőd véderejének egy részét a másodikba vagy sem, mert a védelem balszárnyát fedező harmadik szakasz parancsnoka jelentkezett telefonon, és jelentette, hogy két ellenséges harckocsi halad a szakadék mentén, az őrs irányába.

– A páncélvadászok vegyenek magukhoz több kézigránátköteget – mondta Glebov. – Igyekezzék megakadályozni, hogy a harckocsik felkapaszkodjanak az erődre. Tartsák szemmel a szakadékot. Nincs kizárva, hogy ott gyalogság tömörül.

Glebov éppen letette volna a kagylót, de meghallotta Poltorosapka izgatott hangját:

– Elfogyott a töltényem, hadnagy elvtárs!... Adjon töltényt!... Jefremov hozzon egy ládával... Egy egész ládával... És benzinespalackot is... Csak minél gyorsabban!

A törzsőrmester nem ok nélkül siettette Glebovot: az a harckocsi, amely az imént géppuskájával lekaszálta Koloda őrmestert, most egyenesen a magasfigyelőnek tartott, s menet közben ágyútüzet nyitott rá. A lövedékek a tartóoszlopok mellett szálltak el ugyan, de Poltorosapkát ez nem nyugtatta meg. Kitalálta az ellenség szándékát: nekifutásból felöklelni a figyelőt. Megértette azt is, hogy már nincs ideje elmenekülni: ha nem a létrán, akkor a földön csap le rá az ellenség. A halál elkerülhetetlennek látszott, nem maradt kiút. A parancsnoki állás felől egy láda lőszerrel Jefremov futott a magasfigyelő felé. A törzsőrmester, megpillantva bajtársát, keserűen gondolta magában: „Késő, pajtás", és teli torokból elkiáltotta magát:

– Á-á-állj! Állj, Jefremov!

Aztán ledobálta a géppuska üres dobtárait, majd magát a géppuskát, úgy, hogy Jefremov is lássa: szedd fel, pajtás, úgymond, még hasznát vehetitek. Szeretett volna még egy utolsó „istenhozzádot" mondani telefonon Glebovnak, de nem sikerült: a harckocsi a magasfigyelő közelébe ért, s változatlan sebességgel

rohant a tartóoszlopok felé. Ekkor Poltorosapka a magasból könnyed mozdulattal a harckocsi elé hajított egy kézigránátkötéget. A robbanás megingatta a figyelőt, a korlátrudak recsegni-ropogni kezdtek, a harckocsi is lefékezett egy pillanatra, de megérezte, hogy lánctalpa ép maradt, és ismét előrelódult. Abban a pillanatban, amikor a harckocsi homlokpáncélja a torony alapzatába ütközött, a törzsőrmester második kézigránátkötege a hűtőn robbant, s egész felső részét széjjelrepesztette. A harckocsi a tehetetlenség erejénél fogva még belerohant a tartóoszlopokba. A magasfigyelő megingott, s mint egy lekaszabolt óriás, a földre zuhant a halott rádióssal és a még eleven törzsőrmesterrel együtt. A harckocsiból, amely meredek fordulattal elkanyarodott, és eltávolodott a folyó felé, fekete füstgomolyag szállt fel. A fasiszták azonban nem törődtek az égő harckocsi nyilvánvaló megfutamodásával. Amint azt tapasztalták, hogy a magaslati tüzelőállás, amely mind ez ideig a földre hasaltatta őket, megsemmisült, azonnal egyidejű rohamot indítottak középen és mindkét szárnyoldalon.

Az első erőd elnémult, s ez nyugtalanította Glebovot leginkább. A védelem középpontja nyitva állt, s ha a fasiszták itt be tudnak ékelődni a két szárny közé, lehetőségük nyílik rá, hogy hátba támadják a második és a harmadik erődöt. Egyedül maradni az ötödik erődben – Jefremov ekkor a ledöntött magasfigyelő mellett tartózkodott – értelmetlennek látszott, s ezért Glebov közölte a többi tüzelőállással, hogy parancsnoki állását áttesziha második erődbe, amely a jobbszárnyat fedezi. Éppenséggel itt, a jobbszárnyon várta Jemeljan az ellenség leghevesebb támadását. Azonkívül a második erőd elhelyezése, kilövési szöge lehetővé tette, hogy a centrum irányába is tüzet nyissanak, az elnémult első erőd körzetébe. Mindenáron meg kellett tehát akadályozni, hogy a hitleristák középen, az első erőd körzetén át előretörhessenek, s hogy egyidejűleg hátulról is megrohamozzák a második és a harmadik erődöt. Glebov megparancsolta a második és a harmadik erőd parancsnokának, hogy tartalékolják lőszerük egy bizonyos részét a középen, az első erőd helyén rohamozó ellenség visszaverésére.

Sok minden ismeretlen és homályos volt Glebov előtt. Kérlelhetetlen kérdések kínozták makacsul agyát és szívét: miért hallgatott el a szovjet tüzérség? Miért nem tér vissza az őrsre Fegyin

és Matvejev, amikor itt minden harcosra szükség van? Mi történt az első szakasszal? Összekötőt kell odaküldenie. De kicsodát? Jefremov lőszert vitt a törzsőrmesternek, de nem ért oda idejében: Glebov saját szemével látta, amint összedőlt a magasfigyelő. A nyílt terepen, az ellenséges tűzben futva megközelíteni az első erődöt szinte lehetetlenség. Az ötödik erődtől a másodikig vezető utat Jemeljan rövid szökellésekkel, futva tette meg, minduntalan a földre kuporodva a fütyülő golyók elől: az ellenséges gyalogság rohamát támogató nehéz géppuskából zúdult a tűz. A harckocsik kurta időközönként meg-megállva, ágyúzták az erődöket. Az őrs védői három oldalról kereszttűzbe kerültek. A hitleristák döntő rohamra indultak, abban a meggyőződésben, hogy az őrs ezúttal már nem lesz képes ellenállni a nyomásnak, és úgy összeomlik, akár az első erőd a harckocsi lánctalpa alatt. A gyalogság előtt jobbról és balról két-két harckocsi haladt: a szakadék felől könnyű „kétéltűek", a liget felől pedig erős homlokú, harminc milliméteres páncéllal borított, hetvenöt milliméteres ágyúval felszerelt Tigrisek másztak előre tompa makacssággal, ráérősen, magabiztosan. A határőrök golyói leperegtek róluk, mint a falra hányt borsó, s a harckocsizók tudták: egyetlen veszély fenyegetheti csak őket – a kézigránátköteg. Ezért figyelmesen szemügyre vették a terepet, nem rejtőzik-e valahol előttük páncélvadász.

4

Amikor recsegve-ropogva megingott és eldőlt a harckocsi által elsodort magasfigyelő, Poltorosapka törzsőrmester inkább ösztönösen, mintsem tudatosan, mindkét karjával átölelte az egyik vastag tartóoszlopot, és lehunyta a szemét. A magasfigyelő az élére zuhant, de szerencsére nem arra az oldalára, amelyen Poltorosapka lógott az oszlopba kapaszkodva. Ez a testhelyzet valamelyest csillapította az ütést. Természetesen a törzsőrmester nagyon megütötte magát, eltörte három bordáját, kificamította a lábát, de nem vesztette el az eszméletét. Az első percekben még a fájdalmat sem érezte, és ráparancsolt az odafutó Jefremovra:

– Gyorsan töltsd meg a tárakat, és add ide a golyószórót.

Az elképedt és örvendező Jefremov, aki egy perccel azelőtt

még rémülten figyelte, hogyan dől el a magasfigyelő – meg volt győződve róla, hogy a törzsőrmester halálra zúzta magát –, ugrott, hogy összeszedje a tárakat, majd a magasfigyelő gerendái mögé húzódva, sietősen tömködte meg őket lőszerrel. Amikor a géppuskával együtt odacipelte a törzsőrmesterhez, Poltorosapka a bal oldalán feküdt, és lehunyt szemmel, halkan nyögdécselt.

– Megsebesült? – kérdezte Jefremov.

A törzsőrmester lassan felnyitotta elhomályosult szemét, és erőt véve fájdalmán, szenvedő, az ő szájából rendkívül szokatlan hangon, azt kérte:

– Add ide a golyószórót... állítsd fel ott, a gerenda mögött. Nehezemre esik a mozgás eltörött a lábam. De kezem ép... A kezemmel még bírom. – Bőszen ökölbe szorította a kezét, mintha meg akarná fojtani az ellenséget. – És a kézigránátokat is szedd össze. Tedd le ide mellém. Majd megkóstoltatom én a fasisztákkal. Azt hitték, hogy Gyemjan Poltorosapkának – kaputt. Csakhogy bennünket nem olyan fából faragtak ám...

Jefremov mindent elvégzett, amit a törzsőrmester parancsolt neki: felállította a golyószórót, felvette a földről a közelben heverő két kézigránátköteget, amelyet Poltorosapka a toronyból hajított le, összeszedte a maradék lőszert, s aztán készülődni kezdett a harchoz. De Poltorosapka határozottan tiltakozott ez ellen:

– Te csak eredj... Itt egyedül is boldogulok. Eredj a parancsnoki állásra. Ott a hadnagy...

Glebov ekkor már a második erőd felé futott. Jefremov észrevette és utána iramodott.

Alekszej Sarompokatyilov változatlanul a kitűnően álcázott páncélvadászfészekben ült, száz méterre az első erőd előtt. Miután az első erőd megszűnt létezni, semmi sem indokolta az őrvezető ottmaradását: hisz most már közelebb volt a németek állásaihoz, mint a határőrökéhez. Ám Sarompokatyilovnak meg sem fordult a fejében, hogy parancs nélkül elhagyja helyét. Az óvóárkot kényelmesnek és szinte sebezhetetlennek tartotta. Meglehetősen mély volt, a fenekén oldalirányba több mint egy méter hosszú kényelmes „rókalyukat" ásott az őrvezető, ahol végső esetben könnyűszerrel elrejtőzhet. Vagy harminc méterre Sarompokatyilovtól állt az általa kilőtt, és a legénységtől elhagyott Tigris, az őrs felé irányított géppuskával és ágyúval. Az őrvezetőnek kedve

lett volna bemásznia ebbe a harckocsiba, megfordítani a tornyát, és miután közelébe engedte az ellenséget, tüzet zúdítania rá minden fegyverfajtából. De mégsem szánta rá magát, hogy elhagyja odúját, amelyet már „lakályosnak" érzett. A gondolat, hogy átköltözzék a harckocsiba, csábító volt: tudta, hogy az teljesen üzemképes, hacsak nem számítjuk a robbanás letépte lánctalpat. Csak az tartotta vissza, az hűtötte le heves vágyát: mi történik, ha nem minden fasiszta menekült el a harckocsiból? . . . Vagy ha kiderül, hogy nem tudja megfordítani a tornyot, nem tudja betölteni az ágyút és a géppuskát? Akkor mi lesz? Akkor egérfogóba került.

Ilyen nyugtalanító gondolatok közben érte őt a fasiszták újabb, második rohama.

A hitleristák erős harapófogóba szorították az őrsöt. Egyidejűleg három oldalról támadtak, szemlátomást arra számítva, hogy a határőrök kénytelenek lesznek széles arcvonalra szétforgácsolni tüzüket, s ezáltal tüzük hatékonysága is csökkenni fog.

*

A harmadik erőd parancsnoka riadtan, akadozó nyelvvel közölte Glebovval:

– Két harckocsi állt meg száz méterre tőlünk, és célzott lövéseket ad le a lőrésekre. A szakaszból hárman megsebesültek.

– Tartsák magukat, Andrejev – felelte nyugodtan, sőt jókedvűen Glebov. – Ha a harckocsik nem mennek közelebb az erődhöz, az azt jelenti, hogy félnek, érzik az erőnket. De maguk ne üljenek ölbe tett kézzel. Tartsák készenlétben a gránátkötegeket, a harckocsik egy lendülettel lerohanhatják az erődöt.

– Igenis, igenis – ismételgette Andrejev őrmester.

– A sebesülteket küldje a negyedik erődbe, a kötözőhelyre – parancsolta Glebov.

A telefonban kis szünet következett, majd a szokásos „igen" helyett Andrejev azt mondta:

– Nem akarnak elmenni, hadnagy elvtárs. Bekötözték a sebeiket, és most a lőrések mellett állnak. – Majd hirtelen rémülettel hangjában: – A szakadék felől támadásba lendül a fasiszta csatárlánc. Sokan vannak, egy egész század lehet! Segítséget kérek, hadnagy elvtárs!

– Ne keltsen pánikot, Andrejev... – Glebov hangja nyugodtan csengett. – Saját erőikkel verjék vissza a rohamot. Magukban reménykedjenek. Itt, a jobbszárnyon még súlyosabb a helyzet.

Valóban, a jobbszárnyon riasztó volt a helyzet. A harckocsik mögött több mint egy századnyi katonaság haladt. Igaz, a harckocsik itt sem kockáztatták meg, hogy megközelítsék a második erődöt: szintén megálltak vagy száz méterre tőle és tüzet zúdítottak rá ágyúikból. Az egyik lövedék az erőd belsejében robbant fel. Glebov úgy érezte, megsüketült. Föld szóródott rá. A mellette álló határőr a fejéhez kapott, és háttal a falnak támaszkodva, lassan a földre csúszott. Jefremov odafutott hozzá, valamit mondott neki, és kötözni kezdte a sebét közvetlenül a füle mellett. Nagy-nagy csend támadt. Glebov semmit sem hallott, csupán a termit éles, ingerlően kesernyés szaga csiklandozta az orrcimpáit, és csípte a szemét:

Ismét a lőréshez lépett, és vezényelt:

– Tűz!... Fokozni a tüzet a gyalogságra!

A vezényszó felesleges volt: a harcosok már élénken lőtték a tömör ellenséges csatárláncot. A golyószóró hosszú sorozatokat adott le. De a fasiszták egyre csak közeledtek, kiegyenesedve léptek át elesett társaik holttestén. Már egy sorba értek a harckocsikkal, már el is hagyták őket. Súlyos, döngő léptek, sután félrebillent acélsisakok.

– Előkészíteni a kézigránátokat!... – vezényelt Glebov. Nadrágzsebében jobbról-balról egy-egy kézigránát dudorodott. A nehéz, páncéltörő kézigránátköteg baloldalt lógott a derékszíján, pisztolya jobb oldalt, kezében a golyószóró. – Felkészülni az ellenrohamra!... A géppisztoly a helyén marad!... – kiáltotta Glebov, és végignézett a lőrésektől hátraugró határőrökön. Mintha az utolsó halálos összecsapásra készült volna fel. – A hazáért!...

És elsőként tört ki a termit, lőporfüst, feltúrt föld és emberi izzadság szagával telített erődből.

A napfény az arcába csapódott, elvakította. Lekuporodott a sánc mögé, egy kézmozdulattal megállította az utána igyekvő harcosokat, kikukkantott a töltés mögül. Az ellenség már csak ötven méterre volt tőlük. Halkan figyelmeztette a határőröket, mintha a fasiszták meghallhatták volna a hangját.

– Először elhajítjuk a gránátokat, aztán együtt, egyszerre rohamra . . .

A határőrök megmarkolták a kézigránátokat, ugrásra készen, feszülten vártak a parancsnok jeladására. Glebov felemelte a markában szorongatott kézigránátot, ez annyit jelentett: „Figyelem!"

A szívdobogás pontosan, ütemesen méri a másodperceket. Minden pillanat hosszúnak, elviselhetetlenül hosszúnak tetszik. Lehet, hogy a legtöbbjük szíve az utolsókat veri . . .

– Utánam, rohamra!

– Hur-rá-á-á! . . .

Egy emberként pattantak fel, és lendültek előre a parancsnok nyomában, neki az ellenséges csatárláncnak. A fasiszta gyalogosok lába alá kézigránátok repültek. Glebov elöl futott, és futás közben végigpásztázott golyószórójával az ellenséges arcvonalon, egyetlen sorozattal kiürítette a tárat.

A meglepetésszerű ellentámadás meghökkentette a fasisztákat. Nem annyira a katonák sorait lekaszáló golyózápor hűtötte le a hitleristák hevét, mint inkább a tucatnyi kézigránát robbanása közvetlenül az orruk előtt, és a zöld tányérsapkás embereknek ez a sebes közeledése, háromélő szuronyaik hideg villogása. A csatárlánc megingott, s a fasiszták – számbeli fölényükről megfeledkezve – megfutamodtak, visszafelé szaladtak harckocsijaikhoz.

Glebov azonnal felismerte az új helyzetet: még néhány perc, és a maroknyi határőr a két ellenséges harckocsi ágyúinak és géppuskáinak kereszttüzébe ér. Teli torokból elkiáltotta magát:

– Á-á-állj! . . . Őrs, állj! – És elsőként rohant vissza az erődbe.

*

Sarompokatyilov távcsöves puskájából lőtte a támadó csatárláncot. Nem siette el a lövéseket, csak biztosra ment, azokat vette célba, akiket tiszteknek nézett. Mindössze négy lövést adott le, majd elrejtőzött „odújában". Hallotta, amint valaki súlyos csizmával dobogva közvetlenül az óvóárok közelében futott el. Sarompokatyilov riadtan várt: mi lesz, ha valamelyik fasiszta rábukkan rejtekére, és kíváncsi lesz, hová vezet ez az odú, ki rejtőzik benne? Vagy egyszerűen behajít egy kézigránátot.

A lépések visszhangozva csattognak, mintha megvadult ménes száguldana el a közelben. Közelről lövöldözés sem hallható. Csak messze, a hang irányából ítélve a magasfigyelőnél kattog egy golyószóró. Az őrvezető nem tévedett: a törzsőrmester maradék erejének megfeszítésével lövi a németek középső csoportját. De egyszerre csak:

– Tu-tu-tu-tu-tu-tu . . .

Egészen közelről hallatszik, és bámulatosan ismerősen. Fél órával ezelőtt azt hitte az ember, végképp elnémult ez a hang, ám most váratlanul feltámadt, és Sarompokatyilov tévedhetetlenül felismerte benne az őrs egyetlen állványos Makszim géppuskájának basszushangját.

Alekszej csaknem fölkiáltott az örömtől: „Makszimuska, drágám!" . . . Feltámadt, feltámadt az első erőd, tehát nem mindenki pusztult el, valaki életben maradt ott, és most forró ólomsugarat lövell a fasiszta hordára: közvetlen közelről, pisztolylövésnyi távolságból. Megfeszített idegekkel, egész lényével hallgatózott, figyelte a fenti hangokat, és megértette belőlük, hogy az ellenséges lavina, amely váratlanul a géppuska tüzébe került, visszaözönlött, s a földre hasalt.

Az egyik katona felfedezte a páncélvadász-fészket és habozás nélkül odarohant. Sarompokatyilov először csak azt látta, hogy valami elfedte az odúba beáradó fényt, aztán hallotta, hogy valami súlyos tárgy zuhan az árokba. Ugyanabban a pillanatban egy nehéz vasalt bakancsot viselő láb a térdére taposott, s egy kövér fenék teljesen eldugaszolta „rókalyukának" bejáratát. Olyan sötét lett, mint egy hordó belsejében. „Német! – villant át Sarompokatyilov agyán a nyugtalanító gondolat. – Rögtön észbe kap, és felfedez engem. Akkor mi lesz? Nem szabad késlekednem, máskülönben késő lesz." A valószínűtlenül szűk helyen üggyel-bajjal megfordította puskáját, és csövét valamivel lejjebb irányította a hitlerista derékszíjánál. Jó, hogy a töltény már a töltényűrben volt, máskülönben ugyan próbálhatta volna ebben a szűk odúban, hétrét görnyedve csőre tölteni a puskát. Egy másodpercet sem vesztegetve, megnyomta az elsütő billentyűt . . .

*

A harmadik szakasz nagy veszteséget szenvedett a harckocsik tüzétől. Andrejev őrmestert megölte egy mellébe fúródó repesz. Elpusztult a golyószóró kezelőlegénysége, magát a golyószórót pedig szétvetette egy lövedék. Mindkét páncélvadász elpusztult az óvóárokban: a rohamozó lövészek lőtték agyon őket. Csupán két harcos maradt életben: az azerbajdzsáni Kaszumov meg a moldován Franz. Mindketten sebesültek voltak. Kaszumov még folytatni tudta a lövöldözést, a lőrés mellett állt, a hasán megsebesült Franz viszont társa lábánál félig ülve, félig fekve, kettőzött nagyságú kézigránátköteget markolt, készen arra, hogy felrobbantsa, amint a németek behatolnak az erődbe. Erre azonban nem került sor: amikor a rohamozó hitleristák már csak mintegy száz méterre voltak, összekuszálódott az ellenséges csatárlánc. A fasiszták megtorpantak, visszafordultak, és széttárt karral, holtan elvágódtak. Kaszumov csak nehezen fogta fel, mi is történik, de amikor végre megértette, óriási ujjongásba tört ki:

– Oda nézz, Franz! A mieink a németek hátába kerültek! Hátulról verik őket! Hallod a géppuskát? A mienk! . . . Futnak, futnak a fasiszták visszafelé! . . .

Gavrik Gapejev zúdított megsemmisítő tüzet a zsákmányolt géppuskából a rohamozó ellenség hátába.

Az őrs egész területén meghiúsították a németek támadását. Az ellenség nagy veszteségekkel vonult vissza a folyóhoz. Az erődök előtt szürke egyenruhás halottak és sebesültek, rohamsisakok és golyószórók hevertek.

Egészen váratlanul minden elhallgatott. Különös csend támadt, akár a záporeső után, amely fákat tört, tűzvészt és egyéb kárt okozott. Ez az érthetetlen, fülledt csend valahogyan nagyon hirtelen köszöntött be, és meghökkentette a harcosokat, akik már hozzászoktak a csata lármájához.

5

Glebov sejtette, hogy a pihenő nem lesz hosszú, sietett hát kihasználni az időt. Mindenekelőtt össze kellett számolniuk a veszteséget, össze kellett gyűjteniük a sebesülteket, és erejükhöz mérten elsősegélyben kellett őket részesíteniük. Az őrs egészségügyi

oktatója nem sokkal többet konyított az orvostudományhoz, mint bármelyik közkatona. Sok volt a sebesült, még több a halott. Csak három embernek sikerült elkerülnie a golyókat és a repeszeket: magának az oktatónak, Sarompokatyilov őrvezetőnek és Szavinov századosnak. Az ellenrohamban könnyű sebet kapott Glebov is a bal vállán. Egyébként még Jefim Popovin sem volt sebesült, ám róla csak később szerzett tudomást Glebov.

Alighogy beköszöntött a tűzcsend, Jemeljan Jefremov kíséretében, aki szintén könnyű sebet kapott az arcán egy tüzérségi lövedék repeszétől, végigjárta a tüzelőállásokat. Az első erődnél találkoztak Sarompokatyilovval. Tetőtől talpig sárosan, piszkosan, akár egy kubikos, kihúzta az erőd romjai alól Mahmud Muhtaszipovot. A politikai tiszt mindkét lábát eltörte, apró gránátszilánkok szabdalták az arcát. Egy német kézigránátot hajított a beomlott erőd lőrésébe. Mahmud a hasán feküdt. Örvendező mosollyal fogadta Glebovot.

– Élsz, Prokopovics. Örülök. Tehát, tartjuk még magunkat. Védekezni fogunk, Prokopovics, amíg csak élünk . . .

Jemeljan leült mellé a földre, és részvevőn megkérdezte:

– Hol sebesültél meg?

– A két lábamat eltörte egy gerenda. Még jó, hogy a karom épen maradt, máskülönben nem tudtam volna kikecmeregni. A többieket mind agyonlapította. Az egész első szakaszt. Micsoda fiúk voltak! . . .

– A harmadik szakaszt úgyszintén – préselte ki magából halkan Glebov. – Andrejevet is egy szempillantás alatt elintézte egy repesz. Csak Kaszumov és Franz maradt életben.

– Eh, Prokopovics! – Muhtaszipov tenyerébe rejtette arcát, és a földre szorította, hogy eltakarja feltörő zokogását.

Glebov megpróbálta csillapítani:

– Sebaj, Mahmud. Majd megemlékeznek rólunk a szovjet harcosok Berlinben.

– Berlinben? – Muhtaszipov hirtelen felkapta a fejét. Tekintete ádáz, keserű, fájdalmas, gyűlölködő volt egyszerre. – Mikor? . . . Hol vannak, hol vannak a mi ezredeink és hadosztályaink? Hol? Mutasd meg! Miért nem jöttek segítségünkre?

Ekkor, mintegy válaszul szívtépő jajgatására, az égen egymásután három vadászgép tűnt fel. Két német és egy szovjet. Először az egyik német gép gyulladt ki, és füstcsóvát húzva maga

után, egyenesen a folyóba zuhant. A szovjet gép meredeken felszállt, megvillantotta vörös csillagait, ujjongó mosolyt csiholt a határőrök megperzselt, bekötözött arcára, s a következő pillanatban, akár az általa lelőtt ellenséges gép, gyászszalagot húzott a narancsszínű poros égre. A határőrök látták, amint a repülőgéptől egy fekete pont vált el, s mielőtt földet ért volna, ejtőernyőt nyitott. A fasiszta vadászrepülő azonban elhatározta, hogy a levegőben lövi le a menekülő szovjet pilótát. Majdhogynem mélyrepülésben, nagy lármával éppen az őrs fölött fordult meg, egészen közelről mutatta a határőröknek nagy, fekete keresztjeit. A győzelemtől megmámorosodva, nem számított a veszélyre, nem hitte volna, hogy azokban a másodpercekben, amikor fordulást végez az őrs fölött, eltalálja őt Alekszej Sarompokatyilov pontos golyója. A horogkeresztes gép nem gyulladt ki a levegőben. A mesterlövész golyója a pilótát érte el. Az irányt vesztett gép az erdőbe fúródott, s a hajófenyők nyugtalan csúcsai fölött mérges füst- és tűzforgó csapott fel az égre.

Glebov megölelte az örömtől sugárzó őrvezetőt:

– Ez aztán derék!... Köszönöm.

– Most már egy harckocsi és egy repülőgép terheli a számláját – összegezte Muhtaszipov. – Hát, drágán megfizetnek a fasiszták az ötödik őrs kiontott véréért.

De Glebov már ment volna tovább, megparancsolta hát a két őrvezetőnek:

– Vigyétek a politikai tisztet a negyedik erődbe.

– Nem, Prokopovics – állította meg sietős kézmozdulattal Muhtaszipov. – A csata még nem ért véget. A neheze, nyilvánvalóan, még csak ezután következik. Engedd meg, hogy Alekszej meg én itt maradjunk. Nem szabad visszavonulnunk az első erődtől, érted, Prokopovics? Ha középen betörnek, a hátunkba kerülnek. Akkor mindenkinek vége, az egész őrs elpusztul.

– Ide hallgass, Mahmud, te tréfálsz – szakította félbe Glebov. – Az első erőd romba dőlt. Ketten itt semmit sem tehettek. S ráadásul te még mozogni sem tudsz.

– Nem hallgattál végig, Prokopovics. Zseniális ötletünk támadt. Látod azt a két „mezitlábas" harckocsit? Mozogni nem tudnak, akár csak én, az igaz. De páncél van rajtuk, ágyújuk van meg géppuskájuk. Valóságos acélvárak ezek, ha tudni akarod, úgy bizony. Alekszej bemászik a saját harckocsijába, én meg a

megboldogult Kolodáéba. Szerencse, hogy itt van egy hajításra, nem kell messzire menni. Majd ti segítetek nekem bemászni. És biztos lehetsz benne, középen nem törnek át a fasiszták. A mi terepszakaszunk felől nyugodt lehetsz.

Glebov azt gondolta: „De hiszen ez tényleg ragyogó ötlet." Így válaszolt:

– Jól van. Gondoljatok a szárnyakra is. Az embereknek csak a fele maradt életben az őrsön. És azok is majdnem mind sebesültek. Ne fedjétek fel magatokat idő előtt. Meglepetésszerűen sújtsatok le, közvetlen közelről. – És Sarompokatyilovhoz meg Jefremovhoz fordulva, megparancsolta: – Segítsetek a politikai tisztnek bemászni a harckocsiba.

– Igenis! – felelte Sarompokatyilov.

– Egy percre még, Prokopovics, csak egy percre. – Muhtaszipov elővett a zsebéből egy ceruzát, és Glebov térképtáskája felé nyúlt. – Adj nekem egy papírlapot. Írni szeretnék valamit Nyinocskának meg a kisfiamnak. Ha elpusztulnék, aki közületek életben marad, küldje el nekik. Az utolsó, legnagyobb kérésem hozzád, Prokopovics: vigyázz a kisfiamra... Mesélj neki rólunk, mesélj neki az apjáról. Hadd szeresse úgy a hazáját meg a népét, ahogyan mi szeretjük. Hadd legyen ő is olyan... Írok neki, megírom a végakaratomat. Most pedig isten veled, Prokopovics. Óvjon a sors. Valami azt súgja nekem, hogy te életben maradsz. Élős fajta vagy. Neked élned kell az apád helyett is, akit idősnek előtte sírba tett az ellenség. Emlékezz a keleti bölcs mondására, az én apám szerette ismételgetni: „Ne sajnáld a múltat, ne félj a jövőtől."

Összecsókolóztak. Glebov lenyelte a torkára kúszó csomót, és gyors lépésekkel elindult a harmadik erőd felé. A tüzelőállás előtt itt is az ellenség tetemei hevertek: ijesztő látvány volt. Úgy tetszett, mintha csak színlelnék a halált, csak rejtőzködnének, és csak a megfelelő pillanatra várnának, hogy felpattanjanak, és rohamra induljanak. A határőrök holttesteit sorban egymás mellé fektették és köpenyekkel letakarták az erőd mellett. „El kellene temetni őket – gondolta Jemeljan. – Vagy majd később, estefelé. De az is lehet, hogy estére már nem marad, aki eltemesse a halottakat." A harmadik erőd, akár csak a második, félig romba dőlt a belül felrobbant lövedékektől, a lőrések betemetődtek. Franz a bejárat előtt üldögélt bekötött, fedetlen fővel, csupasz

lábbal – a lába is be volt bugyolálva –, és mahorkát szívott. Kaszumov mellette állt. Amint meglátta az őrsparancsnokot, kihúzta magát, tisztelgett:

– Hadnagy elvtárs, a harmadik szakasz... – kezdte, de elakadt. – A szakaszparancsnok helyett...

– Köszönöm, elvtársak, köszönöm, kedveseim – szakította félbe csendesen Glebov. – Nem engedtétek keresztül az aljasokat, feltartóztattátok őket.

– Ha Gavrik nem lett volna, nem bírtunk volna velük – szólalt meg a komoran üldögélő Franz.

Kaszumov elmesélte Glebovnak Gavrik Gapejev hőstettét, aki a zsákmányolt géppuskával a roham legkritikusabb pillanatában támadta hátba az ellenséget.

– Miből gondolják, hogy éppen Gapejev volt az?

– Utána kézigránátokkal felrobbantotta magát. Itt a Komszomol-tagsági könyve – válaszolta Kaszumov, és hozzátette: – A géppuska összevissza görbült, rengeteg üres töltényhüvely hever körülötte. Az arcát nem lehet felismerni, teljesen elcsúfult.

– Hát Fegyin?

– Nem tudjuk. Nem láttuk.

Glebov megparancsolta Kaszumovnak és Franznak, hogy menjenek át a negyedik erődbe, ahol a sebesültek gyülekeztek – ezt az erődöt még semmilyen baj nem érte –, majd visszaindult a parancsnoki állásba. Útközben meghányta-vetette magában, hogy is volna a legjobb felépítenie az őrs területének védelmi rendszerét most, hogy az emberállomány a felére csökkent. Mind az öt tüzelőállásra szétforgácsolni az erőket, mint a harc kezdetén, már nem lehetett. Feltételezte, hogy a minden oldalról támadó németek ezúttal hátulról próbálják majd a döntő csapást mérni az őrs védelmére, a negyedik és az ötödik tüzelőállás körzetében. Elhatározta, hogy a főerőket – a súlyosan sebesültekkel együtt tizenhét ember maradt életben az őrsön – a negyedik és a második erődben helyezi el, a köztük levő ötödik erőd pedig a parancsnoki állás lesz, ahol a két-három főből álló tartalék – magát a parancsnokot is beleszámítva – tartózkodik.

Fegyverben és lőszerben nem volt hiány: a harcmezőn nyolc német golyószórót és egy könnyűgéppuskát szedtek össze. Azonkívül Sarompokatyilov és Jefremov előhúzták az első erőd romjai alól a géppuskát. Nem volt viszont elegendő kézigránát pán-

céltörő kötegek készítéséhez: a zsákmányolt német kézigránátok nem feleltek meg erre a célra. A leghatásosabb tűzfegyverekkel a negyedik erődben tartózkodó csoport rendelkezett: géppuska és négy golyószóró. A második erődben: öt golyószóró. A parancsnoki harcállásponton: a zsákmányolt német könnyűgéppuska és két golyószóró. Glebov nagy reményt fűzött a harckocsikban lapuló Muhtaszipovhoz és Sarompokatyilovhoz.

Amikor Jemeljan végigjárta az összes tüzelőállást, és visszatért a parancsnoki álláspontra, Jefremovon és Szavinovon kívül ott találta Jefim Popovint is, meg egy gyerekképű pilótát, aki nyomban hivatalosan bemutatkozott:

– Bratyiska hadnagy ... Lelőtt a fritz.

– Láttuk – mondta Glebov, és kezet szorított a pilótával. – De hát előtte te is végeztél eggyel. Így hát kvittek vagytok.

– Na és az, hogy maguk is agyoncsaptak egyet, talán nem számít? – mondta a pilóta elragadtatott hangon. Jemeljan nem tudta visszatartani mosolyát. – Mit nevet?

– Vidám neved van, először hallok ilyet életemben – ismerte be őszintén Glebov.*

– A nevem éppen illik hozzám – hagyta rá méltóságteljesen a repülős – a maga nevét pedig az egész vadászrepülő-ezred ismeri.

– Hogyhogy? – kérdezte értetlenül Glebov.

– Azt mondják: ez az a Jemelka, aki az egész határt riadóztatta.

Mindnyájan elnevették magukat, még Szavinov is mosolyra húzta keskeny, kipattogzott ajkát.

Glebov pillantása hirtelen találkozott Popovinéval. Arcáról eltűnt a mosoly.

– Mi van Matvejevvel?

– Hadnagy elvtárs, Matvejev határőr járőrparancsnok elesett a túlerőben levő ellenséggel vívott egyenlőtlen harcban – jelentette Popovin a jó előre kiagyalt szöveget. – A vízen és a szárazon mintegy húsz fasiszta katonát és tisztet semmisítettünk meg. – Popovin nyakában a zsákmányolt golyószóró lógott, amelyet az őrsre jövet szedett fel a második erőd mellett, mint harci hőstetteinek bizonyítékát.

– Jól van. Köszönetet mondok magának a szolgálat teljesíté-

* Bratyiska annyi mint Öcsike.

séért, Popovin elvtárs – mondta Glebov, és még egyszer tetőtől talpig végigtapogatta tekintetével.

Popovinnak még sohasem mondtak köszönetet a szolgálat teljesítéséért, még soha sem volt alkalma felelnie a köszönetnyilvánításra. Most, hogy csaknem a nap hősének érezhette magát, tündökölni akart a szolgálati szabályzat ismeretével, ám hirtelenében megzavarodott, és a „Szovjetuniót szolgálom" helyett elrikkantotta magát:

– Hurá-áá!...

Ez olyan nevetségesen, után és ostobán hangzott, hogy mindenki, aki csak a parancsnoki állásban tartózkodott, a végsőkig feszült, komor helyzet ellenére fergeteges kacagásban tört ki. Popovin megértette baklövését, elpirult, zavartan lesütötte a szemét.

– Menjen, jelentkezzék a második szakasz parancsnokánál – mondta neki Glebov.

– Egy pillanatra, Popovin elvtárs – vette át gyorsan a szót Szavinov. Halványszürke arcáról egy csapásra eltűnt a vidámság, egyenletes, lágy hangon enyhe fölényességgel kezdett beszélni – Az ötödik őrs hősiesen harcol, itt ellenvéleményről szó sem lehet. Hihetetlenül súlyos helyzetbe kerültünk. De drága elvtársaim, erről senki sem tud odafenn. És lehet, hogy ezért nem sietnek a segítségünkre.

– Nem, százados elvtárs – csóválta meg a fejét a repülőtiszt. – Én láttam a levegőből, mi történik... Még nagyobb pokol van ott, mint itt. Annyi a fasiszta, mint a sáska. Harckocsik, gépkocsik, gyalogság. Láttam, ahogy a harckocsik egymásnak rohantak... Minden ég. Bombázták a várost, bombázták a repülőtéreinket, bombázták a harckocsidandár táborát. Ugyan miféle segítségről lehetne itt szó! A mi ezredparancsnokunk elégett a levegőben. Eh! – Kétségbeesetten és reménytelenül legyintett.

– Mindannak, amit maga mond, hadnagy, semmi köze ahhoz, amit én akarok mondani – folytatta színlelt hidegvérrel Szavinov. – Az őrsnek nincs összeköttetése a felettes parancsnoksággal. Megpróbált maga, Glebov elvtárs, összeköttetést létesíteni az alakulat vagy a határszakasz parancsnokával? – Szavinov viszonylag barátságosan nézett Glebov szemébe. – Küldött nekik jelentést a történtekről?

– A szolgálati szabályzat a felettest kötelezi arra, hogy össze-

köttetést teremtsen alárendeltjeivel – válaszolta Jemeljan, de érezte, hogy a századosnak igaza van.

– De a szolgálati szabályzat azt sem tiltja meg, hogy a beosztott lépjen kapcsolatba felettesével – hárította el Szavinov. – Rögtön az első összecsapás után jelentést kellett volna küldenie.

Glebov megértette: Szavinovnak igaza van, baklövést követett el. Jelentést kell küldenie egy összekötővel. Megpróbálta igazolni bosszantó mulasztását, békességes, korántsem kihívó hangon, mintegy hangosan töprengve, azt mondta:

– A helyzet, Szavinov elvtárs, úgy alakult, hogy két lehetőség közül kellett választani: vagy jelentést írni, vagy visszaverni a németek rohamát. Elküldeni egy embert, amikor itt minden egyes harcosra égető szükség van . . .

– Értem én – szakította félbe leereszkedő hangon Szavinov. – Nem valami vidám a helyzet. De jobb később, mint soha. Úgy vélem, most azonnal el kell küldeni a jelentést egy összekötővel. Méghozzá nem sebesült, hanem egészséges harcossal, aki képes keresztülverekedni magát a gyűrűn. Velem tarthat. Kettesben könnyebben áttörünk. Hiszen nekem is már réges-régen, még a harc elején el kellett volna mennem. De a körülmények nem engedték.

– Minek akkor még egy ember, ha veled is elküldhetem a jelentést? – kérdezte teljesen őszintén Glebov.

– Nem úgy van az. A maga összekötője az a maga összekötője. Nekem viszont megvan a saját dolgom, a saját feladatom – tiltakozott Szavinov. E pillanatban Jefim Popovin gyorsan előre lépett, kihúzta magát Glebov előtt:

– Megengedi, hadnagy elvtárs? Én át tudok törni.

És mozdulataiban annyi, nem tudni, honnan származó fürgeség, tekintetében annyi készség és elszántság volt, hogy Glebov nem tudott ellenállni, megadta magát:

– Rendben van, menjen maga – mondta, és írni kezdte a jelentését.

Szavinov elégedett volt csalafintaságával. Az a terv, hogy bármi áron meglépjen az őrstől, kimeneküljön ebből a tüzes pokolból, ahol mindenki pusztulásra van ítélve, már a harc legelején megszületett benne, de a lövedékek, aknák, golyók nem engedték ki a negyedik erődből, ahol halálos riadalomban ülte végig a hitleristák két ádáz rohamát.

A váratlan tűzcsend látszott az egyetlen alkalomnak, amikor elmenekülhet. Félt azonban, hogy a határőrök szemében gyávának és katonaszökevénynek tűnik majd fel: nem, neki a végső szolgálati szükség miatt kell eltávoznia az őrsről, magasabb állami és katonai-stratégiai érdekekből, s végül, magának az őrsnek az érdekében. Így született meg benne a jelentés meg az összekötő eszméje; valójában jámbor ürügy a szökésre. A legroszszabb esetben Szavinov maga is elvállalta volna az összekötő szerepét, csakhogy kiszabadulhasson ebből a tüzes kelepcéből. Természetesen, jobb kettesben menni: biztonságosabb, veszélytelenebb. De ha Glebov határozottan visszautasította volna a gondolatot, hogy összekötőt küldjön, Szavinov egyedül is elment volna. Ám Glebov, Szavinov csodálkozására, engedékenynek bizonyult.

Jemeljan, természetesen, helyesen értékelte Szavinov tettét: menti a bőrét a gyáva.

Szavinov és Popovin távozása után Glebov Bratyiskával tárgyalta meg a kérdést: ki vezesse a második és ki a negyedik erődöt védő határőrök csoportját. Több megoldás látszott lehetségesnek. Az egyik erődbe megy Glebov, a másikba Bratyiska hadnagy. De a repülőtisztnek kétségei voltak: ő, úgymond, nem járatos a szárazföldi harcászatban, nem ismeri a határőröket, így hát a tűzkeresztségen már átesett, kemény harci tapasztalattal rendelkező határőrök élére állítani őt – egyszerűen értelmetlenség lenne. Glebov belátta, hogy igaza van, s akkor egy másik változatban állapodtak meg: mozgó tartalékot kell képezni, amellyel manőverezni lehet harc közben. Ezt a tartalékot a negyedik és a második erőd közt, az ötödik erődben, a parancsnoki állásponton kell tartani. Ez a tartalék mindössze három emberből állott Glebov és Bratyiska hadnagyból, valamint Jefremov őrvezetőből.

De még mielőtt véglegesen döntésre jutottak volna, berontott az erődbe Jefremov, és riadtan jelentette, hogy három fasiszta repülőgép közeledik az őrs felé. Glebov telefonon továbbította a tűzelőállásokra a vezényszót: „Légiveszély!", majd Bratyiskával kimentek az erődből, és megálltak közvetlenül a bejárat előtt. Valóban, három Junkers jellegzetes fordulattal egymás után éppen rárepült a célra.

– Rögtön zuhanórepülésbe kezdenek – mondta Bratyiska, és szemébe húzta pilótasapkáját.

– A géppuska!... – kiáltotta Glebov, és beugrott az erődbe. Tüzet akart nyitni a repülőgépekre, de elkésett vele. Lába alatt megremegett, és imbolyogni kezdett a föld, a födém gerendái recsegni kezdtek, a mennyezetről föld hullott, s az ajtón rugalmas, forró léghullám csapott be, s magával sodorta az éppen befelé igyekvő Bratyiskát. A dörrenés égzengésre hasonlított: a bombák robbanásai egyetlen, elnyújtott hanggá olvadtak össze, amelytől, úgy rémlett, meghasad, és kettétörik a földgolyó. Aztán egyszerre csönd támadt. Glebov, Bratyiska és Jefremov szótlanul egymásra néztek. Mindhármuk szeméből ugyanazt az érzést lehetett kiolvasni: az örömet, hogy életben maradtak, s a riadalmat, hogy jöhet a következő robbanás, amely nem kíméli meg őket.

Így álltak, és néztek egymásra, várták a robbanást egy gyötrelmesen hosszú percen át. Ám nem következett újabb robbanás. Glebov megnyomta a tábori telefon gombját, és felvette a kagylót. A második erőd nem válaszolt. Glebov nyugtalanul kisietett az erődből, s a látvány ami elébe tárult, elképesztette, és megrázta: ott, ahol az előbb még a második erőd zöld halma púposodott, most hatalmas bombatölcsér tátongott és füstölgött.

A porfelhős, fülledt ég sivítva felbőgött, mintha elviselhetetlen fájdalmat érezne. Glebov ösztönösen felkapta a fejét. A három Junkers újabb rárepülést hajtott végre. Glebov agyán átvillant: „Most mi következünk." Most már eszébe sem jutott a géppuska, a zeniten mozgó célpontra folytatott lőgyakorlat. A nap folyamán először érezte magát gyengének és tehetetlennek. Megértette, hogy a második erőd a benne tartózkodó határőrökkel egyetemben megszűnt létezni, hogy ott már temetni sincs kit. Semmit sem tehetett, pedig valamit tennie kellett volna. Gépiesen felhívta telefonon a negyedik erődöt, nem is remélve, hogy választ kap. Ám a kagylóban egészen közelről megszólalt Gyemjan Poltorosapka száraz, recsegő hangja:

– Halló! Poltorosapka törzsőrmester.

– Gyemjan Makarovics! – kiáltott fel örvendezve Glebov. – Maga él?

A választ nem lehetett hallani: újabb bombarobbanások nyomták el, amelyek ezúttal már nem voltak olyan egybefüggőek és megdöbbentők. Az üres harmadik erődre sújtottak le a német

bombázógépek. „Most mi következünk" – gondolta volna megint szomorúan Jemeljan, de Bratyiska, aki egy perccel azelőtt kiszaladt az erődből, ujjongva tért vissza:

– Elmentek! Elmentek a repülőgépek! Leszórták a bombáikat, és elrepültek.

Makacsul, mint egy szúnyog, berregni kezdett a telefon. Glebov felkapta a kagylót.

– Élünk, hadnagy elvtárs! Minden rendben – jelentette Poltorosapka. – De Knyazsici felől motorzúgás hallatszik. Ezek bizony harckocsik.

Ez volt az, amitől a legjobban félt Glebov: egyidejű harckocsitámadás hátulról, középen és a szárnyakon.

– Tartsa szemmel az utat. Az ellenség felbukkanását azonnal jelentse – válaszolta Glebov, s közben az újult erővel megszólaló fasiszta ágyúk bömbölésére fülelt. A lövedékek és az aknák körös-körül mindenütt robbantak, de különösképpen a védelem középpontjában, ahol a felperzselt épületek üszke feketéllett.

– Na, elvtársak – nézett Jemeljan bensőségesen Bratyiska és Jefremov szemébe, s kis szünetet tartott –, kezdődik az utolsó, a döntő... Készüljetek. Gondoljátok azt, hogy a mi erődünk igazi vár, amelyet csak akkor adunk fel, ha senki sem marad közülünk életben.

– Két vár – javította ki Bratyiska.

– Nem, több. Kétszer annyi. Maga elfeledkezik Sarompokatyilovról és Muhtaszipovról – mondta Glebov, és megnyomta a berregő gombját. – Gyemjan Makarovics, a fasiszták most megindítják az utolsó rohamot. A saját erőire támaszkodjék. Tartalékom nincs, segítséget sehonnan sem várhatunk. Változtassák várrá az erődöt. Bevehetetlen várrá. Állítson az erőd elé páncélvadászokat. Tartsák magukat. A haza nem felejt el bennünket...

Azt is akarta még mondani a törzsőrmesternek, hogy a második erőd megszűnt létezni, hogy valamennyi védője elpusztult egy bomba telitalálatától, de az utolsó pillanatban úgy döntött, hogy mégsem mondja meg: harcoljanak csak a halottak együtt az élőkkel, hadd higgyék ott az utolsó erődben az élők, hogy nincsenek egyedül, hadd érezzék maguk mellett barátaikat és harcostársaikat.

– Most már nincs körkörös védelmünk? – kérdezte Bratyiska.

– A szárnyaink nyitva állnak, az igaz – felelte Glebov –, de

mégis van körkörös védelmünk, hadnagy. Az erődeink bekerítés elleni védekezésre épültek. Mellesleg szólva, mi a keresztneved, Bratyiska hadnagy?

– Makszim. Apámat Ivannak hívták.

– Nős vagy, Makszim Ivanovics? Családod van?

– Era, a feleségem, meg a fiam, Mityka. Még egyéves sincs.

– Era!... Szép név – mondta bánatosan, de valahogyan bámulatos nyugalommal Jemeljan, és ez a nyugalom semmiképpen sem állott összhangban azzal a végképp súlyosra, mondhatni reménytelenre fordult helyzettel, amely az ötödik őrs területén kialakult. – Nekem viszont nincs se Erám, se Mitykám. Még menyasszonyom sincs, drága Makszim Ivanovics. Csak anyám. Gyenge, beteges, szegény anyám, Anna Szergejevna... És Jefremovnak sincs menyasszonya. Vagy van? Mi?

Jefremov, aki a géppuska mellett állt a lőrésnél, Glebov felé fordult, és halkan azt mondta:

– Nem tudom, hadnagy elvtárs, magam sem tudom.

Glebovnak valamiért Muhtaszipov szavai jutottak eszébe, és hangosan elismételte őket, anélkül, hogy valakihez is beszélt volna:

– Ne sajnáld a múltat, ne félj a jövőtől.

Szeretettel gondolt Mahmudra és Sarompokatyilovra: nehéz dolguk lesz. És mi lehet Fegyinnel? Nyomtalanul eltűnt? Így közlik majd leningrádi hozzátartozóival. Szavinov pedig elmenekült, gyáván viselkedett. És Popovint is elvitte magával. A legvalószínűbb az, hogy ezek ketten fognak majd beszámolni a főnökségnek arról, hogyan harcolt az őrs. Ettől a gondolattól megsajdult a lelke: vajon mit mondhat Szavinov és Popovin? Mindent összehazudnak, mindent megmásítanak. Neki magának kellett volna mindent leírnia, de hát a kisebb dolga is nagyobb most annál.

A lövedékek és az aknák robbanásain keresztül már világosan hallani lehetett a motorzúgást: a fasiszta harckocsik két irányból haladtak az őrs felé – keletről és nyugatról. Homlokirányból, a határ felől, a három épségben maradt harckocsi mögött meggörnyedve aprózta a lépést az élezred maradványa, amely eredetileg arra számított, hogy reggel fél ötig felmorzsolja az őrsöt. Most az óra mutatói már fél tizenkettőt jeleztek, s az őrs még mindig élt és harcolt. És ezek a harckocsik meg a mögöt-

tük jövő lövészek már a saját bőrükön tapasztalták a határőrök csapásának erejét, s ezért most óvatosan, félénken haladtak előre, minden pillanatban valamilyen fondorlatra vagy meglepetésre számítva az őrs védőinek részéről.

Hátirányból, a Knyazsici felől vezető úton, nagy sebességgel száguldott négy harckocsi a második menetlépcsőből, amely harc nélkül haladt keresztül a negyedik őrs területén. A hitleristákat felbőszítette Glebov hadnagy harcosainak makacssága. A hadosztály parancsnoka alaposan lehordta az ezredparancsnokot, aki elvesztette katonáinak csaknem a felét és három harckocsit, s mégsem tudta felmorzsolni a kézi lőfegyverrel felszerelt oroszok maroknyi csoportját. Az ezredparancsnok azt jelentette felettesének, hogy a határőrök vasbeton erődítményekbe vették be magukat, hogy sűrű puska- és géppuskatűz összehangolt rendszerével rendelkeznek, és hogy a három harckocsi aknán robbant fel. A légierők támogatását kérte, és harckocsi rohamot a határőrs hátában. A hadosztályparancsnok teljesítette kérését, de szigorúan figyelmeztette, hogy ez a roham legyen az utolsó.

Az a tény, hogy utolsó rohamukat két ellenkező irányból vezették a hitleristák, nem volt véletlen. A német ezred parancsnoka ezúttal mindenáron el akarta kerülni az emberveszteséget. A két előző roham megmutatta, hogy a két szárnyat – a második és a harmadik erődöt – jól védik a határőrök. A védelem középpontja viszont – a németek is tudták, hogy az első erőd romokban hever – most már a leginkább sebezhető pontnak számított: igaz, hogy a romok alól hirtelen feltámadt géppuska sok bajt okozott a rohamozóknak. Ezért kellett a légi bombáknak és a tüzérségi lövedékeknek megtisztítaniuk az utat. Két alapvető célt jelöltek meg a Junkerseknek: nyugaton az első erődöt, keleten a harmadikat. Az ellenség abban reménykedett, hogy szemből és hátulról egyidejűleg hevesen támadó osztagának sikerül kettévágnia az őrs védelmi gyűrűjét, elszigetelnie, és minimális veszteségek árán megsemmisítenie a – véleménye szerint – legerősebb, szárnyvédelmi erődök állományát. A németeknek nem fért a fejükbe, hogy e két tüzelőállás egyike sem létezett már. Tízszeresen túlbecsülték a határőrök erőit. Ezt tudatosan tették, hogy valamiképpen igazolják kolosszális veszteségeiket.

A harckocsi, amelyben Muhtaszipov ült, ágyúcsövével a folyó felé nézett. Tornya nem forgott, bárhogyan is kísérletezett vele Mahmud. A kémlelőnyílásban látta a másik harckocsit, Alekszej Sarompokatyilovét, amelynek az ágyúcsöve éppen ellenkező irányba, az őrs felé nézett. „Nyilván az ő tornya se forog" – gondolta a politikai tiszt, és együttérzően gondolt az őrvezetőre. A harckocsiban ülni kényelmetlen volt. Elfogyott a levegő. Tört lábainak elviselhetetlen fájdalmától, a fullasztó hőségtől és az olajszagtól Muhtaszipov szédült, hányinger fogta el, és úgy érezte, mindjárt elájul. Szomjas volt, de nem volt mit innia. Szeretett volna lefeküdni, de nem tudott.

Szélesebbre nyitotta a kémlelőnyílást, de a fullasztó hőség nem csökkent, a levegő nem lett több. Vagy tíz percig várta a németek támadását, folyton a part menti bokrokat figyelve. Semmi mozgás. Akkor elővette a papírlapot, és nagy betűkkel felírta: „Végrendelet fiamnak".

Lehunyta súlyos szemhéját és eltöprengett. Sok mindent szeretett volna mondani, sok-sok mindent, egy egész nap és egy egész füzet sem lett volna elegendő hozzá, neki pedig mindössze egy kockás noteszlapja, meg nem tudni, hány szabad perce volt: lehet, hogy öt, lehet, hogy száz, ki tudja, mikor kezdődik az újabb roham. Az a gondolat, hogy lehet, már csak öt perce van, sietésre ingerelte. Sebesen, egyenetlen sorokat vetett a papírra:

„Drága kisfiam. A fasiszták ma megtámadták hazánkat. A mi ötödik őrsünk már nyolcadik órája véres harcot folytat. Hamarosan megkezdődik a harmadik roham. Lehet, hogy a mi számunkra ez lesz az utolsó. Én most egy fasiszta harckocsiban ülök, amelyet határőreinknek sikerült megkaparintaniuk. A géppuska és az ágyú mögött kuporgok, és várom, hogy a fasiszták újra harcba induljanak ellenünk. Mindkét lábam eltört, de ez nem számít semmit. Megvan a két kezem, két erős, egészséges kezem, hogy kezeljem az ágyút és a géppuskát; éles szemem van, hogy jól megcélozzam az ellenséget. A mi harcosaink közül sokan elestek. Hősiesen harcoltak. Mindig emlékezz rájuk, drága Musza. Több, sokkal több ellenség esett el, mint határőr. Kedves fiacskám!... Nem láttalak téged, nem hallottam a hangod, és megeshet, hogy sosem fogunk találkozni. Hallgass meg engem, kisfiam. Nincs kedvem meghalni. Nagyon szeretnék élni. Csak itt, ahol körös-körül táncol és őrjöng a halál, csak itt becsülheti az

ember igazán az életét. Milyen jó és szép is az élet. Szeresd, óvd az életet. De mindennél jobban szeresd hazádat. Az élet jó és szép, de a haza drágább az életnél. És ha a haza bármikor az életedet követeli – gondolkodás nélkül add oda. És még valamit: szeresd a munkát, tiszteld az embereket, és az emberek is tisztelni fognak téged. Cselekedj velük jót, és ne várj jutalomra. Nagy boldogság ez: jót tenni az emberekkel. Légy becsületes és szilárd, igazságos és megvesztegethetetlen, légy kíméletlen az emberi nem mindenfajta gazságával és aljasságával szemben. Szeresd anyádat, nagyon derék asszony ő, segíts neki, gondoskodj róla, ahogyan ő gondoskodik terólad. Emlékezz rá, fiam: ha engem elér itt a halál, benned, a te cselekedeteidben akarok élni, azt akarom, hogy véghezvidd az életben azt is, amit én már nem tudtam véghezvinni. Búcsúzom, drága kisfiam. Kívánom, hogy sohase kelljen hallanod golyók fütyülését, gránátok robbanását, lánctalpak csörömpölését. Legyen ez a háború az utolsó. 1941. június 22."

Muhtaszipov nem olvasta át újra, amit írt. Négyrét hajtotta a lapot, betette ingzubbonya bal zsebébe, ahol a párttagsági könyvét tartotta. Aztán kinézett a kémlelőnyíláson. Változatlanul csend és rekkenő hőség honolt körös-körül. Az ellenséges holttestek elborították a földet. Az egyik azonban egyszer csak megmozdult, felemelte a kezét, megpróbált felállni, de nem tudott. A sebesült gyenge volt, szemlátomást sok vért vesztett. Muhtaszipov szánalmat érzett a sebesült német iránt, segíteni szeretett volna neki. Persze ez lehetetlen volt, mivel ő maga sem tudott járni. Nem úgy gondolt a sebesült németre, mint ellenségre, aki gyilkolni jött a szovjet földre. Egyszerűen csak ember volt a szemében. „De hiszen meg lehetne menteni az életét. Otthon, valószínűleg, szintén felesége, gyermeke van. Érdekes lenne megtudni, mire gondolhat most ez a hitlerista katona. Lehet, hogy munkás, akit Hitler erőszakkal kergetett a háborúba. Lehet, hogy elvtársai, a munkások valahol ott, Berlinben, Hamburgban, Münchenben már ki is vonultak az utcára vörös zászlókkal és jelszavakkal: „El a kezekkel a Szovjetuniótól!"

Muhtaszipov nem látta a Junkerseket, csak lármájukat hallotta, majd összerezzent a mennydörgésszerű robajtól. „Bombáznak. Tehát, hamarosan megkezdődik a roham." Muhtaszipov és Satompokatyilov között mintegy száz méter volt a távolság. Most ezt a százméteres térséget, két oldalról ráirányuló ágyúkkal és

géppuskákkal tűzkelepcének látta, amelybe okvetlenül beleesnek majd a rohamozó fasiszták, és nem kerülnek ki élve belőle. Elhatározta, hogy nem fedi fel magát idő előtt, csakis közvetlen közelről fog tüzet nyitni, amikor az ellenséges csatárlánc Sarompokatyilov harckocsija előtt halad el. Kegyetlen csapást készült mérni az ellenségre, de a halál áthúzta számítását, terveit, gondolatait. A második rárepüléskor a Junkersek az első erőd fölött kezdtek zuhanórepülésbe, s egy bomba telibe találta a harckocsiját.

A súlyos repeszek dübörögve csapódtak Sarompokatyilov harckocsijának páncéljához. Az őrvezető ösztönösen hátrahőkölt a kémlelőréstől, hogy nyomban újra hozzátapadjon. A politikai tiszt harckocsija egy halom ócskavassá változott, az oldalán feküdt, s idétlen, felesleges ágyúcsövével az eget fenyegette. Mellette hatalmas bombatölcsérekben füstölgött a fekete föld. Alekszej kinyitotta a harckocsi alsó ajtaját, leereszkedett a földre, és gyorsan körülnézett. Nem látott németeket. Akkor lehajolva az elcsúfított harckocsihoz futott, hogy megnézze a politikai tisztet, akinek nyilván segítségre van szüksége. Mahmud Muhtaszipov széthasított koponyával és vérbe borult arccal feküdt. Sarompokatyilov átkozódva az égre tekintett, a nyugat felé távozó három Junkersre, összeszorította fogát és öklét, s már nem futott, hanem nyugodtan, kiegyenesedve ment vissza saját harckocsijához.

A torony hátsó kémelelőrésén keresztül látta, hogy megkezdődött a támadás. A kép ismerős volt. Egyenesen feléje, az első erődnek tartva, négy harckocsi közeledett, mögöttük a gyalogság. S ahogy erősödött a hernyótalpak csörömpölése, úgy nőtt-növekedett a riadtság az őrvezető szívében. Közelebb, még közelebb. Most eldübörgött egy jobbról, egy másik balról. A harckocsik megállás nélkül haladtak el mellette. A célzókészülékbe tekintett. Az eltávolodó vezérharckocsi nem járt messzebb tőle ötven méternél. Gyorsan távolodott. Sarompokatyilov úgy döntött, hogy elengedi, majd a másodikra fog lőni. Szinte közvetlen közelről, alig húsz méterről nyitott tüzet. A motort találta el. A harckocsi rögtön lángra lobbant. Aztán fekete füst csapott fel belőle. A két utána következő harckocsi elkanyarodott: Sarompokatyilov nem érhette el őket, mivel nem tudta elfordítani a tornyot. Az őrvezető ekkor géppuskából hátulról lőni kezdte a gyalogságot. A fasiszták nem számítottak rá, hogy hátulról ilyen csapás éri őket,

és az első erőd romjai közt kerestek menedéket. Sarompokatyilov ujjongott, öröm volt látni, hogyan rohangászik a fejvesztett ellenség, hogy mentse az irháját.

Az őrvezető figyelmét a gyalogság kötötte le, s nem vette észre, amint az egyik oldalra kanyarodott harckocsi visszafordult, megközelítette, és közvetlen közelről lőni kezdte. A német harckocsizó ismerte gépének sebezhető pontjait, egyetlen lövéssel megsemmisíthette volna Sarompokatyilovot. De nem sajnálta a lövedéket, mert attól félt, hogy az orosz mégis elfordíthatja a harckocsi tornyát. Sarompokatyilov géppuskája már régen elhallgatott, az oldalpáncélon már jókora rés tátongott, a hűtőből már sűrű gomolyagban áradt a füst, de a német még mindig lőtte és lőtte a harckocsit.

Eközben az őrs védelmi rendszerének másik végében két keletről érkezett harckocsi a negyedik és az ötödik erődöt „döngölte", két másik pedig ágyúpárbajt vívott az Olhovec-major felől váratlanul előtetört két szovjet T–34-essel.

6

A német gyalogosok és harckocsik pontosan délben foglalták el az ötödik őrsöt. Az ezredparancsnok utasítást adott, hogy vezessék eléje a foglyul ejtett szovjet határőröket. Szerette volna látni azokat a harcosokat, akik megsemmisítették ezrede személyi állományának felét, felgyújtottak négy harckocsit, lelőttek egy repülőgépet. Az őrsről lóhalálában visszaérkező segédtiszt jelentette az ezredesnek, hogy foglyot nem ejtettek, a führer vitéz katonái valamennyi orosz határőrt megsemmisítették, erődeiket földig lerombolták, és ha az ezredes személyesen óhajtja megtekinteni . . .

Az ezredes türelmetlen mozdulattal félbeszakította a segédtisztet, és az órájára nézett. A szovjet határőrök túlságosan sok idejét rabolták el. Sietni kell. Előre keletre! Csakis előre. A sebesülteket a hátsó vonalra szállítani, a halottakat – a sajátjaikat, természetesen! – eltemetni, és haladéktalanul előrenyomulni! A hadosztályparancsnoknak azonnal elküldte a jelentést: az oroszok ellenállását megtörték, a megerősített körzet egész helyőr-

ségét megsemmisítették, a tüzelőállásokat teljesen lerombolták, az ezred a következő feladat végrehajtásához lát. Az ezredes már nem hivatkozott a nem létező vasbeton erődökre, s amikor hihetetlen veszteségeit kellett megmagyaráznia a hadosztályparancsnoknak, azt állította, hogy az orosz helyőrség válogatott, fanatikus kommunistákból, bolsevik csekistákból állott, akik nem adják meg magukat, az utolsó töltényig küzdenek, az utolsó kézigránátjukkal inkább ellenségeikkel együtt saját magukat is felrobbantják.

A negyedik erődöt szétlőtte, majd még lánctalpával is széttiporta az egyik harckocsi. Az ötödik erődnek, amelyben mindössze hárman tartózkodtak – Jemeljan Glebov, Makszim Bratyiska és Vaszilij Jefremov – szerencséje volt: a rohamozó harckocsi lánctalpával és homlokpáncélzatával beomlasztotta a bejáratát, illetve a kijáratát, azután a lőréseket kezdte széttiporni. Ekkor azonban eltalálta a tornyát egy szovjet T–34-es lövedéke. Ez arra kényszerítette a németet, hogy sorsára hagyja az erődöt, amelyet már amúgy is ártalmatlanná tett, és csatlakozzék két társához, akik a két szovjet harckocsival folytattak tűzharcot. Eleinte meglehetősen ártatlan ágyúpárbaj volt ez: mintegy másfél ezer méter távolságról. Lövöldöztek egymásra, s közben az alacsony dombok meg bokrok közt manővereztek. Ám amikor a németek végeztek a határőrssel, s mind a hét harckocsijuk egyetlen támadóékké egyesült, a harckocsicsata komolyra fordult.

Az Olhovec-major és az őrs közötti úton sikerült a németeknek gyűrűbe fogniuk a T–34-eseket, és fokozatosan szűkíteni kezdték a kört. A két szovjet páncélos gyorsan felismerte az ellenség taktikáját, és elszánt kitörést kísérelt meg. Rövid, de heves ütközet zajlott le, amely azzal végződött, hogy a hullámzó, sűrű rozstáblában négy kilőtt és felgyújtott harckocsi maradt: a két szovjet T–34-es és két német Tigris. A többi továbbment keletre.

*

Az ötödik erődben vaksötét és csend honolt. Jemeljan ki tudja, hányadszor megnyomta a berregő gombját, és belefújt a kagylóba. Válasz nem érkezett. Tehát a negyedik erőd sincs többé. Mindennek vége. És ezt a nyomasztó, keserű gondolatot csak fokozta, és megerősítette a végtelen, néma csend. Legalább valami-

lyen hangot, valamilyen életjelt észleltek volna a szabadból. Kevés volt a levegő, nehezükre esett a lélegzés.

– Befalaztak, és lepecsételtek bennünket – mondta minden különösebb riadtság nélkül Makszim Bratyiska.

Senki sem válaszolt neki, nem fűzték tovább a szót. Csak Jefremov mordult rá a szűkölő Kazbekre.

– Jó lenne most egy kis hideg sör – szólalt meg újra némi szünet után Bratyiska.

„Éhesnek viszont egyáltalában nem vagyok éhes" – gondolta Glebov.

– Mit fogunk csinálni, hadnagy elvtárs? – kérdezte Jefremov.

– Mindenekelőtt levegőről kell gondoskodnunk, máskülönben megfulladunk. Van ásója?

„Micsoda kérdés" – gondolta Jefremov. – „Milyen harcos az, akinek nincs?" Kurtán válaszolt:

– Igen. – Elővette a gyalogsági ásóját, és ügyesen tisztítani kezdte a lőréseket a földtől. Egyszerű feladat volt: alig tíz perc múlva ragyogó napsugár tört be az erődbe, és megvilágította Jefremov lefogyott, sötét arcát.

– Levegő és napfény már van! – kiáltotta vidáman Bratyiska. – Csak a víz hiányzik a teljes értékű testgyakorlás előfeltételei közül.

– Csitt – figyelmeztette Glebov, és már-már suttogva folytatta: – Németek lehetnek az őrs területén. Legyünk óvatosak.

– Jól van, betapasztom a számat – válaszolta suttogva Bratyiska. – Tökéletesen igaza van. Ki kell várnunk itt az éjszakát.

Glebov fejében tompa, homályos gondolatok lüktettek: Muhtaszipov, Sarompokatyilov, negyedik erőd . . . Mi lehet velük? Elpusztultak? Nem, még sötétedés előtt ki kell másznunk innen, azonnal ki kell másznunk. Csakhogy, ha odafönn németek vannak, akkor vége a dalnak. Van-e joga hozzá, hogy ilyen döntést hozzon anélkül, hogy megtanácskozná társaival?

Gondolatok, gondolatok, gondolatok . . . Ám nem lehet tovább hallgatni. Mondani kell valamit, félbe kell szakítani, el kell oszlatni ezeket a súlyos gondolatokat.

– Makszim Ivanovics, mesélj valamit – kérte Jemeljan.

– Mit meséljek? – Bratyiska hangja vidáman csengett. – Csak nem azt, hogyan nősültem meg?

– Akár azt is. Oszd meg velünk a tapasztalatod. Hiszen mi, Jefremov meg én . . . – Glebov megpróbált tréfálkozni.

– Az én tapasztalatom nem tanulságos.

– Hogyhogy? – kérdezte Jemeljan.

– Nem tipikus. Mentem az utcán, összeakadtam egy ismeretlen lánnyal. Azt kérdezem tőle: „Tetszem magának?" Meghökkent, zavarba esett. „Tetszik" – felelte. „Akkor gyerünk az anyakönyvvezetőhöz". Így házasodtunk össze.

– Ez akkor történt, amikor Galja Snyitkótól távoztál? – kérdezte Glebov, akinek eszébe jutott Galja elbeszélése a tejfelesszájú pilótáról.

Bratyiska elképedten meredt rá.

– Honnan tudod?

Jemeljan ravaszkodott egy kicsit:

– Nekünk mindent tudnunk kell, ami a határsávban történik. Ilyen a szolgálatunk, Makszim Ivanovics.

– De mégis, tréfán kívül, honnan? – A rejtély szemlátomást felcsigázta az érdeklődését. Végül rájött a nyitjára: – Mindent értek. A Snyitko nővéreket, úgy hallottam, letartóztatták valamiért.

– Német kémek voltak – közölte Glebov.

– Hát, látja, nincs üröm öröm nélkül – jegyezte meg kis szünet után Bratyiska. Majd kisvártatva hozzátette: – Galját igazán szerettem.

– És Erát? Bocsáss meg az indiszkrét kérdésért.

– Era más lapra tartozik. Galja szép volt, Era jó. Szeret engem.

Jemeljan nem faggatta tovább. Hirtelen hangokat hallottak. Mintha odafönt járkálna valaki. A mennyezetről mindössze néhány morzsányi föld hullott rájuk. Jemeljan figyelmeztetően intett társainak, és visszahúzódott a sötétbe. Feszülten figyelt. Mintha emberi hangok hallatszanának. Ismeretlen hangok. De oroszul beszél valaki. Mit is mondanak?

Jemeljan a lőréshez tapasztotta a fülét, s mohón igyekezett elkapni egy-egy szót, mondatot.

– Csupa halott . . .

– Élők . . . nincsenek . .

– Eltemetni . . .

Jemeljan fejében lázasan zakatolt a kérdés: kik lehetnek? A hang már ismerősnek tűnt, csak nem jutott rögtön eszébe, kié. Aztán hirtelen kikiáltott a lőrésen:

– Gavrilov! Jevszej Mihajlovics!

Lépések közeledtek, de a hang megint csak ismeretlen, idegen:

– Jevszej bácsi, magát hívják.

És válaszul egészen ismerős, lágy hang csendül fel:

– Rémeket hallasz. A halottak nem beszélnek...

– Nem, Jevszej Mihajlovics! – kiáltotta Glebov. – Nem lát rémeket: itt élők vannak.

A helybeli két paraszt: Gavrilov meg unokaöccse, Pavel kisegítette őket az erődből. A két Gavrilov nem talált szavakat, hogy elmondja örömét, bánatát, fájdalmát, elmesélje mindazt a soha nem tapasztalt, megismételhetetlen és tragikusan szörnyű dolgot, amelyet délelőtt át kellett élniük.

Jevszej Mihajlovics folyton csak azt a kérdést ismételgette:

– Hát mi lesz most velünk, mi lesz velünk?

De nem is várt választ, tudta, hogy nehéz a kérdés, és sem Glebov, sem két társa nem képes valami vigasztalót mondani neki. Unokaöccse sietve elmesélte, hogy a németek ejtőernyősöket dobtak le a falujuk mögött, hogy a klub mellett fölakasztották a falusi tanács elnökét, hogy egy fasiszta harckocsi nekiment Ulita anyó viskójának, összedöntötte a viskót, szétlapította a malacot, s maga az anyóka is kis híján ott veszett.

– Hol vannak a németek? – szakította félbe Glebov.

– Néhányan a faluban, de a legtöbbjük már elment innen. – A legény kelet felé intett.

Jevszej Mihajlovics kiegészítette a fiatalember szavait:

– Mindenütt ők vannak, körös-körül, ameddig a szem ellát. És mindenütt gépek, gépek. Mennyi gépük van! A mieinket meg sehol sem lehet látni.

Ezek az utolsó szavak, amelyeket az öreg közvetlen, barátságos hangon, a szemrehányás legkisebb árnyalata nélkül mondott, mellbe vágták Glebovot, mintha ő lett volna a hibás mindenben: abban is, hogy a németeknek ilyen sok gépük van, és abban is, hogy tengernyi sok németet nem tudta feltartóztatni a határőrs, hogy tovább mehettek keletre, hogy a szovjet csapatok nem láthatók.

– Az őrs mindhalálig védekezett – felelte komoran. – Micsoda fiúk estek el... – Szeméhez emelte a messzelátóját, és végigkémlelte az egész környéket. Északnyugaton hosszasabban elidőzött a tekintete.

Bratyiska megkérdezte:

– Mi van ott?

– A rozsban négy harckocsi áll – válaszolta Glebov, és odanyújtotta Bratyiskának a távcsövet.

– Nyilván kilőtték őket – vélekedett az idősebb Gavrilov, unokaöccse pedig hozzáfűzte:

– A falu mögött sok-sok elhagyott harckocsi áll. Némelyik teljesen kiégett.

– Szemlátomást kilőtték őket – mondta Bratyiska is, és visszaadta Glebovnak a távcsövet.

– Nem látok német hullákat – jegyezte meg elgondolkodva Glebov. – Összeszedték őket vagy mi a szösz?

– Valószínűleg eltemették őket – bólintott Jefremov. – Nekünk is el kéne temetnünk a sajátjainkat.

Glebov szintén erre gondolt. De azt is megértette: most nem szabad az időt vesztegetniük. Itt, az őrs romjain, nyílt terepen, észrevehetik őket. Valamit határozniuk kellett. Glebov még mindig nem tudott megbékélni azzal a gondolattal, hogy az őrs nem létezik többé.

Bratyiska nyugtalanul a határ felé pillantva, azt mondta:

– Azonnal el kell menni innen.

Glebov önkéntelenül is azt gondolta: „Te elmehetsz, de én parancs nélkül..."

– Siessenek – szakította meg gondolatainak fonalát Jevszej Mihajlovics közbeszólása. – Még majd... ide jönnek a nyakunkra.

– Mindenekelőtt végig kell néznünk az összes tüzelőállást – mondta kemény hangon Glebov. – Lehet, hogy még él néhány harcosunk. Maga, Jefremov, Jevszej Mihajloviccsal nézze meg a negyedik és a harmadik erődöt. Mi hárman pedig megnézzük az elsőt és a másodikat. De figyelmesen nézzék meg, vizsgálják meg a romokat, nincsenek-e alattuk betemetett sebesültek. Világos?

– Igenis, megvizsgálni! – válaszolta Jefremov.

Ez vagy húsz percet vett igénybe. Sarompokatyilovot egyszerűen nem lehetett felismerni a harckocsiban: holttestét, amelyet a felrobbant lőszerkészlet csonkított meg, még ráadásul félig összesze is égett. Muhtaszipov ingzubbonyának zsebéből Glebov kivette a párttagsági könyvet és a fiának szóló levelet. És folyton csak azt ismételgette:

– Micsoda fiúk voltak! ... Micsoda fiúk ... El kell temetni őket. Itt az őrsön, testvéri sírba.

– Ez most lehetetlen, várni kell estig – jegyezte meg Bratyiska, és a legény felé biccentett fejével: – Majd ők eltemetik.

– Igen, Pavel, ez magukra marad – hagyta rá Glebov. – Dőreség volna csak azért itt maradnunk estig, hogy eltemessük társainkat.

Jefremov jelentette, hogy senkit sem talált életben.

– Jevszej Mihajlovics – Glebov Gavrilov vállára tette a kezét. – Nagy kérésünk lenne magához.

– Az isten szerelmére, mondja csak, parancsnok elvtárs – felelte készségesen Gavrilov.

– Temessék el társainkat. Közös sírba valamennyit. Mi még visszajövünk ide, visszajövünk, és emlékművet állítunk nekik. Arany betűkkel írjuk rá a nevüket. – Arca komor volt, szemöldöke egyetlen vonalba húzódott, orrnyergén mély ránc jelent meg, szemében pedig engedetlen, mozdulatlan könny csillogott. Nem tudott többet szólni: görcs szorította össze a torkát.

– Minden meglesz, parancsnok elvtárs – mondta megindultan Gavrilov. – Tisztességgel, ahogy illik, ne tessék nyugtalankodni. Mindent elvégzünk.

– Ásót találnak majd itt – mondta Jefremov.

A két Gavrilovtól szó nélkül búcsúztak el: megölelték, megcsókolták egymást. Aztán továbbra is szótlanul, anélkül, hogy összebeszéltek volna, elindultak az Olhovec-majorba vezető úton. Az út sűrűn nőtt, magas rozs között vezetett, szükség esetén elbújhattak benne. Vagy tíz percig szótlanul haladtak a kelet felől hallatszó ágyúzásra fülelve. Jefremov ment elöl Kazbekkel, tíz méternyire mögötte a két hadnagy: Glebov hazai gyártmányú, Bratyiska és Jefremov zsákmányolt golyószóróval felfegyverezve. Zsebük teletömködve kézigránáttal.

– Mi lesz ezután? – kérdezte végül a repülőtiszt.

– Áttörünk a mieinkhez.

– Sohasem hittem volna, hogy így történik – mondta tompa hangon Bratyiska. Glebov nem válaszolt neki. Ő maga sem hitte volna, hogy így is történhet. De másvalami marcangolta a lelkét: vajon úgy cselekedett-e, ahogyan kellett, nem követett-e el valamilyen baklövést? Hiszen parancs nélkül hagyja el az őrsöt. És nem hibás-e az őrs pusztulásában? És ha egyszerre csak elő-

kerül valami Szavinov-féle ember, és metsző hangon azt kérdezi tőle: „Hogy lehet az, Glebov hadnagy, hogy az egész őrs elpusztult, csak éppen az őrsparancsnok meg az adjutánsa maradt életben? ... Mi? ... Miért pusztult el a politikai helyettes, és miért maradt életben a parancsnok? Véletlen ez? Nem, nincsenek véletlenek. Itt valami nincs rendben, Glebov hadnagy."

Milyen undorítóak is ezek a gondolatok: egyre csak rajzanak, rajzanak a fejében, gyötrik, kínozzák a lelkét, és sehogyan sem lehet előzni őket. Egyébként – állj. Jefremov megállt elől, és suttogással figyelmeztette a két tisztet:

– A harckocsikhoz értünk. Kettő szovjet, a másik kettő német.

„Német harckocsik, német katonák – döbbent rá Jemeljan. – Németek lehetnek a harckocsiban. Itt lehetnek mellettünk, a rozsban, a ligetben, a majorban. Körös-körül mindenütt fasiszták vannak. Az ő számukra tartogatom a két tárnyi töltényt, a két kézigránátot, a két pisztolytárat. És mégis óvatosnak kell lennünk, nem mehetünk fejjel a falnak. Minden golyónak célba kell találnia." Glebov szeméhez illesztette a távcsövet: igen, két német és két szovjet harckocsi állt a néma rozstáblában. Minek, mikor, hogyan kerültek ide? Hol van a kezelőlegénységük?

– Menjen oda a rozsba, nézze meg közelebbről. Nézze meg őket belülről is. Legyen óvatos. Szükség esetén tüzet nyitunk, támogatjuk magát. Visszavonulni az erdő felé fogunk – parancsolta Glebov. Jefremov megismételte a parancsot, és eltűnt a rozsban, amelyet alaposan összetiportak a lánctalpak.

Glebov és Bratyiska is letért az útról a rozstáblába. A repülőhadnagyot nyugtalanította valami, arca szigorú kifejezést öltött, szeme kikerekedett.

– Semmit sem hallasz? – kérdezte Glebovtól. Jemeljan tartózkodóan bólintott, ő is feszülten figyelt. Bratyiska levette a válláról a golyószórót. Mindketten ellenkező irányba figyeltek, mint amerre Jefremov eltűnt. Egyre kivehetőbben, furcsa nesz hallatszott. Szél nem fújt, nem zizegett a kalász. Nem zengett fölötte a pacsirta, nem pitypalattyolt benne a fürj. Mintha valaki tartózkodott volna a rozstáblában. Glebov egy kézmozdulattal ráparancsolt Bratyiskára: ülj le, mutatta, és maga is lekuporodott a földre, levette tányérsapkáját. Igen, kétség kívül, valaki erre jön a rozsban.

A zaj után ítélve nem egy ember, hanem egész csapat közeledik. „Az utolsó harc jön, lehet, hogy itt vívja meg utolsó csatáját az őrs" – villant át Glebov agyán a gondolat. S ekkor hirtelen, egészen közel, alig száz méterre tőlük, éles, harsány, hívogató és riadt lónyerítés hangzott fel:

– Nyi-ha-ha-ha-ha!

Bratyiska összerezzent meglepetésében: minden másra elkészült – gépfegyversorozatra, kézigránát-robbanásra – csak éppen ilyen hívogató, nyugtalan lónyerítésre nem. Glebov rögtön felállt, és önkéntelenül elkiáltotta magát:

– Szélvész!

S a kanca máris rohant gazdájához, örvendezve és izgatottan nyaldosni kezdte. Glebov megpaskolta a sörényét, megsimogatta meredek ívelésű nyakát, pofájához szorította arcát, gyengéd szavakkal becézni kezdte: „Szélvész... Derék... Élsz, épségben vagy, szegény jó Szélvészem." Aztán a kanca égő szemébe nézett, és könnyeket pillantott meg benne. A fájdalom, a rémület, a szenvedés, az értetlenség, az ijedtség és az öröm könnyeit. Úgy rémlett, a kanca valami nagyon fontosat, jelentőset tud, szeretné elmondani, de nem képes rá, és azért izgatott, nyugtalan. És Glebov egy pillanatra elhitte, hogy ez az okos, odaadó állat, éppúgy, mint az emberek, megértette és felfogta e nyári nap tragédiájának teljes értelmét.

Jefremov legalább tíz percig volt távol: végtelenül hosszúnak tetszett ez az idő. De aztán előbukkant a rozstáblából, kilépett az útra, intett a sapkájával: „Jöjjenek ide." De nem várt, maga is elindult hozzájuk. Arca feldúltnak látszott.

– Mi az? – kérdezte Glebov.

– Az egyikben egy ember van – közölte remegő hangon Jefremov. – Él. Tiszt.

A harckocsikhoz futottak. Szélvész utánuk iramodott.

Valóban, az egyik harckocsiban élő embert találtak. Légnyomás sújtotta. Eszméletlenül hevert, és csak akkor tért magához, amikor Jefremov kinyitotta a harckocsi felső nyílását, s friss levegő áramlott be. Bratyiska kapaszkodott fel elsőnek a toronyra, és segített a harckocsizónak kimászni a felső nyíláson.

– Vanya! – kiáltott fel Jemeljan, amint a harckocsizó tisztben ráismert Ivan Tyitovra, és ölelő karokkal ugrott oda hozzá.

– Én meg már letettem róla, hogy életben talállak – szólalt

meg gyenge hangon Tyitov, és úgy tántorgott, mintha részeg lett volna. – Segíteni indultam neked... de hát... látod... nem jutottam el. Alaposan elintéztek... De mégha csak engem egyedül: az egész zászlóalj odalett. – Eltakarta kezével a szemét, mintha az éles fény elől rejtené el. Glebov és Bratyiska belekarolva támogatták. Jemeljan fürkésző tekintettel tapogatta végig barátját, és megkérdezte tőle:

– Nem sebesültél meg?

Tyitov, fejét nyaka közé húzva megborzongott, mintha hideg lelte volna, mintha minden tagjának működését ellenőrizni akarta volna, és felvidulva azt válaszolta:

– Úgy látszik, nem. Nem érzek fájdalmat. Csak valahogy a fejem... mintha nem is az enyém lenne.

– Légnyomás. Majd elmúlik – vonta le a következtetést Bratyiska, és barátságosan elmosolyodott. Ez a szőke legény a gondtalan jókedv megtestesülése volt. A legalkalmatlanabb pillanatban is tudott mosolyogni. – A mi törzsfőnökünket vagy öt méterre elrepítette a légnyomás. Egy egész órán keresztül nem tudott magához térni. Azt gondoltuk, befellegzett, nem marad életben. Ő meg feküdt egy darabig, aztán felkelt, továbbállt. Kutyabaja. Nem sokkal utána a levegőben verekedett a „messerekkel".

Tyitov igyekezett keményen lépni. A másik szovjet harckocsi felé indult, amely feketén, kiégetten, lepattogzott festékű páncéllal állt a rozsban. Az oldalán hatalmas lyuk tátongott.

Tyitov megpróbált beletekinteni, bekiáltott:

– Hej, Hacsatur!... Grigorjan hadnagy!... Van itt valaki? A harckocsiból senki sem válaszolt. Glebov megdöngette a páncélt golyószórója agyával. Félelmetes hallgatás. Tyitov felmászott a hernyótalpra, eredménytelenül próbálkozott kinyitni a felső nyílást. Aztán ismét odament a lövedék ütötte lyukhoz, és megállapította:

– Ilyen sebet nem szoktak túlélni.

Mindenesetre, benézett a harckocsi hasa alá is: hátha nyitva az alsó nyílás. De nem. Glebov azt mondta:

– Négy acélkoporsó.

– És hol a te őrsöd? – kérdezte Tyitov.

– Itt láthatod az egészet. A vadászrepülő-ezreddel együtt három fő. – Jemeljan hangjában fájdalom rezgett.

Tyitov kurta pillantást vetett Bratyiskára, aztán sóhajtva azt mondta:

– Kevéske... Nos, vedd úgy, hogy a harckocsi-zászlóalj rovására töltötték fel a személyi állományt.

– Hát az anyagi állomány mikor érkezik? – kérdezte tréfásan Bratyiska.

– Ígéret van rá – felelte gépiesen Tyitov, és egy percnyi gondolkodás után komolyra fordítva a szót, így folytatta: – Különben nem ártana, ha volna egy ép, járóképes harckocsink. Mi? Jó ötlet?

– Vágyálom – mondta Glebov.

– Gyerünk, nézzük meg a németekét – javasolta Tyitov, és a legközelebbi páncélos felé indult.

– Mit nézzünk rajta? – vetette oda hanyagul Bratyiska. – Üres, lyukas olajoshordó, ócskavas – és továbbment. Glebov és Jefremov követték az előttük menőt.

A második német harckocsi szorosan a Tyitové mellett állt. A két harckocsi öklelve egymásnak rohant. Ivan már kezdett emlékezni rá. Ágyúik csöve úgy keresztezte egymást, mint két kardpenge. De sem egyiknek, sem másiknak nem volt ideje lőnie. Egy másik német acélszörny lövedéke találta el Tyitovot. Tyitov a két, fejjel egymásnak rohant acélerődhöz érve megpróbálta minden részletében felidézni, mi is történt.

A második német harckocsi felső nyílása nyitva volt. Tyitov bemászott a fülkébe. Senki sem volt benne. És semmi sérülés. Tyitov ellenőrizte az ágyút, a géppuskát. Minden rendben. Furcsa: miért hagyta el a harckocsit a legénysége? Megpróbálta beindítani. Nem sikerült. Tehát ebben rejlik a dolog nyitja: befulladt a motor, nem tudták beindítani. A hitleristák nem bírták idegekkel: itthagyták a harckocsit, elmenekültek.

Tyitov kimászott és közölte a többiekkel:

– Teljesen ép. Csak egy szépséghibája van: nem lehet beindítani.

– Előfordul, gyártási hiba – válaszolta Bratyiska. – Akár a nótában: „Minden jól van, gyönyörűszép márkiné, egy apróság kivételével."

– Nincs ezen mit tréfálkozni, hadnagy – nézett szúrósan a pilótára Tyitov.

– Bratyiska – segítette ki Makszim.

– Mit mond? – lepődött meg Tyitov.

– Az a neve: Makszim Ivanovics Bratyiska – világosította fel Glebov.

– Mulatságos – mondta Tyitov. – Ennyi erővel Szesztrjonka* is lehetne. Micsoda nevek vannak! Szesztrjonka hadnagy. Mulatságos... Akkor hát, kedves Bratyiska, mi ketten most megpiszkáljuk a motort. Illetve mégse, hiszen te pilóta vagy, nálatok a technikusok foglalkoznak a motorral... És ha kijavítottuk ezt a gyártási hibát, akkor majd megmutatjuk a fasisztáknak, hogy kik vagyunk. Érthető?...

– Tudod-e, mit szoktak csinálni ilyen esetekben a sofőrök? – kérdezte Glebov. – Vontatóra fogják egymást, és addig húzzák, amíg a motor be nem gyullad.

– Mindig csodáltam a leleményességedet, Melka – vágta rá vígan Tyitov. – Megpróbáljuk akkor sofőrmódra, ha csak fel nem mondja a szolgálatot a vontató.

Tyitov harckocsiját alaposan elcsúfították, ágyúcsöve eltört, kormánya megsérült, forgótornya beszorult. De azért még vagy ötven méteren át maga után tudta vonszolni a német páncélost.

Félóra múlva mind a négyen az üzemképes, tompán morgó német harckocsiban ültek. Tyitov vezetett, Glebov volt a toronyparancsnok.

– Értitek, mit jelent ez? – kérdezte szinte ujjongva Tyitov. – Egyáltalában, el tudjátok képzelni, mi vagyunk mi most a fasiszták számára?... Szétzúzzuk őket a páncélunkkal, agyontaposuk őket a lánctalpunkkal, lőni fogjuk őket az ágyúval, kaszálni a géppuskával... Irtani, irtani, irtani fogjuk őket, amíg nem végeznek velünk...

Valósággal fortyogott a bosszúvágytól.

– És ha a mieinkkel találkozunk? – kérdezte Bratyiska. – Nem szeretnék saját elvtársaim kezétől meghalni.

A motor felbőgött. A harckocsi, akár egy megsarkantyúzott paripa, megugrott, és lánctalpával porfelhőt kavarva, sebesen elrohant kelet felé, ahonnan véres csata távoli dübörgése hallatszott. Kazbek a tank után iramodott. Szélvész állt még egy percig, mintha azon töprengene, mit is tegyen, aztán felborzolt sörénnyel, tetszetős vágtában Kazbek után eredt.

* Hugocska.

MÁSODIK RÉSZ

HALÁLÉRT HALÁLT

I

Utak... A háború első napjának tüzes útjai... Fölöttük a tébolyult nap kacag, mellettük holttestek, kiégett gépkocsik vázai, oszlopokról lelógó, tépett vezetékek, elhajított puskák és rohamsisakok.

Horogkereszttel megjelölt harckocsik, lövegek, gépkocsik, motorkerékpárok dübörögtek előre, rajtuk a führer vértől részegült katonái... És minden keletre tartott. Csak néha bukkant fel egy-egy szembejövő, jelentést vivő híradó tiszt, vagy egy-egy egészségügyi autó, egy-egy csapat foglyul ejtett szovjet katona, akik lehorgasztott fejjel vánszorogtak a géppisztolyok csöve előtt. Máskülönben minden előre haladt, Moszkva felé.

Akár a többi, az a magányos Tigris harckocsi is keletre tartott. Külsejére nézve olyan volt, mint a többi, első pillantásra semmi sem tűnt fel rajta. De valamennyi nyílása szorosan be volt zárva, mintha harcba indulna. Mire jó ez, amikor egyébként is alig lehet lélegzethez jutni benne? De mindenki saját magával volt elfoglalva, vagy a közös harci lázban égett: gyorsabban, gyorsabban keletre. Ezért hát senki sem törődött ezzel a magányos harckocsival: lehet, hogy elszakadt a menetoszlopától, lehet, hogy valamilyen tekintélyes tábornoknak, vagy magának a führernek a különmegbízottja utazik benne. Ki tudja?

A harckocsiban azonban nem tábornoki különmegbízott, hanem három szovjet tiszt meg egy őrvezető tartózkodott. A vezető-gépkezelő feladatát Ivan Tyitov főhadnagy, harckocsizó századparancsnok látta el, aki még délelőtt elvesztette egész századát az első, egyenlőtlen, kegyetlen csatában. Az ágyú és a géppuskák mellett Makszim Bratyiska hadnagy ült, akit a fasiszta

„messerek" lőttek le délben Jemeljan Glebov hadnagy határőrse felett. Az ötödik őrs állományából mindössze ketten maradtak életben: Glebov meg Vaszilij Jefremov őrvezető.

Jemeljan Glebov a harckocsi rádiójának keresőjét forgatta. Kapkodó parancsszavakat és rendelkezéseket csípett el. Hasznát vehette német nyelvtudásának. Éles szemmel figyelt ki a kémlelőnyíláson. Tyitov lelassította a harckocsit. Két személygépkocsi előzte meg őket, motorkerékpárosok robogtak mellettük. Utánuk három, gyalogságot szállító teherautó iramodott előre. Glebov kinézett a hátsó kémlelőnyíláson. Nem jött más semmi. Az utolsó kocsik fokozatosan távolodtak előttük, hátul pedig vagy fél kilométerre látszott egy újabb gépkocsioszlop éle. Glebov kinyitotta a felső nyílást, kidugta fedetlen, szőke fejét. A szél kellemes hűvösséggel csapódott izzadt arcába, a légáram betört az acélerődítmény fülledt belsejébe.

Jobb felől sárgászöld gabonatábla terült el, mögötte vagy fél kilométerre hársfák és nyárfák kerítette tanya látszott. Bal felől sűrű sötétzöld falként az országútig húzódott az erdő. Valamikor ez az erdő elijesztette a nőket és a gyerekeket. Most meg, akár a szivacs, magába szívta, és sűrűjének titkos rejtekhelyein bújtatta az életben maradottakat. Ez a sötét erdő reménységgel töltötte el a szovjet embereket, és félelmet keltett a jövevényekben.

Az országút töltésre futott föl. Elöl rét bukkant fel szénaboglyákkal, patakkal, mögötte egy falu látképe bontakozott ki a domboldalon. A töltés nem volt túl magas, nem több három-négy méternél, de Glebov ennek is örült. Fürgén lebukott a harckocsi belsejébe, zajosan maga után rántotta a torony fedelét, és azt mondta a fülhallgatóba:

– Itt az idő, gyerekek: a legkényelmesebb terep, álmunkban sem remélhetnénk jobbat.

Tyitov is ugyanazt gondolta. Örült neki, hogy kettejük véleménye megegyezett. Hirtelen lefékezte a harckocsit, élesen visszafordította a határ irányába, nyugat felé, ahonnan már közeledett a hitleri sereg újabb áradata. Kikapcsolta a motort.

– Fogadjuk a díszszemlét! – kiáltotta izgatottan Glebov.

Az idegfeszültségtől, a türelmetlen várakozástól szapora remegés kerítette hatalmába, amit szégyenkezve vidámsággal akart leplezni.

– Az első autóval ütközni fogunk – közölte nyugodtan Tyi-

tov. – Az ágyúcsövet félre kell fordítani. Jegyezd meg, Bratyiska: az elsőrendű cél: a harckocsik és a rohamlövegek. Aztán a tartálykocsik. A továbbiakban ízlésednek megfelelően. Ne sajnáld a lövedéket meg a tölteny. Vigyázzatok a homlokotokra: az összeütközés halálos a fasiszták számára, de nekünk sem éppen kellemes. A dudorokat és a véraláfutásokat garantálom . . .

A motor ismét felbőgött, a harckocsi megindult, előírás szerint, a jobb oldalon. A szembejövő gépkocsioszlop rohamosan közeledett.

Valamikor, a katonai tanintézet páncélos gyakorlóterén, büszkén emlegették a parancsnokok Tyitov tanfolyamhallgató nevét. Később maga a harckocsizó dandár parancsnoka, Tyetyoskin vezérőrnagy, aki „istennek" tartotta magát a harckocsivezetésben – azt mondta Tyitov főhadnagyról: „Énrám ütött ez a századparancsnok. Szeretem az ilyeneket." Különösen tetszett Ivan Tyitovnak a szovjet T–34-es. Ilyen gépen, vélte, egyaránt mehet tűzbe-vízbe az ember, tűzben nem ég el, vízben nem süllyed el. És mégis elégett. Elégett a háború első reggelén, amikor gyűrűbe szorították a fasiszta Tigrisek, ugyanilyenek, mint amilyenben most ül. Tyitov százados hősiesen küzdött, nem egy acélerőd lobbant lángra a harcmezőn. De hát az ellenség háromszoros fölényben volt. Mindennek van határa. S a T–34-esek kiégett vázai sötéten meredezve hevertek a Glebov hadnagy őrséhez vezető úton.

Ivan Tyitov nem panaszkodott a sorsra. Rosszabbul, sokkal rosszabbul is történhetett volna. A harcmezőn hagyott Tigrisben ülve most bosszút állhat a fasisztákon mindenért: a harckocsizó és a gyalogsági zászlóaljak meg a határőrsök pusztulásáért, az ártatlan emberek haláláért, a falvak és a városok felgyújtásáért. Mindenért.

Halálért halált! Vérért vért!

Gyorsan rákapcsolt a legnagyobb sebességre, és a nyíláson keresztül, amelyen az országút apró darabja látszott csupán, figyelte a velük szembe rohanó, szürke gépeket. Legelöl teherautók közeledtek, rajtuk gyalogosok. Mind közelebb és közelebb értek. Nem sejtették, hogy néhány perc múlva mi vár rájuk. Hogy is gondolhattak arra, hogy a teljes sebességgel szembejövő, német harckocsi nem tartozik a führer seregéhez, gátként állja útját azoknak, akik oly fürgén és fékezhetetlenül iparkodnak keletre.

– Figyelem! – kiáltotta Tyitov, amikor az élen haladó gépkocsi már csak néhány méterre volt tőlük, aztán élesen az amúgy is keskeny országút közepére kanyarodott.

Az oszlopot vezető gépkocsi sofőrje egy szempillantás alatt megértette, hogy az összeütközés után legfeljebb egy rakás ócskavas maradna a teherautóból, ezért élesen jobbra rántotta a kormányt. Az autó háromszor megfordult saját tengelye körül a töltés oldalán, maga alá gyűrte a rajta ülő két tucat katonát, akiknek a fele sem maradt életben. A második tehergépkocsi száguldva belefúródott a Tigris homlokpáncélzatába, és egy pillanat alatt alaktalan roncshalmazzá változott. A harmadik csapatszállító teherautó megkísérelte elkerülni az összeütközést, de akár az első, bukfencezve lerepült a lejtőn. Az utána következők hirtelen lefékeztek. Senki sem értette, mi is történt valójában. És ekkor az utat elálló harckocsi – egy német Tigris – megindult előre, páncéljával, lánctalpával, ágyúja és géppuskái tüzével pusztítva mindent, ami útjába akadt: a teherautókat, a motorkerékpárokat, a lövegeket. Úgy tiporta el őket, akár a kiscsibéket. A csodával határos módon életben marad sofőrök és katonák rémülten, hanyatt-homlok rohantak le az országútról. A menetoszlop közepén nem értették, miről van szó, és dühösen, felháborodva kiabáltak előre a vezetőfülkékből:

– Mi van ott?!

– Mi az ördögnek álltatok meg?!

A harckocsi azonban makacsul ment tovább előre. Bratyiska nem sajnálta a lőszert. Egymás után robbantak fel s lobogva égtek a benzines tartálykocsik. Tűzcsóvát vetettek a szomszédos gépkocsikra, s sorra robbantak fel a lőszeresládák. A mezőn szanaszét futottak a katonák és a tisztek. Fejvesztetten, megzavarodottan, tehetetlenül nézték a megvadult vaserődöt, amely mindent ócskavassá változtatott.

Valahonnan a menetoszlop közepéről előreszáguldott egy páncélozott, tábornoki autó. Bátor tábornok ülhetett benne. Kiugrott a kocsiból, szikáran, feszes tartással, lovaglóostorral a kezében megállt az út közepén, és parancsoló mozdulattal megálljt intett az esztelen páncélosnak. Ám az feltartóztathatatlanul száguldott tovább: vezetője még gázt is adott, hogy gyorsabban és biztosabban temesse kíméletlen hernyótalpa alá az értelmetlenül vakmerő tábornokot kíséretével és gépkocsijával együtt.

A gépkocsioszlop megvonaglott, rémület lett úrrá mindenkin. Jemeljan ijedt hívásokat s valószínűtlennél valószínűtlenebb jelentéseket fogott az éterben: a menetoszlopra orosz páncélosok támadtak, öldöklő csata folyik ... Az oroszok gépesített egysége áttört a német közlekedési vonalakon ... Harckocsikat, repülőgépeket kell segítségül küldeni ... Sürgős intézkedéseket kérünk! ...

A harckocsi úgy aprított mindent maga körül, akár egy doronggal felfegyverzett Gulliver a liliputiak országában. Vérért, vért! Halálért halált! Rettenetes bosszút. Szent bosszút ...

Végül hirtelen lefékezett, helyből három ágyúlövést küldött messze előre, nyugatra, a gépkocsioszlop végére, aztán megfordította tornyát, és három lövést adott le keletre is, hogy még tovább fokozza a pánikot. Aztán jobb felé lefordult az útról, és eltűnt az erdőben. A földön lapuló fasiszták, akiknek megkegyelmezett a sors, néhány percig még hallhatták a megvadult gép távolodó dübörgését.

2

Vagy két kilométert tettek meg az erdőben. Egy mély, égerés szilfával benőtt szakadék előtt álltak meg. Kikapcsolták a motort. Elsőként, ragyogó arccal, Jemeljan Glebov szállt ki, aztán Makszim Bratyiska és Vaszilij Jefremov követte őt elégedetten mosolyogva. Tyitov a harckocsiban maradt. Neki kellett a szakadékba irányítania, és felgyújtania a páncélost. Glebov sürgette társait: a késlekedés kockázattal járt.

A nyirkos, sötét szakadékban indultak tovább észak felé. A robbanást csak akkor hallották, amikor Tyitov már utolérte őket.

– Kár, hogy el kellett pusztítani – mondta Tyitov, és tenyerével megtörölte izzadt homlokát. – Az ilyen gépet talapzatra kellene állítani, mint egy emlékművet! Mennyit elintézett! ...

Mámoros nekibuzdulásában hangosan beszélt. Kerek, maszatos képéből elővillant fehér foga és a szeme fehérje.

Az elővigyázatos Glebov, ahogy egy határőrhöz illik. zordan figyelmeztette:

– Majd később összeszámoljuk. Most inkább szedjük a lábun-

kat. – És, mintegy példát mutatva, gyorsan nekivágott az erdő sűrűjének.

Maró füst kúszott végig a szakadék fölött, amely utolérte őket. Tyitov belélegezte az ismerős szagot, és megszaporázva a lépést, Glebov után iramodott.

– Várj csak, Jemeljan. El kell döntenünk, hogy s mint legyen a továbbiakban.

– Ráérünk – vetette oda, meg sem állva Glebov. – Most az a fő, hogy minél messzebbre jussunk.

– Gondoljátok, hogy üldözni fognak bennünket? – kérdezte a Glebov mögött lépkedő Bratyiska.

– Kötelességük. Ezért a pusztításért valakinek fizetnie kell – mondta változatlanul fojtott hangon Glebov.

– Vagyis a mi feladatunk az, hogy elkerüljük a felelősségrevonást – jegyezte meg tréfásan Bratyiska.

– Most már meghalni sem rémisztő: kiegyenlítettük a számlát, kamatostul visszaadtuk nekik a kölcsönt – mondta vidáman Tyitov.

– Meghalni még ráérünk. – Glebov hirtelen megállt, hallgatózott, és suttogva figyelmeztette társait: – Beszéljetek halkabban. Igyekezzetek zajtalanul, lábujjhegyen lépkedni. Ne ropogjon a haraszt a lábatok alatt. Ne felejtsétek el, hogy az ellenség hátában vagyunk. Osszuk el egymás közt a feladatokat a menetelés idejére, végtére is katonák vagyunk.

– Oszd el te, Jemeljan, ehhez te értesz – javasolta Tyitov.

– Te vagy a rangidős – tiltakozott Glebov, de Tyitov gyorsan félbeszakította:

– Nem a rendfokozat a lényeges. Mindnyájan bízunk benned. Nem így van, elvtársak? - nézett Bratyiskára és Jefremovra.

– Hát persze, egy őrsparancsnokot hivatalból megillet itt az elsőség – hagyta rá Bratyiska. Jefremov, aki elégedett volt a dolgok ilyetén fordulatával, hallgatott, bánatos szemében csupán egy pillanatra villant fel a helyeslő mosoly.

– Jól van – felelte Jemeljan. – Én haladok az élen, előre figyelek. Mögöttem Tyitov. Te jobbra figyelsz. Harmadiknak Bratyiska. Balra figyel. Jefremov zárja a sort. Hátulról biztosít. A távolság három méter. Világos? A szakadéknak kétszáz méterre vége. Erdőben, úttalan utakon megyünk tovább. Öt kilométerre lesz egy patak. Száz-kétszáz métert a vízben teszünk meg, eltün-

tetjük a nyomokat. Lehet, hogy kutyákkal fognak üldözni bennünket.

– Érthető – felelte mindannyiuk helyett Tyitov.

Glebov csak most nyitotta ki térképtáskáját, és vetett egy futó pillantást a térképre, mintha ellenőrizni akarná magát: különleges tájékozódási képességgel rendelkezett. Aztán bekattintott a térképtáska fedelét és egész testével előrehajolva, szó nélkül elindult. A sötét bozótot kémlelte: a napsugaraknak imitt-amott sikerült áttörniük a levélzeten, ritkás, aranyló foltokként villogtak. Káprázott tőlük a szem.

Mindannyiuknak az esetleges üldözés járt az eszében. Jemeljan megpróbálta maga elé képzelni az üldözés változatait. A fasiszták a Tigris nyomát követve felfedezik a páncélos kiégett vázát. Hová lett a legénysége? S milyen legénység lehetett ez? Aligha jönnek rá rögtön, hogy a fasiszta harckocsiban szovjet emberek ültek. Megnézik a páncélos számát, tudakozódnak. Ez bizonyos időre elodázza az üldözést.

És tudnak-e vajon rögtön kutyákat keríteni? Hiszen kutyák nélkül hasztalanul keresgélnék őket. Természetesen, kutyákkal indulnak utánuk. Tehát, minél hamarabb el kell érniük a patakhoz, és el kell tüntetniük a nyomaikat.

Tyitov a fasiszták veszteségeit próbálta felmérni magában. Nem akart túlozni, mégis, tekintélyes számjegy az eredmény: nem kevesebb, mint száz halott. És egy tábornok. Tyitov elmosolyodott, felbolygatott képzeletében fantasztikus kép villant fel: jó lenne ugyanígy Hitlerrel találkozni. De nyomban elhessegette magától a gondolatot, és tovább számolt: több, mint tíz gépkocsi. Két löveget eltiportak a kezelőlegénységgel együtt. Kisvártatva már úgy rémlett neki, hogy időnek előtte fordultak be az erdőbe, lehetett volna még egy kicsit „hancúrozniuk" az úton... Jelenteni kellene a főnökségnek. Nem a jutalomért, nem, egyszerűen csak a rend kedvéért. De hogyan lehetne ezt véghez vinni, s vajon hol lehet most a főnökség, hol húzódik most a frontvonal? Tyitov feszülten hallgatózva igyekezett elcsípni a harc hangjait, vagy legalább a távoli visszhangját. De semmit sem hallott. Máris újabb gondolat villant az eszébe: mi lett volna, ha nem nyugatra fordulnak, hanem valamelyik gépkocsioszlophoz csatlakozva keletre mentek volna, egészen a front vonaláig? Ott, a peremsávon, egy nagyobb alakulat parancsnokságát is elpusztíthat-

ták volna, tábornokkal az élén, s átszökhettek volna a páncélossal a frontvonalon. Már látta is képzeletében: nagy falu, az egyik paraszthaz előtt autóbuszok és személygépkocsik állnak, telefonvezetékek húzódnak, tisztek sürgölődnek. És hirtelen, fényes nappal egy harckocsi tör rájuk, és acéltalpa alá gyűr mindent. Meg kellene próbálni még egy német harckocsit szerezni. Ez a gondolat duzzadva érik agyában, úgy rémlik egyáltalában nem valami nehéz dolog egy harckocsit elragadni a németektől.

Makszim Bratyiska minduntalan elmélyült, feszült pillantásokat vet bal felé: nem akarja lekötni magát semmiféle gondolattal. Ám a gondolatok megrohamozzák. Az ezredében már nyilván halottnak tekintik. Nem tért vissza harci feladatáról, tehát elpusztult. De hát egyáltalában megvan-e még az ezrede? Délig elvesztették repülőgépeik felét. Most pedig már esteledik. Bratyiska az órájára nézett, és csak akkor vette észre, hogy nincs rajta üveg, a számlap üres, egyik mutató sem maradt rajta. Biztosan a harckocsiban vált le róla, az összeütközéskor. Jó, hogy a homloka nem sérült meg. Lám, az őrvezetőnek jókora horzsolás támadt a nyakán, meg egy kék folt a szeme alatt... A törzsfőnök nyilván már el is küldte az értesítést a feleségének: harci feladata teljesítése közben életét vesztette... Era és Mityka... Fényképük az ingzubbonya zsebében lapul. Bratyiska szerette volna elővenni, megnézni, megmutatni társainak, de vágyát legyőzte az izgatott feszültség, a közeli veszély érzése. Úgy érezte, hogy a fasiszták bármely pillanatban, minden oldalról meglephetik őket, lecsaphatnak rájuk ebben a komor, titokzatos kelepcében. És akkor soha többé nem látja se Erát, se Mitykát...

A terep észrevétlenül emelkedni kezdett, nehezükre esett a járás. A szakadék véget ért. A bokrok ritkulni kezdtek, a sűrű páfrányliget elmaradt mögöttük. Lábuk már puha, rugalmas, erdei fenyőcsemetékkel teletűzdelt mohára taposott. Majd nyírfával és rezgő nyárfával váltakozó lucfenyőliget következett. Elöl vakítóan villogott egy kisebb tisztás. Közvetlenül az erdőszélen, egy korhadt fatuskó tövében ragyogó pirosan érett a szamóca. A sűrű lombok világában háborítatlan csend lapult: mintha nem is lenne háború, csupán lidérces álom volt az egész.

Közvetlenül az erdőszélen álltak meg. Nem léptek ki a tisztásra. És ekkor valahol a közelben hirtelen éles hang csattant fel:

– Ta-ta-ta-ta-ta!...

Bratyiska összerezzent, suttogva felsóhajtott:

– Golyószóró! – és egy vastag fenyő törzséhez lapult.

Szótlanul hallgatóztak. Rövid szünet után ismét felhangzott:

– Ta-ta-ta-ta-ta-ta-ta!...

– Fuj, az ördögbe! – Glebov kiköpött, és félhangon szitkozódott. – Harkály kopogtat.

– Nem lehet – mondta kétkedve a pilóta.

– Úgy van, hadnagy elvtárs – erősítette meg Jefremov. – De az igaz, hogy hasonlít a golyószóróra.

– Az idegek – vetette oda kurtán Tyitov, és Glebov után indult.

Eddig nem érezték a fáradtságot, és nem vették észre az idő múlását sem. De ezután a napfényes, szamócás tisztás után egyszeriben érezhetőbbé vált a teher. A nyakukba akasztott golyószóró – ujjuk az elsütő billentyűn –, az még semmi. A szíjak a súlyosak, azokon lógnak a pisztolyok, a tölténytárak, a kézigránátok. S a zsebeikben szintén kézigránátok: pikkelyes, súlyos tojásgránátok, amelyek feltörik a combjukat. De hát enélkül nem lehet meglenni. A kézigránát drágább most a kenyérnél és a víznél. A kenyérre egyelőre még senki sem gondol. A vízre azonban... Bratyiska nagyon szomjas. A szája kiszáradt, fogai közt kellemetlenül csikorognak a homokszemek. A hadnagy arra gondol, hogy talán lassítani lehetne a lépést, feleslegesen siet annyira Glebov. Milyen gyorsan megy, és úgy látszik mégsem fárad el. „Szívós, az ördögfajzat, beleszokott már! – gondolja Bratyiska. – Feszesen lépked, fején a zöld sapka, amelyre – úgy látszik – nagyon büszke, sőt még az ingzubbonya is végig begombolva."

Makszim Bratyiska már régen kigombolta az inggallérját, s világoskék szegélyű, sötétkék pilótasapkáját vállszíja mögé dugta. A szél azonban mégsem paskolja szőke haját. Egyszerűen nincs szél, és nyilván nem is lesz egy darabig. Majd akkor kezd fújni, amikor nem kellene: mindig így szokott lenni. Bratyiska arca verejtékes, mozdulatai kapkodók és suták voltak. Érezte, hogy a csizma töri a lábát: félrecsúszott a kapcája. Meg kellene állni egy percre. De maga előtt látja Ivan Tyitov magabiztos járását, és kényelmetlenül érzi magát erre a gondolatra. Tyitov lépése kemény, napbarnított tarkója verejtékezett, ingzubbonya átnedvesedett a hátán. Sapka nélkül menetelt. Nyilván még a határőrsnél

hagyta el, a kilőtt T–34-esben. Bratyiska új kerékpárja a háziasszonyánál maradt. „Ostoba dolog, hogy a kerékpár jut az eszembe – korholta magát a hadnagy. – Derék gyerekek ezek, a határőrök is meg a harckocsizó is, ezekkel akár a világ végére is elmenne az ember. És helyesen tette a főhadnagy, hogy lemondott a csoport vezetőjének tisztségéről." Glebov rokonszenvesebb volt Bratyiskának, talán azért, mert jobban ismerte, és már megszokta. „Era – Mityka, Era – Mityka" – kopogta sietősen a szíve. Mityka ... Valamikor majd Dmitrij Makszimovics Bratyiska, a híres-neves repülőgép-tervező lesz belőle. Makszim Ivanovics nagyon szeretné, ha a fia korszerű légi járműveket építene majd. Olyanokat, amelyek a hang sebességével repülnek, amelyeken – erről ábrándozott Cskalov – leszállás nélkül körül lehetne repülni a „golyóbist". Lehet, hogy Mityka és Era már nincs életben? ... A gondolatra megborzongott.

– Nem fáradtatok el? – kérdezte megállva Glebov.

– Mennyit tettünk meg? – kérdezte vissza Tyitov.

– Öt kilométert. Már ott a patak – biccentett Glebov a fák között fénylő folt felé.

– Inni fogunk – mondta örvendezve Bratyiska.

– Csitt ... – Jefremov élesen megfordult, és gépiesen egy fatörzs mögé rejtőzve, lövéshez készülődött. Ugyanígy tett Glebov is, amint meghallotta a neszt a hátuk mögött.

Tyitovnak és Bratyiskának még nem volt ideje alkalmas tüzelőállást elfoglalnia, amint a bokrok közül egy megtermett, fekete német juhászkutya bukkant elő.

– Kazbek! – szakadt ki Jefremovból, és jókedvű mosoly ragyogta be az arcát.

Kazbek örvendezve, nyüszítve gazdája mellére vetette magát, pofáját hízelegve borostás arcához dörzsölte, Jefremov meg úgy ölelte át a kutyát, akár a barátját.

– Csodálatos! – mondta Glebov. – Értitek, elvtársak, mit jelent ez?

– Semmit sem értek – ismerte be Tyitov.

– Hogyan tudott megtalálni bennünket a kutya itt, a sűrű erdőben?

Egyszerű volt. Amikor az ötödik őrs területén a zsákmányolt Tigrisbe ültek, és elindultak kelet felé, Kazbek és Szélvész a harckocsi után iramodtak, de nem az úton, hanem az út mellett.

Egy hitlerista tréfából megeresztett egy sorozatot golyószórójából, s azonnal leterítette Szélvészt. Kazbek megértette, hogy rá is ez a sors vár, s nyomban félreugrott, tisztes távolságra eliszkolt az úttól, és figyelmesen követte a harckocsit, amelyben nem ellenségek, hanem barátok – köztük gazdája is – ültek. S az okos, iskolázott Kazbek elhatározta, hogy semmi áron sem marad le a páncélostól, nem veszti el szem elől. Az országúttal párhuzamosan futott akkor is, amikor a Tigris békésen kelet felé haladt, s akkor is, amikor nyugatra fordult, s mindent eltiport, ami csak az útjába akadt. Az országúti pusztítás, a tűz, a robbanások, a lövések megrémisztették a kutyát, a félelem az erdőbe kergette, s bizonyos időre elvesztette a harckocsit szem elől. Ám hamarosan ismét rátalált a hernyótalp ismerős nyomára, amely az erdőbe tartott. Elindult hát gazdái után.

– Kazbek ma letette a legmagasabb fokú szolgálati vizsgát – állapította meg Glebov.

– Most már, azt lehet mondani, professzornak számít a kutyatársadalomban – jegyezte meg Bratyiska.

De legjobban Jefremov örült a kutyának. Nehéz határőrszolgálat fűzte össze a hű barátokat. Nemegyszer halálos veszedelemből mentették ki egymást. A szűkszavú őrvezető becézően, szeretettel nézett Kazbekre, és azt mondta:

– Mindjárt vidámabb lesz az életünk... Biztonságosabb.

A patakról kiderült, hogy sekély, félig már kiszáradt. Nem volt értelme, hogy a vízben menjenek tovább, meg aztán úgyahogy meg is nyugodtak már, megszokták helyzetüket, és eléggé valószínűtlennek vélték, hogy üldözni fogják őket. Még vagy öt kilométerrel beljebb hatoltak a sűrűbe. S akkor váratlanul nagy csapat szovjet harcossal találkoztak. Különböző fegyvernemekhez tartozó harcosok és parancsnokok voltak, köztük sok sebesült. Glebovékat a járőr állította meg, és elvezette őket a csoport parancsnokához, aki – amint Ivan Tyitov csodálkozására és örömére kiderült – egykori tiszti iskolai tanára, jelenleg pedig a vezérkar képviselője, Jakubec-Jakubcsik vezérőrnagy volt. A vezérőrnagy néhány főtiszt társaságában egy fenyőfa tövében ült. Előtte térkép meg egy iránytű hevert. Ez némileg harcászati foglalkozásra emlékeztetett. A vezérőrnagy ülve, s – Jemeljannak legalábbis úgy tűnt fel – meglehetősen egykedvűen hallgatta végig Glebov jelentését. Csak akkor élénkült fel, amikor Glebov és

Tyitov elmesélte a fasiszta gépkocsioszlop elpusztítását. Beszélni kezdett, szokása szerint érdes, szaggatott, hirtelen szünetekkel elválasztott mondatokkal.

– Nagyszerű, elvtársak. Pontosan így kell cselekednie mindannyiunknak. Népi háború kezdődik, és nem szabad egyetlen percre sem nyugton hagynunk az ellenséget. Irtani, ahol csak lehet. Irtani és még egyszer irtani, bármilyen eszközzel, minél többet belőle!...

Tyitov utoljára egy hónappal azelőtt, Moszkvában találkozott Jakubec-Jakubcsikkal: először a Tretyakov-képtárban, majd mielőtt egységéhez elutazott volna, a vezérőrnagy lakásán. Emlékezett beszélgetésükre, Jakubec-Jakubcsik azt mondta, hogy aligha lehet elkerülni a Hitlerrel való összecsapást. Csodálkozott rajta, hogy a vezérőrnagy nem változott meg külsőleg, mintha egyáltalában nem érte volna váratlanul mindaz, ami ezen a rettentő, tragikus napon történt. Feszes tartással, fegyelmezetten ült, hangja egyenletesen, nyugodtan csengett, változatlanul különös szuggesztivitással és súlyossággal. Tyitov a mellette ülő két ezredesre nézett. Az egyik – a tüzér – levert, s valahogyan egész lényében petyhüdt, elernyedt volt. A másik szemlátomást megzavarodott, felzaklatott lelkiállapotba került. Se az egyiken, se a másikon nem látszott az a fegyelmezettség és önuralom, amely Jakubec-Jakubcsikon.

– Maga nem az a Glebov véletlenül, aki nemrégiben azt a nevezetes riadót rendezte a határon? – kérdezte a vezérőrnagy Jemeljantól.

– De igen, vezérőrnagy elvtárs – felelte Glebov, és vigyázzba vágta magát.

– Olvastam a cikkét az ellenség hátában tevékenykedő, kis létszámú felderítő osztagokról – folytatta a tábornok. – Jó cikk. Értelmes. Kérem, elvtársak – könnyed kézmozdulattal mutatta Tyitovnak, Glebovnak és Bratyiskának, hogy üljenek le, s amikor azok letelepedtek melléje, így folytatta: – Tehát, ellátták az országúton a fasiszták baját? Derék. Dicséretes találékonyság.

– Hallottuk a csatazajt – mondta a tüzérezredes –, és azt hittük, hogy áttörtek a mieink.

– Még egyszer ismétlem magának, Szavva Ignatyevics, a legközelebbi jövőben egyszerűen elképzelhetetlen a mieinknek bár-

miféle áttörése. Józanul kell megítélni a helyzetet – jegyezte meg a vezérőrnagy minden ingerültség nélkül, de Glebov kiolvasta a szeméből, hogy kellemetlenül érinti a tüzér idealizmusa. – A háború kegyetlen és hosszan tartó lesz. A hitleri hadsereg komoly, erős ellenfél. A győzelem sok vért és nem kevés időt igényel.

– De hát így a végén még a régi határig is eljutnak – jegyezte meg a lövész ezredes.

– Odaadni mindent a régi határig! – kiáltott fel a tüzérezredes. – De hiszen ez defetizmus. Én már nem is értem magát, ezredes. Ez pánikkeltés!

Egy harckocsidandár politikai biztosa lépett oda hozzájuk. Kezet fogott Glebovval, Tyitovval, Bratyiskával, és jóindulatúan mosolyogva, azt mondta nekik:

– Hallottam magukról. A maguk határőre amott éppen azt meséli a harcosoknak, hogyan pusztították a fasisztákat a zsákmányolt harckocsin. – Majd a tüzértiszthez fordulva, így folytatta: – A pánikkeltés, Szavva Ignatyevics, rossz dolog, különösen a mi helyzetünkben. Úgy gondolom, hogy korai lenne még vereségről beszélni. Kudarcot szenvedtünk az első harcban. Háborúban megesik ilyesmi.

– Helyesen mondja, Vaszil Vasziljevics – szólt közbe a vezérőrnagy, aki hirtelen felélénkült, mintha valamilyen fellobbanó tűz világította volna meg. – Még ha tragédia érne is bennünket, az sem jelentené, hogy végünk van. Az utolsó szó a miénk lesz, én hiszek ebben. Hiszek Oroszországban. Emlékezzenek rá, hogyan írta Tyutcsev: „Csak hinni lehet Oroszhonban".

A fiatal tisztek elragadtatással hallgatták. Minden, amit a vezérőrnagy mondott, szokatlannak, kivételesnek tűnt fel a szemükben: a gondolatai, a szavai, sőt még a hanghordozása is. A politikai tiszt viszont, Tyitovnak legalábbis úgy tetszett, túlságosan is egyszerűen és megbocsáthatatlan egykedvűséggel hallgatta Jakubec-Jakubcsik szavait, s mindössze csak annyit jegyzett meg:

– Mindez így van, vezérőrnagy elvtárs. De most, úgy vélem, be kell fejeznünk ezt a nagy pihenőt, és tovább kell indulnunk. Még világosban el kell érnünk az erdő szélére, hogy éjszaka vonuljunk át a nyílt terepen.

Jakubec-Jakubcsik bólintott, és az órájára nézett. Aztán Tyitovhoz fordulva, megkérdezte:

– No és maguk hogyan határoztak, mit csinálnak a következőkben?

Tyitovnak eszébe jutott dédelgetett terve: megkaparintani a németektől egy harckocsit, és áttörni vele a frontvonalon. El szerette volna mondani a vezérőrnagynak, hogy még egy olyan ütközetet kellene rendezni a fasisztáknak, mint amilyen ma az országúton lezajlott, ám Jakubec-Jakubcsik megelőzte, s odafordult Glebovhoz:

– Mi lenne, hadnagy, ha megpróbálná a gyakorlatban is alkalmazni a felderítő osztagokkal kapcsolatos elméleti fejtegetéseit? Mi? Annál is inkább, mivelhogy a mai kezdet pompásan sikerült.

– Én is erre gondoltam, vezérőrnagy elvtárs – felelte zavartan Glebov.

– Vegye úgy, hogy már el is kezdték – folytatta Jakubec-Jakubcsik. – Alakítson kisebb osztagot, gyűjtsön össze elkeseredett vitézeket, és cselekedjék. Mellesleg, láttam itt nálunk zöld sapkásokat.

– Van itt két határőr: egy százados meg egy harcos. Ketten maradtak életben az egész határőrsből – szúrta közbe a dandár politikai biztos, és odakiáltott a küldöncének: – Jacenko, hívja ide a határőröket! Van ott egy százados. Azt hívja.

– Emlékezzenek a honvédő háború partizánjaira, Davidovra és Szeszlavinra – folytatta Jakubec-Jakubcsik barátságosan tekintve hol Glebovra, hol pedig Tyitovra meg Bratyiskára. – Emlékezzenek Szergej Lazóra, a földalatti bolsevikokra. Maguknak az ellenség hátában, az általuk megszállt területen kell tevékenykedniük. A hazai földön, barátok és ellenségek között. Nem könnyű dolog ez: nem csupán vakmerőséget és rettenthetetlenséget követel maguktól, hanem hidegvért, hősiességet, leleményességet is. Mellesleg szólva, ebben a tekintetben ötösre tették le az első vizsgát.

– És még valami: ne feledkezzenek meg a helybeli kommunistákról – vetette közbe a politikai tiszt. – Igyekezzenek kapcsolatba lépni és együttműködni velük. Nyilvánvalóan lesznek majd földalatti pártszervezetek is. És természetesen, lesznek partizánkülönítmények, amelyeket a kommunisták vezetnek.

Glebov figyelmesen hallgatta, de pillantása hirtelen megakadt a fenyők között felbukkanó két, zöld tányérsapkán.

Glebov a történtek után azt hitte, már semmi sem képes meghökkenteni, elképeszteni többé. Most mégis elképedt, amikor hirtelen megpillantotta maga előtt Szavinovot, a különleges osztály operatív meghatalmazottját, és őrsének egyik harcosát, Popovint, akik oly gyáván megfutamodtak közvetlenül a döntő ütközet előtt, amikor a németek az utolsó rohamot indították az őrs ellen. Szavinov és Popovin már tudták, hogy Glebov itt van – az imént összeakadtak Jefremovval –, és már jó előre átgondolták, hogyan fognak viselkedni előtte. Az történt ugyanis, hogy nem sajnálták a rikító színeket hőstetteik ecsetelésére, amikor a dandár politikai biztosnak elmesélték, hogyan küzdött az ötödik őrs. Az ő szavaik szerint kettejük kivételével mindenki elpusztult az őrsön, s az őrs védelmét, az ő változatuk szerint nem Glebov hadnagy őrsparancsnok irányította, hanem maga Szavinov százados. Ez a találkozás váratlan és kellemetlen volt számukra: attól tartottak, hogy szélhámosságukra fény derül: Glebov és Jefremov elmesélik az igazságot, és akkor Szavinov meg Popovin viselkedése egészen más megvilágításba kerül. Ám Szavinovnak bámulatos képessége volt rá, hogy ép bőrrel kerüljön ki a legnagyobb csávából is.

Jemeljan Glebov előtt most egyáltalában nem az a fakó arcú, tétova Szavinov százados állt, akit reggel látott a határőrsön: már visszanyerte magabiztos modorát, és szemtelen, behízelgő mosolyát. Fürgén odament Glebovhoz, odanyújtotta a kezét, és hízelgő hangon azt mondta:

– Üdvözlöm, Glebov elvtárs. Hallottam, micsoda mészárlást rendezett az úton a fasiszták közt.

Szavinov rőt szeplős keze után meredt a levegőbe: Jemeljan hirtelen Jakubec-Jakubcsik felé fordult, hátat fordított a századosnak, és sarkát összecsapva, hivatalos hangon azt mondta:

– Vezérőrnagy elvtárs, a feladat világos. Kérek engedélyt a végrehajtására.

Jakubec-Jakubcsik a maga módján értelmezte Jemeljan viselkedését. Szavinov magasabb rendfokozatot visel, s Glebov nyilván ezért nem akarja bevenni osztagába. Úgy gondolta: csinálja, ahogy jónak látja. De mielőtt válaszolt volna Glebovnak, megkérdezte Szavinovtól:

– Maga, százados, milyen beosztásban dolgozik?

– A különleges osztály operatív meghatalmazottja vagyok – felelte Szavinov.

– Na, jól van – mondta a vezérőrnagy ismét Glebovhoz fordulva. – Lásson hozzá. Sok sikert kívánok. Igyekezzék kapcsolatot teremteni a hadseregünkkel: nekik fognak majd dolgozni. Harcosokat pedig belátása szerint választhat magának itt.

Glebov, Tyitov és Bratyiska elbúcsúztak a vezérőrnagytól és a környezetében levő főtisztektől, s félrevonultak, hogy megtanácskozzák teendőiket. Mindenekelőtt azt kellett eldönteniük: már most felvegyenek-e másokat az osztagba, vagy pedig eleinte négyesben működjenek tovább. S ha felvesznek másokat, hány emberről lehet szó?

– Akárkit, csak Szavinovot ne! – tiltakozott sietősen és határozottan Tyitov.

– Még mit nem! Hát lehetne azok után, hogy Jemeljan nem fogott kezet vele? – kérdezte csodálkozva Bratyiska. Úgy vélte, hogy Szavinovról szó sem lehet. – A harcost felvesszük és egyelőre elég is lesz.

Popovinra gondolt. Glebov azt mondta:

– Popovint mégiscsak elküldeném a jelentéssel a frontvonalon túlra. Hadd tudják meg hogyan küzdött az ötödik őrs, és ne higgyenek bennünket katonaszökevényeknek.

– Hogyhogy katonaszökevényeknek? – kérdezte Tyitov. – A vezérkar képviselőjétől van közvetlen parancsunk, hogy maradjunk az ellenség hátában. Nekem más jár az eszemben: érdemes-e nekünk egyáltalán nagyobb osztagot verbuválni? Maradjunk egyelőre négyesben, nézzünk körül, aztán majd meglátjuk. – Azért mondta, mert a gondolat nem hagyta nyugodni: jó volna még egy fasiszta harckocsit megkaparintaniuk.

– Lehet, hogy igazad van – hagyta rá Glebov. – Végső soron, ha szükség van rá, mindig találunk embereket, akár a polgári lakosság között is. Mozgósítjuk a Komszomolt.

Ebben maradtak. Az erdei pihenőre letelepedett harcosok tömegében – legalább ezerre rúgott a számuk – könnyen megtalálták Jefremovot és Popovint; már messziről megismerték őket zöld sapkájukról. Jefim Popovin lelkesen kezdte mesélni Glebovnak, hogyan próbálták meg Szavinov századossal „áttörni" a németek gyűrűjét, hogy eljussanak a szovjet csapatokhoz, ám próbálkozá-

suk nem járt sikerrel. Az erdőben találkoztak a vezérőrnagy osztagával, és csatlakoztak hozzá.

– Adja ide a jelentést – szakította félbe fecsegését türelmetlenül Glebov.

– Milyen jelentést? – pislogott zavartan apró szemével Popovin, s zavarában egyik lábáról a másikra állt.

– Azt, amelyikkel magát reggel az alakulat parancsnokságára küldtem – mondta szigorúan Glebov, és mereven a harcos szeme közé nézett.

– Az a századosnál van, hadnagy elvtárs – válaszolta Popovin sietős, rekedt hangon, és szolgalelkűen nézett parancsnokára.

– Szavinovnál? Hogyhogy?

– Elkérte.

– Ebben a minutumban kérje vissza tőle, és adja ide nekem – parancsolta mogorván Glebov.

Popovin megismételte a parancsot, és kurta, vastag, oszlopszerű lábain himbálózva, elindult, hogy megkeresse Szavinovot.

Közben Glebov új jelentést írt, amelyben nagyon röviden előadta, hogyan fogadta az általa vezetett ötödik őrs a hitleristák hitszegő támadását, közölte az ellenség veszteségét a határőrsért vívott harcban: négy harckocsi, egy repülőgép és több mint száz katona és tiszt; említést tett Muhtaszipov politikai tiszt, Poltorosapka törzsőrmester, Koloda őrmester és Sarompokatyilov őrvezető hőstettéről és hősi haláláról. Azt is bele akarta venni a jelentésbe, hogy a harc kezdetén az őrsnél tartózkodott a különleges osztály operatív meghatalmazottja, Szavinov százados is, aki idegességével és pánikkeltő viselkedésével akadályozta a harc irányítását, de meggondolta magát: a fene ott egye meg, jobb, ha nem kezd ki vele az ember. Ehelyett azt foglalta bele a jelentésbe, hogy az őrs védelmének utolsó szakaszában részt vett a harcban a fasiszták által közvetlenül a határon lelőtt szovjet repülőgép pilótája, Bratyiska hadnagy is. A jelentés végén ugyanilyen röviden megírta azt is, hogyan találták meg a harcmezőn, egy kilőtt T–34-esben, a légnyomástól eszméletlen Tyitov főhadnagyot, hogy használták fel az elhagyott német Tigrist arra, hogy szétverjenek az országúton egy német gépkocsioszlopot. Megírta Jakubec-Jakubcsik vezérőrnaggyal való találkozásukat is, s azt, hogy a vezérőrnagy javasolta neki és társainak, hogy maradjanak az ellenség hátában, s végezzenek felderítő munkát. Miközben

a jelentést írta, egyre Szavinovra gondolt: miért vette el a jelentést Popovintól? Lehet, hogy megsemmisítette? De nem, Popovin a régi jelentéssel tért vissza, amelyet Glebov azon nyomban megsemmisített, és az újat e szavakkal adta át a határőrnek:

– Személyesen átadni Ragyeckij őrnagynak vagy Gracsev alezredesnek. Ha pedig velük történt valami, akkor annak, aki helyettesíti őket.

– Igenis, személyesen átadni – ismételte meg Popovin, s hirtelen elsötétült, barna szemével a hadnagyra nézett.

– És semmilyen Szavinov százados ról nem akarok tudni – tette hozzá Glebov szigorúan és ingerülten. – Egyáltalában ne beszéljen neki a jelentésről. Megértette?

– Megértettem, hadnagy elvtárs!

Nem sokáig maradtak a vezérőrnagy osztagánál: napnyugtakor négyesben elindultak az erdőben észak felé. Észrevehetően sötétedni kezdett már az erdőben: a láthatárra ereszkedett nap sugarai már nem törtek keresztül a lombokon. Jefremov Kazbekkel most nem a sor végén, hanem másodikként, Glebov után haladt.

Szótlanul mentek, s a három tiszt gondolatai a vezérőrnagytól és az ezredesektől hallottak körül forgott. Meghökkentették őket Jakubec-Jakubcsik szavai, hogy a háború sokáig fog tartani, hogy a meghódított szovjet területen partizánkülönítmények és földalatti pártszervezetek fognak dolgozni. Mindez valahogyan nem fért Glebov és társai fejébe: mindhárman úgy gondolták, hogy holnap vagy legrosszabb esetben néhány nap múlva visszaveti az ellenséget a szovjet csapatok határozott ellencsapása.

Véget ért az erdő. A nap már lebukott a távoli látóhatár mögé, de vörös fénye még bevilágította a fél eget.

Mialatt Glebov – aki rajongott a napkeltékért és a napnyugtákért – elbűvölten nézte az eget, társai fürkészve kémlelték az eléjük táruló tájat.

Balra, északnyugatra, mező terült el, valamivel odébb – a térkép szerint – kisebb folyó, vagy patak folydogált, ami mögött megint mező, cserjés, majd egészen a láthatáron sűrű erdő következett. Jobbra, kelet felé lejtős mező húzódott egészen a láthatárig. Közvetlenül előttük pedig, a lóheretábla után, amelyen félig lekaszálva és asztagba rakva hevert a dús takarmány, egy kicsi, de szemlátomást gazdag falucska húzódott meg. Házait, sőt fészereit és gabonaszárítóit is fazsindely takarta. Vendégszerető falu-

nak látszott, kéményeiből nyugodt, szürke csíkban szállt föl a füst, kapor, frissen fejt tej és frissen kaszált széna illata terjengett. S ez a falucska és a belőle kiáradó illatok egyszeribe eszébe juttatták a négy legénynek, hogy egy álló napja semmit sem ettek.

Mégis úgy határoztak, hogy nem a faluban fognak éjszakázni – oda majd csak holnap reggel mennek be –, hanem itt, egy szénakazalban. Az éjszaka rövid, nem alhatnak sokáig. Az őrséget Kazbekre bízták. Leültek az erdőszél bokrai közt, és várták, hogy besötétedjék. Szótlanul üldögéltek, az erdő esti csendjére és a falucska távoli hangjaira figyelve. Kutya vakkantott, tehén bőgött, valami csörömpölt, aztán újra csend lett, ijedt, bizalmatlan csend.

Jefremov kissé távolabb állt Kazbekkel, egy erdei fenyő törzsének támaszkodva bámult a falu irányába. A tisztek egy bokor tövében ültek.

Ivan Tyitov szólalt meg elsőnek:

– És mi lesz, ha azok győznek? Természetesen nem fognak győzni. Ez lehetetlen! De mégis, ha elvontan elképzeljük magunknak, hogy nem mi, hanem ők győznek?

– Ellentmondasz saját magadnak – felelte gyorsan Bratyiska. – Mit jelent az, hogy „elvontan"? Én még elképzelni se tudom, hogy ők győzzenek.

– De képzeld csak el – makacskodott Tyitov.

– Mindent el tudok képzelni – szólalt meg hirtelen, aggasztó gondolataivól felriadva, Jemeljan –, egy valami kivételével: hogy letesszük a fegyvert. Nem tudom magamat rabságban elképzelni! Nem tudom! Halottnak elképzelem magam, de rabnak nem! És amíg élek, ölni fogom őket. És te is, Makszim is, Jefremov is. A te apád is, Zsenya is. És mindenki, mindannyian . . . Jobb állva meghalni, mint térden állva élni. Ki mondta ezt?

– Nem emlékszem – sóhajtott fel halkan Tyitov –, de jól mondta.

– Kitűnően mondta! – toldotta meg Bratyiska.

Második napja laktak Zarovjében, ebben az erdei falucskában, s felderítésre jártak a legközelebbi faluba, a tíz kilométerre fekvő Jakovlevicsibe, ahol már berendezkedtek a németek.

Jakovlevicsitől nem messze a hitleristák repülőteret építettek. A munkát szovjet hadifoglyok végezték. Kora hajnaltól késő estig mintegy ezer ember egyengette ásóval, lapáttal a repülőmezőt, építette a kifutópályákat, ácsolta a repülőtér szolgálati épületeit. Mindent sebtében végeztek el: a repülőtérnek három nap múlva készen kellett állnia.

A hadifoglyokat – egy szögesdróttal körülkerített helyen – a szabad ég alatt tartották, akár valami birkanyájat. Naplemente után rögtön idekísérték őket, hajnalban pedig vissza a munkára. A repülőtér egy kilométerre volt a tábortól. A foglyokat két szakasznyi német őrizte. Éjszakára négy őrszemet állítottak a tábor köré: kettőt kutyákkal, a kerítéshez, kettőt pedig géppuskákkal az őrtornyokba.

A munka idején egy teljes szakasz teljesített őrszolgálatot.

Már az első napon megkísérelték néhányan a szökést. Kettőjüknek sikerült: ők mesélték el aztán Zarovje lakóinak, milyen rendszabályok uralkodnak a táborban. Tizenkét embert megöltek szökés közben. A hitleristák kegyetlenséggel igyekeztek félelemre és rabszolgai engedelmességre szoktatni a hadifoglyokat. A legcsekélyebb engedetlenségre tüzet nyitottak, de gyakran minden ok nélkül is. Ha nem tetszett az őrnek valamelyik fogoly tekintete: beleeresztett egy sorozatot.

Glebov és társai találkoztak a két szökevénnyel, és velük együtt jártak felderítésre. Mindenről kikérdezték őket, a legapróbb részlet iránt is érdeklődtek. Érlelődött bennük a terv: kiszabadítani a hadifoglyokat, és megsemmisíteni a repülőteret. A terv különböző változatait vették fontolóra. Bratyiska azt javasolta, hogy éjjel támadják meg a tábort, intézzék el az őrséget, és szabadítsák ki a foglyokat. Csakhogy ezt a tervet a kis csoport nem volt képes végrehajtani jelenlegi összetételében. Sem Glebov, sem Tyitov nem jósolt sikert ennek a tervnek. Ivan Tyitov úgy vélte, hogy legjobb volna munka közben megtámadni az őrséget. De az őrök háromszor annyian voltak, mint Glebov csoportja, s ráadásul a repülőtér jókora területén széttagolva, ami az adott

esetben hátrányos volt a támadókra nézve. Számítani kellett arra is, hogy a legelső lövések után az őrség segítségére siet az ugyancsak a repülőtéren elhelyezett második szakasz hitlerista, s így az ellenség létszáma rögtön megkétszereződik. A lövöldözést leginkább a védtelen hadifoglyok szenvednék meg. Végül Glebov egy harmadik változatot javasolt: útközben kell megtámadni a kísérő őrséget, amikor munkába viszik vagy munkából vezetik vissza a foglyokat. Mindannyian ezt a javaslatot találták a legelfogadhatóbbnak. Glebov és Bratyiska kölcsönadta a pisztolyát a két szökevény hadifogolynak; úgy döntöttek, hogy ezt a két harcost is bevonják a művelet végrehajtásába. Ily módon a támadó csoport már hat főből állott.

A támadást gondosan készítették elő: néhány napon át teljes létszámban kivonultak a repülőtérhez és a táborhoz, tanulmányozták a terepet, emlékezetükbe vésték minden halmot és bokrot, megfigyelték az őrség viselkedését munkaidőben a repülőtéren, és munkába menet vagy munkából jövet, útközben. Úgy határoztak, hogy a tábor és a repülőtér közti úton állítanak fel csapdát a hitleristáknak. Elosztották egymás között a feladatokat.

Ennek az első hadműveletnek Glebov különleges jelentőséget tulajdonított: nem volt szabad kudarcot vallaniuk. Az akció sikere új meg új akciókra fogja őket lelkesíteni. Mindnyájan tökéletesen tisztában voltak a támadás jelentőségével: nem tréfadolog kiszabadítani a rabságból ezer szovjet harcost, akik holnap újra harci rendbe állnak, és megtízszerezett dühvel állnak boszszút az ellenségen. Glebov mondta is társainak:

– Azt hiszem, ha ez sikerül, nem lesz kisebb hőstett, mint a határőrs védelme vagy a fasiszta gépkocsioszlop szétverése az országúton.

Glebov soha nem volt híve a kérkedésnek, most azonban, társai csodálkozására, egyre halogatta a művelet megkezdését, s méghozzá – úgy látszott – minden különösebb ok nélkül.

Bratyiska heveskedett:

– Feleslegesen vesztegetjük az időt.

– Nehogy aztán elszalasszuk a kellő pillanatot – zsémbelt Tyitov is.

Reggelre tűzték ki a támadást. Előző nap Glebov Jefremovval és az egyik volt hadifogollyal egy utolsó terepfelderítésre indult a repülőtérhez, hogy még alaposabban szemügyre vegyék a terep

néhány részletét: meg kellett végre határozniuk a csapda végleges helyét. Déltájban mentek ki az erdőszélre, ahonnan alig ötven méterre kezdődött a szögesdróttal körülvett repülőtér, ám meghökkenve tapasztalták, hogy a hadifoglyoknak se hírük, se hamvuk. A repülőtér elkészült, a kifutópályán már egy gép állott, nyilván az első, amely délelőtt érkezett meg. A szögesdrót mentén lustán járkált egy géppisztolyos katona, a távolban pedig, a repülőtér sebtében összetákolt faépítményei mellett, német katonai személyzet sürgött-forgott. A helyzet, amint mondani szokás, gyökeresen megváltozott. Glebov nem számított ilyen fordulatra. Elkeseredett. Elképzelte, hogyan fogadják majd a hírt Tyitov és Bratyiska. S mindez éppen a tervezett támadás előtt. Tegnap Ivan Makszim járt a repülőtérnél, s még látták a mezőn dolgozó hadifoglyokat, ma pedig már csak hűlt helyük . . .

Glebov nem vesztegette az időt, a hadifoglyok keresésére indult.

A fák fedezéke alatt átkerültek a repülőtér túlsó oldalára. Glebov felmászott egy tölgyfa tetejére, és tisztán látta, hogy a tábor üres.

– Elmentek – vetette oda a többieknek bosszúsan, amikor lemászott a fáról. – Befejezték a munkát, és elmentek. De hová? – Kísérőire nézett, mintha azok tudhatták volna, hová hajtották a hadifoglyokat.

A táborból megszökött harcos tűnődve megjegyezte:

– Lehet, hogy utat építenek. Egy csoport mindig az országúttól a repülőtérhez vezető bekötőút építésén dolgozott.

– Ellenőrizni kell – hagyta rá örömest Glebov.

Egy óra múlva már tudták, hogy valóban az útépítéshez vezényelték át a hadifoglyokat.

Jemeljannak nagy kő esett le a szívéről.

Nem volt nehéz megállapítani, hogy aznap nem fogják befejezni a munkálatokat. Tehát: holnap ugyanide jönnek majd. A táborból a munkahelyre vezető útvonal megváltozott, előnyösebb lett a támadóknak: sűrű égerbozóton vezetett keresztül.

A faluba visszafelé menet Jemeljan gondolatban felvázolta magának a cselekvés tervét. Számos új, csábító mozzanattal lehetett számolni. Mindenekelőtt itt van a repülőtér. Ma még újabb repülőgépek érkezhetnek. Glebov képzeletében lángban álló repülőgépek, épületek jelentek meg. Teljes pusztulás!

Bratyiska és Tyitov figyelmesen hallgatta végig Glebov izgatott elbeszélését.

– A repülőgépet „élve" kell megkaparintani. – Bratyiska szeme fellángolt az izgalomtól. Értitek, elcsípjük, és át a frontvonalon. Német gépen a mieinkhez! Először egy harckocsi, aztán most egy repülőgép: ez igen!

– De tudod majd vezetni? – kérdezte Tyitov. – Repültél valaha német gépen?

– Hát te el tudtad vezetni a német harckocsit? – heveskedett Bratyiska.

– A harckocsi az más, az a földön jár. Ha nem sikerül, otthagyom, és odébbállok – mondta megfontoltan Tyitov. – De mi történik, ha felszállni tudsz, de leszállni már nem?

– Várjatok, elvtársak – vágott közbe Glebov. – Nem értem, hová és minek kellene repülnünk? Elhatároztuk, hogy az ellenség hátában fogunk tevékenykedni. Kiszabadítjuk a hadifoglyokat, elpusztítjuk a repülőteret, visszavonulunk az erdőbe, és ott igazi osztagot szervezünk, annyi emberből, ahánynak jut zsákmányolt fegyver.

Hármasban üldögéltek a veteményeskertek mögötti fürdőépületben, a part menti bokrok közelében. A bokrok közt halkan csörgedezett a patak vize. Jefremov és a harcos, akik az imént tértek vissza Glebovval a felderítésből, a közelben fekve őrködtek. A fürdőben hűvös volt a levegő, nyírfavesszők szagát lehetett érezni, és még valami különleges illatot, amelyet a jófajta falusi gőzfürdők szoktak árasztani: alighanem a kövek és a fürdőpolcok illatát. A négyszögletes, kicsiny ablakocskán zöld színű fény verődött be.

– Egyáltalán nem volna rossz átrepülni a frontvonalon a mieinkhez – mondta Tyitov, és mintegy igazolásul, hozzátette: – A harckocsizókra meg a repülősökre ott nagyobb szükség van.

– Mi vagyunk mi itt? Közönséges gyalogosok – támogatta élénken Bratyiska is, és talpra ugrott.

Bratyiska gyorsan hevült, de ugyanolyan gyorsan le is csillapodott. Koraérett „ötletei" hirtelen villantak fel, és gyorsan hunytak ki. Két évvel idősebb volt Glebovnál és egy évvel fiatalabb Tyitovnál, de külsejére nézve talán még Jemeljannál is fiatalabbnak hatott, és legalább tíz évvel fiatalabbnak látszott Tyitovnál, aki nyugodt, elmélyedő, kiegyensúlyozott természetű, szi-

lárd meggyőződésű ember volt. Tyitov nem döntött elhamarkodottan, szeretett mindent mérlegelni, elemezni. Most is megszokott nyugalmával hűtötte le Bratyiska hevét:

– Csakhogy ez nem reális terv. Repülőgéppel. Ábránd. Őszintén szólva, én harckocsiról ábrándoztam. Szerezni egy harckocsit és át a frontvonalon.

– És ha azt kérdezi tőlünk a főnökség: milyen alapon maradtak az ellenség hátországában? Miért nem jelentkeztek az egységüknél? – vitatkozott tovább Bratyiska, akinek nagyon nagy kedve lett volna zsákmányolt gépen lepottyanni az égből ezrede repülőterére.

– A vezérkar képviselőjének parancsa alapján – felelte Glebov.

– Nincs ilyen parancs – tört ki Bratyiskából. Gyér pillájú szemhéja sebesen pislogott. – Mutasd, azt mondják majd, hol van az a parancs? ... Szóbeli? Ki tanúsítja ezt?

Ebben a pillanatban valami berregni, recsegni kezdett az utcán. A váratlan hangtól valamennyien összerezzentek, talpra ugrottak, feszülten hallgatózni kezdtek.

A vetkőzőhelyiségbe berontott a bokrok közt őrködő harcos, s már a küszöbről kiáltotta:

– Németek! A faluban ... teherautókon ...

– Nyugalom – mondta Glebov, és levette a fürdőpolcról a golyószóróját. – Látták magát?

– Nem, nemigen ... – felelte bizonytalan hangon a harcos.

– És maga őket?

– Nem láttam, de hallottam a motorzúgást.

Glebov előrehajolva kinézett a kis ablakon, de senkit sem látott. Elszántan azt mondta:

– Gyerünk, fiúk. – És elsőként lépte át a küszöböt.

Elrejtőztek a bokrok közt, várták a fejleményeket. A faluban elcsitult a motorzúgás. Néhány percig várakoztak így, de örökkévalóságnak érezték ezt az időt. Mindenféle megfordult a fejükben: talán valaki besúgta a németeknek, hogy szovjet katonák rejtőzködnek a faluban. A falu lakosai közül tudtak néhányan róluk. Glebov csoportja minden éjszakát más és más helyen töltött, hol a fürdőben, hol a szérűn. hol szénakazlakban. Lehet, hogy razzia, lehet, hogy a falut máris körülfogták a géppisztolyos katonák. De Glebov és társai már nyugodtak voltak. Jó, hogy

idejében kiugrottak a fürdőből, amely egérfogóvá válhatott volna. Itt már nem lehet baj. Semeddig sem tart átgázolni a patakon, amely mögött húsz kilométerre terjedő, sűrű erdő kezdődik. Az erdő, az orosz erdő ezúttal is kimenti őket a bajból.

Végül a legközelebbi viskó sövényénél egy kamaszfiú bukkant fel. Sietős léptekkel egyenest a fürdő felé tartott. A bokrokban rejtőző katonák ismerősüket fedezték fel a fiúban: Szerjozsa volt. Örömmel várták, biztosan hírt hoz. A fiú benézett a fürdőbe, de miután senkit sem talált ott, tétován, ijedten pislogott körbe.

– Jelezzen neki Kazbekkal – súgta Glebov Jefremovnak.

– Jelzés – vezényelt halkan az őrvezető. Kazbek elvakkantotta magát. A fiú felfigyelt rá, és gyorsan megértette, hogy a keresett emberek a bokrokban rejtőzködnek. Gyors lépésekkel odament hozzájuk. Izgatott volt, hadarva beszélt.

– Nagyapám üzeni, hogy németek érkeztek.

– Sokan? – szakította félbe Tyitov.

– Nem, nem sokan. Egy teherautó és két motorbicikli. Sorra járják a házakat, és mindenkitől elszednek valamit, kenyeret, vajat, tyúkokat, libákat. Gorbacsevéktól a disznót hajtották el... – Szünetet tartott, hogy le tudja nyelni az izgalomtól a torkán akadt csomót, és könyörgő szemmel nézve Tyitovra – nyilván nagyobb bizalmat súgallt neki a paroliján látható három négyzet – hozzátette: – Mindet le tudnák lőni. Egészen kevesen vannak, heten vagy nyolcan.

Glebov kikérdezte a fiút: hol állnak a teherautók meg a motorkerékpárok, és azt mondta:

– Jól van, Szerjozsa, köszönjük. Most pedig szedd a lábad.

A fiú kérdően nézett Jemeljan szemébe, néma kérdéssel tekintetében: „Ugye, lelövik őket?"

– Szaladj, szaladj – ismételte gyengéden és biztatóan Glebov. – Majd az úton meglessük őket. De erről senkinek egy szót se.

Amikor Szerjozsa – akit láthatóan kielégített a válasz – sebesen eliszkolt haza, Glebov megkérdezte:

– Mit fogunk tenni?

– Szétverjük őket – válaszolta heveskedve Bratyiska. – Betörni a faluba, és halomra lőni őket.

– A faluban nem lenne helyes – mondta Tyitov. – Inkább az úton. Megkaparintjuk az autót meg a motorkerékpárokat. Még hasznát vehetjük.

– És mi lenne, ha átöltöznénk az egyenruháikba? – fantáziált Bratyiska. – És a motorkerékpárokon behatolnánk a repülőtérre? Mire magukhoz térnek, elintézzük őket, felgyújtjuk az épületet, megkaparintjuk a repülőgépet, és irány a mieinkhez!

– Szép ötlet, Makszim – mondta gunyorosan Jemeljan. – Mint egy kalandfilmben: rengeteg ilyet láthattunk a szórakoztató kémtörténetekben. Szép ötlet, de nem komoly.

– Félsz a kockázattól? Mi? – fortyant fel Bratyiska.

– Az értelmes kockázattól nem félek. Sokszor kockáztattam. Még a fejemet is kockára tettem. Most azonban nincs értelme.

– Miért?

– Azért, mert ez merő rögtönzés, előkészítés nélkül vívott harc lenne. Még az ellenség létszámát sem ismerjük pontosan. Elintézni ezeket itt . . . nem valami nehéz dolog. De képzeld el, hogy valamelyiknek sikerül elmenekülnie. Akkor mi lesz? Fellármázza az egész repülőteret, és meghiúsítja a fő tervünket.

– Igen, az eredmény nem éri meg a fáradságot – hagyta rá Tyitov. – Felesleges lenne most csatározásba keverednünk. Bírjuk ki reggelig.

Alighogy besötétedett, mind a hatan elindultak a repülőtér felé. Éjfélre sikeresen eljutottak a csapda helyére: a sűrű égercsalithoz, amelyet keskeny, mintegy ötven méter széles s vagy száz méter hosszú tisztás-sáv szelt ketté. Ezen vezetett keresztül a hadifoglyok útja.

Mindkét oldalon hárman-hárman helyezkedtek el: Glebov, Jefremov és az egyik harcos a repülőtérhez közelebb eső oldalt foglalták el. Korábban, amikor a repülőtéren folytak a munkálatok, reggelenként egy őrvezető meg egy katona jött a foglyokért, és a négy őrszemmel együtt kísérték a csaknem ezer főre rúgó csoportot. Ezalatt a többi géppisztolyos katona elfoglalta őrhelyét a repülőtér körül. De eddig nem kellett a bozóton keresztül vezetniük a foglyokat. Vajon hogyan kísérik most őket?

Jemeljan számított rá, hogy nem hatan kísérik át a menetoszlopot ezen a bozótos útszoroson. Könnyen menne akkor a szökés. És nem tévedett. Napkeltekor a repülőtér felől vezető poros úton nyolc német tűnt fel két kutyával. Várható volt a hadifoglyok menetoszlopának felbukkanása is. Glebov jelezte társainak a kutyás csoport feltűnését. Gyorsan ért meg agyában az új elhatározás. A határőrszolgálat megtanította rá, hogy gyorsan eligazod-

jék a legváratlanabb helyzetekben is. Most, amikor az ellenség már közel járt, s a találkozásig már csak kevés idő maradt hátra, Glebov nem tanácskozott társaival, hanem mint a csoport vezetője, kitűzte a harci feladatot, kiadta a parancsot.

– Először is megsemmisítjük ezt a csoportot. Egészen közel engedjük, és az utolsó szálig leteritjük őket. Akkor nyitunk tüzet, amikor beérnek az útszorosba, hogy a repülőtérről ne lehessen látni. Minden a legnagyobb titokban történjék.

– A legnagyobb titokban nem történhetik. Meghallják a lövöldözést – vágott közbe Bratyiska.

– Az nem számít. – Glebov ugyanolyan hangon folytatta: – Ezután gyorsan átöltözünk az egyenruháikba ... Maguk – a táborból megszökött két harcos felé biccentett fejével – két német géppisztollyal itt maradnak. Megvárják a menetoszlopot, megsemmisítik a kísérőket. Négy emberrel csak elbírnak, hiszen összesen vannak vagy ezren. Aztán felfegyverzik a kiszabadított harcosok egy részét a zsákmányolt fegyverekkel, és a segítségünkre sietnek. A foglyok nagy része pedig, akiknek nem jut fegyver, menjen az erdőbe. Mi négyen rögtön azután, hogy elintéztük ezt a csoportot, a repülőtérre futunk, és ott a helyzettől függően cselekszünk. Világos?

– A repülőteret nem tudjuk meglepetésszerűen megtámadni – mondta komoran Tyitov. – Ott már riadókészültségben állnak majd az itteni lövöldözés miatt ...

Nem fejezte be a mondatot, de anélkül is mindnyájuknak világos volt: riadókészültségben, géppuska- és géppisztolytűzzel fogadják majd a négy vakmerő szovjet katonát. Fedezetlenül menni a géppuska ellen, értelmetlen és semmivel sem igazolható cselekedet lenne. „Talán mégis hagyjuk békén a repülőteret, és fussunk mindjárt a menetoszlop elé, szabadítsuk ki a foglyokat, aztán vonuljunk vissza ez erdőbe?" – villant át Jemeljan agyán a gondolat, ám nyomban elhessegette magától, s parancs formájában közölte:

– Átöltözünk a német egyenruhákba, és mint németek, otthonosan, bátran megyünk a repülőtérre. Világos?

Sietni kellett: az ellenség közeledett. A bokrokon túl már hallani lehetett távoli beszélgetésüket.

– Én lövök elsőnek – suttogta Glebov. – Jefremov leteríti a kutyákat. Mindenki a helyére! ...

Ez még a háború első napjaiban történt. A kezdeti sikerektől megrészegült fasiszták meglehetősen nemtörődöm módra viselkedtek, különösen itt, a hátországban. A partizánháború még nem lángolt fel: éppen hogy csak elkezdték megalakítani az erdőkben a nép bosszúállóinak első osztagait. S a megszállók úgy viselkedtek, mintha otthon lennének.

A nyolc főnyi hitlerista csoport, egy őrvezetővel az élen, mit sem gyanítva érte el a csapda helyét. Még kutyáik idegességére sem figyeltek föl, amelyek pedig megszimatolták a veszélyt. Alig ötven méternyi távolságból lekaszálta őket két hosszú sorozat: Glebov és Bratyiska lőtt. Jefremov könnyedén elbánt a két kutyával. Tyitovnak egy lövést sem kellett leadnia. Minden a terv szerint történt. Amíg ők négyen átöltöztek, addig a két volt hadifogoly zsákmányolt géppisztollyal felfegyverkezve őrködött: az egyik a táborba vezető utat, a másik a repülőteret figyelte.

Glebov még soha életében nem érezte magát ilyen kellemetlenül, mint ezekben a percekben. Gyorsan le kellett rángigálnia a zubbonyt, a nadrágot és a sapkát a megölt ellenséges katonáról. Soha életében nem vetkőztetett hullát. De ez még hagyján. Sokkal szörnyűbb volt, hogy ezeket a véres ruhadarabokat magára kellett öltenie. Az ügyetlenség érzése undorral keveredett, hidegelés, hányinger fogta el. Bratyiska hirtelen megfakult szemmel könyörögve nézett Glebovra és azt kérdezte:

– Lehet, hogy mégsem kell...? Nem öltözünk át, anélkül megyünk...?

Tyitov zord hangon válaszolt neki:

– Az idegei, hadnagy!

Glebov hallgatott, nem tudott beszélni. Csak azt gondolta magában: „A háború egyébként is piszkos dolog. De nem mi kezdtük a gyilkolást, hanem ők. Mi csak megbüntetjük a gyilkosokat." Ezt végiggondolva, odasúgta Bratyiskának:

– Sebaj, Makszim. Így kell lennie...

Ugyanazon az úton mentek a repülőtér felé, amelyiken az általuk megölt ellenség jött. A repülőtér épülete mellett riadókészültségben felsorakoztak a német katonák. Glebov haladt elöl. Lomposan, esetlenül festett a saját ruhája fölé húzott, idegen egyenruhában. Zöld tányérsapkáját nem dobta el: a menetoszlopra váró egyik harcos kezébe nyomta, mondván:

– A repülőtéren visszaadod.

Egy magas, görnyedt tartású őrmester mondott valamit a katonáinak. Aztán vezényelt, és az egész sorfal – több mint egy szakasz – arccal az erdő felől közeledő négy ismeretlen német katona felé fordult. Elővigyázatosan várakozva, de nagyobb kíváncsisággal, mint gyanúval nézték őket. Glebov, hogy elaltassa éberségüket, már messziről üdvözlésre lendítette a karját, és odakiáltott németül:

– Medvét lőttek! – És kezét a feje fölé emelte, ekkora, úgymond, jól megtermett medve volt.

Tyitov és Bratyiska a géppisztoly elsütő billentyűjén tartották ujjukat, készen arra, hogy bármely pillanatban sorozatot eresszenek a felsorakozott ellenséges szakaszba. Éles szemmel kémleltek körül, anélkül, hogy elfordították volna a fejüket: nem irányul-e valamerről rájuk géppuska? Attól féltek, hogy időnek előtte leleplezik őket. „Minek szólalt meg Glebov, inkább hallgatott volna. A hangjáról vagy az akcentusáról . . .” – gondolta Tyitov. Bratyiskát leginkább a mind a négyük ruháján látható vérfoltok nyugtalanították. Neki a hasán volt a folt, eltakarta a géppisztollyal, de hogyan rejti el Glebov, akinek a mellén véres és lyukas a zubbonya? Megint más miatt volt izgatott Jefremov, aki Kazbekkel hátul haladt: „És ha valahol ott a repülőtéri épületek mögött, vagy bent az épületekben nagyobb ellenséges erő tartózkodik? Ezzel a csoporttal – gondolta magában – valahogy még csak elbánunk, mint ahogy azokkal is elbántunk ott, a bozótban. Ezeket már célgömbön tartjuk, nincs menekvésük.”

Mind közelebb és közelebb értek a sorfalhoz. Már látni lehetett a katonák kíváncsi arcát, hallani lehetett, amint az őrmester mond valamit a katonáknak, majd odakiált Glebovnak:

– Kik vagytok tulajdonképpen? Honnan jöttök?

Hangjában gyanakvás és riadtság érződött. Glebov válasz helyett villámgyors, hosszú sorozatot adott le a sorfalra. A sor megbomlott. Néhányan viszonozni készültek a tüzet, ám ekkor már mind a négy géppisztoly hosszú sorozatot zúdított rájuk, egészen közelről. A csoportból senki sem tudott leadni egyetlen válaszlövést sem. Ekkor már a négy támadó hanyatt-homlok rohant a repülőtér épülete felé, ahonnan hirtelen géppisztolysorozat zúdult rájuk. Jefremov elengedte a pórázról Kazbeket, és ráparancsolt: „Rajta!”, maga pedig oldalra ugrott a fal irányába, s egy lendülettel kikerült a tűz hatósugarából. Tyitov és Bratyiska lehasalt,

Glebovnak még sikerült elérnie a falat. Nem is érezte, hogy egy golyó lesodorta a fejéről ellenzős sapkáját. A falhoz simulva a bejárat felé lopakodott azzal a szándékkal, hogy meglepetésszerűen berontson a helyiségbe. Az ajtó nyitva állt. Az ablakban hadarva kattogtak a géppisztolyok: Tyitovra és Bratyiskára tüzeltek, akik szorosan a földre simulva, valósággal beleolvadtak a földbe.

Ivan Tyitov nem mozdult: halottnak tetette magát, s a rá irányuló tűz hamarosan ellanyhult. A legkisebb mozgással sem árulva el magát, óvatosan félig kinyitotta a szemét, s szempilláin át látta, hogy az egyik oldalról, a deszkafalhoz simulva, Jefremov lopózik kézigránáttal a kezében az ablak felé, a másik oldalon pedig Glebov lopakodik az ajtó felé. Tyitov gondolatban siettette őket: „Gyorsabban, gyorsabban!" Ezen múlott az élete. Elhatározta magában, amint az őrvezető behajítja az ablakon a kézigránátot, abban a pillanatban felugrik, és megpróbálja elérni az épületet. S akkor megmenekült. Itt viszont, a nyílt terepen, alig száz méterre a fasiszta fegyverek torkától teljesen tehetetlennek, védtelennek érezte magát. Megbánta, hogy lehasalt: tovább kellett volna futnia, nem törődve a golyózáporral.

Makszim Bratyiskát kiverte a hideg verejték: az ellenség golyói közvetlenül az orra előtt fúródtak a földbe. Még egy sorozat . . . és vége. Megértette: a kitárt szárnyú ablakokból tüzelnek rá. Géppisztolyának egész tölténytárát a tüzet okádó, sötét üregekre ürítette. Egy röpke pillanatra abbamaradt az ablakokból zúduló tüzelés. S Makszim Bratyiska ekkor megpillantotta Jemeljant és Jefremovot.

Jemeljan már egészen az ajtóhoz ért, már csak egyetlen lépés hiányzott hozzá, amikor Kazbek váratlanul megelőzte: meteorként repült be az ajtó sötéten tátongó nyílásán – s egy géppisztolysorozat közvetlen közelről leterítette. Glebov hátrahőkölt, gyorsan előrántott a zsebéből egy tojásgránátot, és behajította az ajtón. Az épület másik sarka felől lopakodó Jefremov szinte vele egyszerre dobta be kézigránátját az ablakon, ahonnan a géppisztolytűz áradt. Egymás után hangzott fel a két tompa s – Bratyiskának úgy rémlett – nem valami erős robbanás. Ablaküveg csörömpölt, s a géppisztolyok elhallgattak.

– Előre! – kiáltotta Bratyiska, s valósággal felröppent a földről. Az épület felé iramodott. Látta, ahogyan Jefremov egy má-

sodik kézigrántot is behajított az ablakon, s a robbanás után nyomban ő maga is behatolt az épületbe. Glebov utána.

De alighogy Tyitov és Bratyiska elérte az épületet, éles kattogás csattant fel a szomszédos házikó felől, ahol a német őrség szálláshelye volt. Géppuska kattogott. De merre tüzelt? A golyók süvítését nem lehetett hallani. Mindenesetre, nem Tyitovra és Bratyiskára tüzeltek, akik már a repülőtéri épület eresze alatt lapultak, s természetesen nem is a határőrökre, akik ekkor már benn tartózkodtak az épületben. Bratyiska kikémlelt az épület sarka mögül, és mindent megértett.

– A mieinket lövik. Nézd csak, a bozót felől erre szaladnak a mieink, kiszabadították a foglyokat!

Valóban, a bokrok felől, ahol a csapdát állították, vagy húsz, fegyveres és fegyvertelen fogoly futott a repülőtér felé. Őket lőtte a szomszédos épületben levő géppuska. Tyitov egy szót sem szólt, csak nekiiramodott, elhajított egy kézigránátot, s a géppuska elnémult.

A repülőtéri épületben megszólalt a telefon. Glebov tétován felvette a kagylót, és beleszólt. A drót másik végén valaki ordítva beszélt:

– Végre! A fene egye meg! Mi van ott maguknál?

– Semmi különös – válaszolta Glebov, s igyekezett lehetőleg idegen akcentus nélkül beszélni. – A fogoly komisszárok fellázadtak. Móresre tanítjuk őket. – Majd kinyújtott kézzel eltartva magától a kagylót, hangosan kiabálni kezdett: – Halló! Halló! Megint elhallgatott... Semmit sem hallok. Micsoda összeköttetés, az ördög vinné el!

És letette a kagylót.

Összeszedték az iratokat, minden eshetőségre magukkal vittek egy hadnagyi váll-lapos, tiszti egyenruhát is, azonkívül fegyvereket.

Amikor előjöttek az épületből, a lövöldözés már elcsitult, a levegőben viszont egy repülőgép berregett. Leszállni készült, nem is gyanítva, hogy mi történt a repülőtéren az elmúlt félórában. Bratyiska ujjongott. De nemcsak ő! Jemeljan igyekezett szigorúsággal leplezni örömét. Parancsoló hangon azt mondta:

– Négyen fogadjuk a repülőgépet: én meg Bratyiska jobbról, Tyitov és Jefremov balról megy oda hozzá. A feladat: elfogni a repülőgépet a legénységével és utasaival együtt. Lehetőleg élve.

Maguk pedig, elvtársak – ez a zsákmányolt fegyverekkel felszerelt harcosoknak szólt –, álljanak készenlétben, mint tartalék csapat.

Ekkor megszólalt egy sovány, elcsigázott, komor tekintetű harcos:

– Megengedi, Jemeljan Prokopovics, hogy én is magukkal tartsak?

A kereszt- és apai nevével történt váratlan megszólításra, meg a nagyon is ismerős hangra Glebov bensője megremegett. Rámeredt a beszélőre, fürkészve vette szemügyre a sárga színű, sovány arcot, amelyből természetellenesen élénk ragyogással ugrott elő a nagy, barna szempár.

– Fegyin?! Maga az? . . . – kérdezte halkan, hitetlenkedő hangon Glebov, amikor felismerte a fogolyban őrsének egyik harcosát. – Hát maga él? . . . Na, rendben van, majd aztán jelentést tesz – folytatta sietve: a repülőgép már földet ért, és a zöld mezőn futott. – Gyerünk. A többiek húzódjanak be a helyiségbe, ne ácsorogjanak itt! . . .

Menet közben Glebov azt mondta társainak:

– Ha a pilóta gyanút fogna, és fel akarna szállni, tüzet nyitunk a fülkére, és kézigránátot dobunk a szárnya alá. Világos?

De ez már felesleges elővigyázatosságnak bizonyult. Még mielőtt futva odaértek volna a géphez, látták, hogy a nyitott ajtóból a fedélzeti fémlétrán egy köpcös, alacsony, kerek cipóra emlékeztető, repülő-egyenruhát viselő őrnagy mászott le. Mögötte az egész ajtónyílást betöltve alakjával, egy másik tiszt, a pilóta bukkant fel. Glebov és Bratyiska alig ötven lépésre megálltak a repülőtől, és tisztelegtek: Jemeljan elöl, Makszim öt lépéssel mögötte. Az őrnagy kövér, kurta lábain fáradtan imbolygott, s ügyet sem vetve az őt fogadókra, hóna alatt egy jókora aktatáskával lassan elindult a repülőgéptől. Semmit sem gyanított: egyszerűen csak mérges volt, hogy nem tiszt fogadja, hanem valami két tökfej, akik még csak közelebb jönni sem kegyeskednek. Már készítette magában a szitokáradatot, amelyet erre a két géppisztolyos fajankóra meg a főnökükre fog zúdítani, aki nyilván alszik, mint a bunda. Igaz, még nagyon korán van, de hát nem telefonálták meg az őrnagy érkezését? Majd kialussza magát nappal, de most fogadja csak illendőség szerint a felettesét!

A pilóta korántsem volt ilyen nemtörődöm hangulatban. Már

leszállás közben feltűnt neki, hogy valami nincs rendben a repülőtéren. Gyanúja most tovább fokozódott, s nem nagyon igyekezett a kiszállással. Világosan látta, hogy négyen jöttek a gép elé. Hol van a másik kettő? S ekkor az épület mellett fekvő német katonák holttestére esett a pillantása. Nem férhetett hozzá kétség: a führer katonáinak holttestét látta. Még a levegőben úgy rémlett neki, hogy valamilyen hangokat hall, amelyek a motorzúgáson átszűrődve is gépfegyverkattogásra emlékeztették. Nem sokat töprengett, pisztolytáskájához kapott, ám Bratyiska megelőzte: előrelendült, s menet közben tüzet nyitott a repülőgép ajtajára. A váratlan fejleménytől az őrnagy elejtette a táskáját, és esetlenül leguggolt.

– Kezeket fel! – vezényelte Glebov németül, és az arcába irányította géppisztolyát. Az őrnagy engedelmeskedett.

Odaszaladt Jefremov, lefegyverezte a tisztet, felvette a földről a táskáját, Bratyiska és Tyitov kiráncigálták a repülőgépből a megölt pilóta holttestét. Glebov azt kérdezte Makszimtól:

– Tudsz rajta repülni?... Ilyen zsákmányt – fejével az őrnagy felé biccentett – nem volna rossz átjuttatni a fronton. A táskája méltó a gazdájához, valóságos bőrönd.

– Igyekszem – válaszolta vígan Bratyiska, és bemászott a gépbe. Glebov utánakiáltott:

– Hány ember fér be?

– Rajtunk kívül alighanem csak a táskás utas – szólt ki Bratyiska a gépből.

– Hadnagy elvtárs – szólította meg kérlelő hangon Glebovot Jefremov –, Fegyinnek is kéne egy kis helyet szorítanunk...

Glebov pillantása ismét találkozott Fegyinével. Jemeljan azelőtt nem ilyennek ismerte Fegyin tekintetét: valahogy teljesen megváltozott. Eltűnt belőle a korábbi gúny, megvető fennhéjázás, sorsával való hangsúlyozott elégedetlenség. Fegyin új tekintete megdermedt fájdalmat és remületet, nem félelmet, hanem éppenséggel rémületet fejezett ki, amely a kegyetlen gyűlöletnek és bosszúvágynak a szülője. Fegyin megismerte a fasiszta fogság rémségét.

– Megprólbálunk összeszorulni egy kicsit – egyezett bele sóhajtva Glebov: most már szeretett volna alaposabban elbeszélgetni Fegyinnel, szerette volna kikérdezni, hogyan került fogságba, itt azonban nem időzhettek tovább.

– Most könnyű vagyok, alig a fele a korábbi súlyomnak – mondta Fegyin.

– Rendben van, jöjjön a gépbe – rendelkezett Jemeljan, majd odafordult a többi volt hadifogolyhoz: – Elvtársak, ne felejtsétek el, azért kaptátok vissza a szabadságotokat, hogy bosszút álljatok az ellenségen. Szervezzetek osztagot, válasszatok magatok közül parancsnokot, és harcoljatok partizánmódra. Pusztítsátok a fasisztákat, se éjjel, se nappal ne hagyjatok nekik nyugtot. A háború sokáig elhúzódhat. – Eszébe jutott Jakubec-Jakubcsik tanácsa, és hozzátette: – Cselekedjetek úgy, mint a honvédő háború meg a polgárháború partizánjai, mint Gyenyisz Davidov és Szergej Lazo. A mielőbbi győzelmes viszontlátásra, barátaim!

Ivan Tyitov példáját követve, Jemeljan is ledobta magáról a német közlegényi egyenruhát, visszavette a harcostól zöld tányérsapkáját, búcsúzkodva meglengette a feje fölött, majd utolsóként bemászott a repülőgépbe. Amikor már magasan jártak, Jemeljan, aki Bratyiska mellett ült, tüzeket pillantott meg a földön: a repülőtéri épületek, a földön maradt könnyű repülőgép és a benzintöltő gépkocsik égtek.

A repülőgép északkeletre fordult.

HARCBAN EDZŐDIK MEG A LÉLEK

A polgármester, Akim Tyitov, a német városparancsnok irodájában ült, és komor hangon jelentette:

– Nagyon jól tudja, városparancsnok úr, hogy nem minden habozás nélkül fogadtam el ezt a megtisztelő és felelősségteljes beosztást. Tisztában voltam a velejáró összes nehézségekkel és bonyodalommal, de számítottam a maguk segítségére. Becsületesen és lelkiismeretesen akartam megszolgálni a bizalmat. Tudtam, hogy nem lesz könnyű dolgom. De őszintén bevallom, nem hittem, hogy így alakulnak a dolgok. Három nappal ezelőtt rám lőtt egy bolsevik gazember. Nappal. Az utcán. És mit tesz a rendőrség? Ahelyett, hogy elcsípnék a tettest, letartóztatnak egy nőszemélyt. Holott én világosan láttam, hogy egy fiatalember lőtt rám . . . Aztán itt van a mai eset . . .

Akim elhallgatott, arca még sötétebbre vált, vaskos, sötét bőrű keze remegett.

– Meséljen el mindent úgy, ahogyan történt – mondta szívélyes hangon, oroszul az Oberleutnant. Egész törzsét mereven hátradöntötte a karosszék támlájának, és fürkésző figyelő tekintettel nézte a polgármestert.

Tyitov folytatta:

– Este tizenegy órakor értem haza a lakásomra. Megvacsoráztam, és bementem a lányom szobájába, aki tanácsot kért tőlem, hogy hová menjen dolgozni. A lányom nem szeret dologtalanul tengeni-lengeni. És ekkor kézigránátot hajítottak az ebédlőbe, ahonnan röviddel azelőtt mentem ki. Képzelje csak el: merő szerencse, hogy megmenekültem a biztos haláltól.

– Amikor a munkából hazament, a rendőr ott állt a háza előtt? – kérdezte a városparancsnok.

– Igen. Jól emlékszem rá, ott állt. Még jó estét is köszönt.
– Az a rendőr eltűnt. Tud róla?
– Igen, hallottam.
– Úgy gondolja, hogy elhurcolták a partizánok?
– Ki tudja? – Akim a városparancsnokra emelte bizalomteli, fáradt tekintetét. – Lehet, hogy ő maga dobta a kézigránátot, aztán elszökött a partizánokhoz... Minden meglehet. Én, városparancsnok úr, egy valamiről meg vagyok győződve: rendőrségünk rosszul, durván, ha úgy tetszik, primitíven dolgozik. Hiányzik belőle a hajlékonyság, hogy is mondjam, a kultúra vagy micsoda. Minden mesterségben szükség van mesterekre.

A városparancsnok bólintott egyetértése jeléül. Tyitov pedig folytatta:

– Szigorúságban nincs hiány, kegyetlenségben úgyszintén. De hiányzik a sütnivaló, nincs bennük kellő ravaszság. Érti, miről beszélek? Nem mindig korbácsra van szükség. Néha jobb a mézesmadzag.

– Éppenséggel ezért döntöttünk úgy, Tyitov úr, hogy felajánljuk magának a rendőrfőnöki tisztséget.

A városparancsnok az asztalra könyökölt, összehúzott szemmel nézett Akimra, és azt leste, milyen hatást vált ki belőle ez a közlés. Tyitov nyomban kihúzta magát, a meglepetéstől leesett az álla, pislogni kezdett. A városparancsnok elégedetten, pártfogói mosollyal nézett rá.

– Mentsen fel ez alól, városparancsnok úr – szólalt meg rövid szünet után magához térve, könyörgő hangon Akim. – Nem vagyok rá alkalmas... sohasem volt dolgom hasonló... Itt mesterre van szükség, és mi vagyok én?... Nem boldogulnék vele.

– Boldogulni fog. Mi bízunk magában. Értékeljük odaadását...

A városparancsnok olyan hangon beszélt, hogy hasztalan volt minden ellenkezés. Meg aztán Tyitov csupán a látszat kedvéért ellenkezett. A rendőrfőnök tisztsége jobban megfelelt neki, mint a polgármesterség.

– De városparancsnok úr, itt kevés egyedül az odaadás. Tudásra is szükség van. Én meg...

– Majd segítünk – mondta felállva az Oberleutnant. Tyitov is felállt. – Nincs egyéb kérdeznivalója?

– Nem tudom, városparancsnok úr, alkalmas-e most? – kezdte határozatlanul Akim.

– Beszéljen.

– Úgy vélem, nem kellett volna átadni a kolhozföldeket és a közös vagyont egy grófnőnek, aki a forradalom alatt külföldre menekült. Ez rossz benyomást tesz a parasztokra.

– Nocsak? – mosolyodott el talányosan az Oberleutnant. Tyitov folytatta, mintha nem vette volna észre gyanakvását. – Szerintem a volt grófi, később kolhozföldeket jobb lett volna doktor Nagelnak vagy valamelyik másik honfitársuknak adni. Az emberek helytelenül értelmezik a volt uraságok visszatérését.

Akim szerényen, odaadóan, de minden különösebb szolgalelkűség nélkül nézett a városparancsnokra. Az Oberleutnant értékelte ezt. Azt mondta:

– Talán igaza van, Tyitov úr. De ez nem a mi gondunk. – Aztán bizalmas hangra váltva, azt mondta: – Felelősségteljes dolgok várnak ránk. Sok-sok fontos ügy. A városban és a falvakban munkanélküliség van. Ezt nem tűrhetjük. Éhinség kezdődik. Németországba kell irányítanunk a munkaképes embereket. Ott kitűnő feltételek közt dolgozhatnak. Aztán itt a következő feladat: vagy száz gyereket kell Németországba küldenünk.

– Gyerekeket? És mit fognak ott csinálni? – kérdezte minden különösebb érdeklődés nélkül Tyitov.

– Őket is meg kell védelmeznünk az éhínségtől – válaszolta a városparancsnok. Tudta, hogy a gyerekeket különböző kísérleteknek vetik alá, de ezt a titkot nem közölhette még a rendőrfőnökkel sem.

– Miért csak százat? A járásban jóval több gyerek van – jegyezte meg Akim, mint aki mit sem sejt.

A városparancsnok megértette, hogy elszólta magát, s hogy baklövését eltussolja, kezet nyújtott Akimnak, és sietve azt mondta:

– Majd még beszélünk erről. Most pedig menjen, adja át az ügyeit a polgármester-helyettesnek, és még ma vegye át az ügyeket a rendőrfőnöktől.

Akim Tyitov három nap múlva megint a városparancsnok szobájában ült, csak most már más beosztásban. Ezúttal nem volt komor és sötét hangulatban, mint korábban, hanem túlságosan is felkavartnak látszott. Izgatottan gesztikulálva jelentette, hogy a

rendőrség és a partizánok közti kapcsolatra bukkant. Cáfolhatatlan bizonyíték volt a kezében: ugyanannak a rendőrnek a levele, aki a polgármester háza előtt őrködött aznap este, amikor kézigránátot hajítottak be az ablakán. A levelet a partizánosztag parancsnokának címezték. Az derült ki belőle, hogy a polgármester meggyilkolásában két barátja segít majd ennek a rendőrnek: Anatolij és Vaszil – szintén rendőrök –, és hogy a rendőrfőnök is tud a készülő merényletről.

Az Oberleutnant gondterhelt volt: Anatolij és Vaszil a legodaadóbban szolgáló két alkalmazott volt, akik a kegyetlenkedésben még a hitleristákon is túltettek. A megtorló expedíciók során különös buzgalommal teljesítették hóhéri kötelességüket. És egyszer csak ilyesmi derül ki róluk . . .

– Furcsa, nem igaz, Tyitov úr? – mondta a városparancsnok. – Anatolij és Vaszil kitűnően dolgoztak. Mit jelent ez?

– Én is azon töröm a fejemet: hogy értsem ezt? Hiszen minden arra vallott, hogy odaadóan szolgálják a führert – felelte Tyitov, és igyekezett végképp tárgyilagosnak látszani.

– Úgy gondolja, komédiáztak, hogy beférkőzzenek a bizalmunkba? De micsoda árat fizettek akkor érte!

– Nekik nem számít az ár: a múltban köztörvényes bűnözők voltak – jegyezte meg Tyitov. – Ennek a csőcseléknek, már megbocsásson, nem nagyon hiszek. Inkább hiszek a tényeknek. – És meglobogtatta a rendőr levelét.

Az Oberleutnant néhány percig hallgatott, mintha töprengene, mérlegelné a körülményeket, mielőtt döntést hoz. Végül azt kérdezte Akimtól:

– Mit javasol?

– Az árulók számára nem lehet irgalom. A führer elárulásáért, a partizánokkal való kapcsolatért, elrettentő példaként, felakasztanám őket. Mind a hármat.

– Vagyis a volt rendőrfőnököt is? – kérdezte félreértés elkerülése végett az Oberleutnant.

– Igen – felelte határozottan Tyitov.

– Jól van. Holnap felakasztjuk őket . . . – És sokatmondó, jéghideg tekintetével valósággal felnyársalva Akimot, hozzátette: – Hogy mások is az emlékezetükbe vessék . . .

Akim Tyitov nagyon is jól értette a városparancsnok figyelmeztetését. Tudta jól: szükség esetén az ő számára is akad kötél.

Senki sem tudta, hány éves a tölgy. Mikitovicsi falvának legidősebb lakója, Jevmen apó, világéletében olyannak ismerte a fát, mint amilyennek most is látható a hatalmas erdővel szegélyezett völgy közepén. A völgyet itt-ott égerliget, nyírfaerdő nőtte be, de az óriás tölgy változatlanul egyaránt látható Mikitovicsiból és az ódon járási székvárosból. Jevmen apó már a kilencvenharmadik évét tapossa, valamennyi fogát elkoptatta már, a hallása is megromlott, s mostanában ritkán pihen meg a tölgy alatt, mivelhogy nem jár a városba.

De megpihennek a többiek. Mennek-jönnek a parasztok a városba, a piacra, meg vissza a faluba, és okvetlenül megállnak a nagy tölgyfánál. Szomjukat csillapítják a közeli forrásvízzel, megmossák arcukat, és elüldögélnek egy kicsit a fa sűrű zöld koronája alatt.

Megpihent a tölgy alatt Anna Glebova is – vagy ahogy nevezték, Prokopiha –, aki Mikitovicsibe, otthonába tért vissza a városból. A rendőrségre hívatták valamilyen ügyben, nyilván a fia felől akartak érdeklődni. Szerencséjére azonban a volt rendőrfőnököt – aki hívatta – meg még két másik rendőrt maguk a németek akasztották fel a piactéren. A nyakukban lógó deszkatáblán csak egyetlen szó állt: „Partizánok." Az új rendőrfőnök pedig, Akim Tyitov, még csak szóba sem állt vele, csak futólag vetette oda:

– Eredj haza, Anna. Feleslegesen háborgattak téged.

És szégyenlősen elfordította a tekintetét. De még mennyire: szégyen ám az emberek szemébe néznie, hisz a lelkiismeret még nem pusztult ki belőle egészen. Szerette volna megkérdezni tőle: nem hallott-e esetleg valamit Jemeljanról, de Akim sietett valahová, nem ért rá beszélgetni. Ilyen fontos személyiség lett belőle. Örült Prokopiha, hogy ilyen könnyen hazaengedték a rendőrségről, de nem tudott megnyugodni. Akim szégyenlős tekintete, amely mintha még egy kissé bűntudatosnak is látszott volna, aggodalmat keltett benne. Biztosan tud valamit Jemeljanról. Lehet, hogy megölték. Hiszen a határon volt, elsőként került szembe a háborúval. Lehet, hogy fogságba ejtették a németek. Meg aztán Ivan Tyitov szintén a határon szolgált. Lehet, hogy egyazon sors jutott nekik osztályrészül.

Elhatározta, hogy benéz Akim lakására, és megtudakolja a lányától, Zsenyától, mit tud Jemeljanról. Prokopiha szerette Zsenyát, titokban a menyének nevezte. Jobbat nem is talált volna a fiának. Csak hát hol lehet a fia, Melka?

Zsenyával a ház előtt találkozott össze. Állva beszélgettek, az utcán. Zsenya úgy megörült ennek a találkozásnak, mintha régen és türelmetlenül várta volna. Nagy szeme izgatottan csillogott, amikor megkérdezte:

– Na, mi történt, Ánya néni, miért hívatták?

– Aj, csak úgy, semmiért – felelte Prokopiha. – Magam sem tudom. Apád azt parancsolta, hogy menjek haza, és kész.

– Hát Mikitovicsiben mi újság? – kérdezte csillapulatlan izgalommal Zsenya, mielőtt még a számára fontos dologról kezdett volna beszélni. De Prokopiha kitalálta, hogy ezt a kérdést csak jobb híján tette fel a lány, és nem is válaszolt rá, hanem a maga részéről azt kérdezte:

– Ivanról hallottatok valamit?

– Nem.

Zsenya olyan őszintén, egyenesen és nyíltan nézett rá kerekre tágult, nedvesen csillogó szemével, hogy Prokopiha elhitte neki, amit mondott.

– Hát az én fiamról?

– Hát honnan, Ánya néni? – mondta a lány, és leverten, nagyon őszintén felsóhajtott.

Aztán két titokba avatta be Prokopihát. Először is közölte vele, hogy a fasiszták el fogják hajtani a szovjet férfiakat Németországba. Kényszermunkára, rabságba

– Ez ugyanolyan, mint a hadifogság, de az is lehet, hogy még rosszabb. Figyelmeztessen minden egészséges embert, hogy rejtőzzék el. És a gyerekeket is rejtsék el. Azokat is viszik. Ki tudja, miért? Csak senkinek se árulja el, hogy ezt én mondtam – intette szigorúan Zsenya. – Mondja azt, hogy megbízható emberektől hallotta. Rendben van, Ánya néni? Legyen óvatos.

Prokopiha megértette, hogy Zsenya nagy titkot árult el neki, s hogy ha ez kiderül, őrá is ugyanaz vár, mint a rendőrökre. Csak hát a rendőrök esete az más. Az rendjén is való, úgy kell nekik! Maguk is akasztottak, a végén nekik is került kötél.

A második titok még komolyabb volt. Zsenya megkérte Prokopihát, hogy egy kis időre, amíg a háború véget ér, vegyen ma-

gához egy zsidó kislányt. Hogy a szovjet csapatok rövidesen ellentámadásba mennek át, elkergetik a fasisztákat, és a háború véget ér, abban Zsenya nem kételkedett. A megszállás első napjaiban a fasiszták razziákat rendeztek zsidók és kommunisták után. A letartóztatottakat marhavagonokba rakták, és megerősített őrizet alatt vagonszámra indították nyugatra, koncentrációs táborokba. Sok zsidót, különösen gyerekeket rejtettek el akkor. De a városban rejtőzniük, ahol szinte minden éjjel tömeges razziákat és házkutatásokat tartottak, napról napra nehezebbé vált. Veszélytelenebb helyekre kellett átköltözniük: félreeső falvakba, az erdőbe, a partizánokhoz.

A nyolcéves Bela Szolodovnyikova szüleit, akik a városi kórházban dolgoztak, a hitleristák koncentrációs táborba hurcolták. A kislányt a szomszédasszonyuk vette magához, de valamelyik semmirekellő feljelentette a rendőrségen, amit aztán Akim Tyitov elmondott a lányának. És ekkor éppen kapóra jött Prokopiha. Zsenya rábízta az ismeretlen kislány sorsát. Anna Glebova habozás nélkül beleegyezett. Csak később, hazafelé menet ismételgette motyogva: „Istenem, istenem, mit művelnek a megátalkodott szörnyetegek, a gyilkosok!"

Az óriástölgy mellett nem sokáig időztek. Bela már ki tudja, hányadszor kezdte elmesélni az ismeretlen Ánya néninek, hogyan fogták el a fasiszták éjjel az apját és anyját, de elbeszélése mindannyiszor félbeszakadt, nem tudta befejezni, sovány vállacskái rángatózni kezdtek, ijedten pislogott az asszony szomorú, kék szemébe, és gyermeki ösztönével megérezte benne a sugárzó anyai szeretetet. Hitt abban, hogy ez a néni jó, és egy cseppet sem félt tőle, kész volt vele akár a világ végére is elmenni, csak soha ne találkozzanak többé fasisztákkal meg rendőrökkel. Prokopiha pedig gyötrődve, szánakozva nézett a kislányra, kedveskedő lágy hangon oktatgatta, ugyanazon a hangon, amelyen az utóbbi időben mind gyakrabban beszélgetett távollevő és mégis olv közeli Jemeljanjával:

– Kislányom, jegyezd meg: te az én kis únokahúgom vagy. Az és megboldogult férjem pedig Prokop, a te édes nagybátyád. Apád testvére. Szaratov városából költöztünk ide. Apád, Ivan Glebov a kolhozban traktorista. Megjegyezted?

A kislány szótlanul bólintott.

– Hát téged hogy hívnak?

– Bela Szolodovnyikova – felelte halkan és készségesen a kislány.

– Ládd, még a neved is orosz, a keresztneved is . . . szép. Valamilyen könyvben olvastam egy Bela leányzóról, akit elraboltak esküvője napján. Most tehát Glebov lesz a neved. Mert most a mi kis únokahúgunk vagy. Mi pedig Glebovok vagyunk. Ne mondd senkinek, hogy zsidó vagy. Miről tudnák meg? Nem fogják megtudni. Ugyan már: minden ember egyforma. Van közöttük jó is meg rossz is. Még egy családon belül is különböző emberek akadnak. Vegyük akár Zsenyát, derék lány, jószívű, rajtad is megesett a szíve. Az apja viszont . . . ki tudja, miféle ember. Jó ember volt, mindenki jónak, igazságosnak tartotta. Mindig kiállt az igazságért. Most pedig a németekkel tart. Először bíró lett, most meg a rendőrségen szolgál. Vagy lehet, hogy erővel kényszerítették? Mert hogy kizárták a pártból. Az már igaz, megsértette Akimot a szovjethatalom, ok nélkül sértette meg. Az én Prokopommal együtt csinálták a forradalmat Petrográdban. És mindig védelmezték a szovjeteket. Akim viszont védelmébe vett egy szerkesztőt. Szintén zsidó volt, Gercovics. És nyilván jó ember volt, de hát trockistának tartották. Kifélék-mifélék azok a trockisták, én magam sem tudom. Csak hát Akim megesküdött rá, hogy nem trockista az a Gercovics. De nem hittek neki, kizárták a pártból. Még le is tartóztatták volna. Vagy talán nem? Óhó, mennyit letartóztattak! És miért? Az egyiket megérdemelten, a másikat pedig ártatlanul, hamis feljelentés alapján . . .

A tölgy egyetlen levele sem rezdült. Az idős asszony meg beszélt, nem is annyira kis útitársnőjének, mint inkább egyszerűen csak fennhangon elmélkedett. Rettentő sok minden felgyülemlett őszülő fejében, alig fért már bele, és ő szabadjára engedte őket, ezeket a bensőséges, bizalmas gondolatokat, amelyeket nemcsak az első útjába akadónak, de egyáltalában, bárkinek kockázatos volt elmondani. A kislány hallgatta ugyan, de tőle nem kell félni, gyerek még semmit sem ért belőle, meg aztán senkinek sem mondja el.

– Ládd, a ruhácska is szép rajtad, te magad is derék, aranyos teremtés vagy – mondta kedveskedve elnyújtva a szót Anna Glebova, hogy valamivel elterelje a gyerek figyelmét szomorú és aggasztó gondolataitól. Azt akarta megkérdezni tőle: „Ki vette neked ezt a szép ruhácskát?", de már idejében észbe kapott, meg-

értette, hogy ez a kérdés a szüleire emlékeztetné, és elszomorítaná a kislányt. Ehelyett azt mondta: – Jó dolog ám nálunk, a faluban lakni. Még kertem is van. És érik a meggy, a szilva, az alma. Olyan édes, akár a méz. Sok termett az idén, jaj de sok, minden fa tele van, még a leveleket is alig látni a sok gyümölcstől. Na, gyerünk, gyerünk lassacskán. Hamarosan megérkezünk. A fele út van még hátra, pontosan a fele.

A sárga napfény melegen, bágyadtan terült szét a poros úton. Mély lenyomatként tapadt a puha porban Anna Glebova mezítelen talpának és Bela Szolodovnyikova gyermeki cipőjének nyoma; két alak távolodott a tölgytől: egy asszony meg egy gyermek, görnyedtek, mintha valaki láthatatlan terhet rakott volna vállaikra. A bánat, a szörnyű, súlyos emberi bánat terhelte őket. Nem tudott és nem is akart hallgatni Anna Glebova, könnyebben esett a járás, ha beszélt közben.

– Volt egy kecském, de elvitték a németek. És a malacot is elvitték.

– És engem nem ölnek meg? – kérdezi a kislány.

– Miért ölnének meg téged? Te kis buta. – Prokopiha érdes, bütykös tenyerével megsimogatta a kislány sovány vállacskáit, átölelte. – Hát megengedném én bárkinek is, hogy bántson téged, kis árvám?

– A nénit is megölik.

– Majd én elbújtatlak téged. Senki sem talál meg. Én magam is árva vagyok. Megértem én az árvák sorsát. Apámra, anyámra, képzeld csak el, nem is emlékszem. És mégis megéltem, jól éltem idáig. A férjemet banditák ölték meg. A másik háborúban. Az én Melkám is árván nőtt fel. Derék, okos legény lett belőle. Csak hol, merre lehet most? Az is lehet, hogy megölték... De nem, életben van ő, a szíven azt súgja, életben van.

– És hova bújtat el a néni?

– A házban foglak elbújtatni – mondta biztos hangon Prokopiha, bár még maga sem tudta, hova is bújtatja majd a kislányt. Szerette volna megnyugtatni, becézgetni, hitet plántálni tiszta lelkébe, elhessegetni félelmét, és ha csak egy kis időre is, ha csak gyengén is, de meggyújtani benne az öröm lángocskáját.

Anna Glebova gondolkodott, töprengett. Csak lassan döbbent rá, hogy milyen felelősséget vett magára ezzel a kislánnyal.

S már csupán egy valamire gondolt: csak szerencsésen hazaér-

jenek, ne találkozzanak rossz emberekkel. Otthon pedig majd azt mondja, hogy unokahúgát hozta haza magával. Meg aztán a falubeliek akár ki is találhatják a titkát, nem árulják el senkinek. Németek nincsenek Mikitovicsiban. A rendőrök: – Drajszik és Gracs – néha bekukkantanak hozzájuk a szomszéd faluból, nézelődnek, mit emelhetnének el, mit kaparinthatnának meg maguknak. Ha pedig részegek, akkor olyanok, akár a vadállatok. Ok nélkül is képesek embert ölni. Ők parancsolták Prokopihának, hogy jelenjen meg a rendőrségen.

Egy kissé babonás volt, és ezért később, amikor már öreg este volt, így szólt a kislányhoz:

– Igazat mondanak az emberek: ne fesd a falra az ördögöt, mert megjelenik.

Meg is jelentek: Drajszik és Gracs. Alighogy felment a tornácra, és elővette az ajtófélfa alól a kulcsot, hogy kinyissa a nagy, rozsdás lakatot, máris ott teremtek előtte, mindketten részegen, s mint mindig, Kalóz nevű kutyájuk társaságában.

– Hol jártál, öreganyám? – kérdezte Gracs sandán Glebovára pillantva.

– Ott voltam, ahová ti küldtetek. A rendőrségen – felelte egyáltalán nem félénken, sőt kihívóan Prokopiha, és mielőtt még a rendőrök egy szót is szólhattak volna, szaporán folytatta: – Az új főnökötöknél, a mi Akim Filippovicsunknál voltam. Szidott is benneteket, hogy feleslegesen alkalmatlankodtatok nekem.

– Alkalmatlankodtatok – gúnyolódott Drajszik, és öblösen hahotázni kezdett. – Micsoda úrinő! A rendőrség alkalmatlankodott neki . . .

– Tehát, panaszkodtál ránk? – szólalt meg bika módra fújtatva, vörös szemét kidüllesztve, fenyegetően Gracs.

– Aztán miért panaszkodtam volna rátok? Nem vagyok én haragtartó – mondta valamivel békésebben Prokopiha.

– Hát ez meg miféle gyereklány? – Kié? – bökött ujjával a kislányra Gracs.

– Az únokahúgocskám. Szaratovból – sietett a válasszal Prokopiha. – Vendégségbe érkezett, és nem tudott már visszautazni. Itt rekedt. Az apja meg az anyja már nyilván halálra bánkódták magukat miatta.

– Most találod ki ezt az egészet – csóválta meg vékony nyakán ülő, bozontos fejét Drajszik. – Ellenőrizni kell ezt.

– Kérdezd csak meg Akim Filippovicsot – vágta ki magát kemény hangon és fesztelenül Anna. – Kérdezd csak meg a főnöködet.

– Itt én vagyok a főnök, és én foglak téged megkérdezni! – szólt rá durván, dünnyögő orrhangon Gracs.

E pillanatban Kalóz rávetette magát Prokopiha macskájára, amely a tornác alól ugrott elő. A macska villámsebesen felmászott a tornác oszlopára, és meglapult a párkányon. Drajsziknak nem került erőfeszítésébe kinyújtania a kezét, és levennie a macskát. Oda is akarta dobni a kutyának, de Gracs, akinek a fejében egy pillanat alatt megérett a barbár terv, rákiáltott:

– Fogd meg, ne ereszd el! Van egy ötletem. Add csak ide.

Elvette Drajsziktól a félelemtől eszét vesztett macskát, és a körülötte ugrándozó, jól megtermett házőrző kuvasz kíséretében, részeg járással, imbolyogva a veteményeskert felé indult. Drajszik szótlanul ballagott utánuk.

– Nénike, mit csinálnak vele? – kérdezte panaszos hangon a kislány, aki megérezte, hogy valami nincs rendjén. – Megölik, igen? . . .

– A rosseb tudja, mit találtak ki az átkozottak. Jó, hogy megszabadultunk tőlük, hála istennek . . . Láttad, milyenek? Uramisten, hová fajulhat az ember! Rosszabb mindenfajta vadállatnál.

És megkönnyebbülten felsóhajtott, hogy a baj ezúttal elkerülte őket, majd sietősen kinyitotta az ajtót. A kulcs alig akart beletalálni a zárba, Prokopiha keze remegett, s azt gondolta magában: „Még ilyet, megijedtem a rendőröktől! És ha németek lettek volna? Nem, nem való ez. Tartani kell magamat."

Nem sokkal később lövöldözés hallatszott a veteményeskert felől. Prokopiha felsóhajtott: „Istenem, még a macskákat is . . ." Csak másnap hallotta a falubeliektől, hogy a macskája nem adta könnyen az életét: nekiment a rászabadított kutyának. A dühöngő Gracs segíteni akart a kutyának, de a macskára való lövöldözés közben Kalózt is megsebesítette. A kutyát agyon kellett lőni.

Zahar Jegorov partizánosztaga egy nagy erdőség mélyén létesített támaszpontot. Az osztag lényegében véve még alakulóban volt: a felgyújtott falvakból, a fasiszták által megszállt járási székhelyről szállingóztak az erdőbe az emberek, hogy fegyverrel álljanak bosszút az ellenségen. Néha egész családok érkeztek, gyerekekkel és öregekkel. Az osztag parancsnoka, Zahar Szemjonovics Jegorov számára gonddal és munkával teli időszak köszöntött be: alegységeket alakítottak, fegyvert szereztek, lőszerkészletet halmoztak fel, ellátták magukat meleg ruhával és élelmiszerrel. Tudták, hogy a háború nem ér véget a tél beköszöntéig. De azonkívül az osztag már naponta harci cselekményeket is végrehajtott.

A kemény, fekete borostás arcú, alacsony termetű, mindig fegyelmezett emberben nehéz volt rögtön felismerni a járási pártbizottság volt első titkárát, jóllehet ugyanúgy öltözködött, mint a háború előtt: katonai ingzubbonyt, csizmanadrágot és krómbőr csizmát viselt. Csak néhány nap telt el a háború kitörése óta, de az emberek nagyon megváltoztak: nem a régi már a szemük, az arcuk, a járásuk, valami új vonás jelent meg a viselkedésükben, sőt még a hanghordozásukban is. Talán csak egyetlen ember maradt meg ugyanolyannak az osztagban, amilyennek járásszerte ismerték a háború előtt: az Október kolhoz területszerte közismert brigádvezetője, Roman Petrovics Buliga. Hatalmas, daliás termetű, fáradhatatlan ember volt. Télen és nyáron egyaránt kigombolkozva járt, ingnyakának kivágása bronzszínű éket rajzolt vastag nyakára és boltozatos mellkasára. Hangja harsonázó, mozdulatai határozottak, lépése öles. Keze pedig súlyos, mintha nehezék lógna rajta. Elég, ha dühében az asztalra csap egyet, s az asztal máris pozdorjává törik.

A brigádot nem Roman tettvágyához szabták, s az Október kolhoz is kicsi volt, mindössze egy falucska határára terjedt. Az egész kolhozmezőt beláthatta az ember, az egyik mezsgyétől a másikig, még akkor is, ha nem a közepén állt, hanem a szélén, a szomszédos kolhoz határán. Gyalogszerrel egy óra alatt végig lehetett menni rajta. Roman Petrovics viszont szerette a térséget, a lendületet, a saját képére és hasonlatosságára méretezett dolgokat. És ezeket a méreteket itt, a partizánosztagban találta

meg. Minden az övé volt, az egész föld. Itt akár az egész járás gazdája lehet az ember. És a nép azt kéri: légy gazda a földeden, szabadítsd meg az átkozott jövevényektől.

Roman Buliga tényleg hamarosan gazdának érezte magát a partizánok erdejében. Bátorságához, elszántságához nem férhetett kétség. A kolhozban nem brigádvezetőnek, hanem brigádparancsnoknak nevezték: szeretett parancsolgatni. A „brigádparancsnokot" az osztagban sem hívták másképp, de a szó itt új értelmet nyert – a tisztelet és a megbecsülés kifejezésévé lett. És bár Buliga kezdetben mindössze egy szakasznyi partizánnak parancsolt, mégsem hívták másképp, mint „brigádparancsnoknak". Ez tetszett neki.

Jegorov nem csupán a múltban becsülte Buligát, mint energikus kolhoz-brigádvezetőt, hanem a jelenben is, mint bátor szakaszparancsnokot.

És kora júliusi reggelen, amikor még nem szállt fel a köd a mocsarak felett, és a nap még nem szívta fel a harmatot, Roman Buliga szakasza harci cselekmény végrehajtásáról tartott hazafelé. Hajnalban felrobbantottak egy kis vasúti hidat, megsemmisítették az őrségét, és most a sikertől szárnyra kapva mentek vissza a táborba. Arcukon mosoly csillogott, a fáradtságnak nyomát sem lehetett észrevenni rajtuk, bár a felrobbantott hídtól már vagy tíz kilométert meneteltek, méghozzá nem utakon, nem is ösvényeken, hanem toronyiránt, mezőkön, pagonyokon és ligeteken keresztül. Roman ment elől, golyószóróval a vállán. Ez volt kedvenc fegyvere, amely nála a puskát helyettesítette. Úgy lépkedett, hogy az egész csoport, amely libasorban vagy ötven méter hosszúra nyúlt el, futólépésben is alig tudott a nyomában maradni. Ötpercenként hátrafordult, és lelassítva a lépést, azt dörmögte:

– Nem lemaradni! . . . Gyerünk, legények! . . .

És a legények mosolyogva egymásra pislantottak, és teljes erejükből iparkodtak. Szerették a parancsnokukat, bíztak benne.

A repülőgép váratlanul jelent meg, hátulról, mintha éppenséggel őket üldözte volna. Egészen alacsonyan repült, szinte mélyrepülésben. Úgy tetszett, egyenest rájuk zuhan. Buliga elkiáltotta magát: „Feküdj!", de ő maga nem feküdt le, hanem térdre ereszkedve, hosszú sorozatot zúdított a repülőgépre. Lövés közben világosan látta a gép szárnyán levő sárga keresztet. A következő másodpercben megpillantotta a sűrű fekete füstcsóvát. A repülő-

gép ereszkedni kezdett, és hamarosan eltűnt az erdőben. Úgy rémlett, mintha valahol egész közel zuhant volna le abban az irányban, amerre Buliga szakasza haladt.

– Hát így kell ütni a fasisztákat, legények! – ujjongott Roman, és nyomban kiadta a parancsot: – Utánam, futás!

Abban reménykedett, hogy foglyul ejtheti a legénységét.

Öt kilométert kellett futniuk – már erdőben – a jellegzetes, csípős égésszag után, amely égett gumi, festék, benzin és olaj keverékéből tevődött össze. Ez a szag végigkuszott az erdőn, és mozdulatlanul megrekedt a fák között. Maga a repülőgép, helyesebben a gép alumínium roncsai és kiégett motorja valahogyan furcsán feketéllettek egy nagy tisztáson. Körülöttük senkit sem találtak.

Buliga őrséget állított az erdőszélre, s egy partizánnal átvizsgálta a repülőgépet. De minthogy nem talált holttesteket, leverten kiáltotta:

– Megszöktek, az aljasok!

Haladéktalanul a gép legénységének keresésére akart indulni, de mivel a támaszpont már nem volt messze, s nyílvánvalóan onnan is látták a füstölgő repülőgépet – Jegorov már bizonyára meghozta a szükséges intézkedéseket –, Buliga úgy gondolta, hogy ő elvégezte a magáét. Sietnie kell az osztaghoz: jelenteni a harci feladat végrehajtását, s ami fő, a fasiszta repülőgép lelövését. Utóbi cselekedetében Buliga igazi hőstettet látott, amelyet össze sem lehet hasonlítani a felrobbantott hiddal. Ott egész csoport tényked ett, egész kollektíva. Most már nehéz lenne megmondani, kinek az érdeme több, kié kevesebb. Itt viszont nyilvánvaló a hőstett. Itt ő, Roman Buliga mérkőzött meg az ellenséggel – de még milyen ellenséggel! – és győzedelmeskedett beosztottjai szemeláttára.

Roman súlytalannak érezte lábait: valami erős, részegítő érzés töltötte el egész bensőjét. Úgy érezte, nincs a világon olyan ellenség, amellyel ne merné összemérni az erejét, ügyességét és bátorságát. Ha arról van szó, még harckocsival is kész szembeszállni, de természetesen, nem puszta kézzel. A fő, hogy ne ijedjen meg, ne remegjen, ne tétovázzék az ember. Roman elképzelte magában, mennyire örül majd mai sikereiknek Zahar Szemionovics.

Hogy a táborba jussanak, két kilométert mindenképpen mocsá-

ron át kellett megtenniük. A partizánosztag támaszpontja a lehető legbiztonságosabb helyen feküdt. A németek nehezen hatolhattak be erre az erdős szigetre, amelyet minden oldalról ingovány vett körül. Itt minden terepjáró gépkocsi használhatatlannak bizonyult. A gyalogos előtt is óriási akadály tornyosult: mocsár, sás, bozót és nyírfaliget. Csak néhány itteni lakos ismerte a lápos helyen átvezető, megbízható ösvényeket. A mocsáron túl kezdődött a partizánok „sebezhetetlenségi" övezete. Itt szabadnak, sőt gondtalannak érezték magukat az emberek. Itt fennhangon lehetett beszélgetni, tábortüzet lehetett gyújtani, lőgyakorlatokat lehetett tartani.

A mocsáron libasorban vágtak keresztül. Nem siettek, kimerültek már. Roman csak ritkán állt meg, ilyenkor végignézett a csoporton, aztán szótlanul megindult a menetoszlop élén.

A lánc közepén sudár termetű, fiatal nő haladt. Katonai derékszíj, zöld gyapjúruha, a tarkójára csúszott szürke pehelykendő és férficsizma volt rajta. Más körülmények között csípős élceket szült volna ez a furcsa öltözék, de itt a legtermészetesebbnek hatott. A nő fáradtan, de mosolyogva menetelt. Ma vett részt először komoly harci feladat végrehajtásában, s a kiruccanás sikeres volt. Buliga közvetlenül a tábor előtt megállította a csoportot, és a nő felé fordulva, azt mondta:

– Látod, Nagya! Kiderül, hogy a repülőgépet is le lehet lőni. Mi, legények? Ki fél a fasiszta repülőgépektől?

Büszke tekintettel, győzelmesen nézett végig a partizánokon. De Nagya akarata ellenére lehűtötte válaszával a szakaszparancsnokot. Nagyon egyszerűen, mintha nem is egy repülőgépről, hanem csak egy varjúról lenne szó, azt mondta:

– Golyószóróval, persze. Próbálná csak meg pisztollyal.

Hát így állunk! Buliga elképedt, de nyomban megértette, hogy Nagya Poszadova – néhány nappal ezelőtt még színésznő – még soha nem lőtt golyószóróval.

– És miért nem próbáltad meg? Pisztollyal a repülőgépre? – Roman szemében ironikus szikrák játszadoztak.

Poszadova cseppet sem jött zavarba, változatlanul, egykedvűen válaszolt:

– Én a „Feküdj!" vezényszónak engedelmeskedtem. Ha azt mondtad volna, hogy „Tűz!", akkor lőttem volna.

Buliga erőltetett vidámsággal, öblösen felkacagott.

– Hallottatok ilyet: öngyújtóból lövöldözne repülőgépre!... TT rendszerű légvédelmi ágyú!... – Eszébe jutott, hogy mégiscsak parancsnok, s komolyan hozzátette: – Nem, Poszadova elvtársnő, személyi fegyverből nem lövöldözünk légi célpontokra. A repülőgépek ellen ott van a légvédelmi ágyú. Puskával, géppuskával pedig csakis a rendkívül gyorsan és pontosan dolgozó lövészek érnek el sikert. Megértette?... Úgy ám!

A partizánok szétszéledtek fenyőágakból rótt kalibáikba. Könnyű, ideiglenes, azt lehet mondani, „nyári" típusú lakóhelyek voltak ezek, az eső elől is alig lehetett bennük elrejtőzni. Buliga megigazította derékszíjjal feszesen összefogott ingét, és kerek, lebarnult homlokára húzva régi, kifakult sportsapkáját, jelentéstételre ment a parancsnokhoz.

Jegorov egy durván összeácsolt padon ült, kalibája mellett, és a foglyul ejtett német őrnagy kihallgatását figyelte. A kihallgatást Jemeljan Glebov végezte német nyelven. Kérdéseit és az őrnagy válaszait lefordította Jegorovnak, valamint Jegorov törzsfőnökének, Jeliszej Vasziljevics Zakonnyikovnak, Ivan Tyitovnak és Makszim Bratyiskának. Jefremov és Fegyin határőrök néhány fegyveres partizán társaságában tisztes távolságban álltak, és érdeklődéssel figyelték a parancsnoki kaliba előtt folyó kihallgatást, amelynek tartalmát nem hallhatták.

Az izgatott Buliga már messziről észrevette Jegorovot. Lendületesen, határozott lépésekkel odament hozzá, katonásan tisztelgett, és hetykén elkezdte a jó előre kigondolt szöveget:

– Parancsnok elvtárs, jelentem... – Ebben a pillanatban észrevette a németet és az ismeretlen embereket, megakadt a jelentésben, zavartan leeresztette a kezét, és bizalmatlan, ferde pillantással nézett szét.

– Jelents – mondta nyugodtan, s mint mindig, halkan Jegorov.

– A csoport teljesítette, sőt túlteljesítette harci feladatát – jelentette most már egészen más hangon, bágyadtan, és nem túl határozottan Buliga. A Jegorovot körülálló ismeretlen emberek, és különösen a fasiszta tiszt lehűtötték hevét, elbátortalanították.

– Mit jelent az, hogy „túlteljesítette"? – Jegorov kissé felvonta vékony, meredek szemöldökét, és összehunyorított szemmel, ravaszkásan nézett Buligára.

– Hazafelé jövet golyószóróval lelőttem egy fasiszta repülőgé-

pet. A repülőgép nem messze innen, a tisztáson zuhant le. A legénységnek nem találtuk nyomát – fejezte be már egészen halkan Buliga.

Jegorov fáradt arcán szomorú mosoly suhant át.

– Hát így állunk. – Felállt, és odanyújtotta Buligának a kezét. – A feladat teljesítéséért köszönet. Ami viszont a túlteljesítést illeti... azt jobb lett volna elkerülnöd. – És a többiek felé biccentve fejével azt mondta: – A mieinket lőtted le, Roman. A fiúk a frontvonal mögé vitték azt a vadkant az iratokkal együtt, te meg lelőtted őket.

– De hát én nem tudtam... – kezdett mentegetőzni Buliga.

– Nem is hibáztatunk – szakította félbe Jegorov. – Ritka dolog esett meg. Úgy hogy máskor... ugyanígy cselekedj: ne hibázd el.

Jegorov gondterhelt volt: a frontvonalon, amely olyan sebesen haladt keletre, lehetetlen volt átjuttatni a fogoly őrnagyot. Bratyiska ötletét, hogy támadjanak meg egy repülőteret és raboljanak el egy másik repülőgépet, irreálisnak tartotta. Először is, az osztag körzetében nem volt német repülőtér. Aztán pedig az első repülőgép megsemmisítése után a németek feltehetően megerősítették a repülőterek őrizetét. Glebov és Tyitov is egyetértett ezzel. Egyetlen út látszott járhatónak: a támadó fasiszta csapatok nyomában haladva, átszivárogni a frontvonalon, és eljuttatni a szovjet hadvezetéshez az őrnagynál talált iratokat. Úgy döntöttek, hogy ezzel a feladattal Bratyiska hadnagyot és Jefremov őrvezetőt bízzák meg. A következő nap hajnalán kellett útnak indulniuk. Jegorov addig is összegyűjtötte a tisztáson az osztagot, köztük az imént visszatért, Buliga vezette csoportot is, hogy meghallgassák az égből pottyant vendégek beszámolóját.

A partizánok nagy figyelemmel hallgatták meg Tyitov, Bratyiska és Jefremov elbeszéléseit Glebov hadnagy határőreinek hősiességéről, a zsákmányolt tankban az országúton véghezvitt harci cselekményről, a hadifoglyok kiszabadításáról, a repülőtér szétrombolásáról és a repülőgép elfoglalásáról. A partizánok valósággal itták ezeknek az egyszerű legényeknek minden szavát, akik – úgy tetszett – csak az imént léptek ki valamilyen hősi, legendás könyv lapjairól. A fiatalok irigyelték őket, és harci hőstettekről álmodoztak. Nagya Poszadova most már idétlennek és bántóan

feleslegesnek érezte Buliga dicsekvő elbeszélését a híd felrobbantásáról.

A parancsnoki kaliba mellett eközben Glebov és Fegyin – aki szintén tudott egy kicsit németül, – az őrnagy táskájának tartalmával ismerkedtek.

Fegyin nem bírta már tovább türelemmel, hogy ne mesélje el parancsnokának azt a nagyon fontos dolgot, ami nehéz kőként nyomta a szívét a fogság lázálmos napjaiban. Szerette volna gyorsan, haladéktalanul lerázni magáról ezt a nyomasztó terhet, hogy szabadabban lélegezzék. Attól tartott, hogy a körülmények elválasztják őt Glebovtól, mielőtt még beszélni tud vele, és ezért most nem annyira az iratokkal foglalkozott – a különösen fontosakat kellett kiválogatni – mint inkább azt mesélte, hogyan került a németek fogságába a háború első perceiben, június 22-e hajnalán. És valamiért makacsul egyre csak azt hajtogatta:

– Már nem vagyok az, aki voltam!... Nem hiszi, hadnagy elvtárs? Higgye el. Naiv, ostoba és vak voltam. Éppenséggel ostoba, és ezért sok mindent nem tudtam, nem értettem, s lehet, hogy nem is akartam megérteni. Most már tudom. Tudom, hogy mi a fasizmus. Megértettem, hogy van állatember. És még sok minden egyebet is megértettem: hogy mi a gyávaság, az aljasság, az árulás. Megismertem az Embert.

– Mindannak, amit felsorolt – vitatkozott vele nyugodtan Glebov –, semmi köze az Emberhez. Maga nagyon gyorsan általánosít. Emlékszik, mit mondott Gorkij? EMBER. Ez gyönyörű! Ez büszkén hangzik! Sajnálom, hogy nem ismerte meg azt, ami tényleg emberi: a hősiességet, a helytállást, az önzetlen hazaszeretetet.

– Bocsásson meg. Nem azt akartam mondani. Izgatott vagyok. – És valóban izgatott volt, annyira, hogy remegett a keze. – Igen, persze, a hősiesség. Természetesen. De én az érem másik oldaláról szeretnék beszélni... Tud valamit Matvejevről? A szakácsunkról?

– Csak azt, hogy nyomtalanul eltűnt – felelte Glebov, és a papírokról Fegyinre emelte kíváncsi pillantását. – Magával egy időben volt járőrben azon a reggelen. Maga Gapejevvel a bal-, ő meg Popovinnal a jobbszárnyon – jegyezte meg Glebov, és tovább vizsgálta a papírokat.

– Gapejevről semmit sem tudok – jegyezte meg Fegyin saját járőrpárjáról.

– Hősként esett el. Az őrs területén temették el – felelte kurtán Glebov.

– Matvejevvel a fogságban találkoztam – kezdett beszélni Fegyin, és feszülten Glebovra meredt. – A harc első perceiben megsebesült a lábán. A folyón sok németet süllyesztettek el, kézigránátokkal robbantották szét a gumicsónakokat... Helyesebben csak ő, Matvejev. Popovin gyáván viselkedett. Amikor Matvejev megsebesült, Popovin aljasul, áruló módon elhagyta őt. Elmenekült. Mentette a saját bőrét.

– Popovin magára hagyta a sebesült Matvejevet? – Glebov most már letette a kezében levő papírt, és csodálkozó tekintettel meredt Fegyinre. Világosan emlékezett rá, mit jelentett neki Popovin azon a szörnyű, tüzes délelőttön, amikor a zsákmányolt fegyverekkel megjelent az őrsön. Azt közölte, hogy Matvejevet megölték, s hogy ő, Popovin számos ellenséges katonát leterített. Glebov akkor köszönetet mondott Popovinnak. Még csak meg sem fordulhatott a fejében, hogy ez csalás, egy gyáva áruló aljas hazugsága. Nehéz volt mindezt elhinnie. Szerette volna elhárítani a szörnyű vádat volt alárendeltjéről, az ötödik határőrs harcosáról, Jefim Popovinról. Lehet, hogy Fegyin hazudik, rágalmaz. De nem, mirevaló volna a rágalmazás, mi értelme lenne? Nem látta értelmét. Hangosan így gondolkodott:

– Lehet, hogy Popovin nem tudta megállapítani, hogy megsebesült-e Matvejev vagy meghalt. A harc zűrzavarában minden megeshet.

– Nem, hadnagy elvtárs – vetette ellen keményen Fegyin, és kihúzta magát. Glebov hellyel kínálta a padon. – Matvejev könyörgött neki: segíts nekem, azt mondja, Fima. Ő pedig azt tanácsolta neki, hogy másszon be a bokrok közé, dobja el puskáját, és adja meg magát. Életben maradsz, mondta neki. Matvejev sírt, amikor ezt elmesélte. A sérelemtől és a dühtől sírt... hogy nem tudta megfojtani ezt a Júdást. Nem is lehet másképp nevezni, igazi Júdás. És emlékszik rá, milyen volt az őrsön? Olyan hízelgő, talpnyaló. Vicceket mesélt, megjátszotta a hülyét.

– Na, és Matvejev? Mi lett vele?

– Megölték – felelte tompán Fegyin, aztán hirtelen azt kérdezte: – Mit csinálnak ezzel a hájas fasisztával?

– Majd eldöntjük – válaszolta határozatlanul Glebov. Még maga sem tudta, hogy s mint döntsenek a fogoly hitlerista sorsáról.

– Mit kell itt eldönteni? Fel kell akasztani. Egy rezgőnyárfára. Amikor a mocsáron jöttünk keresztül, láttam ott egy száraz, csupasz rezgő nyárfát. Arra kell felakasztani. Matvejevért, elvtársaink haláláért és kínszenvedéséért!... Mindazért, amit a földünkön műveltek. Engedje meg nekem. Én a saját kezemmel felakasztom. Kezdetnek. Aztán majd – harcban. Pusztítani, lőni, irtani fogom őket. Megfogadtam: száz fasisztát fogok megsemmisíteni... – Remegett, mintha lázas lett volna, szeme kerekre tágult, és hideg fénnyel villogott. – El se tudja képzelni, mit műveltek velünk a fogságban.

– Elképzelem – mondta Glebov.

– Nem. Nem lehet azt elképzelni.

– Eredj, és meséld el a partizánoknak. Hadd tudják meg.

– Nem tudom elmesélni. Nehezemre esik...

– Szükség van rá – erősködött Glebov.

Fegyin elképesztő közlése Popovinról csak kis időre foglalta le Glebovot. Egyéb gondolatok és gondok kötötték le. Buliga lövése, repülőútjuk félbeszakadása összekeverte minden tervüket. Holnap hajnalban Bratyiska és Jefremov elindulnak keletre. Nehéz és felelősségteljes harci feladatra. Jemeljan nem akart megválni Jefremovtól, de Bratyiska maga kérte, hogy adják melléje segítségül Vaszilijt. És Glebov szó nélkül beleegyezett. Amikor eldöntötték a kérdést, hogy kit küldjenek az iratokkal a frontvonalon túlra, Bratyiska Jegorov jelenlétében azt kérdezte:

– Akkor ti itt maradtok az osztagnál?

– Igen, Makszim, mi az ellenség hátában maradunk – válaszolta Glebov, szándékosan elkerülve az „osztagban" kifejezést. Még nem tudta, Jegorov osztagában marad-e, vagy saját osztagot alakít. Nem volt ideje átgondolnia, megtanácskoznia Ivannal. Túlságosan viharosan követték egymást az események.

Az egyetlen dolog, amiben máris egyetértettek Tyitovval, az volt, hogy haza kellene látogatni. Kiderült, hogy szülőfalujuk, Mikitovicsi, mindössze félszáz kilométerre esik innen. Békeidőben ez a távolság – semmiség: néhány óra utazás akár vonattal, akár egy arra tartó gépkocsival. Most azonban még csak gondolni sem lehetett közlekedési eszközre, egyetlen reménységük

a saját lábukban volt. Az ellenség által elfoglalt területen kellett végigmenniük, az idegenek tekintete elől rejtőzködve, kerülve a nagyobb településeket és a fő útvonalakat. Vagy talán megint felhasználhatnák a hitleristák egyenruháját? Annál is inkább, mivel ő tud is németül. És Tyitov? Sebaj, megjátszhatja, hogy légnyomás következtében zúzódást szenvedett, elvesztette a beszélőképességét.

Az a gondolat, hogy meglátogassa anyját, akit immár négy éve nem látott, feltartóztathatatlanul érlelődött benne. Ha Tyitov nem tart vele, egyedül is nekivág. Tyitovnak nem olyan fontos, – ő nemrég járt Mikitovicsiben. De Glebov hogyan is mulaszthatná el a kínálkozó alkalmat? Ki tudja, mi minden történhet. Háború van. És él-e még az anyja, mit talál majd otthon?

Jegorov nem kérdezgette őket, mi a további szándékuk, nem javasolta nekik, hogy maradjanak az osztagban, bár célzást tett rá: úgymond, éppen hiány van nálunk katonai szakértőkben. Erről később majd gondolkodunk – hessegetett el magától minden más gondolatot Jemeljan. Anyját viszont haladéktalanul meg akarta látogatni, mindjárt másnap neki akart vágni az útnak. Csak mi legyen a fogoly őrnaggyal? Látnivaló volt, hogy ez a kérdés Jegorov számára sem egyszerű, mert a törzsfőnökön kívül a szakaszparancsnokokat is meghívta a tanácskozásra.

– Mit fogunk csinálni a hitleristával? – kérdezte, és a tisztekre nézett. Hosszú, feszült szünet következett. – Hát, elvtársak, döntsük el közösen.

Bratyiska félrenézett, mintha ez a dolog nem tartozna rá. Ő már megkapta a feladatát, és nem akart semmi másra gondolni. Glebov habozott, nem szánta rá magát a végleges döntésre. Tyitov azt mondta:

– Két dolog közül választhatunk: vagy agyonlőni, vagy szélnek ereszteni.

– Elengedni nem lehet – tiltakozott gyorsan Buliga. – Nyakunkra hozza az SS-eket, megmutatja az utat.

– Be lehet kötni a szemét, el lehet vezetni vagy tíz kilométerre, megforgatni, hogy ne tudja, merre van észak, merre dél – javallotta Jeliszej Zakonnyikov.

– Minek vesződni vele? – szólt közbe megint hevesen Buliga. – Kiféle-miféle ember ez? Esküdt ellenségünk, fasiszta. Úgy bizony. És meg kell kapnia a magáét . . . ami jár neki.

– És mi jár neki? – kérdezte erősen hangsúlyozva a szavakat Jegorov.

– Golyó – vágta rá kurtán Buliga.

– Mindent mérlegelni kell – mondta, mintegy fennhangon elmélkedve Jegorov. – Egy ember élete van a kezünkben.

– Ember?! – kérdezte elnyújtva Glebov, és felállt. Szeme ádáz fényben csillogott, arca fellángolt. – Nem, elvtársak!... Ez nem ember. Ez vadállat. Látták, mit csinálnak a mieinkkel?... Látták?

– Azonkívül hadifogoly is – szakította félbe egyenletes hangon Jegorov.

– Igen, éppen ez az – vetette oda Glebov élesen, s csak nagy nehezen tudta türtőztetni magát. – Kérdezzék meg Fegyin határőrt, mit művelnek a hadifoglyainkkal.

És akkor mindnyájan felzúdultak.

– Helyes, a falhoz vele!

– Felakasztani a ronda férgét!

– Semmi kíméletet a gyilkosoknak!

Jegorov nyugodtan hallgatta őket, senkit sem szakított félbe. Aztán ráérősen felállt. Mindnyájan elhallgattak.

– A főhadnagynak igaza van – Jegorov Tyitovra nézett. – Két megoldás lehetséges: agyonlőni vagy szabadon engedni. Szavazásra teszem fel a kérdést: Ki szavaz arra, hogy a fasiszta hitleri hadsereg őrnagyát, Martin Suchét szabadon engedjük? Kérem, emelje fel a kezét.

Jeliszej Zakonnyikov és egy szakaszparancsnok felemelte a kezét.

– Ketten – számolta meg hangosan Jegorov. – Ki szavaz arra, hogy Martin Suche őrnagyot agyonlőjük?... A többség.

A hitleristát este lőtték agyon. Hajnalban pedig öten hagyták el a partizánok táborát: Bratyiska és Jefremov keletre, Tyitov, Glebov és Fegyin délre, Mikitovicsi felé tartottak. Jegorov, Zakonnyikov és Nagya Poszadova kísérték el őket. Nagya Bratyiskával üzent a családjának. Együtt mentek a „viszonylagos járhatatlanság övezetéig" – így nevezték a partizánok a mocsarat. Megálltak az erdőszélen. Itt végződött a sűrű nyárfás, és kezdődött az áthatolhatatlan fűzfabozót, mögötte pedig: a mocsár. Innen keletre és délre két alig észrevehető ösvény vezetett. Ezek

egyikén érkeztek tegnap Glebov és társai a partizánok kíséretében a táborba.

Az erdő óvatos hallgatásba burkolózott. Szenderegtek a nyugtalan nyárfák. Glebovnak eszébe jutott az a rezgő nyárfa, amelyről Fegyin beszélt. Erről meg a kivégzett hitlerista jutott eszébe. Őrnagyi vállpántos egyenruhája most lomposan lógott Ivan Tyitov zömök, de nem eléggé telt alakján. Az egyenruha alá Tyitov a három fekete sujtásos négyzettel díszített saját ingzubbonyát és csizmanadrágját húzta fel. Fegyin német közkatonai egyenruhát viselt: Jefremov átadta neki, mivel már úgy sem tudta használnát venni. Glebov vadonatúj hadnagyi egyenruhában feszített, amelyet a repülőtér parancsnokának irodájában zsákmányoltak. Jól illett alakjára, termetére.

Jegorov megjegyezte:

– Féltelek benneteket, fiúk: feleslegesen rendezitek ezt az álarcosbált. Inkább közönséges paraszti ruhában mennétek. Még majd a mieink fognak agyoncsapni benneteket.

– A kockázat nemes dolog – mondta Tyitov.

Akárcsak társai, ő is megvolt győződve felőle, hogy felszállnak majd egy arra járó német gépkocsira, és a műúton gyorsan eljutnak Zasztyenkiig. Onnan pedig már az ég alján látniuk kell Mikitovicsit. A harckocsi és a repülőgép elfoglalása után már fiatalos hetykeség áramlott a vérükben, mind merészebb és merészebb terveket sugallt nekik.

Tyitovnak nem tetszett, hogy hármasban mennek Mikitovicsiba: Fegyin nem volt neki túlságosan rokonszenves és bizalomgerjesztő. Még az este említést tett erről Jemeljannak, de az megpróbálta megnyugtatni őt.

– Ugyan már. Ez esetben nem lesz fölösleges egy harmadik személy. Bátor harcos, gyűlöli a fasisztákat, tud németül. Aztán pedig vedd tekintetbe, hogy a tiszteknek tisztiszolga is jár. Csak szabályosan . . . és semmi ok sem lesz a gyanúra.

– Kockáztatni értelmesen kell – jegyezte meg Tyitovnak válaszolva Jegorov, és barátságosan elmosolyodott, – Remélem, elvtársak, hogy miután meglátogatták a szüleiket, visszatérnek hozzánk? Nagy szükségünk lenne ilyen legényekre, mint maguk. – És búcsúzásul Glebovnak nyújtva kezét, hozzátette: – Szükségünk van értelmes felderítő főnökre.

Ez már konkrét javaslat volt, személy szerint Glebovnak. Za-

konnyikov pedig, mintha parancsnoka gondolatát folytatta volna, hozzátette:

– És törzsfőnökre.

– Hát maga nem törzsfőnök? – kérdezte Jemeljan.

– Miféle tiszt vagyok én? – felelte szerényen Zakonnyikov, megigazítva szemüvegét. – Én a falusi tanács elnöke vagyok, nem is voltam katona.

– Őt az egyik szakasz élére állítjuk: egyre csak áramlik hozzánk a nép – közölte Jegorov. – Rövidesen egész partizánhadseregünk alakul. – És Tyitovnak nyújtva kezét, így folytatta: – Tehát értelmes, katonai szakképzettségű törzsfőnökre van szükségünk.

Vagyis Glebov és Tyitov hivatalos ajánlatot kapott az osztag parancsnokától, hogy vezető tisztségben lépjenek be hozzá. Tyitov meglehetősen egykedvűen fogadta ezt: nem szerette a törzskari munkát. A harckocsi volt az ő eleme. Glebov viszont, mint született felderítő, csábítónak találta Jegorov ajánlatát, és hogy megmutassa a partizánosztag parancsnokának, nem tévedett a választásában, megjegyezte:

– Egy hónap múlva ezek az észrevétlen kis ösvények jól kitaposott gyalogutakká válnak. Elvezetik majd a hitleristákat a táborba. Én a maguk helyében ott, a mocsár mögött, néhány mesterséges, jól látható csapást törnék, amelyek egyenest az ingoványba vezetnek. Az ellenség számára.

– Köszönet a jó tanácsért: feltétlenül megfogadjuk – mondta Jegorov különös melegséggel. – Maguk pedig igyekezzenek ne időzzenek sokáig. – Aztán kezet nyújtott Bratyiskának: – Na, hadnagy elvtárs, magának pedig jó utat. Mondja meg a mieinknek, hogy a szovjet partizánok nem hagynak nyugtot a fasisztáknak se éjjel, se nappal. Égni fog a föld a talpuk alatt.

Jegorov, Zakonnyikov és Poszadova visszamentek a táborba. A többiek is búcsúzkodni kezdtek:

– Akkor hát, barátaim – mondta Glebov, egyik kezével erősen megszorítva Bratyiska kezét, a másik kezét meg a vállára téve. – Itt az idő. Összemelegedtünk, testvérekké váltunk a harcban. Hát most elválunk egymástól. Lehet, hogy örökre. Ne felejts el bennünket, Makszim, mi sem felejtünk el téged. – Megölelte, megcsókolta. – Mindent meséljetek el rólunk, ahogy megállapodtunk.

Aztán megölelte a könnyező Jefremovot. És ő maga is csak nehezen, erőltetett mosolygással tartotta vissza könnyeit.

– Emlékezz, Vaszil, Popovinra – mondta Jefremovnak Fegyin. – Ha találkozol valakivel a mieink közül, meséld el, hadd tudják, hogy áruló.

Bratyiska és Tyitov szó nélkül búcsúzkodtak. Megölelték, megcsókolták egymást. S aztán elindultak: hárman délre, ketten keletre.

ARANYÁLMOK

I

Csak az imént szálltak le egy német teherautóról. Szerencsésen eljutottak Zasztyenki faluig, aztán letértek az országútról. Egy fiatal égerliget szélére érkeztek, felajzottan attól, ami mögöttük maradt, és izgatottan attól, ami előttük állt, elégedetten azzal, hogy különösebb esemény és komoly izgalom nélkül eddig minden sikerült. Nyugodtan és gyorsan sikerült megtenniük a félszáz kilométernyi távolságot. Szerencséjük volt.

– Mit bámulsz annyira? – kérdezte Ivan, amikor észrevette Jemeljan figyelmes és üdvözült tekintetét.

– Zöld az ég, először látok ilyet!

– Na és? Jelent ez valamit? – kérdezte értetlenül Ivan.

Jemeljan elnevette magát:

– Egyszerűen csak szép.

– A legalkalmasabb idő a természet szépségében gyönyörködni – vetette oda ironikusan Ivan. – Itt nem az eget kell bámulni, hanem a földet, nehogy a mieink vagy az idegenek agyoncsapjanak.

– Távolabb kell haladnunk a bokroktól – jegyezte meg Fegyin. – Ebben az egyenruhában kockázatos mutatkozni: bármelyik kisfiú kézigránátot dobhat ránk.

– Úgy bizony – hagyta rá Ivan, és elindult Mikitovicsi felé, amely innen már valóban látható volt. Látni lehetett a régi temető nyírfáit – ezeket Jemeljan rögtön felismerte –, az új, Jemeljannak ismeretlen épületeket, amelyeket palatetővel fedtek: a frissen épült tehénistállót és a csűröket. De leginkább az tűnt föl, hogy eltűntek a tanyák: ahol korábban kis gyümölcsösök,

kertek és konyhakertes házikók csoportja állott, most nem volt semmi.

– Várjuk meg, amíg besötétedik – javasolta Jemeljan.

– Helyes. Észrevétlenül kell bemenni a faluba – hagyta rá Ivan. – A ti házatok a legszélső. Bemegyünk hozzátok, s odahívjuk az enyéimet.

Jemeljan nem tudta, hol van most az ő házuk: még nem látta az új Mikitovicsit, amelyet a szétszórt tanyákból hoztak létre. Amikor négy évvel ezelőtt zöldfülű kamaszként elment a tiszti iskolába, még minden másképpen volt: tanyán laktak. Most viszont – Jemeljan izgalommal vette észre – ott, ahol a tanyájuk volt, mindössze két régi nyírfa, három öreg hárs és egy lándzsa alakú, tépett, nem valami díszes külsejű fenyő meredezett. De hol vannak az almáskertek, hol vannak a cseresznye és a szilvafák, hol vannak az orgonák és a zselnice-meggyek dús bokrai?

Szíve hangosan kezdett dobogni, a vér arcába tódult.

Láthatatlan madár szeretett volna lenni, hogy néhány perc alatt megtegye ezt a három kilométert, és otthon teremjen, anyjánál. Anyjánál... Él-e még?...

Ez nyugtalanította Tyitovot is: él-e az apja és a húga? Fennhangon csillapította magát:

– Úgy látszik, hogy a falu épségben maradt.

– Mit gondolsz, megismernek bennünket, ha valaki véletlenül az utunkba akad? – kérdezte Jemeljan.

– Téged nem, de engem... talán.

– Akkor jobb megvárni a sötétséget – tanácsolta nyugtalanul Fegyin.

A füves, mély kereknyommal barázdált hepehupás kanyargó út komoran és magányosan vánszorgott a patakocska mentén: nyilván régóta nem utaztak már rajta, nem látott friss nyomokat a nyomkereső határőrök gyakorlott szeme. A patak mindkét oldalán öreg kecskefűzek, égerfák, ritkábban nyírfák nőttek. Itt, a pataknál szándékoztak bevárni az alkonyatot. Glebov és Fegyin leült közvetlenül a vízparton a gyepes partszegélyre. Tyitov egy vastag, csupasz testű kecskefűz törzsének támaszkodva állt, a víz fölé hajolt, és a túlsó partot, a csendesen kihunyó alkonyatot bámulta.

– Milyen bánatos minden! – mondta félhangon Ivan, a késő

délutáni csendbe fülelve. – Megfigyeltétek: egyetlen élő lélek se látható.

Nem válaszoltak neki. Az ilyen percekben jó hallgatni, nem szabad szükségtelen vagy jelentéktelen szavakkal megszakítani a gondolatok nyugtalan fonalát.

Glebov és Tyitov előtt a hazai táj, a gyermekkoruktól fogva ismerős és szívüknek kedves ösvények terültek el. És értelmük átengedte helyét érzelmeiknek, meghátrált a féktelen, forrongó hullámok nyomása alatt, háttérbe szorult. Mindkettőjüket egyvalami töltötte el: a szeretteikkel és a hozzátartozóikkal való, küszöbönálló találkozás gondolata. Olyan cél volt ez, amelynél fontosabb és magasztosabb nem létezett számukra, legalábbis itt és most nem. És úgy tűnt fel, nincs olyan erő, amely képes lenne megakadályozni Jemeljant abban, hogy találkozzék az anyjával, és Ivant abban, hogy meglátogassa apját és húgát.

Fegyin más érzett. Ez a föld az ő számára a fasiszták által elfoglalt föld volt, ő tehát az ellenség hátában tartózkodik, és köteles úgy viselkedni, és úgy cselekedni, ahogyan a józan ész parancsolja.

Az érzelmes, nemtörődöm katonák mindig fedezetlenül hagyják szárnyoldalaikat. Az értelem számító és óvatos, több benne a hidegvér és a fegyelem. Az értelem azt súgta Fegyinnek, hogy gondoskodniuk kell álcázásukról, elővigyázatossági intézkedéseket kell tenniük.

– Jó lenne, ha leülne a főhadnagy. Ott megláthatják – súgta oda Glebovnak, Tyitov felé biccentve a fejével.

Glebov szótlanul Ivanra nézett, aki éppen egy cigarettát vett elő, és rágyújtani készült. Glebov nem dohányzott, s ezért nem tudta értékelni a cigaretta gyönyörűségét az ember egész valóját betöltő izgalom pillanatában. Halkan odaszólt Tyitovnak:

– Vanya, egy percre.

Tyitov odalépett hozzájuk és leült. Kezében az elővett cigaretta és gyufa. Rá akart gyújtani, de Glebov kivette kezéből a gyufát, és szelíden azt mondta:

– Tűrj egy kicsit. A bokroknak szemük és fülük van, így mondják nálunk a határon. Inkább beszéljük meg, hogyan fogunk viselkedni.

– Vagyis? – kérdezett rá Tyitov, és nem vette ki a szájából a cigarettát.

– Ha németekkel találkozunk, te nem beszélsz. Zúzódást szenvedtél, és elvesztetted a beszélőképességedet. Partizánok támadtak meg bennünket. Felgyújtották a gépkocsinkat. Fegyin a sofőrünk. Rendben van? – Tyitov bólintott, és Jemeljan folytatta: – Ha a mieinkkel találkozunk, te ismét csak hallgatsz. Én beszélek. Németül. Fegyin a tolmácsunk. Egyetértesz vele?

Ivan ráérősen visszatette a cigarettát a tárcájába, és azt mondta:

– Sohasem gondoltam volna, hogy partizánkodni fogok a saját szülőfalum környékén. Olvastam könyveket az illegális partizánokról, és mindig irigyeltem őket.

Ezektől a szavaktól zúgó áradatként rohanták meg Glebovot gyermekkori emlékei, elfogta a vágy, hogy odamenjen, ahol valamikor a házuk állott. Nem tudta megállni, hogy meg ne kérdezze:

– Nincs még itt az ideje? Mehetnénk már.

– Korán van még, hadnagy elvtárs – figyelmeztette Fegyin. – Még egy fél óra.

Ez a fél óra szótlan hallgatásban telt el. Figyelték, mint sűrűsödik az alkonyat. A fejük fölött, a sötét gallyak közén elhalványultak, majd eltűntek az ég vörös fényei. A déli égbolton kigyúlt az első csillag. A patak felől hűvös levegő és hínárszag csapta meg őket. Ivan megint elővett egy cigarettát, morzsolgatta egy kicsit az ujjai közt, majd visszatette a tárcájába. Jemeljan a földre támasztotta tenyerét, és fejét hátravetve az egyetlen látható csillagot nézte. Azt mondta magában: amint még egy csillag átdöfi az égbolt palástját, elindulunk. Keze nedvességet érzett, tehát harmatos lesz az éjszaka. Az jutott eszébe: ilyentájban fejik az udvarokban a teheneket, vezetik éjjeli legeltetésre a lovakat. Bár lehet, hogy valamicskével korábban. De miért nem láttak itt jószágot? Semmi jele. Legalább egy csintalan üsző bődülne el valahol...

– Mint a könyvekben – mondta halkan Tyitov.

– Micsoda?

– Úgy megyünk a szülőházunkba, mint a tolvajok. Soha sem gondoltam volna, hogy így is történhet.

– Izgulsz? Azt hiszed, németek vannak a faluban?

– Mit számít az? Nem láttunk még olyat? Nem az a lényeges.

– Hát mi? – Glebov felállt.

– Mi lesz, ha megérkezünk, és a mieink közül senki sincs már életben?

Éppenséggel ez a kérdés perzselte Jemeljan lelkét is. Megfeledkezett a második csillagról, és elszántan azt mondta:

– Gyerünk fiúk, itt az ideje . . . Ivan, te mész elöl, Fegyin hátul.

Előbújtak a bokrokból, és Jemeljan észrevette, hogy az égen már nem csupán egy, hanem egész csapat csillag világít.

Mire a patakparton a faluhoz értek, egészen beesteledett. Mielőtt nekivágtak volna az utolsó száz méternek, amely a patakot Anna Glebova viskójától elválasztotta, megálltak a szakadékos parton. Glebov nézte a partot. A meredély ugyanolyan volt, mint régen, és mégis más. Ismerős és valahogy mégis ismeretlen. Magasnak, meredeknek, veszélyesnek látta mindig maga előtt Jemeljan, most meg kiderült, hogy egészen ártalmatlan. Ivan megérintette Jemeljan könyökét, és fejével a sötétlő épület felé biccentett. Az alkony elmosta a körvonalakat; nem lehetett tudni, istálló-e, ház-e. A fülébe súgta:

– A ti házatok.

Jemeljan szíve hangosan vert. Remegő kézzel megszorította Ivan forró kezét, és azt suttogta:

– Egyedül megyek be. Majd aztán behívlak titeket.

Ivan megrántotta a karját:

– Együtt megyünk.

Se kutyaugatás, se ajtócsikorgás, se zörej, se beszédhang, se fény. Ha nem érezték volna a jószágudvar gyerekkortól fogva oly ismerős szagát meg a veteményeskert illatát és még valamit, ami az eleven, emberi tevékenységről tanúskodott: a fűtött kemence szagát – azt hihették volna, hogy kihalt a falu. De most már tudták, hogy a falu ép, nem gyújtották fel, nem rombolták le, és emberek élnek benne.

Jemeljan megismerte a házukat. Az új helyre átköltöztetve is ugyanolyan maradt: alacsony, szalmatetős, két vaksi ablaka az utcára nézett. Foghíjas sövény kerítette be a kicsi gyümölcsöskertet. Az ágyások kapor és uborka illatát árasztották. A tornác kétoldalt a két paddal új volt. Az ablakok sötétek. De a viskóból az előbb még hangokat hallott Jemeljan. Most már minden elcsendesült. Szemlátomást észrevették őket. Amikor elhaladtak az ablakok előtt, Jemeljan megérintette az ajtót. Be volt zárva,

Kopogtatott. Egy percig senki sem válaszolt. Akkor ismét kopogtatott. Valaki kijött a pitvarba. És ismét csend. Az ajtó mögött állt valaki. Félénken hallgatózott. Jemeljan megint kopogott, lágyan, óvatosan.

– Ki az? – hallatszott a bátortalan, félénk kérdés.

Az ő hangja volt. Az anyja hangja, amelytől el lehet szokni, de amelyet sohasem lehet elfelejteni. Valami elakasztotta Jemeljan lélegzetét, forró hullámként végigcsapott rajta, és érezte, hogy egy szót sem tudna most kipréselni a torkán.

– Nyissa ki, ne féljen – mondta barátságosan és halkan Fegyin. – A német hadsereg katonái vagyunk.

– Ó istenem, istenem! – hallatszott a siránkozás a pitvarból. – Öreg, egyedülálló asszony vagyok . . .

Jemeljan már-már azt mondta: „Én vagyok az, mama, nyisd ki", de eszébe jutott, hogy beszélgetést hallott a viskóból. Még nem érkezett el az ideje. Valaki van odabent. És akkor fennhangon, németül azt tanácsolta Fegyinnek, hogy kérdezze meg, nincsenek-e partizánok, rendőrök vagy német katonák a házban. Fegyin lefordította Jemeljan kérdését.

– Senki sincs, egyedül vagyok, egy szál egyedül.

– Jól van – mondta Fegyin nagyon barátságosan, sőt kedvesen. – Adjon nekünk vizet inni, és tovább megyünk. Ne féljen.

„Derék" – dicsérte meg gondolatban Glebov.

Zörögni kezdett a retesz, aztán valami csörömpölt, valami kattant. Kinyílt az ajtó, feltűnt egy nő körvonala. Jemeljan nem tudta tovább türtőztetni magát, odaugrott hozzá. Melléből kiszakadó szavai olyanok voltak, mint egy halk, hasztalanul visszafogott nyöszörgés:

– Mama . . . Én vagyok, Jemeljan.

Az asszony megkövülten állt. Az előszobába vezető ajtó félig nyitva volt. Ivan mindenesetre becsukta, Jemeljan pedig azt mondta, még mindig átölelve anyját.

– Nem vártál? Nem ismersz meg? . . . – Az pedig hallgatott, azon töprengve, hogy álom ez, vagy valóság? – Tényleg senki nincs nálad? Egyedül vagy? Beszélgetést hallottunk.

Ekkor észbekapott az asszony, halkan felsóhajtott:

– Jóságos isten . . . Fiacskám . . . Ostoba vénasszony vagyok. Csak állok itt, mint egy faszent, csak reszketek, és semmit sem értek . . . Gyerünk be a viskóba, meggyújtjuk a lámpát.

Sürgölődni kezdett, gyufát keresgélt. Jemeljan azt mondta:

– Nem kell világosságot gyújtani, mama. Inkább ülj le, és azt mondd meg: senki sincs a házban?

– Senki... Csak egy kislány, egy kis árvalány van itt...

– És a faluban vannak németek?

– Ez ideig nem voltak... Két rendőr volt ma. Drajszik meg Gracs. Elvitték a macskámat, és a sövény mögött agyonlőtték. És a kutyájukat is agyonlőtték.

És a fia mellére borulva sírni kezdett. – Drága fiacskám, folyton csak téged vártalak, éjjelente nem aludtam, le sem hunytam a szemem. Nem is hittem már, hogy meglátlak valaha. – A sötétben nem látta a fiát, csak a hangját ismerte meg, a haját, a nyakát, az arcát simogatta, mintha tapintással akarná maga elé képzelni, milyen is ő. Hirtelen a tiszti váll-lapot tapintotta meg. Mintha megégette volna a kezét, ijedten elrántotta, és bizalmatlanul kezdte kémlelni hol őt, hol társait. Egy pillanatra felrémlett benne a kétség: németek. A német hadsereg tagjainak nevezték magukat, ő maga hallotta, amint idegen nyelven beszéltek. Meghökkenten kérdezte:

– Miféle emberek vannak veled?

– Ez Ivan Tyitov, ez pedig szintén elvtársam.

– Jó estét, Ánya néni – szólalt meg Tyitov is, és mindkét kezét odanyújtotta neki, és hangja eloszlatta az asszony kétségeit.

– Most már elhiszem, elhiszem. Rossz sejtelmem támadt... A váll-lapod hasonlít a németekére...

– Német is az, mama, de ez nem fontos, semmit sem jelent.

– Hogyhogy, hát a németeknél szolgáltok?...

Jemeljan sietett megnyugtatni:

– Nem, mama, ez csak álcázásul szolgál. – Halkan beszélt, hogy ne hallja meg a kislány. – És milyen árvalány van nálad, honnan?

– A városból. Zsidó kislány. Az apját meg az anyját elhurcolták a fasiszták. Engem meg Zsenya kért meg rá, hogy bújtassam el... Azok a szörnyetegek képesek meggyilkolni az ártatlan teremtést. Rosszabbak, mint a vadállatok.

Nem gyújtottak világot. A félhomályban beszélgettek. Ivan már alig bírta, hogy ne érdeklődje meg, mi van a családjával. Anna Szergejevna kérdés nélkül is megértette türelmetlenségét és azt mondta:

– A ti házatok zárva van. Apád meg Zsenya a városban dolgoznak. Ott is laknak.

– Csak nem? – képedt el Ivan. Az asszony pedig nem várva a következő kérdésre, mindent elmesélt azzal a közvetlen őszinteséggel, amely sajátja az egyszerű népből való, nyíltszívű és jóságos asszonyoknak.

– Akim először bíró lett. A németek nevezték ki. A városban. Nemrégen pedig rendőrfőnököt csináltak belőle. Amazt meg, aki előtte volt, felakasztották. Azt mondják, hogy a partizánokkal állt kapcsolatban.

– Apám rendőrfőnök?! – suttogta mintegy megbabonázottan Ivan. Mindenre számított, csak erre nem. Ilyen csapást nem is tudott elképzelni.

Prokopiha pedig máris másról beszélt. Néhányszor még megpróbálkozott vele, hogy meggyújtsa a lámpát, s legalább egy pillantást vessen a fiára, de Jemeljan nem engedte: tűrj, mondta, reggelig. Ivan már nem hallotta a beszélgetésüket, sem a hozzá intézett kérdéseket. Meg volt rökönyödve, leverte a szörnyű hír. Csupán annyit kérdezett:

– Nem téved, Ánya néni, az apámat illetően?

– Nem, én magam voltam ma nála.

Anna Szergejevna sürgölődni kezdett a vacsora miatt, de a fiúk, bár szinte egész nap semmit sem ettek, elutasították: nem volt kedvük enni. Tyitov és Fegyin sietve kiment a csűrbe, a szénára, Jemeljan pedig ott maradt az anyjával a házban.

Miért nem adatott meg az embernek, hogy a sötétben is lásson, mint némelyik állat? Sajnálattal gondolt erre Jemeljan, amíg tapogatózva ismerkedett a szülői ház szegényes berendezésével. És úgy érezte semmilyen különleges változás nem történt itt négy év alatt. Változatlanul az előszobában állt a hatalmas orosz kemence, mellette a függőpriccs, az ablak mellett a magas ebédlőasztal és a zsámoly. A szemöldökfán lógott a törülköző, az egyik sarokban állt a polc és a kis szekrény a cseréptálakkal meg a kócsögökkel, a másikban pedig a szentképek. A belső szobában a régi kecskelábú asztal, a faágy és . . . lám ez nem volt azelőtt, egy vaságy, feszes, kemény rugós matraccal.

Az anya még mindig nem tért magához. Hol azt javasolta fiának, hogy harapjon valamit, hol az ágyat kezdte megvetni neki.

Jemeljan hallotta, amint azt suttogta az izgatott és ijedt kislánynak:

– Gyermekem, te csak ne félj. Ezek jó bácsik. Téged senki sem bánt. Nem, ezek derék, jó bácsik. Neked a kemencén ágyaztam meg, és én is ott alszom veled. Itt pedig hadd aludjon a bácsi. Pihennie kell.

Karjába vette a kislányt, és átvitte az elülső szobába, lefektette a kemencére, aztán visszament a fiához. Jemeljan a díványon ült. Az anya látta ülő alakját a sötétben és megkérdezte:

– Miért nem vetkőzöl le? Elkészítettem az ágyadat. Feküdj le, pihenj.

– Rögtön, mama, csak kimegyek, megnézem, hogyan helyezkedtek el a fiúk.

Negyedóra múlva tért vissza a házba. Azt mondta az anyjának:

– Értesíteni kellene Akim Filippovicsot és Zsenyát.

– Ezzel ne legyen gondotok, majd én elmegyek hozzájuk – válaszolta készségesen az anya.

– Az nem lesz jó. Nincs valaki, megbízható ember, akit a városba küldhetnénk? Mi magunk akartunk odamenni . . .

– Még mit nem! – kiáltotta rémülten az anya. – Nektek semmiképpen sem szabad. Elfognak, és fölakasztanak benneteket. A városban katonák, fasiszták, rendőrök vannak. Még mit nem! Akim maga jön majd ide.

– Az jó lesz, neki egyszerűbb.

– Akad megbízható ember is. Majd Nasztyenyka elmegy. Zsenya barátnője.

– Kinek a lánya az?

– Mihejevé. Ismered. Vagy nem emlékszel már rá? Amott, a túlparti településen laktak. Már elfelejtetted volna? A borjukat széttépték a mocsárban a farkasok . . .

– A borjúra emlékszem, de Nasztyenkára csak homályosan. Meg lehet bízni benne, nem kezd fecsegni?

– Eredj már! Komszomolka. Derék lány az. Tűzről pattant lány. Kemény, mint a gránit.

Az anya izgatott volt, a hangja hullámozva áradt, hol felerősödött, hol elhalkult. Jemeljannak eszébe jutott, hogy odakinnt meghallhatják a beszélgetésüket, figyelmeztette hát:

– Beszélj halkabban, anyám.

Élvezettel és örömmel ejtette ki a szót: „anyám".

– Állapodjunk meg a következőben – folytatta félig suttogva, becsukva az elülső szobába vezető ajtót, hogy a kislány ne hallja. – Holnap reggel megmondod ennek a Nasztyának, hogy visszajött Ivan Tyitov, és a faluban tartózkodik. Hogy hol, azt ne mondd meg. Rólunk egy szót se, egyedül csak Ivan jött haza. Mondja meg ezt vagy Zsenyának, vagy magának Akimnak. Mondja azt, hogy te küldted, és egyedül csak te tudod, hol van Ivan. Ivan nagyon kéri apját, jöjjön el Mikitovicsiba. Megértetted?

– Jól van, fiacskám, minden úgy lesz, ahogy akarod. Akim okvetlenül idejön a faluba . . .

Átbeszélgették az éjszakát. Sok minden felgyülemlett bennük négy év alatt, de leginkább arról beszélgettek ami az utóbbi hónapokban történt. Az anya arról kérdezgette a fiát, mit csinál ezután, hogyan szándékozik élni. Ő keményen felelte:

– Harcolni, ütni a fasisztákat. Irtani, pusztítani őket!

Mesélt neki a határon vívott első harcról, a határőrök hősiességéről és az összes következő találkozásukról az ellenséggel. Az anya részletesen elmesélte keserű özvegyi sorát és azt, hogyan érkezett az ő vidékükre a szörnyű baj – a háború. Kérdezgette a fiát, mint katonaembert, akinek – véleménye szerint – mindent tudnia kell a háborúról, és aki köteles megmondani neki az igazat: sokáig tart-e? Mi lesz velük, az egyszerű emberekkel?

– A kolhozokat szétkergették, a kolhozvagyont elhurcolták, a kolhoztagokat szintén kifosztották. Mindent elraboltak: a jószágot, ami csak volt, a gabonát. Hogyan fogunk megélni, nem tudom. Mindnyájan éhen halunk, ha nem ölnek meg bennünket, vagy nem visznek el Németországba. Azt mondják, a régi földesurak is visszatértek.

Az éjszaka sötétsége észrevétlenül fokozatosan oszlott el, ahogyan a köd szokott eloszlani, fellebbentve a leplet a tárgyak körvonalairól. Jemeljan először anyja ruháját tudta megkülönböztetni – a blúzát meg a karton fejkendőjét, amely félig nyitva hagyta nagy homlokát és sima hajviseletét. A kendő is, a blúz is réginek, ismerősnek tetszett, és az anya szintén a régi volt lágy beszédével, elgondolkozó, szomorú arckifejezésével, amelyen a homály még elrejtette, elsimította a ráncokat. Nem, nem változott meg Jemeljan számára. A ház berendezése is a régi volt, de Jemeljan

mégis hirtelen megértette, mennyire nyomorúságos és szegényes. Korábban nem vette észre . . .

Az anya pedig először arra figyelt fel, hogy fia arcát kemény borosta fedi, sűrű, szőke haja viszont selymes-puha, és a hangja olyan, mint az apjáé volt, és a szeme hunyorítását is az apjától örökölte. Ha eddig azt hitte, hogy Jemeljan őrá hasonlít, most meggyőződhetett róla, hogy szakasztott Prokop. Nyilván a jelleme is Prokopé: elszánt, heveskedő, határozott.

Az aggodalom újabb hulláma, hogy fiát bármelyik percben elfoghatja az ellenség, nem nyomta el váratlan örömét. Él és egészséges a fia. Egyszerűen csak nézte őt, ifjú és szép fiát. A könnyek minduntalan előbuggyantak gyulladt szeméből, s félhangon egyetlen egy szót ismetelgetett, amelyet négy év előtt anyai szívének dobbanásaival ismételgetett: „Fiacskám . . ."

A kis árvalányról való gondoskodás, aki most az elülső szobában aludt a nagy orosz kemencén, valahogy egyszeribe másodrendűvé vált, átengedte a helyét az új gondoknak, amelyek a fiával voltak kapcsolatosak. Az anya tudta, hogy Jemeljan nem marad nála sokáig, hogy elmegy társaival együtt, és valahol az erdőkben fog kóborolni, mint valami hontalan. Csűrökben és fürdőkben húzza meg magát, éhezni és fázni fog, és ő semmiben sem tud segítségére lenni, mint ahogy a fia sem képes segíteni őrajta. Túlságosan nagy, mérhetetlenül nagy bánat nehezedik most minden ember vállára.

Ivan Tyitov szintén nem aludt: kisebb dolga is nagyobb volt annál. Az a hír, hogy az apja a németeknél szolgál, méghozzá a leginkább hóhéri tisztségben, mintha mennykővel sújtott volna le rá. Amikor apját kizárták a pártból, Ivan egy cseppet sem kételkedett abban, hogy semmiben sem vétkes a párttal, a néppel szemben. Ivan meg volt győződve róla, hogy apja becsületes és tiszta, hogy igazságtalanul, ártatlanul szenvedett. Büszke volt apja helytállására és lenini hűségére. És egyszer csak, a nép számára legsúlyosabb időben, Akim Tyitov az ellenség kiszolgálójának bizonyult. De még milyen ellenségé – a fasisztáké! Ez olyan hihetetlen volt, akár egy lidérces álom.

Ivan mindenekelőtt megkísérelt magyarázatot találni rá, mi késztette apját arra, hogy hóhérnak álljon. A szovjethatalom részéről ért sérelem? Nem, ez nem lehetett alapos, meggyőző ok. Ivan nem tudott mentséget találni apja számára. Gondolt-e vajon

az apja a gyerekeire, akikre ezzel a szégyen bélyegét üti? Csak vérrel lehet lemosni ezt a szégyent.

Ivan megpróbálta emlékezetébe idézni azokat az irodalomból és a történelemből ismert eseteket, amikor a fiú megölte az apját. De semmi sem jutott eszébe. Másvalami jutott csak eszébe: apák ölték meg fiaikat, akik árulók lettek: Tarasz Bulba, Első Péter, Rettenetes Iván. „Én nemzettelek – én is öllek meg" – mondhatta az apa. De mit mondhat a fiú, aki az apjára emeli a kezét? „Te nemzettél, te adtál nekem életet, én meg megöllek téged?" Megértette, hogy nem ölheti meg az apját, nem lesz képes ráemelni a kezét. Hadd tegyék meg ezt a társai – Glebov vagy Fegyin. És gondolata ismét az előző témához kanyarodott – a szörnyű talányhoz, amelyet feltétlenül meg kell fejtenie: mi késztethette az apját, hogy áruló legyen? Megpróbálta nyugodtan, türelmesen elemezni a tényeket, végiggondolta Akim Filippovics egész életét, mindent, amit tudott róla. A végeredmény: apja nem állhatott át a szovjethatalom ellenségeinek táborába, nem árulhatta el az ügyet, amelyben mélységesen hitt, és amelynek egész életét áldozta. Ivan önkéntelenül is a húgára, Zsenyára gondolt, aki megmentette egy zsidó kislány életét. Ez a gondolat megörvendeztette, és reményt keltett benne.

2

Zsenya közölte apjával, hogy Ivan Mikitovicsiben rejtőzködik, és hogy a lehető legsürgősebben várja őket. Ez a közlés felizgatta Akim Filippovicsot. A fia felbukkanásáról nem szabad tudomást szerezniük a németeknek. Ivan egységét nyilván bekerítették és most megpróbál áttörni a frontvonalon keletre, vagy a partizánokhoz vezető utat keresi. Útközben hazaugrott. Így vélekedett Akim Filippovics. Még csak el sem tudott képzelni valami rosszat a fiáról. Akim jól ismerte Ivant, és bízott benne. Maga is összeköttetésben állt a földalattiakkal, a partizánokkal, és úgy gondolta, hogy az lesz a legegyszerűbb, ha beépíti Ivant abba a partizánosztagba, amelyik a járásban tevékenykedik. A partizánosztag parancsnoka az NKVD járási főnöke volt, s egyedül csak ő tudta, hogy Tyitov rendőrfőnök a hazának, a szovjethatalom-

nak dolgozik. Senki más nem tudott róla. A helyzet szigorú konspirációt követelt. A partizánok közé provokátorok furakodhattak be, vagy valamilyen fecsegő tökfilkó is lebuktathatta volna Akimot. Még a polgármester ellen nemrég elkövetett merénylet tettesei sem tudták, hogy ez nem igazi, hanem csupán színlelt akció volt, amelyet a partizánosztag parancsnoka azért szervezett, hogy növelje Akim Tyitov tekintélyét, a németek szemében.. És Zsenya, Akim lánya sem tudta pontosan, kinek dolgozik apja, bár tudata alatt, ösztönösen érezte, hogy nem a fasisztáknak.

Akim Filippovics nyugtalanul készülődött, hogy elinduljon Mikitovicsibe. Több oka volt a nyugtalanságra. Először is, azok a partizánok, akik nem ismerték Akim Tyitov földalatti szerepét, egérfogóba csalhatták. Elfogni magát a rendőrfőnököt – nem is rossz! Másodszor, a németek is megtudhatták, hogy a rendőrfőnök fia szovjet tiszt, s ellenőrzésképpen rendezhettek ilyesfajta provokációt. Harmadszor, ha Ivan tényleg Mikitivicsiben tartózkodik, mit gondolhat apjáról, aki a fasiszták szolgálatába lépett. Hogyan és mivel fogadja majd? Ez az utóbbi nyugtalanította talán leginkább Akim Filippovicsot.

Akim Filippovics egy rendőr és a lánya kíséretében délután indult el ósdi személykocsiján Mikitovicsibe. Végigporzottak a falun, majd hirtelen lefékeztek Tyitov háza előtt. Akim kiszállt a kocsiból, sokáig kereste, majd zörgette a kulcsot. A hivatalos verzió szerint – így tudta a helyettes rendőrfőnök, a sofőr és a kísérő rendőr – Akim azért utazott Mikitovicsibe, hogy néhány holmit magához vegyen.

Az őrizetlen kertben alma és szilva érett. „Furcsa, úgy látszik, még a kisfiúk se másztak be" – gondolta keserűen Akim, és ettől a gondolattól a ház is, a kert is üresebbnek, elvadultabbnak, elhagyatottabbnak tetszett a szemében.

– Menjetek, kóstoljátok meg az almát – javasolta a sofőrnek és a rendőrnek, maga pedig elindult be a házba. Zsenya gyorsan végignézte az almafákat, letépett néhány még zöld vajalmát a sofőr meg a testőr számára, majd észrevétlenül eltűnt a veteményeskert alján. Glebovékhoz sietett: így állapodtak meg apjával.

Prokopiha várakozó testtartásban állt a szoba közepén, és Zsenya egyetlen szempillantás alatt leolvasta az örömet arcáról, nyomban megértette, hogy minden rendben van: Ivan valóban Mikitovicsiben tartózkodik. Kitörő örömmel, könnyezve, életében

először csókolta meg Prokopihát: „Jó napot, Ánya néni" – mondta, és ugyanolyan sebesen azt kérdezte:

– Na, hol van?

– Akim egyedül van? Idejön, vagy hogy legyen? – tudakozódott válasz helyett ugyanolyan halk, titkolózó hangon Prokopiha.

– Egy rendőr meg a sofőr van vele. Ott vannak a kertben.

Anna Glebova egy szót sem szólt többet, csak kinyitotta a másik szobába vezető ajtót, és fejbiccentéssel hívta Zsenyát. Zsenya átlépett a küszöbön, és két német tisztet pillantott meg. Ijedten megállt, sőt még vissza is hőkölt, de az egyik tisztben nyomban felismerte a bátyját, aki mosolyogva lépett hozzá, megölelte, majd Jemeljanra mutatva, azt kérdezte:

– Hát ezt a fritzet nem ismered?

Zsenya zavartan elmosolyodott, kezet nyújtott Glebovnak, és valamiért nem mert „szervusz"-t köszönni neki:

– Jó napot . . . – És arcára halvány rózsaszínű foltok ültek ki.

– Szervusz, Zsenyecska –mondta Jemeljan zavarát leküzdve. – Megijesztettünk?

– Hogy értsem ezt az egészet? – kérdezte válasz helyett Zsenya.

Ivan ravaszul rákacsintott, kigombolta az egyenruhája gallérját, és Zsenya a szovjet harckocsizói parolit pillantotta meg alatta. Szó nélkül megértett mindent. Ezután Ivan kikérdezte a húgát, hol van az apjuk, ki van még vele. Csak üggyel-bajjal türtőztette magát, hogy ne kérdezze meg: hogyan, miképpen fajulhatott el apjuk ennyire? De nem kérdezte meg: a lány nem felelős az apjáért. Mégse állta meg, hogy annyit ne kérdezzen tőle:

– Remélem, te nem szolgálsz a németeknél?

A kemény szavak gorombán hangzottak akár egy arculcsapás. Zsenya összerezzent, arca fellángolt, tekintete szúróssá vált, kihívóan és méltósággal válaszolta:

– Az ellenségnél szolgálni még nem jelenti azt, hogy nekik is dolgozik az ember.

– Bocsáss meg – mondta Ivan észbe kapva, zavart hangon, és bűnbánóan nézett a húgára. A maga számára is váratlanul tette ezt a felfedezést: már egész nagylány a húga. – Na, rendben van . . . Szeretném látni apámat. Mi lenne a legjobb megoldás? – Elgondolkozott, és kérdőn nézett Jemeljanra. – Apámnak kényelmetlen ide jönnie?

– Félő, hogy a rendőrkopó utána lopakodik – mondta gondterhelten, gyakorlatiasan Zsenya.

– Csináljuk a következőképpen – szólalt meg hirtelen Glebov. – Te, Zsenya, eredj, és értesítsd apádat. Öt perc múlva mi hárman végigmegyünk az utcán, és természetesen, felfigyelünk a gépkocsira, amely éppen kapóra jön nekünk. Megkérdezzük a sofőrt, kié-mié, és kettesben bemegyünk a házba. Fegyin a gépkocsi mellett marad a sofőrrel, és a rendőrrel. A rendőrt nem engedjük be a házba.

– Fegyin, ahogy egy tisztiszolgához illik, nem a gépkocsi mellett marad, hanem a tornácon – helyesbítette Ivan.

Ebben maradtak.

Zsenya távozása után öt perccel Ivan, Jemeljan és Fegyin elbúcsúztak Anna Glebovától, és kimentek az utcára. Akár éjjel, Glebov és Tyitov most sem érzett félelmet. Ha rendőrök, vagy akár németek tartózkodtak volna a faluban, Glebov és Tyitov akkor is ugyanilyen hidegvérűen és magabiztosan viselkedett volna: már beleszoktak a szerepükbe. Nyugalmuk Fegyinre is átragadt, aki – amint illik – géppisztolyát készenlétben tartva felettesei mögött haladt.

– A kocsit tényleg nem lenne rossz megkaparintani – súgta Jemeljan Ivannak. – A rendőrfőnök majd szerez magának másikat. Mibe kerül ez neki: a németeknek sok autójuk van.

Odamentek a személykocsihoz, vizsgálgatni kezdték. Glebov hangosan beszélt németül. Az elülső ülésen elszunnyadt sofőr sietősen kiszállt a fülkéből, és vigyázzba vágta magát. Glebov nevetséges, tört oroszsággal megkérdezte tőle:

– Kié van gépkocsi? Ki van te? – De nem várt a sofőr válaszára, mert megpillantotta a kertben a puskás rendőrt, aki sietősen a ház felé osont, hogy értesítse a „németekről" Akim Filippovicsot. Glebov ráfogta géppisztolyát és hirtelen rákiáltott: – Halt!... Zurück! Partizán?...

A halálra ijedt rendőr, aki ismerte idegen gazdái szokásait, eldobta a puskáját, alázatosan felemelte a kezét, és sietősen azt mormolta:

– Nein, nein... nem, nem vagyok én partizán... Rendőr vagyok.

– Komm, komm – hívta integetve Glebov.

A lármára előjött a házból Akim Filippovics. Csizmában, keki-

színű posztó ingzubbonyban volt, amelyet széles derékszíj fogott át. Gyorsan Ivan és Jemeljan felé indult, és bajuszos arcát szívélyes mosolyra húzva, azt mondta:

– Jó napot, tiszt urak! Mivel szolgálhatok?

Ivan egyetlen mozdulattal sem árulta el magát, csak fürkészve nézett apjára, Jemeljan viszont, aki elöl állt, nem fogadta el Akim Filippovics előrenyújtott kezét – hamar belejött szerepébe –, hanem enyhe idegen akcentussal, szigorúan megkérdezte tőle:

– Maga kicsoda van? Igazolvány?

– Én, tiszt úr, a helybeli rendőrfőnök vagyok. Itt vannak az igazolványaim, tessék.

És tényleg odanyújtotta az igazolványát Glebovnak. Az figyelmesen szemügyre vette, hol Akim Filippovicsra, hol a fényképére nézett, s szigorú arcáról gyanakvást és bizalmatlanságot lehetett leolvasni.

Akim Filippovics négy évvel azelőtt látta utoljára Glebovot, és úgy emlékezett rá, mint nagy, égszínkék, álmodozó szemű, gesztenyebarna üstökű tizenhat éves, vézna legénykére. Most pedig egy szigorú, sőt zord ifjú állt előtte a hitleri hadsereg hadnagyi egyenruhájában, hidegen méregette volt gyámapját jéghideg szemével, amelyből gyűlölet és megvetés sugárzott. „Lehet, hogy nem hisznek nekem, és valóban fasiszta bérencnek tartanak?" – suhant át a riasztó gondolat Akim Filippovics egyébként is feszülten működő agyán.

– Kicsoda van ő? – biccentett Glebov szigorúan a rendőr felé, aki már magához tért első kábulatából.

– Rendőr, hadnagy úr. Az én testőröm.

– Jól van – vetette oda Glebov, és ismét kurta, gyanakvó pillantással mérte végig a rendőrt. – Ki van a házban?

– A lányom – felelte félénken Akim Filippovics, s a homlokát kiverte a hideg verejték. Hirtelen félelmetes, makacs gyanú bukkant fel agyában: és ha egyáltalában nem Jemeljan Glebov áll előtte, hanem igazi német? De Ivan – ő továbbra is egy kissé távolabbra állt, meglehetősen közömbös tekintettel, a legkisebb érdeklődést sem tanúsítva az előtte lefolytatott párbeszéd iránt – Ivan mégis az igazi volt, az ő édes fia, efelől nem lehetett semmiféle kétsége.

Glebov németül odahívta Fegyint, megparancsolta neki, hogy vegye el a rendőr puskáját, és maradjon a tornác mellett. Akim

Filippovicsnak pedig azt parancsolta – valóban parancsolta, nem javasolta –, hogy menjen be a házba. Ő is utána indult, Ivan pedig követte őket.

Sem a sofőr, sem a rendőr, akik figyelték ezt a jelenetet, nem gyaníthatták erről a három németről, hogy álruhás szovjet katonák. Mindent a legélethűbben játszottak el, akár egy jó drámai színház művészei, s az „előadás" szemmel látható sikere fellelkesítette, és magával ragadta a „színészeket".

Akim Filippovics hirtelen úgy érezte, hogy lábai felmondják a szolgálatot, kezét remegés fogta el, arca pedig lángra lobbant. Úgy érezte magát, mintha a vérpadra vezetnék. Idegei a végletekig megfeszültek. Bizonytalanul, súlyos léptekkel haladt, és attól félt, hogy nem tudja megtenni ezt az utat – vagy elesik, vagy sírva fakad. A mögötte haladó Jemeljan látta Akim Filippovics bíborvörös nyakát, rózsaszínű, lángoló fülét, látta, de fiatal kora miatt nem értette meg ennek az idős, valamikor fizikailag erős, most viszont inkább csak petyhüdt és egyszerűen elnehezült testű embernek az állapotát. Túlságosan lekötötte a játék és saját szerepe.

Ivant kétségek mardosták. Zsenya válasza – „az ellenségnél szolgálni még nem jelenti azt, hogy nekik is dolgozik az ember" – egyáltalában nem nyugtatta meg, hanem csak még jobban lángra gyújtotta a képzeletét, és arra ösztökélte, hogy mielőbb mindent tisztázzon, vessen véget ennek a bizonytalanságnak. Figyelemmel kísérte apja viselkedését, minden mozdulatát és minden szavát, mialatt az Jemeljannal beszélt, de semmilyen következtetésre sem tudott jutni megfigyeléséből. Apja továbbra is talány maradt számára, és a fő kérdés továbbra is nyitva maradt.

Akim Filippovics úgy ment oda az asztalhoz, ahogyan a végső lépésre szánja rá magát az ember, egész testével nekitámaszkodott, hogy el ne essék, és csak aztán fordult meg. Nem, nem repült a fiához, sőt egy szót sem szólt hozzá, csak nézett rájuk – a német egyenruhába öltözött Ivanra, meg Jemeljanra – csendes bánattal, néma kérdéssel. Nézett és várt, miközben ellentmondásos érzések, homályos gondolatok és nehéz kérdések hirtelen hulláma csapott végig rajta.

– Most pedig, jó napot, Akim Filippovics – törte meg elsőként a feszült csendet Jemeljan, és kezét nyújtotta. Első ízben

nevezte az idősebb Tyitovot kereszt- és atyai nevén, s nem úgy, mint azelőtt – „Akim bácsinak".

– Jó napot... Jemeljan Prokopovics – szólalt meg nagy erőfeszítéssel, halkan, Akim Filippovics, és erősen megszorította nagy tenyerével Jemeljan apró kezét. S ez a kézszorítás elmondta mindkettőjüknek mindazt, amit nem mondhatott el sem a szem, sem a hang. Megölelték egymást, mint rokonok, mint régi hű barátok, és akkor Akim Filippovics nem tartotta vissza könnyeit: fukaron, férfiasan csillantak meg a szemében, forrón gördültek végig az arcán.

Ivanon furcsa izgalom futott végig. Bántotta, hogy nem ő, a fia ölelte meg elsőként az apját, hanem a barátja. És akkor szó nélkül átölelte mindkettőjüket – Akim Filippovicsot és Jemeljant – és ajkát apja borotvált, dohányszagú arcához tapasztotta. Zsenya az izgatottság és az öröm könnyeivel szemében figyelte a három férfit...

Akim Filippovics, mielőtt hellyel kínálta volna vendégeit, elővigyázatosan megjegyezte:

– Nehogy az én rendőröm véletlenül betoppanjon ide, fiúk.

– Ott van a társunk. Nem engedi – nyugtatta meg Jemeljan.

Akim Filippovics nedves szemmel, elragadtatott pillantással nézett Jemeljanra, és beszélni kezdett:

– Soha nem ismertelek volna meg. Semmiképpen... Szörnyen sovány vagy, Melka. Nem vagy veteg?

– Egészséges vagyok, mint a bika – felelte nevetve Jemeljan.

– A soványság pedig nyilván örökölt. Soványkás a mi fajtánk.

– Most pedig üljetek le, beszélgessünk – javasolta Akim Filippovics. Letörölte könnyeit, és leült a zsámolyra. Kurta pillantást vetett Zsenyára. – Te pedig, lányom, eredj, sétálj egyet.

– Én is itt akarok maradni – jelentette ki határozottan Zsenya.

Akim Filippovics szigorúan nézett rá, összevonta a szemöldökét és azt mondta:

– A magunk dolgáról, férfimódra fogunk beszélgetni.

Azt hitte, hogy e szavak után a lánya szó nélkül megfordul, és kimegy, de Zsenya nem mozdult a helyéről, mintha gyökeret vert volna a lába. Zöld szeme elsötétült, halvány bőrű arca még sápadtabb lett, csupán apró füle lángolt fel hirtelen vérpiros színben. Jemeljan észrevette ezt. Igazán szépnek, erősnek látta most

Zsenyát. Felfigyelt ökölbe szorított kezére. Egyáltalában nem nőies, helyesebben mondva, nem lányosan ápolt, finom kéz volt ez: a harcos és a munkás keze. „Zsenyecska, a verekedő fenegyerek" – ötlött eszébe gyermekkorából ez a mondat.

– Mindent tudnom kell, papa. Nem vagyok gyerek – mondta Zsenya változatlan nyakassággal. A szürke szoknya és a fekete blúz jól illett sudár termetéhez. Jemeljan gyönyörködött Zsenyában, és természetesen, nem akarta, hogy elmenjen. Már-már megszólalt Zsenya védelmében, de Ivan megelőzte. Határozottan, gazda módjára kijelentette:

– Miért menne el? Nem idegen ő itt, családtag.

– Na, rendben... – sóhajtott fel Akim Filippovics, és erős, vörös kezével a térdére csapott. – Legyen, ahogy akarjátok. Talán jobb is lesz így. Ülj le, lányom, ha már így alakult.

Ivan egész éjjel és egész nap készült erre a beszélgetésre, de amikor eljött az ideje, nem tudta, mivel kezdje. Nincs meg az első mondat. A továbbiakban már minden világosnak látszott, de az első mondat sehogy sem jött az ajkára. A szünet pedig minden pillanattal kellemetlenebbé vált.

Ez a kényelmetlen érzés mindannyiukat hatalmába kerítette, de leginkább talán Akim Filippovicsot, „Hiszen én vagyok az apja, nekem kell kezdenem" – gondolta végül, és újból a térdére csapva tenyerével, azt mondta:

– Na hát, legények, ismerkedni fogunk, vagy mi? Nézlek benneteket, és nem értem: kicsodák vagytok ti? A németeknél szolgáltok, vagy hol?

– Hát maga hogy gondolja? – villant Jemeljan szeme.

– Én már fontolóra vettem így is, úgy is – kezdte Akim Filippovics, és nyílt tekintettel a fiára nézett. – És az jön ki a számításomból, hogy nem hiszek a ruhátoknak. Nem jól áll rajtatok. Nem áll az arcotokhoz, meg az alakotokra sem illik. Amint mondani szokás, idegen vállról való.

– Tényleg meglátszik? – kérdezte Ivan, aki szó szerint értette, amit apja mondott. Elővigyázatosságra késztette, hogy apja nem akart beszélni Zsenya előtt.

– A kívülállónak talán nem – felelte megfontoltan Akim Filippovics, és hozzá akarta még tenni: „De hát én mégis csak az apád vagyok", ám a fia kemény szóval szakította félbe:

– De a rendőrfőnök szeme mindent meglát.

Akim Filippovics keserűen összeráncolta a homlokát, és leverten felsóhajtott. Fia szavai fájdalmasan és sértően csaptak végig rajta.

– Nem tévedtél, hogy nem hittél az egyenruhának – folytatta Ivan háborítatlanul, és egyetlen mozdulattal szétgombolta a zubbonyát. – Itt a másik, a szovjet egyenruha. Ez a miénk. Hát te kit szolgálsz?

– A hazát, fiacskám – felelte halkan és bensőségesen Akim Filippovics, s nyugodtan, szelíden állta fia kemény tekintetét. Megismételte: – A hazát.

– Melyiket? – ezt Jemeljan kérdezte mintegy véletlenül, futólag, miközben eltűnődve nézett ki az ablakon.

– Az embernek csak egy hazája van: bajban és örömben mindig ugyanaz – válaszolta egyenletesen halk hangon Akim Filippovics. – Csak a hontalan csavargóknak meg az árulóknak nincs hazájuk. A becsületes emberek viszont éppúgy nem tudnak meglenni nélküle, akárcsak anya nélkül.

– Hát szolgálhatnak becsületes emberek a fasiszta rendőrségen? – kérdezte Ivan csillapulatlan engesztelhetetlenséggel.

– Szolgálhatnak, fiam – válaszolta szelíden az apja. – Nem gyakran történik meg ilyesmi, de az életben minden megesik.

– Nem értem. – Ivan nyugtalanul járkálni kezdett fel-alá a szobában.

– Igyekezz megérteni. – Akim Filippovics felemelte a fejét, és kihúzta magát. Most már vállban szélesnek, zömöknek és erősnek látszott. – Az embereket nem a ruhájuk alapján ítélik meg. Nem mindenki, és nem mindig tárhatja fel így az idegen zubbonyt, és mutathatja meg a szovjet parolit. A lelket nem lehet így feltárni, a lélekbe nem lehet így belenézni.

Ivan nem nézett az apjára, és megváltozott, melegebb hangon, amelyben békés tépelődés érződött, nem is annyira kérdésnek, mint inkább állításnak szánva szavait, megkérdezte:

– Magadról beszélsz?

– Meg őróla – Akim Filippovics a lánya felé biccentett.

– Ha jól tudjuk, ő nem szolgál a rendőrségen. – Ivan megállt a szoba közepén, mereven és kérdően a húgára nézett, aki szótlanul ült egy kerek fatuskón, amely nem tudni, mi okból került ide a szobába.

– Ő a városi elöljáróságon dolgozik – közölte az apa.

– Nocsak? Tehát szintén a németeknél!

– A németek ellen! – mondta Zsenya, és bátyjáról gyorsan Jemeljanra tekintett.

– Na, rendben van, nem fogunk bújócskát játszani, és kihallgatást rendezni egymásnak. – Akim Filippovics felállt, szorosan odalépett a fia elé, a vállára tette a kezét, és egyenesen a szemébe nézve, halkan, de nyomatékosan azt mondta: – A párt állított erre a posztra. A járási bizottság irányított ide. Érthető? ... Nem lett volna szabad megmondanom nektek. De hát látjátok... Én hiszek nektek, bízom bennetek, és tudom, soha, sehol senkinek nem mondjátok el. Még a legjobb barátotoknak sem. És higgyétek el, nem a halál a legborzasztóbb: milliók mennek a kaszája alá. Odaveszhet a magasztos ügy. Katonaemberek vagytok, meg kell értenetek.

Ivan mindkét kezével megfogta apja kezét, erősen megszorította. Szeme lángolt, fojtott hangja suttogásra tért át:

– Köszönöm, papa ... Bocsáss meg ...

– Mit kellene megbocsátanom? ... Ilyen idők járnak. Most esnek át az emberek az igazi ellenőrzésen. Azt lehet mondani, rendkívüli próbája ez a haza iránti hűségnek. Nem szavakra, hanem tettekre van most szükség. Most aztán minden szemét ember a valódi mivoltában mutatta meg magát. Az árulók, a hóhérok, vagy akik egyszerűen csak semmirekellők, mind előmásztak az isten napvilágára ... Na, rendben van, fiúk. Kiterítettük a kártyáinkat. Milyen terveitek vannak? Kitalálom: bekerítettek benneteket. Sok hozzátok hasonló, földönfutó járt errefelé. Ezt mind tudjuk. Akár ne is meséljétek.

– Egyetlen tervünk van, Akim Filippovics – szólalt meg Jemeljan. – Partizánnak állunk ... Ütni fogjuk a férgeket, irtani őket ...

– Szó, ami szó, derék terv, helyes – sóhajtott fel megkönnyebbülten és helyeslőn Akim Filippovics. – A partizánoknak szükségük van katonaparancsnokokra. Elhelyezlek benneteket, fiúk.

– Mar elhelyezkedtünk, Akim Filippovics, köszönjük – mondta Jemeljan.

– Nocsak! Mikor volt rá időtök? Tehát, Vlagyimir Alekszejevicsnél?

– Az kicsoda? – kérdezte Ivan.

– Az osztag parancsnoka. Vagy nem nála?

– Nem. A szomszédos járásban.

– Lám csak. Esetleg mégis átjöttök a mieinkhez, a mi járásunkba? Ahogy mondani szokták, otthon minden zeg-zug segíti az embert. Ismerős terep.

– De minket is ismernek. És ez alighanem hátrány – jegyezte meg Jemeljan. – Ott viszont senki sem ismer bennünket.

– Az is igaz – hagyta rá Akim Filippovics.

Nagyon sok mindenről kellett volna beszélgetniük. De mindnyájan belátták, hogy nem időzhetnek sokáig. Igyekeztek csak a legfontosabbról szót ejteni, s ezért gyakran nem a maga helyén szúrtak közbe egyet s mást a beszédbe.

– És hogyan mentek vissza? Messzire kell mennetek? – érdeklődött Akim Filippovics.

– Elég messze – felelte Ivan. – Nem szándékozol odaszállítani bennünket?

– De szándékozom. Tudjátok mit, fiúk . . . – Akim Filippovics elgondolkozott. – Kobozzátok el a gépkocsimat. Én majd jelentem a városparancsnoknak: így meg így, a maguk tisztjei elvették. Tanú rá a sofőr meg a rendőr.

Mivel mindannyian nem fértek el a kocsiban, úgy határoztak, hogy a sofőr és a rendőr gyalog mennek, a „rendőrfőnök urat" és a lányát viszont a „tiszt urak" elviszik a városig. A döntés teljesen logikus volt, és semmilyen gyanút nem keltett a sofőrben és a rendőrben. Ivan ült a kormányhoz, melléje az apja, Zsenya, Jemeljan és Fegyin hátra ültek. A nap már az országút mentén sorakozó öreg nyírfák csúcsára szállt, amikor az elrejtőzött falusiak gyűlölködő és óvatos pillantásainak kereszttüzében elhagyták Mikitovicsit. A gépkocsi régi volt már, alaposan elhasználták. Korábban a járási pártbizottság titkára járt rajta.

A járási székhelyre bemenni, ahol német katonai parancsnokság állomásozott, kockázatos lett volna. Ivan azt javasolta, hogy apja meg Zsenya a városszélen szálljanak ki, ők meg visszafordulnak a leningrád–kijevi műúton, és észak felé hajtanak, Zahar Szemjonovics Jegorov partizánosztagának működési körzetébe. Ám Akim Filippovics ezt a javaslatot is ésszerűtlennek találta.

– Tegyetek ki bennünket a tölgyfánál, és forduljatok rá az országútra – mondta a fiának, aki mogorván meredt a szélvédő üvegre.

– És nektek nem lesz veszélyes a félhomályban botorkálno-

tok a városig? – kérdezte tompa hangon Ivan, anélkül, hogy elfordította volna a fejét.

– Majd csak eljutunk odáig. Van fegyverünk – felelte Zsenya.

– Neked is van fegyvered? – csodálkozott Jemeljan.

Kérdése túlságosan izgatottan hangzott. Maga mellett érezte Zsenyát, és a lány véletlen érintése perzselte, megmámorosította.

– Hát hogy gondoltad? – kérdezett vissza a lány, és szelíd, bátortalan mozdulatot tett, mintha elő akarná venni a táskájából kis coltját, s ettől a mozdulattól Jemeljan testén kellemes áram futott végig. Egészen komolyan azt javasolta:

– Akkor gyere velünk. Partizánkodni fogunk. Felveszlek a felderítők közé. Remek ötlet!... Akim Filippovics! Mit szólna hozzá, ha a gépkocsijával együtt a lányát is elkoboznánk? Megszállók vagyunk, ki merne ellenszegülni nekünk?!... Mi, Akim Filippovics?

Az idősebb Tyitov hallgatott. Glebov javaslatán gondolkodott. A gondolat, hogy elküldje a lányát a partizánokhoz, már korábban is eszébe jutott: mégiscsak könnyebb és veszélytelenebb ott az élet, mint illegalitásban dolgozni. De a rendőrfőnök lányának elszökése a partizánosztagba nem kerülhette volna el a Gestapo figyelmét. S akkor Akim Filippovics sorsa egy csapásra eldőlt volna. Nem, ezt semmiképpen sem lehetett megtenni. Más lapra tartozik Jemeljan javaslata: a rendőrfőnök szép lányát német tisztek erőszakkal elviszik ismeretlen irányba. A Gestapó efölött szemet húnyna: ha elvitték, hát elvitték. Továbbá: Zsenya nem ebben a járásban tevékenykedne a partizánokkal, hanem a szomszéd járásban, ahol nem ismerik. Végső esetben ott más néven is működhetne. Ráadásul a bátyjával és Jemeljannal együtt. Akim Filippovicsnak volt min gondolkodnia: aligha ismétlődik meg az ilyen alkalom.

– Na, Zsenya, mit szólsz hozzá? – Jemeljan gyengéden meglökte a könyökével a lányt, és kérdőn a szemébe nézett.

A lány megcsóválta a fejét, és azt mondta:

– Nem hagyhatom el papát. Nélkülem nehezebb lenne neki.

„Helyes" – gondolta Glebov, és semmit sem válaszolt Zsenya szavaira.

– Majd később megy hozzátok – mondta Akim Filippovics. – Hagyjátok meg neki a címeteket.

Jemeljan elmesélte Zsenyának, hogyan kell megkeresni őket.

Nagyon nagy kedve lett volna együtt, egy partizánosztagban harcolni a lánnyal.

Akim Filippovics most nem engedhette el Zsenyát: valóban nagy szüksége volt rá a legközelebbi hetekben, vagy talán hónapokban. A mai napig nem avatta be lányát földalatti tevékenységének titkába, egyszerűen csak megbízatásokat adott neki, minden alkalommal azt tanácsolva, hogy óvatosan cselekedjék, és tartsa a száját. Zsenya inkább csak sejtette, mintsem ismerte apja igazi szerepét. Pedig nem is olyan régen, a Mikitovicsibe való utazásuk előtti napon, Akim Filippovics titokban találkozott a partizánok felderítő főnökével, s az értesítette őt az osztagnak a németek ellen készülő támadásáról, és közölte vele, hogy milyen részt kell vállalnia ebben a műveletben a rendőrfőnöknek. A partizánok nagy erőkkel megtámadják a járási székhelyet, szétzúzzák a német katonai városparancsnokságot, felrobbantják a folyón keresztül vezető országúti hidat, amely a várost a leningrád–kijevi főútvonallal köti össze, felgyújtják a benzinraktárakat, és megkaparintják a Németországba szállításra előkészített élelmiszert, amelyre oly nagy szüksége volt az erdei hadseregnek. S mindezt egyetlen éjszaka alatt tervezték végrehajtani. Az éjszakák egyre hosszabbak lettek, a nyár a végéhez közeledett. Akim Filippovicsnak éppen a nagy hadművelet éjszakáján kellett – a partizánok ellen rendezendő hajtóvadászat ürügyén – kivonnia a városból a rendőrség fő erőit.

A tölgyfánál megálltak, kiszálltak a kocsiból. A nap csupán a nyugati oldaláról aranyozta be a fa lombkoronáját. A másik oldala árnyékba borult. Úgy tűnt fel, hogy az óriástölgy fenyegetően néz keletre, amerre tűzzel és vassal utat törve magának, eltávolodott az ellenséges lavina. Jemeljan valami lelkesítő és magasztos tartalommal telített jelképet érzett a daliás tölgyben.

– Mit gondol, épségben marad? – Glebov a tölgyre biccentett.

– Állja a sarat – válaszolta Akim Filippovics, és megigazítva sapkáját, büszkén nézett az óriás fakoronára.

– Állnia kell – jelentette ki Zsenya, s mintha némileg zavartan nézett volna hol a bátyjára, hol Jemeljanra.

– Muszáj! – mondta keményen Ivan, és odalépve a tölgyhöz, át akarta ölelni karjával. De egy ember ölelése kevés volt hozzá, És akkor Akim Filippovics is odament a másik oldalról, és átölelte a tölgyet. Apa és fia erős gyűrűbe fogták az óriást. Ivan érezte fia kezének erejét. Azt mondta:

– Arra van szükség, hogy a nép is ugyanígy ne hajtson fejet, ne törjön meg ebben a rossz, háborús viharban.

– Nem hajt fejet, apa nem törik meg.

Ez úgy hangzott, mint egy eskü, s bár halkan beszéltek, Jemeljan és Zsenya meghallották ünnepélyes szavaikat.

Amikor apa és fia elengedte egymás kezét, és ellépett a tölgytől, Jemeljan azt mondta Zsenyának:

– Most mi. – Odamentek a fához és átölelték. Kezük forrón, erősen összefonódott. És valami szokatlanul kellemes, izgatóan forró áramlás futott végig egész testükön, felkavarta a lelküket, felvillanyozta az értelmüket. Jemeljan a tölgyhöz simult mellkasával, és úgy rémlett, hogy szinte hallja, amint mellette ver Zsenya szíve. Forró arcával a durva, érdes kéreghez simult, és az a lány puha és gyengéd orcájának tetszett. Ajka megérintette az illatos fakérget, amely mintha szerelmese ajka lett volna. Szorongatta a lány ujjait, és érezte viszontszorítását. Jemeljan azt kérdezte részeg suttogással:

– Eljössz hozzánk az osztagba?

– Elmegyek – suttogta Zsenya.

A nap gyorsan lebukott a láthatáron túl. A hatalmas tölgy alatt pedig búcsút mondott egymásnak négy, egymáshoz közelálló ember. Fegyin a kocsiból figyelte őket. Egyetlen szót ismételgettek halkan:

– A győzelemig!

– A győzelemig!

– A győzelemig!

Aztán ketten – az apa és a lánya – ráérősen elballagtak a város felé, az ellenséges táborba, hármójukat pedig a műút irányába ragadta a szürke, poros személygépkocsi. Glebov hirtelen rádöbbent, hogy már percek óta apja és Akim Filippovics kedvenc énekének szabadon szárnyaló dallama zeng a lelkében. Egy apró kis szikrától lobbant lángra, amelyet ott, a tölgyfa mellett vetettek a lelkébe, fokozatosan lángra kapott, növekedett, erősödött, és most már szavakat követelt magának. És Jemeljan halkan dúdolni kezdett:

Lapályos, sík völgy közepén,
Egy lapos dombtetőn,
Virágzó tölgy áll, égig ér,
Szem-gyönyörködtetőn . . .

– Fura – mondta meghökkenve Ivan. – Már vagy húsz perce ezt a dallamot kérődzöm magamban. Ahogy Mikitovicsiból jövet megpillantottam a tölgyet, rögtön dúdolni kezdtem. Nem is én kezdtem énekelni, hanem a dallam telepedett belém. Tőlem ragadt át rád. De hogyan?

Jemeljan nem felelt, csak halkan folytatta:

Mindenki pajtás, jó barát,
Az első rossz napig . . .

– Meghiszem azt – mondta Ivan. – Apámnak is sok barátja volt, amikor főnök volt, de amikor kizárták a pártból, mindenki elhúzódott tőle, mint a leprástól.

– Mondjuk inkább úgy, hogy nem a barátok húzódtak el tőle, hanem a csirkefogók – jegyezte meg Jemeljan. – Az igazi barátok, ellenkezőleg, nem akkor közelednek az emberhez, amikor nyeregben ül, hanem akkor, amikor a ló alá kerül. – Egy darabig hallgatott, az jutott eszébe: Akim Filippovics mondta egyszer, hogy az én apám is szerette ezt a dalt. És a tölgyfát is szerette. Amikor becsípett, mindig azt mondogatta: „Elutaztam volna már tőletek a Volga mellé, ha nem lenne ez a tölgy, ez a gyönyörűség. Szeretem ezt a fát. Talán azért, mert nincs párja egész Oroszországban."

És Jemeljan örömest gondolt rá most, amikor dalolt a lelke. És az elmúlt nap egyidejűleg örökkévalóságnak és egyetlen szempillantásnak tetszett, amelyben temérdek izgalmas esemény és gondolat közepette az első helyen, mindent háttérbe szorítva, Zsenya állt.

Jemeljan anyjára gondolva érkezett Mikitovicsiba és Zsenyára gondolva távozott a faluból.

VILLANÁSOK AZ ÉJSZAKÁBAN

I

A történelem során gyakran lángoltak fel jelzőtüzek az orosz földön. Mint a fáklyák lobogtak a folyópartok fekete ingoványai felett, ahol fegyverekkel gyülekezett a hadnép. Hajnalban harc lesz. Véres és halálos harc földjükért, asszonyaikért, anyáikért és gyerekeikért, Oroszország múltjáért és jövőjéért, saját életükért.

Most újra tüzek villantak az égre.

A történelem új, szörnyű fejezete íródott.

Hol egy benzinraktár gyulladt ki, hol egy híd repült a levegőbe, hol egy lőszerszállító szerelvény siklott ki.

Éjjeli tüzek az ellenség által megszállt földön! S nyomaiban pusztult az ellenség. A partizánosztagok esküjét és bátor tetteit hirdették ezek a lángok.

Jegorov csoportja alaposan felszaporodott. Három osztagból álló partizánbrigádot kellett alakítani. A brigádparancsnok Jegorov maradt, a törzsfőnök Ivan Tyitov, a felderítő parancsnok pedig Jemeljan Glebov lett. Buliga és Zakonnyikov egy-egy osztag élére került. A brigád vezérkara a régi helyen, a mocsaras szigeten maradt. Az osztagok szétrajzottak az egész járásban. A németek a városban meg a közlekedési fő útvonalak mentén fekvő néhány községben összpontosították erőiket: helyőrségeket állomásoztattak ezeken a helyeken. Az erdők sűrűjébe féltek behatolni.

Az akkumulátoros rádió-vevőkészülék a parancsnokság földkunyhójában állt. A moszkvai rádió mindennap azt jelentette: „csapataink súlyos, véres harcok után kiürítették ..." Keletre gördült a faiszta lavina, mind közelebb és közelebb Moszkvához.

Hát nem tartóztatják fel őket?! Feladják Moszkvát, mint egykor Napóleonnak? De hol lesz az új Borogyino?

Zahar Jegorov nem tudott szabadulni ezektől a gondolatoktól. Lelke komor és riadt volt. A közös bajt még személyes szerencsétlensége is tetézte: nemrég kapta a szomorú hírt, hogy azt a szerelvényt, amelyen felesége és két kislánya költözött keletre, szétbombázták a fasiszták. Senki sem maradt életben. Ám Jegorov valahol a lelke mélyén dédelgette a reményt; hátha mégis, valamilyen csoda folytán megmenekültek! Tudakozódott, elküldte egyik emberét a bombázás színhelyére. Az sem hozott vigasztaló híreket. Jegorov feleségének és gyermekeinek semmiféle nyomát sem találta. Találkozott viszont szemtanúkkal, akik látták egy fiatalasszony és két kislánya holttestét.

Zahar Szemjonovics éjjelente sírt a kunyhóban, és csodálkozott könnyein, gyengeségnek vélte őket. Egyszer álmában gyermeki sírást és a felesége izgatott hangját hallotta: „Zahar, Zahar . . ." Felriadt, mintha riadó lett volna. A fülében olyan tisztán csengett kisebbik lányának sírása és felesége hívó szava, hogy mezítláb kiugrott a kunyhóból, szinte biztosra véve, hogy családja megkerült. A távoli hajnal alig szűrődött át az erdőn. Az őrszem egy vastag nyárfához támaszkodott. Rajta kívül sehol egy lélek.

– Volt itt valaki? – kérdezte halkan Jegorov. Az őr furcsának találta a kérdést, a mezítlábas parancsnok izgatott képe pedig riasztóan hatott rá. Mielőtt válaszolt volna, gyorsan körülnézett, de aztán magabiztos hangon felelte:

– Senki, parancsnok elvtárs.

– Furcsa. Tehát képzelődtem – mondta mintegy mentegetőzve Jegorov, és visszament a kunyhóba. Lefeküdt a fűzfavesszőből font priccsre. A puha derékaljat illatos fenyőgallyak helyettesítették.

Szemközt vele ugyanilyen priccsen aludt Ivan Tyitov. Egyenletes lélegzése megnyugtatóan hatott Jegorovra. De Zahar Szemjonovics már nem tudott újra elaludni. A hátán feküdt, a fenyőmennyezetre meresztette szemét és hangtalanul suttogta a felesége nevét: „Aszja, Aszenyka . . . Hogy lehet az, hogy én élek, ti pedig . . . Hogy történhetett ez . . .?" Bánatosan lecsukta szemét és felidézte emlékezetében szőke fürtű, kék szemű, törékeny felesége képét. Bánatosan, sajnálkozva és lelkiismeret-furdalással gondolt rá, hogy néha igazságtalan és figyelmetlen volt hozzá. Megsértet-

te, anélkül, hogy észrevette volna: késő éjszakáig bennmaradt a pártbizottságon, állandóan utazgatott a járásban, a családja, a felesége és a gyerekei számára pedig még vasárnap sem tudott időt szakítani. Megígérte nekik, hogy szabadsága alatt elviszi őket Leningrádba, megmutatja nekik a múzeumokat, a színházakat, a parkokat, a palotákt. Mindent „későbbre" halasztott, arra várt, hogy a kislányok egy kicsit megnőjenek.

De hát csak ő a hibás azért, hogy nem tartotta meg az ígéretét, hogy közbejött ez a félelmetes háború, derékba törte minden tervüket és ábrándjukat, szétrombolta a reményeiket, megnyomorította sorsukat? Az is megfordult a fejében, hogy az ő élete tulajdonképpen már véget ért, és semmilyen más cél nem létezik számára, mint a vad, kíméletlen bosszúállás. De csak őt érte ilyen bánat? Hát mások, százak, ezrek, akik elvesztették hozzátartozóikat és rokonaikat?...

Jemeljan Glebov naponta jelentette neki a felderítés adatait. Voltak közöttük rettenetes tények, amelyektől hideg futott végig a hátán: valamilyen faluban a fasiszták az összes lakost beterelték a klubba, és rájuk gyújtották az épületet. Akik menekülni igyekeztek, azokat lelőtték. Az édességgyár egyik fiatal munkásnőjét azért, mert egy sebesült vöröskatonát rejtegetett, vadállati kegyetlenséggel végezték ki: először levágták az ujjait, aztán levágták a fülét és a mellét, majd levágták a lábát, a kezét, kiszúrták a szemét. Erőszakoskodtak, akasztottak, gyilkoltak, gyújtogattak, raboltak. Félelmet akartak kelteni, de gyűlöletet ébresztettek. Azt hitték, mindenkit térdre kényszerítenek, de arra késztették a békés embereket, még az asszonyokat és a gyerekeket is, hogy fegyvert ragadjanak. Jegorovnak eszébe jutott: tegnap egy középkorú nő jött az osztagba két nagy lányával és nyolcéves kisfiával. Nem azért jött, hogy elrejtőzzék, hanem azért, hogy harcoljon: fegyvert kért magának és lányainak. Az egyik tizenöt, a másik tizenhét éves volt.

De nem csupán és nem annyira a fasiszták rémtetteiről gyűjtöttek híreket Jemeljan Glebov felderítői. Jegorov mindent tudott a partizánbrigád működési övezetében levő német helyőrségek elhelyezéséről, fegyverzetükről, parancsnokságaikról, repülőtereikről, raktáraikról. Glebov kitűnő és pontosan dolgozó felderítő hálózatot szervezett. Fantasztikus leleményességgel, kezdeményezőkészséggel és ötletességgel dolgozott. Jegorov őszintén megsze-

rette ezt a fáradhatatlan határőrt, s támogatta minden kezdeményezését. Még a legutóbbi „ötletét" is. Pedig Ivan Tyitov ellene volt, értelmetlen bravúroskodásnak tartotta.

A várostól vagy húsz kilométerre terült el a terület legnagyobb szarvasmarha-tenyésztő szovhoza. A szovhoz egész földjét és vagyonát kisajátította von Krüger báró, aki a hitleri hadbiztossággal fiktív megállapodást kötött a hadseregnek történő élelmiszerszállításra. Miközben a Reich tábornokai és tisztjei vagonszámra irányították Németországba a rablott szovjet javakat, addig a szemfüles von Krüger elhatározta, hogy saját magának zsebeli be az egész szovhozvagyont. Őszre úgyis végeznek a szovjetekkel, megkezdődik a szovjet föld fölosztása a német földbirtokosok között, s az ő része, amelyet még az ágyúdörgés közepette szerzett, örökre megmarad a tulajdonában. A szovhoz földesúri időkből visszamaradt udvarháza a műút mentén állott, ezért a köré települt faluban egy rendőrőrs, valamint kis német katonai helyőrség állomásozott, egy őrmesterrel az élen.

Mindezt a felderítők jelentették Glebovnak, na meg azt is, hogy von Krüger báró állítólag intézőt keres a birtokára. S ekkor Jemeljan Glebov elhatározta, hogy elszegődik intézőnek von Krüger uradalmára. Előnyös állást kapni az ellenség táborában, ez minden felderítő álma!

– Tegyük föl, hogy nyerünk egy jó ügynököt, ám elvesztjük a brigád felderítő részlegének vezetőjét – vélekedett megfontoltan Ivan Tyitov. – Amennyire én tudom, így is elég jó ügynöki hálózattal rendelkezel: embereid számos német intézményben dolgoznak.

– Az más – vitatkozott hevesen Jemeljan. – Én a birtok, a szovhoz tényleges gazdája leszek. Élelmiszerbázist csinálunk belőle. Érted? Minden: a jószág, a gabona, a miénk, a partizánoké lesz. A birtokon „jobbágyparasztok" fognak dolgozni. Én magam válogatom össze őket. Ezek, természetesen, a mi partizánjaink lesznek. A megszálló hatóságok engedelmével von Krüger birtokának védelmére magánrendőrséget hozok létre. Kinevezem helyettesemül Leon Fegyint. Én magam pedig, ahogy illik, az egész járásban mászkálni fogok a báró ügyeiben, mint személyes megbízottja. Miért ne felelne meg ez a tisztség a felderítő főnöknek? Biztos lehetsz felőle: a felderítői jelentést mindig megkapod tőlem. Naponta.

Glebov arca ragyogott. Magával ragadta saját ötlete, és mint minden rajongó természet, nem óhajtotta, és nem tudta végighallgatni az ellenvetéseket.

– Ábránd – hűtötte le hevét Tyitov. – Mindent lefestettél, meghatároztál. Csak egyetlen kis részlet nem világos: kicsoda, hogyan és miért fog téged kinevezni intézőnek?

– Maga von Krüger báró. Holnap találkozom vele, és mindenben megállapodunk.

– Képzelődsz. És aggódom a forró fejedért. Vagy talán mégis beavatsz a tervedbe, ha nem is mint a barátodat, de mint a törzs főnökét.

– Miért ne? Holnap megjelenik a báró birtokán egy bizonyos Kurt Lemmer, vagyis én. Volgai németnek, a mezőgazdasági akadémia hallgatójának adja ki magát, aki véletlenségből itt tartózkodott gyakorlaton. Nem akar szolgálni a bolsevikoknak, és örömmel üdvözli német testvéreit. Szeretne náluk dolgozni. Hallotta, hogy Herr Baronnak megbízható emberekre volna szüksége. Nem lehetne-e szolgálatára?

– Hát a szülei, Kurt Lemmer, kicsodák és hol élnek? – érdeklődött Tyitov.

– Szaratov városában, Herr Baron. Egyszóval, ezt a kérdést már átgondoltam. Gyerünk tovább.

– És mihez ért a mezőgazdaságból, diák úr? Mikor kell itatni az egyéves borjakat: ebéd előtt vagy vacsora után?

– Valahogyan majd csak kívágom magam: nyolc évig borjakra vigyáztam.

– Magadtól, a saját akaratodból mégy elevenen a vadállat torkába. És ha nem hisznek neked, a Gestapo kezére adnak?

– Kitartok a magamé mellett. Én Kurt Lemmer vagyok, Szaratov városába való német, a mezőgazdasági akadémia második évfolyamos hallgatója. Szeretném a führert szolgálni. Heil Hitler!

– És ha rádhúznak egy katonaköpenyt, és a frontra dobnak, a tieid ellen?

– Kevés valószínűsége van. Mivel én diák vagyok, nem képeztek ki, nem tudok lőni. Mi értelme volna?

– Tolmácsként a törzsbe dugnak – makacskodott tovább Tyitov.

– Az nem is lenne rossz. Ha itt, a mi városunkban lenne. Különben megszököm.

A valóságban az egész meglehetősen egyszerűen, minden bonyodalom nélkül ment végbe: a Volga melléki fiatal német, méghozzá a mezőgazdasági akadémia hallgatója, főnyeremény volt von Krüger számára. A báró még aznap elvitte Glebovot, vagyis Kurt Lemmert a városba, bemutatta Christian Hofer Sturmbannführernek, akivel baráti viszonyban volt. S Jemeljan Glebovnak már másnap a kezében volt a hivatalos, bélyegzős és fényképes igazolvány, amely tanúsította, hogy ő, Kurt Lemmer, von Krüger báró uradalmának intézője. Igaz, Hofer, amidőn négyszemközt maradt a báróval, azt mondta neki Lemmerről:

– Majd megtudjuk, hogy miféle jómadár ez, kinyomozzuk. Addig hadd dolgozzék.

Három nap múlva a báró elutazott a Reichbe, birtokát az intéző gondjára hagyta. A negyedik napon Kurt Lemmernél jelentkezett Heinz Barsig – vagyis Leon Fegyin –, szintén a Volga-mellékről származó német, aki a leningrádi egyetemen tanult.

Jemeljan most már ritkábban fordult meg a brigádnál, bár a felderítő csoport vezetését megtartotta magának, s voltaképpen nem is szakította félbe a felderítő tevékenység irányítását. A bárói birtok ügyeinek intézése végett gyakorta fordult meg a városban, kapcsolatot teremtett a földalatti csoportokkal, a taktikailag fontos helyekre saját embereit juttatta be. Glebov emberei dolgoztak a városi elöljáróságon, a város katonai parancsnokságán, a katonai repülőtéren, a fürdőben, a mosodában az étkezdében, és az autójavító üzemben.

Jegorov elégedett volt felderítő főnökével. Glebov is elégedett volt a munkájával, amelyet a határőrszolgálat folytatásának érzett, csak ez lebilincselőbb és veszélyesebb volt.

Örült Jegorov az új brigádkomisszárnak is, akit csak nemrégiben neveztek ki erre a tisztségre. A korábbi városi Komszomol-titkár, Szviridocskin volt az, kissé nagyhangú, hetyke legény, aki mégis természetesen és gyorsan kapcsolatot tudott teremteni az emberekkel.

Jegorov az ágyról átnyúlt az asztalra, cigarettát meg gyufát vett elő, és rágyújtott. A törzsfőnökre gondolt. Tetszett neki ez a töprengő, hidegvérű harckocsizó, akinek vasból vannak az idegei. De úgy látszik, nem lehet itt tartani partizánnak: a harckocsi csábítja, csalogatja magához a motorok bőgésével, az olaj szagá-

val. „Nem lenne rossz, ha a partizánoknak is volnának harckocsijaik" – ábrándozott Jegorov, és elmosolyodott saját gondolatán.

– Régóta nem alszik, Zahar Szemjonovics? – szólalt meg a hirtelen felriadt Tyitov.

Jegorov felelet helyett megkérdezte:

– Megint harckocsit láttál álmodban?

– Honnan tudja? – bámult el Tyitov, és felült a priccsen. – Azt. És tudja hogyan? Kigyulladt a harckocsim. Tűz nincs, csak füst. És sehogy sem tudtam rájönni, honnan ered.

– Az én cigarettámból – mondta mosolyogva Jegorov.

Tyitov gyorsan, katonásan felhúzta csizmáját, néhány bemelegítő tornagyakorlatot végzett, aztán az asztal fölé hajolva, amelyen a kiterített térkép feküdt, azt kérdezte:

– Mi a mai feladat? Megint teheneket kell legeltetni, burgonyát ásni, rongyot gyűjteni, töltényt meg kézigránátot szerezni?

Jegorov megértette a törzsfőnök ártatlan iróniáját, Jegorov parancsa értelmében a brigád a téli előkészületekkel foglalkozott az utóbbi hetekben: fegyverrel, élelemmel és meleg ruhával látták el magukat. Az osztagok nem hajtottak végre harci cselekményeket. Legfeljebb kisebb német helyőrségeket és rendőrőrsöket támadtak meg, hogy fegyvert szerezzenek. Így szólt a brigádparancsnok utasítása. A partizánok morgolódtak: pásztorokká, és őszeresekké változnak ahelyett, hogy a fasisztákat ütnék. „Mi csak itt üldögélünk, az ellenség pedig orcátlanul csúfot űz a népből." Tyitov néhányszor javaslatot tett nagyobb cselekmények végrehajtására, a brigád egész állományának részvételével. Jegorov azonban hajthatatlan volt. S most Ivan megint azt mondta enyhe szemrehányással:

– És mikor fogunk már valami igazival foglalkozni?

– Mindent a maga idején, Ivan Akimovics – válaszolta Jegorov, hangsúlyozottan kereszt- és atyai nevén szólítva Tyitovot. A hadseregben fiatal kora miatt nem hívták így Ivant. – A partizánok rosszul bánnak a fegyverrel. Nem ismerik. Meg kell tanítani őket a fegyverek kezelésére.

– Igen, a harckiképzéssel komolyan kell foglalkozni – hagyta rá Tyitov, és egy kis szünet után hozzátette: – A komisszár pedig, úgy látszik, eszes legény. Azt mondta tegnap: be kell ásni magunkat a földbe, fedezékeket és földkunyhókat kell építe-

nünk, máskülönben még lecsapnak ránk a levegőből, és csak hűlt helye marad a törzsünknek.

Jegorov örömmel hallotta, hogy Szviridocskin tetszik Tyitovnak: jól fognak együtt dolgozni.

– Igaza van. Utasítani kell az osztagparancsnokokat, hogy építsenek gerendafödémes földfedezékeket. És minden eshetőséggel számolva, tartalék parancsnoki harcálláspontokat és tartalék támaszpontot is kell létesíteni.

Tyitov az asztal fölé hajolva feljegyezte a jegyzetfüzetébe: „Fedezékek, harckiképzés, élelmiszer, lőszer."

Fél óra múlva pedig már el is ment az osztagokhoz a törzsfőnök által megfogalmazott utasítás.

2

Prokopiha négy teljes éven át várta fiát. Folyton a fényképeit nézte.Az egyiken még szinte kisfiú, a katonaiskola hallgatója. Csinos, posztóból készült parolis ingzubbony van rajta, meg csillagos egyensapka, s a parolin két ezüst betű: „Sz. I." Hogy mit jelent ez, azt nem tudta. Kérdezte a falubeli gyerekektől, de a válaszok nagyon is furcsák voltak. Az egyik szerint annyit jelent: „Szorgalmas és Igyekvő", a másik meg valami olyat mondott, hogy ez a két betű azt jelenti: „Szélvihar Ivadéka". Ezt sehogy sem értette Prokopiha. Hogyhogy szélvihar ivadéka? Az ő fia ez, meg a megboldogult Prokopé. Akim viszont így magyarázta a két betű jelentését: a „Sz" jelenti a várost, ahol Jemeljan tanul, vagyis hát Sztálingrádot, az „I" betű pedig egyszerűen azt, hogy „iskola". Lehet, hogy Akimnak igaza van, de hát a „Szorgalmas és Igyekvő" mégiscsak jobban tetszett neki. Egy másik fénykép már hadnagy korában ábrázolja, a betűk helyén két négyzetecske látható, a vállán meg szíj feszül. A határon szolgált, magas beosztásban. Húszéves létére. Hát ilyennek várta haza a fiát Prokopiha, azt gondolta, nagy emberként érkezik meg Mikitovicsibe, derék sasmadárként, ahogy nem is olyan régen Ivan Tyitov. A lányok bámulatára, a fiúk irigységére, a szülők örömére, boldogságára.

De nem így történt.

Titokban jött meg, egyetlen kurta napra. Rejtőzködött az emberek elől és titokban ment el, még csak el sem búcsúzott, ahogy illik, és ő sem érkezett illendően szemügyre venni a fiát, és beszélni sem beszélt vele mindenről. Még azt sem kérdezte meg tőle, van-e menyasszonya. Ivan Tyitov közvetlenül a háború előtt nősült, egy moszkvai lányt vett el. Szép lány, azt mondják, tanítóképzőben tanult. Ivan komoly, talpraesett legény. Az ő Jemeljanja viszont magas beosztásban van ugyan, de mégiscsak gyerek.

Véget ért a nyár. A megszálló hatóságok rendelkezésére felosztották a kolhozföldet a parasztok között. Az embereknek semmilyen érdeke nem fűződött ehhez, de azért begyűjtötték a termést a kapott parcellákról, hogy ne vesszen kárba a vagyon. A németek arra számítottak, hogy majd ősszel elrekvirálják a parasztoktól a gabonát és a burgonyát a Reich szükségleteire, ahogy a jószágot már el is rekvirálták.

Anna Szergejevna nem tartott igényt a parcellára: elég neki, ami a háztájin terem. A zabot learatta, maga csépelte ki hengerrel, aztán a földbe rejtette a németek elől. Egy évre elég lesz, aztán pedig isten segítségével a háború is véget ér. Csak a burgonyát kellett még kiszednie a földből. Jószága, sajnos, nincs. Legalább egy malaca vagy egy kecskéje lenne. De hát mit lehet tenni, a kenyérről át kell térnï a krumplira. Hagyma van, káposzta lesz, meg egy kis uborka is terem. Valahol még négy darab szalonnája is van eldugva. Ünnepnapokon levest is főzhet, jóllakathatja a kis árvát. Lesoványodott a kislány. Prokopiha azt sem tudja, mivel etesse Belocskát. Almán meg szilván él. Alma rendesen termett az idén Prokopiha kertjében. Már leszedte a temést, és felrakta a padlásra. Jó lesz a kislánynak. A szilvából lekvárt főzött, és elrejtette a pincében. Szintén a gyereknek. Az antonovkát nem bántotta, hadd érjen még egy kicsit. Aztán lehet még káposztát is savanyítani. Hadd fogyassza egészséggel. Gyerek, méghozzá városi. Nem olyan, mint az itteniek. Ezek mindent megesznek, amit csak eléjük tesz az ember.

Bela csak ritkán ment ki a házból, nehogy a németek vagy a rendőrök szeme elé kerüljön. Ha az itteniek meglátják, az nem baj, a faluban már mindenki tudta, hogy Prokopihánál egy kislány lakik, és sejtik, hogy nem az unokahúga, és nem is Glebovék rokona, hanem egyszerűen egy városi kis árva, akinek a szüleit el-

vitték a fasiszták. Az itteniek nem jelentik fel. Ellenkezőleg, megesett a szívük a lánykán. Jönnek az asszonyok, ki egy pohár mézet, ki egy köcsög tejet, ki túrót hoz Prokopihának. Egyikük egy darab tavalyi szalonnát hozott.

– De Praszkovja, neked ott vannak a saját gyerekeid – hárította el Prokopiha.

– Fogadd csak el, Anna, az enyéim meglesznek valahogy: mindegy azoknak, hogy szalonna vagy krumpli.

– Köszönöm, Praszkovja – hálálkodott meghatottan Prokopiha.

– Na, és hogy van? Szomorkodik? – Praszkovja a másik szoba ajtaja felé biccentett fejével, ahol Belocska tartózkodott.

– Az első napokban sokat bánkódott. Folyton csak sírt. Félt egyedül maradni a házban. Pedig hát én vagy a kertbe megyek ki, vagy a patakra, vagy fáért megyek az erdőbe. Visszajövök, hát látom, hogy sírdogál. „Ugyan már, mondom neki, kislányom, ne félj, senki sem bánt téged, derék kislány vagy te." Ő meg azt mondja: „Haza akarok menni, a mamához!" És még jobban eleredtek a könnyei. Bánkódik. Alig-alig tudom megvigasztalni. Karomba veszem, simogatom, mesét mondok neki. Szeret ám mesét hallgatni! Folyton azt kéri: „Mesélj még néni. Csak szörnyűségeket ne." Mese nélkül nem tud elaludni. Ha én nem mesélek neki, akkor ő kezd nekem mesélni. De olyan érdekeset ám, amilyet még sohasem hallottam.

Az éjszakák hosszabbak és hűvösebbek lettek. Ritkábban bukkant fel a nap, gyakrabban volt borús az ég, a fákról hullott a levél, a kertekben elhervadt a dália meg a labdarózsa.

Ritkábban látogatott el Mikitovicsibe Drajszik és Gracs, a két rendőr. Gyakrabban beszéltek az emberek a partizánok tetteiről. Anna Szergejevna is megengedte Belocskának, hogy kijárjon a kertbe. Amíg Anna Szergejevna a burgonyát kapálta, Bela az almafák alatt játszott, összeszedte a hullott gyümölcsöt, hangyákat és csigákat fogdosott. Egyszer izgatottan szaladt át a veteményeskertből a gyümölcsösbe:

– Ánya néni! Nézd, mit fogtam!

Óvatosan szétnyitotta a tenyerét, és Anna Szergejevna egy közönséges kis békát pillantott meg a kezében. Az egerek és a békák mindig undorították Prokopihát, de most nem kezdett

ijedten kiabálni, ahogyan Jemeljanra hasonló esetekben, csak annyit mondott:

– Jaj, gyermekem, minek veszed a kezdbe ezt a rondaságot? Dobd el, nem jó az, undorító.

– Nem, Ánya néni, jó állat ez, kicsike és egyáltalában nem harapós – ellenkezett vidáman a kislány. Anna Szergejevna első ízben látta az örömtől szikrázni a nagy, sötét gyermekszemeket. És ezektől a szikráktól hirtelen felmelegedett, kivirult Prokopiha lelke is. Szótlanul nézte a kislányt, újfajta, ellágyult pillantással és örömmel mosolygott rá apró ráncok szabdalta arcával. Aligha van nagyobb bánat és lelki fájdalom, mint a gyermek szenvedését nézni, anélkül, hogy képes lenne segíteni rajta az ember, és nincs nagyobb öröm, mint osztozni a gyermek örömében, hallani csengő, pajkos nevetését, látni viruló arcocskájukat, gondtalan boldogságot és naiv csintalanságot tükröző szemecskéjüket.

Belocska a nap hátralevő részében ezzel a békával szórakozott a kertben. Az egyik ágyáson házikót épített neki, és nagyon elkeseredett, amikor a békának nem volt kedve ebben a házban lakni, és elugrált valamerre.

Este elalvás előtt azzal zaklatta Prokopihát:

– Megkerül még? A házában fog aludni? Ágyacskát vetettem ott neki. Senki sem tapossa agyon?

Őszintén aggódott a pöttömnyi békácska sorsáért. Anna Szergejevna azt gondolta: „Kár, hogy a macskát elpusztították az átkozott rendőrök. Elmulatott volna vele a gyerek." És megígérte neki:

– Hozok majd neked egy cicát. Egy csinos kiscicát. Játszol majd vele, tejecskével itatod . . .

Nyomban eszébe jutott, hogy nincs tej a házban, és nem lenne mivel etetni a cicát. De Belocska már kapott Anna Szergejevna ígéretén, és kérdésekkel ostromolta:

– Honnan hozod? És milyen lesz, fehér vagy fekete? Nem karmol meg engem?

Anna Szergejevna valamennyi kérdésére körülményesen és kedvtelve válaszolt, és elégedett volt, hogy ilyen váratlanul sikerült elterelnie a gyermek figyelmét a szomorú gondolatoktól és élményektől.

Esténként nem gyújtottak világot a házban. Korán lefeküdtek,

a falu már alkonyatkor néptelennek, lakatlannak látszott. Sokáig nem aludtak el, aggódva füleltek az éjszaka csendjében.

Egyik éjszaka hirtelen zaj verte fel a csendet. Mint feldühödt ebek ugattak a géppuskák meg a golyószórók, és a város felől tűz világította meg az eget. A járási székhely körül tíz vagy még több versztányi körzetben is látták és hallották mindezt a falvak és a községek lakói. Másnap Mikitovicsiben is megtudták, hogy éjjel a partizánok megtámadták a várost, szétverték a német helyőrséget, felgyújtották az olajraktárat, a papírgyárat és a kenyérgyárat, felrobbantották a folyó hídját és egy lőszerszállító szerelvényt. Valaki egy vörös zászlót tűzött föl az óriástölgy csúcsára.

Az idősebbek reménykedve sóhajtottak fel, a fiatalság újjongott: mégsem olyan erősek hát a megszállók! És még azok is, akik korábban megroggyantak az erejüket meghaladó, végzetes teher alatt, hirtelen kiegyenesítették a derekukat. Tehát van még erejük az oroszoknak, és nemcsak a fronton, de még itt, a rabságba döntött földön is. Képesek merészen kesztyűt dobni a kegyetlen ellenségnek! A járási székhely egész napon át a partizánok kezében volt. Este pedig szervezetten, a győztesek méltóságával és nyugalmával, gazdag zsákmánnyal visszavonultak az éjszakai sötétség borította erdőségbe.

A németek csak másnap tértek magukhoz, amikor a partizánoknak már bottal üthették a nyomát. A hitleristák rendszerint a békés polgárokon töltötték ki bosszújukat a kudarcok miatt. Járásszerte megtorló cselekmények kezdődtek. Mikitovicsibe két szakasz hitlerista és két rendőr – Gracs meg Drajszik – tört be ebéd után. Borongós nap volt, az eget mindenfelől szürke felhők lepték el – úgy látszott, eső készül.

Anna Szergejevnát felizgatta a járási székhely ellen végrehajtott partizántámadás híre. Meg volt győződve róla, hogy ezt csakis az ő fia, Jemeljan vihette végbe. Azon az emlékezetes éjszakán, amikor itthon járt, elmesélte neki, hogyan pusztította az ő határőrse a fasisztákat a háború első napján, hogyan tapostak el aztán a zsákmányolt harckocsival egy egész menetoszlopnyi szörnyeteget, hogyan szabadítottak ki ezer hadifoglyot, és hogyan foglalták el a repülőgépet. Nem, Anna Szergejevna egy cseppet sem kételkedett benne, hogy az ő fiának a keze van a dologban.

Érezte, hogy lángol az arca, forr a vére, nem hagyja nyugodni. Az öröm és a fia iránt érzett büszkeség hívta, vonzotta valahová, oda akarta kiáltani az embereknek: „Halljátok, jó emberek!... Az én fiam, Jemelka és harcostársai szabadították meg a várost az átkozott fasisztáktól!... Legyetek mindannyian ilyen merészek és erősek, akkor egész földünket megszabadíthatjuk a mocskos söpredéktől!"

Szeretett volna átmenni Praszkovjához, és megosztani vele érzéseit és örömét. De ekkor egy teherautó száguldott végig dübörögve az utcán, és megállt a falu szélén, közvetlenül Prokopiha háza előtt. Anna Szergejevna a szobában volt. Amikor meghallotta a motorzúgást, riadtan kiszaladt a kertbe Belocskához. Két német és Gracs közeledett a háza felé. Egy másik gépkocsi katonákkal és Drajszikkal a falu másik végén maradt. A megtorlók láncba fogták a falut, úgy szándékoztak azt átfésülni.

– Hol bújtatod a partizánokat?! – kiabált Prokopihára Gracs fenyegetően. Nyilván tudta, hogy nincsenek itt partizánok, csupán azért kiabált, hogy mutassa gazdáinak buzgalmát és odaadását. Bement a házba. Gyorsan végignézte a két szobát, bekukkantott az ágy alá és a pincébe, beszaladt az éléskamrába, felmászott a padlásra. Közben a két katona átvizsgálta az üres pajtát, ahol valamikor a jószágot tartották. Miután nem találtak senkit, ráparancsoltak Prokopihára, hogy a kislánnyal együtt menjen az iskolához, ahol „gyűlés" lesz, ők pedig a szomszédos házba rontottak be.

A halálra ijedt Anna Szergejevna ment az úton és közben azon törte a fejét, hol tudná a legbiztonságosabban elbújtatni Belocskát. A fasiszták az utolsó szálig mindenkit kikergettek a térre, Anna Szergejevnát most már csak egy gondolat kötötte le: hogyan tudná megmenteni a kislányt. Jevmen apó hozzá hasonlóan vén viskója mellett állt, és nyugtalanul tekingetett az utcára meggyengült szemével. Megállította Prokopihát, azt kérdezte tőle:

– Mi történt ott, Anna, gépek jöttek?

– Gyerünk, apóka, be a házba, majd mindent elmesélek – mondta izgatottan, félig suttogva Anna Szergejevna, és maga után húzta Belocskát a magányosan élő öregapóhoz.

Amíg a nagy szakállú szentekre emlékeztető Jevmen apó en-

gedetlen, reumás lábain a lakásba bebicegett, Anna Szergejevnának volt ideje szemügyre venni a házat, hátha talál valami biztonságos zugot Belocskának. A kislányt a viskóban hagyta, kiment az öreg elé, és suttogva elmagyarázott neki mindent. Az apóka gondterhelten töprengett. Aztán nem valami határozottan azt javasolta:

– Talán a pincébe?

– Nem, nem, a pincét átkutatják – vetette ellene Prokopiha.

– Talán a kiskád alá ültessük?

– Akkor már inkább a kemencébe. Ma nem fűtöttem be. Összegömbölyödve befekszik, vasfazekakkal eltakarjuk, betesszük a kemenceajtót.

Anna Szergejevna kapott az ajánlaton, ezt találta a legésszerűbbnek, és egy percet sem vesztegetve gyorsan rábeszélte a kislányt, hogy bújjék be a kemencébe, és húzza meg ott magát csendben, elrejtőzve. Belocska mindenbe beletörődött, egyetlen hang nélkül bemászott a kemencébe, és a falhoz simulva lefeküdt az apóka odaterített vattás kabátjára. Anna Szergejevna nagy fazekakat rakott a kemencébe, és csak amikor rácsukta az ajtót, akkor kérdezte meg suttogva a kislány:

– És mikor másszak ki?

– Majd idejövök érted, kicsikém. Amikor a németek elmennek, idejövök érted. Addig várj, gyermekem. Feküdj csendesen, és várj.

Az udvarban egy pillanatra megállt, az öregapó bozontos arcába tekintett, és felsóhajtott:

– Köszönöm, Jevmen apó. – Egy percnyi gondolkodás után hozzátette: – Ha megtalálják magánál a kisgyereket, majd azt mondom, hogy semmit sem tudott a dologról, én bujtattam oda a kislányt a maga tudta nélkül. Lőjenek agyon engem.

– Téged . . .? Aztán miért lőnének agyon téged? Neked még élned kell, te még fiatal vagy. Én már leéltem a magamét. Nekem már így is, úgy is meg kell halnom. Nem, Anna, te semmit se mondj nekik. Én bújtattam el a gyereket, majd én felelek érte.

Jevmentől az iskolához sietett Prokopiha, ahol ijedten gyülekeztek az emberek. Halkan beszélgettek, kurta mondatokkal, igyekeztek kitalálni, minek kergetik őket az iskolához.

– Partizánokat keresnek – suttogták némelyek.

– Lehet, hogy Németországba hajtanak bennünket? – kérdezték riadtan mások.

Úgy látszott, minden portát átkutattak, mindenkit ide kergettek. Már a németek is jöttek, nem kevesebben, mint húszan, mellettük pedig kutyamódra tekergett Drajszik meg Gracs. Anna Szergejevna nézte, nem hozzák-e Belocskát. Nem, nem hozták. Botra támaszkodva, fehéren, mint a hold korongja, jött a nagy szakállú Jevman apó. Prokopihát hajtotta a türelmetlenség, hogy odaszaladjon hozzá, és megkérdezze tőle: „Na, mi történt, rendben lezajlott minden, elmúlt a baj?!", de türtőztette magát, Csak kiszáradt, kék ajkait harapdálta véresre. Jevmen nem ment oda hozzá, de feléje tartott, valamit motyogott magában. Minden sóhajtása fájdalmasan visszhangzott Prokopiha lelkében. Nem tudta tovább türtőztetni magát, észrevétlenül odasündörgött Jevmenhez, és azt kérdezte tőle.

– Mi baj, apóka, rosszul vagyunk?

Az öreg megérezte az asszony riadalmát, megértette a kérdés titkos értelmét és gyorsan válaszolt:

– Nem, dehogy, miért lennék rosszul? – És tovább ment a tömegben, amelyet már gyűrűbe fogtak a katonák.

„Tehát, nem találták meg a kislányt. Hála neked, istenem" – gondolta megkönnyebbülve Prokopiha.

A tiszt felemelte a pisztolyát, és a levegőbe lőtt. A tömeg megrándult, felkiáltott, és megdermedt. Egy német katona, aki a tiszt mellett állt, idegen akcentussal megszólalt oroszul:

– Hallgassátok a hadnagy urat!

A fiatal, vörös hajú hadnagy, pisztollyal a kezében, a tömegre szegezte üveges tekintetű szemét, és szinte fuldokolva, fémesen csengő, érthetetlen szavak áradatát préselte ki magából. A tolmács fordította:

– A maguk falujában egy sötét gonosztevő, egy bolsevik partizán rejtőzik, Jevgenyija Tyitova. Kötelesek azonnal kiadni őt, vagy megjelölni a tartózkodási helyét a német hatóságoknak.

A tömegen halk, csodálkozó suttogás morajlott végig: „Zsenya . . . Tyitova . . . Zsenya . . ." A katona pedig folytatta:

– Aki útbaigazítja a hatóságokat, nagy jutalmat kap: két tehenet, egy lovat, meg pénzt is. Aki tudja, hol rejtőzik Jevgenyija Tyitova, kérem, beszéljen.

Hirtelen valaki felkiáltott:

– Tűz van! . . . Ég az alvég!

Mindenki arra fordult, ahol fekete füst csapott fel a borús égre.

– Az én házam! – kiáltott fel Prokopiha, és máris szaladt volna. A tiszt azonban ismét a levegőbe lőtt, és valamit kiáltott.

– Egy tapodtat se! – fordította a katona. – A bolsevik partizán Tyitov háza ég.

A tiszt megint bugyborékoló szavak áradatát lökte ki magából, és a katona fordította:

– Haladéktalanul közölniük kell velünk, hol rejtőznek a partizánok, és egyáltalában, minden nem idevalósi, aki a faluban rejtőzködik. Három percet adok. Azután tüzetesen átkutatjuk a falut. Ha találunk valakit, aki nem idevalósi, az egész falut felgyújtjuk, és mindenkit agyonlövünk. Beszéljetek, amíg nem késő. A hadnagy úr méri az időt.

A tömeg komoran hallgatott. Egy gyerek felsírt, és ez a sírás gonosz ötletet csiholt Gracs rendőr agyában. Talpnyaló alázatossággal suttogta a tisztnek:

– Hadnagy úr, van itt egy kiskorú zsidó lány.

– Zsidó lány? – kapta fel a fejét a hadnagy, amikor a katona lefordította neki Gracs szavait. – Hol van?

– Hol az az asszony, amelyik a falu végén lakik?! – kérdezte szigorúan Gracs, és Prokopihát megpillantva, odakiáltott neki: – Hej, te, gyere ide. Itt van, hadnagy úr, ez rejtegeti a zsidó lányt.

„Nyugalom Anna, ne izgulj, szedd össze magad. Már régen készen állsz erre a beszélgetésre. Rosszabbat is megéltél már. Eredj, beszélj" – mondta magában Prokopiha, és kilépett a tömegből.

– Te rejtegeted a zsidó lányt? – kérdezte tőle a tolmács.

– Nem rejtegetek én semmilyen zsidó lányt – válaszolta nyugodtan Anna Szergejevna. – Mindent megnéztetek a házamban. Átkutathatjátok újra.

– És hol az a kislány, amelyik veled volt? – szakította félbe támadóan Gracs.

– Az nem zsidó. Az az unokahúgom. Orosz az.

– Hol van? – kérdezte a katona.

– Itt volt. – Anna Szergejevna olyan közvetlenséggel, egy-

szerűséggel és természetesen nézett a tömeg felé, mintha Belocska tényleg valahol itt lett volna mellette.

– Hozd ide! – parancsolta a katona, Gracs pedig Prokopiha után ment a tömeg közé.

– Na, hát hol van? Hová lett? – járkált tévetegen Anna Szergejevna, és hangosan szólította: – Kislányom, gyermekem! Hol vagy, gyere ide, ne félj. Gyere.

Csak ő meg Jevman apó tudták, hogy Belocska közben a kemencében üldögél a vasfazekak mögött.

– Nincs meg, elszaladt valahová – közölte bűntudatosan Prokopiha a tolmáccsal. Az gyorsan odasúgott valamit a tisztnek, és rögtön utána azt ordította:

– Megkeresni, és azonnal idehozni!... Különben itt helyben agyonlövünk! Megértetted?!

– Hát hol keressem? – mentegetőzött Prokopiha. – Ostoba gyerek, lehet, hogy megijedt, és elbújt a bokrok közé. Majd este előjön.

– Mitől ijedt meg? – csikorgott Gracs. – A többiek nem szaladtak el, a tied meg elmenekült!

Ekkor Jevman apó, szétlökdösve az előtte állókat, felemelt kézzel fürgén előrefurakodott.

– Hadd szóljak néhány szót, német úr.

Mindenki elcsitult, megdermedt. A tiszt bólintott. A tolmácsoló katona azt mondta:

– Beszélj!

– Én úgy gondolom, német urak... Ezek a lányok, akiket keresnek – a maguk rendőrfőnökének a lánya, meg Anna unokahúga –, nyilvánvalóan, a mi falunkból valók, és sehová sem mehetnek. Tehát visszajönnek. Egész biztosan visszajönnek. Éjjelre megjönnek, ahogy megéheztek. És amint megjönnek, akkor mi, hopp, elcsípjük őket, és egy pillanat alatt odavezetjük magukhoz. Minden jutalom nélkül. Se tehén, se ló, se pénz nem kell nekünk. Csak egyszerűen a köszönő szóért előállítjuk őket, mivel maguk a német hatóság, és mostanság mi maguknak vagyunk kötelesek engedelmeskedni.

Anna Szergejevna tudta, hogy ravaszkodik az öreg. Éjszaka el lehet szöktetni a kislányt az erdőbe, a partizánokhoz, az ő Jemeljanjához. Nem tudta ugyan, merre lehet, de egész biztosan megtalálja.

A katona lefordította a hadnagynak az öreg beszédét, és hozzátette, hogy ő maga is látta a falu végén lakó asszonynál a fekete hajú kislányt, és meg van győződve róla, hogy rejtegetik. A tiszt foghegyről odavetette a tolmácsnak:

– Mondd meg ennek a disznónak, hogy ha a nő nem adja elő azonnal a zsidó lányt, a fejére gyújtjuk a házát.

A katona szorosan odalépett Anna Szergejevnához, és véreres szemével hunyorítva, egyenesen az arcába selypítette:

– Hej, te, vén ringyó. Azonnal vezesd ide a zsidó lányt, vagy elevenen elégetünk a vityillódban.

Anna Szergejevnának az sem fájt volna ennyire, ha megütötték volna, Ilyen sértő, sebző szavak! Érezte, hogy valami szörnyű indulat kezd forrni a mellében, mégis csendesen, tagoltan mondta:

– Nem vagyok ringyó . . .

– Vén szuka – mondta a tolmács, és a szemébe nevetett.

– Szuka kölykezett benneteket, fasisztákat – mondta már hangosabban, de ugyanolyan nyugodtan és megfontoltan Anna Szergejevna. Mintha hideg vízzel öntötték volna nyakon a tolmácsot. Kimeresztette gömbölyű, merev halszemét, aztán nagy lendülettel arcul csapta Prokopihát. Az asszony várta ezt az ütést, és minden erejét összeszedte, hogy el ne essék. Enyhén megtántorodott, de megállt a lábán.

A tömeg felsóhajtott. A katona odament a tiszthez, és lefordította neki Prokopiha szavait. A hadnagy végighallgatta a tolmácsot, majd előrelépett, és Anna Szergejevnára szegezve pisztolyát, németül rákiáltott. A katona fordította:

– Hol bújtatod azt a zsidó lányt, te szuka?

– Én egy hős anyja vagyok! – kiáltotta most már egészen hangosan Anna Szergejevna. – De ti kutyák vagytok! Veszett kutyák!

A tiszt nem várta meg a fordítást: így is kitűnően megértette a választ. Három lépésről lőtt. A karjára célzott, hogy ne ölje meg, csupán megsebesítse, és sebesülten térdre kényszerítse; hogy elárulja, hol a lány. A tömeg rémülten hátrahőkölt. Anna Szergejevna büszkén felszegett fejjel állva maradt. Eleinte mindenki azt hitte, hogy a fasiszta célt tévesztett, mert Prokopiha még csak meg sem ingott a lövéstől, egyetlen hangot sem adott ki magából.

Csendesen megeredt az eső. A tiszt kiabált.

– Felelsz?!

– Ti fogtok felelni mindenért – mondta Anna Szergejevna. – Az én fiam számon kéri tőletek. Felelősségre von benneteket.

A katona csak a mondat felét fordította le. A tiszt arcul csapta Anna Szergejevnát – egyszer, másodszor. Ekkor az asszony hirtelen rávetette magát, és erős, karmos kezét belevájta az arcába.

A tiszt kétszer hasba lőtte.

Prokopiha lágyan a földre zuhant, és széttárva karját, a hátára fordult. Tágra nyílt szeme mozdulatlanul meredt az égre, amelyből már nagyszemű, szapora eső hullott. Ajkairól suttogó szavak szálltak a dermedten hallgató falusiakhoz:

– Tudom, Jemeljan bosszút áll értem . . .

Az eső teljes erővel zuhogott. A tiszt kiáltott valamit futás közben, és bemászott az autó fülkéjébe. A katonák sietősen felkapaszkodtak a ponyvával fedett gépkocsira. Az emberek szanaszét futottak. A katonák, inkább csak szórakozásból, néhány géppisztolysorozatot eresztettek utánuk. Felbőgtek a motorok, és a gépkocsik eltűntek a falu végén.

Anna Szergejevna vak szemekkel bámult az égre. Az eső az arcát csapkodta, mintha le akarná mosni róla a hóhér kezének szennyét. A falú szélén pedig már két ház égett: Tyitovék és Glebovék háza.

3

Jemeljan napkelte előtt ébredt. Nem tudott aludni. Lehet, hogy az este elfogyasztott első főzetű kisüsti pálinka ártott meg, lehet, hogy a helyőrség parancsnokával, Otto Stangl őrmesterrel folytatott beszélgetés. Mint felderítő, Glebov érezte, hogy a gestapósok – mindenekelőtt Christian Hofer Sturmbannführer – nem hisznek neki, nyomoznak utána, egyszóval: figyelik. Amikor a báró ügyeiben a városban tartózkodott, mindig leste, nem járnak-e a nyomában spiclik. Úgy vélte, hogy itt, a volt szovhozban, vagyis Krüger báró jelenlegi birtokán, Stangl őrmester és a helyi rendőrség főnöke, Borisz Tvardov kulákivadék köteles figyelni őt. Glebov igyekezett barátságba keveredni velük, és ez

az első kínálkozó alkalommal, minden különösebb nehézség nélkül sikerült is neki. Glebov kiváló, hatvan fokos pálinkát főzetett a birtokon. Ezt a kisüstit – az intéző nevéről – „Kurtsnapsz"-nak keresztelték el, és többre tartották a bornál vagy konyaknál. Maga Jemeljan – vesebajára hivatkozva – keveset ivott, de vendégeit – Stanglt és Tvardovot – mindig bőven ellátta itókával.

Kurt Lemmer gyakori eltávozására mind a rendőrfőnök, mind az őrmester felfigyelt, különösen amikor az intéző valamelyik faluba utazott. Igaz, egy-egy ilyen utazás után mindannyiszor azt mondta kollégáinak a „kurtsnapszos" pohár mellett:

– Valamit csinálni kell a birtok fiókrészlegeivel: félek odajárni, még majd lepuffantanak egyszer a partizánok.

– De minek kell odajárnod? – meredt rá ittas szemmel Otto Stangl.

– Hogyhogy minek? – csodálkozott Lemmer-Glebov. – Ott van a birtok fiókrészlege. Jószág, magtárak, zöldségesvermek, gépek.

– Hozd át ide, a központi majorságba – tanácsolta Borisz Tvardov.

– És hová tegyem itt a jószágot, hova szórjam a gabonát? Ostobaságot beszélsz, Borisz – vitatkozott Lemmer.

– A jószágot le kell adni a húskombinátnak, a gabonát pedig elküldeni Németországba – oldotta meg kurtán a problémát Stangl.

De Lemmer nem fogyott ki az érvekből:

– Géniusz vagy, Ottó! Ez lenne a legeslegegyszerűbb, minden gondot levenne a vállamról: ülhetnék itt veletek, és ihatnám a „Kurtsnapszot". De hát nem én vagyok a birtok gazdája. Ha majd megjön von Krüger, közöld vele az ötletedet, mi pedig Borisszal támogatunk téged.

Minden, logikusnak látszott. Mégis, Glebov érezte, hogy figyelik. Tegnap estefelé Buliga osztagának körzetéből jött vissza a birtokra. A parancsnokkal nem találkozott, csak felderítő főnökével, Nagya Poszadovával. Kölcsönösen tájékoztatták egymást. Glebov néhány utasítást adott a nőnek. Poszadova közölte vele Jegorov parancsát, hogy igyekszik legrövidebb időn belül jelentkezni a brigád parancsnokságán.

– Nem tudod, miért? – érdeklődött Jemeljan.

Poszadova különös nyomatékkal mondta:

– Arra kért, hogy ismételten figyelmeztesselek az óvatosságra... Mellesleg, a szovhozból jövet két lovas követett. A szedlec-tanyai útelágazásnál jobbra fordultak, és eltüntek az erdőben.

– Nem lehettek a tieitek? – kérdezte Glebov.

– Nem. És a tieid, a szovhozból?

– Azok sem. És én miért nem láttam őket? Hiszen gyakran hátranéztem.

– Tartották a távolságot. A lovad nyomán haladtak. Ez minden.

Jemeljan lovon járt, mindig egyedül. Így könnyebb volt a konspiráció. A Poszadovával való találkozás zavart és nyugtalanságot keltett benne. Poszadovával egy kis erdei faluban találkozott. Beszélgetésük után Jemeljan könnyedén nyeregbe ugrott. Vékony lábú orlovi pejlova nyújtott ügetésbe lendült. Jemeljan tetőtől talpig bőrruhába öltözve – csizmája, lovaglónadrágja, zekéje és sapkája egyaránt bőrből volt – egzotikus lovasra hasonlított, aki egy cowboyfilm vásznáról lépett le. Igaz, látszólag semmilyen fegyvere nem volt – a kis coltja a zekéje zsebében, browningja pedig nadrágja hátsó zsebében lapult, finn tőre, tokban, úgyszintén a zeke alatt, a nadrágszíjába dugva, két tojásgránát meg a két zsebében.

Az erdőben csend honolt, a lópata dobogása messzire elhallatszott. Hogy szeretett volna most Jemeljan gyalog, zajtalanul menni! Nadrágzsebéből elővette browningját, és bal kabátujjába rejtette. A bal kézre rendszerint nem fordítanak figyelmet, annál is inkább, mert ez a kéz tartja a gyeplőt. Sokáig gyakorolta ezt a határőrsön: a pisztoly a ruhaujjában, aztán egy villanásnyi mozdulat, és a pisztoly a kezében van. Nem ment ki a fejéből az a két lovas. Kik lehetnek ezek? Mellesleg, nem mindegy? De miért követik? Ha Christian Hofer le akarja tartóztatni von Krüger báró intézőjét, másképpen, sokkal egyszerűbben és biztonságosabban is megteheti. Azt figyelték, hová utazott? Majd azt mondom, hogy a szeretőmnél voltam, ha éppen szóba kerül.

Az út jókora tisztásba torkollott. Az erdőben csend volt, itt viszont kellemetlen, hűvös szél fújt. Jemeljan lábszárával megnoszogatta a lovát: még gyorsabb ügetésre váltott. Vagy tíz perc múlva az út újra elmerült az erdő sűrűjében. Jemeljan vissza-

fogta a lovat, hallgatózott. Senki. Még a madarak is hallgattak. Jemeljan figyelmesen kémlelte az utat, de csak saját reggeli nyomát látta rajta. Más senki sem haladt el errefelé. Az útelágazás, ahol Poszadova szerint az erdőbe fordult le az őt követő két lovas, még legalább egy kilométerre volt innen. Vajon látni lehet-e majd a visszafelé vezető nyomaikat?

Néhány perc múlva véget ért az erdő. Az útelágazásig már csak kétszáz méter volt hátra. Amikor kiért az erdőből, észrevette, hogy jobbról és balról két lovas vágtat feléje az erdőszélen. És nyomban felhangzott a parancsoló kiáltás:

– Állj, egy lépést se!

Jemeljan megállt. A lovasok kezében puska volt. Civil ruhát viseltek, de mindketten csizmában voltak. Az egyiken rövid vattakabát, csillag nélküli katonai tányérsapka volt, a másikon ócska bekecs és fülessapka. Mindketten bajuszosak. „Igaza volt Poszadovának. Mindegy, a körülményektől függően fogunk cselekedni" – mondta magában nagyon nyugodtan Jemeljan.

– Ki vagy? – kérdezte fenyegetően a vattakabátos.

– Hát ti kik vagytok? – érdeklődött hangsúlyozott szívélyességgel, barátságosan Jemeljan, és figyelmesen szemügyre vette a kérdezőt. Arca ismerősnek tűnt fel, valahol már találkozott ezzel az emberrel.

– Partizánok vagyunk, nem látod? – sietett a válasszal a másik, a bekecses, aki arcra és hangra szintén ismerősnek tetszett Glebovnak.

A vattakabátosnak szemlátomást nem tetszett társa elsietett válasza, mert elégedetlenül és rosszallóan nézett rá, és ebből a pillantásból Glebov tévedhetetlenül azt olvasta ki: „Hová sietsz, te bolond?" És hogy helyrehozza társa baklövését, a vattakabátos azt dörmögte:

– Téged kérdezünk, te felelj nekünk.

– De tudnom kell, kivel van dolgom – mondta Glebov ugyanolyan tartózkodóan, s közben feszülten igyekezett visszaemlékezni rá, hol látta ezeket az arcokat.

– Semmilyen dolgod nincs neked – szakította félbe durván a vattakabátos. – Fegyver van nálad?

– Fegyverviselésért agyonlövik az embert. Talán nem tudjátok? – válaszolta Glebov, és hirtelen észrevette, hogy a két lovas bajusza valahogyan nem természetes. Ez az észrevétel kul-

csot adott Glebov kezébe a talány megfejtéséhez. Gondolatban megpróbálta maga elé képzelni a két arcot bajusz nélkül. És hirtelen eszébe ötlött: nagyon is hasonló arcokat látott Borisz Tvardov rendőrei között. Partizánnak beöltözött rendőrök! Úgy bizony. Nos hát, uraim, játsszuk el az előadást. De ne felejtsétek: a darabot ti írtátok, ám a rendező én leszek.

– Mit akartok tőlem, jó emberek, vagy hát hogyan is nevezzelek benneteket? – kérdezte némi ingerültséggel Glebov, miközben tervén gondolkozott.

– Beszélj, ki vagy? – makacskodott a vattakabátos. Szemlátomást ő volt a főnök.

– Molnár vagyok. Gépész a malomban.

– Mutasd az irataidat – mondta a másik, s vidáman társára kacsintott.

– Nincsenek irataim.

– Iratok nélkül viszont nem hiszünk neked. Akárki hazudhat ilyesmit – mondta fölényes hangon a bekecses. Nyilvánvalóan ostobább volt a társánál.

– És nektek vannak irataitok? – kérdezte epésen Jemeljan.

– Nekünk vannak. Itt vannak a mi irataink. – A vattakabátos megrázta a puskáját.

– Nekem, sajnos, nincsen ilyen iratom – mondta Glebov, és megkérdezte: – De hát mégis, mit akartok tőlem?

– Minek mentél abba a faluba? – kérdezte gyorsan a „főnök".

– Dolgom volt.

– Milyen dolgod?

– Magánügy. Van ott egy kislány. Azzal találkoztam.

– Hogy hívják a babádat?

– Minek ez nektek? Pletykát akartok csinálni belőle...? Nem illik ez. És mik vagytok ti, vizsgálóbírók?...

– Minek annyit gatyázni – ráncolta türelmetlenül a homlokát a bekecses. – Vigyük a parancsnok elé, ott majd kiszedik belőle az igazságot. Ott majd elmond mindent.

– Hát te, bátyó, nem fázol bekecsben? – ugratta Glebov.

– Éppen jókor kérdezed. Csak arra vigyázz, nehogy meleged legyen – mordult rá a másik, aki végre megértette, hogy Glebov ingerkedik velük.

– Tehát, molnár vagy, a fasiszták bérence? – összegezte a „főnök". – Hát a neved micsoda?

– Ez egyáltalában nem tartozik rátok – válaszolta Glebov.

– Nem molnár ez. Krüger báró intézője, Kurtsnapsz Lemmer – szólalt meg ismét, baklövést baklövésre halmozva a bekecses. Sértette Glebov epés replikája, s nem lévén képes türtőztetni magát, úgy igyekezett bosszút állni rajta, ahogyan tudott. Glebovnak már semmilyen kétsége nem maradt afelől, hogy átöltözött rendőrök állnak előtte, akiket Stangl és Tvardov küldött utána.

Igyekezett kitalálni, mit fognak tenni vele a továbbiakban? Ha rendőrök, akkor nem fogják őt a partizánokhoz vinni. Ha pedig mégis partizánok, akkor a parancsnokságukra kell vinniük, s ott majd csak megérteti magát velük valahogyan. Itt száz kilométernyi körzetben egyetlen partizánparancsnok található: Jegorov, Jemeljan pedig az ő helyettese.

A vattakabátos ekkor hirtelen odaugratott Glebovhoz, és minden teketória nélkül, ügyesen a zekéje zsebébe nyúlt, kihúzta onnan a kis coltot, és önelégülten azt mondta:

– Azt mondod, jó uram, hogy fegyver nélkül jársz. Hát ez meg micsoda? Játékszer? Mellesleg, az ilyen játékszerekért a fasiszta törvények értelmében is főbelövés jár. Vagy neked, mint fasiszta bérencnek engedélyed van rá, hogy fegyvert hordj magaddal...? Mi, molnár úr? Csúnya dolog a csalás! Most pedig, gyerünk.

Ráparancsolt cimborájára, hogy menjen előre; Jemeljan középen, ő pedig hátul ment. Figyelmeztette a foglyot:

– Nehogy eszedbe jusson valami... Biztos kezű lövész vagyok.

– Elhiszem, és nem is készülök szökni – mondta alázatosan Jemeljan, és úgy tett, mintha alaposan megrettent volna. – Kegyességetekben reménykedem. Akadnak köztetek, partizánok között is jó emberek... Talán mégis elengedtek? Békés, ártalmatlan ember vagyok.

– Méghogy békés, azt mondja, és pisztollyal járkál. Ismerünk benneteket, fasisztákat. Szedd a lábad, és hallgass.

Libasorban indultak vissza az erdőbe, csak nem a Szedlectanya felé, hanem egy másik úton. Vagy kétszáz métert szótlanul tettek meg. „Eléggé furcsa – gondolta Glebov. – Mégis, kicsodák ezek, és hová visznek? Ha rendőrök, ahogy gondoltam, akkor már el kellene engedniük. A pisztolyt pedig tárgyi bizonyítéknak vették el Tvardov számára." Jemeljan különösebb ne-

hézség nélkül elintézhette volna kísérőit, de ismét egy kétsége támadt álbajuszos kísérői kilétét illetően. És ha tényleg partizánok? Nem, ez lehetetlen. Jemeljan elhatározta, hogy vár.

Negyedóra múlva a „főnök" kiadta a vezényszót:

– Állj! – Aztán barátjához fordulva, megkérdezte: – Mi lenne, ha mégis elengednénk, menjen, amerre lát? Úgy látszik, nem ártalmas legény ez, ráadásul még babája is van. Lehet, hogy valamikor még nekünk, partizánoknak is hasznunkra lesz. Mondd csak, segítesz-e a partizánoknak?

Igen, ezek rendőrök. Túlságosan is nyomatékosan hangsúlyozzák a „partizán" szót. Az utolsó kétség is eloszlott. Jemeljan szorosan a parancsnok mellé lépett, és színlelve azt mondta:

– Köszönöm nektek, kedveseim. Soha életemben nem felejtem el. Csak minek szedtétek magatokra ezt a maskarát? – És e szavakkal letépte a rendőr mesterséges bajuszát, és jámbor kacagásra fakadt. Aztán még mielőtt magukhoz térhettek volna az elképedéstől, vidáman így folytatta: – Borisz tréfát űzött veletek. Ti pedig, két bolond, egy egész órán keresztül játszottátok itt előttem ezt az ostoba komédiát. Eh, tökfilkók! . . .

Magabiztos, főnöki hanghordozása elbátortalanította a rendőröket. A vattakabátos bűntudatosan mondta:

– Nem tudtuk, Lemmer úr. Mi azt tettük, amit parancsoltak nekünk.

– Ki parancsolta? Stangl vagy Tvardov? – kérdezte szigorúan, kevélyen Glebov.

– Mind a ketten – válaszolta a „főnök".

S ekkor Glebov végrehajtotta azt, amit mint katonának meg kellett tennie: meglendítette bal kezét, és először a „főnökbe", majd a másik rendőrbe eresztett egy-egy golyót. Ellenségeire lőtt, népe árulóira, akik holnap talán őrá lőttek volna kíméletlenül és hidegvérűen.

Fölöttébb felajzva, de vidáman érkezett meg a birtokra, és rögtön Stangl őrmesterhez szaladt. Az már várta őt, és színlelt, csodálkozó kérdéssel fogadta:

– Mi van veled, Kurt? Sápadt vagy.

Jemeljan lehajtott egy pohár vizet, és kifújva magát, azt válaszolta:

– Szerettelek volna látni az én helyemben. Nem is képzeled, Otto, mit éltem át!

– El sem tudom képzelni. – Stangl túlzott figyelemmel meresztette ki halványzöld szemét.

– Hát ide figyelj. Reggel kimentem a fiókrészlegbe. Jövök visszafelé. Amikor az erdőből kiér az ember, egy útkereszteződés következik. Alighogy kiérek a tisztásra, két oldalról két puskás lovas vágtat hozzám, és: „Fel a kezekkel!" Látom, rosszul áll a szénám. Rajta, mondom, ravaszkodjunk. Azt mondom nekik, molnár vagyok, a malomban dolgozom. De nem hat rájuk. Hazudsz, azt mondják, te fasiszta lakáj.

– Mi az a lakáj? – szakította félbe Stangl.

– Így hívják Oroszországban a szolgákat.

– Aztán miféle emberek voltak ezek? – szakította félbe megint az őrmester, aki igyekezett összekuszálni az elbeszélés fonalát.

– Partizánok, természetesen! Képzelheted, két ilyen megtermett, bajuszos ember. És képzeld, magukkal akartak cipelni a tanyájukra. Latolgattam magamban, mit is csinálhatnak velem. A jobbik esetben agyonlőnek, a rosszabb esetben pedig felakasztanak. Választanom kellett a golyó és a kötél között. A golyót választottam, és amint látod, életben maradtam.

– Ó, értelek, Kurt, szerencséd volt. Ellenségeid, nyilván, szentimentális fickóknak bizonyultak. Könyörögtél nekik, meglágyítottad a szívüket, és elengedtek, miután rádparancsoltak, hogy többé ne kerülj a szemük elé. Így volt vagy nem?

– Egyáltalában nem, kedves Otto. Rosszul ismered az orosz partizánokat. Bosszúállóak és kegyetlenek azok.

– Akkor hogyan sikerült megszabadulnod tőlük?

– Hát így!

E szavakkal Jemeljan egy szempillantás alatt előkapta a zekéje zsebéből ugyanazt a browningot, amellyel a két rendőrt elintézte, feldobta a levegőbe, és röptében elkapta. Az őrmester szeme hirtelen tágra kerekült, félig eltátotta a száját, és üveges szemmel bámult az intézőre. Aztán hirtelen kacagni kezdett.

– Örül majd neki Borisz, az ördög vigye el! . . .

– Minek?

– Ő nem tud elfogni egy fia partizánt sem, te meg egyszerre kettőt is elintéztél.

– Ez természetes, Otto: én német vagyok, ő meg orosz. Én

egyáltalában nem vagyok hajlandó bízni az oroszokban. Még ha bennünket szolgálnak is. Gyűlölöm őket.

– Nagyszerű, Kurt! – Az őrmester megveregette Glebov vállát. – Ezt a hőstettet meg kell ünnepelnünk egy üveg jófajta „Kurtsnapsszal".

– Természetesen. Este okvetlenül gyere el. Boriszt is meghívjuk?

– Persze, persze, hadd egye az irigység. És helyettesedet, Barsigot is hívd meg.

Glebov összeráncolta a homlokát. Itt, a birtokon, tüntetően kimutatta idegenkedését Barsig-Fegyinnel szemben. Ebben jó előre megállapodtak, hadd higgyék a többiek, hogy idegen és teljesen elütő természetű emberek, akiket csak a szolgálati viszony fűz össze.

– Érdemes? Heinz nem rokonszenves nekem.

– De hiszen ő is német.

– Hát persze. Csak más a jelleme, és én nem barátkozom vele.

Este négyesben iddogáltak az intéző lakásán. Jemeljan engedett az őrmester kérésének, és Borisz Tvardovon kívül helyettesét, Heinz Barsigot is meghívta. Előzetesen persze kioktatta Leon Fegyint, hogyan viselkedjék ebben a társaságban. Glebov szerette volna leitatni Stanglt és Tvardovot, és megtudni tőlük, mi céllal és kinek a parancsára küldték utána a két rendőrt.

Vacsora közben megkérték Jemeljant, hogy mesélje el részletesen a partizánokkal történt összetűzését. Szívesen, élvezettel mesélt, s közben az őrmester gondtalanul vidáman nevető szemét és a rendőrfőnök meglehetősen savanyú képét figyelte. Stangl, természetesen, köpött a két megölt rendőrre, annál is inkább, mivel német ember ölte meg őket. Tvardovnak viszont felelnie kellett járási főnökei előtt két rendőrének elvesztése miatt. Kellemetlen beszélgetésnek néz elébe a városban. Érthető volt borus hangulata.

– Valahogy olyan savanyú vagy ma, Borisz – ugratta Glebov. – Nem ittál eleget, vagy mi? Töltsek neked?

– Két rendőrömet agyoncsapták ma a partizánok – felelte komoran Tvardov.

– Ugyan már, az is valami! – legyintett rá vidáman Glebov.

– Hát érdemes ezért a szemét népségért bánkódni? Vedd úgy, hogy megbosszultam őket: kettőt kettőért.

A becsípett őrmesternek tetszett ez a csípős beszélgetés. Mindenkinek töltött, majd düledezve felállt, és az asztal fölé hajolva, akadozó nyelvvel rákezdte:

– Inni szeretnék az árja szellemre...

Hirtelen, mint valami gép, felpattant Leon Fegyin, és karját előrelendítve, elordította magát:

– Heil Hitler!

– Heil! – felelték a többiek szintén felállva.

Az őrmester folytatta:

– Kurt ma hőstettet hajtott végre... vitézségről és a führer iránti odaadásról tett tanúbizonyságot. Ne... sértődj meg rám, Kurt, lehet, hogy bolsevik söpredék vagy... ezt még nem tudhatjuk, de tetszel nekem, mert... bátor katona vagy. Mindenekelőtt... német vagy. Él benned az árja szellem.

– Heil Hitler! – vakkantotta megint Fegyin, ismét talpra kényszerítve a többieket.

– Heil!

Az őrmester szigorú, de helyeslő pillantással nézett Fegyinre, és így folytatta tósztját:

– Személyesen megyek el Sturmbannführer Christian Hoferhez, és... megmondom neki, hogy te igazi német vagy... és hőstetted jutalmat érdemel. Heil Hitler!

– Heil!

Jemeljan jól tudta, hogy az őrmester semmilyen Sturmbannführerhez nem megy Kurt Lemmer számára kérvényezni. Másvalami volt fontos: megtudni, mi rejlik az őrmester agyában. A „Kurtsnapsz" kifogástalanul működött, és a részeg rendőrfőnök csókolózni mászott Jemeljanhoz, e szavakkal vallva szerelmet neki:

– Tisztelem a bátrakat, szeretlek, Kurt... a rendőrök pedig... igazad van... szemét népség. Úgy kell nekik. Ahogy mondani szokás: béke poraikra... örök világosság fényeskedjék nekik...

Még ötször ugrott fel Fegyin ádáz „Heil Hitler!" kiáltással; beszélgettek és ittak, ittak és beszélgettek. Stangl és Tvardov összefüggéstelen, részeg beszédéből Jemeljan megértette, hogy komolyan megfigyelés alatt tartják, de mai cselekedete nagy po-

zitívumnak számít a szemükben. Hiszen két partizánt ölt meg. Egy szovjet felderítő aligha tehetne ilyet – aligha ölhetné meg társait csak azért, hogy beférkőzzék a németek bizalmába.

Másnap reggel Jemeljan elhatározta, hogy a szovhoz részlegébe megy, onnan pedig a partizánbrigád törzsébe, Jegorovhoz. Látszólag minden rendben volt, és a tegnapi incidens különösen a javára szólt, ám Jemeljan a lelke mélyén mégis nyugtalankodott. Nem hiába nevezte őt tegnap a részeg őrmester bolsevik söpredéknek. Tehát nem hisznek neki, a Gestapo szovjet felderítőt gyanít benne. Természetesen, mielőtt a brigádtörzsbe indul, nem ártana, ha megfordulna a városban, több értesülést szerezne, hogy részletesebben tudja tájékoztatni Jegorovot. Érdekes lenne tudni, mit szól Christian Hofer az ő tegnapi tettéhez? Stangl talán már jelentette neki, vagy éppen ma küldi el a jelentését a városba. Stanglt nem nehéz rászedni. A nagyobb nyonaték kedvéért még egy újabb „tényt" is az orra alá dörgölhet: még a báró visszatérése előtt átköltöztetheti a jószágot és a gabonát a fiókrészlegekből a központi majorba.

Az utcán borús idő fogadta. A katonai parancsnokság mellett Jemeljan mozgolódást tapasztalt: katonák futkostak, néhány gépkocsi begyújtott motorral várakozott. Miért ilyen korán? Nyilván valami baj történt. Jemeljan a parancsnokság felé igyekezett. Az udvaron összetalálkozott a rosszkedvű Stangllal. A katonák a beindított teherautók körül gyülekeztek, lőszert és személyi holmijukat rakodták rá. Világos volt, hogy a helyőrség elvonul valahová. De hová? Talán partizánok ellen indítanak újabb tisztogató hadműveletet?

– Jó reggelt, Otto! – szólította meg Jemeljan vidáman az őrmestert.

– Semmi jót nem látok – mordult rá az komoran. De Jemeljan úgy tett, mintha nem venné észre, hogy az őrmester nincs jókedvében. Azt mondta:

– Tanácsért jöttem hozzád. Talán mégis igazad volt, fel kell számolni a birtok fiókrészlegeit.

– Vigyázz, nehogy késő legyen. Addig halogatod, amíg a partizánok felszámolják – felelte komoran Stangl, és félrehúzva Jemeljant, titkolózó hangon, suttogva, azt mondta neki: – Ide figyelj, Kurt, mi sürgősen elmegyünk a városba. Így szól a főnökség parancsa.

– Történt valami? – kérdezte színlelt riadtsággal Jemeljan.

– A partizánok elszemtelenedtek. A szomszéd járásban nagy erőkkel elfoglalták a várost, egy teljes napon át megszállva tartották, felgyújtották a benzinraktárt, az állomást, meg valamilyen üzemet, felrobbantották a hidat. Egyszóval, elszemtelenedtek A főnökség megijedt. Nehogy még nálunk is valami hasonló történjék. Úgy hogy itthagyunk téged. Légy óvatos. Tartsd a kapcsolatot Borisszal. A rendőrség itt marad. És a viszontlátásra. Sietek. Hasogat a fejem, mintha forró köveket vertek volna bele tegnap. Üdvözlet a bárónak! – kiáltotta menetközben Stangl.

De Jemeljan már nem törődött vele. Gondolatban hálát adott az őrmesternek a fontos hírért: szülőfaluja járásának partizánjai ilyen merész és sikeres műveletet hajtottak végre! Hiszen ez nagyszerű! Elképzelte, mennyire megörül majd neki Ivan Tyitov, Jegorov és az egész brigád. Azonnal a brigádtörzsbe kell utaznia.

Jemeljan valósággal újjongott. Gyorsan felébresztette Fegyint, elmesélte neki az új híreket, s közölte vele, hogy rögtön indul Jegorovhoz:

– Ha kérdezősködnek utánam, mondd, hogy elmentem a fiókrészlegbe. Fel akarjuk számolni a részleget, és át akarjuk költöztetni ide az egész ingóságot. Ha holnap estig nem térek vissza, pattanj lóra, és vágtass a részlegbe. Ott megkapod az utasítást, mi lesz a további teendőd – rendelkezett Glebov, és negyedóra múlva már teljes vágtában száguldott a brigádtörzs felé.

4

– Nem maradhatsz tovább a birtokon – ismételte most már keményen a végleges döntést Jegorov. Az új parancsnoksági fedezékben ültek, amelynek fala deszkázott volt, teteje kétréteges gerendafödémből állott. Négyen voltak: a brigád parancsnoka és komisszárja, a törzsfőnök és a felderítő főnök. Középütt, kicsit távolabb az asztaltól egy tűzhely állt. Ivan Tyitov megpiszkálta a száraz fenyőhasábokat, s a tűz vígan ropogni kezdett, kellemes meleggel legyintette meg a törzsfőnök borostás, szélfutta arcát. A tűzhelyen tea forrt. Jegorov mereven nézett Glebovra éles pillantású, sötét szemével, és lágyan kopogott az asztalon

apró, valósággal gyermeki ujjaival. Jemeljannak eszébe jutott, milyen volt Zahar Szemjonovics azokban a napokban, amikor megtudta családjának pusztulását: magába zárkozott és reménytelenül megfáradt ember benyomását keltette. Most erőteljes, feszes tartású, még egészen fiatal és – már amennyire Jemeljan el tudott igazodni a férfiúi szépség dolgában – szép ember ült előtte. Arca kerek, fehér bőrű, frissen borotvált, fekete haját, amelybe egyetlen ősz szál sem vegyül, simára fesülve viseli. – A földalatti városi bizottság adatai szerint már felfigyeltek rád. és bármelyik pillanatban letartóztathatnak – folytatta Jegorov. – A birtokon teljesítetted feladatodat, nincs ott többé dolgod. Nem mint helyi megbízottra, hanem mint a felderítő főnökre van rád szükségünk. Megbízottat mindig találsz a báró birtokán, ha éppen szükséged lesz rá.

– Nem szeretném elveszteni az intézői tisztséget.

– És Fegyint nem lehet előléptetni?

– Azon gondolkodom – válaszolta Glebov. Éles eszű, gyors felfogású ember volt, aki meg tudta hányni-vetni magában az új körülmények következményeit.

– Végső soron . . . – szólalt meg a kesehajú Szviridocskin és felállt. Nem tudott ülve, gesztikulálás nélkül beszélgetni. – Végső soron, mindenképpen fel kell számolni a bíró birtokát. Ha mi nem tesszük meg, akkor a németek fogják megtenni. A jószágot feldolgozzák húsnak, a bárónak meg kifizetik pénzben.

„Okos" – gondolta Jemeljan a komisszárról, akivel csak ma ismerkedett meg.

– És különben is, a felderítő főnöknek itt, a törzsnél a helye – mondta Jegorov. – Hogy úgy mondjam, a mozgósítási szakasz véget ért, a brigád igazi harci cselekményekbe kezd. A mi körülményeink között pedig a felderítés a legfontosabb. Vagyis Glebov elvtárs, a birtokkal végeztünk, mostantól fogva egyetlen órára sem szabad odautaznod. Minek kockáztatni?

– Én a következő változatot javaslom – szólalt meg eltöprengve Jemeljan. – Ma este a szovhoz fiókrészlegébe érkezik Fegyin. Találkozom vele. Holnap reggel megkezdjük a jószág és az egész ingóság átköltöztetését a központi majorságba. A partizánok hirtelen megtámadnak bennünket, elveszik a jószágot és a szükséges holmikat.

– Főképpen az élelmiszert – támogatta Szviridocskin.

– Foglyul ejtik Kurt Lemmer intézőt, vagyis engem. Kurt Lemmert ki kell végezni, és ezt közzé kell tenni valamennyi osztagban. A harcban, úgymond, gazdag zsákmányra tettünk szert, Lemmer hitlerista lakáj pedig elnyerte megérdemelt büntetését. Ez tudomására jut Krüger bárónak, és természetesen, Sturmbannführer Hofernek is.

– Jemeljan Glebov pedig kénytelen lesz bajuszt növeszteni, és új frizurát csinálni magának – mondta mosolyogva Jegorov.

– Frizurát azt csinálhat, de ami a bajuszt illeti, attól félek, hogy semmi sem lesz belőle – csipkelődött barátian Tyitov. – Jemeljan csak az idén kezdett borotválkozni.

– Egy percre, elvtársak, még nem fejeztem be – heveskedett Glebov. – Az intéző helyettesének, Heinz Barsignak sikerül megmenekülnie a partizánoktól. Mindenről jelentést tesz a rendőrségnek, a Gestapónak, és talán Hofertől is tanácsot kér, mint a báró barátjától, hogy mihez kezdjen most már intéző nélkül. Gondolom, ebben a szituációban rábízzák ezt a tisztséget, ami előnyös lesz a mi számunkra.

Szünet következett. Mindenki azt várta, hogy a parancsnok szólaljon meg először. Jegorov rágyújtott, sietség nélkül gondolkodott. Aztán valahogy egyszeribe felvidulva, hirtelen megszólalt:

– Szerintem, a terv elfogadható. Hogy gondolják, elvtársak?

– Hogyan és milyen összetételben fogjuk megtámadni a részleget? – kérdezte a komisszár.

– Ezt a műveletet Buliga osztagára kell bízni – vetette oda hanyagul Tyitov, és felállt. Most, amikor Tyitov feje csaknem a gerendamennyezetet súrolta, Jemeljan hirtelen felfigyelt rá, hogy Ivan nemcsak testes és széles vállú, hanem eléggé magas is. – Nekem a következő kétségem van ezzel kapcsolatban – folytatta Tyitov magabiztos hangon. – Glebov terve általában véve elfogadható, de egyetlen részletkérdés zavaró benne: Fegyinnek sem szabad visszatérnie a birtokra. Őt is foglyul kell ejteni, és „kivégezni" az intézővel együtt.

– Miért? – kérdezte gyorsan Glebov.

– Várj, mindjárt megmagyarázom. Fegyinnek már volt alkalma fasiszta fogságban lenni, minden szörnyűségét átélte... Ég benne a gyűlölet a fasisztákkal szemben, ez igaz, és nyílt harcban oroszlánként fog harcolni. De félelem, sőt rémület is lakozik

benne: fél, hogy megint a Gestapo karmai közé kerülhet. Ezért nem célszerű ott tartani őt, a Gestapo keze ügyében. Nem bírja idegekkel. Sokat tud a brigádunkról. Minden megtörténhet. Nagy és semmivel sem indokolható kockázat.

Érvelése meggyőző volt, és senki – még Jemeljan sem – szállt vele vitába. Elhatározták, hogy a komisszár személyesen adja át a parancsot Buligának, aztán ő is részt vesz a szovhoz fiókrészlegének szétzúzásában ő fogja fogságba ejteni az intézőt és helyettesét.

Másnap Roman Buliga partizánosztaga minden különösebb nehézség nélkül elfogta, és az erdőbe irányította a huszonnyolc tehenet, harminchárom disznót és hét lovat. A tíz szekérnyi gabonát és a szükséges felszerelés egy részét már éjszaka elvitték. Így szűnt meg létezni von Krüger báró birtokának fiókrészlege. Ezzel együtt örökre eltűnt Kurt Lemmer intéző és helyettese, Heinz Barsig is. Kivégzésüket hivatalosan közzétették Zahar Jegorov brigádjának mindhárom osztagában. Minderről a részleg dolgozói, a partizántámadás szemtanúi tettek jelentést a rendőrfőnöknek, Borisz Tvardovnak. Borisz Tvardov megörült a hírnek: már régóta fájt a foga az intézői tisztségre, és remélte, hogy most sikerül megkaparintania. Csak Sturmbannführer Hofer harapta véresre a szájaszélét, amikor megkapta a hírt. Kétségbeesett dühvel szűrte a fogai közt: „Elszalasztottuk . . .” Most már végleg meggyőződött róla, hogy az intéző és helyettese a partizánoknak dolgozott, és első dühében megparancsolta, hogy tartóztassák le Borisz Tvardovot és a báró birtokának két dolgozóját. Azt remélte, hogy rajtuk keresztül az eltűnt Lemmer és Barsig nyomára jutnak. Nem bízott a rendőrségben, különösen amióta megtudta, hogy a szomszédos járás rendőrfőnöke, Akim Filippovics Tyitov a partizánoknak dolgozott, és segítette őket a város ellen végrehajtott sikeres támadásban, meg a meglehetősen nagy német helyőrség felszámolásában.

A partizánok sikere Glebov és Tyitov szűkebb hazájában fellelkesítette Jegorov brigádját. Zahar Szemjonovics utasította az osztagok parancsnokait, hogy ki-ki a saját zónájában önállóan tevékenykedjék, s mindenekelőtt a lakott helyeket tisztítsák meg a kis létszámú ellenséges helyőrségektől. A törzsfőnöknek meg a felderítő főnöknek megparancsolta, hogy dolgozzák ki a fasiszta hadtestparancsnokság szétverésére irányuló hadművelet részletes

tervét. A hadtestet nemrég dobták át ide a nyugati frontról. Hadosztályai még valahol úton voltak, a törzs viszont már berendezkedett a várostól nem messze, egy volt üdülőben. Az üdülő fenyőerdő közepén, a folyó magas, homokos partján emelkedett.

Jegorov most közös földkunyhóban lakott Pavel Pavlovics Szviridocskin komisszárral, vagyis Paskával, ahogy még nemrégen hívták a Komszomolban. Tyitov és Glebov egy másik földkunyhóba telepedett be. A rádiókészülék a harmadik parancsnoksági földfedezéken állt, amelyet gerenda választal osztott két részre. Az egyikben a rádiós tartózkodott, a másikban az ügyeletes meg a brigádparancsnok segédtisztje.

Ivan Tyitov a legpontosabb értesüléseket követelte Glebovtól, mind a hadtesttörzs közelében, mind az üdülő épülete felé vezető úton található német őrállásokról és helyőrségekről. Jemeljan kénytelen volt egyszerre két felderítőt is sürgősen a városba küldeni, hogy kapcsolatot tartsanak a földalatti csoportokkal. De nem csupán a felderítés adatait szállította Tyitovnak, Jemeljan a rendelkezésére bocsátotta elméleti és gyakorlati tapasztalatait.

Egyelőre ismerték az üdülő alaprajzát, a hozzá vezető utakat, a hadtesttörzs őrállományának létszámát, külső védelmi rendszerét. Ha tekintetbe vesszük, hogy mind a helyőrség létszáma, mind a védelmi rendszer pótlólagos kiegészítésre szorult, akkor egészben véve több volt az ismeretlen, mint az ismert tényező. Pozitív körülmény volt, hogy Glebov egy ízben személyesen is járt az üdülő közelében – a báró ügyeinek intézése közben –, éppen azon a napon, amikor a hadtesttörzs beköltözött. A felderítő éles szeme megfigyelt akkor néhány fontos részletet, s ez most éppen kapóra jött.

Az üdülő két, egyemeletes villaépületből – vagy inkább épülettömbből – állott, és kétméteres deszkapalánk vette körül. A kerítésen kívül négy fabarakk állt, amelyekben korábban a személyzet lakott. A főútvonaltól az üdülőház nyolcszáz méter hosszú aszfaltozott bekötő út vezetett. A hadtestparancsnokságot törzskari őrszázad őrizte. A tisztek létszáma – beleértve a technikai állományt is – mintegy ötven fő volt. A partizánok, ha az egész brigádot bevetik, négyszeres fölényben tudtak volna támadni. De tekintetbe kellett venniük azt is, hogy az üdülőtől tizenkét kilométerre, a városban, meglehetősen nagy létszámú helyőrség

állomásozott, Gestapóval és rendőrséggel. A partizánok számbeli fölénye tehát nagyon is viszonylagos volt.

Másnap visszatért a Glebov által felderítésre küldött partizán, Nyikolaj Gurov, aki nem sokkal a háború előtt két hétig nyaralt az üdülőben. Jemeljan éppen ezért küldte őt, hogy tisztázzon néhány részletkérdést. Erős, negyvenéves férfi volt, kissé zárkózott és hallgatag természetű, de nagyon célratörő. Jól ismerte őt Jeliszej Zakonnyikov osztagparancsnok – egy faluból valók voltak –, ő ajánlotta Glebovnak. Jemeljan meglepődött Gurov gyors visszatérésén: csak másnapra várta. Keserűen gondolta, hogy Gurov bizonyára nem hajtotta végre a feladatot. De tévedett. Gurov szűkszavúan, komoran, de magabiztosan jelentette:

– A palánk mentén őrszem járkál. A bejáratnál két katona. Ezen az oldalon a kapu mellett áll egy harckocsi. Az udvaron az első épülettömb mellett egy kisebb harckocsi és egy személygépkocsi. A tisztek jövés-menése inkább a második épületnél észlelhető. Ott van az ebédlő, a klub, na meg az üdülőszobák. Az első épület azelőtt a főnökségé volt.

– Miért? – kérdezte gyorsan Glebov.

– Jobb, világosabb, melegebb, szóval több benne a kényelem. És kevesebb ott a nép, mivel a másik a nagyobb, a főépület.

– Tehát hol laknak a parancsnokok?

– Bizonyára az elsőben.

– Folytassa. – Glebov feljegyzett valamit a jegyzetfüzetébe.

– A városba vezető telefonvonal a megszokott. Oszlopos. Nem valószínű, hogy földalatti vezetéket fektettek volna le. Néztem, nyoma lett volna az ároknak. A villanyvezeték egy másik oszlopsoron. De akár a telefonoszlopok, ezek is az út mentén állnak. Éjjel villannyal világítják meg az udvart, és a palánk mentén is néhány lámpa ég. A kapu ki van világítva.

Glebovnak megtetszett ez a partizán a maga nyugodt szakszerűségével, és aprólékos megfigyelőképességével. Meghallgatta jelentését, részletesen kikérdezte, hol, merre járt, kivel találkozott, majd azt mondta neki:

– A brigád felderítőcsoportjában marad. Nálam fog dolgozni. Rendben van?

– Ahogy parancsolják – vonta meg erős vállát Gurov.

– Zakonnyikov holnap megkapja a parancsot a maga áthelyezéséről a brigádtörzsbe. Itt nagyobb hasznot hajt. Most pedig

keresse meg Fegyint – ő a helyettesem –, majd elhelyezi magát a felderítőcsoportnál.

Jemeljan odanyújtotta keskeny kezét a partizánnak, és az erősen, férfiasan, megszorította kemény tenyerével.

Másnap visszatért a felderítésből Nagya Poszadova is. Örvendetes volt, hogy értesülése egybevágott azzal, amit egy nappal korábban Gurov jelentett. A helyzet némileg világosabbá vált. Az időjárás is kedvezett: borús napok járták, az éjszakák sötétek voltak, eső szemerkélt. A gépkocsik csak a szilárd utakon tudtak közlekedni, s itt nem volt sűrű úthálózat. A távoli falvakba legfeljebb kordén lehetett eljutni, az erdei mocsaras sűrűkbe pedig csakis gyalog vagy lóháton. A hadműveletben két partizánosztag vett részt: egy támadó és egy hátvédcsoport. A hátvédnek kellett lezárnia a város felől a német erősítés útját. Erre a csoportra hárult az a feladat, hogy a pontosan megjelölt időben elvágja a telefon- és a villanyvezetéket. Mindegyik csoport alcsoportokra oszlott, amelyeknek meghatározott, konkrét feladatuk volt. Alakítottak egy különleges lovasosztagot is, hogy a hadművelet végrehajtása után fedezze a brigád visszavonulását.

Tyitov a komisszár jelenlétében jelentést tett a parancsnoknak a művelet előzetes, általános tervéről.

– Pontosabban meg kell határozni támadásunk fő célját, és annak megfelelően kell kitűzni a konkrét feladatokat. Egyelőre túl sok benne a közhely – elmélkedett hangosan Jegorov. – Mi a művelet alapvető célja?

– Szétzúzni a hadtesttörzset – válaszolta Tyitov.

– Helyes, de nem eléggé konkrét – szállt vele vitába Jegorov. A komisszár hallgatott.

– Agyonlőni a parancsnoki állományt, megsemmisíteni az iratokat . . . – kezdte volna Tyitov, de a brigádparancsnok félbeszakította:

– Az iratok egy részét kívánatos megszerezni. Meg kell szerezniük a hadtestparancsnok, sőt még az operatív osztály vezetőjének páncélszekrényét is.

– Vagy magát a hadtestparancsnokot – szólalt meg ábrándosan Szviridocskin, és zsebre tett kézzel, nyugtalanul sétálni kezdett fel s alá a kunyhóban.

– Éppen ez az! – folytatta Jegorov. – Konkrét feladatokat kell az emberek elé állítani: ez a csoport megszerzi az iratokat, ez

fogságba ejti ezt, vagy azt a személyt. És részletesen kidolgozni, milyen útón-módon fognak ténykedni.

Tyitov erre mintegy mentegetőzésképpen azt mondta, hogy a továbbiakban mindezeket a kérdéseket részletesen és pontosan meghatározza, csak még a kiegészítő felderítési adatokat várja.

– Értem, ez egyelőre csak a művelet általános sémája – jegyezte meg barátian Jegorov, látva törzsfőnöke izgatottságát. – És nem is rossz séma. Dolgozzék tovább rajta. És vegye figyelembe, Ivan Akimovics: a siker fő feltétele a meglepetésszerű és villámgyors támadás. Az üdülő épületében lefolyó harc nem tarthat tovább negyedóránál. Mire a városból jövő erősítés megütközik a mi hátvédcsapatunkkal, végeznünk kell a törzzsel és a támadó csoportnak haza kell indulnia a zsákmánnyal.

A baráti hangnem, amelyet Jegorov szokása szerint megütött, szárnyakat adott Tyitovnak, okos tanácsai pedig, biztonságérzetet keltettek benne. „Az ördögét – gondolta Tyitov –, úgy fest, mint egy megrögzött civil, és nézze meg az ember, mennyire ért a taktikához. Pedig semmilyen katonai iskolát nem végzett: közönséges pártmunkás, átlagos járási párttitkár."

Gondolatait a brigádparancsnok belépő segédtisztje, Szasa Fjodorov, egy fiatal, jól megtermett legény szakította félbe. Katonásan tisztelgett, és jelentette:

– Brigádparancsnok elvtárs! Egy lány akar magával beszélni.

Jegorov kérdő tekintettel kérdezte.

– Miféle lány? Honnan jött?

– A mieink tartóztatták fel az erdőben. Azt mondja: sürgősen beszélni szeretnék Jegorov elvtárssal, az osztag parancsnokával. És semmi mást nem mond.

– Se többet, se kevesebbet? – kérdezte vidáman a komisszár.

– Foglalkozzék vele a felderítő főnök – rendelkezett Jegorov, és tovább folytatta Tyitovval a művelet tervének megvitatását.

Szasa Fjodorov hetykén összeütötte a sarkát, és kiment. A lány a pad mellett állt, nem akart leülni, látnivaló volt, hogy igencsak izgul, mert amikor Fjodorov kiment a brigádparancsnok fedezékéből, utánavetette volna magát, de az egy kézmozdulattal megállította, és szigorúan azt mondta neki:

– Várjon.

Glebov a felderítői jelentés összeállításán dolgozott, amikor a segédtiszt belépett:

– Mi kell, Szasa?

– Egy lány van itt. Személyesen Jegorovval akart beszélni, de Zahar Szemjonovics azt parancsolta, hogy maga foglalkozzék vele.

– Most nem érek rá. Látod, el vagyok foglalva. Várjon egy kicsit.

– Sürgős ügy. A brigádparancsnok utasította magához – makacskodott Szasa Fjodorov.

– Sürgős ügy? – Jemeljan a segédtisztre emelte fáradt szemét. – Na, rendben van, vezesd ide... Illetve, várj, itt nincs semmi keresnivalója. Kimegyek.

Úgy ment ki Fjodorov után, ahogyan a földkunyhóban ült: zöld tányérsapkával a fején, hadnagyi rangjelzéssel ellátott ingzubbonyban, amelyet vállszíjas derékszíjjal szorított le, és csizmában. Szíja felett rőtes bajusz háromszöge látszott, a nagyobb nyomaték kedvéért – amíg ki nem nő – szénnel kihúzva. Nem is ment, valósággal repült, könnyedén, fiatalosan, hogy gyorsabban végezzen a leányzóval, és visszaülhessen a jelentés mellé.

A lány a pad mellett állt Szasa Fjodorov társaságában, és várta őt. Fehér babos ruhája fölött szürke kosztümkabátkát viselt. Mezítláb volt. Haja nedves, fésületlen, rendetlen. Glebov rögtön felismerte. S amikor felismerte, önkéntelenül az öröm, a csodálkozás, az aggódó kérdés felkiáltása szakadt ki belőle:

– Zsenya?!

A lány tehetetlenül borult a mellére, és fojtott, hangtalan zokogásba kezdett. Vállacskái rángatóztak, és egész teste – amely most kicsinek és törékenynek tetszett – remegett, mintha a hideg rázná. Glebov soha életében nem ölelt még zokogó lányt, még soha senki nem vergődött így a mellén. Zavartan nézett Szasa Fjodorovra, mintha segítséget várna tőle. De Szasa arca értetlenséget tükrözött, mintegy azt mondta: én felesleges vagyok itt, intézzétek el magatok, én kívülálló vagyok, és nem értem, miről van szó. Akkor Jemeljan szigorúan rákiáltott:

– Hívd ide a törzsfőnököt! – És amikor Szasa elballagott a brigádparancsnok földkunyhója felé, Jemeljan csendesen és gyengéden azt mondta Zsenyának: – Nyugodj meg, gyere.

A fedezékben leültette a saját priccsére. Nem kínálta vízzel, a lány maga vette észre az erős, hideg teával teli üveget. Töltött magának, s egy hajtásra kiitta. Jemeljan pedig kedveskedve kérlelte:

– Nyugodj meg, Zsenyecska, minden jóra fordul.

– Nem, Jemeljan, sohasem fordul már jóra... Soha – ismételte a lány, és megint forró könnyek öntötték el a szemét. Tenyerével eltakarta arcát.

– Na, kérlek, Zsenyecska, nyugodj meg. Mindjárt jön Vanya, és mindent elmesélsz.

A lány zilált kinézése, és elesettséget tükröző szavai – „sohasem fordul már jóra" – azt sugallták Jemeljannak, hogy valami jóvátehetetlen történt. Arra gondolt, hogy Zsenyát érte valamilyen súlyos, személyes sérelem. Talán megerőszakolták, megbecstelenítették a németek. Sok ilyen erőszakoskodás történt. Észbe kapott:

– De hát egészen át vagy ázva. Vedd le a kabátodat. Át kell öltöznöd. Vedd fel az én felöltőmet.

Amíg Jemeljan kapkodva, és ügyetlenül igyekezett segíteni a lánynak, megérkezett Ivan. Húga kinézése meghökkentette.

– Mi van veled, Zsenya? – A lány vállára tette a kezét, s az lecsüggesztette fejét, és ujjával törölgetni kezdte könnyeit. – Mi van vele, Jemeljan?

Glebov kézmozdulattal és szemével kérte, hogy ne heveskedjék. Zsenya, miután némileg összeszedte magát, fázósan összerázkódott. Ruhája is csurom víz volt. – Azt mondta:

– Be lehetne fűteni a kályhát? Bőrig áztam.

Úgy mondta ezt, mintha mi sem történt volna, és nem is lenne más mondanivalója. Jemeljan gyorsan egy nyaláb száraz rőzsét, majd némi hasábfát tett a vaskályhába, és nyírfakéreggel meggyújtotta. Egy perc múlva zúgni kezdett a kályhacső, és a kályha felhevült oldala hamarosan meleget árasztott. A két férfi most már semmit sem kérdezett, várták, hogy a lány magától kezdjen mesélni. Váratlanul és hirtelen, mintha taglóval sújtott volna le, azt mondta:

– Apát felakasztották a németek... A te anyádat pedig agyonlőtték... Most már teljesen árvák vagyunk...

Mindhárman elképedt, kimeredt szemmel néztek egymásra. Jemeljan szeme előtt sárga körök lebegtek. Zsenya felállt a priccsről, odament a kályhához, és melengetni kezdte kezét a csőnél. Nyugodtnak látszott, mintha semmi különöset nem közölt volna. Ő már átélte az első megrázkódtatást, amelyet a két férfinak most kellett átélnie.

– Mikor... történt ez? – kérdezte fásult hangon Ivan.

– A múlt pénteken. Apa három órával azelőtt, hogy a parti-

zánok megtámadták a várost, szinte az egész rendőrséget és a német helyőrség egy részét kivezényelte Csernyik kitérőállomásra. Azt mondta a németeknek, hogy a partizánok ezen az éjjelen megtámadják az állomást, és azt ígérte, hogy csapdát állít nekik. Amikor a németek másnap megtudták, hogy a partizánok elfoglalták a várost, rögtön megértették, hogy becsapták őket. A papa megpróbált elrejtőzni, de elfogták . . .

Ennyi elég volt Ivannak, a többit ő maga is el tudta képzelni. A részletek borzalmasak, nem érdemes faggatnia róluk . . .

– Na, és a mamát hogyan? . . . Miért? – kérdezte Jemeljan. Arca vértelennek, márványhidegnek látszott, szemében furcsa, bujkáló árnyak bukkantak fel. Még mindig nem hitte el anyja halálát.

– Ánya nénit másnap ölték meg. Razzia volt Mikitovicsiben. Az egész járásban megtorlók tomboltak – mondta Zsenya, és hangja hirtelen elakadt. Elment a kályhától, leült a priccsre, és megint sírni kezdett: – Én vagyok az oka. Miattam lőtték agyon Ánya nénit.

Jemeljan nem tulajdonított jelentőséget szavainak. Odament Zsenyához leült melléje, és rekedten, nagyon halkan arra kérte a lányt:

– Meséld el, Zsenya.

– Megkértem Ánya nénit, hogy bújtasson el egy kis zsidó árvalányt. Még mielőtt ti Mikitovicsibe jöttetek.

– Emlékszem a kislányra – préselte ki magából türelmetlenül, nehezen Jemeljan. – Olyan ijedt, fekete szemű . . . Mesélj.

És Zsenya a falubeliek elbeszélése alapján mindent elmondott Anna Szergejevna halálának körülményeiről.

Jemeljan figyelmesen és nyugodtan hallgatta végig, nem szakította félbe kérdésekkel. Csupán amikor a lány befejezte, akkor érdeklődött: él-e az a kislány. Zsenya igennel felelt. Jemeljan akkor olyan hidegvérrel, amely még Ivant is meghökkentette. leült a felderítői jelentés mellé.

Tyitov elment Jegorovhoz, hogy beszámoljon neki az őket ért bánatról, Jemeljan pedig Zsenyával kettesben a földkunyhóban maradt. A lány fát rakott a kályhába, és ledobva magáról az idegen felöltőt, ismét a kályhacső mellett melegedett. Arca kipirult, kezdett felmelegedni, de ruhája csak vizes maradt. Megszólalt:

– Bocsáss meg, hogy zavarlak. Nem lehetne itt valahol legalább ideiglenesen szerezni valamit . . . nem lehetne valamibe átöltöznöm?

– Te bocsáss meg nekem – kapott észbe Jemeljan. – Nem jutott eszembe. Rögtön kitalálunk valamit.

– Ványának talán van valamilyen tartalék ingzubbonya vagy nadrágja, nem? – sugalmazta Glebov tétovázása láttán a lány.

– Nem hiszem. De nekem van egy tartalék öltönyöm. Az éppen jó lesz.

– Nem hiszem. De nekem van egy tartalék öltönyöm. Az éppen

– Miért ne? Különleges ruhám van számodra. Abban illegett von Krüger báró volt intézője, Kurt Lemmer. Nézd csak: bőrnadrág, igazi sevró. Fogd. És itt a kabát, a csizma, itt a sapka, egész garnitúra. A csizma alighanem nagy lesz neked. Hányast hordasz?

– Harmincötöst.

– Hát ez harminckilences. Csak négy számmal nagyobb.

Odaadta neki a barna bőröltönyt.

– Öltözz át. Bezárlak. Fél óra múlva visszajövök. Ványán kívül senki se jöhet ide: neki saját kulcsa van.

Jemeljan összeszedte az asztalról a papírokat, betette a széfbe, kulcsra zárta, és kiment. Cél nélkül ballagott. Elkerülte az ösvényeket: nem kívánt senkivel sem találkozni.

Mama . . .

A sűrű, párás levegő nyomasztotta. Majd szétpattant az agya.

Édes mama . . .

Nem látja többé. Nem hallja többé elmondhatatlanul csodás énekeit, amelyeket távoli gondtalan gyermekkorában énekelt neki, nem látja többé jóságos, szomorú szemét, amely magába foglalta a földkerekség bánatát és fájdalmát, nem érinti többé gondos, fáradhatatlan kezét, amely sohasem ismert pihenést és nyugalmat.

Kedves mama . . .

Valahol a távoli határőrsön maradt a selyemsál meg a drága gyapjúruha, amilyet soha életedben nem viseltél. Fiad egész havi illetményét odaadta értük, de nem tudta elvinni neked: megakadályozta benne a háború. Mennyi mindent kellett volna elmondanom neked, szegény mama, azon az éjszakán! De ki tudta, hogy az lesz a búcsú éjszakája?

– Mindenért megfizetek, mama . . . – sóhajtotta hangosan Jemeljan, egy szakadék partján állva. A szakadék mélységéből meredező fák csúcsaira hangtalanul ereszkedett le a nyirkos, szeptemberi este.

ÖTÖDIK FEJEZET

LÁTHATATLAN EMBEREK

I

Már a harmadik napja esett. A föld átitatódott vízzel, s nem volt képes többet magába szívni. Az utak latyakká hígultak. Sötét volt, semmit sem lehetett látni. Minden hang elhalt. Körös-körül csak eső és vaksötét.

Jegorov és Szviridocskin egymás mellett álltak a liget szélén, de nem látták egymást. Mögöttük alig húsz lépésre három tucat partizán tartotta kantárszáron a felnyergelt lovakat. Ez a mozgócsoport, a brigádparancsnok repülő tartaléka. Ma különleges feladatuk van a lovasoknak, ezért a brigádkomisszár, a merész Pasa Szviridocskin vezeti őket. Igaz, ő inkább a támadó csoporttal szeretett volna menni, amely már nyilván elfoglalta roham előtti kiinduló pontját, félszáz méterre a volt üdülő kerítésétől. De hát így döntött a brigádparancsnok.

Az erdőszélen, másfél kilométerre a német hadtesttörzstől, afféle partizánparancsnoki harcálláspontot létesítettek. A lovasokon kívül két géppuskás szekér – hármasával fogták be eléje a lovakat – meg két bricska is elfoglalta itt helyét. Jegorov, Szviridocskin, Tyitov és Glebov lovai nem számítottak bele a harmincba. Szasa Fjodorov segédtiszt tartotta őket, akinek sértette a büszkeségét, hogy ilyen fontos műveletben jelentéktelen feladattal bízták meg. A parancsnokok lovait kell tartania, mintha közönséges tisztiszolga volna, nem pedig segédtiszt. De nincs mit tenni: a brigádparancsnok utasítása.

Ahol a volt üdülő feküdt, hullámzóan imbolygott valami halvány fény.

– Kivilágítják. Nem félnek a repülőinktől – mondta halkan Szviridocskin.

– Mitől félnének? Ilyen időben, még hozzá éjjel, nem röpködnek a repülőgépek – felelte kedvetlenül Jegorov.

Nem szerette az üres, felesleges szavakat. Minden idegszálával feszülten várta az akciót, amelyre ezer partizán vonult fel ezen az esős éjszakán. Fejét sátorlapba rejtette, zeblámpájával egy pillanatra megvilágította karóráját. Háromnegyed tizenkettő. Pontosan éjfélkor Ivanykovics osztaga átvágja a villany- és telefonvezetéket, és ugyanabban a percben Buliga és Zakonnyikov osztagai betörnek a hadtesttörzs körletébe. Ha a németek tizenkét óra előtt felfedezik a támadókat, és arra kényszerítik őket, hogy a kitűzött időpont előtt kezdjék meg a rohamot, Ivan Tyitov zöld rakétát lő fel. Ez jelzés lesz Ivanykovicsnak is: vágd át a vezetéket. Mindent kiszámítottak, mindent átgondoltak. Az egyik csoport, Pjotr Ivanykoviccsal az élen, az országúti hídnál, a város és a hadtestparancsnokság között foglalt állást. Feladata: hogy ne engedje áttörni a városból érkező erősítést, robbantsa fel a hidat, tartóztassa fel, legalább fél órára, az ellenséget. Ivanykovics partizánjainak másik csoportja a másik oldalról fedezte az országutat. Feladatuk ugyanaz. Híd nincs a terepszakaszukon. Három páncéltörő aknát vittek magukkal, amit éppen ebben a percben, háromnegyed tizenkettőkor kellett elhelyezniük az országúton.

Mindent kiszámítottak, Jegorov mégis nyugtalan volt. A brigád most esik át teljes létszámban a tűzkeresztségen. Ez volt az első nagy hadművelete. Zahar Szemjonovics sokáig nem tudta eldönteni: a támadó csoporttal vagy a hátvédcsoporttal tartson? Végül is úgy határozott, hogy az erdőszélen marad a parancsnoki figyelőponton. Innen lovas küldöncöt indíthat bármelyik osztaghoz. Végső esetben jelzőrakétákat használnak.

Ivan Tyitov a támadókkal ment, Jemeljan Glebov a felderítőivel tartott. Buliga osztaga a főbejárati átereszt ő ponton keresztül tör be az udvarba. Zakonnyikov osztaga gyűrűbe fogja a volt üdülőt.

Glebovnak és felderítő csoportjának különleges feladata volt. Nekik kellett megszerezniük az iratokat, és elfogni a tábornokot. Zaitalanul közelítették meg a főbejáratot s attól ötven méterre lefeküdtek és vártak. Személygépkocsi suhant el mellettük. Elöl és hátul egy-egy motorkerékpáros kísérte. Egy pillanatra megvilágította fényszóróival az átereszt ő pontot és a harckocsit, amely a kapu mellett állt. „Nyilván a tábornok – gondolta Glebov. –

Most kéne betörni az udvarba, ennek az autónak a nyomában." Az órájára nézett: tíz perc múlva éjfél. Tyitov gondolatait teljesen lefoglalta a harckocsi, amely árnyékban állt a kapu mellett. A gyenge kis lámpa fénye nem esett rá. Tyitov és Glebov mellett Fegyin, Gurov, Poszadova álltak. Valahol hátul pedig, csekély távolságra tőlük – Roman Buliga egész osztaga.

Lassan teltek az utolsó percek. A gépkocsi és a motorkerékpárosok eltűntek a kapu mögött. A kapu előtti áteresztő pont csendbe burkolózott. A géppisztolyos őrszem beállt a tetőeresz alá. A lámpa a feje felett lógott, jól láthatták. Szívük hangosan dobogott. Még öt perc. Tyitov közvetlenül Glebov fülébe lehelte:

– Gyerünk . . . – és megérintette Fegyin vállát, Glebov pedig Gurovét. Mind az öten nesztelenül a harckocsihoz szaladtak.

Az eső dobolt a páncélon. „Régi ismerős, Tigris. Hát még egyszer jó szolgálatot tehet nekünk – futott át Tyitov agyán. – A felső nyílás zárva. Jó fedezék ez, az ördög vinné el." Az őrszem már csak harminc méterre volt tőlük. Glebov meglökte Tyitovot, és ujjaival mutogatta: én, Fegyin meg Poszadova megyünk az őrszemre, te meg Gurov foglalkozzatok a harckocsival. Tyitov bólintott. Glebov Fegyinre nézett, aztán elővette finn tőrét.

A fény mindenütt egyszerre aludt ki. Hárman az őrszemre vetették magukat. Még kiáltani sem tudott. Az áteresztő pontnál éppen telefonálni akart az őr. Olyan gyorsan csaptak le rá, hogy meg sem ijedhetett. Glebov száz meg száz emberi láb tompa cuppanását hallotta a sárban. Ez Buliga osztaga. Aztán megjelent Roman Petrovics is. Glebov menetközben mondta neki:

– Rendben! Gyerünk előre!

Tyitov, amint kihunyt a fény, kopogott a tornyon. Felnyílt a tetőajtó, az acélnyílásból egy árnyalak bukkant fel, és telt, rekedt hangon azt kérdezte németül:

– Mi történt? Megint a villany . . .

Nem tudta befejezni: négy erős kéz egy pillanat alatt kirántotta a harckocsiból . . . Tyitov gyorsan bemászott.

A páncélos vezetője azt kérdezte:

– Mi az? Te vagy, Hermann?

– Csak volt Hermann, már nincs – mondta Tyitov, és belelőtt a németbe. Több német nem volt a harckocsiban. Kihúzta a hullát, és átadta Gurovnak: – Dobd ki, pajtás, minél messzebb, aztán

szaladj Glebovhoz; most már egyedül is boldogulok. Mond meg mindenkinek, hogy a harckocsi a mienk, ne féljenek.

Gurov teljesítette a parancsot. Tyitov becsapta a tetőajtót, megnyomta az indítót, s a motor felbőgött. Bekapcsolta a fényszórót, amely megvilágította a futó partizánokat. Nem, ez így nem lesz jó. Kikapcsolta a fényt, és megvárta, amíg az osztag beért az udvarba. Aztán ő maga is arrafelé indult. A felderítés adatai szerint az első épület előtt egy könnyűpáncélos meg egy autó áll. Fényt adott. Az adatok pontosak voltak. Nekiment a páncélosnak, és felborította. Aztán maga alá gyűrte az autót, megfordult, és bevilágította fényszórójával az egész udvart. A második épület mellett állt még néhány különleges törzskari gépkocsi: rádiósautó, vontató, páncélautó, Opelek, Mercedesek. Az udvaron ismét kigyulladtak a lámpák: dolgozni kezdett a parancsnokság áramfejlesztő motorja. Tyitov rá akart rohanni, hogy feldöntse, összetiporja, ismét sötétségbe borítsa az udvart, de ebben a pillanatban meggondolta magát: „Végül is, miért? Most, amikor az osztagok betörtek az udvarba, és a helyiségekben ténykednek, világosságban kényelmesebb lesz nekik. Hadd égjen." És a gépeket kezdte aprítani, sorban, egymás után. A motor zúgásától nem hallotta a zűrzavaros lövöldözést, amely felverte a szunnyadó, esős éjszakát.

Jemeljan Fegyinnel és Poszadovával együtt betört a törzs épületébe, leütötte az őrszemet, és egyenesen a bal szárnyépületbe rohant, ahol Gurov feltételezése szerint a hadtestparancsnok szobájának kellett lennie. Itt valamikor háromszobás, fürdőszobás, családi „luxus"-lakosztály volt. A Glebovot követő partizánok minden szobába benéztek. A félhomályban lövöldözés folyt, az emberek egymásnak ütköztek, szitkozódtak. Végre ott álltak az utolsó szobánál. Jemeljan felrántotta az ajtót, és felkattintotta a zseblámpáját.

Szigorú hang csattant fel:

– Ki van itt?

– Oberleutnant Lemmer! – felelte Glebov. Abban a pillanatban kezdett dolgozni az áramfejlesztő motor, és kigyulladt a fény. A nagy szoba közepén ősz hajú, éltes, ápolt arcú férfi állott, és dühös, rémült szemmel nézett a belépőkre. Pizsamában volt mezítláb, a kezében pisztoly. Fegyin hiúzugrással vetette rá magát, és kiütötte kezéből a fegyvert.

– Kezeket fel! – vezényelte Glebov, és Poszadovának biccent-

ve fejével, hogy vigyázzon a fogolyra, végigfutott a többi szobán. Balra az ebédlő, jobbra a hálószoba nyílott. A karosszék támláján tábornoki egyenruha lógott.

– Fegyin! Gyorsan öltöztessék fel a tábornokot! . . .

Befutott a lihegő Nyikolaj Gurov is.

– Tudtam, hogy itt vannak. Ohó, micsoda mákvirág!

A tábornok kedvetlenül öltözködött, szándékosan húzta az időt, és kevély hangon lármázott:

– Kicsodák maguk?! Hogyan merészelik?! Nem engedem! . . .

– Nem kérjük mi a te engedelmedet, de igyekezz, máskülönben gatyában viszünk magunkkal, pedig odakinn esik az eső, aztán még majd náthás leszel – mondta Fegyin, és segített a tábornoknak felhúzni az egyenruháját.

– Vigyék el innen a nőt! Nem öltözhetem a jelenlétében! – kiabálta a tábornok.

– Sebaj, nem ver szemmel – mordult rá Fegyin. – Gyerünk, élénkebben!

Glebov szaladt be ismét. Egyik kezében a Mauser-pisztoly, a másikban egy irattáska. Haragosan elkiáltotta magát:

– Még mindig itt piszmogtok, az ördögbe is! . . .

– Nem akarja felvenni a nadrágját – mentegetőzött Fegyin.

– Vigyétek nadrág nélkül – parancsolta Glebov. – Nincs vesztegetni való időnk. Csizmát rá.

Erőszakkal csizmába dugták a lábát, kezére acélbilincset vertek, a szájába pecket tettek, végül őt magát egy közönséges zsákba rakták, akár a vásári malacot. Ketten – Gurov és Fegyin – vállukra kapták, és elindultak vele. Glebov megparancsolta nekik, hogy Poszadovával együtt kísérjék el a drága szállítmányt a parancsnoki álláshoz.

– A fejetekkel feleltek érte! – kiáltotta utánuk.

Az átereszto ponton Tyitov kikiáltott a páncélos kémlelőnyílásán:

– Nagya! Kit cipeltek?

– Tömött ludat – felelte Poszadova, megismerve a törzsfőnök hangját.

– Álljatok meg! – Tyitov feje kibukkant a felső nyíláson. – Nem volna jobb betenni ide hozzám?

– Még majd eltörik: törékeny és drága jószág – mondta Fe-

gyin. – Azonkívül nem is bírná ki vele, elszaladna a szagától. Romlott már a lúd, bűzlik, bomlani kezdett.

– Micsoda, csak nem a nadrágjába . . . – találta ki Tyitov.

– Épp az a baj, hogy nadrág nélkül van – válaszolta Gurov.

Az udvaron elcsitult a lövöldözés. A partizánok apró csoportokban és egyenként hagyták el az üdülőt. Megjelent Buliga, fenyegető hangon dörögte:

– Miféle gyűlés van itt?

– Roman? Te vagy az? – ismerte fel Tyitov. – Végeztetek?

– Igenis! – válaszolta Buliga.

– És hol van Glebov? – kapott észbe Tyitov.

– Ott maradt, a törzsben. Az iratokat keresi – válaszolta Poszadova.

– Ki van vele? – kérdezte Tyitov.

– Senki – felelte Fegyin.

– Hogyhogy senki? Hogy hagyhatták magára?

– Ő parancsolta, hogy a tábornokot vigyük el – magyarázta Fegyin.

– Roman Petrovics! Személyes felelősségedre: vedd át a zsákot és a legényeiddel vidd gyorsan a parancsnoki pontra. Ne felejtsd el: elevenen kell előállítani. Maga pedig, Gurov, futólépésben a parancsnokához. Még ezek nevezik magukat felderítőknek: elhagyták a parancsnokukat.

– Én is megyek, megengedi? – kéredzkedett Fegyin.

– Te nem mész. Gyere ide, mássz be mellém.

Tyitovnak olyan emberre volt szüksége, aki tudott németül: kiötlött valamit. Buliga vállára kapta a zsákot a tábornokkal, és eltűnt a sötétben.

A város felől megerősödött a lövöldözés. Rakéták villantak, kézigránátok robbantak, és aknák, géppuskák, golyószórók sorozatai hallatszottak.

Tyitov az órájára nézett.

– Fél órája harcolunk, ideje jelzést adni, a visszavonulásra. Hol van Jemeljan? . . . Ej, mi a csudát csinálsz már ott! – kiáltotta bosszúsan. Aztán elővette a rakétapisztolyt, és három patront lőtt az égre. Zöld rakéták kúsztak fel a hadtestparancsnokság épülete fölé. Azt parancsolták Buliga és Zakonnyikov osztagainak, hogy kezdjék meg a visszavonulást. A láthatatlan emberek gyorsan suhantak el a harckocsi meg a felborított őrbódé mellett. Fegyin fe-

szülten kémlelte őket. Tyitov azt kérdezte: – Nem látod Glebovot? – De tudta, hogy felesleges a kérdés, mert ha látta volna, magától is szólna. Megszólított egy partizánt: – Hej, legény, sokan vannak még ott?

– Kérdezd meg a parancsnokot – válaszolta futás közben a partizán.

Mögötte a félhomályban az osztagparancsnok hangja csattant fel:

– Ki van itt? Ivan Akimovics?

– Á, Zakonnyikov elvtárs. Sokan vannak még ott a mieink közül?

– Mi vagyunk az utolsók.

– Glebovot nem láttad?

– Nálunk nem volt. Hiszen mi a második épületben tényked-tünk.

– Sok a veszteséged?

– Nehéz volna megmondani. A gyűlekező helyen majd megszámoljuk. Egyelőre két sebesült.

– Jól van. Vezesd vissza az embereket.

Hirtelen valahol a padláson géppuska kezdett kelepelni. A golyók a közvetlen közelükben fütyültek. Tyitov a harckocsi fedele mögé húzódott.

– Nicsak, honnan lőnek. A tetőről. Látja a torkolattüzet? – szólalt meg sietősen Fegyin, és a tetőre mutatott. – Nyilván tetőablak van ott.

– Mindjárt ellenőrizzük. – Tyitov lebukott a nyílásba. Fegyin utána. Becsapták a fedőt. Megfordították a tornyot, és két lövést adtak le a tetőre, ahonnan a géppuska tüzelt. Minden elcsendesedett. Tyitov az udvarba vezető átjáróba állította a harckocsit. Egyre növekvő aggodalommal gondolt Glebovra. Gurov sem tért vissza. Már senkit sem lehetett látni, tehát a támadó csoport visszavonult. Mi lehet Glebovval? Az első épület főbejáratánál egy lámpa apró fénye villogott. A földszinti és az emeleti ablakok közül néhányból világosság szűrődött ki.

– Na, Fegyin, meg kell keresni Glebovot. Fogd a zseblámpámat, jegyezd meg az ablakokat, amelyikben fényt látsz. Bár mindegy, minden szobán végig kell futni. Légy óvatos. Én mindjárt géppuskával végigsöpröm a második épületet, nehogy azt gondol-

ják, hogy már elmentünk. A villanytelepre is leadok egy lövést. Hadd ücsörögjenek sötétben azok, akik ép bőrrel megúszták.

– Inkább most oltsa el a fényt, nekem úgy kényelmesebb – kérte Fegyin.

– Jól van.

Tyitov megfordította a tornyot, és az ágyúval az áramfejlesztő motorra lőtt. Minden sötétségbe borult.

– Most pedig szaladj. A harckocsival az átjáróban várlak benneteket. Kopogj kétszer a pajzson, itt ni.

*

Glebov belülről bezárta a hadtestparancsnok első emeleti irodájának ajtaját, hosszasan bajlódott a páncélszekrénnyel, amelyben a legfontosabb titkos dokumentumok őrzőhelyét gyanította. Egy csomó iratot már összeszedett odalenn, a fogoly tábornok dolgozószobájában meg egyéb irodákban. Beletömködte őket egy jókora bőrtáskába: nemhogy elolvasni, de még belekukkantani sem volt ideje. Jó tucat különféle kulcs hevert előtte, amelyeket a irodákban szedett össze. Páncélszekrény kulcsok. Nehezen találta meg a megfelelőt. Végül sikerült kinyitnia a széfet. Két vékony dosszié feküdt előtte, amelyeket „titkos" jelzéssel láttak el, meg három köteg német pénz. Mindezt Glebov gyorsan belesüllyesztette a táskájába, aztán megpróbálta kinyitni a páncélszekrény belső rekeszét, amely szintén zárva volt. Ebben a pillanatban ágyúlövés dördült az udvaron, és a szobában sötétség támadt. Jemeljan meggyújtotta zseblámpáját, és keresni kezdte a széf belső rekeszének kulcsát. A dolgozószoba ajtaját valaki kívülről megrángatta majd kopogott rajta.

– Ki az? – kérdezte németül Glebov. Csend. Aztán újabb kopogás.

– Azt kérdezem, ki az? – ismételte meg most már hangosabban Glebov.

– Heinz Barsig – hangzott a halk válasz az ajtó mögül.

„Csak nem Fegyin?" – gondolta Glebov, és oroszra fordította a szót: – És a valóságban?

– Leon Fegyin.

Glebov beengedte Fegyint, bezárta utána a szoba ajtaját, és elégedetlenül szitkozódott:

– Valami bolond idő előtt eloltotta a villanyt.
– A törzsfőnök – mondta Fegyin.
– Milyen törzsfőnök?
– A miénk. Tyitov.
– Hol van?
– Vár bennünket a harckocsiban a kapun kívül. Már mindenki elment. Sietnünk kell. Engem magáért küldtek.
– Hát már jelt adtak a visszavonulásra?
– Régen.
– Nem vettem észre. De mit tegyünk? Ezt a micsodát, úgy látszik, nem tudjuk kinyitni. Pedig érdekes dolgok lehetnek benne. Sem engem, sem téged nem tanítottak meg a páncélszekrények feltörésére. Itt kell hagynunk. Kár érte. Azt mondod, mindenki elment?
– Csak maga maradt itt egyedül.
– Akkor gyerünk. Hívd Gurovot.
– Hol van?
– Hogyhogy? Hát nem láttad? Az ajtó előtt. Őrködik.
– Nincs ott senki.
Glebov a hóna alá vette a táskát, Fegyin pedig kinyitotta az ajtót, és halkan kiszólt:
– Gurov. – Aztán hangosabban: – Nyikolaj! – Aztán még hangosabban: – Gurov elvtárs!...
Akkor valami csörrent a lába előtt. Kézigránát! – villant agyába. Bevágta maga mögött az ajtót, amelyen már-már kilépett utána Glebov, és hasra vágódott. A robbanás elvakította, és megsüketítette. Aztán erős lökést érzett. Glebov lökte meg az ajtóval, majd megvilágította a zseblámpájával a folyosót. A fénysugárban egy német katona suhant el. Jemeljan rálőtt. A futó lépések visszhangozva döngtek lefele a lépcsőn. Glebov lövése nem talált. A folyosón nem volt senki. Eloltotta a lámpát és megérintette Fegyin karját:
– Megsebesültél?
– Igen. – Fegyin eltakarta az arcát kezével. – A szemem. Semmit sem látok.
– Sötét van, azért nem látsz. A lábad ép?
– Igen.
Glebov sürgetve azt mondta:
– Akkor szaladjunk. Fogódzkodj belém.

Tyitov idegesen várakozott a harckocsiban. Hallotta a kézigránát robbanását, és az első épületben támadt lövöldözést. Tehát, a mieink ott még harcban állnak. A város felől, az országúton, motorzúgás közeledett, seregnyi gépkocsi fényszórója villogott. Úgy látszik, áttörtek, felmorzsolták Ivanykovics osztagát. Vagy Jegorov adott jelzést Ivanykovicsnak a visszavonulásra? Nem, az nem lehet, a parancsnoki harcálláspont felől nem röppent még fel a vörös rakétasorozat. Szeretett volna társai segítségére sietni az első épületbe. De ehhez el kellett volna hagynia a harckocsit, ami egyet jelentett volna elvesztésével. Tyitov pedig érezte, hogy a harckocsira még szükségük van, azon kell majd kitörniük az üdülő köré vont német gyűrűből. Végre meghallotta Glebov hangját.

– Megjöttünk . . .

– Te vagy az, Jemeljan? – kérdezte a kémlelőnyíláson át.

– Mi vagyunk, nyisd ki . . . A brigádparancsnok már általános visszavonulást jelzett.

– Úgy látszik, nem győztek kivárni minket – dörmögte Tyitov, becsukva a felső nyílás fedelét. – És hol van Gurov?

– Nincs meg. Elveszett – válaszolta komoran Glebov.

*

Buliga és Zakonnyikov osztagai már áthaladtak a parancsnoki harcálláson. Az osztagparancsnokok jelentették a brigádparancsnoknak feladataik teljesítését és veszteségeiket. A hitlerista lövészhadtest parancsnokságát elpusztították, sok tisztet agyonlőttek. Foglyul ejtettek egy tábornokot. A tábornok díszes zakóban, nadrág nélkül üldögélt a géppuskás szekéren három markos legény és Nagya Poszadova őrizetében, és valamit egyre hadart, követelőzött. Nem értették meg. Jegorov odament, egy percre megvilágította a tábornokot zseblámpájával.

– Dobjátok a fejére a zsákot a sátorlap helyett, nehogy meghűljön. Nincs valakinek fölösleges meleg holmija?

– Fölösleges nincs, de a sajátomat megosztom vele, ha kell – mondta Zakonnyikov, és gombolni kezdte ponyvavászon sátorlapját.

– És maga? Megfázik.

– Dehogyis, Zahar Szemjonovics, melegem van. Még sokat kell mennünk.

– Vegye fel akkor az enyémet is – mondta Buliga, és szintén odadobta a tábornoknak a vattakabátját. – Mi megszoktuk már, de ő még majd megbetegszik. Alaposan átfázott, amíg hoztuk.

Jegorov, mielőtt elbocsátotta volna Zakonnyikovot és Buligát, figyelmeztette őket:

– Gondoljatok arra, hogy holnap vagy holnapután a németek megtorló osztagokat vetnek be ellenünk. A feladat: nem engedni őket támaszpontjainkhoz. Építsetek az utakra csapdákat, fárasszátok ki őket rövid, meglepetésszerű támadásokkal. Minden csapás után azonnal továbbálltok, úgy eltűntök, hogy bottal üthetik a nyomotokat.

A két osztag – több száz felfegyverzett ember – beleolvadt az éjszakába. Az eső elállt, de az átnedvesedett ruha akadályozta a mozgást. Balra és jobbra az országúton nem szűnt a lövöldözés. Pjotr Ivanykovics osztaga harcolt a hadtestparancsnokság segítségére érkező hitleristákkal. Az osztagparancsnoktól vágtában érkezett küldönc jelentette, hogy a partizánoknak sikerült felrobbantaniuk az országúti hidat, megállították a csapatszállító páncélautókat, de egy ellenséges motorkerékpáros osztag megkerülte őket, és valószínűleg áttört az üdülő épületéhez. Az osztagparancsnok várja az utasítást.

Jegorov szótlanul hallgatta az összekötőt. Tudta, hogy Ivanykovics a visszavonulási parancsot várja, hogy ma ő volt a legnehezebb helyzetben. Sajnálattal gondolta: „Nem helyesen osztottam el az erőket. Mindent fordítva kellett volna: a támadásra egy osztag, fedezésre kettő, Zakonnyikové és Ivanykovicsé". De miért nincs még itt a törzsfőnök és a felderítő főnök?

Jegorov elővette sátorlapja zsebéből a rakétapisztolyt, és megtöltötte. Ideges volt. Az üdülő felől csak a világító fényszórók lángpallosait látta. Igen, ezek kétségkívül motorkerékpárosok. Most már mindegy. Felemelte a rakétapisztolyt, és sóhajtva azt mondta:

– Na, komisszár, visszakozót fújjunk?

– Nem kellene bevetnünk a tartalékot? – válaszolt kérdéssel Szviridocskin, készen arra, hogy lovasaival a hadtestparancsnokságon maradt Tyitov, Glebov, Fegyin és Gurov segítségére száguldjon.

– Nem, neked más feladatod van. Te fogod fedezni Ivanyko-

vics visszavonulását. – E szavakkal kilőtte a rakétát. A vörös rakéta sisteregve fúródott az éjszakába. Utána a második, a harmadik.

– Mit mondhatok az osztagparancsnoknak? – hívta fel magára a figyelmet Ivanykovics küldönce.

– Már megadtam az utasítást a parancsnokának: visszavonulni – mondta Jegorov, és odakiáltott a segédtisztjének: – Szasa, a lovamat.

Fjodorov elővezette a brigádparancsnok hollófekete kancáját. Jegorov átadta neki a rakétapisztolyt, és könnyedén nyeregbe szökkenve, azt mondta:

– Még egyszer ismételd meg a jelzést. Mi pedig elmentünk. Így is sokáig maradtunk.

– És én mit csináljak? – kérdezte Fjodorov.

– Egyelőre várd a törzsfőnököt és a felderítő főnököt.

A géppuskás szekér megindult a fogoly tábornokkal. Lovas kísérőcsapat haladt előtte is, utána is. Jegorov zárta a sort. Arra gondolt, hogy a művelet, úgy látszik, sikeresen zajlott le. Most közölni kell mindezt rádión a front túlsó oldalával, és kérni kell, hogy haladéktalanul küldjenek repülőgépet a tábornokért. De hol fogadják azt a repülőgépet? Az esőzés minden erre alkalmas területet mocsárrá változtatott. A csata nyilvánvaló sikere ellenére Jegorov nagyon aggódott. Tyitov és Glebov sorsa nyugtalanította. Mi lett velük? Elpusztultak volna? Eh, fiatalság, forrófejű, esztelen, óvatlan fiatalság! Elveszteni a legelső harcban a brigád törzsfőnökét és felderítő főnökét, ez elképzelhetetlen és megbocsáthatatlan dolog volna. Elhessegette magától ezt a gondolatot, valamiért hitt abban, hogy élnek, és vissza fognak térni. Jelentették neki, hogy Tyitov a harckocsiban ült. Ez reménységgel töltötte el. Bizakodott, hogy minden jóra fordul.

2

Tyitov, Glebov és Fegyin a harckocsival jelentek meg a parancsnoki harcállásponton, negyedórával Jegorov eltávozás után. A harckocsit fel kellett gyújtaniuk, mivel a lőszerkészlet elfogyott, üzemanyag is kevés volt, és maga a harckocsi is felesleges teher

lett volna most a partizánoknak. Siettek a többiek után. Utolsónak Pavel Szviridocskin lovascsoportja tért vissza a brigádtörzsbe. Már pitymallott. Glebov türelmetlenül várta Szviridocskint. Ezen az éjszakán nem feküdt le aludni. Nem aludt Tyitov sem. Első dolguk az volt, hogy Jegorovval együtt kihallgassák a fogoly tábornokot, akiről kiderült, hogy nem a hadtestparancsnok, ahogy az éjjel gondolták, hanem a törzsparancsnok. A kihallgatás a lehető legrövidebben zajlott le: Karl Wirth vezérőrnagy csupán a vezetéknevét és beosztását közölte, amit amúgy is láthattak a zubbonya zsebében talált személyi irataiból. Mulatságosan festett mundérban, csizmában, de nadrág nélkül. Holmi operetthősre emlékeztetett. Meglehetősen fennhéjázóan viselkedett.

– Agyonlőhetnek, de nincs szándékomban vallomást tenni polgári személyeknek. Maguknak nincs joguk . . .

– Nem szándékozunk agyonlőni magát – szakította félbe nyugodtan Glebov. – Azt tesszük magával, amit maguk csináltak az ő apjával, a Vörös Hadsereg tisztjének apjával. – Glebov Tyitovra mutatott. – Felakasztjuk magát.

Ezek a szavak józanítóan hatottak a tábornokra. Nyomban más hangot ütött meg.

– Én nem akasztottam fel a maguk apját. Én egyáltalában senkit sem akasztottam – mondta halkan préselve ki magából a szavakat. – Én katonaember vagyok, és kész vagyok vallomást tenni, de csakis katonáknak.

– Reméljük, hogy lesz annyi józan esze – válaszolta neki Jegorov, és ezzel a kihallgatás, lényegében véve, véget is ért.

A tábornokra nadrágot adtak, és külön fedezékben helyezték el. Jegorov rádiósürgönyére válaszolt a frontparancsnokság. Azt kérdezte, hol és mikor tudják fogadni a partizánok a repülőgépet. Ugyanebben a táviratban azt is közölték, hogy a fogoly tábornokot feltétlenül a Vörös Hadsereg valamelyik tisztjének kell átkísérnie a frontvonalon. A táviratot hajnalban kapták meg. Jegorov fedezékében aludt.

Glebov az asztal fölé hajolva tanulmányozta a megszerzett dokumentumokat. A legérdekesebbeket felolvasta Tyitovnak, aki a priccsen hevert, és sokat dohányzott.

– Min gondolkodsz? – kérdezte Jemeljan, és felegyenesedett. Gyenge fény hullott erőteljes, feszült arcára.

– Mennyi energia van benned – mondta nyugodtan Tyitov a

mennyezetre bámulva. – Egy ilyen törékeny testben ilyen lélek. Csodállak! És meghajolok előtted, Jemeljan. Komolyan.

– Ha komolyan akarunk beszélni, akkor nem válaszoltál a kérdésemre. Remélem, nem az én lelkem taszított téged ily gondolati mélységekbe? – kérdezte vidáman Glebov. – Szóval?

– Két kérdés nyugtalanít – mondta felkelve Tyitov. – A brigádparancsnoknak igaza van: a mi területünkön beragad a gép. És ha leszállni még tudna is, hogyan száll fel? Kár, hogy nincs itt Bratyiska, ő most szakértő tanácsot tudna adni. De mi ketten nem vagyunk illetékesek az ilyen ügyekben. Hol lehet most a mi kedves és derék Makszim Ivanovicsunk?

– Jól van. Ez tehát az első. És mi a második? – szakította félbe türelmetlenül Glebov.

– A másik meg . . . – Tyitov szándékoltan hosszú szünetet tartott. – A másik meg az, hogy ki fogja átkísérni közülünk a tábornokot a frontvonalon?

Mereven, nyílt tekintettel nézett Glebovra, mintha arra szólítaná fel, hogy olvasson vágyaiban és gondolataiban, amelyek egyértelműen tükröződtek szemében. Glebov kitűnően megértette.

– Amikor azt mondod: „közülünk", akkor miránk, kettőnkre gondolsz?

– Kétségtelenül, mi kettőnkre.

– Elfelejted, hogy a brigádban még egy tiszt van.

– Kicsoda? – riadt meg Tyitov. Nem volt éppen ínyére ez az észrevétel.

– Pjotr Sztyepanovics Ivanykovics százados.

Erről tényleg megfeledkezett Tyitov. Ivánnak régi ábrándja volt, hogy átjusson a frontvonalon, a harckocsizó csapatokhoz. Nem lehet azt mondani, hogy itt, a partizánbrigádban nem volt elég magabiztos, de valahogy különösebb lelkesedés és hivatástudat nélkül tevékenykedett.

– Ide hallgass, Jemeljan, Ivanykovics századosból kitűnő partizán törzsfőnök lesz – mondta megörvendezve „ötletének" Tyitov. – Ha nem tévedek, lövészzászlóaljat vezényelt?

– Nem tévedsz. Sem az első, sem a második esetben.

– Vagyis?

– Pjotr Sztyepanovics valóban zászlóaljparancsnok volt, és valóban jó törzsfőnök lehetne belőle.

– Nagyszerű! – kiáltott Ivan. Egészen belemelegedett. – Te, mint igazi felderítő, félszavakból megértesz mindent. Tehát, eldöntöttük: én kísérem el a tábornokot, Ivanykovics pedig folytatja a munkámat. No, és osztagparancsnokot már jóval könnyebb lesz találni. Úgy gondolom, Pasa Szviridocskin jó is lesz erre a feladatra. Akkor hát, eldöntöttük? Mi?

– Nekem nincs ellenvetésem. De dönteni a brigádparancsnok fog.

– Mondott valamit? – kérdezte nyugtalanul Tyitov.

– Sajnál megválni tőled.

– Beszéld rá, hogy ez az egyedüli ésszerű változat. Te tudsz rá hatni. Szeret téged. Úgy bízik benned, mint saját magában. Mellesleg, az ő helyében én is úgy tennék. Te, Melka, különös ember vagy te. Van benned valami vonzó. Az ördög tud eligazodni rajtad, sehogy sem értelek! A szemedben volna? Bámulatosan becsületes szemed van. Sose láttam még ilyen szemű embert.

– A szép szeméért a lányokat szokták szeretni – válaszolta szerényen Glebov. Minden bók ingerelte és pirulásra késztette.

– Azt mondtam, becsületes. Szép és becsületes, a kettő nem ugyanaz.

– Tetszik nekem Nagya Poszadova – közölte hirtelen, minden átmenet nélkül Glebov.

– Úgy veszem észre, mindenkinek tetszik, még a brigádparancsnoknak is – mondta Ivan. – És ez természetes is: szép és bájos nő.

– Nekem mint felderítő tetszik, és nem másként – fogalmazott pontosabban Jemeljan.

– Ohó, milyen tárgyilagos a legény: „és nem másként". Hát mint nő? Vagy még magad sem tudod hányadán állsz?

– Született felderítő. Csak láttad volna, hogyan viselkedett ma. Fegyelem, hidegvér, merészség, fortély. Ez aztán derék! Elhatároztam, hogy átveszem a felderítő csoportba.

– El akarod hozni az osztagból? Azt hiszed, Buliga csak úgy odaadja?

– Ha a brigádparancsnok utasítja, akkor igen.

– És utasítani fogja? A brigádparancsnoknak megvan az a rossz szokása, hogy számol az osztagparncsnokok véleményével – jegyezte meg leplezetlen iróniával Ivan.

– Úgy dönti el a kérdést, ahogy az ügy megkívánja.

– És Jegorovról mi a véleményed? Már rég meg akartam kérdezni.

Jemeljan nem sietett a válasszal. Fát rakott a kályhába, valamit írt a jegyzetfüzetébe, és csak aztán válaszolt:

– Igazi parancsnok. Ráadásul okos is. Bízik benne az ember.

– Van benne valami – kezdte gyorsan kifejteni a saját véleményét Tyitov –, ami hiányzik például belőled: önuralom és kiegyensúlyozottság.

– No, meg ami belőled hiányzik – vágott vissza Jemeljan –, a tapintat. Észrevetted? Sohasem emeli fel a hangját, nem úgy, mint a törzsfőnöke.

Ivan elnevette magát:

– Vedd úgy, hogy már nem vagyok törzsfőnök. Eldöntöttük.

Glebov egyszeribe elkomorult, mogorva képet vágott. Tyitov észrevette hirtelen hangulatváltozását.

– Na, mit mérgeskedsz? – kérdezte. – Nem vagy megelégedve az „ötletemmel"? Ne érts félre: nem üdülni akarok én menni, hanem a csatába, a pokolba, bosszút állni az ellenségen.

– Nem, Vanya. Én nem azért... Leon Fegyin jutott az eszembe. Az orvos azt mondta, hogy teljesen elvesztette a látását. Az is lehet, hogy örökre. A híres Filatov operációjára lenne szüksége. Hát így állunk, kedves barátom. Kár a legényért: nehéz sors szakadt rá. El kéne vitetni ezzel a repülővel.

– És miért ne, ha lesz hely... Hát Gurov nem tért vissza?

– Gurovval valami komoly baj történt. Megvárjuk Szviridocskin visszatérését, lehet, hogy hozzájuk csapódott. Eléggé furcsán eltűnt ez az ember. Pedig bátor legény. És derekasan kitett magáért! Szűkszavú, de kemény.

– Megsebesülhetett – vélte Tyitov.

– Lehet.

– És sebesülten fogságba ejthették.

– Az is lehet.

– És vallatás közben elárulhatja a táborhelyünket.

– Nem hiszem – mondta szilárdan Glebov, de ugyanakkor valahol a lelke mélyén már benne is felbukkant a kétség: és mi lesz, ha Nyikolaj Gurov megtörik a kínzások alatt?

Az ajtó halkan, kopogtatás nélkül kinyílt kissé, és Zsenya suttogva azt kérdezte:

– Szabad?

– Gyere be – válaszolta Tyitov.

– Ide jöttem az ajtóhoz, hát hallom, hogy beszélgetnek a fiúk – mentegetőzött a lány. – Minek keltetek fel ilyen korán?

– Nem is feküdtünk le – válaszolta vidáman Jemeljan és hellyel kínálta Ivan húgát.

Zsenya a Jemeljantól kapott bőrruhában volt, amely mindjárt megtetszett neki. És valóban, ez az öltöny nemcsak hogy nagyon praktikus volt a partizánélet körülményei között, de még romantikus külsőt is kölcsönzött a lánynak. És Jemeljan elragadtatott, szerelmes pillantást vetve Zsenyára, őszinte közvetlenséggel azt mondta:

– Zsenyecska, tudod kire hasonlítasz? A polgárháborús filmek hősnőire.

– Látom, el vagy ragadtatva a kosztümömtől – mondta zavarát leplezve Zsenya. – Én pedig a te bajuszodtól. Illik az arcodhoz.

– Talán mindjárt szakállt is kéne növesztenem?

– Nem, nem – tiltakozott komolyan Zsenya. – Most hasonlítasz egy picikét Lermontovhoz. Igazán.

– Kár, hogy nem írok verseket.

– Régen abbahagytad? – kérdezte Ivan. – Az iskolában, úgy emlékszem, alkottál néha valamit.

– Ugyan, ki nem írt az iskolában verseket? Zsenya, te írtál?

– Írtam.

– Én nem írtam – mondta Ivan.

– Te törzsfőnöknek készültél – gúnyolódott Jemeljan. – A törzskari munka pedig nem tűri a költészetet.

– És a felderítés? – kérdezte Zsenya jelentőségteljesen.

– A felderítés: romantika – felelte Jemeljan.

Hallgattak.

– Haragszom rátok, fiúk – mondta színlelt szeszélyességgel Zsenya, és felhúzta az orrát.

– Mindkettőnkre haragszol? Vagy csak a bátyádra? – kérdezte Glebov. Jólesett beszélgetnie Zsenyával.

– Miért nem vittetek magatokkal éjjel?

– Azért, mert te még gyerek vagy – ingerelte húgát szándékosan fölényes hanghordozásával Ivan. De Jemeljan még ezt az ár-

talmatlan tréfát is megengedhetetlennek és helytelennek érezte. Hogy Ivan szavait enyhítse, azt mondta:

– Zsenyecska, még sok száz harci cselekményben vehetsz részt. Hiszen most már felderítő vagy, az én fő segítőtársam, azt lehet mondani: a jobb kezem.

– Inkább a bal – dörmögött Ivan.

– Miért? – kérdezte Jemeljan.

– Közelebb van a szívhez – felelte Ivan, pajkos pillantást vetve barátjára.

Jemeljan zavarba jött, arca kipirult. Gyorsan és nagy komolyan beszélni kezdett, hogy elterelje magáról a figyelmet:

– Az elmúlt éjszaka, Zsenyecska, nem volt szerencsénk a felderítésben.

– A főnököd elvesztette csoportja személyi állományának a felét – magyarázta Ivan. – Vedd úgy, hogy szerencséd volt, téged is elveszthetett volna.

Hirtelen feltárult az ajtó. Szviridocskin lépett be nedves viharkabátban és a tarkójára csúsztatott sportsapkában, amitől amúgy is magas homloka még nagyobbnak látszott.

– Jó reggelt, elvtársak. A brigádparancsnok alszik. Nem akartam háborgatni.

– Vedd le a gúnyád, és melegedj meg a kályhánál. Zsenya, tégy tűzre – rendelkezett Ivan. Glebov pedig máris kérdésekkel ostromolta a komisszárt:

– Gurovot nem láttad?

– Nem – felelte Szviridocskin. – Mi vonultunk vissza utolsónak. Vártuk az üldözést. De éjszaka nem szánták rá magukat a németek. Meg aztán az utak is eláztak. Járművekkel még közlekedni sem nagyon lehet, nemhogy üldözni.

– Lehetséges, hogy Zakonnyikov osztagához csatlakozott? – találgatta Glebov. Még mindig nem tudta elhinni, hogy Gurov a németek kezébe került.

*

Nyikolaj Gurovot a sötét folyosón fogták el a hitleristák. Először maga a hadtestparancsnok hallgatta ki. Gurov azt mondta, hogy a jaroszlavli területről való, s véletlenül került erre a vidékre a háború előestéjén. A partizánok erőszakkal mozgósították, majd ezen az éjszakán csatába hajtották. Osztaguk nem nagy,

állandó támaszpontja nincs, de legtöbbnyire a Szedlec-majorban tartózkodik. Jemeljan tanácsolta a felderítőknek, hogy ha fogságba ejtik őket, ezt a majort nevezzék meg, mivel ennek lakói mind partizánnak álltak, és valójában Buliga osztagának ál-támaszpontjául szolgált. Az osztagparancsnokot szintén kitalált névvel nevezte meg Gurov. Mást nem tudott mondani. Naívnak, együgyűnek tettette magát, és a lelke mélyén abban reménykedett, hogy sikerül megszöknie.

Azután a Gestapónál Sturmbannführer Christian Hofer hallgatta ki. Gurov megismételte a mondókáját. Nem hittek neki, és kegyetlenül megkínozták, de Gurov hallgatott. Aztán megmutatták neki Jemeljan Glebov fényképét.

– Ismered ezt az embert?

Nyikolaj Gurov közömbösen nézte a képet, aztán tagadóan rázta meg a fejét.

– Ez a mi ügynökünk. A partizánoknál dolgozik. Mindenről tájékoztat bennünket! Te pedig hazudsz – kiabálta Christian Hofer, és ütés ütés után zúdult Gurovra. Hofer rájött, hogy ebből az emberből semmilyen vallomást nem tud kicsikarni, és szinte visított dühében.

Végül, az utolsó kihallgatáson, Hofer mereven a szemébe nézve, azt mondta:

– Ma este agyonlőjük a családodat. Tegnap letartóztattuk őket. – Gurov nem hitte el, és arcizmának egyetlen rándulásával sem árulta el felindulását. Felesége és óvodás korú fia falun lakott, Zakonnyikov osztagának körzetében. – Veled meg, tudod, mit csinálunk?

– Tudom, agyonlőnek – felelte nyugodtan Gurov.

– Ó, nem! – kiáltott fel színpadiasan Hofer. – Nem szerzünk neked ilyen élvezetet. Nem foglalkozunk filantrópiával. – És erőltetetten felkacagott. Aztán egyszerre elkomorodva, dühösen, üres tekintettel rámeresztette Gurovra véreres szemét. – Na, tudod, mit csinálunk veled? Na, felelj!

– Felakasztanak. Az akasztásban nagy mesterek – mondta Gurov.

– Nem! – harsogta a Sturmbannführer, és az asztalra csapott. Aztán, suttogásig lefojtva a hangját, egyenesen Gurov arcába sziszegte: – Égni fogsz. A pokolban... A pokolba veled! A pokolba!...

Nyikolaj Gurovot más „különlegesen fontos" foglyokkal együtt bezárták egy hideg marhavagonba, és erős őrizettel elindították nyugatra, egy haláltáborba.

3

Nyikolaj Gurov eltűnése nemcsak Glebovot aggasztotta. Jegerov is komolyan nyugtalan volt, annál is inkább, mivel Gurov ismerte a partizánbrigád fő támaszpontjának helyét. Ha a fasiszták valódi vallomást csikarnak ki belőle, akkor kétségkívül vagy bombázni próbálják a brigádtörzset, vagy nagy szárazföldi erőkkel próbálják elfoglalni. Jegorov megértette ezt. Igaz, a törzsnek és az osztagoknak volt néhány tartalék támaszpontjuk is, jól felszerelt földkunyhókkal és fedezékekkel, lőszer-, élelmiszer- és ruharaktárakkal. Ez azonban nem változtatott a dolgon. A partizánok ereje és sebezhetetlensége éppen abban rejlett, hogy az ellenség számára láthatatlanok voltak. A nyílt harc semmi jóval sem kecsegtetett.

Jegorov megparancsolta Glebovnak, hogy lépjen összeköttetésbe a városi földalatti csoportokkal, és próbáljon rajtuk keresztül megtudni valamit Gurovról.

A másik gond: fogadni, és a tábornokkal útnak indítani a repülőgépet. Reggel Jegorov és Tyitov megszemlélték a nagy erdei tisztást, amely öt kilométerre feküdt a brigádtörzstől. A helyszínen kellett eldönteniük, le tud-e szállni a repülőgép. Zahar Szemjonovics útközben még egy másik változatot is fontolóra vett. Ha a tisztás az esőzés miatt alkalmatlannak bizonyul a leszállásra, akkor vállalniuk kell a kockázatot, hogy – miután előzőleg kétoldalról lezárták – az országúton fogadják a repülőgépet. Megpendítette Tyitovnak ezt a gondolatot, s az lelkesen kapott rajta. De hamarosan megoldódott a kérdés, mivel mindketten úgy találták, hogy a repülőgép nyugodtan leszállhat a tisztáson.

Jegorov a helyszíni szemlén megkérdezte Tyitovtól, ki legyen a tábornok kísérője.

– Glebovval már megvitattuk ezt a kérdést – mondta lassan, gondterhelten Tyitov.

– És mit határoztatok? Kire esett a választástok?

– Képzelje, Zahar Szemjonovics, egyhangúlag Tyitov főhadnagy jelölése mellett döntöttünk.

Ivan nem tudta, mit szól ehhez a brigádparancsnok, kényelmetlenül érezte magát, és ezt Jegorov is észrevette. Kicsiny, duzzadt ajkain könnyed mosoly suhant át, de szeme nem mosolygott. Sőt, mintha nagyon bánatos lett volna. Félrenézve azt mondta:

– Hát, én kitűnően megértelek téged. Legyen úgy, repülj te.

– Köszönöm, Zahar Szemjonovics.

– És, persze, helyettesről is gondoskodtatok?

– Persze! Gondoltunk rá – válaszolta Tyivov. – És arra a véleményre jutottunk, hogy a törzsfőnöki tisztségre Ivanykovics lesz a legmegfelelőbb jelölt.

Jegorov hallgatott, nem árulta el, mit szól ehhez a javaslathoz. Tyitov sietett érvekkel alátámasztani javaslatát:

– Ivanykovics hivatásos katona, százados, lövészzászlóaljnak volt a parancsnoka . . .

– Ezért kell osztagot vezetnie – vágott közbe Jegorov. És Tyitov a hangjából megértette, hogy ez a végleges döntése. – Egyelőre adja át az ügyeket Glebovnak.

– Glebovnak? – kérdezte csodálkozva Tyitov. Erre nem számított. Már-már azt mondta: „Hát lehetséges ez? Jemeljannál jobb felderítő főnököt úgy sem lehet találni, ez ésszerűtlen volna." De mielőtt bármit mondott volna, megérdeklődte: – És ki lesz a felderítő főnök, Zahar Szemjonovics?

– Szintén Glebov – válaszolta Jegorov, és hozzátette: – Amíg nem találunk törzsfőnököt . . .

Tyitov élt az alkalommal, és megjegyezte:

– Meg kellene erősíteni a felderítő csoportot, Zahar Szemjonovics. Glebov át akarja kérni magához Nagya Poszadovát.

– Engedélyeztem – vetette oda mellékesen Jegorov. Gondolatai másfelé kalandoztak. Zahar Szemjonovicsot elszomorította Tyitov távozása: gyorsan megszokta az embereket. De közben már hozzászokott ahhoz a gondolathoz is, hogy erre a nem mindennapi, tapasztalt harckocsizóra nagyobb szükség van most a fronton, ahol éjjel-nappal egyfolytában véres ütközetek dúlnak. Tudta: Tyitov nem tér vissza többé a partizánokhoz. Mindez természetes, logikus, helyes volt. Jegorov arra gondolt, hogy ha majd partizánokat kell felterjesztenie kormánykitüntetésre –

erre egyelőre nem kapott semmiféle utasítást –, akkor Glebov és Tyitov nevével kezdi a listát.

Zahar Szemjonovics szerette volna kipróbálni Glebovot a törzsfőnök posztján – a véleménye szerint legbonyolultabb és legfelelősségteljesebb beosztásban. Ez természetesen, nem jelentette azt, hogy Jegorov lebecsülte volna a felderítés szerepét. Egyáltalán nem. A felderítésnek különleges fontosságot tulajdonított, különösen itt, az ellenség hátában. Ma éppen az a gondolat foglalkoztatta: az osztagparancsnoktól nagyobb önállóságot kell követelni a felderítés vezetésében, beleértve az ügynöki hálózat irányítását is. Minden osztagnak kapcsolatban kell állnia egy városi földalatti csoporttal. Mégsem tudta eldönteni, mit tartson fontosabbnak: a felderítést, vagy a törzsmunkát? De valamiért úgy vélte, hogy itt, a partizánok között, könnyebben találhat felderítő főnököt, mint törzsfőnököt. Ezért döntött úgy, hogy meghagyja Glebovot felderítő főnöknek, de a törzsfőnöki tisztséget is vele tölti be. Glebovnak elég nehéz dolga lesz, ezt belátta Jegorov, és ezért engedett a kérésének, hogy Nagya Poszadovát átvegye a csoportjába, jóllehet előre tudta, hogy emiatt Roman Buliga fog háborogni. Még az is megfordult a fejében, hogy Buliga még ma okvetlenül a brigádtörzsbe rohan, és könyörögni fog a brigádparancsnoknak, hogy változtassa meg a döntését. „Én meg azt a kérdést szegezem neki: minek jöttél ide? Hívtalak én? Vagy elfelejtetted, hogy az osztagparancsnokok rendkívüli esetek kivételével hívásom vagy engedélyem nélkül nem jelenhetnek meg a brigádtörzsben?" – elmélkedett magában Jegorov.

De Buliga nem jelentkezett. Másnap viszont megérkezett Poszadova, de nem egyedül, hanem egy nyolcéves forma, kisírt és ijedt szemű kisfiúval. A kisfiú felöltője véres volt. Nagya felzaklatott, dühös hangulatban állított be. Sötét szeme szárazon és vadul csillogott, szép arcán harag és szigorúság feszült. Nehezen visszafogott indulattal mesélte el a hátborzongató históriát Jegorov, Szviridocskin, Tyitov és Glebov jelenlétében. De hamarosan megtudta az egész brigád.

A német hadtesttörzs ellen intézett partizántámadást követő napon a hitleristák több büntető osztagot indítottak a falvak békés lakossága ellen. Nyikolaj Gurov falujába – kicsiny település volt, alig másfél tucat házból állt – váratlanul törtek be, déltájban, két oldalról, és rögtön felgyújtották a két szélső házat. A

szemük elé került lakosokat, tekintet nélkül az életkorukra, géppisztollyal és géppuskával kaszabolták. Ádázul, szadista élvezettel lövöldöztek. A házak ablakain kézigránátokat dobáltak be.

Nyikolaj Gurov felesége otthon volt, kisfia, Misa pedig az udvaron játszott. Amint meghallotta a lövöldözést halálra rémülten szaladt a házba, és ahogy a torkán kifért, kiáltotta:

– Mamácska! Németek! Felgyújtották a falut!

Az anya mindent megértett. Menet közben kapta magára fekete kabátját, és fedetlen fővel kiszaladt a kertbe, kézen fogva magával vonszolva kisfiát. Az erdő felé futott, abban volt most egyetlen reménységük. De nem jutottak el odáig; egy géppuskasorozat átlőtte az asszony mindkét lábát. Azonnal elesett a kisfiúval együtt. A gyerek nem sírt a könnyek megdermedtek tágra meredt szemében. A félelemtől reszketve, hadarva, akadozó nyelvvel mondta:

– Mamácska, véres vagy. Megsebesültél, mamácska... Mamácska, errefelé szaladnak...

Két géppisztolyos német közeledett futva a nő és gyerek felé, hogy végezzenek velük. Az anya megértette ezt. Meg kellett mentenie a fiát. De hogyan? Ugorjon fel a gyerek, és fusson az erdőbe? Nem jut el odáig, a golyók utolérik. Az anya gyengéden és nyomatékosan ráparancsolt a fiára:

– Maradj fekve, ne mozdulj. Azt hiszik majd, hogy megöltek bennünket, és nem nyúlnak többé hozzánk. Itt hagynak. Hunyd le a szemedet, és ne mozdulj.

Saját vérével bemázolta a kisfiú arcát. Érezte, hogy ő már elveszett, s most minden gondolata a fiú megmentése körül forgott. A fiának, élni kell! Már tudta, hogy férje nem tért vissza a partizánok akciójáról, tudta, hogy számára is elérkezett a vég. De a fiának nem szabad meghalnia!

A fasiszták mind közelebb értek. Utoljára súgta oda a fiának: „Feküdj, ne mozdulj, kisfiam. Ha lőni fognak, akkor se mozdulj. Mintha halott lennél." Aztán, fedetlen fejét fölvetve, elszántan kúszni kezdett gyilkosainak géppisztolya elé. Fel is állt volna, kiegyenesedve ment volna velük szembe, hogy földön fiától minél messzebb fogadja halálát, de átlőtt lábai nem engedelmeskedtek akaratának. Kúszott hát. Aztán felkelepelt egy géppisztoly és a asszony holtan roskadt a földre. Majd az egyik német odament

a kisfiúhoz, de mozdulatlan testét és vérrel borított arcát látva csak legyintett egyet . . .

Misa Gurovot Roman Buliga osztagának partizánjai találták meg. Anyja holtteste mellett üldögélt, és zokogva kérlelte:

– Mamácska . . . ébredj fel . . .

Nyikolaj Gurov feleségét leégett házuk mellett, az öreg körtefa tövében temették el. Nagya Poszadova a fiút magával vitte a brigádtörzsbe.

– Hadd legyen itt egy darabig – mondta Jegorovnak. – Aztán átadjuk Zakonnyikovnak. Jeliszej barátkozott Nyikolaj Gurovval. Befogadja majd a kisfiút a családjába.

Jegorov beleegyezett, és azt mondta, hogy a kisfiú lakjon egyelőre az egészségügyi részlegben, mivel Masa sebesült-ápolónőnek is van egy ilyen korú fia.

Masa anyai szeretettel fogadta Misa Gurovot. Megetette, átöltöztette, és a többi gyerekkel együtt elküldte gyűrűs tölcsérgombát szedni, amiből elég sok termett a környéken. Ő maga pedig befűtötte a kórtermet – így nevezték a partizánok a brigád egészségügyi részlegének nagy földkunyhóját –, amelyben most a megvakult Fegyin feküdt.

Feküdt, és hallgatta, hogyan pattognak a kályhában a fahasábok, amelyeket Masa gyújtott meg. Begyújtotta a kályhát, és elment. És egy szóval sem mondta, hogy mikor jön vissza. Fegyin nagyon szomorúnak érezte magát ebben a tágas földkunyhóban. Nyomasztotta a magány. A négy másik partizán, akik a német hadtestparancsnokság elleni éjszakai támadás során megsebesültek, könnyű sebesülésükre hivatkozva nem feküdtek be a „kórterembe", hanem a felcserekben bízva, ki-ki saját osztagánál maradt. A brigádban három orvos volt, két sebész és egy belgyógyász.

Fegyinről ma vették le a kötést, de változatlanul semmit sem látott. Az a sűrű, áthatolhatatlan sötétség vette körül, amelybe a kézigránát robbanásakor merült. Mikor is volt? Hány nap telt el a robbanás óta, nem tudta. Elfeledte megkérdezni Masától. Mi van most, reggel vagy este, nappal vagy éjszaka? Fegyin számára most már állandó, végtelen, egész életre szóló éjszaka volt.

Fegyin megérezte a kellemes meleget. Áradt feléje a kályhából, simogatta arcát, elbágyasztotta a testét, és elhozta számára az annyira vágyott szendergést, amely megmentette a kíméletlen gondolatoktól. Elaludt.

Kopogtatásra ébredt. Jemeljan lépett be. A földfedezékben sötét volt.

– Miért van itt sötét?

Fegyin nem tudta, hogy a földkunyhóban nem ég a lámpa, amelyre neki egyébként nem is volt szüksége, de mihelyt rádöbbent, hogy egyedül, fény nélkül hagyták itt, még jobban elkeseredett. A zseblámpa bágyadt fénysugara egy szempillantás alatt végigpásztázta a földkunyhót.

– Maga az, Fegyin? – Jemeljan gyors lépésekkel a priccs mellett termett, amelyen a határőr feküdt. Meggyújtotta az asztali mécsest.

– Feleslegesen gyújtotta meg a lámpát: nekem már nincs rá szükségem.

– Ugyan, ugyan. Nem kell bánkódni. Rosszabbul is elsülhetett volna a dolog – próbálta vigasztalni Jemeljan.

– Talán jobb is lett volna. Nem élet ez így. Ki vagyok én most?

– Ember. Mindenekelőtt ember.

– Ó nem, hadnagy elvtárs. Én most egy vakond, egy féreg vagyok.

– Na, hagyja ezt... Van keze, lába, feje. Ezer meg ezer szemevilágától megfosztott ember él és dolgozik. Mit tegyünk, ha már így történt? Megpróbáljuk átjuttatni magát a frontvonalon. Megvizsgálják magát a nagyhírű szakorvosok. Megoperálják, és lehet, hogy látni fog. Van egy ilyen híresség ünk: Filatov. Nyilván hallott róla. Azt mondják csodákat művel. Azoknak is visszaadja a látását, akik már húsz éve semmit sem látnak. Akik születésüktől fogva vakok.

Fegyin felélénkült. Felemelte kék foltokkal borított összeszabdalt arcát és azt mondta:

– Természetesen, jó volna Filatovhoz menni. Csak hát hogyan? Milyen úton-módon tudna átszállítani engem a frontvonalon?

– Repülőgéppel – mondta Jemeljan, jóllehet még nem tudta, lesz-e hely abban a repülőgépben, amelynek holnap kell iderepülnie a tábornokért.

– Leningrádba kellene eljutnom: ott lakik a nővérem és a nagybátyám.

– Eljut majd Leningrádba is. Én is arról álmodom, hogy eljussak egyszer Leningrádba.

– Jöjjön el majd hozzánk. Én az Izmajlovszkij sugárút kettőben lakom, a tizennégyes számú lakásban. Jegyezze meg a címet. Nem, jobb lesz, ha felírja, mert elfelejti. És okvetlenül nézzen be. A nővérem megmutatja magának Leningrádot.

– Benézek, okvetlenül. Maga pedig kergesse el az oktalan gondolatokat. Szedje össze magát.

– Álmot láttam az imént. Micsoda álmot! Körös-körül minden virágzott... Minden csupa szín meg virág. Micsoda színek! Felébredtem, és sehol semmi. Csupa feketeség... Most már csak álmomban láthatom mindazt, ami körülöttem van.

A hangja nyugodt volt, de idegenül csengett, öregesen remegett. És ő maga is megvénültnek, összeaszottnak, tehetetlennek látszott.

Glebov ott ült még vagy tíz percet, aztán elment: készülnie kellett a repülőgép fogadására.

*

A repülőgépet estére, közvetlenül alkonyat utánra várták. A leszállótéren száraz rőzsehalmokat készítettek elő a jelzőtűzhöz. Buliga osztaga biztosította a tisztást a németek meglepetésszerű támadása ellen. Harckészültségben volt a másik két osztag is. A nemetek a legutóbbi napokban több kísérletet tettek, hogy csapást mérjenek a partizánbrigádra. Ivanykovics osztaga gyors lefolyású, de elkeseredett harcokat vívott a fő támaszponthoz vezető utakon. Az ellenség érzékeny veszteséget szenvedett. Egyszer már olyan helyzet alakult ki, hogy úgy látszott: a hitleristáknak már csak egy kis erőfeszítésre van szükségük – és kénytelenek lesznek kiüríteni a támaszpontot. Jegorov ebben a kritikus pillanatban megparancsolta Zakonnyikov osztagának, hogy teljes létszámával mérjen csapást hátulról támadó németekre. A partizánok váratlan felbukkanása a támadók hátában elbátortalanította a németeket, összekavarta lapjaikat. A két partizánosztag tüze közé szorult német egységek kénytelenek voltak sürgősen visszavonulni a városba. Egyidejűleg megpróbáltak tárgyalásokat kezdeni a partizánokkal, azt követelve, hagy engedjék szabadon a tábornokot. Jegorov azt válaszolta, hogy elkéstek, mivel

a tábornokuk már Moszkvában van. Elhitték-e vagy sem, nehéz lett volna megmondani, ám egyelőre nem indítottak újabb hadműveleteket a partizánok ellen.

A repülőgép fogadására, Jegorovval az élen, kivonult az egész brigádparancsnokság. Itt volt Buliga is, minthogy az ő emberei biztosították a műveletet. Alighogy a repülőgép földet ért, azonnal eloltották a máglyákat. Elsőnek Glebov szaladt a géphez. A pilóta hátratolta a feje fölött a tetőt, ám nem sietett a kiszállással. A hold fénye alig-alig hintett a földre valami bágyadt derengést, amelyben csak üggyel-bajjal lehetett felismerni a tárgyak körvonalait.

– Milyen volt az út? – kérdezte üdvözlés helyett Glebov.

– Normális – válaszolta a pilóta lassan, elváltozott hangon. Természetesen izgult, amikor az ellenség által elfoglalt területen földre tette a gépet az alkonyati homályban. Glebov megértette izgalmát és óvatosságát. A németek is „fogadhatták" volna jelzőtűzzel. – Az áru készen?

– Minden rendben. Mikor indul vissza? – kérdezte Glebov.

– Azonnal. Siessenek, – válaszolta a pilóta, és amikor látta, hogy a repülőgéphez oroszul beszélő, polgári ruhás emberek jöttek, végleg megnyugodott. Megértette, hogy oda érkezett, ahová kellett, és kimászott a fülkéből. Mindenkivel kezet fogott.

– Mi újság a fronton? – kérdezte Tyitov.

– Súlyos a helyzet – válaszolta a pilóta. – A mieink visszavonulnak. A fasiszták Moszkva felé törnek előre. És mi újság maguknál? Hol sikerült ez a jómadarat elcsípniük?

– A saját fészkében – válaszolta Jegorov.

– Nocsak! – csodálkozott a pilóta, és megdicsérte őket: – Derék dolog, fiúk. Maguknak se lehet valami kellemes itt az életük – majd választ sem varva, sürgetően kérdezte: – Tehát, minden készen áll? Sietni kell: az út hosszú, az éjszaka sötét.

– És a hold nem számít? – jegyezte meg Glebov.

– A hold magasan van. Én oda nem mászom fel. Minél alacsonyabban megyünk, annál biztonságosabb. Máskülönben leszednek a légvédelmi ágyúk. Annyi van belőlük, mint égen a csillag. Ki fog velem repülni?

– Két kísérőt is kap a tábornok. Egyik társunk ugyanis súlyosan megsebesült. Őt is visszük.

– Rendben. – Röviden búcsúzkodtak. Ivan megcsókolta a mellére boruló Zsenyát, és azt mondta neki:

– Nana, nem kell ezt, még látjuk egymást. Írjál Olja címére. Alkalomadtán küldj levelet.

– Aligha lesz rá gyakran alkalma – jegyezte meg Jemeljan, és megölelte Ivant.

Nagya Poszadova az utolsó pillanatban adta át Tyitovnak hozzátartózói címét, és megkérte, hogy okvetlenül nézzen be hozzájuk. Mesélje el nekik, hogyan él.

Buliga mindkét hatalmas mancsával megragadta Ivan kezét, és basszushangon dörmögte:

– Jó egészséget, te harckocsizó!

Jegorov búcsúzott el tőle utolsónak. Meghatottan azt mondta:

– Köszönöm neked, Ivan Akimovics. Úgy harcolj ott, hogy itt is hallani lehessen.

– Igyekezni fogok – válaszolta Tyitov. – A partizánokról is hírt adnak ám a hadijelentések, úgy számítson. Örömmel hallom majd az ismerős partizánparancsnok elvtársak neveit.

– Ha a Vörös téren leszel, eredj oda a mauzóleumhoz, és gondolj ránk! – kiáltotta Poszadova, amikor Tyitov beült a gépbe.

A repülőgép a levegőbe emelkedett, és nyomban beleolvadt a homályba. A búcsúztatók szótlanul álltak egy darabig, aztán Jegorov könnyedén nyeregbe lendült, és azt mondta Jemeljannak, hogy a lányokat helyezze el a szekéren, amelyen a tábornokot és Fegyint hozták. A lányok – Nagy Poszadova és Zsenya – mellette álltak, és hallották a brigádparancsnok szavait. De Jemeljan, aki már a törzsfőnöki teendőket is ellátta, kicsit változtatott a parancson. Nagyának, az orvosnak és még két partizánnak megparancsolta, hogy a szekéren utazzanak haza, Zsenyának pedig odasúgta:

– Te velem jössz, lovon... Jó? – És bátortalanul, mintegy véletlenül, megfogta a kezét.

A lány válaszul megszorította forró ujjait: „Jól van." Határozott és váratlanul gyors válasza kellemes meleggel töltötte el Jemeljant. Ettől a melegségtől megmámorosodva felpattant lovára, amely már türelmetlenül toporzékolt. A tüzes ló azonnal vágtázni akart, de Jemeljan visszarántotta. Azután felkapta Zsenyát, és maga elé ültette a nyeregbe. A lány nekitámaszkodott a férfi bal karjának, amely lovasmódra, mereven tartotta a gyeplőt,

hozzásimult a mellkasához, amelyben dübörögve vert a szíve. Jemeljan szabad jobb kezével vigyázva átölelte a lányt, és halkan suttogta az ajkát súroló hajfürtbe:

– Kényelmesen ülsz?

A lány hátravetette fejét, és egyenest Jemeljan arcába lehelte:

– Nagyon . . .

Az éjszaka sűrű homályában Jemeljan csak a lány arcát látta maga előtt, meg szemének mélytűzű csillogását, amely azt a mindenen keresztül hatoló fényt sugározta, amelyet az emberek évezredek óta szerelemnek neveznek. Ez a két szem elmondta mindazt, amit nem képes elmondani a szó. Jemeljan mind mélyebben hajolt az ismeretlen fényben tündöklő arc fölé, míg remegő, forró ajka a lány szájával nem találkozott.

A ló lelassította lépteit, majd megállt.

– Régen így rabolták el a menyasszonyokat – mondta Jemeljan remegő hangon. – Emlékszel, Lermontovnál?

– Emlékszem – sóhajtotta a lány.

– Tekints engem rablónak.

A ló lépésben indult az erdei úton a távolodó szekér után, amelynek zöreje már nem hatolt el Jemeljanig és Zsenyáig. A hold mind gyakrabban bukkant elő a ritkuló felhők között, amelyeket kelet felé hajtott a szél, amerre a repülőgép távozott.

De ők már nem törődtek sem a repülőgéppel, sem a hűvös őszi éjszakával, sem a felhőkkel, sem az ellenséggel. Az ő számukra tavasz volt, örök tavasz. Legtitkoltabb szavaikat szerették volna elmondani egymásnak, szerettek volna mindent egymásnak ajándékozni.

– Te vagy én egyetlenem – suttogta Jemeljan, és hangja megtört. – Rajtad kívül senkim sincs. Egy árva lélek sem . . . Neked legalább ott van a bátyád.

– Nekem itt vagy te, és . . . természetesen Vanya.

Jemeljan ismét kitörő hévvel kezdte csókolni a lányt. Telhetetlen mohósággal csókolta ajkát, égő szemét, vékony szemöldökét, orrát, haját, fülét.

Váratlan kiáltás riasztotta fel őket, amely közvetlen közelükben csattant fel, úgy, hogy a ló is félrehőkölt:

– Állj! Ki vagy? Jelszó?

– Repülőgép – válaszolta gyorsan Jemeljan, és szigorúan visszakérdezett: – Válasz?

– Tábornok – hangzott a bokrok közül.

– Jó éjszakát – vetette oda vidáman Jemeljan. Megismerte a Buliga osztagához tartozó partizánt.

– Jó szerencsét – felelte a jóindulatú, barátságos hang.

Hosszú szünet után Zsenya azt kérdezte:

– Hallottad?

– Mit, Zsenyecska?

– Szerencsét kívántak nekünk.

– Az jó, Zsenyecska, az nagyszerű . . .

A BOLDOGSÁG TETŐFOKA

I

Zsenya boldog volt. Amikor valósággal berepült a szűk földkunyhóba, amelynek alacsony mennyezete alatt bágyadtan pislogó fénnyel égett a mécses, Nagya Poszadovának csak rá kellett pillantania, hogy megállapítsa: szerelmes.

Ez a szűk, fenyőlevelet illatozó földfedezék most a két felderítő lányé, Nagyáé és Zsenyáé volt.

Nagya az ágyon feküdt. Kíváncsian és csodálkozva nézett a boldogságban úszó Zsenyára, de semmit sem kérdezett tőle, tudta, hogy magától is beszélni kezd. Zsenya levetette a bőrzekéjét és a csizmáját. Bőrnadrágját nem húzta le, úgy feküdt le az ágyra. Eloltotta a mécsest.

– Hát vacsorázni ki fog? – kérdezte Nagya.

– Nem akarok.

– Hogyhogy? Csak nem vagy beteg? – Válasz helyett Zsenya kisvártatva azt kérdezte:

– Nagyenka, szerettél te valaha igazából?

– Nekem, Zsenyecska, férjem van.

– Tudom, színész. És szeretted?

– Szeretem.

– És hol van?

– Nem tudom. Az égő Minszkből menekültünk el. Útközben érte a mozgósítás. Lehet, hogy a fronton van. De az is lehet, hogy . . . Ki tudja.

– Jó ember? – kérdezte szokatlan élénkséggel Zsenya.

– Igen, Zsenyecska, derék ember.

– Tehetséges?

– Ó, de még mennyire! Nagy színész.

– És miért szerettél bele? Elmeséled?

– Nem tudom, Zsenyecska. Megszerettem, és kész. Hát te miért szeretted meg Glebovot?

– Te tudod? – rebbent meg Zsenya, de nem jött zavarba. – Honnan tudod?

– Az arcodra van írva – nevette el magát Nagya.

– Jemeljan azelőtt is tetszett nekem – közölte Zsenya készségesen és gyorsan. – Amikor én még iskolás lány voltam, ő már képzőbe járt. Mindenki tisztelte nálunk becsületes és igazságszerető természetéért. Még a felnőttek is. Senkitől sem félt, és mindig az igazságot védelmezte... És tudod, mit mondott nekem?

– Tudom. Azt mondta, hogy te vagy a legjobb és a legszebb lány a világon.

– Kihallgattad a beszélgetésünket?! – kiáltott fel naiv közvetlenséggel Zsenya. – De nem egészen így mondta. Azt mondta, hogy én vagyok számára az egyedüli nő a földön. Igaz ez?

– Hát Jemeljan képes volna hazudni neked?

Egy percig hallgattak. Nagyának kellemes volt látnia az első szerelmet. Várta a felajzott lány újabb szavait. És Zsenya azt kérdezte, amit minden szerelmes kérdezni szokott.

– Nagya, mi a boldogság?

Poszadova nem válaszolt rögtön.

– Na, miért hallgatsz? – sólt rá Zsenya.

– A boldogság, Zsenyecska: amikor szeretsz, és amikor szeretnek téged.

– Tehát én boldog vagyok – ismerte be Zsenya. – Csak nehogy azt hidd, hogy én afféle könnyelmű lány vagyok: fogom magam és beleszeretek valakibe. Én már régóta őt szeretem. Mindig csak rá gondoltam. Még életem legnehezebb perceiben is, amikor a papát kivégezték. Elmenekültem a városból ide, hozzátok, és közben rá gondoltam. Magam is csodálkoztam rajta: miért van ez így?

Nagya tudta, hogy a beszélgetésnek se vége, se hossza nem lesz, Zsenyának akár reggelig is tart a szókészlete, ezért barátságosan azt tanácsolta neki:

– Aludj, holnapra valami komoly dolog van készülőben.

Könnyű azt mondani: aludj. De hogyan aludjon el, hogyan csillapítsa le felbolygatott lelkét, hogyan nyugtassa meg a szívét,

hogyan feledkezzék meg arról, ami történt – az első csókról? Néhány perc múlva Zsenya megint megszólalt:

– Észrevetted, milyen szeme van?

– Nem, nem vettem észre – válaszolta színlelt közönnyel Nagya. – Holnap megnézem. Addig légy türelemmel. Vagy talán most mindjárt menjek oda megnézni?

– Most alszik – nevette el magát Zsenya.

– Nem hiszem, hogy aludna – jegyezte meg sokatmondóan Nagya.

Jemeljan tényleg nem aludt. Megpróbált gondolkodni, de fejében összekavarodott minden, s újból és újból Zsenyát látta maga előtt, egészen közel . . . csók közben . . . Az asztalon petróleumlámpa állott, megvilágította a bedeszkázott falakat és a vastag, nyirkos gerendákból készült mennyezetet. A lámpafény Ivan üres priccsére esett. Ki fog ezután aludni rajta? Új, ismeretlen törzsfőnök jön, zsémbelődő, szenvedélyes dohányos. Éjjelenként köhögni és horkolni fog. Illetve, miért is jönne ide, amikor ez a felderítők fedezéke? Lakjon csak a törzsében. Ivan Tyitov más, Ivan a barátja. Végső soron Zsenya is lakhatna itt. Nem, ez ostobaság, Zsenya nem lakhat itt. Nem a felesége.

Felesége . . . Milyen ünnepélyesen hangzik ez a szó! És mi volna, ha itt, most, mindjárt, megnősülne, nem várna arra, hogy befejeződjék a háború? Hiszen szereti a lányt. És Zsenya is szereti őt. Igen, szereti. Jemeljan biztos volt ebben.

Gondolatait a belépő rádiós szakította félbe. Az utóbbi időben szomorú híreket szokott hozni. „Csapataink kemény harc után kiürítették . . .” Ezúttal azonban a rádiós szeme vidáman csillogott. E szavakkal adta oda Glebovnak a rádiósürgönyt:

– Rendben van . . .

Glebov elolvasta: „Szerencsésen megérkeztünk. Minden rendben. Üdvözlet. Tyitov.” Hirtelen egy kérdés ötlött fel benne: miért Tyitov írta alá a rádiósürgönyt? Konspirációs célzattal? De a rádiós tompa, komor hangon máris jelentette az újabb közleményt:

– „Csapataink kemény harcok után kiürítették Orjol városát . . . „Leningrád irányába a németek visszaszorították csapatainkat, és elfoglaltak néhány lakott települést . . .”

Leningrád . . . Jemeljannak egyszeribe eszébe jutott Leon Fegyin és álma. Emlékezetében ismét felhangzott Fegyin hátborzon-

gató, tragikus, fojtott hangja: „Körös-körül minden virágzott." Minden csupa szín meg virág... Felébredtem, és sehol semmi. Csupa feketeség..." „Jó, hogy sikeresen odaértek a tábornokkal – gondolta Jemeljan. – Haladéktalanul jelenteni kell a brigádparancsnoknak. Nem alszik, várja ezt a rádiósürgönyt." Vállára vetve könnyű, szürke posztóköpenyét, gyorsan kiment az éjszakába.

Jegorov és Szviridocskin a brigád „Népi bosszúálló" című sokszorosított újságjának első számát és azoknak a röpcéduláknak a tartalmát vitatta meg, amelyeket a megszállt terület lakosságához intéztek. Sok vesződség után végre sikerült létrehozniuk egy partizánnyomdát. A betűket, festéket, gépeket és papírt még a németek megérkezése előtt az erdőbe rejtették, de sokáig nem találtak szakembereket. Jegorov éppen arról beszélt, hogy nem ártana szabad pártnapokat tartani az osztagokban és megvitatni a fasiszta hadtestparancsnokság szétzúzására irányított művelet eredményeit.

– Sok jelentkező van a pártba – mondta Szviridocskin. – El kell döntenünk, hogyan járjunk el.

– Hogyan járjunk el? Fel kell venni az arra méltókat, és kész – felelte Jegorov.

Ekkor belépett Glebov.

– Megvan a rádiósürgöny? – kérdezte azonnal Jegorov.

– Szerencsésen megérkeztek – sóhajtotta Glebov már menet közben, és odaadta a sürgönyt.

Jegorov hangosan felolvasta, aztán elégedetten azt mondta:

– Most már az egész műveletet szerencsésen befejezettnek tekinthetjük. Gratulálok önöknek, elvtársak! – Kezet szorított Szviridocskinnal és Glebovval. – De gondoljunk a továbbiakra. – Odament az asztalhoz és a térkép fölé hajolt. – Naponta, a nap minden órájában nyugtalanítanunk kell az ellenséget. A legérzékenyebb pontjaira kell lesújtanunk. Segítenünk kell a frontnak. A közlekedési ütőerekre gondolok: a vasutakra és az országutakra. Törzsfőnök, készítse elő a parancsot, Zakonnyikov fő feladata a legközelebbi időre: megbénítani és összezavarni a vasúti közlekedést, felrobbantani a hidakat, tűz alá venni és kisiklatni a szerelvényeket, felrobbantani a szivattyúházakat, a váltókat, elszakítani a telefon- és a távíróvezetéket, egyszóval, törni, zúzni, pusztítani. Ugyanazt tegye az országúton Ivanykovics osztaga.

Felrobbantani a hidakat, tűz alá venni a menetoszlopokat. Ki kell használnunk az őszi időjárást, amikor az úttalan utakon az ellenség nem vethet be ellenünk járműveket. Van emberünk, van fegyverünk, van szent gyűlöletünk az ellenséggel szemben. Cselekednünk kell! – Nyitott tenyerét határozott mozdulattal rátette a térképre, mintha markába akarná szorítani az egész nagy járást, a partizánbrigád cselekvési övezetét. Aztán hirtelen megfordult, s azt kérdezte Szviridocskintól: – Helyes, komisszár?

– Nagyon helyes, parancsnok– felelte Pasa Szviridocskin.

– Hát Buliga? – kérdezte Glebov.

– Buligát egyelőre tartalékban kell tartani – válaszolta Zahar Szemjonovics, homlokát ráncolva. – Amikor Ivanykovics és Zakonnyikov tényked ni kezdenek, a fasiszták nyilván megtorló osztagokat vetnek be ellenünk. Mi pedig a megtorlók ellen bevetjük Buliga osztagát. Különben van egy olyan érzésem, hogy a hitleristák titokban csapást készítenek elő fő támaszpontjaink ellen, beleértve a törzsünk támaszpontját is. Gyanús nekem az ismeretlen osztag felbukkanása Buliga működési övezetében. Miféle emberek ezek, tisztázta már, Jemeljan Prokopovics?

Ennek az osztagnak a felbukkanásáról Buliga ma tett jelentést Jegorovnak Glebov jelenlétében a tisztáson, amikor a repülőgépet várták. Jegorov akkor azt mondta:

– Tisztázni kell, miféle emberek ezek, hányan vannak, aztán majd meglátjuk.

Glebov úgy vélte, hogy ezt Buligának kell elvégeznie, amennyiben az ismeretlen emberek az ő övezetében bukkantak fel. Egyszerűen nem tulajdonított komoly jelentőséget ennek a ténynek. És ez megbocsáthatatlan ballépés volt. Mint a felderítés főnöke, köteles lett volna konkrét utasításokat adni Buligának. Sem egyiket, sem másikat nem tette meg, s most bűntudatos szemmel nézett Jegorov nyílt, szigorú arcába, és pokolian kényelmetlenül érezte magát.

– Egyelőre még nem tisztáztam, brigádparancsnok elvtárs – felelte elvörösödve. – Holnap foglalkozom vele.

– Az ilyen dolgokat kockázatos holnapra halasztani. Nehogy aztán késő legyen – mondta Jegorov megszokott egyenletes hangján, amelyből azonban Glebov érzékeny füle szemrehányást és figyelmeztetést hallott kicsendülni.

Jegorov megértette, hogy Glebov mélységesen átérzi mulasz-

tását, s hogy holnap okvetlenül megkétszerezett energiával iparkodik majd kijavítani azt. Jegorov jól el tudott igazodni az embereken. Az egyiknek elég csak célozni a dologra – és minden rendben lesz. A másikat össze kell szidni, meg kell szégyeníteni, aztán újra emlékeztetni kell, és állandóan szemmel kell tartani. Glebov az előbbi fajtához tartozott. Jegorov, hogy Glebovot kisegítse kényelmetlen helyzetéből, nyomban ezután személyes ügyekre terelte a beszélgetést:

– Az imént a komisszárral megvitattuk a pártba való felvétel kérdését. Sok jelentkező van. És én rögtön rád gondoltam, Jemeljan Prokopovics. – Jegorovnak az volt a szokása: hogy hol tegezte, hol magázta az embereket. Magázva szidta, tegezve dicsérte őket. Hiszen te komszomolista vagy.

– Igen, Zahar Szemjonovics – válaszolta Glebov.

– És a pártba való belépésre nem gondoltál még?

– Gondoltam, Zahar Szemjonovics. De hát van ilyen lehetőség itt, a mi körülményeink között? Apám is kommunista volt, részt vett a forradalomban.

Jegorov folytatta:

– Az jó. Jó az apák útjára lépni. Helyes út. Az ajánlásra pedig ne legyen gondod . . .

A brigádparancsnok fedezékéből kijövet Glebovot megcsapta a hideg levegő. Szél nem fújt. A csillagok fényesen ragyogtak, mint fagyos éjjeleken. „Holnap derűs napunk lesz . . . Mindjárt reggel az ismeretlen osztaggal kell foglalkozni." Kellemetlenül érezte magát: a brigádparancsnok lényegében véve – igaz, finoman, a rá jellemző tapintattal – megmosta a fejét. És okkal.

Jemeljan nem sietett vissza a fedezékébe, tudta, hogy úgysem tud elaludni. A felderítőnők földkunyhója felé tartott, amely pedig nem esett útjába. Arrafelé vitte a lába. Határozatlanul megállt az ajtó előtt, hallgatózott. „Ha nem alszanak – bemegyek." De odabenn csend volt. „Vajon alszik-e már? – kérdezte gondolatban. – Én viszont nem alszom el ma már."

Minden fordítva történt: Jemeljan egy óra múlva már aludt, Zsenya viszont csak hajnal felé szunnyadt el. Arra ébredt, hogy valaki kopogtatott az ajtón. Benyitott a küldönc, és beszólt a küszöbről.

– Glebov hivat. Sürgősen.

– Engem? – remegett meg örvendezve Zsenya, és kész volt abban a pillanatban rohanni a hívó szóra.

– Nem téged, Nagyát.

Zsenya lehunyta a szemét zavarában.

Jemeljan várta Poszadovát. Idegeskedett. Nem tudott nyugodtan ülve várakozni. A földkunyhó tárva-nyitva álló ajtaján hűvös, friss levegő áradt be.

– De hideg van nálad – mondta „jó reggelt" helyett dideregve Nagya.

– Akinek meleg a szobája, az sokáig alszik – mondta csipkelődve Jemeljan, nem annyira korholó, mint inkább kíváncsi pillantást vetve Poszadovára. Az álmos szemű, sebtében megfésülködött asszonyt most nem látta olyan szépnek, mint korábban.

– Sürgősen hivattál – mondta Nagya. – Valami fontos?

– Igen. Ülj le. – Nagya csendesen leült, és várakozóan nézett a férfira. – Neked, Nagyezsda Pavlovna, most olyan dologgal kell foglalkoznod, amely a szívedhez nőtt.

– Miről beszélsz?

– Színházról.

– Sejtem – kapott a szón türelmetlenül a nő. – A németek színházat nyitnak a városban, és nekem ott kell dolgoznom.

Jemeljan mereven nézett Poszadovára. „Nem is rossz gondolat." Az ötlet tetszett Glebovnak. Ám a hitleristák aligha nyitnak itt színházat. A város ugyan jókora, de mégsem területi központ. A háború előtt sem volt itt színház, nincs is hozzá megfelelő épület. De tetszett neki Poszadova készsége, hogy az ellenség hátában dolgozzék.

– Nem, másról van szó – mondta Jemeljan. – Egy szerepet kell eljátszanod. Buliga övezetében ismeretlen emberek bukkantak fel. Mintegy félszáz ember. Partizánnak adják ki magukat.

– Ha nem partizánok, akkor kicsodák? – kérdezte Nagya.

– Ezt mint nő kérdezed, vagy mint felderítő?

– Mint nő – mosolyodott el Nagya, megértve, hogy éppen neki kell majd megfelelnie erre a kérdésre.

Jemeljan előadta feltételezését:

– Lehet, hogy tényleg partizánok, lehet, hogy egyszerűen banditák, de az is lehet, hogy fasiszta provokátorok. Tisztázni kell. Valamilyen ürüggyel be kell férkőznöd hozzájuk. Az is lehet, hogy egy-két napig náluk kell laknod. Egyszóval, gondolj át

részletesen mindent, és egy óra múlva jelentkezz az akcióterveddel, vagy hogyan is nevezik ezt nálatok a színházban?

– A szövegkönyvvel.

– Azzal.

Nagya Poszadova pontosan egy óra múlva jelentkezett Glebovnál. Elmondta neki elgondolását. Glebov élvezettel hallgatta. Imponált neki a fiatal színésznő felderítői furfangja és merészsége. Itt, az ellenség hátában, úgy látszik, új hivatást talált magának. Jemeljan szó nélkül jóváhagyta tervét. És amikor Nagya megkérdezte, vigyen-e magával fegyvert, vagy sem, azt mondta neki:

– Döntsd el magad. Te jobban tudod.

*

Zsenya gondosan rendbehozta haját. Nagya előző este nyírta meg: a rövid haj kényelmesebb viselet a partizánélet körülményei között. Minden kívülről jövő hangra összerezzent. Fülelt, és várt. Arra várt, hogy belépjen a küldönc, és azt mondja: „Glebov hivat". Vagy hogy hirtelen feltáruljon az ajtó, és a küszöbön megjelenjék maga Jemeljan. De senki sem jelent meg. Már-már úgy tűnt fel, hogy egyáltalában nem is volt tegnap este. Nem volt semmi. Vagy talán ő menjen oda hozzá? ... Nem, a világ minden kincséért sem. Hogy nézne a szemébe? Vagy mégis? Ürügyet kellene találnia. Mindenekelőtt azt kell megkérdeznie, hogy eljutott-e a repülőgép a rendeltetési helyére. Meg hogy miért nem küldte őt is Nagyával?

A magas fenyőfák csengő bronza csillogott. A harmatos füvek felett köd gomolygott.

Zsenya bőröltönyében, fedetlen fővel lépett ki a kunyhóból. Kemény, sötét gesztenyebarna haja tömött hullámban göndörödött a homlokára.

Szasa Fjodorov jött vele szemben, futva igyekezett a brigádparancsnok fedezékébe. Zsenyát megpillantva megállt, mosolygós szeme csodálkozva kikerekedett.

– Milyen szép vagy ma, Zsenyecska!

Határozott léptekkel ment Glebov fedezéke felé. Bátran kopogott, és túlságosan is nagy garral, benyitott az ajtón.

Jemeljan megborotválkozva, feszesen, határőr-egyenruhájába

öltözve állt. Nem ült az asztal mellett, mint rendesen, hanem állt, mintha várta volna őt. Örvendezve felkiáltott:

– Zsenyik!

Hozzá lépett, átölelte, megcsókolta a szemét, a haját, a nyakát. Részeg suttogással ismerte be:

– Egész reggel vártalak . . .

– Én is vártalak. Egész éjjel nem aludtam.

Glebov vigyázva megsimogatta a lány haját, a szemébe nézett, és szemét lesütve felsóhajtott:

– Milyen jó, hogy itt vagy! . . . Boldog vagyok. Nem, te csak hallgass, semmit se szólj. Nem is tudod elképzelni, mi történik velem. Nincs rá szó. Olvastam könyvekben a szerelemről. De hát nem olyan ez. Az enyém erősebb, jobb, szebb. A mienk, Zsenyik, minden tekintetben jobb.

– Hiszel az olyan szerelemben, amely sohasem múlik el? – kérdezte Zsenya. – Amelyik egész életre szólóan megmarad olyannak, mint ez most?

– Hiszek! És a mienk is olyan lesz! . . .

– Azt mondják, nincs ilyen.

– Másoknak lehet, hogy nincs, de nekünk lesz, a mi szerelmünk örök lesz.

*

Nagya Poszadova nem tartotta magát gyávának. Gyermekkorát és ifjúságát csibészek között töltötte Moszkvában, a Marjana-ligetben, amely egykor a külváros nyomornegyede volt. Tisztelték a bátorsága és csípős nyelve miatt, amellyel még a helybéli csőcselék mindenre elszánt főkolomposait is rendreutasította. Amikor a gyári műkedvelő csoportból a Művész Színház színpadára került, a Marjana-liget piszkos udvaraiban büszkén nevezték „a mi lányunknak".

Most első ízben indult egyedül ilyen felelősségteljes feladat végrehajtására és félt kicsit. Attól tartott, hogy „lebukik", és a fontos ügy is megbukik miatta. A blúza alá rejtett kis pisztoly állandóan a veszélyre figyelmeztette. Szerényen volt öltözve: meglehetősen viseltes cipőt, könnyű szürke koverkó ruhát viselt. Csillogó, sötét hajfonata előbuggyant a kendő alól. Arca fáradt, szomorú volt, a szeme elkeseredést tükrözött. Tényleg elfáradt, egész nap az erdei tisztásokon csavargott, ahol Buliga osztagá-

nak partizánjai az „idegen" embereket látták. Jó, hogy sütött a nap. Az erdőben pedig egészen meleg volt.

Estefelé két polgári ruhás, fegyveres emberrel találkozott: az egyiknél német géppisztoly volt, a másiknál szovjet gyártmányú puska.

– Állj, nénike! Honnan jössz?

Megállt, megkönnyebbülten felsóhajtott, és tiszteletteljesen azt mondta:

– Jó napot jó emberek. Éppen magukat keresem.

– Minket? – egymásra néztek.

– Maguk, úgy látom, partizánok?

– Helyesen látod. Hát te ki vagy?

– Tanítónő vagyok Nyevelből. A parancsnokukra volna szükségem.

– Ohó, mi nem kéne neki, maga a parancsnok! Aztán minek az neked?

– Lehet, hogy én vagyok a parancsnok – kacsintott vígan a cimborájára a másik.

– Nem, jó emberek, ne tréfáljanak velem – mondta fáradtan Nagya. – Vezessenek a parancsnokukhoz, fontos dolgom van vele.

A „jó emberek" nagyon is gyorsan engedékenyeknek bizonyultak.

– Na, ha fontos dolgod van vele, akkor gyerünk.

Nem sokat, alig egy kilométert gyalogoltak.

A fák között mentek, keresztülvágva a sűrű bozóton. A bozót után sötét erdő kezdődött. Az eget elfedte a lucfenyők sátra, a földön pedig apró zöld luccsemeték nőttek. A fenyőfáknál lenyergelt lovak ácsorogtak kikötve, mellettük néhány fenyőágból sebtiben összeállított kaliba. Látnivaló, hogy gazdáik nem sokáig szándékoznak itt tartózkodni. Az egyikből magas, kialvatlan szemű ember jött elő, és dohányzástól megsárgult fogát kivicsorítva, bosszúsan kérdezte Nagya felé biccentve fejével:

– Hol fogtátok? Kiféle-miféle?

– Maga után kérdezősködött, parancsnok elvtárs – válaszolta az egyik kísérő. – Tanítónő, azt mondja, valahonnan Nyevelből.

A zavaros arcú parancsnok mustráló tekintettel végigtapogatta Nagyát, aztán azt mondta a lány kísérőinek:

– Rendben van, menjetek – Nagyához fordulva, szemtelen

fesztelenséggel szólt rá: – Ülj le, hölgyike, mit állsz itt. Itt komfort nélkül élünk. – És maga telepedett le elsőként a puha földre. Leült Nagya is, miközben félénk „köszönöm"-öt rebegett. – Meséld el, kicsoda vagy, honnan kerülsz ide, és mit akarsz tőlünk?

– Tanítónő vagyok Nyevelben. Ez a város a Leningrádba vezető út mentén fekszik. Talán hallott már róla. A férjemmel Krímben voltunk, szanatóriumban. Amint elkezdődött a háború, hazaindultunk. Vonattal mentünk Sklov állomásig. Ott kiszállítottak bennünket, azt mondták, hogy nem megy tovább a vonat. Erre mi elhatároztuk, hogy gyalog megyünk tovább. – Izgatottan, remegő hangon beszélt.

– Sklovtól Nyevelig? – vágott közbe a parancsnok. – Gyalog. Meg kell bolondulni. – Hirtelen közelebb hajolt hozzá.

– Hogy hívnak?

– Nyekljudova, Nyina Andrejevna – felelte gyorsan Nagya.

– Hát a férjed?

– Nyekljudov, Alekszej Vasziljevics.

– Irataid vannak?

– Minden Ljosánál maradt, az útlevél is meg a pénz is.

– Mi lett vele, letartóztatták a németek?

– Nem, a partizánok vitték el. Egy faluban éjszakáztunk, nem emlékszem, hogy hívták. Éjjel megtámadták a falut a partizánok, és elvitték.

– És téged otthagytak? – A parancsnok nyilvánvaló iróniával és bizalmatlansággal nézett Nagyára. – Hogy tehettek ilyet?

– Én magam sem tudom, hogy történhetett. Kihívták az udvarra, mintha beszélgetni akarnának vele, nekem meg megparancsolták, hogy várjak a viskóban. Én vártam, vártam. Eltelt vagy fél óra. Kimentem, de akkor már senki sem volt ott. Egész éjszaka nem tudtam elaludni, reggel pedig a keresésére indultam. Kérdezgettem az embereket, mire azt mondták, hogy az övéikből is sokat elvittek.

– A partizánok?

– A partizánok. Így nevezték magukat.

– Hát semmi okosabbat nem tudtál kiagyalni? – És a férfi ismét gyanakvó, összehúzott szemmel meredt Nagyára.

– Hogyhogy kiagyalni? – csodálkozott őszintén Nagya. – Miért, úgy gondolja, hogy nem a partizánok vitték el? – Nyil-

vánvaló rémületet, férjéért érzett aggódást színlelt, akit úgy látszik egyáltalában nem a partizánok, hanem a németek vihettek el.

– Hát te azt hiszed, hogy a partizánok is erőszakkal viszik el az embereket, mint a németek? Nem, kedves polgártársnő. A partizánság önkéntes dolog. Lám, mi sem fogtunk senkit erővel. Mindenki a saját jószántából jött ide.

– Hát mit csináljak én most? Hol keressem? – kérdezte Nagya gyámoltalanul, és a parancsnokra nézett bánatos, segítségért esdő szemével.

– Ne is keresd: fölösleges. Elvitték a németek Németországba. Tudjuk, hogy a németek azzal az ürüggyel, hogy partizánnak viszik, összeszedték a férfiakat, és elhajtották őket kényszermunkára, Németországba. Megértetted?

Nagya elszomorodva és leverten üldögélt, kezét bánatosan összefűzte a hasán. Úgy látszott, hogy sötét, elhomályosult szeméből mindjárt potyogni kezdenek a könnyek.

– De hát mihez fogjak én most? – mondogotta maga elé fásult hangon.

– Hazamenni nem tanácsos – szólalt meg a parancsnok –, mert a németek még majd téged is elcsípnek. Egy kiút van – nagy tenyerével megpaskolta a nő karját –, maradj itt nálunk.

– Mit csináljak én maguknál? – mondta Nagya változatlanul réveteg kifejezéssel bámulva a levegőbe. – Lehet, hogy megtalálom. Ha nincs itt maguknál, lehet, hogy más partizánokkal van. Tegnap is találkoztam partizánokkal. A parancsnokuk azoknak is olyan, mint maga, ilyen nagydarab ember. Azt mondta, keresni kell. Nem tű a szénakazalban, majd megkerül.

– Bolond az – nevetett erőltetve a parancsnok. – Te meg elhitted neki. Hát a nevét nem jegyezted meg? – kérdezte kisvártatva élénk érdeklődéssel.

– Kiét?

– Hát a partizánparancsnokét.

– Nem kérdeztem én. Minek az nekem? A maga nevét se tudom. Nem kell az nekem semmire. Inkább csak a férjem érdekelne.

– Ugyan már a férjed! Ha nem találod meg, majd akad helyette másik. Fiatal nő vagy, sőt . . . rokonszenves.

– Senki sem kell énnekem – sóhajtott fel Nagya, és olyan mozdulatot tett, mintha fel akarna állni.

– Várj – tartotta vissza a másik. – Aztán hogy néz ki?

– Az én Ljoskám?

– Dehogy! A partizánparancsnok, akivel találkoztál.

– Hogy néz ki? – vonta meg a vállát. – Nincs rajta semmi különös. Magas termetű, egészséges, mint maga.

– Az ingét kigombolva hordja, és a nyaka vörös, mint a bikáé, nem?

– Úgy van – felelte a nő, és mintha megörült volna neki. – Ismeri?

– Mi itt mindnyájan ismerjük egymást. Buliga. Pontosan az. Mit is mondtál, hol találkoztál vele?

– A mocsár mellett.

– Milyen mocsár mellett? Sok itt a mocsár.

– Közönséges mocsár. Ugyanúgy, mint a maga emberei, azok is megállítottak, és a parancsnokuk elé vezettek.

– Na, persze – mondta szemlátomást ingerülten a parancsnok. – Ugye, nincs messze az a mocsár a felgyújtott tanyától?

– Nincs hát – mondta felélénkülve a nő. – A tanya után át kell vágni egy kiserdőn, aztán egy tisztás következik, aztán megint erdő, és úgy a mocsár.

– Érthető. Nagy az osztag? A Buligáé?

– Hét fő. Ő maga meg még ketten egy bricskában ültek. Négyen meg lovon.

A férfi sokáig hallgatott, gondolkodott valamin. Nagya is hallgatott, várt. Nem kérdezett semmit, nem mutatott látható érdeklődést. Titokban szemügyre vette a tábort, igyekezett megállapítani a csapat létszámát. Az, hogy ez a zavaros tekintetű ember ismeri Buliga nevét, és különleges érdeklődést tanúsít iránta, óvatosságra intette Poszadovát. De egyelőre még nem tudta volna megmondani, miféle emberek ezek. Magában már elhatározta, hogy itt marad egy kicsit az osztagnál, összegyűjti a szükséges részleteket, amelyekből megfelelő következtetést lehet levonni. Látta, hogy nem kerül különösebb erőfeszítésébe itt maradnia. Észrevette, hogy a mellette ülő ember bágyadt szeme megélénkült, pillantása a ragadozóéra emlékeztetett. Rövid töprengés után azt mondta:

– Téged Nyinának hívnak? Hát idehallgass, Nyina. Maradj

itt nálunk, mi meg majd kitalálunk valamit, hogyan segítsünk rajtad. Hová is mennél éjnek idején? És nyilván éhes is vagy?

– Éjszaka tényleg szörnyű – hagyta rá a nő.

– Addig is gyerünk, megmutatom neked a helyed.

Odavezette az egyik fenyőágakból készített kalibához, amely szinte semmiben sem különbözött a többitől, s amelyiken a túlevélzet még egészen friss volt. „Tehát csak nemrég üthették fel itt a tanyájukat" – gondolta Nagya. Kunyhóikban semmi kényelem. Fejük felett fenyőág, lábuk alatt széna.

– Ez az én irodám – mondta a parancsnok. – Itt senki sem mer hozzád nyúlni. Megértetted? Az én sasmadaraimmal szőrmentén kell bánni, megsérthetnek véletlenségből. Úgyhogy sehová se mozdulj innen. Én most itthagylak, vacsora után nézek. Te meg pihenj.

– Talán segíthetek valamit. Tudok főzni – ajánlotta fel szolgálatait Nagya, de kategorikus elutasításban részesült.

Miután egyedül maradt, körülnézett. A kunyhó alacsony volt, még akkor is elérte fejével a fenyőágból összetákolt „mennyezetet", ha középen állt meg benne. A szénára flanellpokrócot terítettek. A sarokban konzervdoboz, csiszolt üvegpohár, üres üvegek hevernek. Annak, hogy ezzel a zavaros tekintetű, szuvas fogú férfival töltheti az éjszakát, természetesen nem örült. De nem volt más kiút: aki „át" mond, mondjon „bé"-t is. A fickó természetesen leissza majd magát, és erőszakoskodni fog. Véletlenül kitapogatja a pisztolyt a blúza alatt – és akkor a jól indult előadás egyszeribe csúfos kudarcba fulladhat. Nagya leguggolt a takaróra, bedugta a pisztolyt a széna alá, aztán végiggondolta, hogyan viselkedik majd éjjel a „lovagjával".

A férfi gyorsan visszatért. Ki volt vörösödve, darab kenyeret egy hús- meg egy halkonzervet hozott. Aztán elővett a zsebéből egy pálinkásüveget, és az üvegre kacsintva azt mondta:

– Kurtsnapsz. Egy csirkefogó találta fel, aztán ismeretlen irányban elillant. Csak kerüljön a kezembe . . .

A konzervet ügyesen kinyitotta finn késével, kenyeret vágott, teletöltötte a poharat, és azt mondta:

– Fogd, felmelegedsz tőle.

– Ezt nekem töltötte? – kérdezte színlelt csodálkozással Nagya. – Bocsásson meg, nem iszom, nekem nem lehet.

– Ostobaság – csóválta meg a férfi a fejét. – Ártalmatlan ez,

sőt még hasznos is. Mindenféle betegségtől megóvja az embert. Mit gondolsz, pálinka ez, vagy büdös német snapsz? Szó sincs róla. Ez „Kurtka", a feltaláló neve után.

– Mindegy. Nézze... Nem tudom a keresztnevét – kezdte Poszadova, és bizakodva nézett rá.

– Hívjál Borisznak, nem sértesz meg vele.

– Hát az apai neve?

– Egyszerűen csak Borisz, Borja, apai nélkül is elboldogulunk, magunk közt vagyunk – hárította el.

– Na, jól van, Borja. Hát, Borja, csak azt akarom mondani, hogy ma nekem semmiképpen sem szabad se innom, se... no, megérted, hisz felnőtt férfi vagy. Egy-két nap múlva élvezettel iszom veled, mert ahogy látom, te jó ember vagy, a szemedből igazságosság sugárzik, és a lelked is őszinte, becsületes. Én tisztelem az ilyeneket.

Amaz csodálkozva, kimeresztett szemmel bámult rá, és elkomorodott. Nagya viszont nagyon gyengéden, nagyon melegen nézett rá, és nagyon őszintén kérlelte:

– Na, nem kell erőltetni... Borja. Igyál ma magadban, ha annyira akaródzik. Majd máskor iszol velem. Vagy te se igyál. Túrj egy kicsit. Legyünk mindketten józanok inkább. Jól van?

Az tátott szájjal bámult a szemébe, mintha kiállításra mutatná megsárgult, ritkás fogsorát. Nagyát undor fogta el, amikor ránézett, és utálkozva gondolta magában: „Ne adj isten, hogy ez még csókolózni kezdjen". A férfi egy hajtásra kiürítette a poharat, jó étvággyal, csámcsogva falatozott hozzá. Az ételt a nő sem utasította vissza. Ettek, és fecsegtek. Fél óra múlva a „kurtsnapszos" üveg üres volt. Nagya nem ivott. A becsípett Borisz pedig Nagya kérdésére, hogy van-e családja, akadozó nyelvvel azt válaszolta:

– Legény vagyok. Százszázalékosan legény, egyedülálló. Élettársat keresek. Jófajtát, olyat, mint te... Gyere hozzám feleségül. Mi? Mindjárt meg is tartjuk a lagzit? – És azonnal tapogatni kezdte.

– És mit fogunk itt, az erdőben csinálni? – mondta a nő, könnyedén elhárítva a kezét. – Milyen élet lenne ez, erdőben?

– Miért az erdőben? Nem leszünk mi az erdőben. Elmegyünk innen. Mindent itthagyunk a fenébe, és a városban fogunk élni.

– És mi a fityiszből fogunk élni a városban, Borja? – kérdezte a nő, és pajkosan az arcába mosolygott.

– Dolgozni fogunk.

– A németeknél?

– Na és, ha németek, csak pénzt adjanak. Sok a márkájuk. A háborúnak úgyis hamar vége lesz. Az első hóhullásig. Moszkva elesik. Kész. Vége a kommunistáknak és a szovjeteknek.

– És mit fogok én csinálni? Hiszen én megszoktam már a gyerekeket az iskolában.

– Adnak neked iskolát. Ha akarom, te leszel az igazgató.

Nagya emlékezetébe vésett, és azonnal elemzett mindent. Most már teljesen világos volt, hogy ezek nem partizánok. Nem kellett sokáig védekeznie a férfi ostroma ellen. Borisz egy óra múlva már a takarón elterülve horkolt.

Nagya elhatározta, hogy azonnal elmegy innen, amíg „vőlegénye" alszik. Csendesen elővette a széna alól a pisztolyt, a blúzába dugta, és kiment a kunyhóból. Megállt, körülnézett. Az őszi éjszaka sötét, különösen az erdőben. A fenyők koronáit csillaggyémántok tömege diszíti, amitől a sötétség még sűrűbbnek, fenyegetőbbnek látszik. Nagya szeretett volna elmerülni ebben a sötétségben, nyomtalanul, nesz nélkül felszívódni benne, de nem tudott megtenni öt lépést sem, máris halk, de parancsoló hang szólt rá:

– Állj! Hová mégy?

„Tehát, figyelnek – értette meg egy pillanat alatt. – Őrszemet állítottak a kunyhó elé." Határozott léptekkel a hang felé indult, és szorosan az illetőhöz lépve, suttogva azt kérdezte:

– Hol van itt maguknál a vécé?

A naiv, nevetséges kérdés elképesztette az őrszemet. Megzavarodva morogta:

– Miféle vécé? Semmilyen vécé nincs itt. Nem építettünk.

– Hát akkor hogyan végzik a dolgukat?

– Hát ahol éppen jólesik.

– Mint a barmok, ahol alszanak, oda, vagy mi?

Éles hangú replikája mulattatta az őrszemet, és jóindulatúan azt tanácsolta neki:

– Eredj vagy tíz lépést, ott lesz neked a vécé.

Elment tíz lépésre. Tovább nem merészkedett, mert hallotta, hogy az őrszem beszélget valakivel.

– Mit akart? – kérdezte tompán egy ismeretlen hang.

– Szükségre jött ki – felelte az őrszem. – Azt kérdezte, hogy hol a vécé. Fura. – És vidáman kuncogott. Nagya lopakodó lépéseket hallott, majd egy ember körvonalát pillantotta meg, aki sietve közeledett feléje. Ingerülten rászólt:

– Leselkedik?

– A rend kedvéért, hogy el ne tévedj – felelte cseppet sem zavartan az illető.

Vissza kellett térnie a kunyhóba.

2

Glebov lovon vágtatott Buliga osztaga felé.

A déli szél és a napsütés egy kis meleget hozott. Néhány napra visszatért a nyár.

Jemeljan szerette a gyors lovaglást. Az orlovi pej nyújtott ügetésben haladt, s a mögötte haladó fiatal partizán kénytelen volt vágtába engedni a lovát, hogy le ne maradjon. Jemeljan Zsenyára gondolt, vele beszélgetett. Arról ábrándozott, hogyan fog a háború végeztével visszatérni a határra, talán már nem is mint határőrs, hanem mint határszakasz-parancsnok. Lehet, hogy Katonai Akadémiára megy, de bárhová is kerüljön, mostantól fogva mindig vele lesz Zsenya.

Egy óra sem telt bele, s máris Buliga osztagánál volt. Az osztag nagy harci lázban égett. Glebov már messziről meglátta Roman Petrovicsot, aki befogott bricskája mellett állt vezérkara kíséretében. Jemeljan Buliga mellett észrevette Nagya Poszadovát is. Érezte, hogy fontos újságra számíthat. Erre vallott a partizánok felbuzdult arca, és az egész emelkedett, izgatott légkör, amely a harci cselekményeket szokta megelőzni.

Nagya Poszadova csak az imént érkezett vissza. Reggel sikerült észrevétlenül megszöknie Borisz csapatának táborhelyéről. Megismételte elbeszélését Jemeljannak, minden részletre kiterjedően előadta megfigyeléseit, részletes képet festett Boriszról. Jemeljan gyorsan levonta a következtetést:

– Minden világos: Borisz Tvardov meg a rendőrei. Pompás!

Sietni kell, Roman Petrovics. Mindnyájan lovasok, nehogy elszökjenek.

– Az osztag kivonulásra kész! – jelentette emelkedett hangon Buliga. Ő maga is az előttük álló csetepaté lázában égett.

– Adj parancsot a kivonulásra, a művelet tervét pedig majd megvitatjuk útközben – parancsolta Jemeljan, és megpillantva egy szemüveges partizánt, odahívta magához: – Elvtárs, nem tudná kölcsönadni nekem a szemüvegét egy-két órára?

Az csodálkozva nézett rá:

– Nem tudom, megfelel-e. Milyet hord?

– Az nem fontos, nekem álcázás végett kell – válaszolta vígan Jemeljan, és megmagyarázta: – Ismerőssel fogunk találkozni, és nem lenne kívánatos, hogy felismerjen engem. Érti, miről van szó?

– Értem. De nem ezt adom, ez nekem is kell. Hanem van nekem egy másik tartalékban – mondta a partizán, és odaadta a szemüveget Jemeljannak.

Borisz Tvardov nem tulajdonított különösebb jelentőséget a tanítónő szökésének: megrettent a nőcske, és elhúzta a csíkot. A lelke mélyén azonban mégis feltámadt a gyanú és az aggodalom. Úgy döntött, hogy ebéd után táborhelyet változtatnak, és mélyebbre nyomulnak az erdőbe, hogy felderítsék a partizántámaszpontokat. Már négy teljes napja, hogy a Gestapo által létrehozott álpartizán osztag „Borisz elvtárs" vezetésével óvatosan tapogatta az erdőt. Tvardov túlságosan óvatosan cselekedett, és lényegében, nem teljesítette Christian Hofer Sturmbannführer parancsát, aki egyenesen megparancsolta neki, hogy lépjen érintkezésbe a partizánokkal, és a körülményekhez igazodva esetleg ideiglenesen embereit is szórja szét a partizánok között. Tvardov egész egyszerűen megijedt: attól tartott, hogy valaki ráismer a partizánok közül. Igaz, ő maga nem volt itteni születésű: véletlenül tartózkodott itt börtönből való szabadulása után, ahol egy falusi bolt kirablása miatt ült. De mégis, már kis híján három hónapja szolgált a helyi rendőrségnél, érintkezett a környékbeliekkel, akik minden valószínűség szerint összeköttetésben állnak a partizánokkal. Ezért Borisz Tvardov nem sietett a partizánokhoz, jobb szerette volna, ha azok jönnek hozzá.

Jöttek is. Hirtelen bukkantak fel minden oldalról, zajos, vidám, és egészen békés társaságként. Tvardov sohasem látta

Buligát, de a személyleírásából rögtön ráismert. Roman Petrovics öles lépésekkel, a szívélyes házigazda mosolygós arcával tartott feléje, és hangosan dörögte a jó előre kigondolt monológot:

– Jó egészséget, szomszédok! Kellemes találkozás. Növekednek a partizánok sorai, megtelik az erdő népi bosszúállókkal. Ki itt a parancsnok?

– Én volnék – mondta kicsit határozatlanul Tvardov, és előre lépett. A találkozás túlságosan váratlanul érte. Buliga odanyújtotta neki óriási mancsát, és azt mondta:

– Ismerkedjünk meg: Buliga.

– Borisz – szólalt meg halkan Tvardov, és pillantása sebesen körbesiklott a partizánok tömegén, amelyben teljesen elveszett az ő félszáz rendőre.

– Tehát együtt fogjuk verni a fasisztákat! Éppen jókor találkozunk. – És barátian karon fogva Boriszt, bizalmas hangra váltott: – Hallottad, cimbora, hogy maga az a Hofer nevű bandita vezet ellenünk egy óriási megtorló hadsereget? Most tért vissza az emberem a városból, és ezt a fölöttébb kellemetlen hírt hozta. Fel kell készülnünk a találkozásra, hogy minden úgy menjen, mint a karikacsapás.

– Biztos ez? – Tvardov aggódó nyugtalansággal nézett Buligára.

– Abszolúte. Mindjárt összeismertetlek azzal az emberrel, aki mindent részletesen elmesél neked. Mindent meg kell beszélnünk, egyeztetnünk kell a terveinket is, hogyan fogunk együttműködni. Gyerünk, pajtás, gyerünk, hányjuk-vessük meg a dolgot. – És barátian taszigálva Tvardovot, a tisztás irányába vezette, ahol egy óriási tölgyfa alatt a bricska állt. A bricskában, térkép fölé hajolva, a komisszár, az osztag törzsfőnöke, meg egy partizán állt, aki állítólag csak az imént tért vissza a riasztó hírrel a városból.

– Hová megyünk? – Tvardov határozatlanul megállt, de Buliga olyan szívélyesen viselkedett, hogy semmi okot nem látott a nyugtalanságra.

– A tisztásra. Ott van az én mozgótörzsem. A hadművelet tervét dolgozzák ki, hogyan fogadjuk majd Hofert. Hívd te is a törzsfőnöködet – tanácsolta Buliga, amikor látta, hogy Tvardov fél egyedül vele menni.

Tvardov odahívta a helyettesét, és hármasban indultak el a

közeli tisztás felé. Buliga fesztelenül viselkedett, és Tvardov megkönnyebbülten gondolta: „Partizánnak hisz bennünket. Máskülönben aligha jönne kettőnkkel. Igaz, körös-körül partizánok kószálnak, de azok is bizalomkeltőn és fesztelenül viselkednek."

Buliga pedig csak beszélt, beszélt, izgatottan és örvendezve, mintha a Borisz osztagával való találkozás nagy ünnep lenne számára, hiszen Borisz segít neki szétverni a megtorló hadakat.

– Ha úgy döntünk, hogy egyesítjük az osztagainkat, akkor én természetesen nagy örömmel látlak téged törzsfőnöknek vagy helyettesemnek – mondta Roman Petrovics.

– De hát neked már van törzsfőnököd – emlékeztette Borisz. Az egyesítés eszméje tetszett neki.

– Fiatal. És afféle betokosodott agyú. A mi dolgunkban pajtás, magától értetődően, nincs idő töprengeni. Egy-kettő, és mindent bele. Hát így kell ezt minálunk. – Egy percig hallgatott, aztán újra rákezdte: – Vagy úgy is csinálhatjuk, hogy te leszel a törzsfőnök, a barátod pedig – Borisz kísérője felé biccentett – a felderítő parancsnok. Arra a posztra sincs megfelelő legényem.

Ez a javaslat is kedvére való Borisznak: már képzeletben látta, hogyan fogja el, és adja át magának Hofernek a félelmetes Buligát és egész osztagát.

Amikor a bricska már csak kétszáz méterre volt, egy partizán csatlakozott hozzájuk. Megszólította Buligát:

– Roman Petrovics, intézkedni kell a vacsorával kapcsolatban.

– Mit kell intézkedni? – kérdezte meg sem állva Buliga.

– Hol fogunk vacsorázni?

– Na hol? – kérdezte vissza Buliga.

– És mikor?

– És mikor? – ismételte Buliga. – Minek jössz hozzám ilyen kérdésekkel? Beszéld meg a törzsfőnökkel.

– El van foglalva, a térképen bűvészkedik – válaszolta a partizán.

– Hát én nem vagyok elfoglalva? Nem látod, hogy vendégek vannak velem?

Természetesen az egész beszélgetés az előre megbeszélt terv szerint játszódott le. Buligának szüksége volt maga mellett egy

emberre. Félszáz méter után egy másik partizán is csatlakozott hozzájuk, szintén hivatalos ügyben:

– Parancsnok elvtárs, a löveget felállítottuk . . .

– Várj, Petro – mondta Buliga. – Új erők jöttek, lehet, hogy változások lesznek. Mindjárt megbeszéljük.

Most már megváltoztak az erőviszonyok. A partizánok hárman voltak, a rendőrök ketten. De mindez olyan természetes volt, hogy a rendőrök semmi rosszra nem gondolhattak. A bricska előtt még két partizán csatlakozott hozzájuk. Egy fiatal, bajuszos, szemüveges ember, Mauser-pisztollyal az övében és golyószóróval a hátán – ez volt Jemeljan Glebov –, és egy szintén fiatal, látszólag fegyvertelen legény. Jemeljan semmit se szólt, csak szerényen csatlakozott a kísérethez, társa viszont megszólította Buligát:

– Roman Petrovics, mi lesz a legénykével?

– Milyen legénykével? – Buliga úgy tett, mintha nem emlékezne ilyen apróságra, van neki anélkül is elég gondja-baja.

– Akit Szavkin feltartóztatott – világosította fel a partizán.

– Kihallgattad? – dörmögte Buliga, meg sem állva.

– Kihallgattuk.

– Na és?

– Semmi.

– Ha egyszer semmi, akkor engedd el isten hírével.

– A törzsfőnök viszont azt mondja, hogy várni kell – makacskodott a partizán.

– Mire kell várni? – elégedetlenkedett Buliga.

– Nem tudom.

– Mindjárt tisztázzuk.

Már ott is volt a törzsfőnök, a betokosodott agyú, akivel annyi kérdést kell részletesen tisztázni, hogy mikor kell vacsorázni, hol kell felállítani a löveget, mi legyen a legénykével. A térkép fölé hajolva állt, és a komisszárral tanácskozott. Odább a városból visszatért ember cigarettázott. Tvardov óvatoskodott. Bal kezét mindenesetre a zsebében tartotta, csőre töltött pisztolyán. Az ördög tudja, mi minden történhet: ez az egész úgy alakult, hogy egész csapat partizán gyűlt össze hirtelen, Borisz Tvardov pedig csak kettesben van a cimborájával. De most már semmit sem lehet tenni. Buliga pedig öt méterről jókedvűen harsogja a komisszárjának és a törzsfőnökének:

– Ismerkedjetek meg, elvtársak! A szomszédos osztag vezetősége!

Tvardov odanyújtotta a jobb kezét először az egyiknek, aztán a másiknak, akkor azonban a bal karját erősen megragadta a mellette álló Buliga, és szemrehányóan dörögte:

– Illetlen dolog, pajtás, a zsebedben tartani a kezedet, amikor üdvözölsz valakit.

Ez afféle jeladás volt, amelyre mindkét rendőrt megragadták és egy pillanat alatt összekötözték. Itt már nem volt mit tenni. Tvardov homlokát kiverte a hideg verejték, kifejezéstelen arcán rózsaszínű lilás pörsenések ütköztek ki. Jemeljan levette a szemüvegét, szorosan odalépett eléje, és gúnyosan azt mondta:

– Nyugalom, Borisz, ne izgulj, árt neked az izgalom. Nem vártad, hogy találkozunk? Én viszont, képzeld csak el, gyakran gondoltam rád, és abban reménykedtem: mégis csak találkozom egyszer még Borisszal. Valamikor még összefut az útunk. – Aztán hirtelen felcsattant: – Hány ember van a bandádban? Gyorsabban beszélj! Na?!

– Félszáz – nyögte Tvardov elfehérült ajakkal.

– Pontosabban! Nekem pontos válasz kell!

– Én vagyok az ötvenegyedik.

– Majd ellenőrizzük – mondta Glebov, majd Buligához fordult: – Roman Petrovics, fegyverezd le ezt a bandát, én pedig majd Borisz Tvardovval foglalkozom. Hiszen mi régi ismerősök vagyunk, együtt ittuk a „Kurtsnapszot".

Lefegyverezni a félszáz rendőrt, akik mit sem sejtve elvegyültek a háromszáz fegyveres partizán tömegében, nem jelentett semmilyen nehézséget. A hatalmas termetű Buliga kiállt a fegyveres emberek e tarka tömegének közepére – ahol hat partizán jutott egy rendőrre –, és felemelt kezével figyelmet követelt, majd hangosan azt mondta:

– Rendőr urak!... – Ez a két szó jeladás volt a partizánoknak, hogy cselekedjenek. Buliga azonban nyugodtan tovább beszélt. – Főnökük, Borisz Tvardov kulákfajzat és fasiszta talpnyaló, eladta önöket. Vele külön beszélgetésünk lesz. Maguknak viszont most megparancsolom, hogy nyugodtan, lárma és pánik nélkül adják át fegyvereiket. Ellenállni nem tanácsos, körül vannak véve, s nem lövünk rosszul. Elhihetik nekem.

A Tvardovot kísérő rendőrt nem is hallgatták ki, rögtön el-

vezették a többihez. Boriszt alaposan megmotozták. Maga Jemeljan vette el tőle két pisztolyát, két kézigránátját és a géppisztolyát. Borisz Tvardov, aki szemtelen, cinikus, de gyors észjárású és mindenre elszánt fráter volt, megértette, mi vár rá. Agya lázasan dolgozott, – bármi áron megmenteni az életét. Megjátszott hidegvérrel mondta:

– Na, Kurt, örülj! Te nyertél. Tudom, agyonlősz. Nem remeg a kezed. Emlékszem, hogyan terítetted le két rendőrömet az útelágazásnál.

– Ne is kételkedj a kezemet illetően – mondta Jemeljan. A bricskának támaszkodva álltak. A gyanútlan szemlélő azt hihette volna, hogy két barát beszélget egymással jelentéktelen semmiségekről. – Kevés téged agyonlőni. Többre szolgáltál rá: kötélre.

– Ne siess azzal a kötéllel – vágott közbe Tvardov. – Még hasznodra lehetek.

Jemeljan gyorsan Tvardovra tekintett.

– Tehát, ki küldött téged, és milyen feladattal?

– Mintha nem tudnád – mosolyodott el sandán Tvardov.

– Pontosan szeretném tudni.

– Hofer küldött. De nem erről van szó. – Tvardovot ideges remegés fogta el. Pislogni kezdett. – Te, Kurt, nem jól kezded a beszélgetést. Én hozzáértő ember vagyok, nagy szolgálatot tehetek nektek. De szeretném tudni a feltételeteket. Szolgálatot szolgálatért, ahogy mondani szokás.

– Kíváncsi volnék rá, mit javasol a „hozzáértő ember"? – mondta Jemeljan, és oldalról fürkésző pillantást vetett Tvardovra. Szerette volna tudni, mit akar? Lehet, hogy egyszerűen csak húzza az időt. De miért? Miben reménykedhetne?

– Sok emberetek életét megmenthetem – mondta Tvardov, és a Glebov társaságában levő négy partizánra nézett. Aztán halkan, de érthetően hozzátette: – Cserébe viszont meg kell ígérnetek, hogy meghagyjátok az életemet.

Jemeljan felfigyelt. Az ajánlat váratlan és komoly volt.

– Mire célzol? Kiket fenyeget a halál? – kérdezte.

– A városban . . . a földalattiakat . . .

Jemeljan egy darabig hallgatott, aztán partizántársaira tekintve megkérte őket: – Hagyjatok bennünket magunkra. Egy kicsit titkolózni fogunk . . .

*

Glebov este tért vissza a brigádtörzsbe, és azonnal Jegorovhoz indult. A sikeresen végrehajtott akcióról akart jelentést tenni, amelynek során elfogták Borisz Tvardovot és bandáját, na meg arról a rendkívül fontos hírről, amelyet Tvardov mesélt el, miután kialkudta cserébe az életét. A földalatti csoportba ugyanis egy provokátor férkőzött be, a Gestapo ügynöke, bizonyos Lev Sapovalov, aki a városi elöljáróságon szolgált. Az egész csoportot elárulta a fasisztáknak. Besúgta a földalattiak nevét és címét, úgyszintén a partizáncsapattal való összeköttetés módját. Ez hét főből álló csoport Glebovval állt közvetlen összeköttetésben. Sturmbannführer Christian Hofer azonban nem sietett a földalattiak letartóztatásával. Titkos megfigyelés alatt tartotta őket. Abban reménykedett, hogy a többi földalatti csoportnak is nyomára bukkan, és eljut a vezető központig – az illegális városi pártbizottságig. Hofer úgy vélte, hogy ezt a hét embert biztosan a markában tartja. De nem akarta kicsivel beérni: abban reménykedett, hogy revánsot vehet a hadtestparancsnokság szétrombolásáért, és a tábornok foglyul ejtéséért. Haladéktalanul értesíteni kellett az elvtársakat, a fejük fölött lebegő halálos veszélyről. Ez volt Glebov döntése, amelyet Jegorov is jóváhagyott.

– A dolog nagyon sürgős. – A brigádparancsnok hangja aggódó, tekintete pedig töprengő volt. Idegesen dobolt ujjával az asztalon. – A csoport valamennyi tagjának azonnal el kell hagynia a várost. A provokátort el kell intézni. Holnap reggel küldjön egy embert a városba, aki felveszi velük a kapcsolatot. Mindent jól gondoljon át.

– Melyik osztagba vesszük fel ezt a hét embert? – kérdezte Jemeljan. Apró gyanúja támadt.

– Nem fontos – legyintett elégedetlenül Jegorov, mivel lényegtelennek találta a kérdést. Glebov nem hagyta annyiban.

– Nézze csak, Zahar Szemjonovics. Azt fontolgatom magamban: hátha Christian Hofer provokációja az egész?

– Hogyhogy provokáció? – szólt közbe hevesen Pasa Szviridocskin. Glebov komolyan ránézett a komisszárra, és azt mondta:

– Képzeld csak el: mind a hét földalatti ember kapcsolatban áll a Gestapóval, és nekik dolgozik. Hofer mindenáron be akar-

ja építeni hozzánk embereit. Megrendezi ezt a tréfát, és átdobja hozzánk ezt a hét embert.

– Ostobaság – szakadt ki Szviridocskinból. – Már megbocsáss, de a felesleges éberség az ördög tudja, mihez vezethet.

– Mihez? – Jemeljan némi kötekedéssel, értetlenül nézett a komisszárra.

– Bizalmatlansághoz – felelte gondolkodás nélkül Szviridocskin. – És a saját embereinknek sem hinni, ez már az ördög tudja, micsoda.

– Várjatok, elvtársak. – Jegorov felemelte a kezét. – Nyugodtan, és józanul el lehet igazodni mindenben. Az éberség és az óvatosság a mi esetünkben nem felesleges és nem hiba. De a megalapozatlan, felesleges bizalmatlanság, az már hiba. Nézzük meg a konkrét esetet. Jól ismeri a hetes csoport vezetőjét?

– Tolja Susztrikovot? – kérdezett rá Szviridocskin. – Kitűnően ismerem. Aktivistánk, a kötszövő üzemben dolgozott a Komszomol szervező titkáraként. Odaadó legény. Becsületes. A csoport többi tagját nem ismerem. Lev Sapovalov nevét először hallom. Lehet, hogy valamilyen hazátlan, jöttment csavargó.

– Susztrikov nem vehette fel a csoportjába az első jöttmentet – jegyezte meg Jegorov. – Hogyan került oda ez a Sapovalov? Mindent tisztázni kell. És Glebovnak alighanem igaza van, ezt a hét embert nem a brigádtörzsbe kell hozni, hanem valamelyik osztagba. Majd beszélünk velük, mindent tisztázunk, ellenőrzünk.

– Pontosan erről van szó – mondta Glebov elégedetten.

3

Az esti sötétben, a fedezék mellett, Glebov szinte feldöntötte Zsenyát. A lány várta, tudta, hogy a brigádparancsnoknál van jelentéstételen, és bármely pillanatban kijöhet a fedezékből. Jemeljan kézen fogta, és szó nélkül bevezette a földkunyhójába. Zseblámpával világított, nem gyújtotta meg az asztali lámpát. Leültette Zsenyát a priccsre, és kezében tartva a kezét, maga is leült melléje. A lány haja forró arcához ért.

– Haragszom rád – mondta Zsenya, és még szorosabban hozzá szorította fejét a vállához.

– Miért, Zsenyik?

– Miért nem vittél magaddal?

– Ugyan, Zsenyecska, hogyhogy miért? Nem történt semmi érdekes. Egyetlen lövés nélkül bekerítettük, és lefegyvereztük őket.

– Pedig úgy szerettem volna... veled együtt... ott lenni – szólalt meg a lány szaggatottan, hosszú szünetekkel. Glebov a kunyhó sűrű sötétségében is maga előtt látta Zsenya arcát. – Egész nap rád gondoltam, és úgy izgultam.

Jemeljan átölelte a lányt, gyengéden végicsókolta a szemét, aztán csak ültek csendben szótlanul. Végül a lány szólalt meg:

– Mi gondod van, drágám?

Jemeljan elmesélte Borisz Tvardov közlését és azt, hogy holnap reggel a városba kell küldenie valakit, aki figyelmezteti Anatolij Susztrikovot. Ezt az embert még ma fel kell készítenie, de egyelőre maga sem tudja, kire bízza a felelősségteljes feladatot.

– Én tudom – vágta rá Zsenya.

– Kire?

– Van olyan ember. És kitűnően megbirkózik ezzel a feladattal. Csak hát te nem bízol az emberekben.

– Ez nem igaz, Zsenyik – sóhajtott fel tompa hangon Jemeljan. – Mondd, ki az az ember?

– Jevgenyija Akimovna Tyitova.

Jemeljan összerezzent: miféle tréfa ez? De Zsenya nem tréfált. Teljesen komolyan beszélt. Kért, követelt, könyörgött, hogy hogy őt küldje a városba. A férfi természetesen ellenezte a kérést. Nem, nem, ne gondolja azt, hogy nem bízik benne. Bízik benne, de itt olyan emberre van szükség, aki kitűnően ismeri a várost.

– Engem viszont senki sem ismer a városban, van tapasztalatom, hiszen dolgoztam városi elöljáróságon, ismerem a megszállók viselkedését és szokásait.

Nem lehetett nem elfogadni érveit. És Glebov érezte, hogy csak egyetlen ok miatt ellenzi a lány kérésének teljesítését: félt, hogy elveszti. Zsenya is érezte ezt, és megpróbálta meggyőzni, hogy nem fenyegeti semmilyen veszély: fegyver és iratok nélkül

megy a városba, hogy baromfit cseréljen sóra és gyufára. Ha megkérdezik, honnan jön? Azt mondja majd: Nagajci erdei faluból, ahová a megszállók nem merik bedugni az orrukat. Egyszóval, tudja, hogy mit kell mondania, és Jemeljannak nincs oka aggodalomra.

Zsenya kitűnően megértette a feladat fontosságát – meg kell menteni hét hazafit. Ó, ez nagy tisztesség, ezért érdemes küzdeni, és ő küzdött is, amíg csak Jemeljan meg nem adta magát, és nem engedett kérlelésének. Amikor hosszú töprengés után beleegyezett, hogy másnap reggel őt küldje a városba, a lány viharos elragadtatással ölelte át és csókolta meg.

Annak a csodálatos estének a folytatása volt ez, amikor nyeregben tértek vissza a repülőgép fogadásáról. Nem tartóztatták magukat, vágyaikat. Minden egyszerű és természetes volt, mint a tavasz eljövetele vagy a nap felkelte.

– Asszonyom vagy. Az enyém vagy örökre – mondta később Jemeljan.

– Igen, igen, igen . . . drágám . . . örökre – lehelte Zsenya.

– Itt maradsz reggelig?

– Igen, drágám. Nagya már alszik, nem fogom zavarni. Vagy nem akarod, hogy itt maradjak?

– Dehogyis! Azt akarom, hogy mindig itt légy. Boldog vagyok. Csak ki kell aludnod magadat, pihenned kell az út előtt.

– Kialszom magam. Pihenek – mondta, de nem engedte ki öleléséből a férfit. – Veled. Veled. . .

*

Jemeljan az erdőszélen állt, ahol az imént vált el Zsenyától, és meghatottan nézett a keskeny, alig észrevehető ösvényre, ahol a lány eltűnt a szeme elől. Zúgott a feje, és fájdalmasan magányosnak érezte magát. Eszébe jutott tegnapi álma. Azt álmodta, hogy a németek el akarták pusztítani szülőföldjén az óriástölgyet, mert a partizánokat segítette. Egész falka fasiszta és rendőr gyűlt össze, körülfogták a hatalmas fát, és keresztfűrésszel kezdték fűrészelni. Eltört a fűrész, kihullottak a fogai, akár egy ósdi műanyag fésűéi. Megpróbálták fejszével kivágni. De így se ment, csak szikrák szálldostak szerteszét a fejszék kicsorbult élei alól. Akkor a Sturmbannführer megparancsolta, hogy öntsék le a töl-

gyet benzinnel, rakják körbe rőzsével, és gyújtsák meg. Fellobbant a fényes láng, körüllengte a tölgy törzsét, zúgott, pattogott a tűz, a hóhérok pedig kézen fogva vad vijjogással körtáncba kezdtek a furcsa máglya körül. De leégett a rőzse, kialudt a tűz, a tölgy pedig épen és sértetlenül állt. Hirtelen fergeteges kacaj hangzott fel. És látta Jemeljan, hogy egy ember kacag, akit kötelekkel a tölgyhöz kötöztek. Levetkőztetve, megperzselve állt ott, hatalmas, lemeztelenített testét sebhelyek borították és fekete korom. Ez az ember Akim Filippovics Tyitov volt. Kacagott, és hatalmas, saljapini basszushangon énekelt:

Lapályos, sík völgy közepén,
Egy lapos dombtetőn,
Virágzó tölgy áll, égig ér,
Szem-gyönyörködtetőn . . .

Énekelt, és kacagott, hogy remegett belé a föld. Aztán lendületes villámot rajzolt az égre, mennydörgés hangzott – mire Jemeljan felébredt.

Ott állt az erdő szélén és az álmára gondolt.

Amíg visszafelé ment a brigádtörzsbe, Jemeljannak az járt a fejében, hogy Zsenya délben a városban lesz. Ha minden jól megy, holnap este tér vissza a támaszpontra. És többé nem engedi el sehová. Csakis rá fog most gondolni – ma is, holnap is . . . Semmilyen gond, semmiféle dolog nem takarja el előle a lány arcát.

Zsenya nem tért vissza másnap. Jemeljan nem bírt magával. Minden kihullott a kezéből; elvesztette az étvágyát, reggelire mindössze egy pohár teát ivott, ebédelni nem ebédelt. Rettentő gondolatok fészkelték be magukat a fejébe. Próbálta elhessegetni őket, de nem sikerült. A harmadik nap este két ember érkezett a brigádparancsnokságra: Buliga osztagának felderítő főnöke és Anatolij Susztrikov, a földalatti csoport parancsnoka. Izgatott arcukról Jemeljan leolvasta, hogy valami szörnyű dolog történt. Első kérdése az volt Susztrikovhoz:

– Küldöncünket, a lányt, név szerint Zsenyát, nem látta?

– De igen, találkoztam vele. Ő figyelmeztetett bennünket, és az egész csoport családostul szerencsésen meg is érkezett az er-

dőbe – felelte Susztrikov, és érezni lehetett, hogy húzni akarja az időt, mert nehezére esik közölni a hírt.

Jemeljan nem bírta tovább, élesen és mogorván félbeszakította:

– Hol van Zsenya?

Az alacsony termetű, szeplős, kerek arcú legény komoran nézett Jemeljanra, aztán halkan felelte:

– Letartóztatták . . . a Gestapo . . .

Jemeljan megkövült. Tompán, vakon tekintett az erdő sötét sűrűjébe, és hallgatott. Aztán egy fejbiccentéssel a fedezékébe invitálta mindkettőjüket, és megkérte Susztrikovot, hogy meséljen el mindent, ne hagyja ki a legapróbb részletet sem.

A következőképpen történt.

Ahogy Jemeljannal megbeszélték, Zsenya nem a partizán-összekötők találkozóhelyének címére ment, nem is Susztrikov lakására, hanem a földalatti csoport egyik szerény és észrevétlen tagjához, Tyimofej Szarajevhez, kopogtatott be. Magát Tyimofejt nem találta otthon: nem tért vissza még a munkából. A lakásban a felesége és két iskolás korú gyereke tartózkodott. Zsenya azt mondta, hogy fontos ügyben sürgősen találkoznia kell a házigazdával. Hogy ő kicsoda-micsoda, azt nem árulta el, még a keresztnevét sem említette. Több, mint egy órát kellett várni: Tyimofej hét órakor érkezett haza. Bizalmatlanul és csodálkozva hallgatta végig Zsenyát, látni lehetett, hogy provokációtól tart. Négyszemközt beszélgettek. A felesége és a gyerekek kimentek a konyhába. Amikor Zsenya azt mondta, hogy nagyon sürgősen találkoznia kell Susztrikovval, lehetőleg minél hamarabb, vállat vonva azt válaszolta:

– Susztrikov? Nem ismerek ilyet, nem is hallottam róla.

– Megértem az óvatosságát – mondta izgatottan Zsenya –, de az egész csoport életéről vagy haláláról van szó, beleértve magát és . . . a gyerekeit is. Nincs vesztegetni való időnk.

Szarajev mintha nem is hallotta volna, fennhangon gondolkodott:

– Susztrikov, Susztrikov . . . Nem az, akit Toljának hívnak?

– De az! Anatolij – hagyta rá gyorsan Zsenya. Világos volt, hogy Tyimofej tetteti magát.

– Olyan fiatal legény? – kérdezte megint színlelve Tyimofej. – Emlékszem. Tehát, azt mondjam meg magának, hol lakik?

– A címét én is tudom – válaszolta Zsenya –, de nem mehetek hozzá, mert a lakása megfigyelés alatt áll.

– És hol akar vele találkozni?

– Itt kényelmetlen lenne?

Tyimofej megvakarta a tarkóját, megcsóválta a fejét, és azt válaszolta:

– Nem kívánatos.

– De gondolja meg: úgyis el kell hagynia a várost. – Zsenya elhatározta, hogy nyíltan fog beszélni. – Figyelik magukat, a Gestapo mindent tud, az egész csoportot ismeri. Sapovalov árulta el magukat. Provokátor. Maholnap mindannyiukat letartóztatják. Azért jöttem, hogy figyelmeztessem magukat.

Tyimofej gondterhelten csücsörítette az ajkait, valamin töprengett, majd összehunyorított szemmel hangosan azt mondta:

– Sapovalov. Az, amelyiket Levnek hívják? – Tyimofej még mindig nem hitt véglegesen a lánynak, amikor mondta: – Rendben van. Ha ennyire kell neked ez a Tolja, elküldök érte: a kislányom elszalad hozzá. Csak aztán a kijárási tilalom kezdetéig végezzetek ám a beszélgetéssel.

Elküldte Susztrikovért a kislányát, és Anatolij húsz perc múlva már ott is volt. Végighallgatta Zsenyát, s nem titkolt izgalommal ezt mondta:

– Éreztem, hogy figyelnek bennünket. Kitaláltam. És Sapovalovval kapcsolatban is éreztem valamit. Mit fogunk tenni, Tyimofej Konsztantyinovics?

– Mit kell most tennünk? Elmenekülni a hurok elől. Mindjárt holnap. Reggel – válaszolta Szarajev. – Vagy talán még ma?

– És hogyan értesítjük a fiúkat? Lesz-e rá elég idő? – nyugtalankodott Susztrikov. – Azonnal értesítenünk kell őket.

– Jól van. Te szólsz Surkának és Zajacnak, én elmegyek Sztarikhoz és Vologyához – javasolta Szarajev.

– Na, ha így csináljuk, akkor még lesz rá időnk. Hát Sapovalovval mit tegyünk? Itt hagyjuk? – kérdezte Anatolij, de rögtön válaszolt is kérdésére. – Nem. Ljovát nem lehet itt hagyni. Én magam végzek vele, amint értesítettem a fiúkat . . .

– Nem nyit neked ajtót. Érzi a macska, kinek a kolbászát ette meg . . . Ezért kerül bennünket: a múltkor sem jelent meg az összejövetelen. És azelőtt is hiányzott – emlékeztette Szarajev.

Zsenya, aki eddig hallgatott, azt mondta:

– Kivel él ez a Lev? Van családja?

– Egyedül él. Mint a kivert kutya – vetette oda cigarettát sodorva Szarajev.

– Bízzák rám – kérte váratlanul Zsenya. – Remélem, nekem ajtót nyit majd.

– Nyilván. – Tyimofej csodálkozva nézett Zsenyára, mintha fel akarná becsülni, el tudja-e intézni a provokátort.

– És milyen módon? – érdeklődött Anatolij, aki egyáltalában nem csodálkozott a lány kérésén.

– Van egy pisztolyuk? – kérdezte Zsenya. – Én fegyver nélkül jöttem.

– Akad – mondta tompa hangon Anatolij.

Készülődni kezdtek, aztán ki ki a dolga után ment. Susztrikov, miután értesítette társait, mégis úgy döntött, hogy megnézi Sapovalovot. Már sötét volt, az utcán nem égtek a lámpák. A bejáratnál egy rendőrautó és két motorkerékpár állt. Mindenütt rendőrök és Gestapo-legények tolongtak. A túloldalon emberek ácsorogtak. Susztrikov megkérdezte tőlük, mi történt.

– Valakire rálőttek – mondta az egyik.

– Megöltek egy férfit.

– Letartóztattak egy lányt. Azt mondják, ő lőtt.

Susztrikov számára minden világossá vált. Még azon az éjszakán egész földalatti csoportja elhagyta a várost.

Amikor Susztrikov befejezte az elbeszélést, Jemeljan üres tekintettel, ökölbe szorított kézzel nézett rá. Nem tudta türtőztetni magát, kiabálni kezdett:

– Te vagy a hibás! A te munkád! . . . A saját bőröd mentetted, gyáva kukac!

Szavai sértők és igazságtalanok voltak. Susztrikov nem érezte magát hibásnak, de Glebov állapotát látva, nem kezdett vele vitatkozni.

Glebov pedig tovább támadott:

– Miért bíztad rá a provokátor meggyilkolását, akit soha életében nem látott?

– Ő maga kérte – felelte csendesen Susztrikov.

– Gyerek még. Nem láttad? A lány először járt a városban. Meghatározott feladata volt: értesíteni benneteket. Teljesítette a feladatát, megmentett benneteket. De milyen áron?! Érted? Az élete árán . . . Hát nem tudtál te magad leszámolni azzal a sem-

mirekelővel? Minek kellett sietni? Hát nem lehetett volna később elintézni? – Jemeljan reménytelenül legyintett, mintegy azt parancsolva, hogy távozzanak. Egyedül maradt a földkunyhóban.

Kétség nem férhetett hozzá: Zsenya lelőtte Sapovalovot, és letartóztatták. Jemeljan tudta, mi vár rá. A Gestapo, természetesen, rögtön felfedezte Susztrikov csoportjának eltűnését, és világos az összefüggés ügynökének eltűnésével. Zsenya nem a rendőrségen, hanem a Gestaponál van. A Gestapo foglyait nem a városi fogdában őrzik, hanem egy hajdani kereskedő villájának sötét pincéjében. A villa épületében rendezkedett be a Gestapo . . .

Jemeljan elméje gyorsan, állhatatosan és elszántan dolgozott. Szétzúzni a Gestapo-parancsnokságot, és kiszabadítani Zsenyát. Kiszabadítani mindenáron, haladéktalanul. Hisz szét tudták verni a hadtestparancsnokságot is. Miért ne tudnák akkor a Gestapot? Jemeljant nem érdekelte semmi – sem a józan ész, sem az értelmes számítás, sem a logika. Minden, minden háttérbe szorult. Már el is határozta, hogy másnap Buliga osztaga behatol a városba, megtámadja a Gestapot, és kiszabadítja Zsenyát. Mint a múlt század regényeiben: a fiatal lovag kiszabadítja szerelmesét a tömlöcből. Az egész műveletet természetesen ő, Jemeljan Glebov fogja vezetni. Semmi kétsége nem volt, hogy Jegorov jóváhagyja ezt a tervet. S ha kell, egész brigáddal mennek a város ellen.

Jegorov azonnal megértette Glebov szokatlan lelkiállapotát. Nagyon higgadtan és türelmesen hallgatta végig. Korábban nem sejtette Glebov és Tyitova viszonyát, most azonban mindent megértett. Halkan, megfontoltan mondta:

– Nagy kár a lányért. Elhamarkodottan cselekedett. – Jegorov felsóhajtott, s ez a sóhajtás olyan váratlanul szakadt fel belőle, hogy nem tudta ellepleznі, mint ahogyan rendesen szokta. – Próbálj megnyugodni. Lehet, hogy minden jóra fordul. Összeköttetésbe kell lépnünk az egyik földalatti csoporttal, és meg kell bíznunk őket, hogy minden lehetőt tegyenek meg Zsenya Tyitova kiszabadítása érdekében.

– Hogyan? – kiáltott fel értetlenül Glebov. – Hát mi? Mi ölbe tett kézzel fogunk ülni?

– Mi nem tehetjük – felelte változatlan nyugalommal Jegorov. Arca szigorú volt, szemében szomorúság csillogott. – Ha

lehetséges volna, amit javasolsz, akkor már régen felszabadítottuk volna a börtönöket, amelyekben embereink százai várják a kivégzésüket. De egyelőre, sajnos, kevés hozzá az erőnk. A városban nagy helyőrség állomásozik. Te magad is tudod. A nyílt harc kudarcra van ítélve. Egyetlen ember megmentéséért nincs jogunk feláldozni tucatszám, sőt talán százszám a partizánok életét.

– Hát a hadtestparancsnokság?! – kiáltott fel Glebov. Még mindig reménykedett abban, hogy sikerül meggyőznie Jegorovot, s kétségbeesése még nem törte le, nem fosztotta meg reménytől. Úgy látta, hogy a brigádparancsnok egyszerűen csak értetlenkedik.

– Ott más volt a helyzet – mondta Jegorov, és ismét azt tanácsolta Jemeljannak: – Nyugodj meg . . .

Megnyugodni? Hogyan nyugodhatna meg, amikor a Gestapo kínzókamráiban vallatják, kínozzák, marcangolják Zsenyát! Érzéketlen tuskó, túlságosan is óvatos és közönyös ez a Jegorov. Nincs mit beszélni vele, hasztalan: úgy sem érti meg . . .

Jegorov mintha kitalálta volna Glebov lázadó gondolatait, felállt, szorosan eléje lépett, vállára tette a kezét, és atyaian, bensőségesen azt mondta neki:

– Nagyon nehéz dolog ez, drága barátom . . . Gondolj csak arra: naponta embereink ezrei pusztulnak el a fronton. Ezer meg ezer anya hiába várja haza a fiát. Ezer meg ezer gyermek sohasem látja viszont az apját. Tudod te, mi az árvák könnye, mi a keserű özvegyi sors? De mit lehet tenni? Rettentő kegyetlen háború folyik. Az egész ország, az egész nép életéért . . . – Egy kis időre elhallgatott, szeme nedves lett, arca kipirult, hangja megremegett: – Hány anya meg apa nem látja viszont a kicsinyeit . . .

Nem tudta végigmondani, Jemeljan megértette, hogy Jegorov saját gyermekeire és feleségére gondol. Szánalom és szégyen fogta el Glebovot. Szemét lesütve, azt kérte:

– Akkor megengedi nekem, Zahar Szemjonovics, hogy egyedül menjek a városba?

– Minek?

– Meg kell mentenem . . . Hibás vagyok. Nem lett volna szabad elküldenem – heveskedett megint Jemeljan.

– Milyen módon mented meg?

– Végiggondoltam... Mindent mérlegeltem, megvan a tervem.

– Jobb lenne a földalattiakra bízni.

– Rájuk bízom. De az egyik nem zavarja a másikat.

– A te városba meneteled semmivel sem igazolható kockázat. Bravúroskodás. Elveszítjük a brigád törzsfőnökét és felderítő főnökét. Nem kell heveskedni. Szedd össze magad, és gondolkozz rajta.

– A feleségem – préselte ki tompa hangon Jemeljan, és egyenesen Jegorov szemébe nézett.

– Feleséged? – szakadt ki a csodálkozás önkéntelenül Jegorovból. – Bocsáss meg, nem tudtam.

Zahar Szemjonovics leült az asztal mellé, és a padlót bámulva elgondolkodott. Most már tisztán állt előtte a kép. Nagy, első – és lehet, hogy utolsó – szerelem vezette Jemeljant, és semmi sem volt képes megállítani, visszatartani. Jegorovnak eszébe jutott saját ifjúsága, első szerelme. Megpróbálta magát beleképzelni Glebov helyzetébe. Azt képzelte el: feleségét letartóztatták, és a Gestapo foglya. Feltétlenül ki fogják végezni. Meg kell menteni, mindenáron ki kell szabadítani. *Minden áron?* Sok elvtársa élete, a neki alárendelt partizánok élete árán? Nem. Más valamit próbált volna meg. Talán egyedül ment volna a városba... Igen, éppenséggel egyedül ment volna.

Valami megvilágosodott benne Jemeljannal kapcsolatban. Meg volt győződve róla, hogy a szerelemtől elvakított Jemeljan elmegy ugyan a városba, de Zsenyának semmiben sem tud segíteni, és ő maga is egyszerűen a Gestapo karmai közé kerül. Ugyanakkor nem tilthatta meg Jemeljannak, hogy a városba menjen, nem mondhatott neki „nem"-et. Jegorov hirtelen felkapta a fejét, mintha valamilyen súlyos, gyűlölt terhet rázna le, és hosszú, nyílt pillantást vetve Jemeljanra, halkan azt mondta:

– Jól van. Eredj. Csak ne feledd el, hogy a hidegvér, a fegyelmezettség, a pontos számítás lesznek hű szövetségeseid. – Azzal elfordította tekintetét, és ismét mély töprengésbe merült.

Nem állt fel, nem nyújtott kezet búcsúzóul. Szokatlanul elnehezedve, szomorúan ült, mintha oda lett volna szegezve helyéhez.

– Köszönöm, Zahar Szemjonovics! – suttogta hevesen Glebov. Katonásan sarkon fordult és távozott. Elhatározta, hogy nem várja meg a reggelt, hanem azonnal elindul a városba.

LJUBOV JEMELJANOVA

I

Galja Snyityko, akit kevéssel a háború kezdete előtt tíz évi szabadságvesztésre ítéltek, s a minszki börtönben töltötte büntetését, 1941 nyarán, a németek rohamos előrenyomulása következtében, sok más börtöntöltelékkel együtt szabadlábra került. Nővérét, Marjanát, a hitlerista felderítő szolgálat aktív ügynökét agyonlőtték. Galja Snyityko – jelentkezett a Gestapo-parancsnokságon, és elmondta a színtiszta igazságot. Az Abwehr jól ismerte a Snyityko nővérek sorsát, helyesebben dicstelen bukásukat. Galját a maguk embereként fogadták. Christian Hofer tolmácsaként, személyi titkáraként és szeretőjeként kezdett dolgozni. A fiatal, kegyetlen nácinak tetszett a tizenkilenc éves lengyel lány. Galjának is tetszett a kissé piperkőc, kitűnő testalkatú, árja Hofer. A börtön nem változtatta meg Galját, legfeljebb a szovjethatalommal szemben érzett gyűlölete lett még nagyobb. Galja buzgón teljesítette kötelességeit Hofer körül. Eleinte elégedett volt főnökével. Hofert is teljesen kielégítette a tolmácsnője. Galja részt vett a kihallgatásokon, amelyeket a Sturmbannführer személyesen vezetett, és részeg állapotban – ez elég gyakran megesett vele – verte a letartóztatottakat, ami külön örömet okozott a főnökének. Két kommunistát saját kezűleg lőtt agyon Hofer jelenlétében, aki hízelegve azt mondta neki, hogy ő a jobb keze.

Galja SD-egyenruhát viselt, és Hofer ebben még elbűvölőbbnek találta. Mellesleg nemcsak Hofer találta elbűvölőnek a lányt. Hofer környezetében sokan dolgoztak, s mindnek tetszett Galja. A lány mindenkire kacéran mosolygott, de csak Christian szeretője volt.

A mézeshetek gyorsan véget értek. Nem is annyira mézes, mint inkább boros-véres hetek voltak azok. A vértől is, a bortól is megcsömörlött Galja. Mind gyakrabban kínozta valami különös érzés, valami megmagyarázhatatlan nyugtalanság. Éjjelente rémlátások gyötörték. Annak a két embernek az arcát látta maga előtt, akiket agyonlőtt. Az egyik sovány, eres nyakú és szokatlanul szomorú szemű, idős ember volt. Lakatos a repülőtéren. Galja tudta, hogy a férfinak három gyermeke van. És egy szó, egy hang nélkül halt meg. S olyan feneketlenül mély, elviselhetetlen bánat ült a szemében, amikor egyenesen Galja pisztolyának csövébe nézett, hogy a lány nem bírta elviselni ezt a tekintetet, és sietett meghúzni a ravaszt. A másik fiatal, jól megtermett, szép legény volt. Haldokolva e szavakat vágta Galja arcába:

– Milyen farkasszuka kölykezett a világra téged? Ha megjönnek a mieink, felakasz . . .

A lány nem hagyta végigmondania a mondatot, az arcába lőtt. Amikor véresen elzuhant, azt mondta németül:

– Kár volt kilyukasztani a bőrét. Rokonszenves legény volt.

– Rossz ízlésed van, kicsikém – felelte féltékenyen Hofer.

– Te talán nem tetszel saját magadnak? – mosolyodott el kacéran Galja, és felkínálta ajkait Hofernak.

Amikor Sturmbannführer Christian Hofernek jelentették, hogy ügynökét, Lev Sapovalovot meggyilkolták a lakásán, azonnal és személyesen kívánta kihallgatni a gyilkost. Zsenya Tyitovát összekötözött kezekkel vezették be a szobájába. A pisztolyt, amelyet Anatolij Susztrikov adott a lánynak, és amellyel lelőtte a provokátort, a Sturmbannführer elé tették az íróasztalra, a rajta található ujjlenyomatok elemzésével együtt. Hofer nem nézett a lányra, mintha az ott sem lett volna, elnyomta cigarettáját a hamutartóban, biccentett az SS-legénynek, hogy elmehet, aztán szemügyre vette az ujjlenyomatok elemzését. Hofer bágyadt, közönyös volt, lusta mozdulataiból is olyan ember apátiája sugárzott, aki kutyául unja a szolgálatát és egyáltalában mindent a világon. Ez a játék Zsenyának szólt, aki figyelmesen tanulmányozta Hofer ápolt, egészségesen pirospozsgás arcát. Zsenya futó pillantást vetett a bőrdiványon ülő Galja Snyitykóra, és a lány tekintetében gúnyt és a fiatal ragadozó állatra jellemző kíváncsiságot vett észre. Zsenya felemelte a fejét, és kihúzta magát. Szomorú tekintettel nézte a falat, melyen Hitler képe lógott. Zse-

nya nem vette észre, amint Hofer Galjára pillantott, és tekintetével parancsot adott neki a kihallgatás megkezdésére.

Galja nesztelenül felállt, észrevétlenül odalopózott hátulról Zsenyához, és kezét a vállára téve azt kérdezte:

– Vezetékneved, keresztneved, atyai neved?

Zsenya megfogadta magában, hogy nem beszél összekötözött kézzel. Valahol olvasta, vagy a moziban látta, hogy így tesznek az igazi, bátor és erős harcosok. Hirtelen vállrándítással megpróbálta lerázni magáról a gyűlöletes kezet, és azt követelte:

– Előbb oldozzák ki a kezemet.

Galja gúnyosan elnevette magát, és lefordította szavait.

Hofer anélkül, hogy pillantását Zsenyára emelte volna, bólintott. Galja elővette kabátja zsebéből finn kését, és ügyesen elvágta a kötelet Zsenya csuklóján. Aztán megismételte kérdését:

Zsenya azt válaszolta:

– Jemeljanova, Ljubov Ivanovna.

– Hol laksz?

– Jaroszlavlban.

– Miért vagy ebben a városban?

– Nagyanyámhoz utaztam a nyári szünidőre.

– Hol lakik a nagyanyád?

– Minszkben.

– Címe?

– Lenin utca öt, nyolcas lakás.

– Vezetékneve?

– A nagyanyámé?

– A vén banyáé! Hát kié másé? – emelte fel a hangját Galja. Szünet nélkül rohamozta kérdéseivel Zsenyát, aki fennakadás nélkül mondta az előre kigondolt feleleteket. Természetesen nem lakott nagyanyja Minszkben. Tudta, hogy Belorusszija fővárosában, valahol a központban kell lennie a Lenin utcának – minden nagyobb városban van Iljics nevét viselő utca –, s azt hallotta, hogy Minszket, különösen a város központját, teljesen lerombolta a fasiszta légierő. Aligha maradhatott épségben az ötös számú ház. Menjenek, ellenőrizzék csak. Arra nem is gondolt, hogy a lakónyilvántartó könyvek épségben maradhattak. Méltósággal válaszolt:

– A vén banyáét nem tudom. A nagyanyámat viszont Anna Szergejevna Glebovának hívják.

Hogy miért éppen ez a név jött a nyelvére, nem tudta volna megmondani. Mellesleg szólva, nem is volt szükség magyarázatra. Azt szerette volna kitalálni, ért-e oroszul az előtte álló fasiszta, és kicsoda ez a lány: orosz vagy német? Milyen szerepet játszik itt? Miféle ember lehet?

Galja odament az asztalhoz, és feljegyzett valamit egy papírlapra. Zsenya úgy vélte, hogy a címet és a nevet írja fel. Aztán hirtelen gúnyos pillantást vetett Zsenyára, és azt mondta:

– A többi már ismerős: Jaroszlavlba mentem, ittragadtam, mert kitört a háború. Minden partizán és bolsevik ezt mondja. Na és miért ölted meg Lev Szerafimovics Sapovalovot? Csak a teljes igazságot. Saját érdekedben. Ha hazudsz, rosszabbul jársz.

Hofer felállt az asztaltól, átengedte helyét Galja Snyitykónak, ő maga a díványra ült, ahol az előbb még Galja tartózkodott. Rágyújtott, és szótlan, hosszú fürkésző tekintettel vizsgálta Zsenyát.

– Az utcán ismerkedtünk meg. Odajött hozzám, és megkérdezte, miért vagyok olyan bánatos. Azt válaszoltam, hogy nincs hol töltenem az éjszakát. Erre meghívott magához.

– Sapovalovval együtt mentél a házba? – vágott közbe gyorsan Galja.

– Nem. Megadta a címét, és azt mondta, hogy később menjek utána – válaszolta nyugodtan Zsenya. Óvatos volt, félt, hogy elszólja magát, vagy valami feleslegeset mond.

– Miért nem együtt mentetek? – kérdezte Galja, s valamit följegyzett a papírra.

– Nem tudom. Nyilván a szomszédok előtt feszélyezte magát, vagy rendet akart előbb teremteni a lakásában.

– Tovább! Meséld tovább! – sürgette Galja, és Zsenya elmesélte, hogy Lev Sapovalov közölte vele: összeköttetésben áll a partizánokkal, és felszólította, hogy dolgozzék a megszálló hatóságok ellen a szovjethatalom javára. Ő azonban határozottan elutasította ezt, és el akart menni, mert nem kívánt tovább a gyanús ember házában maradni. Igen, igen, el akart menni, és jelenteni akarta a történteket a rendőrségen. A férfi azonban pisztollyal fenyegette, és meg akarta erőszakolni. Nem volt más kiút, mint lelőni ezt a bolsevik ügynököt.

Zsenya nyugodtan és ráérősen mesélt, Galja pedig elismé-

telte németül a szavait. Hofer ugyanúgy állt fel, mint az előbb Galja; puha, lopakodó macskaléptekkel odament hozzá, és megállt a háta mögött. Zsenya egész lényével érezte közelségét, s növekvő feszültséggel várta, mi lesz. Nem kellett sokáig várnia: Hofer erős keze megszokott mozdulattal kapott Zsenya hajába, és hirtelen megfordította a lány fejét. Zsenya felkiáltott fájdalmában, és alig tudott megállni a lábán. Most szemtől szembe álltak egymással: a hóhér és az áldozat. Tekintetük találkozott. Hofer szeme élettelennek, merevnek tetszett. Csupán vékony orrcimpái remegtek idegesen.

– Elég! Vége az előadásnak! – sziszegte Hofer. Aztán még mindig Zsenya haját markolva, azt kérdezte: – Elmondasz mindent? Ki adta neked a megbízást Sapovalov meggyilkolására? Ki a főnököd?

Galja lefordította a kérdéseket:

– Engedje el a hajamat: nem tudok így beszélni – mondta Zsenya.

Galja nem is fordította le Hofernek Zsenya követelését, csupán fenyegetően nevetett.

– Sebaj, majd megszokod. Lesz még rosszabb is.

Zsenya hallgatott. Hofer várt. Aztán megkérdezte Galjától:

– Mit mondott?

– Azt kéri, hogy engedd el a haját.

– Mondd meg neki, hogy ha nem fog beszélni, a hajánál fogva fölakasztatom a mennyezetre.

Galja szenvtelenül, gépiesen fordította a szavakat. Aludni szeretett volna. Mind gyakrabban esett búskomorságba, apátia környékezte. Vágya támadt, hogy megfeledkezve mindenről, álomba merüljön, és ne ébredjen fel soha többé. Még nem élt igazán, nem ismerte az életet. A háta mögött állandó riadalommal, idegfeszültséggel és az akarat megfeszítésével teli évek sorakoztak, amikor minden percben várta a letartóztatást. Aztán elkövetkezett ez a letartóztatás, a börtön, a kihallgatások, a bírósági tárgyalás, a nővére halálos ítélete és a tíz évi börtön kiszabása. Mindössze egy évet ült, ezt azonban egész életnek érezte, céltalan, hasztalan életnek. A németeknél végzett szolgálat visszaadta neki a reménységet. Homályos, alaktalan valami volt ez, akár egy álomkép. A kárörömmel meg az ellenséges embereken kitöltött bosszúval vigasztalódott. Ezeknek az embereknek a

sorsa a szeme láttára pecsételődött meg. Mennyi mindent látott. Sokáig örült a mások bánatának, de eztán elmúlt ez is... Érezte, hogy kihűl a lelke, és eltompul az agya. Az alkohol már nem segített, nem hatott rá. Néha elfogta az undor saját magától. Ilyenkor megvetette Hofert és hajlandó lett volna golyót ereszteni belé.

Galja megkérdezte Zsenyától, hány éves, és mikor azt válaszolta, hogy „tizennyolc", arra gondolt: „velem egykorú" – és egészen más szemmel nézett rá. Tudta, hogy Zsenyára embertelen kínzás, majd halál vár, és inkább együttérzésből, mint sajnálatból, azt gondolta: „Jobb lenne neked, te lány, kínok nélkül meghalnod. Élni úgy sincs miért. Halj meg, de a kínvallatás rémségei nélkül." Hofer közölte Galjával, hogy Sapovalov meggyilkolása a partizánok műve, s hogy ezen a lányon keresztül fontos szálakat fog felgombolyítani. A kifinomult szadista biztos volt benne, hogy beszédre bírja a lányt. Zsenya azt mondta, hogy senki sem küldte, a teljes igazságot mondta el. Tudta, hogy Hofer beváltja fenyegetését, és felakasztatja őt a hajánál fogva a mennyezetre. Könyörtelen, embertelen szemébe nézett, és elhitte, hogy mindenre képes. De a legtöbb kínszenvedéssel járó halál is jobb, mint elárulni elvtársait.

Hofer ismét szorosan Zsenya mellé lépett, durván megfogta az állát, és azt mondta: „Tetszhetsz a férfiaknak", és elnyomta az arcán a cigarettáját. Zsenya remegés nélkül állta. Akkor Hofer hirtelen megmarkolta a galléját, és végig letépte róla a ruhát.

Zsenya ösztönösen összekuporodott, hogy eltakarja meztelen mellét. Könyörögve nézett Galjára tágra meresztett szemével, amelyben a rémülettől megdermedtek a könnyek. Ám Galja arca részvétlen és kifürkészhetetlen volt. Lelkében azonban gyűlölet született Hoferrel szemben, akiben most felfedezte az undorító állatot. Ugyanakkor fellobbant benne valami más is, talán csak a női szolidarítás érzése a védtelen lány iránt. Semmit sem mondott csak megvetően nézett Hoferra, aki féltékenységet vélt felfedezni ágyasának pillantásában. Nem akarta lángra gyújtani benne ezt az érzést, nem akarta ingerelni. Ádáz hangon azt mondta:

– Először majd Rudolf fog beszélni vele. – Aztán Zsenya arcába ordította: – Tudod, ki az a Rudolf? Egy bika! Bika-vőlegény! Szereti a lányokat. Remélem, tetszeni fogsz neki. Szépen

eltölti veled az éjszakát. Reggel pedig beszélni fogsz. Megnevezed a cinkostársaidat. Mindet, egytől egyig. Mindet!

Galja halkan, egyhangúan fordította a fenyegető monológot, s a végén hozzátette:

– Garantálom az életedet és a szabadságodat, ha kiadod a bűntársaidat. Sajnállak téged.

Hofer megnyomta a csengőt. Felbőszülve járt fel-alá a szobában. Rákiáltott a belépő segédtisztre:

– Rudolfot!

A szekrényből felbontott konyakos palackot vett elő, töltött magának, és felhajtotta. Galját is kínálta, de a lány szótlanul megrázta a fejét. Öt perc múlva egy tagbaszakadt, vörös hajú, szeplőkkel borított Gestapo-legény lépett be. Szobormereven, szélesen szétterpesztve oszlopos lábait, megállt a ajtóban. Hofer durván megfogta Zsenyát a könyökénél, és az ajtó felé fordítva, azt mondta:

– Ismerkedj meg vele: a vőlegényed!... Tetszik?... Zsenya mindent megértett. Maga elé képzelte sorsát. „Csak ezt ne, csak a szégyent és a becstelenséget ne..." – gondolta, inkább a halált, minél hamarabb a halált. Egy órával azelőtt még élt benne a remény, hogy megmenekül. Azt gondolta: Jemeljan megtudja, hogy letartóztatták, és kiszabadítja, feltétlenül segítségére siet, megmenteni. Reménykedett, és bízott benne, férjében és barátjában, tiszta és fényes szerelmében. Most viszont megértette: csoda nem történik, csodák csak a filmekben meg a mesékben történnek. Az élet kegyetlenebb, bonyolultabb és mélyebb. Az élet szép, és nincs súlyosabb teher, keserűbb keserűség és kibírhatatlanabb fájdalom, mint megválni az élettől. De vannak körülmények, amelyek között köteles elfogadni a halált mások élete nevében, akik folytatják majd az ő ügyét, és bosszút állnak minden szenvedéséért.

Zsenya az asztalhoz ugrott, amelynél Galja állt, és térdre rogyva előtte, széttépett ruháját összehúzva magán, hogy elfedje testét, könnyezve, zokogó hadarással kérlelte:

– Nem tudom, ki vagy... de lány vagy, nő vagy. Kérlek, könyörgöm neked, ölj meg most, lőj agyon...

Galja németül válaszolt Hofer kérdő tekintetére:

– Azt kéri, hogy Rudolf távozzék. Valamit akar mondani.

Hofer bólintott, és Rudolf kilépett az ajtón. Galja azt mondta oroszul:

– A főnököm életét mentve, agyonlőhetlek téged.

Zsenya mindent értett. Már tudta, hogyan kell cselekednie. Felállt, gyors, kereső tekintettel végignézett a szobán. Az íróasztalon márvány tintáskészlet, márvány lámpa állt. Ezt választotta fegyverül. Az asztal szélére támaszkodva, hirtelen Hofer felé fordult, nem szégyellve meztelenségét, kihívóan az arcába nézett, és kiszámított szemtelenséggel kérdezte:

– Na, mit akarsz tudni?

Galja lefordította a kérdést. Hofer csodálkozva, kissé gyanakodva nézett Zsenyára. Odament hozzá, és megfogva állát, azt suttogta:

– Régen így kellett volna. Ki bízott meg, hogy meggyilkold Sapovalovot?

– A Haza! A Komszomol! – felelte keményen, villogó szemmel Zsenya, és hirtelen mozdulattal lerázta Hofer kezét az arcáról.

Hofer epésen elmosolyodott: a lány, elhatározta, hogy eljátssza a hősnőt. Látta, hogyan halnak meg büszkén felemelt fejjel a szovjet emberek, utolsó szavukkal azt idézve, ami a legdrágább nekik az életben. Alig fordult meg, hogy ismét behívja Rudolfot, amikor Zsenya bámulatos fürgeséggel felkapta az asztalról a márványlámpát, és teljes lendülettel Hofer fejére csapott vele. Aztán még egyszer ütésre lendítette a kezét, de ekkor Galja kétszer egymás után tarkón lőtte. Zsenya hóhérával együtt zuhant a padlóra. A lány holtan, Hofer pedig betört koponyával. Galja a Sturmbannführer fölé hajolva, azt mondta:

– Megöltem, Christian, mert megölt volna téged.

– Köszönöm – nyögte Hofer, s erőlködve kinyitotta jobb szemét, amelyre sötétvörös sugárban folyt a vér betört koponyájából.

2

Jemeljan a még júliusban szétrombolt repülőtér parancsnokának, Ludwig Wirth német hadnagynak egyenruhájában és irataival ment a városba. Amikor azt mondta Jegorovnak, hogy megvan a terve Zsenya Tyitova kiszabadítására, nem mondott igazat,

mert akkor még semmilyen terve nem volt. Elhatározása később érett meg, amikor Jegorovtól távozott, és saját földfedezékébe tartott. Gyorsan, sietősen állította össze tervét, nem volt ideje töprengésre. Először úgy döntött, hogy magával viszi Anatolij Susztrikovot, mert szüksége lehet olyan emberre, aki jól ismeri a várost. Susztrikov hozta volna őt kapcsolatba az egyik földalatti csoporttal. Ám hamarosan belátta e lépés ésszerűtlenségét. Susztrikov a Gestapo megfigyelése alatt állott, s Hofer ügynökei kétségkívül városszerte keresik. Vele menni annyit jelentett volna, hogy értelmetlen kockázatnak teszi ki magát. Mindenekelőtt azt határozta el szilárdan, hogy német tiszt öltözékében megy a városba. Ez meghatározta későbbi döntéseit és cselekedeteit is. Úgy vélte, hogy első nehéz feladata az lesz, hogy bejusson a városba. Egy tiszt – méghozzá repülőtiszt felbukkanása a város határán kívül, teljesen indokolt gyanakvást váltana ki mind a németekből, mind a rendőrökből. Ezért a partizántábortól a városba vezető utat éjjel kellett megtennie.

Két partizán kísérte el a tábori őrszakaszból. Lovon mentek. A falvakat és a majorságokat elkerülték. Senkivel sem találkoztak útközben. Virradat előtt már ott is voltak a város szélén, a régi temető mellett, amely egy fenyőligetben terült el, és félig lerombolt, foghíjas téglafal vette körül. A temető egyik oldala a műúthoz csatlakozott, itt épségben maradt a kerítésfal, másik oldala, ahol már lebontották a falat, a folyópartra nézett. A folyónál Jemeljan átadta lova kantárát az egyik partizánnak, kedveskedve megcsapkodta a ló tajtékos oldalát és azt mondta:

– Igyekezzenek hajnalhasadtáig beérni az erdőbe.

Aztán eltűnt a part menti bokrok közt. Nesztelenül lépkedve vagy félszáz lépést tett meg a temető felé, majd megállt, hogy körülnézzen, helyesebben körülfüleljen. A lovasok lépései gyorsan elhaltak. Glebov dideregve beburkolódzott sátorlapjába.

Beljebb ment a temetőbe. Kiválasztott magának egy csendes zugot a sűrű bozótban, óvatosan leheveredett egy kis dombocskára, amelyről azt sejtette, hogy valakinek a sírja; a zsebében mindkét keze egy-egy kis méretű pisztolyt szorongatott. Elhatározta, hogy itt várja meg a reggelt. Itt németekkel és partizánokkal is könnyen találkozhatott. A találkozás egyikükkel sem lett volna kellemes. Átgondolta, hogyan viselkedjék egy ilyen találkozás esetén. A németeknek bemutatja személyazonossági igazolvá-

nyát, és azt mondja, hogy pilótabarátja sírját kereste, akit augusztusban temettek el itt. A partizánokkal pedig majd megpróbál valahogyan szót érteni.

A virradatra várva, Jemeljan nyugodtan végiggondolta további tervét.

Glebov kétszer találkozott Christian Hofer Sturmbannführerrel, megfordult a lakásán is, és jól emlékezetébe véste irodája elhelyezését és berendezését. Tudta, hogy Zsenya a Gestapónál van, és hogy maga Hofer vezeti a kihallgatását. Efelől nem lehetett semmi kétsége. Ő, a légierők tisztje, nagyon fontos ügyben megy a Sturmbannführerhez. Kéri, hogy haladéktalanul fogadja őt. Bemegy Hofer irodájába és bemutatkozik. Hofer nem ismeri meg mindjárt a fiatal, mulatságosan apró bajuszú repülős hadnagyban a csupaszképű intézőt, Kurt Lemmert. Ha Hofer nem lesz egyedül, Glebov célzást tesz rá, hogy a beszélgetésük szigorúan bizalmas. A harmadik személy kénytelen lesz eltávozni. Amikor kettesben marad Hoferrel, előrántja pisztolyát, és ráparancsol a Sturmbannführerre:

– Ha kedves az életed, szedd össze a józan eszed, és tegyél meg mindent, amit követelek. Ne próbálj ravaszkodni: a három első golyót bármilyen körülmények között beléd sikerül eresztenem. A negyedik az enyém. Megértetted? Parancsold meg, hogy azonnal vezessék ide azt a lányt, aki megölte Lev Sapovalov provokátort.

Aztán Jemeljan azt mondja Zsenyának, hogy mielőbb távozzék el a városból. Tűnjön el. Ő meg Hofer az irodában marad. Négyszemközt fognak beszélgetni egy órát, vagy még többet. Aztán Hofer előrendeli a gépkocsiját, és Jemeljannal együtt elhagyja a Gestapo épületét. Együtt ülnek a kocsiba – Hofer a sofőr mellé, Jemeljan hátra – és az országúton elmennek a legközelebbi erdőig. Ott búcsút vesznek egymástól.

Ez volt Glebov merész és szép terve. Jemeljan tudta, hogy a valóságban könnyen másképpen történhet minden. Megeshet, hogy Hofer, miután szabad lábra helyezte Zsenyát, nem egyezik bele, hogy elhagyja az irodáját, vagy kifelé menet értésére adja az őrségnek és a segédtisztjének, hogy az állítólagos hadnagy zsebében lapuló pisztoly kényszerítő hatására megy csupán. És akkor vége. Rövid, sebes lefolyású, de kegyetlen összecsapás játszódik le. Két-három lövés két-három életet olt ki. Az egyik okvetlenül Je-

meljan Glebov élete lesz. Ha nem a fasiszták golyójától, akkor a sajátjától pusztul el, de élve nem adja magát a kezükbe. Semmiképpen. Kész meghalni. A halált nem találta ijesztőnek. Annak az embernek az életéért hal meg, akinél nincs számára drágább a földön. A feleségének és barátjának, első nagy szerelmének életéért. Zsenyának élnie kell. Gyermekük lesz. Az ő gyerekének élnie kell!... Ahogy életben maradt a kis Jemeljan Glebov is, amikor apját eltalálta a szovjethatalom ellenségeinek golyója. „De hiszen apám akkor huszonkét éves volt mindössze, csaknem velem egykorú – jutott eszébe hirtelen Jemeljannak, és maga is elcsodálkozott ezen a váratlan egybeesésen. – Nem emlékszem rá, nem ismertem apámat, és az én fiam sem lát meg engem. De az én fiam lesz, az én jövőm. Élnie kell."

Meg volt győződve róla, hogy terve az egyetlen lehetséges út Zsenya megmentésére. És mivel az egyetlen út volt, Jemeljan hitt megvalósításának sikerében.

Gyorsan eljött a reggel. Megigazította ruháját, óvatosan kilépett a temető kapuján, aztán elindult az országúton. Gépkocsik száguldottak vele szembe, fáradtan viszonozta a katonák tisztelgését, méltósággal tisztelgett a magasabb rangú tiszteknek. Negyedóra múlva pedig már egészen nyugodtnak érezte magát a város főutcáján, ahol sok-sok különböző fegyvernemhez tartozó katona járkált – tisztek és közlegények –, és senki sem vetett ügyet rá.

Jemeljan az álmatlanul töltött éjszaka ellenére sem érzett fáradtságot, s az álmosság érzésén is erőt vett az idegek feszültsége s az akarat összpontosítása.

A villa épülete mellett, amelyben Sturmbannführer Christian Hofer berendezkedett, gépkocsik álltak, katonák jöttek mentek, főképpen a Gestapo, az SD és az SS egyenruhájában.

Jemeljan az órájára nézett – fél tíz volt –, és úgy határozott, hogy vár még vagy fél órát. Leült hát egy padra, szemközt a villával. A fasor túlsó oldalán, két egyenruhás ember ült: egy fiatal férfi meg egy nő. Mindketten dohányoztak, s hangosan, vidáman beszélgettek. A nő hamar felfigyelt Jemeljanra, és miközben továbbra is élénken fecsegett társával, meglehetősen leplezetlenül nézegette a csínos repülőtisztet. És bár Jemeljan csupán női kíváncsiságot érzett a tekintet mögött, mégis kellemetlen volt, hogy felfigyeltek rá. Most minden előre nem látható véletlentől

tartott, amely megakadályozhatná abban, hogy találkozzék Hoferrel. „A fő dolog, hogy bejussak az irodájába" – gondolta. Már éppen indulni akart, amikor a szemközti padról felállt a két ember. A férfi kezet fogott a nővel és elment, a nő azonban kacér mosollyal Jemeljan felé indult. Minél közelebb ért Jemeljanhoz, annál fürkészőbb és figyelmesebb lett a tekintete. Amikor már csak egy lépés választotta el Glebovtól –, aki nem kisebb kíváncsisággal nézett rá – a nő megállt, tisztelgett, és azt kérdezte németül:

– Mi szél hozta erre?

Jemeljan csak most ismerte meg. Megismerte a hangjáról. Igyekezve leplezni elképedését szintén németül morogta:

– Nem értem a kérdését . . .

A lány is csak most ismert rá véglegesen.

– De mégis . . . – mondta nyújtott hangon oroszul, és közben megdöbbentő változáson ment keresztül. Fekete, olajos csillogású szeme egyszeriben rideg lett, szemöldöke egyenes vonalba húzódott, és töprengő, szigorú ráncokba rendeződött. Furcsa, idegen hangon mormolta: – Hát így állunk . . . Ez aztán meglepő találkozás! Mindent vártam volna, csak ezt nem. – És mindezt oroszul.

Jemeljan megértette, hogy ostobaság lenne továbbra is bújócskát játszani. Szívélyesen elmosolyodott, felállt, gálánsan összecsapta a sarkát.

– Miért lepődtél meg, Galja? Nem számítottál rá, hogy életben találsz?

Hangja annyira természetes volt, szeméből annyira távol állt az ijedtség, hogy Galja Snyityko egy percig arra gondolt: „Lehet, hogy tényleg a németeknél szolgál? Hiszen az NKVD szovjet katonákat is letartóztatott, mint a német felderítés ügynökeit. Lehetséges, hogy Glebov hadnagy, a volt határőrsparancsok, akárcsak a Snyityko nővérek szintén a német felderítő szolgálatnak dolgozott?" De rögtön elhessegette magától ezt a gondolatot, mert eszébe jutott, hogy éppenséggel Jemeljan Glebov határőr figyelte ki a Snyityko nővéreket, tartóztatta le őket, és adta át az NKVD kezébe. Ő miatta ítélték Marjanát halálra és őt, Galja Snyitykót tíz évre. Aztán meg miért van repülő-egyenruhában? Galja rájött, hogy Glebov egyszerűen csak álruhás szovjet felderítő.

– Másvalamin csodálkozom – mondta élesen Galja. – Nem vártam, hogy ebben az egyenruhában látlak viszont.

A férfi hellyel kínálta, és melléje ülve gyerekes gondtalansággal felelte:

– De hát te is... Mellesleg, jól áll neked ez az egyenruha. Ebben olyan...

– Milyen? – villant rá az öklelő pillantás.

– Olyan komoly, vagy hogy is mondjam – válaszolta határozatlanul, valódi gondolatait leplezve Glebov.

– A te könnyelmű kezed tett engem komollyá – vetette oda dühösen a lány. – Emlékszel Marjanára?... Agyonlőtték... Te miattad. Én is megtudtam, mi a börtön.

– Nagyon helyes – mondta nyugodtan, sőt némileg szelíden, Jemeljan. – A szovjethatalom elleni kémkedés miatt ítéltek el benneteket.

– Hát te? – a lány felemelte a hangját. – Te is kém vagy! Szovjet kém, a német hatalom ellensége.

– Beszélj halkabban, és légy szíves, németül. Ne feledkezz meg az egyenruhánkról.

– Félsz? Ahá, gyáva vagy, Jemeljan Glebov – mondta kárörvendően oroszul, de már nem olyan hangosan a lány. Jemeljan azonban megőrizte nyugalmát, és enyhe mosollyal azt válaszolta:

– Képzeld el, Galja, nem félek...

– Mi a csoda! Vagy talán azt állítod, hogy a németeknél dolgozol? Nos, akkor gyerünk, bemutatlak a főnökömnek, elmesélem, hol és hogyan ismerkedtünk meg. – Most már németül beszélt.

– Jól van. Ezt megteheted valamivel később is. Most viszont beszélgessünk itt egy kicsit. Olyan régen nem láttuk egymást. Remélem, nem nagyon sietsz? Kimerítő a szolgálatod?

– Hogy is mondjam: van elég munkám.

– Igen, van elég munka nálatok. Csak sajnálni tud benneteket az ember.

A lányt megdöbbentette Jemeljan nyugalma és hidegvére. Ismét a szemébe nézett, most már hosszasan, fokozatosan megenyhülő tekintettel. Nem tudta nem csodálni ennek az ifjúnak merészségét, aki ellenségei barlangjában is így megőrizte önuralmát. Vannak nők, akik a nemeslelkűséget szeretik a férfiakban, mások az észt és a tehetséget tisztelik, ismét mások a fizikai

erőt, kisportolt alakot becsülik bennük. De kivétel nélkül minden nő bámulja a bátor és a merész férfiakat. Az igazi hősöket mindenkinél többre becsülik. Galja képzeletében összehasonlította Jemeljan Glebovot Hoferral, és az eredmény Glebov javára dőlt el. Feltette magának a kérdést: képesnek bizonyulna-e rá Hofer, hogy átöltözzék egy szovjet tiszt egyenruhájába, és lemenjen a szovjet csapatok által ellenőrzött területre, méghozzá egyenest az NKVD parancsnokságára? És igaz meggyőződéssel válaszolt rá: nem, nem menne el, nem lenne elegendő bátorsága. És hosszan fürkészve nézett Glebovra, hol elkomorodva hessegette el magától a kellemetlen emlékeket, hol lopva elmosolyodott a szája sarkában, mert naiv, mulatságos ifjúként látta maga előtt Glebovot, amilyen nem sokkal a háború előtt volt.

– Van benned valami... Sikered lehet a nőknél. Az ilyenek tetszeni szoktak.

– Köszönet a kellemes felfedezésért – felelte tréfásan Jemeljan, összehunyorítva mosolygós szemét. – Megörvendeztetsz, és reményt keltesz bennem.

– Furcsa találkozás, az ördög vinné el – elmélkedett tovább a lány németül. – Igazi férfi vagy. Én is igazából beléd szerethettem volna akkor. Volna... Jól áll neked ez az egyenruha. Idegen, de illik rád. Furcsa. Hát nekem? Úgy találod, hogy illik hozzám? Vagy tréfálsz?

– Hóhérra emlékeztetsz benne – válaszolta szárazon és komoran Jemeljan. Farkasszemet néztek egymással.

– Hóhér is vagyok – válaszolta a lány, s erősen összeszorította állkapcsát. – Hóhér. Téged is agyon kellene lőnöm. Saját kezűleg. A kezemben vagy. – Megfogta a karját a könyöke fölött, és fejével oldalt biccentett: – Itt körös-körül hóhérok vannak. Látod, mennyien járnak itt? És mind-mind hóhér. Csak kacsintanom kell egyet, és elkapnak, széttaposnak, felakasztanak. – Felbőszülten, remegve sziszegte: – Tudom, pisztoly vagy kézigránát lapul a zsebedben. Védekezni, lövöldözni fogsz. De nem mégy el innen élve. Nem mégy el. Nem bocsátom meg neked Marjanát, nem bocsátom meg soha! Maga a sors küldött ide, hogy bosszút állhassak rajtad.

Mellettük SS-legények haladtak el a fasorban, sokatmondó pillantásokat vetettek rájuk, Jemeljan felfigyelt egy apróságra, amikor idegenek közelítettek hozzájuk, Galja elhallgatott. Tehát,

nem akarja, hogy meghallják beszélgetésüket. Glebov attól félt. hogy a lány hisztérikusan lármát csap, átadja az első Gestapotisztnek, és elrontja szépen kigondolt tervét. Elhatározta, hogy nem húzza tovább az időt, eléggé élesen és kihívóan azt mondta:

– Na, elég volt a fenyegetésből és az igérgetésből. Bosszút állsz, átadsz, felakasztatsz, agyonlősz, ahogy kedved tartja. Látod, nem félek. De mielőtt mindezt megteszed, teljesíted egy apró kérésemet, egy egészen aprócska kérést. Megígéred? Azt mondják, a hóhérok teljesíteni szokták a kivégzés előtt az áldozat utolsó kérését.

– Beszélj, mi kell neked tőlem? – A lány hangja hidegen és idegenül csengett. Nem nézett Jemeljanra, egyáltalában semmire sem nézett, semmit sem látott.

– Tegnapelőtt letartóztattatok egy lányt Lev Sapovalov meggyilkolásának vádjával – monda tompán Jemeljan. – Hol van most ez a lány?

– Ahá, vagy úgy! – eszmélt fel csodálkozva Galja. – Ljubka-partizánka. Ljubov Jemeljanova. Ljubov Ivanovna. Róla beszélsz? Vagy ez csak álnév? – Galja elgondolkodott, kérdően nézett Glebovra. Aztán hirtelen felvillant benne a megoldás: – Állj, állj: Ljubov Jemeljanova... Jemeljan szerelme... A te szerelmed? – Erőltetett gunyorossággal hahotázni kezdett...

– Igen, az én szerelmem – sóhajtotta felindultan Glebov. Megrázóan hatott rá ez az álnév, amelyet Zsenya választott magának, az ő Zsenyája, és nem tudta leplezni felindultságát. Galja észrevette. Azt gondolta: „Hát ez vezette ide Glebovot, a szerelem". Jemeljan pedig, sietősen folytatta: – Hol van? Kérlek, beszélj!

Galja nem sietett a válasszal. Ráérősen elővette a cigarettatárcáját, megkínálta Glebovot, de az elutasította; a lány rágyújtott, és maga elé nézve, tűnődve beszélni kezdett:

– A te szerelmed... Csinoska. És nyilván komszomolka. Értem: a szerelemért vállaltál mindent. Szó, ami szó, dicséretes, az ördögbe is! Közületek sem mindenki szánja rá magát ilyesmire... A szerelem – leverte a hamut cigarettájáról, és keskeny szemöldökét felvonva, ábrándosan hunyorított fél szemével. – És arra emlékszel-e, amikor Sztálinod szavát idézted nekem, hogy a szerelem erősebb a halálnál?

– Hol van Zsenya? – préselte ki magából halkan és konokul Jemeljan.

– Melyik? Ah, igen. Tehát a te Ljubov Jemeljanovádat Zsenyának hívták? ... Szép név. És talán a menyasszonyod?

– A feleségem – válaszolta remegő hangon Jemeljan. Galja szándékolt halogatása felbőszítette, és csak üggyel-bajjal tudta türtőztetni magát. Már sajnálta, hogy ilyen meggondolatlanul, beszélgetésbe bocsátkozott vele Zsenyáról. Igaz, a Galjával való váratlan találkozás után úgyis változtatnia kell a terven. – Ne húzd tovább, mondd meg, mi van vele? – nyögött fel tompán Jemeljan.

– El kell szomorítanom téged – felelte ugyanolyan ráérősen Galja. – Megözvegyültél.

– Hogyan?! – kiáltott fel Jemeljan, és erősen megszorította Galja karját. Fenyegetően szürte a fogai között: – Mit jelent ez?...

– Tegnapelőtt, a kihallgatáson ... – Galja szava elakadt, képtelen volt most azt mondani: „Agyonlőttem". Inkább majd később, nem ilyen hirtelen. – Bátran viselkedett. Kieszelte, hogy betöri a Sturmbannführer koponyáját. A márvány lámpával fejbe vágta.

– Vallatták? – Jemeljant rázni kezdete a hideg. Elsápadt, szeme tágra kerekült. Száját félig eltátva, rémülettel és reménységgel nézett Galjára, mintha könyörögne neki, hogy vonja vissza kiejtett szavait, mondja azt, hogy tréfált, tévedett, hogy Zsenya él. És még nagyobb hévvel, sürgetve szólalt meg: – Ez biztos? Nem tévedsz? Írd le őt.

Galja szándékolt egykedvűséggel válaszolt:

– Sudár, szép. Ilyen magas, mint én, csak teltebb alakú nálam. A szeme barna, vagy talán zöld. A haja gesztenyebarna színű, az orra egyenes, az álla hegyes.

Igaz, ez Zsenya. Bántotta Galja hanghordozása, és rendőri jegyzőkönyvbe illő szavai, amelyekkel megkísérelte lefesteni Zsenya arcképét. Bár meg volt győződve róla, hogy éppenséggel Zsenyáról és nem valaki másról beszél, mégis a nagyobb hitelesség kedvéért megkérdezte:

– Milyen ruha volt rajta?

– Sötétkék kartonruha fehér vonalkázással ... Az inge is karton, apró virágocskákkal.

Jemeljan egy percig hallgatott, majd lágyan kérte:

– Folytasd, meséld el részletesen, hogyan történt az egész.

Galja Snyitko eldobta az elszívott cigarettát, és azonnal egy másikra gyújtott. Nem idegeskedett, de egyszerűen kellemetlen volt visszaemlékeznie arra, ami tegnapelőtt történt Hofer dolgozószobájában. Ezért igyekezett minél szárazabban és kurtábban elmesélni Glebovnak, hogyan halt meg a lány, aki megölte a provokátor Sapovalovot.

– Minden egyszerűen zajlott le. Christian úgy vélte, hogy fontos földalatti ellenálló került a kezébe. Abban reménykedett, hogy rajta keresztül leáshat a többiekig, abban reménykedett, hogy szóra bírja a vallatásokon. Ljubka megértette ezt. Én voltam a tolmács a kihallgatáson. Könyörgött nekem, hogy lőjem agyon, ne engedjem, hogy kínozzák. Mert esetleg nem bírná ki, és elárulhatná a többieket. Megsajnáltam... Na, egyszóval, amikor fejbe vágta Christiant a márvány lámpával, és még egyszer meg akarta ütni, lelőttem. Megmentettem a kínhaláltól... És Christiant is megmentettem a haláltól. Most kórházban van. Megoperálták. Élni fog... Többé semmit se kérdezz tőlem, és menj el. Menj el azonnal, amíg nem gondolom meg magam. Úgy vesszük majd, hogy kvittek vagyunk. Bosszút álltam rajtad Marjanáért. Ezzel a kezemmel öltem meg az asszonyodat.

Jemeljan hallgatta a lányt, és elhitte neki, hogy nem hazudik, hogy a szörnyű és kegyetlen igazságot mondja. Bármily furcsa is, nem táplált gyűlöletet Galja Snyityko iránt. Galja teljesítette Zsenya elképzelhetetlen kérését, megszabadította a kínvallatástól. Jemeljan megértette, hogy nincs itt többé dolga, el kell mennie.

– Még egy utolsó kérdés. Hol van eltemetve Zsenya? Nem a városi temetőben?

– A Gestapo nem részesíti ilyen tiszteletben ellenségeit – felelte Galja. – Az ilyen magányosokat rendesen ott, az udvaron temetik el. – A sárga villaépület felé intett fejével. – Nyilván a tiedet is ott temették el, pontosan nem tudom. Mit számít az. Úgysem fogsz neki emlékművet állítani.

– De fogunk! – Jemeljan összeszorította az öklét, szeme elsötétült. – Örökké tartó gránitból állítunk neki emlékművet itt, ezen a téren, ezen a helyen!...

És annyi biztonság volt a szavaiban, annyira hitt abban, hogy

előbb vagy utóbb kiűzik a megszállókat, és szétzúzzák őket csatlósaikkal, a Galja Snyitykóhoz hasonlókkal együtt s a visszaállított szovjethatalom tényleg emlékművet emel hőseinek, hogy ez a gondolat Galja számára is teljesen reálisnak tűnt, kellemetlenül végigcsapott rajta, borzongó remegésre késztette, fellebbentette előtte a közeljövő függönyét, amely mögé nem kívánt betekinteni.

– Eredj innen, Glebov, amíg nem késő – szűrte a foga közt Galja. Jemeljan minden ellenszenv nélkül az arcába tekintett, és egy „köszönöm"-öt mormolva, gyorsan elindult a főutca felé. A sarkon befordulva mindenesetre nem feledkezett meg visszanézni a térre. Galja az előbbi helyén ült, cigarettázott, eltöprengve bámult maga elé.

Jemeljan a temetőbe ment, úgy határozott, hogy ott, a bokrok közt várja ki az estét: kockázatos lett volna most német tiszti egyenruhában elhagynia a várost. Félreeső, szélvédett helyet talált magának az áthatolhatatlan bozótban. A földre terítette sátorlapját, és ledőlt rá. Biztos volt benne, hogy Galja hallgatni fog róla, ha egyszer nem árulta el őt ott, a Gestapo épülete előtt.

Az a gondolat, hogy Zsenya nincs életben, hogy már sohasem látja viszont, nem hatolt el mindjárt Jemeljan tudatáig. Agya elfásult, fáradtan és tompán fogta fel mindazt, amit a szeme látott, s a füle hallott.

Észrevétlenül elaludt és csak estefelé ébredt fel a hidegtől meg a jobb oldalában érzett fájdalomtól: belenyomódott a tojásgránát, amelyen feküdt. Nem fogta fel rögtön, hogy hol van és mi történt vele. Aztán megpillantva a sírkereszteket, mindent megértett. Emlékezetében szempillantás alatt kirajzolódott mindaz, ami a nap folyamán történt vele.

Egyedül, tökéletesen egyedül maradt széles e világon, senkije sincs: se apja, se anyja, se nővére, se bátyja, se felesége, se szerelmese.

Egyedül. Egyedül a világon... Váratlanul egy dal jutott eszébe. „... magában álldogál szegény, őrszem az őrhelyén..." Gondolata gépiesen rostálta a dal szövegét. „Őrszem az őrhelyén..." Igen, ő, Jemeljan Glebov őrszem az őrhelyén. Még ha egyedül van is. De egyedül van e? Hát Ivan? Barátja, Ivan Tyitov? Hiszen ő szintén elvesztette apját és húgát. Hát nem

ugyanilyen helyzetben van ő is? És Zahar Szemjonovics Jegorov? Ő is elvesztette egész családját – feleségét és gyermekeit. És Nagya Poszadova? Ő a férjét vesztette el. És ezer meg ezer más . . .

Jemeljan kétszer is leült pihenni. Éhség kínozta, dühöngő, makacs szél hajtotta. Reggelre eljutott a tisztáshoz, ahol azon a végzetes napon elbúcsúzott Zsenyától. Nem sütött a nap. A hóterhes fellegek végtelen vonulata egészen alacsonyan szállt.

Fáradtan nekitámaszkodott a fenyőfának, amely mellett Zsenyával álltak a búcsúzás perceiben, és a lány szavaira emlékezett. Zsenya azt mondta akkor: „Aki nem képes érezni, és érteni a természetet, nem képes gyönyörködni benne, az nem teljes értékű ember." „A természet nem öregszik, hanem állandóan megújul. Csak a fák öregszenek, és halnak el. Az erdő viszont áll és él századokon át."

Csodálatos dolog ez: a lány hőstett, felelősségteljes feladat végrehajtására indult, és a természetről beszélt, arról, hogy a természet állandóan váltogatja öltözékét, akár a nő. És mindegyik ruhájában a maga módján szép. Jemeljan azt válaszolta neki, hogy a természet harmóniára és szépségre figyelmezteti az embert, magasztos érzésekre hangolja a lelkét . . .

„Nem álltam bosszút apámért. Okvetlenül bosszút kell állnom érte" – mondta Zsenya éppen ennél a fenyőfánál.

„Majd én bosszút állok, kedvesem" – suttogta Jemeljan. – Mindenkiért: érted, anyámért, az apádért. Bosszút állok!" – kiáltotta hangosan és vadul.

Jemeljan sokáig állt még ott, aztán lassan elindult a partizántábor felé.

A brigádparancsnokságon már izgatottan várták. Jegorov csak ránézett, és kitalálta, hogy Zsenya nincs életben. Semmit sem kérdezett tőle. Egyszerűen, mintha mi sem történt volna, és Jemeljan sehová sem ment volna el, közölte vele:

– Moszkva kéri, hogy terjesszük fel kormánykitüntetésre azokat, akik a hadtestparancsnokság szétzúzásában kitüntették magukat. Megtanácskoztuk a dolgot a komisszárral, és úgy határoztuk, hogy a Szovjetunió Hőse kitüntetésre téged meg Ivan Tyitovot terjesztünk fel, figyelembe véve az első harcokban, a határon tanúsított hősi tetteiteket is.

Glebov értetlenül nézett Jegorovra, és hallgatott. Arca sem

örömet, sem csodálkozást nem mutatott, mintha a brigádparancsnok közlésének semmilyen jelentősége nem lenne a számára. Jegorov és Szviridocskin kérdően nézték. Csak állt, aztán csendesen, de nagyon határozottan azt mondta:

– Felszabadítjuk a várost, és emlékművet állítunk. A Gestapo villájával szemközti kis téren.

– Okvetlenül – biztosította Jegorov. – Nemsokára több brigádunk is lesz. Egy egész partizánhadsereg. És akkor megtámadjuk a várost.

Zahar Szemjonovics kitűnően megértette Glebov lelkiállapotát, és elkerülve a kérdezősködést, amely felsérthette volna sebzett lelkét, azt tanácsolta neki:

– Egyél valamit, és feküdj le pihenni.

Glebov még zaklatott mély álmában is azt hajtogatta:

– Gránitból fogunk emlékművet állítani . . .

TARTALOM

ELSŐ RÉSZ

Mára várjatok 7
A rejtély 30
A háború hajnalban kezdődik 82
Letartóztatásra várva 118
Tűz és vér 177

MÁSODIK RÉSZ

Halálért halált 235
Harcban edződik meg a lélek 269
Aranyálmok 294
Villanások az éjszakában 320
Láthatatlan emberek 361
A boldogság tetőfoka 391
Ljubov Jemeljanova 425

Felelős kiadó a Zrínyi Katonai Kiadó parancsnoka -- Felelős szerkesztő: Gelléri Miklós – Műszaki szerkesztő: Simon Sándor – Képszerkesztő: Markó József – Műszaki vezető: Olajos Tibor alezredes – Terjedelme: 28 A/5 ív Példányszáma: 8000 – MSZ 5609–4–959 – 67.05389 – Zrínyi Nyomda, Budapest. F. v.: Bolgár I. – ZI 185–k–6870